

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

میزان گل شمار
فہرست تذکرہ شمع آئین

صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر
	۳۲	الفقی	۵۲	ابوالحسن کاشانی	
	۳۳	اسدی	۵۳	احمدی	
۲۱	انوری	۳۴	امید	۵۴	احسن
۲۳	ازرفی	۳۵	افضل	۵۵	آشنا
۲۴	آصفی	۳۶	افضل	۵۶	اشی
۲۵	افیس	۳۷	ایجاد	۵۷	استحق خان
۲۶	اسیر	۳۸	آگاہ	۵۸	امیری رازی
۲۷	امانی	۳۹	افغان	۵۹	امانی احمدضانی
۲۸	انصاف	۴۰	امداد	۶۰	احمد قزوینی
۲۹	استغنا	۴۱	الہی	۶۱	آبے یزدے
۳۰	امید	۴۲	آتر	۶۲	امینی
۳۱	ادھم	۴۳	آرزو	۶۳	اشکی شمی
۳۲	احمدی	۴۴	آزاد	۶۴	ابتری بدخشی
۳۳	ابوالحسن	۴۵	ابوالقاسم	۶۵	الفتی

صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر
۵۹	ارشاد	۶۶	ابوالعلاء کجوی	۷۸	بساطی
۶۰	احسان	۶۷	اشیر	۷۹	بنائی ہروی
۶۱	ابوالفضل	۶۸	اوحدی اصفہانی	۸۰	باقیانامی
۶۲	آقائے	۶۹	آئی ہروی	۸۱	بقائے
۶۳	انتخاستے	۷۰	اسد بیگ قزوینی	۸۲	بائی سبزوئی
۶۴	اعجاز	۷۱	اسینی تربتی	۸۳	بسل
۶۵	ابراہیم گیلانی	۷۲	اینا بختی	۸۴	باقراصفہانی
۶۶	ازل	۷۳	الفت شوستری	۸۵	بیض
۶۷	ابراہیم ہمدانی	۷۴	ایما جلدانی	۸۶	بیضا
۶۸	شرف المیر باقر داماد	۷۵	احمد بیگ	۸۷	باؤل
۶۹	اشرف خان	۷۶	ابوالفتح	۸۸	بقائی
۷۰	ارسلان مشہد	۷۷	النسی	۸۹	بقائی تفرسی
۷۱	آہی خجاستے	۷۸	آصف فی	۹۰	بیکسی
۷۲	آثم الکبر آبادی	۷۹	احمد جام	۹۱	باقی
۷۳	اخستہ	۸۰	آگاہ ناطلی	۹۲	بیدل عظیم آبادی
۷۴	ابن یمن	۸۱	اشنا	۹۳	بیدل لجنی
۷۵	ابو یزید	۸۲	آزردہ	۹۴	بی بی بیدی
۷۶	اقرسی	۸۳	امیر وزیر السلطان	۹۵	بنائی کمال
۷۷	آقائی	۸۴	احسہ	۹۶	باشترکاشی
۷۸	اصیل قبی	۸۵	احمد	۹۷	بائے
۷۹	آذر اصفہانی	۸۶	حرف البہار	۹۸	بدیع اردستانی
۸۰	افضل الدین محمد کاشانی	۸۷	بدر	۹۹	بزمی شیرازی
۸۱	ابوالفرج رونی	۸۸	بابر		

صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر
۸۸	بہرام	۹۸	تہا	۱۰۷	جبرأت
۸۹	برسنے	۹۹	تانیہ	۱۰۸	حب الی
۹۰	بازاری	۱۰۰	نقی اصفہانی	۱۰۹	جنونے
۹۱	بیخود	۱۰۱	نقطانی	۱۱۰	جانی
۹۲	بیخبر بلگرامی	۱۰۲	نقی شیرازی	۱۱۱	جفسر
۹۳	بہرمن	۱۰۳	توفیق	۱۱۲	چاکرے
حرف بار قاری		۱۰۴	تسلیم	۱۱۳	جسمی
۹۴	پروانہ پاپورے	۱۰۵	تعلیم	۱۱۴	جفسر
۹۵	پردل	۱۰۶	تمنا شیرازی	۱۱۵	جاہی
۹۶	پیائے	۱۰۷	توسنی	۱۱۶	جذبی
۹۷	پیروے	۱۰۸	تمنا مراد آبادی	۱۱۷	جذوی
۹۸	پیرے	۱۰۹	حرف انا اللہ	۱۱۸	جفسر بیگ
۹۹	پیام	۱۱۰	تہا	۱۱۹	جدالی ساوی
حرف التار		۱۱۱	ثاقب	۱۲۰	جفسر قزوینی
۱۰۰	ترانے	۱۱۲	ثابت	۱۲۱	جودت مداسی
۱۰۱	تراب	۱۱۳	ثبات	۱۲۲	جودت بدخانی
۱۰۲	تشیہی	۱۱۴	تہین	۱۲۳	جامع
۱۰۳	تجلی اردکانی	۱۱۵	تہا	۱۲۴	حرف احوار المہملۃ
۱۰۴	تجلی کاشانی	۱۱۶	حرف تراجم	۱۲۵	حسن غزنوی
۱۰۵	تجلی لاہیجانی	۱۱۷	جاسمہ	۱۲۶	حسن دہلوی
۱۰۶	ترکمان	۱۱۸	جلال الدین اکبر	۱۲۷	حافظ شیرازی
۱۰۷	تائب ہراتی	۱۱۹	جہانگیر	۱۲۸	حیاتی بخاری
۱۰۸	تجربہ اصفہانی	۱۲۰	جمالی	۱۲۹	حسانے

صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر
۲۲۷	شوقی ساوی	۲۳۸	شراری	۲۵۵	صفت کشمیری
۲۲۹	شیابو طہرائی	=	شعلہ	۲۵۶	صنوبری تبریزی
۲۳۰	شیدی قزوینی	=	شمیم	=	صادقی
=	شیری	=	شہود	=	صفائی خراسانی
=	شکوہی	۲۳۹	شہید طہرائی	=	صادق شیرازی
۲۳۱	شہید لاهیجانی	=	شوقی گویاموی	۲۵۷	صحیفی
=	شعیب	=	شائق	=	صبیہ
=	شہرت	۲۴۰	شجاع	۲۵۹	صاحبی
۲۳۲	شادمان	=	شریف کاشی	=	صباح
=	شاہ	=	شامی کالپوی	=	صارم
=	شاہی	=	شریف شیرازی	۲۶۰	صانع سیالکوٹی
۲۳۳	شرف الدین صفہا	=	شعوری	=	صاحب
=	شاعر	=	شہانے	=	صانع بلگرامی
=	شاہدی	۲۴۱	شکوئی	۲۶۲	صہبانی دہلوی
۲۳۴	شکتہ	=	شفیع اللہ	۲۶۴	صوفی
=	شہید	=	شاہجہان امروہی	=	صابر
=	شاعر بلگرامی	۲۴۴	شہب امیٹھوی	=	صابر
۲۳۵	شفیق	۲۴۹	شہب	۲۶۵	صفیقہ
۲۳۶	شاہ	حرف التثانی والملاحیۃ		=	صفیرازی
۲۳۷	شرف ابو علی قلندر	۲۵۱	صائب	=	صفیریشاپوری
=	شرف یحییٰ منیر	۲۵۵	صرفی ساوجی	=	صاحبی شہیدی
=	شریف جرجانی	=	صنائی	=	صاحبی شہر
=	شرف یزدی	=	صبیحی	۲۶۶	صابر اصفہانی

صفحه	تخلص شاعر	صفحه	تخلص شاعر	صفحه	تخلص شاعر
۲۶۴	صمیمی ابیوردی	۲۴۲	حرف الظاهر المهملة طالب کاشی آملی	۲۸۰	تخلص شاعر طهاسب
==	صلاتی	==	طالنجی	==	طوفی
==	صادق	==	طالب گیلانی	۲۸۱	طبعی
==	صبحی بازدرانی	==	طفیل	==	حرف الظاهر المهملة ظریف ریانی
==	صامت اصفهانی	==	طالب جردباد قانی	==	
۲۶۵	صابر زواری	==	طلوعی	۲۸۷	ظهوری ترشیزی
==	صادق سرکاتی	==	طاهر مشهدی	==	ظریفی
==	صفیر چوپوری	==	طالب تبریزی	۲۸۷	ظفر
==	صفاشیلازی	==	طاهر نصیر آبادی	==	ظاهر
==	صفائی اصفهانی	==	طاهر بخاری	==	ظهدا
۲۶۸	صهباتی	۲۶۶	طاهر	۲۸۸	ظهوری تبریزی
==	صباحی	==	طوس	==	حرف العین المهملة عباس روی
==	صوفی بنگالی	==	طبیعت	==	عراقی همدانی
==	حرف الضاد المعجمة ضمیر	==	طالع گیلانی	۲۸۹	عمر خیام
۲۶۹	ضمیر بگرامی	==	طاهر دکنی	==	عبید
۲۷۰	ضیا بگرامی	۲۷۷	طوفان	==	عنصری نجفی
==	ضیا برانیوری	==	طریق	۲۹۱	عجزی
۲۷۱	ضعیفی	==	طریق	==	عاشق
==	ضمیر اصفهانی	==	طفر اشندی	==	عبدالعزیز
۲۷۲	ضیا دهلوی	۲۷۹	طاهر صفائی	==	عیسی
==	ضیا	==	طفیل احمد بگرامی	==	عارضی
==	ضیا کاشانی	۲۸۰	طغری	۲۹۲	

صفحه	تخلص شاعر	صفحه	تخلص شاعر	صفحه	تخلص شاعر
۲۹۲	کلامی	۲۹۷	عرفی شیرازی	۳۲۰	علیخان
=	عشق	۲۹۹	عبدالقادر بدایونی	=	علم الهدی
=	عتابی	=	عالمگیر	=	عادل
=	عشقه	=	عرف شیرازی	=	عباس
۲۹۳	عابد	۳۰۱	عبدالله خان اوزبک	۳۲۱	عنایت
=	عظیم	=	عالی بخاری	=	عارف شیرازی
=	عاشق اصفهانی	۳۰۲	عتابی	۳۲۲	عباس ثانی
۲۹۴	عاجز	=	عرشی بزدی	=	عشر قنوجی رم
=	عرفت ایتنوی	۳۰۳	علی	۳۲۶	عطا
=	حاجه	۳۰۵	عالی شیرازی	۳۲۸	عظیم خیرآبادی
=	عشق جامی	۳۰۸	عصمتی	۳۲۹	عارف
۲۹۵	عذری	=	عشرت	۳۳۲	عسکری
=	عاشق لقمی	=	عالی تبریزی	۳۳۵	عاصم
=	عماد	۳۰۹	عاقل	=	عزیز
=	علی	۳۱۱	عارف بلگرامی	۳۳۶	علیم
=	عنایت الله	۳۱۲	عرفت	=	حرف الغین المعجمه
۲۹۶	عبد الغنی	=	عطیما	۳۳۷	غضائری
=	عجده	=	عشق بلگرامی	=	غزالی مشهدی
=	عسکر	=	عروس	۳۳۹	غوری شیرازی
=	علی فی	۳۱۳	عبد الجلیل بلگرامی	=	غوری کاشانی
=	عسری	۳۱۷	عجیب بلگرامی	=	غیاثا
۲۹۷	عنوان	۳۱۸	عظیم الدین بلگرامی	=	عمار
=		=	علوی	=	غبار

صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر
۳۳۹	عنی کشمیر	۳۵۹	فارغی	۳۶۹	فاطمہ
۳۴۰	غزنوی	=	فہمی کرمانی	=	فرخ لاہوری
۳۴۱	غربی	=	فہمی کاشی	۳۷۰	فائض
=	غیرت	=	فہمی طہرانی	=	فریقی
=	غبار	=	فہمی سمرقندی	=	فارسی
=	غزالی ہشکر	=	فائض	۳۷۱	فراری
=	غالب	۳۷۰	فروغی تیزی	=	فضیل
۳۴۲	غالب آبادی	=	فضل علیخان	=	فسردی
=	غازے	۳۷۱	فسونی یزدی	=	ففسور
=	غازی قلندر	=	فسونی شیرازی	۳۷۲	فقی
=	غلام نبی	=	فیضی اکبر آبادی	۳۷۳	فصیحی سرائی
۳۴۳	غریب بلگرامی	۳۷۲	فغانی شیرازی	۳۷۴	فرح البدر
۳۴۴	غلام مصطفیٰ	۳۷۵	فکری مشہدی	=	فیاض
۳۴۵	غیور کرمانی	۳۷۶	فائق صفائی	۳۷۵	فطرت مشہدی
=	غضنفری	=	فصیح اکبر آبادی	=	فرصت
۳۴۷	غضنفر بلگرامی	=	فصیحی شبدریزی	=	فقیر بلگرامی
=	غالب بلوی	=	فیضان	۳۷۶	فارغ تبریزی
۳۵۶	غنیمت پنجابی	=	فوجی	۳۷۷	فرصتی بہانی
حرف الف		۳۷۷	فطرت	=	فائق
۳۵۷	فدوسی طوسی	۳۷۸	فسرید	۳۷۸	فصیر لاہوری
۳۵۸	فسخی	۳۷۹	فسریدون	۳۷۹	فرد بلگرامی
=	فطرتی کشمیر	=	فسرخ	=	فیض
=	فسر کشمیر	=	فسرائی	۳۸۰	فقیر بلوی

صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر
۳۸۱	فروغ مدرسی	۳۸۹	قدیمی	۳۹۸	کمال نجیبی
۳۸۲	قاسم خان جوینی	۳۹۹	قیدان بیگ	۳۹۹	کمال اصفہانی
۳۸۳	قدسی مشہدی	۳۹۹	قیمت مشہدی	۳۹۹	کمال
۳۸۴	قراری گیلانی	۳۹۹	قوسی تبریزی	۳۹۹	کوکی
۳۸۵	قاسم	۳۹۹	قاسم اردستانی	۳۹۹	کاکائی
۳۸۶	قاسم	۳۹۹	قاسم دکنی	۳۹۹	کافی اردبیلی
۳۸۷	قاسم	۳۹۹	قدسی	۳۹۹	کمال الدین حسین
۳۸۸	قاسم	۳۹۹	قیمی	۳۹۹	کاظم تبریزی
۳۸۹	قاسم	۳۹۹	قتالی	۳۹۹	کاظم قوسی
۳۹۰	قاسم	۳۹۹	قتیل	۳۹۹	کافی
۳۹۱	قاسم	۳۹۹	قدرت گوپاموی	۳۹۹	کوکی گرجی
۳۹۲	قاسم	۳۹۹	قاسم مشہدی	۳۹۹	کاظم تونی
۳۹۳	قاسم	۳۹۹	قاسم طوسی	۳۹۹	کامل خلخالی
۳۹۴	قابل	۳۹۹	قیدی	۳۹۹	کرمیا
۳۹۵	قانع	۳۹۹	قتیل	۳۹۹	کجی
۳۹۶	قانع	۳۹۹	قابل بگرامی	۳۹۹	کاسب
۳۹۷	قادر	۳۹۹	قمر الدین	۳۹۹	کاشفی
۳۹۸	قطب	۳۹۹	حرف الکاف	۳۹۹	کرم گو
۳۹۹	قادر	۳۹۹	کلامی	۳۹۹	کلیم ہمدانی
۳۹۹	قادر پانی پتی	۳۹۹	کافی	۳۹۹	کشی بدایونی
۳۹۹	قانونی	۳۹۹	کاشی	۳۹۹	کوکی
۳۹۹	قاسمی	۳۹۹	کافی کابی	۳۹۹	حرف کاف فارسی
۳۹۹	قدسی	۳۹۹	کرک	۳۹۹	کرامی

صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر
۴۰۷	گلشن بلوی	۴۱۳	مشتاق صفہانی	۴۲۳	سیلی ہروی
=	گلشن	=	مصیب	۴۲۶	مظہری
=	گراہی شامو	=	محموظ	=	محی الدین
۴۰۸	گلشنی	=	مبتلا	=	معین الدین
=	گراہی خوانی	۴۱۴	مہربان	=	مجد الدین
=	گلشن علی چنبوری	=	میر	۴۲۷	محمد غزالی
۴۰۹	گوہر	۴۱۵	منت	=	ملک شہیدی
	حرف اللام	=	ماجد	=	ملک اند جانی
۴۰۹	لطف الدین شاپوری	=	مختار	=	مشققی
=	لطفی شیرازی	۴۱۶	مکین	=	مانی شیرازی
=	لذتی	=	معجز	۴۲۸	منصف طہرانی
۴۱۰	لسانے	=	مصطفیٰ	=	سبب خان
=	لامع	۴۱۷	معزی	=	محمد شیک
=	لائق بلخی	=	مجد الدین	=	منطقی
۴۱۱	لائق چنبوری	۴۱۸	میر حاج	=	مسلمی
	حرف التوفیق	=	محبی	۴۲۹	مستری
۴۱۱	مسعود	=	محمود	=	مؤمن
=	مجیر	=	محتشم	=	ملاحمد
=	مراد قزوینی	۴۱۹	مانلی	=	مجنون
۴۱۲	محو	=	مروی	=	مختبائی
=	مفید	۴۲۰	ملک قتی	=	مقیم
=	معنی کشمیری	۴۲۱	مسیح کنکاشی	=	میدوش
=	میرزا شیرازی	۴۲۲	ماہر اکبر آبادی	۴۳۰	ملک

صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر	صفحہ	تخلص شاعر
۴۳۰	غیبیہ	۴۳۶	مطیع	۴۵۱	نظام الدین تہ آبادی
=	سیسم	۴۳۷	میر حسن	=	نصیبی گیلانی
=	معنی	=	موجی بدخشی	۴۵۲	نجمی کشمیری
۴۳۱	محمد گیلانی	=	میر معصوم	=	نوعی خدوشانی
=	ماہر گیلانی	۴۳۸	مخلص کاشی	۴۵۳	نوعی اصغمانے
=	مختار	۴۳۹	مظفر خان	=	نظیری نیشاپوری
۴۳۲	نابکے	=	محمد سیح	۴۵۵	نہانی
=	نقیب	۴۴۰	موسویان	=	نظام الدین
=	محوئے	۴۴۱	مظہر دہلوی	=	نقی
=	معروف	۴۴۲	محب بلگرامی	۴۵۷	نکست
۴۳۳	معلوم	۴۴۳	محزون بلگرامی	=	نظام
=	موالی	=	میر مرادی	=	نظیر
=	مجد الدین	=	محمود	=	نادم لایچانی
=	مسرور	۴۴۵	مشرقی مشہدی	۴۵۸	نادم ہراتی
=	مخلص فی	۴۴۶	مؤمن تہ آبادی	=	نذر
=	مشرقی	۴۴۷	منیر لاہوری	=	نزاریہ
۴۳۴	مفسر	۴۴۸	مؤمن دہلوی	۴۵۹	ناظم ہر وے
=	مؤمن	۴۴۹	مفتی بریلووری	=	نسبتی
=	میرزا مقیمانی	=	مہری	۴۶۰	نجیب
=	مخلص	۴۵۰	مجدوب	=	ناجی
۴۳۵	متین	حرف النون		=	نسبت
=	میرزا مسرور الدین	۴۵۰	نظامی گنجوی	=	نظام
۴۳۶	مرشد	۴۵۱	نظامی ہمدانی	=	نویں

صفحه	تخلص شاعر	صفحه	تخلص شاعر	صفحه	تخلص شاعر
۲۶۰	ناصر	۲۸۷	نساخ	۵۱۹	تخلص شاعر وفائی
۲۶۱	ناصر	۲۸۹	نادر	۵۱۹	وصالی
۲۶۲	نظام	۵۱۹	نجف	۵۱۹	وفا اصفهانی
۲۶۳	ندیم کشمیری	۲۹۰	نای	۵۱۹	واصلی
۵۱۹	نجیب کاشی	۵۱۹	نوش	۵۲۰	وفائی
۵۱۹	نصرت	۵۱۹	حرف الواد	۵۱۹	والا
۲۶۴	نور احمد بن بلگرامی	۲۹۱	وجدان	۵۱۹	واقف
۵۱۹	نابغه	۵۱۹	والد اغستانی	۵۱۹	وقوعی تبریزی
۲۶۵	نجات	۵۱۸	واقف	۵۲۱	وہمی قندھاری
۵۱۹	نشاری	۵۱۰	وحشی دولت آبادی	۵۱۹	وفا حسرو
۵۱۹	سبکی	۵۱۱	ولی	۵۱۹	واصب ہندواری
۵۱۹	نافع	۵۱۲	والی	۵۱۹	واضح اصفهانی
۲۶۶	نرگسی	۵۱۹	واعظ فروزی	۵۱۹	واصل لاهیجی
۵۱۹	نامی ترمذی	۵۱۳	وہب فروزی	۵۱۹	والی
۵۱۹	نامی خیل آبادی	۵۱۵	وحید	۵۱۹	والی بخاری
۵۱۹	نصیبی گیلانی	۵۱۹	واضح	۵۱۹	وصف شہری
۲۶۷	سیدی حسینی	۵۱۶	واحد بلگرامی	۵۲۲	والصفا بانی
۵۱۹	نور جهان بیگم	۵۱۷	والا بدخشی	۵۱۹	وقاری یزدی
۵۱۹	لطیفی	۵۱۹	واسق بلگرامی	۵۱۹	والق نیشاپوری
۵۱۹	ناطق	۵۱۸	وقابے	۵۱۹	وارو شاہ جہان آبادی
۲۶۳	نیر و ہلوی	۵۱۹	وقوعی نیشاپوری	۵۱۹	وحشی کرمانی
۲۶۴	نواب دہم اقبالہ	۵۱۹	وحشت تھانیسری	۵۱۹	وحشی کاشانی
۲۸۶	نور بارک التفتی عمر	۵۱۹	وحشت تھانیسری	۵۲۳	واسطی سندھوی

صفحه	تخلص شاعر	صفحه	تخلص شاعر	صفحه	تخلص شاعر
۵۲۷	واصف کشمیری	۵۲۳	هاشمی بخاری	۵۳۷	تخلص شاعر
۵۲۶	وحید متوطن کلکته	۵۳۸	هاشمی اصفهانی	۵۳۷	یکتا لاهوری
۵۲۵	وصفی امیندوی	۵۳۹	هجری	۵۳۸	یقین
۵۲۴	وفا جانگیر لکوی	۵۴۰	هاشمی قزوینی	۵۳۹	یقین خلیلی
۵۲۳	وخت	۵۴۱	هاشمی کاشی	۵۴۰	یحیی کاشی
۵۲۲	واصف فرخ آبادی	۵۴۲	هاشمی کاشانی	۵۴۱	یکتا خوشابی
۵۲۱	حرف باره پور	۵۴۳	همت یستانی	۵۴۲	یاری شیرازی
۵۲۰	هلالی استر آبادی	۵۴۴	همایون همدانی	۵۴۳	یزدی
۵۱۹	هاشم قندهاری	۵۴۵	هدایت مشهدی	۵۴۴	یعقوب کمانی
۵۱۸	هلالی همدانی	۵۴۶	همت گورکھ پور	۵۴۵	یوسف ترکمانی
۵۱۷	همت	۵۴۷	هاشمی اصفهانی	۵۴۶	یوسف بلگرامی
۵۱۶	همایون	۵۴۸	هجرجیوری	۵۴۷	یمینی شاه آبادی
۵۱۵	همتی بلخی	۵۴۹	حرف الیاء التختی	۵۴۸	یوسف گوپاوی
۵۱۴	هاشم همدانی	۵۵۰	یحیی لاهیجی	۵۴۹	خاتمه شمع انجمن از
۵۱۳	همایون اصفهانی	۵۵۱	یگان بلخی	۵۵۰	مولف دامن مجده
۵۱۲	هاشمی جامی	۵۵۲	یحیی سنواری	۵۵۱	خاتمه الطبع از سید
۵۱۱	هاشم اصفهانی	۵۵۳	یحیی ال آبادی	۵۵۲	ذوالفقار احسن

۵۵۲	خاتمه از سید غلام مصطفی	۵۵۷	خاتمه از تنامر آبادی	۵۵۹	خاتمه از بهیر رامپوری
۵۵۱	خاتمه از احمد فرخ آباد	۵۵۸	خاتمه از عظیم آبادی	۵۶۰	خاتمه از رفعت شروانی
۵۵۰	خاتمه از احمد بهوبالی	۵۵۹	خاتمه از نور بهوبالی	۵۶۱	خاتمه از یوسف گورکھ پور
۵۴۹	قطعه تاریخ از علی کلبش	۵۶۰	قطعه تاریخ از نوش بهوبالی	۵۶۲	قطعه تاریخ از ناصر محمدی

اِنَّ الشَّعْرَ كَقَوَانٍ مِنَ السَّيْلِ سَجَرًا

بجود رفت مهر حضرت نواب جهانگیر و الیه ریاست محمود الیٰ شہزادہ کو شہنشاہ گشت

بہ تمام مخزن ہنرمندی محمد انجندی مولوی محمد عبدالجید خان مہتمم سلاطین ریاست

کامیاب شاہی انطبک مالہ
دیکھیں جہانگاہ کو حسن برز

M.A. LIBRARY, A.M.U.

PE4713

بسم الله الرحمن الرحيم

زلاف حد و نعت اولی ست بر خالک ادب خضن
سجودی میتوان کردن درودی میتوان گفتن
بر خوش دماغان نشسته سخن صورت این معنی جلوه گرست که در بزم کائنات ذوقی که ترب
شبات دارد و جز چاشنی مانده سخن نیست و بر بهار آرایان گلشن معنی را از این سخن شکفته
که در گلزار روزگار گلی که همیشه بهار بود و غیر از حسن روزگار نرسد و حرف سخن تمیز از صاحب
درین باب حرف بنجیده گفته و گوشت ایضاً در رشته بیان سفته
چراغ خلوت جان روشنایی سخن است بهار زنده دالان آشنایی سخن است
و علی سهرندی درین باره چه خوش معنی فرموده و جاده تحقیق حق پیوده
سخن از عرش بدل برون زندان آمد این می صاف زنده شیشه افلاک چکید
و غنی کشمیری گفته
آب بود معنی روشن غنی خوب اگر بیهوش بود گوهر است
همچنین هر سخن را مورد معنی شناس بلند نظر که این مجلس گرانمایه را بهیچان اعتبار کشیده است

بقدر اوراک و رسائی زمین چالاک در وصف این گوهر نایاب در نشان گردیده فضولی
 محض مشکل پسندی صریح باشد که طبع قاصر من اوج پایه رفیع سخن نشناخته آهنگ مدحش
 پرداخته ولیکن چه توان کرد که دل آرزو مندا از تقاضای حب صادق ناچارست خاطر لطف
 پیوند از تاثیر شوق کامل بی اختیار متیوان دریافت که سخن پیشین سخن مندان جان مست و
 نرود معنی پرستان قوت روح و غذای روان

سخن گر نجان ست بنگر بهوش چو آدوم هرده ماند خموش
 متاع روی دست تخته باز ارامکان ست و نقد سر کسبیه انجمن جان چه خداوند سخن آفرین
 بدستگیری او صورت بند و نعت رسول از چند با عانت او در عرصه بیان خرد آتش لطف
 و روان گوی فریق را آب صبر بر روی دل زند و آفرنگی مزاج دل مردگان بر زن بخیری
 را آتش شوق در نهاد خاطر افکند در دلهای صاحبان چنان نشیند که بود گل و باد و حباب
 و طبل مستمندان را چنان کشاید که غنچه را نسیم و خاطر را شراب آینه رویهای سیرت موج دریا
 ضمیر ست و چشم بصیرت را هر دم و سپهر حقیقت را بدر منیر اگر سخن نمی بود پیغام این دیو سامط فروز
 تشنه کامان آب حیات هدایت نمی گردید و اگر این بهیولای شکرست بر تو ظهور نمی بخشید گیسو چشمان
 وادی دریافت را نعمت کلام سرمدی که سر میر سید حقائق ربانهای انبیاء پیشین و نواز و قائل
 روی زمین بر بسینیان روشن نمی گشت و فضائل و کمالات علمیه و علمی سابقین بر لاحقین واضح
 نمیشد از اینجا گفته اند که سخن لطیفه ایست که معنی بصورتش جلوه گرفته و معشوق مهربانی ست که
 هر خدا خواه و دنیا جو را بدام دلبری خود آورده شبستان دل را روشن چراغ ست و تشنه بخش
 ایام و دماغ نظر گیان جمال خود را بنظر بازان معنی جلوه میدهد و معنی شناسان صورت
 خود را از نشیب مجاز بغیر از حقیقت می برد و از بطه خوبی ست میان عاشق و معشوق واسطه
 محبوبی ست میان خالق و مخلوق بدل عاشق گدزی دارد و بتجمل معشوقان راهی پراثری
 بستان هوشی میدهد و بهشیاران گوشش آبل عشق را بدستگیری او آه و فغان بر لب ست

و اهل حسن را بعد و بیان او صدر رونق و هزار طلب آید همه شور و شغب عشق خانه برانداز
 بواسطه سخن بگوش اهل دل میخور و و این همه کمال حسن و جمال ملاحظت بدولت بیان او در معرض
 تجلی می دو و آفتاب عالم تاب است که تمام عرصه انفس و آفاق بوجودش فیضیاب است و بجز خاست
 که همه گمراهی او با آب و تاب بیریگی است که بهر رنگ بقدر کمالش رنگ آمیزی یافته نیرنگی است
 که بزرگ هر آهنگ شافت اگر بیریگی تا بدجلوه آب دهد و اگر بزمکیند افتد رنگ شراب بکمال شتر
 از اعطای اوراک بیرون است و جمال کمالش از اندازه فهم وانشوران افزون با همه بیگانگان نرزد
 آشنایی باز و با جلوه آشنایان اسپ بیگانگی تازه آشنای او با بیگانگان بقدر استعداد هر چه هست
 و بیگانگی او از آشنایان بمقدار کمال گوهر خود معنی را بی سخن ظهور نیست و ظهور را بی معنی نور نه چون
 جان و تن از ازل با هم دست و گریه بیان اند و چون بود گل ساکن یک آشنای سخن نیست که
 معنیش بجای نرسد معنی نیست که بی سخن در بزم ظهور جسد بهار گلزار سخن تماشا کردنی است که با چه
 نیزنگ بجلوه گری پرواخته است و از بود قلوبی حسن پرده دیده اوراک را غیرت بال طاووس ساخته
 فی الواقع سخن اگر از سخن آفرین است بی سخن جلستین ایمان و عوده و ثقای دین است و اگر از
 زبان حضرت انبیا و صل است بی حرف شمع راه هدایت و آب حیات ظلمات جهامت است
 و اگر از عارفان است پرده کشای چهره عرفان و علوات بخش کام جهان است ناصر علی گفته
 شش جهت آیین و در جلوه اظهار است نیست جز مفرگان حجابی را که برداریم ما
 و اگر از اصحاب حکمت است رهنمای کوچه عافیت و خضر صحرای سلامت است و اگر از عاشقان
 لا اله الا الله است سر باستغنی از ذواق و مواجید لایزال است حافظ شیراز کشف این از میکند و سیر مایه
 هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد بعشق شبت است بر جسدیده عالم و اوام ما

و میرزا صاحب می سراید

بیطاقان هلاک نسیم بهانه اند از ما هتای سوخته گرد و سپند ما
 و اگر از زبان مشوقان دلرباست فریبنده تر با بگی ناز و اداس است

انتخاب از حسن خوابان نیست جز لطف کلام و ای پیر بلبل که از گل یک سخن نشنیده است
 و سخن سوزونی که از سعدن طبع شعرا آید و از خاطر معنی یاب سخنان را یابد میتوان دید که
 با چه لطافتها همدوش است و با کدام خوبیهام آغوش خصوصاً دیکه پیش جوهر شناس خویش
 جلوه میکند چه لطافتهای تازه است که موجب نمی زند و کدام خوبیهای بی اندازه است که حلاوتی
 کام جان را شیرین نمیکند و کیفیت آنجا که انصاف بدست سخن است لب فرو بستن بستم بر جان
 ایمان کردن است و بی زبان گشتن خون انصاف ریختن حکما گفته اند که هر چند در بدن انسان
 عجائب گوناگون و غرائب بوقلمون است اما دو چیز در نهایت ندرت و غایت عزت واقع شده
 که عقل از او رکش عاجز و قاصر افتاده یکی جستن نبض که بی نطق خبر از اعتدال و انحراف و
 اختلاف اعجاز میدهد و اطباء از آن بر ستم و صحت ایدان و ارواح مطلع میگرددند و دوم شعر یعنی
 کلام سوزون که گری بر بادیش نیست و مع ذلک بچه فصاحت و بلاغت و کدام لطافت نکرت
 ترکیب می یابد و بصید دلنمای آنجن آرایان حال و استقبال می پردازد و عرض که سخن در هر
 آن و مکان پیش سخنران محبوب است و بهر رنگی که جلوه گری فرماید و رنگ سخن خوابان لنوا
 مطلوب و بآین همه اگر حسب حال و مناسب مقام آید از هر وادی که باشد دل از دست
 احتیاجی را باید آری سخن بوقع حسن انگیز است و حرف بجا لطافت خیز پس سخن شایسته است
 نیز رنگ پرداز که هر طبع را بحسن و کرمبتلای خود کرده و تصیادی است سحر ساز که هر مل با نواز
 و گرد و دام خود آورده و کندا هر یکی را طوری از اطوار سخن مطابق خاطر افتاده و هر کسی احسن
 از آن منظور نطوق شده آما کسیکه ذات سخن را شناخته است و شطری از فهم و ادراک
 در سر کار و بارش در باخته وی در هر صورت سخن جلوه همان یک معنی را تا شا کرده و هیچ نقشی را
 از نقوش سخن نلود و کس جدا نشمرده غالب ملوی درین وادی گفته

عقل از اثبات و مدت خیره میگردد و چرا آنچه جز هستی است هیچ و آنچه جز حق باطل است
 نازم به احوال بی طال گرویی که نشسته سخن را در کیفیت شوق و وبال دارد و صحبت یاران نمونه

و دوستان صاوق را چون فرصت وقت غنیمت بارده می شمارند وسیله دخل من در بارگاه سخن
و واسطه آشنائی من با سبیت ابرو و غزل زلف و رخ و دهن حالات عشق و تقاضای محال است
معتوق است که از ازل درمند آمده ام و با سونگی جان و بیانی دل قوی پیوند در ایام جوانی
چنانکه افتد و دانی کاوش شوق درون هر دم جنون خیز بود و کاهش در و دل هر نفس لالی انگیز
چه در وصل و مجوری و چه در قرب و دوری در آن هنگام که دل بنجیده دشمن کام صبر مرجم و
جان شنیده خصم آرام تن هجوم بود در سر آن که بدردی تازه ابتلا دست بهم نیاور و هرگز تسلی نیفتم
و در هر نفس تازه زخم نصیب دل نمی شد خود را کامیاب نمی دانستم شعری که بمضمون در و شوق
و متضمن فراق محبوب و نشه زوق می شنیدم خیل دوست میشدیم و بنا بر مناسبت حال و مقتضای
مقام غنیمت می شمردم

عشق می وزم و امید که این فن شریف
چون هنرهای دیگر موجب حرمان نشود
با آنکه بیچگاه که چه عشق را پی سپر نکردم و بیا من عشق را نمی پیوند الفت نگزستم
خلیل کعب ملک یقینم
مفسر لا احب الا فلینم
مان خاطر اندوه آرمیده که رفیق طریق جذبه من است با این اتقایی ساخته عشق پذیریت و دل
رنجیده که همسایه شورش من است بی محابا ذوق محبت را دوست گیر تا پور درین معنی گوید
فضل تو و این باده پرستی با هم
مانند بلندی است و پستی با هم
حال تو بچشم ماه رویانند
کا نجاست مدام نور و پستی با هم
و کیف که دو یمنندان سخن را لذتی گوارا تر جز چاشنی تحکم با انیس همراز نیست و از باب شوق را
نغمتی گلو سوز تر غیر زوق همزبانی با مخاطب هم در و نه

باجز عشق پیرویان نیامخت
خدا اجری دهد استاد ما را
خوشا زمانی که با حریفان مساز نکته سنج اسرار شوق و محبت بودم و با غالب و آزرده و حسرتی
و اشیاه ایشان در ملاوت سخن را بی هر دم محولت بخلاف این دور شور که یکی از ان هنر پروران

هم آهنگ و یاران یک رنگ باقی نیست و آه دی درین انجمن از احیای صادق و اصحاب
موافق ساقی نه حاصل آنکه راه ذوق سخن رانی برین از هر طرف مستعد و مستوفی و موافقت صحبت مصلحت
سخن میجو شد از دل طالب هم وستانی کو
حریف راز داری کو رفیق نکست دانی کو
نگشتم نظری چشمم گرم دیری ست بل عمری
دل مهر آشنائی کو نگاه مهر باغی کو
هر چند بزم صحبتها رو میدهد و گلهای مجالست بو میدهد اما موافقت حال و طابقت قال کو
و اتحاد ذوق و اتفاق شوق کجاست

وصل هم گشته مسیر مارا
دل نشد شاد چه می باید کرد
آری باین همه حصی بیضی دلم دارم انیسی سخن پسندی رفیقی در دمندی شفیقی ارجمندی که انصاف
سخن میدهد و هم داد شوق و هم نگار و ساز ست و هم بود انواع چاشنی ذوق
تعریف دل بوجه صله فکر شکل ست
جز آنکه حاصل همه عمر همین دل ست
یارب چه طرفه دل همه آگاه و در دست
گر خوشش مصاحب هم رنگ قابل ست
دیرست که دست خواهش از تیر دل از اختلاط این دآن برداشته موافقت دل پر دخته هم و از
توقع لذت در صحبت انبای چنین شسته امیگسته با ذوق خاموشی ساخته حالا بهر حال که است
با دل ست و هر ذوقی که تناست از فیض فراموشی و برکت خاموشی حاصل و فی الواقع تا آنیکس
چنین برگزیده اهل کمال و خزان بهارستان جمال با دل دیوانه بسازد چه صحبت یگانه پر دازد
یک آشنای با مزه یک عالم آشناست

انسان کبر آبادی درین وادی خفی دل آویز گفته و فنی در دنگین بر آورده
که با صمیم شفیق می باید زیست
که تنهایی رفیق می باید زیست
انسان این بزم جای شکر و گلست
یک چند هر طریق می باید زیست
از بختی است که درین فطرسال مردم مجبوری ضروری سخن در دمنان راهم تن گوشت است
و جلوه حرف ستمندان را سراپا چشم خاصه آنکه مذاق طبع بلند و خاطر آسمان چونند

شان با مذاق این سرآباد در دوشوق موافق افتاد است از سلف باشند یا خلف با آنها
 دوستی جانی و اتحاد روحانی است و از گرفت و شنودشان کتاب صدرنگ جمعیت خاطر و دفع
 هزار گونه پریشانی و رخلوت باد و اوین نکنین بخنان و سازست و در جلوت با سخنها می سوزون
 طبعان هم را ز نتایج طبع و قاف و سوزندگان و ثمرات خواطر اساتذۀ زمان بخاطر شکسته این بکسته
 چون نقش بر نگین و اشک بر زمین فرو نشسته و زاده های خاطر پر ذوق خداوندان سخن پرده غیرت
 بر روی تماشا می ادا های بیگانه فروخته بآین همه زبان همدان اگر حرف نزنند چه کار کنند و بآین
 بیان ذوق نشان اگر سخن نزنند زندگی مستعار چه قسم بسر بردن بشیوه ستوده از هم زبانی
 شیوه بیانان ناچار است و درین حیات چند روزه از گرفت و شنود هر گونه بی اختیار
 که قصه مشغ و شاب باید گفتن   که شکوه نان و آب باید گفتن
 انسان تامل گفتگو لابد است   افسانه برای خواب باید گفتن

درین نزدیکی که طبع اندوه آرمیده و خاطر در گذشته نظر بر تذکره های شعراء فرس داشت
 و گلگشت بهار سخنها می سوزون خاطران می پرداخت و از بهر وادی سخن گوش می خورد و دوام
 دل بگلنهای مضامین رنگین و ادا های شیرین شاهد سخن گلدهی می بست خواستم که ازین بستان
 سرایای فرحت افزایم زدا گلدهی چند بر چینم و سموم هموم این بچی سرار که چون آب یاوریک
 صحرائی پایان ست نسیم مطالعۀ بهار این گلزار بی خار و گلگشت این چمنستان همیشه بهار بزم
 اما اگر صاحب دلی دیگر را هم گذر وقت بر سر این حدیقه عنان و روضه غنا، افتد و زمانی خاطر افزده
 را بسیر خوبان سبز رنگ این گلزمین بشکفاند و دراز حسن اتفاق نیست

در دل در آفرینج گل های داغ کن   از خانه چون بول شوی سیر مرغ کن
 چون حیات بی بقای این سرانقش بر آبی و نمایش سرایی میث نیست و زندگی چند روزه
 این خاکدان فنا نمود حبایی و آرایش خوابی ریش نه آبی که بخوشد لی گذر روزگار بهشت است
 و دمی که بی ذوق بسر آید سر پای زشت تسلیم درین محل چه حرف بر حسته گفته و گوهر آبداری از

محیط سلیم بست آورده

حریر شعله را با آب می بنهند کتان البشپ با هتاب می بنهند

و هرگاه انسان خود این حالت پر ملالت دارد پدید است که آثارش چه قیام و نقوش و چشمت دشته باشد
الا اثر سخن و نقش حرف نو و کس که از آسیب حوادث فنا چندی حصون است و از دست بردار جلگه
قضا اندکی مانوس بوجه آنکه روح سخن دو گونه قالب دارد یکی قالب لفظ دیگر سبک و پیکر ادب اگر قالبی بدیم
میگرد و قالب دیگر مثل می آید بایش می نشیند بلکه در هر زمان قالب های بسیار بلکه بیشمار می پذیرد
تا آنکه غفور میرود و سخن نمیرود

گمان مبر که تو چون بگذری جهان بگذشت هزار شمع بکشتند و انجن باقی است
باین ره گذر بر اوراق دو دین شعر چند نقطه انتخاب زوم و رخسار شاد سخن را ببال و خط مصلح
آرستم و چون سخن بی ترجمه سخن طرازان خاطر نظار گیان را به تسلی نمی رساند و چشم تماشا بیان
نور و سرور ازانی نمیدارد و آه جرم پیش از ایراد کلام موزون ترجمه شاعران را بلفظ موجز و جویبار
رقم کردم و صورت ظاهر را بمعنی باطن پیوند مناسب بخشیدم و طایه سان معانی را بجلد مناسب
بند ساختم و باین بهانه شادی نشانه برای رفع وحشت خاطر باران و دلداده زلف سخن و معنی
طرازان عشرت گدازه حرف نو و کس رفیق مرغ و مرغیان بهم رسانیدم پس این گلستانه مبانی تازه
برای افسردگی مزاج دل شدگان مجونی دلگشاست و این جوهر معانی بی اندازه برای
بر بهزدگی طبع شوریده جانان مفرجی نشاط افزا هم مشرب میخواران است و هم مذہب صوفیه
داران مطلع و یوان شادی است و مقطع ایوان آزادی مریهم دلهای ریش است بیار غمیش
هر یگانه و خویش تسلسل جنبان فنون جنون است و مجمره گردان شوق درون تیک شهر سخن و
یک عالم معانی است و حوادثی ارواح بسوی بلاد نکته دانی و هر چند حسن عالم آرای شاد سخن
غازه و گونه جلوه گری بر چهره زیبای خود کشیده است گاهی بخلیه نشر رنگین و گاهی با دایای
نظم نمکین هوش ربای جهانیان گردیده لیکن چون حرف منشور از حلیه وزن عاری است

گو بسلاست ربط و تناسب لفظ آرسسته باشند بی میانجی نظم چاشنی بخشش را باب ذوق و مزه
 گذار اصحاب شوق نمی تواند شد آنگاه جمعی از موزون طبعان انجمن نکته دانی مثل رضی الدین
 فیساوری و ظمیر الدین فاریابی و بهاء الدین میدق و خسرو دهلوی بترجیع نظم بر شعر پرداخته اند
 و ادله نمایان و حجج شایان برین مدعا در معرض بیان جلوه گر ساخته این مختصر گنجایش ایراد آن مقامات
 ندارد و ذکر آن دلالات را بر نمی تابد بنا و علیه درین جریده اقتصار بر سخن موزون رفت و از شعر با
 اهل سخن تعرض نشد و چون سخن راست را از نشئه شراب و سرلیح تراز پر تو آفتاب ست آرزوی این
 بی آرزو زیاران بزم حال و نوا و روان انجمن استقبال آنکه اگر احیا ناذوتی رود و بدو شوقی بخیزد
 بدعای خیر پردازند و اگر سهوی و خطائی در یابند بشفاعت صواب محو و منسی سازند و کیفیت که
 طبع نیز نگ فامه درین بشیوه معذرت و تشفیه بود قلمون نامه در تلون مجبور میسر واری از جیب
 باری جل آست که بعد از تکمیل این نامه شغلی بهتر ازین چاشمه و چکامه که است فرماید و از ادوات
 فانیه اینجا بلذات باقیه آنجا رسا نذر

قصه

الله نام پاک سخن آفرین است و سخن یکی از صفات اوست بلکه وی اول کسی است که سخن کرد و مایل
 و لایزال سخن گوشت همه نامهای آسمانی و صحیفه های ربانی مثل تورات و انجیل و فرقان سخن
 اوست موسی علیه السلام را بسخن خود نوازش کرد و محمد صلم را وحی متواتر فرستاد سخن هیچ آفریده
 بسخن او نرسد و کیفیت که سخنش محبت و برهان است و سخن دیگر اهل سخن را گمان و بهر چند او را ناشر
 و ناظم و شاعر خوانند اما شکلم یعنی سخن گو و سخنور ناسند و خودش ذات پاک خود را باین وصف قدیم
 و لغت کریم یاد فرموده و لفظ و عبارت او را که در قرآن کریم است جمهر و شایع علم نظم گویند نیز
 و لفظ زیر که معنی نظم در لغت جمع لولو در سلاک باشد و معنی شریطان ساختن و معنی لفظ افکندن
 و اگر چه اطلاق نظم در عرف بر شعر نیز می آید اما در اینجا مقصود بدان عبارت سنجیده و لفظ گزیده است
 نه سخن موزون مصطلح علماء و عروض و آنکه او اخرا یات کریمه را فو اصل ناسند نه قوافی با آنکه

علما نظم قدیم و حدیث اجل قرانی را بطرز نظم موزون یافته اقتباس یا کرده اند و بعضی بلکه اکثر آیات کتاب عزیز را بی ساخته بیت درست و مصرع راست یافته و بنا بر تفریق و نظم قرآن و شعر و احسان در تعریف شعر قید قصد افزوده اند و گفته که شعر کلامی است موزون و قصیده تا آیات و احادیث از حد شعر بر آید زیرا که کلام الهی و حدیثی پناهی از شعر است مگر لکن عدم قصد الهی در آیات موزون محل تامل است چه نفی علم الهی از موزونیت آیات گنجایش ندارد و از اینجا توان دریافت که صد و کلام موزون نخست از متکلم قدیم است متعالی شانه و لهذا گفته اند الشعراء تلامذة الرحمن لکن چون اسماء الهی توقیفی است اطلاق شاعر بر ذات متعالی نتوان کرد سر خوش چه حرف خوش گفته گواید صدق این دعوی صریح برسته بسم الله الرحمن الرحیم که وی با چه طرز و عنوان آرای قرآن است و بیت بلند ابر و راجای بالایی شپهای غمخیز و یا و خوش نگاهان انتی سیر ز اصائب میگوید

سخن بلند چو افتد لوحی مقرون است
ا تا قله سر صحت کلام موزون است
یعنی کلام موزون فوق کلام منثور باشد زیرا که فاتحه قرآن مجید که بسمله باشد منظوم واقع شده لکن مصرع اول این بیت از تائید مدعا قاصر افتاده چه معنی وی آنست که هر سخن که بلند افتد بر سر و جوی میرسد و این عام است از آنکه نظم باشد یا نثر چه تمام قرآن نثر است و نظم خلخال واقع شده و لهذا میرزا و دیگر امثال صراح مذکور چنین فرموده ع خوش است نثر ولی شان نظم افزون است
جمعی از شعر او که بسمله را منظوم یافته اند برای او مصراعهای ثانی بهم رسانیده نظامی گفته ع
هست کلید در گنج حکیم و عونی گفته ع موج نخست است از بحر قدیم و ظاهر و حدیث گفته ع
هست نهالی ز ریاض قدیم و آواز گفته ع تنج سیه تاب رسول کریم و فاطم گفته ع
جمله جهان حاو و ذاتش قدیم و نیز قید قصد در تعریف شعر اصطلاح جماعه شعراء است و نزد فضلا و علمای این قید ما خود نیست بلکه معتبر قبض یا بسط نفس است که از تالیف چند قید حاصل شود و برین تقدیر اطلاق نظم بر عبارت قرآن و دیگر کلمات فرقان بی تکلف صحیح می شود و در اینجا

که میزان علم منطق است گفته شعر قیاسی مولف از مقدمات است که منطبق می شود از ان نفس نقیض
مثلاً اگر گویند که باوه مصفی لون و مفرج لست خاطر سماع بشکافد و اگر گویند که شدیخ وقتی آرند و
وین را بر بکنده است دل از ان منقبض گردد و وسید شریف در تعریفات گفته شعر و لغت بمعنی
و انشمن است و در صطلح کلام مقفی موزون بر بیل قصد و قید اخیر خارج میکند نحو قوله تعالی الذی یجی
انقض ظهرك و رفعتنا کت و کراک را از حد شعر زیر که این کلام اگر چه مقفی موزون است
لیکن شعر نیست چه موزون آوردنش بر بیل قصد است بلکه بلا قصد موزون واقع شده و شعر در
اصطلاح منطقیین قیاسی مولف از مخیلات باشد و غرض از ان افعال نفس است بر غریب و فقیر
مثل قول ایشان که خمر با قوت سیال است و غسل مفرج است انتی غرض که از روی لغت و تعریف
منطق اطلاق شعر بر کلام مرغوب یا منفرد نظم باشد یا شعر از روی اصطلاح اهل عروض طلاق او
بر کلام مقفی موزون بقصد آید و گذشته که نفی علم الهمی از موزونیت آیات محل تامل است بلکه از نوع
شعر و اصناف بحر نظم را متعقبات این علم از تطورات قرآن که سیم سخن کرده اند و ضوابط و لغت
و قافیة را از فرقان عظیم فر گرفته و مستنبط نموده و این غایت جمیع سخن سخن آفرین است که هر سخنور
ذی بصیرت استفاده و فن خود از ان کرده و میکند و هر قادر بقدر استعداد و جوهر ادراک خود از ان
استفاده گرفته و می گیرد و این است معنی این قول کلام الملوک ملک الکلام اما بر رعایت مقام ادب
عبارت او را شعر گویند و لفظ خوانند بلکه تعبیر نظم می نمایند که شعر بحسن بانی و لطف معانی و فصاحت
تأمل و بلاغت عامه است و امتیاز انسان از دیگر حیوانات نیز تقدیر سخن آفرین همین سخن و حرف
شیرین و بیان رنگین باشد و کند اشعر بسوی آنحضرت صلی الله علیه و آله بسیار می از کلام مجید تر بود
چنانکه ز تخشیری بدان اشارت کرده و در حدیث آمده بعض شعر حکمت باشد و بعض بیان شعر و قول
فضل درین باب آنست که شعر سخن موزون است خوب او خوب و زشت او زشت و ذم شعر
و شعره که در کتاب عزیز و صفت مطهره آمده همه راجع بسوی اقوال اهل بطالت است و مومنان
ستوده کار از ان مستثنی اند چنانکه تفصیل این اجمال عنقریب می آید و هم ابو البشر علیه السلام

نزد و این شیر و جم غفیر از مورخین اول کسی است که جواهر سخن تازی را در میزان نظم کشید و این
 ره آورد و اگر آنرا به راز خزانۀ عامه غیب بقلم و شهود رسانید میز اصحاب گفته
 آنکه اول شعر گفت آدم صفی الله بود طبع موزون حجت فرزندی آدم بود
 و خسر و دلهوی فرموده

ما همه در اصل شاعر زاده ایم دل باین محنت نه از خود داده ایم
 و برین تقدیر شعری که از آدم آید آدم نوع اشعار باشد لیکن جمعی دیگر انکار این معنی نموده اند گفته
 که پیغمبران از گفتن شعر محفوظ اند و نخستین در تفسیر کثافت آورده گویند که آدم نزد کشتن قابیل
 با بیل را فریاد شعر گفت و این کذب بحت است و نیست شعر مگر مخول و ملحون و انبیا و از ان خصوصاً
 انتی ابن عباس گفته آدم این رثا را با سلوب نثر ادا کرده بود چون آن نثر به عرب رسید از سرسرای
 بعضی ترجمه کرد و موزون ساخت قاسم بن سلام بغدادی گفته موجود شعر عربی یعرب بن قحطان
 و وی اول کسی است که سخن بر زبان تازی موزون کرد و الله اعلم و گویا بر آنست که اشعر بن سنان
 را بیشتر کلام موزون بر زبان میگذاشت چون نامش اشعر بود و مخنمای موزونش را شعر گفتند
 هر که بران سیاق سخن می راند نام شاعر بر وی اطلاق میکردند از ان با زاین حرفت رواج پذیرفت
 و هنوز بر زبان جاری است تا آنکه رؤسای کشور این سخن معنی طرازی را با الایا پیروان
 و قبول سانیدند و هنگامه بزرگی برای شعر و شاعری برپا ساختند و اشعار شعراء عرب و فرس را
 تدوین نمودند تا آنکه دواوین غلیظه و دفا تر ضخیمه بهم رسید و کان امر الله قلنا لا نقدر و سرا و اما
 بدایت شعر فارسی پس اکثر مورخین بر آنند که اول کسی که شعر فارسی گفت بهرام گورست و از وصره
 نقل میکنند و بعضی وجود شعر فارسی پیش از زمان دولت اسلام هم نشان میدهند و چون شعر
 پیش از اسلام موجود بود و اگر شعر فارسی هم موجود باشد عجیب نیست زیرا که ملک فرس اقدم مملکت
 روی زمین است و سلطنت این قوم اول سلطنتهای عالم اما بعد از بهرام گور اول کسی که در
 اسلام شعر فارسی گفت و چون موزون بر زبان آورد عباس مروی است که در مریح نامون غلیظه

قصیده پرداخت و صلح جزیل یافت بدایت سلطنت مامون در سنه یکصد و نود و سه هجری است
 و نیز بعضی ابتدای شعر فارسی از یعقوب بن لیث صفارست که در سنه نو و صد و پنجاه و یک بوده
 و از وی بتی می آرند و نیز بعضی ابتداء او در اسلام از ابو فضل سعیدی است که در سنه سه صد بود
 بآتی حال تا حد و سنه صد هجری شعر گوئی اندک اندک و بی مزه بود و کسی بتدوین آن پیوسته
 تا آنکه در عهد سلاطین سامانیه او اهل صد چهارم استاد و روکی ظاهر شد و دیوان شعر ترتیب داد
 و پیش از وی اشعار مدون از هیچ قافیه سیخ نشان نمیدهند که لیس در اعیان و ان قریه و در زمان
 ر و و کی که بدایت نشو و نما ی شعر فارسی است شعر عربی بحال خود رسیده چه مثلیتی کوفی که عمده
 موزونان عرب متاخر است آب شیر فنا چشید تا بهران فن میدانند که وی سخن تازی را حجاب
 رسانیده اگر چه مجاوره او چنانکه باید و شاید بهیچ عرب عاقل کمتر اتفاق افتاده و سخن برابرش
 مولدین گذارده چنانکه ابن خلدون در کتاب العبر و دیوان المبتدا و اخیر بدان صراحت کرده و در
 عهد سلطان محمود غزنوی نشو و نما ی شعر فارسی قوت گرفت و مثل فردوسی پهلوان پای تخت سخن
 بیدان درآمد و چون تکمیل صناعت بتلاقی افکار و تلاصق النظارت از عهد سلطان محمود
 تا زمان موجود تر شعر فارسی از کجا تا کجا رسید و این نهال بلند اقبال از تشبیب زمین تا بفرز
 عرش برین سر بالا کشید و بمجور و بهر و وضعی اعوام و مشهور پادشاهان و سید بجا یک رسید و از قدسی
 ملوک و سلاطین و اعیان و خاقان و پادشاهان و پادشاهان و پادشاهان و پادشاهان و پادشاهان و پادشاهان
 و سلاطین و مشنویات و مسدسات و محاسنات و رباعیات و سترادات و مثلثات و تراجیع و ترابیع
 سماع و لغز و جز آن با و زان مختلفه غیر تجاشنه منقسم گردید و علاوه آن صنائع و بدائع که در قدما از شعر
 و بلوی و در متاخرین از شیخ حبیب الله که آبادی بر روی کار آمد و قالب گفت در نیاید موقوف
 بگلشت موقوفات و مجامع ایشان است و هر چه ظهورش جواله بر زمان مستقبل است بر وقت خودش
 صورت پذیرد و زیر که تا وجود ارض و سمات جلوه شایسته ی همین رنگ تلون پذیر باشد
 و در بند آن مباش که بضمون نماند است صد سال می توان سخن از زلف یا گفت

دیده باشی که موشگافان و قیقه سنج در سبزه زبان تکلفی دیگر و صنعتی نیکوتر بر روی گامی آرند و بهوش
 از سر تا شایان کارگاه می ربابند و حسن چهره شاهد مدعا بآب و رنگ تازه و طرز نازک و اداهای
 رنگین و حرکات شیرین و خیال بندی و معشوق تراشی صفای دیگری بخشند و باعلی مدارج و لغزینی
 و اکمل معارج جان پروری میرسانند تیر آزاد بگر اسی را شنیده باشی که در شعر عربی چه کار کرده و
 کدام معانی رنگین و مضامین نمکین از زبان هندی و فارسی سخن نازی برده و کدام جمال و ملاحظت
 و خال و صباحت بشا بدان عربی از زانی و شسته و آیین فن دلکش و صنعت جان بخش را بچه مرتبگیل
 و اکمال رسانیده و در هر سه زبان کوس انا و لا غیر می نواخته و رین تذکره که قطره از سحاب زده از آفتاب
 و کرمی از مشتاقین شعرا و مستخرین نظام که غازه اعتبار و اشتبار برود کشیده اند و زمره که بهر طبع
 بر کلاخ بلند آوازی برآمده و در دلهای سخن شناسان منشری شایسته بهم رسانیده اند اختیار آورده ضبط
 جمله شعرا سابق و حال فرس هند چه شمار ایشان بیش از آنست که طائر بلند پرواز خانه سحر نگار
 و سواد احصاء آن بال پرواز کشاید یا در فضای انحصار آن جامه و الاتبار بیازوی هست پیرد
 بلکه بیاورنده از سبیل طبع هر یک بخور و مقدار فرصت وقت و انتهای فرصت منت برامعه گشت
 و تصنیف طبع شیفندگان شاهد عربی سخن پرداخت بجهت آنکه کلام موزون و سخن ذوقن و چون
 گوارا تر از آب حیات و شیرین تر از جان باشد اما اشکاک کلی و سه کار و بارش خوب نیست و صرف
 تمام زبان در آن نامرغوب چه انقاس عزیزه را که فقیه البدل و عدیم المثل است و وقف فصول کارهای
 نمودن سر به چشم بگوفرتان است و عمر گرامی را که بربت احمد و اکبر اعظم است نیاز لاطال کر و
 متاع بینائی بنقد کوری فروختن و نیز حرف دراز لال انگیز خاطر متین نازک مزاجان است طول
 مقال و مشت خیز طبع آشفته حالان سخن همان خوشتر که در تیرول ناظر نشیند و حرف همان بهتر که نسرل
 در گوشه خاطر سامع گزیند و باجماع چنانکه در بعضیا گفته در بعضی تذکره با از جامه شعرا هم وطن و چند
 شعر نقطه ذکر کرده اند و احیاناً و گاه حوالی که مصداق لایقین و لایقین من صبح باشد نیز آورده
 بواسطه آنکه آن اشعار بغایت مرغوب و نهایت تازه اسلوب بودند طبع عربی و ضابطه اهل انداد

و اسامی این طائفه نقیبی که یافته شد بطور افتاد و نیز متبع معلوم شد که در صحائف استادان شعر
 یکی بنام و دیگری ما خودست بنایستی که هیچ تذکره ازین حال خالی نیافته شد و درین مجال اشعار ازین
 اصل منقول است اگر آن تفاوت درین کتاب شاید در بعضی مواضع بنظر تصحیفان اولوالالباب آید
 راجع بر او می آید خواه بدو و ناقل معذور است اسمجد نام نامی و اسم سامی محمد رسول الله صلی
 الله علیه و سلم است هر چند عالیشانیش شاعر نبود و شعر و درون مراتب علماء است مرحومند و است
 تأییدات مقدس می چرسد و آنداد تزیین و دارد شده که ما و را شعر نیامه و تقیم و شعر گوئی و اورانی زید
 لیکن ارباب سیر اتفاق دارند که در محفل شریفش نسیم بن موزون می وزید و غنچه لعل مبارک تا بطنم شنا
 میگردد و هرگاه خاطر ملکوت مناظر از استماع سخن میکشود و مخاطب انجواندن شعر دیگر پیهم اشاره
 می فرمود و موزونان بانی تحت رسالت را بچو مشرکان ماموس می ساخت و طائفه معنی طرازان را
 بانعام صلات و اقسام عنایات می نواخت خطاب اهل الکفار فاذا اشد علیهم من یشتق
 النبیل و نصب منبر برای حسان بن ثابت و دعای الهی و ایداه بر روح القدس و حدیث
 هجا هو حسان شغفی و استشفی و عطاء سیرین نام جاریه بحسان در وجه صله شعر و انعام بر
 مبارک کعب بن زهیر در جائزه قصیده بابت سعاد مشهور است و در کتب تواریخ و سیر بطور و چون
 تابع بعدی شعر خود در حضور پر نور خواند فرمود اجل مت لا یفرض الله فاک و بهیق اردلان
 بانی مستقل عقد کرده و گفته باب اختیاده صلوات الله علیه و حدیثی طویل از جابر آورده و در حدیث
 شریف آمده ذکر عند رسول الله صلوات الله علیه فقال هو کلام حسنه حسن و قبیحه
 قبیحه و ابن سیرین گفته هل الشعر الا کلام لا یخالف سائر الکلام الا فی القوافی مقصود آنکه
 شعر فی نفسه مذموم نیست بلکه حسن متبع او راجع می شود بدلول و درین امر خود نظم و شعر مساوی
 و معنی قبیح آنست که مخالف شرع باشد مثل حجو و شتم مسلمانی یا کذب و بهتان که موجب خطر باشد
 نه کذبی که محض برای تحسین کلام آرنده چه قصیده بابت سعاد و فراوان اغزاقات دارد و متضمن تغزل
 با سعاد و تشبیه رضاب بشر است فقال و صید لانی که از اکابر علماء و دین اند گفته اند که کذب شعر

کذب نیست زیرا که قصد کاذب تحقیق قول خود می باشد یعنی دروغ را راست می نماید و قصد شاعر
مضمون تحسین کلام است از اینجا ثابت شد که تعلیلات موزونان برای تزیین اشعار و تعلیم بنات افکار و طایفه
باشد و آنحضرت صلعم گاهی مثل سیر مودب و مطاعی و سبکیت راست ترین کلام که شاعر گفت کلام بلید است
ع الا کل شیء ما خلا الله باطل و احیاناً مثل می زد باین صراع و یاتیک بالا
من لخر قزوه و هر جا در کلام خدا و حدیث مصطفی و شعر و شعراء واقع شده باتفاق جمهور
دین و باره را اثر نمایان شرک نیست و لکن تعلیم شعر از جناب سالت و تنزیل از برای آنست که اگر کسی
صلعم که شعر شعراء خود می ساخت است فطران لکانی برود که نظم بیایات و بیانات از جهت سلیقه
زبانی است نه سفارت ربانی و این نکته دلیل واضح بر براعت این صنعت است تسبیح هذا حیا مانان
هر تبه جامع کلام موزون سر بریزد از انجمله است

انا الذی لا کذب انا ابن عبد المطلب

و گاهی اصلاح شعر می نمود سید محمد رنجی در بعضی رسائل خود آورده اند که کعب درین بیت
ان الرسول لنور یضئ به مصنف من سیوف الله مسلول

سیوف الله گفته بود حضرت سیوف الله ساخت وجه اصلاح آنکه لفظ هند بیکار نیفتد چه منتهی را
گویند که از این هند ساخته باشد چنانکه جوهری در صحاح گفته الله السیف الطیرع من حدید الله
و جمیع قلیل انکار این اصلاح و این شعر کنند و هو الراجح در تجاری آمده ان من الشعر حکمة
میرزا در حقه الله تعالی در شرح این حدیث گفته مقصود ازین کلام بیان فضیلت شعر است و حق
عبارت آنست که گفته شود بعضی شعر حکمة انا آنحضرت فرمود ان من الشعر حکمة و قد تم فی
بر اصل خود گذاشت برای اتمام شان شعر و افاده حصر و اسلوب معنوی را قلب کرده حکمت را
مخبر عنه ساخت بجهت مبالغه در مدح شعر یعنی اهمیت حکمت بعضی از شعر است پس لازم آمده که جمیع
افراد حکمت بعضی از شعر باشد و مندرج در آن زیرا که اندراج اهمیت مستلزم اندراج جمیع افراد
اوست و نیز آنحضرت از افاده حصر بقیه خبر و ایراد کلام با سلوب تاکید چه قدر مراتب مبالغه

افزود و در این تفصیل شعر را تا کجا محلی فرمود پس معنی کلام شریف چنین باشد که هر آنکه علم نیست
 مگر بعضی از شعر و سبأغه بشعر مناسبت داشت این مناسبت شعری را در کلامی که برای مدح
 آورده رعایت فرمود و دستاویزی برای جواز سبأغه وقتی که مصلحت شعری باشد افاده نمود و همچنین
 حال آن من البیان لیسخر ابا یوسف یکتبی شایع مشکوٰه گفته خبر را در اینجا مبتدا ساخت و اصل را
 فرع و فرع را اصل گردانید بحسب مبالغه و این ماجر فرمود و روایت کرده کلمه انک حکمت تضالّه
 المومنینه و جملها فیه و احیایا و قید عینا بر این است که می باید نظر این کس بمقول باشد بر بقای این
 کلام بطریق ارشاد و تعلیم واقع شده بطریق اخبار پس نامون که اصدا طلب از این طریق اخبار و از این
 مومن بفرز کامل کنانی کنایه از اخبار و شرح سنن این باب و کلام حکمت شامل نشود نظم هر دو است بحسب عموم الفاظ
 آنکه اطلاق کلمه بر قصیده هم آمده و در زمان قدیم شعر عرب همین قصیده بود و چون حدیث آن
 الشعر حکمت را با قطع نظر از سبأغه با حدیث ثانی منضم سازند شکل اول باین طریق حاصل میشود که بعضی شعر
 حکمت است و کلام حکمت ضالّه مومن است پس بعضی شعر ضالّه مومن است و دلیل است برین مدعا آنچه نزد مسلم آمده
 فرموده که گفت شریذ صحابی ردیف شدم آنحضرت را روزی فرمود آیا هست نزد تو از شعر امیه
 بن صلت چیزی گفتیم هست فرمود بیا پس خواندم بیتی که خوش آمد آنحضرت را فرمود زیاده کن
 تا آنکه صد بیت خواندم و از اینجا استفاد شد طلب شعر محمود که نتیجه شکل اول است و احتیاج طلب از این
 و احتیاج باشد شعر و احتیاج طلب از هر جا که باشد چه امیه کافر بود و آنحضرت مسلم فرمود و امن
 لسانه و کفر قلبه و در کتب سیر آمده که شعر از حدیث طراز آنحضرت مسلم صد و شصت و نه از رجال
 و دو از زوجه از زنان بودند و باستانا که مریمه الّا الذی یزینها و عیوذا الاصل الحاکم سرتیاز زبان
 می سودند و چنین بسیاری از کبریا است و فصاحت کثرت کثرت عرش ابغاثیج زبانها کشوده اند
 و نفایس معانی را با سبأغه همراه آورده و محمد الدقالی انتی حاصله و شک نیست که اشعار آید از کبریا
 دین از علما متقدمین و متأخرین سرشار باد و حکمت است و سراپا فاضلت و هدایت بلکه بیان حکمت
 در کلام موزون ناشیری دیگر در دهامدار و که در کلام منشور نباشد و بنا بر حکمت بر اعتبار است اگر اعتبار

و میان نبود حکمت باطل گردد و حمل الفاظ و عبارات اشعار بر معانی ظاهری هر کجا صورت پرستان
 و اهل دل و اصحاب نظر مضمون اشعار را بر معانی دیگر فرو می آرند و از اسباب بی بسبب می برند و
 و ضمن آن حکم الهیه و حقائق کونیه ملاحظه می نمایند و ایمان خود و سخن آفرین تازه می نمایند خصوصاً
 اشعاریکه مشتمل بر تمثیل و استعاره می باشد را پاکست و دانش می بود و لیکن سخن شتابان
 و لبر خطا اینجاست و چون ماجرای سخن موزون هر قوم گردد اکنون توان دریافت که چنانکه قمریان
 عرب و یهودان فرس سامعه را بخوشنوا فی نواخته اند و طویان هند هم ذائقه را با رنگ ریزی خلیه
 مستعد ساخته کیسه آشنای و قائق السنه نلکه است به غیر این سخن سیر را تا طالع غرب بلند است که
 خاتم نبوت درین قوم مبعوث شد و قرآن مجید که لفظ و معنی او معجز است بزبان عرب نازل شد سبحان الله
 لطافتی که زبان عرب و از هیچ زبان گذشته باشد و حروفیکه مخصوص زبان عرب است پر لطف
 و مزینش واقع شده مثل ثا و حا و صا و ضا و طا و عین قاف بخلاف حروف السند دیگر مثل با
 و ژا و فارسی و تا و ژا و الی هندی که نوار با بی وق مخاج اینها بلطاف مخاج حروف مخصوصه عرب نمی رسد و احوال
 الف و لام و تنوع آن در زبان عرب طرفه چیری است و در زبان تازی صیغه مذکر صلحه و صیغه مؤنث
 صلحه و در فارسی یکی است و عثمانی که نثر زبان عربی و از ظواهر هیچ زبان گذشته باشد و تغزل شاعر
 عربی یا زبانه است بخلاف شعر فارسی که اینها بنا و تغزل برنی ایشان گذاشته اند و ظلم صریح و تم
 قبیح که عبارت از وضع شی در غیر موضع اوست اختیار نموده و حروف مخصوصه عرب اخص صیغه است
 که در حروف زبان دیگر نیست یعنی این حروف در لغت هر کدام زبان که بیایم نرند آن زبان قسطنطینی
 از فصاحت دست بهم میدهند بخلاف فارسی و هندی که اگر حرفی از حروف این زبانها در لغت عربی
 آید تیره شود و از وضع خود بیفتد و سخت ناخوش و بی مزه گردد بلکه از صحت تلفظ و اعراب خطا شود و
 بخور عربی و فارسی و هندی اکثر مختلف واقع شده و قلیلی متفق مثل تقارب رکض الخیل و سمریغ
 که در هر سه زبان است و در هندی صیغه مذکر جدا و مؤنث جدا و غنی جدا آمده و عربی و هندی قافیه و وسط
 مصرع آید و خوش آید باشد و ظاهراً چنین قافیه در هیچ زبان نباشد بسبب تنوع و لغت شعر فارسی

از داوره انحصار بیرون است و در شعر عربی ردیف نیست مگر به تبعیت فرس با لطف تمهید
 این گزارش پیر اراده دارد که چنانکه درین نامه موسوم بشمع انجمن بانتخاب دو اوین و تذکره ای
 شعرا و فرس پرداخته همچنان از اشعار عرب و تراجم علماء ادب مرائع الغزلان نام چراغانی تمهید
 داده چشم یاران تازی دوست را گرم تماشا سازد چه من بچیدان بازبان عربی و فارسی دارد و
 ریخته آشنایم و از هر سه میگذرد بقدر حوصله قدیمی می پیمایم در عربی و فارسی عمر باسطا لود و اوین
 سخن کردم و نورسان معانی آشنا و بیگانه را در آغوش فکر پروردم اما سماعه را از نوای قمریان
 عرب خطا و افرست و ذائقه را از چاشنی شکر فروشان گلزمین فارسی نصیبی بکجا تر معنی آفرینیان
 تازی و پارسی خون از رگ اندیشه بچکانیده اند و شیوه نازک خیالی را با علی مرتب امکانی رسانیده
 و افسون خوانان ریخته هم درین ادوی پایی کمی ندارند بلکه درین زبان نوخیز قدم از سحر ساهری شیر
 می گذارند کسی که فارسی و ریخته هر دو ورزیده و با سفیدی و سیاهی نیک آشنا گردیده بشدیل و پنجم
 می پردازد و بجل دعوی مرا بهر شهادت عزیزین می سازد و موزونان این زبان در لوج و بلی و صوبه
 او ده فراوان جلوه نموده اند و دماغها را بر وایح صندل تراشعار نو بر شگفتگی افزوده اما ایگانه گویند
 مضمون نمائده است مسلم نیست زیرا که فیض مبدی و فیاض نامتناهی است اگر مضامین تمام شود
 نقصان این کس سهل است نقصان افاضه مبدی و فیاض لازم می آید و چه قسم متصور می توانند
 که چنین فیاض مطلق تمهید است شده از فیضسانی باز ماند بلکه

هنوز آن ابر رحمت و نشان است می و میخانه با مهر و نشان است

و کیفیت که سر بای میخانه او خم خم بصرت می پرستان درآمد و تا انقراض دو عالم بصرت در آید و هنوز شمع
 از ان کم نشد باشد

در بند آن مباش که مضمون نمائده صد سال میتوان بشنید از لطف با گفت

درین جریده که شرف و نه قلیل را از شعرا نامدار وقت خود محفل کرده ایم و چه را از پیشینیان بی عفت
 نموده و بد آنست که حیات فانی گریست بر باد چشم بقا از دستوان داشت و یکجهانی جبابی است

بر آب کار این م بنفس گیر نباید گذشت

پرتو عمر چراغی است که در نیرم شهود بنسیم مژده هر سیم زدنی خاموش است

در خزانه عامره خوش مضبوطی مناسب این مقام نوشته و گفته پیران پشت خمیده یعنی افلاک بخت
زندگی جاوید متنازاند و کهن سالان جهان دیده یعنی کواکب بر محبت این دولت عظمی سرخراز آما
کم نصیبان عالم سفلی با آنکه نتایج آبیاء علوی اند اینهار از عمر مستعار حصه کمی رسید و باین تنگی که هیچ نبرد
تسلیم گردید و لایسای نوع انسان که با وصف حسن تقویم و استحقاق حکیم و نظهرت جمال الهی و جامعیت
کمالات نامتناهی این طلسم بفرصت حبابی و نیم می شکند و این چراغ عالم بهلت شراری شوم برهم
میزند چه از آغاز نشو و نما تا بهنگام بلوغ که اکثر آن پانزده سال است بغفلت می گذراند و بنا بر عدم
حصول نیز قدرت و رگرمی کمتر میداند و بعد از قضای اربعین وقت تحلیل قوی و تبدیل آب و هواست
پس عمری که آنرا عمر توان گفت بشرطیکه از اجل فرصت و تندرستی و فراغ دست و پی بطلب نیست و
همین بخت و پنج سال است و اگر اوقات خواب که برادر مرگ است برآید مقدار مذکور هم بقصان
می گراید الا نقش سخن انتی پس دل از رومند خواهش کرد که در بیت سخن نیز بر نمی چید و جاوده این
وادی را هم بیای خامه پی سپکند لاجرم درین نگارین نامه الحال نقش مطلب صلی را بر کرسی نشاند
و بخدمت نوزول طبعان بر ترتیب بجامی پردازد و ببالد و توفیق

حرف الالف

انوری شیخ اوصال دین خاوری استاد فنی از رسل ثلثه قلم و حق است مطلع خورشید خنخوری و خوش شهر با عسری
بود از مداحان و وظیفه خواران سلطان سحر سلجوقی بود و سلطان دوباخانه او را بهر تو قدوم برافروخت
در آخر عمر سری بلای کشید و از مردم آنجا بدسلوکی بسیار دید تا آنکه در سینه خنجر بشتاد و پنج بسکونت
شهرستان عدم پرداخت دیوانش بطلالعده درآمد مرغوب طلبی مردم این زمانه غزل باشد و شعر
قدما بیشتر قصاید است و آن هم میزه و در قصیده چهار موضع است که کمال زیبایی و رعنائی آریسته
می بایک یکی مطلع چه اول خیز که قرع آذنان و مصافحه اذ بان می کند او است اگر در غایت حسن گوید و گشت

طبیعت از ان ابتزاز می آید و سامعه خطیر دشته مشتاق سخن آینده می شود و اگر قضیه برعکس است
طبیعت هم و سامعه از طور خلاف توقع بی خطا شده خلش بهم میرساند گو باقی کلام در نهایت
زیبائی و غایت رعنائی باشد و تمهیدیکه در آغاز قصاید آرد مثل ذکر معشوق یا بهار یا خزان یا ش
تشبیه است بشین مجمره و آن را نسیب بسین مصلحه هم گویند و اول شتق از شباب است بمعنی ذکر
ایام جوانی و دوم را معنی ذکر نساء است و اصل تغزل عیب بر زبان است اکنون اطلاق این هر دو لفظ
بر مطلق تمهید کند خواه ذکر جوانی و زنان باشد یا غیر آن و دوم مخلص و آن را اگر زیاده خوانند و این موضع
شکلتر بن مواضع قصاید است که در طلب بنا آشنایا با هم ربط می دهند و دو و شش را با یک دیگر الفت
می بخشند و گریزان قصاید بلکه ایمان اوست سوم حسن طلب که شاعر در مستحصل مقصد از مدح
نوعی از سخن بیانی و افشون کاری بعمل آرد بر وجهیکه بخیل را کریم و ممسک اسخی گرداند و بحسن
و لطف مثال کار از پیش بر چهارم مقطع که آن را حسن خاتمه هم نامند و آن ختم سخن است بر وجهیکه
سامعه مستوعب خط بوده آرام گیرد و تعلق که با صفا کلام داشت انتها پذیرد و انوری در قصاید
خویش این مواضع اربعه را با حسن اسلوب مودی ساخته ایراد اشکله آن درازی میجواید و اینجا دو شعر
از بخشش غازه خسار ورق نموده می شود

ای کرده خجل نسیم خلقت	در راحت بوستان صبارا
گرد پست بحکم رد کرد	از خانه دیده توتیارا
خاک قدمت بقهر نشاند	در گوشه فقر کیمیارا
چون نیک نگه کنم نرسید	جز نام تو زیوری شنار را
ابو الفضل این قطعه انوری را از تمام دیوانش انتخاب نموده در نکاتیات خود ایراد کرده است	
من و این عهد که با قلمه رعنائی جهان	چون خسان عشق نیازم نه به سونه بعد
قدرت دادن اگر نصیب مرا باکی نیست	قوت ناستدن هست و صد عهد

در آرد آ که ز تو کار من بجان آمد   عجب عجب که ترایا و دوستان آمد

وله

آلای دید پست آمد و بس و در رفتی   آتش زوی اندر من و چون دو در رفتی

وله

مرا خدنگ تو همان خانه بدن است   کسیکه خانه بهمان گذشت جان من است

رباعی

تا کی بغم رخ تو خون شوید دل   آزار جفای تو بجان جوید دل

بخشای که آسمان نمی بارد چنان   رحم آر که از زمین نمی روید دل

از رقی جامع فضیلت و حکمت و شاعری بود و از شاگردان طغان شاه سلجوقی والی خراسان بسا
نیوف که از چشمه سار سخن بدست آورد و لهذا از رقی مخلص گرفت و باین گل آبی رنگ لاله خلعت
سلطان و بان او را بدینار پر ساخته بود و زیرا که سلطان وقتی با احمد بدیسی تخمه نزد می باخت و آخر باری
سلطان سه مهره و ششگاه داشت و احمد دو مهره در یک گاه و کعبتین در دست سلطان بود و آن را
ببنداخت تا نشش زندست خالی آمد و سلطان بیدماغ شد و ی این رباعی بعرض رسانید
گر شاه ششش خواست سه یک نقش فتاد   توطن نبری که کعبتین دادند اده
شش چون نگریت ششم حضرت شاه   از پیدیت شاه روی برخاک نرساد

شاه پانصد و نینار صله داد و از ششم بان بساط آمد و ته

چیدین افنی بکندت ماند   آتش لیسان دیو بندت ماند

اندیشه بر فتن بندت ماند   خورشید بهمت بندت ماند

الفیه و شلفیه نام کتابی در آداب صحبت زنان گاشته که بملاحظه اش خواهرش والای نیرفته باد شاه محمود کرد
آصف شیرازی سلیمان مملکت سخن طرازی و غنای چهار بلند پروازی است شاگرد جامی بود
و بلبل بوستان خوش کلامی وزیر سلطان ابوسعید ایلخانی است کلیاتش قریب چهارده هزار بیت

بنظر رسیده این چند بیت از وی است

دل که طومار وفا بود من مخزون را   پاره کردند نه بستان مضمون را
 قاتل من چشم می بند دوم سبل مرا   تا با نذ حسرت دیدار او در دل مرا
 تو هم در آینه حیران حسن خویشی   ز ما نداشت که هر کس بخدایت
 چندان بیش و مید که بیوشی آورد   شاید که یاد ما بفراسوشی آورد
 من طور و تکی چه کنم بر لب بام آی   کوی تو مراطور و جمال تو بجای است
 رنجت کافرجه خون مسلمانان را   یاد آن روز که من نیز مسلمان بودم
 سبب چاک گریبان من خسته پرس   که شب غم با جل دست و گریبان بودم
 آدم است بکوی تو و منون فرستم   خبرم نیست که چون آمدم چون رفتم
 غنبر دیده بسوزم که پری وارسا و   بوی مردم شنود یار و رسیدن گیرد

اصغر مرزا اصغر خن سنج پر تیز است و فرزند میر غیاث الدین عزیز بسیار خوش اداب و دو صحر

سلطان حسین میرزا این یک بیت از وی است

بسی از این نظر حسن تا با ماه سنجیم   میان این آن فرقی از زمین تا آسمان ندیم
 ابله شیرازی فارس میدان سخن طرازی و مرکز دایره بلند پروازی است بسیار خوش گو بود کلماتش

و دوازده هزار بیت بنظر رسیده این ابیات از وی است

و مید صبح نیاسود چشم راحت ما   سپیده دم مکی بود بر جراح است
 آفرین عیان شد که نداری سرایی   بیچاره غلط داشت بهر تو گمانها
 بی تو چو شمع کرده ام گریه و خنده کار خود   خنده به شدت است تو گریه بروزگار خود
 دروغ و عده من خلق و فغان دارد   که چو غنچه دمانی و صد زبان دارد
 فریاد که بر جان من این داغ نمانی   از دست کسی نیست که فریاد توان کرد
 هر چپ که از جو تو ام خون رود از دل   از و چه در آئی همه بیرون رود از دل

بچه اندیشه ام از خاطر ناشاد روی
از دیده رفت و ز دل پر خون نمی رود
ز آید بره کعبه برو و کین به دین است
پرورده هوای گلستان این گلم
خواهم غبار گردم و از کوی او بر ایتم
آهی خوبت گرفته بمرهم چه فربهی
آهلی مگو که عقل دل و دین ز دست رفت
و چشم فرشت آن منزل که سازی جلوه گاه بخا
بر فلک هر شب رسانم برق آه خویش را
جفا و جور تو کم شد مگر شدی آگاه
چون لاله بجز دل و فواج نیابی
عجب که شمع شبی در سبزه من سوزد

چه بخاطر گذرانم که تو از یاد روی
در دل چنان نشسته که بیرون نمی رود
خوش می رود اماره مقصود ندانم است
تا پند نسیم خلد ندارد و دماغ ما
تا هر که بنید او را در چشم او در ایتم
و انم که فراموش کنی عادت خود را
فارغ نشین که برده ویران خراج نیست
بهر جای پاشی خواهم که با شتم خاک راه آغب
تا بسوزم کوکب بخت سیاه خویش را
که من بجور و جفا نیز خوشند لم از تو
گر چاک کنی جامه خوین کفتان را
من آن نسیم که کسی از برای من بوزد

اندری علی قلی بیگ شاملو از ایران دیار بسیرمند خراسید و ده تها و رسایه قدر وانی تها نماند
یکه سنج یگانه و انیس معانی یگانه است در برهان پور دینه کینار و پانزده بگشت از وی می آید
به بیم باغم نو هر نفس بخانه خویش
خبر گل مرسانید بر غان قفس
یا و کار از مادرین عالم غم بسیار ماند
تا شفته و فانی خویشیم
وقتی خمود و ایاز را نظم میکرد و مرگ قطع سخن کرد و آن نقش نیم کاره و مقصود انکاره ماند و در وصف
چشمه گوید

بحی سوز که به فیرون
نیار و عکس روی غوطه خور و

طی می شود این به بخشیدن بر
با بنجران منتظر شمع و چراغیم

اسیر میرزا جلال بن میرزا موسی شهرستانی تمیذ فصیحی هر روزی و مقتدر ادا دند میرزا صاحب
بود شاعر و ابا بندست و موجد اندازهای و پسند از سادات صفایان و چهار شاه عباس بوده
پیوسته سرگرم صحبت اهل کمال بود و بعلوم است و صنوف طرات انصاف داشت اما از فقر گردش جام
شراب مدام در عین جوانی بر بستر ناتوانی افتاد و در سنه یک هزار و چهل و نه غبار هستی بر باد فنا داد و فتنه
نازه کثر طوع ید او بوده و دیوانش غث و کمی دارد مع هذا میرزا صاحب غن او را مگر یقین میکند
و در مقطعی میگویی

خوش کسی که چو صائب رضا جان سخن
تسبیح سخن میرزا جلال کند
و ابوطالب کلیم گوید

میرزای با جلال الدین بس است
راستی طبعش است او من است
از سخن بنجان طلبگار سخن
کج نیم بفرق و ستار سخن

این چند شمع چکیده خستانتان طبع است

با مپ کسی نگذاشت بیدارش دل را
پس از عمری بسویم گریه کرد جادارد
گر چه آن قیمت ندارد و دل که پادشاه شود
خیرانی بطلع نظاره دیده ام
دل رسیده به صد آفتاب می سوزد
بخوابم آمد و پنهان زو آتشی بدلم
گذاخت بر لب حسرت ترانه دل ما
گشتم غبار و از سر کویت نمی روم
که ام روز که سر مشق انتظارم نیست
خدا اچری دهد و کشتن با قاتل ما را
شهباز خشم شمشیر آغافل اجر ما دارد
صفت آتش بازی طفلان به سالت شود
دل پیشتر ز دیده خبر دار می شود
گهی بصیر گوی ز اضطراب می سوزد
چراغ بخت اسیران بنواب می سوزد
تبسمی کن و بشکن بهانه دل ما
دیگر چه خاک بر بر طاق کند کسی
که ام شب که سر گریه و کنارم نیست

خاطرم زیر فلک از جوش دل تنگی گرفت
دامن این خیمه کوتاه را بالا نرسید
شکستی که ز دل افتادگان خیز و خط دارد
مبادا شنیده یارب ازین طاق بلند افتد
شش جهت شست شمری شد پرواز گرفت
برق جولان که در خرمن خاک افتادست
امانی مرزا مان اندر خان خلعت مشایخان خانان طبع رساد شست دیوانی رنگین گذاشته از د
گریم باطل خسار تو حیرانی چیست
در ره عشق صلاح از من رسوم طلب
هستی جاوید دارم در لباس نیستی
جان بلب دار و امانی چون چرخ صیدم
ز پای تابشش هر کجا که می نگرم
الضاف محمد ابراهیم جوانی طالب علم بود طبع سخنوری نیز در دست داشت بخدمت موسوی خان
شعری گذارند معنی تازه فکر میکرد در عین جوانی بقضای ربانی و دلیت زندگانی سپرده به عالم
جاودانی شافت آرزوست

نسا ز غم به بیتاب محبت شادمانی هم
گران باشد برین چارمرون زندگانی هم
سوی پستی است در هر پایه رفعت نهان است
بود این کوه راه تخته سنگی بر سر چاه است
بلائی جان بود و در یک خاموشی است و سایش
خدا صبری و هدیه چشم مرده سایش است
با تندی زیارت میکند خاک شهیدان را
که پنداری گذر بر خاطر پر آرزو دارد
نگاه ششم از پر کاریش انداز میگردد
حیا از سوختن آئینه دار نماز میگردد
ز تنگی آن دهن ساز و سخن را از صدایان
رسد تا بلب لعش تبسم را از میگرد
هوس در دل چو گرد و جمع رنگ عشق میگرد
طپیدن چون فراجم می شود پرواز میگردد
ایچا و میر حسن از نجای سادات سامانه است و در خوش نیالی و نازک بندی یگانه زمانه
صاحب فکر بلند بود و از علوم متداوله هم بهره مند غزلیات طرح را بقدرت و سامان تمام

باز

الضاف

ایچا

میگفت و شربط بر زخا من خودش می نگاشت از دست

شب ناله دوزخ شرم گرم اثر شد خاکستر دل بال و پایشانند سحرش
طوبار هوا یک قلم از شعله آهسم چون کاغذ آتش زده افشان شورش
حال سنگینی حجب ان توانش کردم سطر و خط فرو رفت چو بنبی آب

استغفار سیزده بار رسول شربط رقیع می گشت این بیت از دست

می توان آورده استغفار شش نامه چرخ کجور اگر در اینم زیارت
آگاهی چیست سیر دنیا کردن در محنت وجود سودا کردن
چون مهر سفر کن که بود کار زنان از سر ساید دیده دنیا کردن

اولی میر محمد حسن یزدی در دیار خود شتم بالاجاده مجال قامت ندید زنت بوست آبادند
کشید کاش از امانی خوب دارد و اندازد نامی مرغوب در سنه یک هزار و سی و دو که و کن مرحله زندگی
طی کرد سیارات نظمش از افق بیان چرخ طلوع میکند

چاشنی گیر زهر کاسه این خوان گشتم خوش نمک تر ز سر انگشت پشیمانی نیست
این عمر بیا و بیا و بیا مانده این عیش بسیل که هزاران ماند
ز هزار چنان بزمی بعد از مرگ انگشت گزینی بیایران ماند

او جی نظری با حسن خان شالمو حاکم هرات بسری برود و در مح او قضای بسیار پرداخت فکر
بلندش طرفه او جی دارد و شعر آیدارش عجب او جی تیر از صائب سخن اورا و وی سخن میرزا نصیر
کرده و گفته

این جواب مصرع او جی که وقتی گفتی پادشاهی عالم طفلی ست یاد یوانگ

و او جی نسبت بمرزا میگویی

صائب نمود چه شعر مرا بمن تیغ بر تنم ام که بگردانم

این چند بیت مکتوب از سفینه سخن از دست

اگر شایک شیب و گر صبح شباب است
 بگو گرم عنانم صفت دیدار کجاست
 کی بآرایش ویرانه ماسه آید
 بآنگه قتل با تحمل حواله کرد
 اوجی این قطره خوبی که اجل خواهد ریخت
 کرم گلی است که در باغ خود نمائی نیست
 تپاش بدلی از این که می شکند
 تقسیم بار خاطر یاران کشیدن است
 صفای روی عرفناک یار را نازم
 که صلح و ادبم آفتاب و شبنم را

آذری شیخ جلال ابن حمزه بن عبد الملک طوسی اسفراینی در آذره متولد شد آذری قتل گفت

اما شمار آذری بهشت از طبع او نمایان است

فاضل شاعر در ویش منش بود شاه رخ سلطان او را خطاب ملک الشعراء و معجربان و دبیر
 هند شانت ه از دلی بکن آمد و احمد شاه بهمنی را مدح گرفت و قصاید پرداخت و صلیب یافت
 ذکر او در تاریخ فرشته مرقوم است چون دارالاماره با تمام رسید آذری این دو بیت گفت

حبذا قصر مشید که ز فطر عظمت آسمان پایه از سده این درگاه است

آسمان هم توان گفت که ترک ادب قصر سلطان جهان احمد بهمن شاه است

پادشاه چهل هزار روه روپیه دادی گفت لا تحمل عطا یا کم الاسطیا یا کم پس نسبت هزار روپیه بران
 اخرو دو دستور عظم را فرمان داد که گفته زرد کور در ایران فرستاده رسید از خانه اش طلب شد
 حواله آذری کند چنانچه دستور همچنان کرد بهمن نامه بطور شاهنامه در احوال ملوک بهمنی تا زمان
 احمد شاه تالیف اوست چهل سال بر سجاده عبادت و قناعت مشکی بود و بفقیر و فاقه گزینان
 ملوک و امرای مقتدوی بودند از شعر و صوفیه است آذری در آتشکده ترجمه حافظ او نوشته بهجا و میست

آذری

این چند کمر از خزانه بخش چیده شد

که داند تاظم چون رفت و در دو قبول ما
همه از آنها ترسند و این بابت ترسم
شعیر پیو عصیان و چشم آن داریم
که بزم با جوانان پارسا بخشد
پان گرو که از ساغر و فاستند
زما سلام رسانید هر کجا هستند
اگر پیش جان امید و آئی
من ادریان بروم تا تو دکن آئی
ز مزل و زبزا آفری چی ترسی
تو کیستی که دران روز در شمار آئی
اگر چه دولت و صلت بچون منی نرسد
درین مهید بیم که خوش تنمای هست
قیمت دولت و صل تو اگر جان بودی
کار بر عاشق دل سوخته آسان بود
گر رسیدی بکسم طره او دست مرا
کی چنین خاطر مجبور بریشان بود
سورخ می شود دل ما چون گل حسین
هر جایی که ذکر واقعه کر بلا رود
جانی که داشت کرد فداست تو آذری
شربت ده از تو گشت که جانی دگر نیست
غلام هست آن عاشقان با کرمم
که یک صواب پهنید و صفت خطا بخشد

امیدی را زی شاگرد علامه دوانی است و جامع فضیلت و محمدانی چشم تایید از روح الامین
داشت لهذا امیدی تخلص کرد در نزاع عقاری با اشاره قوام الدین گشته شد از شهر ارجب

شاه اسماعیل ماضی صفوی است از دی می آید

ما از زمان جو خوش چهر و کاهی به
که از شهابه حریفان سفید گلناری
اگر کنی ز برای جود کناسه
و گر کنی ز برای جیوس گلکاری
درین دو فعل شنیع افتد شرافت
دین و کار کرد آن مشابه دشواری
که در سلام فرومایگان حدشین
بروی سینه نمی دست و سفر فرو آری
کاش گردون از سرم بیرون برودای تو
یا مراحبری و به چندا که استغنائی تو
تو تر که نیم مستی من صید نیم مهمل
کار تو از من آسان کلام من از تو مشکل

مستی و میروی بی آزار خلق آه
خود را در گریز آتش آبی که سیرنی
زلفت کند افکن و چشمت که کشای
بالشکری چنین بسپایم که میزنی
شب قصه هجران جگر سوز کنم
روز آرزوی وصل الی فردا کنم
الحق که دور از تو بعد خون جگر
روزی شب آرام و شبی روز کنم

او هم کاشی پیشتر دیداد و بسری برد اگر چه از کاشان بود بعد سیاحت بسیار پای اقامت در
تبریز افشرد و بهانجا در سینه طعنه تیغ فنا گردید بخش زنجیر پای و حشاش خیال است دوام گرفتاری

آهوان مقال این دو بیت از وی است

تسلی لب او شهید راحت ست مرا
ملاقتش نکی بر جرات ست مرا
خیال دوست که گاهی ز هوش می برم
و گرنه نکی خبر از خواب راحت ست مرا
احمدی خواجه احمد که منوی درویش فانی بود و صدر نشین ایوان خندانی از کلبه انزوا کثیر مایه
می نهاد صاحب ایوان است از وی می آید

قطع مد نظر از سیر تماشا کردیم
دیدم راکنه در سر آینه پاک کردیم
آزبند ز کز خطبه عشقش که گفت
منبر عرش کن که بلند است نشان عشق
آب لب تنیده بر آه تو دیده تا بنگاه
زمین بصفحه مسطر کشیده می ماند

ابو احسن فرایانی از فصاحت عالی قدر و فضیلتی نامدار عصر بود و علم شاعریش سرشته با فرسوده
و دی سر حلقه شاعران زبان شاه عباس ماطه صفویه بود و این ابیات از وی است
زنه گانی داد عشق از تو دل افشرد
آری آتش آب حیوان است شمع مرده را
در حشر که از روی تو بوی بمن آید
بر خیزم از آن پیش که جان سوی تن آید

رباعی

حال دل از آن بهانه جو می پریم
بد حالی دل از آن کوی می پریم
آتش گیسو بین که دارم دل را
در دامن خویش حال زده می پریم

ای

احمدی

ابو احسن

رباعی

شوخی که گسته بود چنان ترمن   بنشست بر کتیده دامان ترمن
چون بوی گل که با صبا آسیند   هم با من بوی هم گریزان از من
الفتی یزدی در بند آمده کچند با همایون پادشاه گذرانید اجدده با حلیقه یاران بسری بر خانان
در جائزده این مطلع هزار رجه با تسلیم کرد

مشت خاشاکم و در ارم آتشی همراه خویش   دور نبود گر بسوزم از شر آری آه خویش
اسدی طلوسی گویند استاد فردوسی است   متناظرات او در شعر و عصر شهرت دارد و از اجل یکی مناظره
روز و شب است که شاه عبدالعزیز دهلوی بنا بر لطف سخن در تفسیر خود فتح العزیز بایراوان پرداخته آید
بش نواز حجت گفتار شب و روز بهم   سرگذشتی که ز دل دور کند حجت غم
هر دور اخلاست جدال ز سبب تنی فضل   در میان رفت فراوان سخن از حجت و غم
از منظومات اوست که شناسنامه ده هزار بیت که حد بلاغتش از آن معلوم می شود این ابیات از آن است

دم پادشاهان امید و بیم   یکی با سحر و یکی با سیم
مبین زنی پشت شمشیر تیز   کنارش نگرگاه زخم و سستیز
زگر دسپه خنجر جنگیان   همی تافت چون خنده زنگیان
بگفتار شیرین فربنده مرد   کند آنچه توان لبه شیر کرد
مردم چشم بیای متلمر افتد بهار   که مر نقطه محرفی کن با نامه فرست

اشرف طایفه بریدر صاحب مازندانی است بعد عالمگیر پادشاه بنده آمد معلوم ز بیانات مقرر شد و از غیر
پادشاهان و عظیم الشان بن شاه عالم بر عالمگیر پادشاه بسری برو باراد و حج برآورد و دیگر از توانا پنه
رسیده نزول بنزل کرد و بعد از دیگر رسید فاضل صاحب جودت بود و شاعر و الاقدار است طبع چالاکش سخن
تازه بهم رسانید و گلهای سخن رنگین و ارم سامعه می افشاند این چند گره از بحر طبع است
اشکی که از عشق بگوید فشانندی است   طفلی که خوش محاوره افتد نماندی است

تقدیر

سبب

تقدیر

<p>در ایران میت جز هند آرزویی روزگار ازنا گشت مستغنی ز وصل اشرف بیا و عاشقش کابلان را بجز لکد کوب حوادث چاره نیست غافلان را چرک دنیا فیست زینت و لباس بچه درویشی که شیرینی برنغم برود جابلان ابل جهان را تیر روی ترکش اند</p>	<p>تمام روز باشد حسرت شب وزه داران ا بچه آن حافظ که مصحف را تمام از بر نوشت میکنند مالیدگی سستی اعضا را علاج جامه قصوی را از روغن مصفا تر شود عاشقان پیش تو اول جان سپاری میکنند فرد چون گردید باطل جلد و فتر می شود</p>
---	--

رباعی

<p>ای سوگمنان ز ما تعلم ندیش کنید از آتشک جهنم ندیش کنید می شود در وقت پیری حرص دنیا بیشتر چون چراغ مغلسان عمرم بجا موشی گذشت که چون فصل زمستان شد فساد و میگرد تا جوانی عاشقم چون پیر گردیدی مرید هوا چون در میان مشک آید سخت میگرد کوه نکینش و دبالا کرد و فساد مرا هر چند بد نوشت ست اما غلط ندارد جامه صبر کتان بود نمیدانستم القصا قاصد خان بود نمیدانستم هزاران حرف در هر قطره اشکی نشان دارم دانه زنجیر و دام ست صیاد مرا گویا که از سیاهی لشکر نوشته اند</p>	<p>از آخر کار عالم ندیش کنید باقی دنیا کنید آسینش نقره چون انگشتری گردیدی بچید بلبل از غم افلاس اوقاتم به پیوشی گذشت حیات را صحبت فسادگان نابودی گردد تیر خود را از تو ای بی مهر کی خواهم برید بدنیا چون در آید آدمی بد بخت میگرد جلوه نازش رسای داد و بیدار مرا و تو آن سر نو شتم چون نسیم صلی تا سحر سیری متاب جالش بودم قریب یک ماه بینه اقامت کردم چو آن آبی که شوی طیفل از وی شقی خود را کی شود آزد از دلف گره گیرش کسی در نامه زمانه بجز حرف جنگ نیست</p>
--	---

در جوانی روشنی حالت پیری دارم
 چون گل زرد و بهارم بخزان می ماند
 کار خود کن راست چون فواره بی امداد غیر
 خود نهال خویش خود آب روان خویش باش
 چو برگ لاله نشیند گرد هم عشاق
 بخصه کردن داغ تو در میان خویش
 طفل صاحب حسن اور خانه بون بهرست
 اشک رنگینم نمایان گر نباشد گو بهش
 در دوسه بیمار را بسیار دادن خوب نیست
 از نگاه ناتوان او بچشمک ساختم
 همچو چشمی درون کی که فروغ آید بسم
 کلبه ام تاریک گرد و از چراغ دیگران
 کام شیرین نغمه از قی زنبور عسل
 سر بزرگی نتوان کرد ز شانه دگری
 بوقت عرض مطلب قتل خاموشی بکلام
 چو آن شخصی که در خمیازه گیرد بر دیان دست
 آفرین لاهوری نامش فقیر الیه است شاعر است معنی آفرین و شایسته خدایه است شمس آفرین
 در لاهور متولد شده هوش از قبیله جویش شعبه قوم گوجرست و هم در آنجا درگذشته وفات یافته
 میرزا او گوید درگذشته در لاهور با او برخورد و هم بسیار خوش خلق متواضع بود و در آن ایام قصه میرزاها
 نظم میکرد پیش فقیر داستان خواند این بیت از تقسیمه بسیار آمد به
 بعبیان تیری تنم نورد که عید آمد و جاسه گلگون نکرد
 شنوی انسان معرفت بخط خودش بطریق یادگار تسلیم فقیر نمود عنوانش این است
 صبح یعنی که ظهورش به جا است صبح شدن نماز تو حید
 صبح یعنی که ظهورش به جا است شش جهت به چو خورشید روت
 دیوانش مثل برقصاید و غزلیات و دیگر جنس شعر است این چند بیت از آنجا گرفته شده
 هنوز حسن تو نوش خلقه پیرانی است هنوز اول درس کتاب رعنا بیست
 هنوز چشمه نوش تو بوی شیر دهد هنوز لعل لببت غافل از سیاهی است
 هنوز سرو قدت کوچه گرد آغوش است هنوز شکر خا در استین خالی است
 هنوز وامن حسنت ز صبح پاک تر است هنوز ماه تو این ز داغ رسوائی است

نهال مهر و وفا تا چه باری بند
 دیوانگی و مستی از بوی تو می خیزد
 هر چون شمع درین بزم سرفراخته اند
 تا رانه جنونی و نه سودای بیمارست
 بدامن گیریش تا چند گشتن آفرین وستم
 خس محیط تحت روان سید بد ز موج
 هر تنگ ظرف کجا تاب جفائی تو کعب
 نیست جز دامن ترش بنم باغ کرش
 تو آبش از وضوی آب کوثر بیج میگیرد
 همین آواز در گوش من زد و لابی می آید
 گهر بگوشش تو می گوید از صدف بیزار
 بود کانی ندامت قطع طومار معاصی را
 ستم بر زیر دستان مهر و سرکش اخط دارد
 شیر پاه تغافل پل صفت آرائیست
 بقدر تاب طاقت گذار از تسکین چنان جان
 حسن را در اضطراب آرد شکوه عجز عشق
 مرد حق محکوم نماند اگر شود بیقد نیست
 تجرد حجت قاطع بود صاحب کمالی را
 حجاب شتمند از خصص سوال بوس لب تاب را
 خط را امزش کم نخواهد گشتن
 اصفت تخلص نواب آصف جاهداری اوسعد اند خان وزیر شاه جهان بود و جد پدری ام
 این بنده ز آب تیغ می یابد بیش

عابد خان از کاکا برتر قند از اخلاص شیخ شهاب الدین سهروردی و نام و میر قمر الدین در دستند
 متولد شد و سال اول جلوس محمد فرخ میر خطاب نظام الملک بهاد فرخ جنگ شد و منصب بهت هزار
 و صوبه واری دکن یافت و در ساله عملی بملت وزارت گردید و در ساله خطاب باصفیاه گشت
 نادر شاه در زمان او آمد و در ساله وفات یافت و در روزنه که قریب قلعه دولت آباد است مدفون
 و بهرین سال محمد شاه پادشاه و وزیر او اعتماد الدوله فخر الدین خان آنجانی شدند اما بسیار شل
 حصار شهر بران پور و شهر پناه حیدرآباد و نهر که در وسط او رنگ آبادی آید و آبادی نظام آباد و مسجد
 و کاروان سرا و پل از وی باقی است که اینها را بکمال اینها را مطابق لکله تاریخ احداث
 این آبادی است نیمی سال بکویت شش صوبه دکن که قلمرو چندین ملوک بود پرداخت و فقر و علما
 و صلحا و اهل تحقیق را از عرب و بلاد الهند و خراسان و عراق و عجم و اطراف هند متحمل غلظت بی حد و حد
 کرد ریاست حیدرآباد و هنوز در دو دهان دست سخن هم موزون می کرد و ایوانی ضعیف و در تخیل طبع و خیرین با سید

عرق آلوده رود سیل زویرانه ما	طرح کاشانه مار بخیمه رنگ فاست
بسامان فنای خود میا شوجو باش را	ز شور بحر گره فیه بخت جاباش را
تا بر دیلایب اشک سنا با سانی مرا	در طلب بیدست و پایم همی ای در دول
می برد در عالم دیگر پیشانی مرا	سیر گلزارند است هم بهاری و شسته
این زمان ترک ضرر هر که کند احسان	رفت آن عهد که نیکی رسد از کس بکس
بدشمن نیز خوشی هم بدان گریه تپ کرم	پی دل بردن مردم مطلق رعب کرم
عقده و کار من یافت و گهر گردیدم	قطره بودم و در باشد هم بود امید

امید قزلباشخان همدانی محمد خان نام از همدان باصفیاه آمد شاکر و مرزا طاهر و حیدرست و در
 عهد عالمگیر بهندوستان رسید و رفته رفته باصفیاه پیوست و ج بیت الد برآورد و چون آصفیاه
 در هند آمد بر بی رفت امید هم کاش بود و در سفر به پال نیز از هم که با هم ماند باز از ملاقات دولت
 خوش خلق رنگین صحبت بود و وفاتش در دهان و در ساله عجمی اتفاق افتاد این چیست گل از

از گلستان طبع اوست

روشن شود به پیش تو چون شمع سوز من
خوشا وقتی که می بالید از جانان برود شمع
سیرگشتگی از بطلان هم هست
خدا ناکرده اند و هست چرا از دوستان باشد
بما کشاد که در بستگی شود و ظاهر
گشت روگردان ز بس آلودی از ویل نام
نتم آن آهوی وحشت زده دشت چون
برنگ سمر که در چشم کور بقدر است
ز آب دیده ز پس پای در گل است مرا
پاس دلهائی مگر خون شده چون خوابوست

یک شب اگر تو هم نمیشینی بروی من
برنگ ماه نو هر شام پرگشت آغو شمع
برگروست چرا نگر دم
شنیدم کلفتی داری نصیب دشمنان باشد
کلبه روزی استاد فضل گرفتار است
چون کمان حلقه بیرون شده رون خاند
که نیاورد بدام الفت صبا و مرا
کس بهیچ انگیزد درین دیار مرا
سفر زکوی تو بسیار مشکل است مرا
چشم مخمور تو خود از همه بیمار تر است

رباعی

بر در که دوست هر گز نمی شنند
غفو گنهم بنا تو اسے کردند
صد ساله گنه بد آهی نبشند
زینجا است که کوته را بکاهمی

افضل علی تخلص شیخ محمد ناصر برادر شیخ محمد فاتر از آل آبادی است در ریگان جوانی آن شجر
سایه افکن از با اقتاد و این حادثه در سال ۱۰۲۸ هجری اولی روز چهارشنبه در او ذکار زمین
بدرجه کمال داشت و شعر برعت تمام میگفت صاحب دیوان است میگوید
صفای خاطر روشن دلان همین جوی است
لب گزیده اغیب سار را چه پوسه ز غم
چو صبح صافی آینه ام ز دم زون است
عقیق کسده نامم در گرچه کار آید
چون نگین در حلقه خود را از برای نام کرد
که صافی تر کند گردیتی آب گوهر را

خیال لعل لب او بچشم دل من است   نقد از رگ یا قوت در چرخ من است
آگاه محمد کاظم سخن نیکو و تنگاه بود   شاعر شعر پر بوده و فیروزه کان نیشا پور آیین است

از دست

گیر بغل تنگ ترا هر که بخواهد   از بسکه تو چون شیشه می پنبه دانی
اهلی خراسانی دیوانش قریب است   نزار بیت دیده شد از دست

در کشو عشاق دل شاد نیابند   یک خانه ز تاراج غم آزاد نیابند
گره شد در دلم صد از روزگار نچیرش   که اواز زخم بیکان مرد و زن از دست تیرش
منکه چون لاله کفن غرقه بخون آمدم   از دل چاک آب شقی تو برون آمدم

اقدس میرضی شد ستری در شعله متولد شد پدرش مصطفی شیخ الاسلامی آن دیار داشت
عراق عرب و عجم را بقدم سیاحت پیموده لطاق عزم بگذاشت هندوستان برست و در شعله
از بندر بصرو به بندر سورت فرو داد و برآه دریا سهری بد یا بنگاله کشید و در سایه عاطفت
نواب شیخ الدوله ناظم بنگاله مدتی بمصاحبت گذرانید و بعد از تقاضای همراه نواب فرستادند
برکن آمد و ملازم خدمت آصفیاه گردید و آخر الامر دست از مصاحبت او کشیده گوشه انزوا
گرفت و در زمان خود بی نظیر زبان بود و در ملاقات لسان و صنوف فصاحت متناظران

صریح کلام اقدس ساجده می افروزد

ظالم از عربه باریستم خویش کشد   عقرب از کج روشی بر سر خود نمیش کشد
نباشد خود نمائی مردم اقتاده از پاره   که رنگینی نباشد سایه گلخانه غنای
عمر هیچ میرود رسم و جفای یار کو   و وصل سبک خانان چه شد بجز گران قمار کو
زرم شوکر سخت رویان کا صوت گیریت   خامه فولاد هرگز لایق نقد نیست
رفته رفته ظلم گردون بیشتر از عدل شد   این کمان از بسکه کیجا مانده از خانه کرد
ریاضت در جهاد نفس باشد حربه مردان   خوش آن پهلوی که ترکش زنده است با کارد

سخت رویان فایغ انداز کاوش ابل جهان
دولت بی شنگان سر پای سنگین دل است
تا چند بار خاطر دلهاتوان شدن
یک چند سیر کشور بسیار نام از دست

ایجاد مرزا علی نقی از قوم قاجار است پدرش از همان بود از سر کار آصفیاه بنده دیوانی
حیدرآباد امتیاز داشت جوهر قابلیت سرایه اوست و زلیخا تنزیل خلاق پیرایه او این چند

بیت از دیوانش فزاید شری

دست یار سپرد اختیار مرا
توان زرنگ خنایافت رنگ کار مرا
ولم تو بردی و من انتظا را دارم
بسیا به پهلوی من با تو کارها دارم
آمی مصور از لباس یار و امانش بکش
بر قییم دست گریابی گریانش بکش
خطاست اینکه بگویم بجهت داری
حدا نکرده مگر در گره همین داری
گفته دل شکنان به که فراموش کین
این گهرین ندارد که تو در گوش کین
بروی شهید پروانه شمع را دیدم
که چادری ز گل داغ می کشید امشب

بالیده بود پر نخود آخر خراب شد
چشم جاب کور شود این سزای اوست
دل از دست سخاوی بر من پیشکش کردم
بهر صورت ترا آینه در کارست میبندم
اول ابروی تو دیدیم ز معوره حسن
مادین شهر مبارک شب ما آمده ایم
پر سجد هر چه از تو بگفتن شتاب کن
خود را مثال آینه حاضر جواب کن
خطاپشت لب حرف تو در دل کرد تاخیر
بقربانت روم ظالم چه تحریری چه تقریر
بی خورده دل لاله برد داغ رنگش
آرام متاعی است که بی زرتوان نیست
دارد همیشه در بریر این معطر
ما را ز گل خوش آمد این وضع سیرانی
پیرگشتی و هوسهای جوانانه بیاست
صبح روشن شد و تاریکی این شاه است

افتخار عبدالوهاب بخاری سلسله نسبش از طرفین بنوم بهانیان منتفی می شود و راجع مگر

ایضا

ایضا

نظام شاهیه متولد شد و در دولت آباد طرح اقامت رنجیت از معاصران میوزاد و بگرامی است

از وی می آید

جو سیر غنچه کردم اعتبار این چنین دیدم
خیرت افزای بهار است گل خسارت
میکنی جلوه بصد رنگ چو آئی بخرام
تا چشم باز گرفت از دیده دور
ست نگین دل است آن بت و من نگین دل
صا آبروی دیگران ز سایه روی ترا
جز روی هم ترا بر من نظر با هست میدانم
تسکینه را از غیر نیردان رفت و روی کرده ایم
در پناه آهنبین حصن ندانست می نیم
دل گرفتگی و ز خود کرده بمن دادی باز
چشم حیران و دلی خالی از اندیشه گواه
احدا و شیخ غلام حسین باشی برهان پوری کتب و اهل بی کتاب زده و نقش او با مشق سخن

درست نشسته از وی می آید

از تو پنهان می کند آینه روی خویش را
گل کند از باطن صاحبان بی قصه
چون سرنواز کس سخن بیده کر شو
صندلی رنگ بتی گرسر زمان دارد
بدان بجز تو ای وای سوخته مرا
چنان کنم مرده را و بسوی روی بنان
هر کسی منظور و آبروی خویش را
در گره بسوزن زان غنچه بوی خویش را
از محزون سبک نیست الم گوش گران را
در دهم گرد سر با تمس اگر دود
بدرهی که نباید فروختند مرا
نگم چو جوهر آینه دوختند مرا

دل ز دستم رفت خونم رفتم ای قاتل بیا
 گز برای من نمی آئی برای دل بیا
 سیر کتاب عبرت ازین باغ نمی کنم
 از داغ دل چو لاله ورق داغ می کنم
 همچو آن طائر که بخود پرزند و باو تند
 با کمال اختیار خویش محسوب میم ما
 او هم مرزا ابراهیم بن میر رضی از سادات اریتمان من توابع همدان است او هم بیانی خوش دارد
 و زبانی دلکش میرزا صاحب سخن او را تصنیف میکند و میگوید

این جواب آن غزل صاحب که او هم گفته است
 گز منش دامن بگیرم خون من خود منو است
 در عهد شاهجهانی قصد گلگشت هندوستان کرد و بار بار با محفل خلافت گردید لکن از بسکه پندی و
 بیباکی مجبور بود و سودائی ساخته نیز در سر داشت با اعیان شوخها کرد آخر تقرب خان او را محبس
 فرستاد در زندان شاهجهان آباد زندان هستی را پدر و نمود و تبارش چنین جوش میزند

رسائی بین که چون بر خیزد از جا قدر غنائش
 فتنه گیسوی او چون سایه شمشاد بر پایش
 در سینه دلم گم شده است بکندم
 غیر از تو درین خانه کس راه ندارد
 چنین جوایمی و فصل کیست که جو خدایش
 سر سری و رو چاک گریان تابدا مانش
 آگهی میرزا والدین محمود از سادات همدان است در صفایان بسیار بوده و با حکیم شافعی و افکار
 همنشین مانده آخر بنبر شکوه هند شاف و در سلک ملازمان جهانگیر پادشاه انتظام یافت و در
 زندان گذشت کلامش لطافت و عذوبت دارد و دیوانش نیز از بیت دیده شد تیغ گلکش جوهر
 سخن باین خوبی عرض میکند

زمانه بسکه مرا خاکسار و دم کرد
 ز آب دیده من میتوان تیمم کرد

او هم

ناله

رباعی

از دوریت ای تازه گل باغ مراد
 چون غنچه چیده خنده ام رفته زیاد
 گریان چو پالایم در کف دست
 نالان چو سیوی خالیم در ره باد
 دو عالم گرچه بر روی نگار ما حجاب آید
 ز سیدای جمالش در نظر پیش از نقاب آید

دهر انتقام آن کشایکون زمین که دشت
آسوده چند روز به پشت پدر مرا
ز بس طرورت رویش نمیتوان دانست
که شبنم گل یا گره پیشانی

رباعی

رخسار تو آب در رخ گل نگذاشت
زلف تو شکنج بید بیل نگذاشت
تا همچو بهار از گلستان رفته
گل تو بت فریاد به بیل نگذاشت
دل خود بر روزگار جوانی کباب بود
موی سفید شد بخی بر کباب ما
عجب و هنرمجوی آئمی ز کهنه و دین
عاشق بخت خود و عارف بدین خویش
اثر شفیعی شیرازی پدرش از موضع پیگفت از اعمال شیراز بودی در شیراز متولد شد
و در خرد سالی شمش از ابله بی نگرشت اما چراغ بصیرتش روشنی کامل داشت بنیذگانش میگفتند
بسیار که این نظر بود اما هنگام نطق مجلسیان را شنیفه حسن کلام خود میداخت بعد از آن
چند بیت مرقط از دیوان او است

رشته طول امل تا می جهان طنبور است
چه قدر بر سر این کاسه خالی شور است
ز آب گلستان آموخت شو قلم جانفشانی را
پای نونها لان حسرت کردم زندگانی را
خط کرد ظاهر آن دهن غنچه رنگ را
در کار بود حاشیه این متن تناس را
دوستان از کسوت تجریدی پوشید خدا
شاه نمی بخش بخاندان خلعت پوشیده را
ز خلوت خانه خود گوشه درویش محزون را
نسا زد حق شناسان را مقید زیور دنیا
اثر آخر زلف پرفرو نقد جان داوم
ز انگشت شهادت دست کوتاوست خاتم را
امانت دار خود کردم ز نادانی پریشان را
اثر و سراج الدین علیخان اکبر آبادی سراج شعرا و طرز فصاحت و تماشای جوان معانی
تمام آرزوست و در کسب اطائف مباحی سراپا تجو پنجاه سال در گلستان سخن غنایی کرده و
عمری در از بدستگیری ثقبان خامه بازار سحر سامریان شکسته در کاسه متولد شد به گانه مخموری

گرم داشت صاحب فراوان تصانیف است مثل رساله موهبت عظمی در فن معانی و رساله عطیه کبری
 در فن بیان هر دو به زبان فارسی مثل منقح و تخیص است و فرنگ سراج اللغه بطور بران قاطع
 و چراغ هدایت در بیان لغات و اصطلاحات شعرا جدید که در کتب سابقه نیست و نوادر الاغانی
 مشتمل بر لغات هندی که فارسی و عربی آن در هند غیر مشهور است و خیابان شرح گلستان غیره که در
 مجمع النفاث تالیف است و جمع اشعار آبدار و انتخاب دو این شعر از نامداران همتا عظیم کجا
 برده گوئی قنای اشعار متقدمین و متاخرین است مومن الدوله اسحق خان شوستری و سپهرش
 نجم الدوله که صد و پنجاه و سه مایه هوارش میدادند بعد در سرکار او ده دایه که صدر و پهلایان شجاع
 گردیدند در بلده که تا بجاوار رحمت حق پیوست افش او را بشاه جهان آباد برده و دفن کردند
 کلیاتش قطعا و ثرا قریب نیمی هزار بیت باشد این اشعار او ملقط از مجمع النفاث غیره است

کن از نیست دام و نفس آزاد مرا	بال و پر بسته دید هر که بصاد مرا
عقل است سر اسیمه ترا عاصی محشر	کز عشق تو ام شو قیامت را فتنه
عند لب نوحه گر چون من بکاست	آشیاں بخیل ما تم بسته ام
ز تو چشم مهرانی در گرای فلک ندام	شب بچر بود من که سحر کنی نگر دی
نگو که چاره دل از سبونی آید	کدام کار که از دست او نمی آید
چند چشم دو تنی زین ساده لوحان داشتن	چشم حفظ الغیب از آئینه نتوان داشتن
مخض معدومیم و در عالم هویدا نیم ما	خوب اگر فهمی کسی تصویر غنائیم ما
دفع غفلت زندگی افزای انسان شود	عمر از شب زنده داری یاد و چندان میشود
دلبران با هم آشنا نشود	مبتلاییم ما شما نشود
عرض بیاطاقی خود بچه انداز دهم	بشکنم شیشه دل تا بتو آواز دهم
اگر از ناز بیتان افزون تماشا گیرند	از کف آئینه گذارند و دل ما گیرند
گلرخان تنگ دلم خاطر من شاگردید	چون شود بند قبا با مرا یا دکنید

شراب سیکه امه لذت اگرکند دارد
 حسابی نیست در پیش فرنگی سال هجرت را
 شیر است و بیا با نعم من
 شوای کاش شمع محفل من ماه آینه
 و گر سپس حکایت که چند در چندست
 ساق سپین دسته آینه زانوی است
 اشارت های ابر و شایدا بخت جهان پش
 عالمی گر جان دهد آن شیخ کی تن می ده
 ای آینه ماقدر تو نشناخته بودیم
 زانوسیه سمند سواری که دیده ام
 که در شکفتن قدر چون شود کتاب تمام
 غبار خط تو خاک شغاف پندار
 چون شمع جمع کردیم رندی و پارسای
 تو خود بگو که مرا آن زمان چه باید کرد
 که شاه مملکت فقر چون تمرنگ است
 آدم آنست که او را پدر و مادر نیست
 بخلف وعده دلم نیز شرمسار تو نیست
 ختم فی لبوق بیک بوسه کردن است
 ز روی تجربه گفت این چنین پدر مارا
 از بزرگها بود گر بی وقار هم کرده اند
 گر به راهم دل خوش می باید

بتوش خون دل من که خوش نکند دارد
 نذر دیا و ایام جدائی چشم مست او
 وحشت آسوز غزالا نعم من
 شنیدم از ره دور آمد آن شوخ فریبنده
 گرفت آن مه هندی مه و گرد بر
 نیست خالی از تناسب عضو عضو آن پیر
 نمی فهم زبان ترکی چشم خنک گویت
 آرزو بیجاست صحت و درمانی وصال
 کین دل با آخر از آن شوخ کشیده
 پامال کرد خون من تیره روز را
 نصیب اهل کمال است از جهان تعذیب
 ز تو داد دل عشاق حیضوری را
 ز تار و قشقه مالی سبب نباشد
 شود چه بازوی من نماز باش خوابت
 شکست پابنشین آرزو بگو شده صبر
 هر که خود تربیت خود نکند حیوان است
 تقاضای این همه رسم کجاست جان کس
 گر تصعب عذار تو افتد بدست من
 قریب خوش پس آن خوردن آرزو رسم است
 میدوانند آسمان را بهر کار خاکیان
 دیده باشی گل شبنم آلود

خطاست اخذ معانی ز فکر هر طهر جان   زمین شعر کجا حق شفعه داشته ست
آن دو گیسوی سید بر روی خشتان آرزو   شعر هندی بوده ست از میرزا روشن ضمیر

رباعی

زلفت که از نظم جهان حسنست   نازل شده سوره نشان حسنست
خطت که بر و شده ست غولی نه ختم   پیغمبر آخر الزمان حسنست
از او میر غلام علی بن سید یونج بگرامی روح از نسل زید شهیدست تولد او در ساله اتفاق افتاد
جاسع فضیلت و خندانیست و فارس میدان مانی و معانی سلطان اصحاب نصاحت و دبرها
ارباب بلاغتست ز او طبعش نور جلال و دار و بلکه مرتبه الهام با وجود بسیار گوئی بزرگی که او
سخن او در قالب نفیس نخته و عبارات بدیع و نیالات عجیب برانگیزنده از دگر می معلومست سخنان
شور انگیزش ملک مجالس ارباب دانشست و کلمات سحر آمیزش حیرت و دیدة اصحاب پیش طبع
گهر بارش ابر نیانست و سواد اشعارش آینه ان معدن علوم بی غایت و مخزن فنون لا اله الا الله
صاحب تالیفات نفیسه و تصانیف کثیره ست و دو او بن عربی و فارسی دارد و عربی سه هزار بیت
باشد و سخن تازی را بطرز خاص او امی کند و با زرافسون خوانان بابل می کشند لقب سال استند
زیر که قصاید بی شمار در مدح جناب نبوت صلعم پروانته و محالض غریبه برشته ابداع کشیده و طوطی
هندست با قمریان عرب و مساز نغمه سنج پوربست با خوش نوایان حجاز هم آواز معلومست
که در گلزمین هند از ابتدای فتح اسلام عند لیلی باین خوش نوایی برخاسته باشد و فاضل با جمیعت
و بهر دستگاه در نظم بدیع و شعر فصیح و اقراران و اقطار نام بشهرت و قبول برآورده و دیوان عربی و فارسی
ایشان نزد نامه نگار موجودست و بهر بابی خوبان طبائع مشکل پسند مستعد ترجمه حافظه از او در
اتحاد النیلا نوشته ایم و غیر الان سخن تازی و پارسی او را در میدان صفحہ بچولان آورده بر برخی
منظومات از دیوان او در اینجا ثبت می افتد

بر آراز ما بسم الله تدبیر خوش مقالی را   مسخر کن سواد اعظمم نازک خیالی را

که مستان دوست میدارند بر تنگالی را
 پیرزادی که مفرای این مینای خالی را
 که امت کن نهال تشنیه دانه مارا
 بحسن خویش کن آباد حیرت خانه مارا
 مبرز باغ بیرون سبزه بیکانه مارا
 میفروشد خویش اول خریدار شما
 میخانم سرافانی پای دیوار شما
 گیر ترست از سزای تو دادم ما
 روزی که جام چشم تو گرد و بجام ما
 بعلوم شانه شکن این طلسم شکل را
 مکن برای خدای چراغ محفل را
 داند که افع مست جرات رسیده ا
 ضلح مسانه حلقه تقد خمیده را
 بر طبیعت همچو او بگذاریم را
 آتشی شیشه بود چشم تماشای ما
 کم فرصتی در زندگی ستار ما
 آزاد شسته نگه اطفار ما
 منت نامی کند بار دیگر خفا حاصل را
 لب چای غنیمت می شود کم کرده منزل را
 که در وقت جدا کردن با افتاد قاتل را
 چو ششم از جهان رنگ و بو بر بند حمل را

گماهی هست چشم یار با چشم گریانم
 دل ویرانه آزاد را آباد کن یارب
 آتشی ناله گرمی دل دیوانه مارا
 مده در دست زنگا چون مینه دل را
 کریان را نظر بر زشتی همان نمی باشد
 آبی فحاشی خود میسریت دیدار شما
 منکد با شتم تا شوم در بزم والابار یا
 آخر تر کنت تاثیر عشق را می ما
 چنین هزار میکده را وقت میکنم
 ز باکن از گره دامن غنبرین دل را
 چراز حلقه احباب میروی بیرون
 می دوا چشم یار دل زخم دیده را
 پیری رسید بر و طاعت میقیم شو
 آبی معراج دیده اگر تر گس یار مرا
 سوخت از پرتو خورشید چینی دل را
 آبی وای رنگ و بوی چمن کرد عاریت
 آخر شو و کند غزال رسیده
 همان آغاز باشد دانه های سیر کامل را
 دمانش چشم و آخر ششم باز خدانش
 سر شوریده من طرزه او می داشت و طالع
 بهار این چمن آزاد آخر رنگ می باز د

آبی نمک بر زخم دل از لعل خندان شما
 نشسته مارا با سانی توان سیراب کرد
 اگر بخاطر خاطر بود شهادت مرا
 بشنید خنده که میخند ترشی و شام
 بر خاطر و شست زده حقیقت علم را
 رفت ز و عده سالها چند که حساب را
 حالت خویش گفتش نیز نگفت بس
 شد جاذب حضرت گل و ادب رس ما
 آنرا و ندانیم سرش کوه خار است
 بیا که چون گهرم میتویشم تر باقی است
 جدا از بزم تو هر چند کرد و خاموشم
 دل با علوهیت خود از بهمان گذشت
 با من نسیم صبح حدیث صحیح گفت
 حرفی که آشنای سخن شد جهان گرفت
 روز بد حاجت اشراق بدو نان افست
 در دلم یاد تو از چار طرف می آید
 و کی که آیین مهر احمد عربی است
 گرداری نظر رحم بمن بر خود کن
 من از تفرج این گلستان نظر بستم
 عجب که با قدم خدایتی که دارم گفت
 مقیم دشت جنون پاسبان نمی خواهد

صبح محشر دایغ از شور و نیکدان شما
 بوسه کافی است از چاه زنجیران شما
 ز دست و تیغ تو برون بی سعادت ما
 انار میخوش او پیش کرد و رغبت ما
 صیاد شبانی کند آهوی حرم را
 و عده سال پیش نیست دور که آفتاب را
 گوید و در آمدن بنده ام این جواب را
 او بخیمت صیاد ز گلبن نفس ما
 چون نخلچه گل پاک بر آید نفس ما
 تمام خشک شدم لیکن اینقدر باقی است
 توان نواخت مرا آه در جگر باقی است
 بر پشت این براق زنده آسمان گذشت
 بسیار شد کسی که برین گلستان گذشت
 این طفل فی سوار زمین و زمان گرفت
 تکیه گاه سلب بر تفکر زانو است
 راه آن خانه که افتاد ز پا از هر دست
 درون خانه چراغی و شمعینه حللی است
 مشکن ای جان دل آباد که این خانه است
 که ادا مرغ که ممنون باغبان باشد
 چرا بماند بزم من فلان باشد
 که آهوان حرم را حرم شهبان باشد

و آرم دلی که عشق تنهای او کند
 اگر چه طرف کلاه تو جو ستم نکند
 تر از پر تو رخسار خود گریان سخن
 قتاده است بزنجیر آتشین کارم
 روزیکه قضا فرست عمر شرم داد
 نقشی است عجب دایره هندی خطش
 و اند که من قابل پرواز نبودم
 و خوش صد دست دعا در غم نمی تو بود
 شب زما و از پاوردیت سودی نداشت
 نقش حسن روز افزون ترا مانی کشید
 خط بر رخ زیبانه پسندید بجا کرد
 دل در بر من چنان نشیند
 هر آزا و وضع پر تو خوشید خوش آور
 زمانه جلوه کند هر نفس بحال و گر
 و تد تو نشود نما کرد در دل خوبان
 بقربانت روم پای تو بوسم حجابی دل
 ز دم بردست او گر بوسه گسار مغنوم
 چه می پرستی ز حال شد دل حسیست تحریش
 سعادتمند بیند زلف مشکین تو در رویا
 پلاک حیرتم از شوخی نماز آفرین طفله
 سرت گروم شنود از قاصد آزا و پیایسته

آتش بجانب که نویاش رد کند
 خدا تسلط این سر فراز کند
 مرا ز دیده ترا آستین و دامان سرخ
 که دلفا و شده از چهره و نشان سخن
 تا چشم کنم باز نوید صدم داد
 که سایه خورشید جمالش خبرم داد
 دلگرمی آن شمع و فابال و پریم داد
 لیلیه القدری که یگونی گیسوی تو بود
 نکست گل فاش از خاک سیر کوئی تو بود
 ساعتی گذشت تا دیدم پشیمانی کشید
 این صغیر غافل بود ترا شنید بجا کرد
 او پهلوی دیستان نشیند
 سحر گر بر زمین می نشیند شام بر نیزد
 پیاله نوشش و مکش انتظار سال و گر
 چو آن نهال که روییده و نرسال و گر
 که می آئی ز سیر لیلیه المعراج گیسویش
 مرا احاطیم شوخی سید بد توید بازویش
 کتابی در لیل و ادم که قرآن است تفسیرش
 که چون در خواب آید از او گنج تفسیرش
 کند صد رنگ باز می زین صفی تصویرش
 چه فرمود نما که طاهر شنود از طوطی تفسیرش

<p>اشک بیتا بم کند در دیده صبح شام قص گر دبادم کار من دیوانگی آشفتگی ست کسی چگونه شود آشنای نشسته تاک کمر یکوشش دنیا بند چون جاربوب روز قیامت هر کسی در دست گیر دانه از دست موج اولین بطلا قتیما می کنی</p>	<p>میکند این طفل نادان بر کنار بام رقص میکنم کیدت از آغاز تا آخبرام قص غذای دوزخیان ست آب آتش ناک که نیست حاصل روی زمین ترا در خاک من نیز حاضر میشوم مقصود یاران و بغل دار و حباب آسمان بسیار طوفان و زلزل</p>
---	--

رباعی

<p>هر چند نه برگی نه توانی دارم اما ز محبت رسول الثقلین کشید اندر زنگ نیا ز تصویرم و اما آن وحشتی ز جهان بر کمزدم تا آدمم چو غنچه ز گس درین چمن بیا و چشم او در انجمن دیوانه گردیدم پیش غیر با من نامناسب دید آئینش کجا در بزم من آن شمع بی پروا قدا فرزند چو سایه در قدم سر و سر فراز تو ام نگاه تست با داد میش از دگران شبی که گم شده آن آفتاب از نظرم ز من جدا شده دل رفت در پی پیش تو آفتابی و من ماه بی نصیب محاق یار را دیدن من و عرق شرم نشاند</p>	<p>در زاویه خنول جانی دارم در سینه بهشت و کشتائی دارم خطاشکسته از خوش نویسن تقدیرم چون بوی گل شکسته نفس بال و پر زدم چشمی کشادم و گل حیرت بسر زدم ز جابر خاتم گرد و سر پیکانه گردیدم ز انداز بنگاشی باستم بیکانه گردیدم خیالش در نظر آوردم و پر دانه گردیدم مرید سلسله اکیسوی هدایه تو ام غلام معتقد حسن امتیاز تو ام ز آشک ریزی حشر گان ستاره می شمرم ازین مسافر راه عدم نشد خبیرم بیاورین دوسه شب بیهوده داغ شد جگرم از گناه غلط خویش پشیمان گشت قمر</p>
---	--

حقوق بند ک صاحب وفار عایت کن
 اسید وار اگر قناریم درین صحر
 گره زار بروی خود و انکر د قاتل من
 حباب خوش منشم نیزیم بوضع صفا
 چو شیشه که دران زگس از بنهر سازند
 بحال مجلسیان طر ف که م و سوزی ست
 رسید موسم گل راه گلستان سر کن
 غنیمت ست اگر قطره رسد از منی
 نگر د و محو از لوح جهان حرف ثبات من
 تمیز گر شود آزاد این مطلب چو خوش باش
 دل بهر شمع بر بیتابی پروانه می سوزد
 دل که شد واقف اسرار بیان من و تو
 کشته را اگر د سیر قاتل او گردانند
 تن هم آخر در دمنده چشم بیار تو ام
 خاطرات آزاد دارد و سخت بی جمعیت
 آتشی تاز نم در هر خیم گیسوی او وستی
 نیستی در عالم ایجاد از طاعون کس کم
 بیتود لهای محبان چه خرابی دارد
 آیین و ارفضیه گرا زو سکنه
 آزاد پر میکده ارشاد می کنند
 توان کشیدن گرون همیشه و خطری

تصدق سر خود بوسه غنایت کن
 ز دام جذب خود و حلقه اگر است کن
 شهید این دو کمان مهره ست بسمل من
 ز آب صرف بنا کرده اند منزل من
 خیال چشم کسی جا گرفت در دل من
 حسد او را ز کند عمر شمع مفضل من
 چو گل زریکه ترا هست صرف ساغر کن
 بزرگ برگ گل از شبنمی زبان تر کن
 که باشد در دم تیغ قلم آب حیات من
 دمی با گل نشستن در بر روی باغبان استن
 چه باشد گر برای ما تو هم آتش بجان باش
 نیست و سوس که او هست ازان بی تو
 خلق حیرت زده رسم زمان من و تو
 ای بقر بانست روم در شک در مان که
 خیر باشد و اله زلف پریشان که
 که است کن مچون شمع تنبل موبودی
 گلستان یابی اگر خود را تا شایکی
 شهر نامی شود آباد اگر می آت
 دل را ز آب دید و خود شست و شو کنی
 در پای خم نشینی و می و سبب کنی
 بتیغ داو شمع را زاده سری

فرنگ پوش ربا طرفه کافرستان است
 قدم فشار بدارالامان بخیر است
 نمود جلوه اعجاز شمع مطلبی
 نماند شوخی چشم شرابو لبی
 فدای خاصیت وادعی عقیق موم
 که کرد ریگ روانش علاج تشنه لبی
 زیارت تو کند آفتاب هر شب نذر
 رو و صبح جلوریز جانب غرنی
 ز بسکه ذوق شکست تو دشت ساغرمه
 گرفت رنگ نزاکت زشتی نه سلبی
 خوش است حسن تقاضا ز باغبان کریم
 نصیب ذالقه ام کن حلاوت طربی
 با قناب نبوت رسانده ایم نسب
 توان ز ذره ما دید نور خوش نی
 بملک هند چمن نیست طوطی آزاد
 که کرد تربیت من شکر لب غرنی
 ابو القاسم شیخ گادرونی فاضلی کامل بود و یونش قریب دو اوده هزار بیت بنظر
 رسیده بر اقسام شعر محتوی است از انجمل است

بر لوح دل چوخته تقسیم کو دکان
 هر حرف آرزو که نوشتم خراب شد
 زبان شکوه ندارم و گرنه می گفتم
 که دوستی تو ما را به کام دشمن کرد
 ز تبعیز های عشق است اینکه ما را بر سر کوش
 نگاه بام و در الزبت دیدار می باشد
 احمد رضا پادشاه گیلان از اجله سادات حسینی بود در شایسته بلبل و حسن بگشن بخت
 پرواز کرد و در مراتب نظم طبع خوشی داشته اشعارش تخمینا چهار صد بیت دیده شد از دست
 شام فراق کار من زار مشکل است
 صبح وصال گرنه دمد کار مشکل است
 جان داوغم به پیش تو آسان بود ولی
 محروم ز دلت دیدار مشکل است
 تا صبح بگو که قطع نظر چون کنم از تو
 حسش بهمان و عشق بهمان دل بهمان که بود

رباعی

اغیار برو ز کار حیرانی ما
 دل شاد شدند از پریشانی ما
 سهل است اگر چه پاریشان ما نیم
 جمعی شادانند از پریشانی ما

ابو القاسم

احمد رضا

سوزان ز آتش دل انسان بمشتر آیم	کز سوز دل گریزد روز قیامت از من
بدگمانی بین که با هر کس حکایت می کنم	اول تصور میکنند کز وی شکایت میکنم
ترا ای بهشتین برگریمن خنده می آید	چو من کارت به بری نیقداست پندار
مسافری ز سید از عدم کز ویرسم	که پیر چرخ کجا برد نو جوان مرا

رباعی

ایام شباب رفت خیل چشمش	تلخست می پیری و من می چشمش
ختم گشته قدم ز پیری و من عصا	زه کرده ام این کمان خوش بکیشش
ابو الحسن کاشانی ولدا احمد فاضل بخندان بود صاحب تصانیف عالیست از دست	سوزم چو بن گرم در آئی که مسبا دا
آخری نیرودی هزار بیت از اشعارش دیده شد خوش گو معنی جوست از دست	این مهر و وفا با دگری داشته باشه
روز محشر که بودستی شهیدان ترا	کار خواهد بود بشکل طرف دامن ترا
زاندم که چشیدم ناک خوان تنها	هر چیز که خوردم مزه خون جگر داشت
حکم عشق است که در کوئی توانغان نکنم	تا ترا ازستم کرده پشیمان نکنم
از درش بر دمر ایل سرشک آخر کار	آخری چون گله از دیده گریان نکنم
بلاکم میکند در عشق بازی رشک پروانه	که گاهی خضعت بر گرو سرگردینی دارد
ترسم که نامه ام نرساند صبا بیا	بدر که دجان که بهر باد صبا ترفت

اسیری شندی از خنوزان غده بوده از وی می آید

در عمر خویش مرحله پای عشق را	چندان امان نبود که خاری ز پا کشد
اسیری طهرانی نامش امیر قاضی بوده خلف قاضی مسعود سیفی حسینی و بی بند آمده در زندان	اکبری انحراف یافت و آخر عمر متوجه دیار خود گردید و در زندان و کوفه فنا منزل گزید از وی می آید
خوش آن هستی که از سنجانه در باز ارم اندازد	یکی گیرد گریان دیگری بستانم اندازد

نکته
نکته
نکته
نکته
نکته

از غیر که شکوه چو آن سیمین آید
شاید بهواداری او دین آید
احمدی سید لطف الله بگرامی سیدی بود پاک نژاد دست بارسن صلیح و تقوی زده چنانگی
لذت فقر و فنا گشته میل بر باغی داشت زیاده بر چهار صدر باغی گفته در آستانه انتقال فرمود
از وی می آید رباعی

آنکس که گنه نکرده پیدان بود
او خود خلف آدم و حوا نبود
حق است اگر خطا ز انسان نشود
عبد است اگر عفو خدا را نبود

آز برستی خدنگ تو آمد بجان نشست
آری برستی همه جای توان نشست

ایمان بندگی سید محمد حسن بگرامی گل سر سبزه چین استعدا بود و نهال سر بلند قابلیت خدا داد بود
ازل برای او حسن صورت را با حسن سیرت آویخته و رنگ حیرت در دیده تماشا شایان رنجیه حافظ
مصحف بود و جامع فنون عربی و فارسی و هندی شعله آوازش دل سنگ میگذاشت و جوشن آتش
ایمان سامعه را تازه می ساخت و رسله رحمت حق پیوست اندک گوشتی و حویری را الله

تا ریخ رحلت او است که میر عبد الجلیل بگرامی یافته این چنین بیت از ایاست

کشاو کارم از جمیع خاطر سخر آید
نشد چون غنچه بی چاکه گریان فتح با پین
جانش بسکه در بزم تخمیل جلوه پیرا شد
سوید ای دلم چون مردک محو تماشا شد
وصف تو اگر برب دریا گذر آرد
از گوش صدق پنبه گوهر بدر آرد

نگر در یاد من ز بلبل ناله میخیزد
که میشنخ گلهادر چین چون ناله میخیزد
رسید قاصد و داشت گره ز غنچه دل
هوای بال کبوتر نسیم باغ من سرست
ز تمکین تو ای ظالم فغانم جوششی دارد
سکوت گل زندناخن دل سسکین بلبل را
نیاز و ناز را با یکدگر خوش جلوه می بخشد
دراز بیای دست من از و دهن کشید نهما

آگاه سید علی رضا فرزند میر عبدالواحد و قی هم عمر و یار و لیدر می آید از او بود بقا لحن شعر خوب
میر سید و خود هم فکر میکرد از وی می آید

با امید که آید یار سست حسالم
 نه پیوند بهم دیگر لب نه خنم کمن سالم
 گر آرزوی جمال تو نیست در دل از
 به پشت آینه سیاه و کین گسست
 غرض چو متحد آمد مخالفان بسج اند
 بر آشنائی ارباب و هر غره سباش
 شکر احسان تو قاتل چون توانم شرح د
 سنج کردی جامه عریانی آگاه را
 و انشد آن فتنه جو را از سر بر و گره
 باز نتواند نمود از شاخ خود آموگره
 آینه من هزار بن ش
 از سنگ جفا نرندیم

احسن میرزا احسن اند مخاطب بطفر خان بن خواجه ابوالحسن ترقی در عهد کبر بادشاه و از
 شد و بوزارت شاهزاده وانیال و دیوانی و کن اخصاص یافت چون جهانگیر بادشاه سرور شد
 بقویض وزارت علی و منصب پنجزاری منتاز ساخت و در آن حکومت کابل ضمیمه وزارت گردید
 چون خواجه و ولایت حیات سپرد بطفر خان را محو کثیم مفوض گردید و منصب سه هزار سی و علم
 و نظاره و محنت شد صاحب جوهر و جوهر شناس بود و سری بصحبت و تربیت ارباب کمال داشت
 افتخارش همین بس است که مثل میرزا صاحب مادی آستان اوست بطفر خان چند بار در مقاطع غزل
 میرزا را یاد میکند از انجالیان است

طرز یاران پیش حسن بعد ازین قبول نیست
 تازه گوئی مای او از فیض طبع صفاست
 دیوان مختصری از طفر خان مطلقا و این چند کوه بر شام بود از خزین طبع اوست
 دلم بگوئی تو امید و آری آید
 نگاه دار که روزی بکاری آید
 در گوشه میخانه همین گفت و شنید است
 یاران برسانید و مغانی شب عید است
 شادم بدل شکستگی خود که پیشین
 قدردان شکسته چو رخت شکسته است
 گوشه دیشی اگر ساقی با دار و بجا است
 غمناک در گوشه میخانه خدمت کردیم
 به تیغ بی نیازی تا توانی قطع هستی کن
 فلک تا نماند از پاتراخ و پیشه کن
 هر که زوم و وصف درستان گویم
 برای باد فروشی و کان سینه باید

ز بهر مستقیم کی کار با جام و شراب افتد
مر از گفتگوئی باده سرخوش میتوان کرد
بسکه بر خاک درش ناصیه سودیم حسن
آیه سجده توان خواند ز پیشانی ما
آشنا میرزا احمد ظاهر مخاطب بعنایت خان بن ظفر خان مذکور در عهد شاه جهان نصب
بزر و پنجصدی داشت بعد جلوس خلدیگان در کشمیر زاویه عزت گزید و در کشته رخت بهنای
عدم کشید و یوانش محتوی برانوی سخن ست در ساقی نامه خود گفته **س**
حکیمانه ساقی مجلس شست
چرا نبض مینا بگیرد دست

این چند بیت زاده طبع بلند است **س**

الف میان دو محکمی شود
و ندان مار قبضه بخیر نمیشود
بسکه در راه قبا با خاک یکسان شد تخم
میتوان همچون غبار افشانده پیراهنم
آز خود او شود گوهر مروارگی کمتر شد
تبع اگر در آب و آتش رفت بی جوهر شد
هر دم نوید لطف دگر رسید همرا
دل می برد ز دست و جگر میسد همرا
گر پوستم چنان کشته آسمان بجاست
موشد سفید و تیرگی دل بهان بجاست
کدام چیز عزیزان ز گدگر گیرند
بقی این که از احوال هم خبر گیرند
بیاد روی تو شبها کنم نظاره ماه
زیر سفید بود از برای روز سیاه
تا بزندان غمت خوابشستن کرده ایم
گاه گاهی ناله بر خیزد از زنجیر ما
لقمه کچرب خوشامد نکند رام مرا
دل من از مگ کوی تو وفادار ترست
از بسکه دست من ز تعلق بریده است
آسمان دل ز قطع تعلق شود زیاد
رنگو گرفت را بنما باز میسد بد
عقل ناچار کشد زحمت آلاش نفس
گل بیشتر و بدچو کنی شاخ را قلم
تا درون پر برون پر بود از تفرقه دل وانشود
چشم بسان آینه در عیب خلق نیست
دایه پرینر کند طفل چو بیمار شود
چون پر آشوب بود شهر دکان نکشاید
پیوسته همچو مکس خود مرد گین خویش

نبیست نازک طینستان اطاعت سیاحی لش
 دیده نرگس ندارد تلب سیاهی چراغ
 چنچون رشته تبیج شوی سرگردان
 نتوان کرد سرشته ز قندیر برون
 انسی محمد شاه قندماری از ارباب زادمای قندمارست همراه با بر پادشاه و پند آمد و پند
 واقع نویسن بوده بعده در عهد پهلوان پادشاه نیز بنما صبا ارجمند سر فراز گشت و در لاهور در

شده در گذشت از وی می آید

سرخم رفته رفته بی تو در یاشد تماشا کن
 بیا در کشتی چشم نشین و سیر دریا کن
 خنجر میان تیغ یکت چین بچین باش
 خوزیر خا پیشه کن و بر سر کین باش
 از اهل و فاجبیری را چه کس
 مایل به فاسمیری را چه کند کس
 امتیاز ز عذرائی اصفهانی زعفران فروختی و آزادگی قطری داشتی بنایت شکفته رو بگریه
 بود و شعر ماهر و صحبتش کیفیت خوشی داشت اشعار خود را بر مرزا صائب خوانده و با آنکه سواد خط
 نداشت و پویش لبست هزار بیت باشد هرگز در قوافی و استمال لفظ بموقع خود غلط نگروی
 آخر ترک شهر خود کرده ساکن شده شد از و سست

رنجیده ز من بت نامهربان من
 حرفی شنیده تو مگر از زبان من
 خوف حلال باو بدشمن اگر گشت
 یک بار و چو تو نماز نشان من
 چون سیاهی مرا ز داغ فستد
 چشم پروانه بر چپان فستد
 آفتابی کند طلوع از ماه
 عکس درویش چو دریاغ فستد

استحققان شومتری مخاطب ابو ترک الدوله امیر صاحب چهر بود پدرش از شومتر بهند آمد
 و در شاه جهان آباد مستوطن گردید استحققان در هند پیدا شد و کسب کمال پر داشت و از سعاد
 عصر برآمد خوش فهم و قیاس بود و در شعر و نظم عربی و فارسی و سنی با او داشته و در سلطنت
 با اعتبار از لیست و در شمل وفات یافت از و سست

ز بسکه در دل نگم خیال آن گل بود
 لعل خراب من مشبیه به یاس جل بود

ای

اسیری صاحب فضائل و کمالات بود و چند سال پیش حکیم الملک تلذکره از خوش طبعان
روزگار بوده آب و هوای هند با و ساز و آرنیا مدبولایت رفته در بلده ری که وطن آباد و بود

از محنت دنیا میا سود این اشعار آثار کربلاغت شعرا دوست * ه

قاصد رقیب بوده و مرغ غافل از فریب
بیدر دمه عای خود اندر میان ساخت
و حی که بر حال من دلشده خندیدن داشت
اضطراب من خندیدن او و دیدن داشت
دل خسته ام ز ناوک طفلی که روزگار
در دست او نداده بازی کمان هنوز
امید وصل تو نگذاشت تا دهم جان را
و گر نه روز فراق تو مردن آسان بود

امانی میر شریف اصفهانی سلیقه شعر دلاور و دشت بست سال در هند اوقاتش بجهت
این چند بیت ریخته کلک معنی نگار دوست ه

دوید سیل شکم لبوی خانه او *
که گرد غیر بشوید ز آستانه او *
تعلت که آب زندگی از وی نشان دهد
کو خضر تا به بند و از ذوق جان دهد
تا پیشخت چو امانی سر خود در بازم
جان سپر ساخته و صفی سپاه آمد و ام

احمد قاضی احمد غفاری قزوینی فاضل هوشی و مورخ و خوش طبع بی بدل بود کتاب نگارستان
و جهان آراء بسیار خوب نوشته و در خرمال دست از وزارت شاهزادگان عراق باز داشت
و متوجه حرمین که همین شد و آن سعادت را در یافته هندوستان می آمد ناگاه دست قضا درخت

هستی آن بی بدل خلل انداخته و حسیه به عالم بقا کشید این بیت از دوست ه

پس از عمری نشیند گردی و پیشتر آن بزم
طیبه دل در برم ترسم که ناگه زو و بر خیزد

اگهی یزدی دیوانش چهار هزار بیت بنظر رسیده بیشتر در نزل یا دیح میر میران یزدی دوست
عبدلستم که ازین پس غم عالم نخورم

قوی به کروم که در گدازه خورم غم نخورم
ولی دلداری آن نو عیکه می باید نمی داند

تو بمن شیوهای دلبری را بدست داند
ایمنی یوسفی بیگ شالوار شجاعان مشهور و سخن سرایان معروف است دیوانش تحفیه آهنگ هزار

ای

ای

ای

ای

بیت مشتمل بر اقسام سخن است از و ست

نیاز بود الهوس اگر محبت نام خواهی کرد   وفادار هست پیمان آرزو را خام خواهی کرد
دستی که در آغوش تو آوردمینی   دستی است که در گردن غمهای تو دارد
چو صبح نیم بهل می بلید تا حشر از شادی   بخون غلطی و شمشیر او مردن نمیداند

رباعی

وصل تو کجا و جان مجور کجا   خفاش کجا و سپر تو نور کجا
هر چند ز سونقن تر سداخر   پروانه کجا و آتش طور کجا
از شداب غم نمی کردیم صد میخانه را   ساقی ما همچنان پر میید پیاپیانه را

رباعی

من است ختم شرم نه هست   در آتش افکنند و آب نم نهند
گر شکاره کنم و گر عقاب بخازم   با او ست حدیث من جز آب نم نهند
اشکی نمی در شعر خیالات خوش دارد و تیغ آصفی میکند و اگر در رخت رحلت بر باو پای جان هست
در من موت و دوا وین خود را بمیر جدای تر ندی سپرده بود که هر لوط سازد و میرد کور آنچه کار آید
بنام خود کرده باقی را در آب انداختن طوالتش دو دیوان غزل و یک دیوان قصائد و یک دیوان
بجمله از دوازده هزار بیت تجاوز بود از دوی می دید

این سنگ از محبت بر سرینال تنگ خواهیم زد   اگر دستمزد و دانه کار سر بر سنگ خواهیم زد
آتش کشته گان تو هر سو فتاده اند   تیغ ترا گریه می آب داده اند
تیسکین بگذاشت بی او آتش سو و امرا   گر نمی نیخیم بر گردن خسته و سپاه امرا
ایتری جز شمشیر اسمی بود نمی چند از فتوحات ملی و خصوص انکس یاد گرفته و رایان فرعون
بجوش میگردانان جوت نام بود کیل فرعون برآورده این بر طلع از و ست
گفتی و فاکنیم با جباب یا جفا   ای شیخ بنده سخن او ایسم ما

القصی قلیج خان بفضائل علی وکی آریسته بود و منصب پنجهزاری داشت و بدارالی کامل
منازعی زلیست طبع نظم شعر هم داشت از دست ۵

کشته آن زگرین ستم که در عین خمار
عالی را کشته و خود را بخواب انداختم
بوترک مست تو آشوب عقل وین من اند
کمان کشیده زهر گوشه در کین من اند
تست در دل غنچه پیکان آن قاتل مرا
بلیش خونی که خود دم شد گره در دل مرا
ارشاد میر دربان علی بگراهی سلیقه نظم داشت و شعر مناسب میگفت از دست ۵
نمیدانم سر چنگ که دارد ترک چشم او
که باشد از نگاه خویش شمشیر بردوشی
کدامی جنگ جو تیغ نگه را تیر می سازد
که شد زیر نه آییند از جوهر زره پوشی
احسان میر احسان علی بگراهی شاعر خوشگو بود این بیت از ان اوست ۵
شطرات مضطرب نکردن قاتل را
آخر رسید قدیه فوج خلیل را
ابو الفضل برادر فیضی دشته بود آمد و در کثرت بجدت طبع و روانی فهم و بود صله
کسب فضائل نموده و حیدر عصر گردید و در مزاج اکبر پادشاه چون آب در گل سرایت کرد و در فن
انشار صاحب یدربضا بود با اتفاق فصاحت و شوی که او اختیار کرده عدم المثال است با آنکه کلمات
منشیانه هیچ ندارد لیکن تانانت کلام و سلاست سخن و استخوان بندی الفاظ و ترکیب عجیبه و بعضی
افتاده که دیگر را تتبع آن دشوار تا آنکه نصیر بهمانی و بعضی منشاءات خود قسم خورده و گفته بساده نویسی
ابو الفضل مندی با جمله قوت ناطقه او و اکبر نامه باید دید که جوهر قابلیتش تا چه قدر در جوش است
آثار روز و فی طبع از و پیدا نیست مگر بعضی مورخان این رباعی بنام او نوشته اند

رباعی

نفسه دارم که هر نفس می گردد	گویم که زینتش دهم به گردد
هر چند بجهد لاغزش میدارم	از یک سخن فضل فر به گردد

در آخر عمر منصب پنجهزاری و نظم ممالک دکن نامور بود پادشاه او را جریده از دکن با گره طلب حضور

القصی

انصار

احسان

ابو الفضل

نمود چون بسر حد راجه بر سنگه یو بندید رسید با شاره شاهزاده سلیم در لاله کشته شد چون از
 دین اسلام انحراف داشت مورخی تبعیه اسقاط دو عدد چنین تاریخ یافت معنی انجانی است
 سیر باغی بریده و این بدانند که تاریخ و قات برادرش فیضی فیاضی فصیح چنین گفته است
 فیضی بیدین چومر و سال وفاتش فصیح گفت سگی از جهان رفت بحال قبیح
 آقایی گویند زنی شاعره بود و در ایام سلطان حسین در بلده هرات لهر می برد و نزد بعض دختر
 متر قرائی خراسانی است که از محمد خان ترکان منصب عزت داشت و الله علم این مطلع اند
 ز بهشتیاران عالم هر که او دیدم غمی دارد و لاد یوانه شود یوانگی هم عالمی دارد
 انتخابی و روی بیگ منتخب روزگار بود و ساده پر کار صلش از خراسان است و در هند
 نشو و نمایافته در عین جوانی بهمار عمرش از صراجل خزان گردید از وی می آید
 و دودل کرده بخبار دل افلاک مرا این چه گردست که بر فاسته از خاک مرا
 میکند ساقی ماباده بجام از سر زلف خون دل میدهد از شیشه رگ تاک مرا
 عصمت آن روز که شد پرده نشینت کرد حسن را و امن پاک و نظر پاک مرا
 تو کنی صبی و ام هیچ و تا بهم کرده است تو خطی است و شوق خط را بهم کرده است
 و اغم از دل شیمی این به صرع صاحب گفت گرم خوی آتشین روی کبابم کرده است
 شکایت نامه مار پر پروانه می باید که از کاک ما چون شمع آتش بزرگان
 اعجاز شیخ محمد حبیب لوی مولد در است خدمت شیخ عبدالعزیز عزت کسب علوم نموده و با میرزا جلیل
 بگرامی انصاف از سیاحت نام داشته و میرزا نواب کریم خان المصطفی بدین معراج حاجت بود و نمون کلامش
 ماگزینای فرق اسطرلاب حقه کاشای طاهره ستم معاشین ناخن فداقت از میان حال آینه چهریت از عجز است
 ناک می ریزد از صبح طرب و بجام اقبالم بسته تم آسان سراغده باز گردش عالم
 چه آتش ریخت ذوق سوختن در سینه تنگ چراغ کشته روشن میشود از جستن زنگم
 چو بوی غنچه و تشنگی نفس را در گره دارد شکست خاطر ماز پرده جبین پیشانم

فصل

فصل

فصل

خوشی آئینه پر دانه جوهر خوش است
 بغیر نرگس و نیاله داریار که دید
 هزار جام گل و شیشهای غنچه شکست
 خسیال بایسی من و قاپیادش و او
 کشیده ام ز جفن ساغری که برش نماند
 برنگ گره و باد آشفته ام در شسته بیتا
 شب که بی روی تو گلشن غنچه و رنگ بود
 ای مرادیم بن عبد الزاهد گیلانی غم شمع علی حشرین است ترجمه بسطی او در تذکره حسین قوسم
 این بیات بر نام وی نوشته و ذکر تخلص کرده است

با چراغ نم و خورشید چه کار است مرا
 حیرتم بسته چو تصویره گفت و شنود
 اشکی که از دل تو نشوید غبار من
 تا چند اضطراب کند دل بسینه نام
 ازل محمد این چو دست طبع و تقاضاست سلیقه اش کمال و در شاعری قدوة امثال بود از موط
 عا و عبت و تقوی هرگز بشاغل دنیا آلوده نشد بوضع گوشه نشینان معاش می نمود و در ۳۲۰
 بکار اعلی القبال است این در رجز از ان والا گریست

از حبس در ولی که غم جاودان نشست
 چون تیر باودی آوار گه گذار
 گر خرابم کنی ای عشق چنان کن باری
 شب که در بنم حدیثش گل رنگ تو بود
 دل ز چنگ مژه آن خال سیاهم گرفت
 یکدم برای خاطر نامی توان نشست
 در خانه تا بچند توان چون کمان نشست
 که نباید و گرم منت تعمیر کشید
 میتوانست گلاب از گل تصور کشید
 دانه را مورد بزور از دهن شیر کشید

هر نشاطی که دل از عشق جوانان نازدخت
 استقامش همه از من فلک پیر کشید
 پیش تشریف رسائی کرم دوست ازل
 نجات از کوهی قامت تقصیر کشید
 ای سراییم میرزا بهدانی طبع موزون داشت شیخ علی حزمین او را دیده از دوست
 چه گزندست بدل سردی افلاک مرا
 نکه گرم تو برداشته از خاک مرا
 در آتشی که بتو دل و قدر سوخت
 میسوخت آن چنانکه دل و دو گنجوت
 هر یک در آتشی من و پروانه جستیم
 اورا وصال شمع مرا بجبر یار سوخت
 اشرف نیز بن میرزا عبد الحسین خوانده میرزا قداد و صاحب استعداد گاهی القات
 بگفتن شعر میفرموده شعر سنجیده دار و از انجمله این چند بیت است که زیب این میفرموده
 مگر گیت زندگانی در زیر پایت
 کوهی که از خند آب پاشا نواهد
 سونقن سهل است ازین اغم که در روز جزا
 بر تومانی تو مهر داغ محض می شود
 پروانه وار میزند آتش بجان ز رشک
 چون شمع صبحدم نفسی ماند از حیات
 چون شمع هر سوختن آغاز می کند
 نصیبت مشکل گذر از وادی خونخوار جهان
 وقت است اگر عیادت بر بنجو رسکین
 اشرف خان مشهور به پیشانی نامش محمد صغری بوده از سادات سیفی مشهور قدس است
 در خوشنویسی انگشت نمایی اهل قلم بوده و متعابد نگاه الکبری بمنصب شایان خطاب اشرف خان
 سرفرازی داشته و هم در هند وفات یافته از دوست

رباعی

یارب توه آب آتش قهر مسوز
 در خانه دل چراغ ایام افروز
 این خلعت بدگی که شریاره زجرم
 از راه کرم پرستیده لغتو بدوز
 ارسلان تخلص قاسم ارسلان مشدی است که در ملک ملازمان اکبری بوده و خوشنویس
 و خوشنویسی و خط شناسی و دیگر صفات حسنه مشار الیه میفرستد در باب و در باب

نسخه

آدم

اشرف خان

ارسلان

گر تیان چو بسر منزل اجباب گذشتیم صد مرتبه در هر قدم از آب گذشتیم
 ای از امای الوس چتائی و تخلص بوستان سخن آرائی ست ندیم شاه غریب مرزا بود و مرد
 عشق پیشه اشعار او تیر برین مدعالات دارد در ^{۹۵} جاده آخرت پی سپ کرده از دست
 فسانه ام تو معلوم چون شود که ترا + هنوز حرفی از ان ناشنیده خواب گفت
 میشدم در طلب باد و نمی پرسیدم خبری او ز کسی تا که نگوید دیدم +
 خسته بودم آمدی در لطف پرسی مرا گر منیدی مرا دیگر منیدی مرا
 روزی بجهت گفت بنامیم غم جانسوز را دارم هیچ یک نمایند آن روز را
 میگویم گمیه چو شد خاک بکوی تو رقیب تا بیل مرز ام از سر کوی تو رود
 شدم سر شک فشان چون رخ تقا گرفت شو مستانه نمایان چو آفتاب گرفت
 آخر شیخ حفیظ الدار کبرآبادی حافظ قوانین سخن ایجاد ی ست از تو نشان خان آرزو بوده
 در ^{۹۶} چشم از تماشای عالم قانی دوخت از دست

صبح در پرده شب طرف تماشا دارد دیده ام از سر زلف تو بنا گوش ترا
 کس زو شنام لب لعل تو آزرده نشد در جهان هیچکس از آتش یا قوت زخمت
 اختر قاضی محمد صادق خان از قاضی زادگان هوگل نواح کلکته ست در ستندان زمانه معتد
 بود صبح صادق و نور الانشا و محمد حیدریه و نقود احکم و دیوان فارسی و اردوی ریخته تالیف
 اوست عمری در کهنه و بر سیاه عنایت غازی الدین حیدر پادشاه بسپرد و خطاب ملک الشعراء
 سر بلند گشت از شعراء معاصرین است برادر مرحوم او را دیده بود و محمد رسول ربیع تو الیفش
 آگاه شده سلیقه انشا فارسی و شعرا رو و نیکو داشت در کهنه بعد زمانه عمر هند و شان سفر آخرت
 گزید از کلام و ست

بیابان داده ست از یاد خود و دایمی چون ای
 پریر اشعار ز جمل او پرورانه می سازد
 چون می خیزد ام و زاز گریانی که من ارم
 نزار و هیچ محفل شمع تابانی که من دارم

شگفتن غنچه دل را بود از شعله آهسم
ز آتش آب می یابد گلستانی که من دارم
چو ماه بدر سرشار است اختر ساغر پوشم
تجلی شد محیط چشم جیرانی که من دارم
تماشای عرق افشانی او میکنم خسته
ندارد و یکس سپهر افغانی که من دارم
ابن بکین نامش امیر محمود خلف امیرالدین طغرائی است از فضلا و عسلا و صاحب اخلاق حمیده
و اوصاف گزیده تحصیل عاشقانه و بهقانی میکرد و تخم معانی در گلزارین بهانی نیکاست معاصر
سربداران بود و این چند قطعات از دیوان اوست

دو قرص نان گرا گندم است یا از جو
دو تابی جامه اگر گندم است یا از نو
چهار گوشه دیوار خود بخاطر
که کس نکوید از خجابه خیز و اغیار
هزار بار نکوتر بنزد این زمین *
زفت و ملکیت کیتب و دکنش

رباعی

منگر که دل ابن بکین پر خون شد
بنگر که ازین سرافغانی چون شد
مصطفی کبک و چشمه روی بدست
با یکبار بل ننده زمان بیرون شد
سرمه ای دیده هر دم اشک غماز مرا
تا نسا ز فاش پیش مردمان راز مرا
عشق تا در دل آدم ند آمد نشود
با و پر شود نشد تا که بستان نرسید
ابو یونس بد سلطان آل مظفر برادر شاه شجاع بود و جانش زیاد و بکین دریافت نشد از دست

رباعی

از واقعه ترا خبر خواهم کرد
آن را بد و حجت نقض خواهم کرد
با عشق تو در خاک نهان خواهم شد
با مهر تو سر ز خاک بخواهم کرد
اقدسی گویند مرد خو پسند و ساز کار بود و باین علت اکثر اوقات بکس بی یار نماند
شاعر عالی ضمیر و خوش تقریر است شاه عباس باضی چند بیت او خوش کرده بدوق قاجار خواند
تا او نیز بعد از شاهی رسید و بر اثر شایسته متنازه گردید از دست

بپائی نامة خروشان دل شکسته گیت
 که این صدا بعد ای جبرس نمی ماند
 ز غمت جهان چنان شد که صبا نمی تواند
 به تبسم نهانی لب غیپ باز کردن
 سرفا قلمی بنازم که ز کثرت ملائک
 بجزازه شهیدش توان ناز کردن
 دل جد از گلشن کویت گل پرده دست
 دیده بی نظاره رویت چراغ مرده است
 افتدانی از مردم ساهه ست طبع نظم داشت از دست بگفتند **س**
 بیماری من چون سبب پیش او شد
 می میرم ازین غم که چرا هستم امروز
 اصیل میر محمودی از سادات باو که جاسپ است این دو شعر از نوشته می شود **س**
 نیاز عاشقان مشوق را بر ناز میدارد
 تو سر تا پا وفاداری ترا من میوفا کردم
 گویند دل بآن است نامهربان مده
 دل آن زمان دیو که نامهربان نبود
 در لطف علی بیگ اصفهانی در **س** در اصفهان متولد شد و در اواخر اتمه ثانی عشر مرید زندگانی
 طی نموده و وصیت جمعی از افاضل علماء و اکابر شعر اکسب کمالات نمود شاگرد سید علی ششاق است
 و صاحب تذکره موسوم با تشکده عجم از اشعار خود درین تذکره ابیات شغری یوسف بلخیا
 بسیار نوشته خوشگوشت ترکیب و نشین و معنی تازه کتبه دارد و از دست **س**
 بستی بی توان ریختن تیغ ستم را
 نشاختی از صید دگر صید جرم را
 مثلث توان یافت که بصفی تقدیر
 نام تو نوشتند و شکستند قلم را
 قوت پرواز ای صیاد چون سوی تویت
 آنقدر نام که سوی آشیان آرم ترا
 بزم که در قفس افتاده ام نمیدانم
 چگونه می گذرد ای هم آشیان تنها
 شد آتشکار ز کم ظرفی حریفان راز
 و گر نه پیر میخان هر چه گفت پنهان گفت
 مقرر ز راه شهیدان که ساکنان سپهر
 کشاده دست تو درهای آسمان بسته
 شب بگوشت چو رسد ناله مرغان اسیر
 ناله بی اثر از مرغ گرفتار من است
 افضل الدین محمد کاشانی عنوان جمیع فضائل و دیباچه مجموعۀ افاضل بوده و تفسیر موسی

قصاید

اصیل

میر

مجموعه اشعار کاشانی

بفضل وی معترف بوده سلطان محمود غزنوی نزد عزمیت ایران او را مقرب خویش گردانیده
تالیفات نافعه دارد از اقسام نظم بانشار رباعی بیشتر پرداخته از وست +

رباعی

باطبع لطیف از زده لطف دنا
در سیم گیل تاملی کن که قصا
باطبع کثیف از زده جور و جفا
آز آبه تر شگافت این اربابا

رباعی

باز آ باز آهر آنچه هستی باز آ
این در گریه دار گیره می نیست
گر کافور زنده بت پستی باز آ
صد بار اگر تو به شکستی باز آ

رباعی

این کبر و منی ز سر برد باید کرد
دنیا داری و عاقبت می طلبی
انگاه بگوئی او گدز باید کرد
این ناز بختانه پذیر باید کرد

ابوالفرج بن سعد درونی رون قصیده از مضامینات لاهورست وی از غده شعر آهنگ
و بلبل خوش الحان این بوستان است با اتفاق اساتید و شایان عبارت و لطافت اشارت و
علیا و مرتبه قصه وی دوازده سوره سعد سلمان و انوری و فیضی مداح او بوده اند از دستان
ابراهیم بن سعد بن سلطان محمود غزنوی عظیم داشته و گفته که از زندان دنیا بفرست با بقی
شناخت دیوانش ستاد اول ست از وست +

رباعی

بادی که در آئی بتم میچ نفیس
آبی که تو زنده توان بودن پس
ناری که بسوزی دل عالم بوس
خالی که بپشت باز گشته همه کس

ابوالعلماء گنجوی گمنان استادی او را مقبول میدانستند و در فرامین سلاطین بقیش تا دشت
می گماشتند و خیر خود بخا قانی داد چون سلوک خردانه از نند یا چو با گردان آینه است

چهارم

ابوالعلماء

عمری بختیم خوشی از عین مردی
چون طفل اشک عاقبت آن شوخ بی وفا
چاکر و مشر که باشد از اغیار تا پدید
از چشم ما برآمد و بر روی ما و دید +
اشیر اخیسکی از فصحاء قدما بوده در آخر عمر از صحبت خلق و امن کشیده در موضع خلخال قدم
فشر و طاعت و عبادت را از یور خود گردانیده و شسته رود و نقاب عدم کشید میان ی خا ق
مناظرات و معارضات اتفاق افتاده که در کتب مبسوطه مذکور است **منه**

امشب بنم وصال آن سر بلند
کز لعل لبش چاشنی یافته قند

اوشب اگر ت هزار کار است مرو
ای صبح اگر ت هزار شادی است مخند

او حدی صفه مانی عارف بانی و مرید شیخ اوصا الدین کرمانی است و از نجای اوصی تخلص کرده
سختانش در شیرینی نبات است و نظم روانش در لطافت آب حیات مثنوی جام جم و دیوانش
محتوی اقسام نظم دستور اصحاب توحید و منظور ارباب مواجید است در شش قوت شده از دست
بسکه بعد از تو خزان و بهاری باشد
خاکساران جهان را بجمارت مستگر
بیاد و روی تو هر باید او دیدن من +
امروز چون بدست تو دادند تیغ فتح
حیفم آید که ترا جای کنم در دل تنگ
شام و صبح آید و لیلی و نهاری باشد
تو چه دانی که درین گرد سوار می باشد
ستاره در قلم آفتاب می ریزد
کاری بکن که پیش تو فرو سپر شود
یوسفی چون تو سزاوار چنین زندان نیست

رباعی

ای آمده گریان تو و خندان بهر کس
وز آمدن تو گشته شادان همه کس

امروز چنان باش که فردا چو رو
خندان تو برون روی و گریان به کس

آنی هر دو قریب شصت سال در کشمیر گذرانیده و خالی از جوهر قابلیت نبوده **منه**

عرق نشسته ز پنجم رخ نکوی ترا
زمن مرنج که میخوامم آبروی ترا

اسد بیگ قزوینی بهند آمده سالها بدگاه اکبر پادشاه و جهانگیر پادشاه سپرده و در آخر

ای

او حدی

آنی

اسد بیگ

حال پیشرو خان خطاب یافته مندر

در جهان هر چه که می باید هست سخن است اینکه چنین بایستی
 و در نیم پای فضولی بسیار همه عالم به ازین بایستی
 امینی ترقی صاحب ذهن سلیم و طبع مستقیم بوده و باستانی و اقدسی و نظیر شدیدی شوق سخن
 کرده این بیت از خوش کردم

جان رفت و عمر هست که در انتظار تو وز دیده ایم بانفس پسین خویش
 امینا بنفشه پدرش ماحمود و کلید دار و روضه علوی بوده از دست
 دوری ز درت نمی توانم چون گردم مقیم استانم
 فریب نکت گل خوردم و ندانستم که هر نفس شانی است بهم آغوشی
 فرستم کی شد که گیرم دامن وصلی یافت از گریبان دست گردشتم بر سر دم

رباعی

زاهد بهوای غلده گردان است دروغ محاک تجربه مردان است
 گویند که در دوغم نباشد بهشت معلوم شد که جای سید روان است
 الفت شو ستری نامش ملا و او دست میگوید
 بیا و جلوه اش چون گرد باد از بقیعاریها طبعی نهامی دل حشر البصرانی بردار
 ایما جوانی ناشش شاه میرست مندر
 چون جبرس ناله کتان از پی محمل فرستم سنگ بر سینه زنان از طیش دل فرستم
 احمد بیگ وطنش تبریز و بخش دلاویزست مندر
 شاه پرخنده یاران چمن بود گذشت بوی گل گرد سواران چمن بود گذشت
 ابو الفتح از ملک زادگان سیستان بوده مندر
 جندبه توفیق میخواستیم که از خوشی هم برد آنقدر که ز کاروان پس ماندیم بر د

بیت

بیت

بیت

بیت

بیت

بیت

انسی

اصحت

احمد جام

افکار

انشاء

انسی حسن بیگ نام مردی خوش خلق بود و در شاعری قدرتی بر کمال داشت منته
من خفته کو آه گرم بیدار چون شمع که بر عزار سوزد

اصحف قلمی نامش محمد قلی بوده از اثر اکست در عهد شاهجهانی بهند آه میگذرانید گیوید
عمر و روز و قابل سوز و گداز نیست این رشته را سوز که چندان در از نیست
می مالم از خجالت عصیان بجاگ دو مطلب مرا ز ناصیه سالی ناز نیست
احمد جام مرست جام تو حمید و سر خوش باده تقریب بود در شمع وفات کرده از کلمات

طبایات اوست

تا کی سبوی در تو هستی باقی است آئین و کان خود پستی باقی است
گفتی بت پندار شکستم رفقم آن بت که ز پندار شکستی باقی است

اگاه مولوی محمد باقر نایبی مدرسی صدر دیوان سخن شناسی است اصلش از بیجا پور بوده
و در ویلو رستو گذشت در خیابان کرنا نمک بچو او نهالی سربالا نگرده و از گلزمین مدراس مثل او
گلی خوش رنگ ندیده صاحب تصانیف گزیده و کمالات حمیده بود در شمع وفات یافت

طبع نظم داشت این ابیات از اوست

غم فراق تو از بس که گاست جان مرا عصا ز آه بود جسمم تا توان مرا به
بستم بطر و تو دل زار خویش را آخر فکنده ام بستر باری خویش را
شیخ در خجانه با هرست یاری میکند ظاهرا با دختر روز خواستگاری میکند
انشاء میر انشاء الله فان در لکنتو با سعادت علیخان بصری برو و در زبان فارسی و عربی و تنگ
داشت دیوانش مرتب است غث و سمین بسیار دارد و هنر او بیشتر از حد بوده و در طب تشیع

داشت این چند بیت از دیوان فارسیش بر چیده شد

مشراب رزانه سیداریم و سچو شیم ما با شیم تندمی چون خم هم آغوشیم ما
ده چه خوش باشد اگر آن است صهبای خود خود بگوید دیگر مشب باده می نوشیم ما

تا صدای آید از بانگ سکنی کاروان
فغانید من بر دینخانه ضرورست
از آن فرسخ که شد نور آفتاب درست
تو زنگانی صبح و شامی بیش نیست
تو چو کینیت نذار و سپیر خلق
نگذار شسته بخت و روی گشتان اگر به
صفت آفتابان که ضبط فغان نمیشود
آن احتلاط و گرمی صحبت کب که او
ایمن نبود راحله و ادا می
افتاد و گاه تو چنان گرم که انشا
لباس اطلس و بیا چه تنگ دارد
بینی بطارم افلاک انجم و مهر
بهار بی تو برنگ پریده می ماند
تو و من ای تو ای شیخ زارست خواهی
کج و واکج نشستن مگر یه
پای کو بان بوج درخت انشا
تجارت رنگ مستی بر در میخانه می نرزد
صیاد یک نفس قفس اندر چمن گذار
تغلبیم ما اگر گشتی خاک بر سرست
از رده تخلص مفتی صدر الدین خان بهادر و بلوی ست استاد و مجرب و بطور و بهادر و شاکر و
شاه عبدالعزیز و شاه رفیع الدین و بلوی و مولوی فضل امام و الدین و بلوی فضل حق خیر آبادی

همچو گل از فرق تابا با جلگی گوشتیم ما
بر کجاست می لغزشش ستان ضرورست
نمود پیرخان نشو و شراب درست
ماحصل از عمر نامی بیش نیست
خوب دیدم از دو حامی بیش نیست
چه این تو این همه بومی شراب است
این هم نشو و زن آن هم نمی شود
اکنون لبوی من گران هم نمیشود
صفت قاندر عشق درین را بگذرد
پنداشت بدل صاعقه بر شاخ شجر زد
که سالکان طریقت پلاس می پوشند
چه دیده اند در آنجا که جلد خاموش اند
غل شگفته بجیب دریده می ماند
شما مل تو هیچ آفسریده می ماند
وضع شمشیر استنش مگر یه
اندرین حال استنش مگر یه
بازازی که صبا از لب چایند می ریزد
باغند لیب زعرمه گاسنه نکرده ایم
خود سید تیم و عالم و مراض عالمیم
از رده تخلص مفتی صدر الدین خان بهادر و بلوی ست استاد و مجرب و بطور و بهادر و شاکر و
شاه عبدالعزیز و شاه رفیع الدین و بلوی و مولوی فضل امام و الدین و بلوی فضل حق خیر آبادی

افضل فضلا، واکرم اکرام است ذکر حماد ایشان درین جریده آوردن نمی شاید لیکن این نامه
 بی نام نامی ایشان در نظر اهل بصیرت و خیرت قبول نیاید و دود ایشان خاندان علم و اعتبار است
 و در دلی مولد و نشا یافت و صد الصد و آنجا از طوط حکام فرنگ مقرر شد خلق مجسم بود و طوط
 مصور و رفون او به ثانی ائشی و جریر است و در فنون حکمیه ثالث باقر و نصیر باین فضیلت شاعر
 از ایران سرکشیده و باین عظمت ساحبی از بابل رسیده از معاصران و یاران غالب مزین
 و حسرتی بود و هر سه زبان تازی و فارسی و ریخته و سنگاه بلند داشت و در معجز بیانی و سخن گاری
 پایه ار چند این چند بیت از سفینه طبع اوست

آز رده زمن حال شب وصل چو پرست	نی دل خبرم داشت نه از دل خبرم بود
تو خود انصاف کن ای کشتا دشمن رو باشد	مرا در دو تو در پهلوتر ای یگانه در پهلوی
باین تقوی درون بیکده آزرده را و ایم	صراحی در بغل ساغر بکفت پیانه در پهلوی
کو عشق تا به پیشکش آرمیم گنج عسل	آسمان دهیم آنچه بشکل گرفته ایم
زاد بیا و موت شهیدان عشق زمین	کین موت را نه زندگی جاودان رسد
طوبی لک از ملائک حمت خور و لکوش	هر دم ندای ارجی از آسمان رسد
عالمی کشته شد و چشم تو در ناز همان	صد قیامت شد و حسن تو در آغاز همان
آتش عشق خاک در دل و در جانم خست	ز آنکه از داغ و گریه دید که توانم سوخت
روز بچران تو میسوخت مرا حشر وصل	در شب وصل تو اندیشه بجرانم سوخت
هیچ گه چرخ برفا پیشه نمیداخت بمن	شکر ایند که ز آه شمر افشانم سوخت
ز حمت از بهر عذابم کش ای ناز جمیم	که سر پای مرا خجالت عصیانم سوخت
شر و درخ جان تاب بسی بود بلند	چون مقابل شده با سینه سوزانم سوخت
برگ و جمعیت دیوان جزایر هم خور و	جنت از حسن تو و درخ از افغانم سوخت
باز آن بستر خاست و همان بالش سنگ	سر شورید من ز النومی یارانم سوخت

بزم افروز شبنستان نشدم آن شمع
 دل پرورده بخوناب جگر سوخت مرا
 هرگز کان بهت تر ساجده در کارم کرد
 کونشی که ز شیرب وزد و بگریست
 گر ز آتش سخی هیچ کمالم نفوذ
 حسن کی راه زن کافه دیندار نبود
 یاد روزی که جزا و تسبیح پدیدار نبود
 هر روزی بر رخم از روشد رضوان بود
 این شر و شور نه در صحبت زندان بود
 رب الرنی ذلپ مستی من سدر می زد
 مست در گوشه میخانه وحدت بودیم
 عشق بی پرده تماشای جمالش میکرد
 بود سر رشته کارم بهر زلف سیاه
 شکر لعل چو بطوف حرمم آوردند
 دست تابند نقابش برساندم مردم
 صحبتی بود عجب و خوش میان من و یا
 دل خون گشته بد کرد و گرنه صد خبر
 گرد غم جز دل ناستاد مخلص نگذید
 سهل و آسان شده امروز بهر دو چنین
 از کساید هنرست این که بهیچم خشنود
 لطف ساقی بنگرد و درین آنخرد کرد

بخت خوابیده سر خاک شهیدانم سوخت
 آنکه یک عمر باو ساخته ام آنم سوخت
 آتش بود و کز و خرمین ایامم سوخت
 خاست از هند موم می که گشتانم سوخت
 لیکن آزرده از و جان حسودانم سوخت
 آفت سیه بلای بیست و زار نبود
 پروه دیده مرا مانع دیدار نبود +
 خواهش لوی گل از رخنده دیوان بود
 جمله بدست دلی حوصله یار نبود
 لن ترانی ادب آموز طلبگار نبود
 کار ما با ده کشتی بود و دیگر کار نبود
 همچو بخود زمی و عده دیدار نبود +
 قصه کشاکش سجد و زار نبود +
 روی دل جز بطرب خانه خمار نبود
 سعی خوش بود و مگر بخت مددگار نبود
 صد شکایت باب و زفت اهلان بود
 خرج گیر و زده این چشم تلف کار نبود
 ورنه آیین ما قابل زنگار نبود
 ورنه دشوار تر از ترک و فاکار نبود
 جفت ما بود و گران ناز دست یار نبود
 چون مرا حوصله ساغر سرش را نبود

در دلم آن مژه صندخبر الماشکست
 از علل دل بیمار چو اوست کشید
 خواهم دم دعا بدعای مانگ لیستن
 دل قطره قطره خون شده از چشم چکید
 پیشمیش بقبض گریه بگو شمرش شک غیر
 از اشک ریزش مژه خالی نشد دلم
 بی عنایب خوش نبود ناله در چمن
 و اعضا اگر زیبا دقدی گرینار اوست
 ای چشم حبله ریز ادب را نگا بدار
 رسوا شدن چو برق بود با تپید غم
 دل را همیشه خنده من بخون کند چو گل
 ای دل غنیمت باش از الفت که شمع وار
 یارب نگاه بوالهوسم ده که شد مرا

زهر چشم تو بآن گریه مددگار نبود
گر مسیحا بتمنای تو بیمار نبود +
شد بسکه بی اثر بدعا ها گریستن
تاراج داد مشعل ما گریستن +
بر رحم تانیاورد و اورا گریستن +
خواهم چو زخم از همه اجزا گریستن
خواهم و زخمان بتمنا گریستن
باز از چه روست از پی طوبی گریستن
اینست درد دینه و بطحا گریستن
ای ابر با گریستن ما گریستن +
بشکافدم بکرم قلم آس گریستن
باخته همچنان بود و اینج گریستن
در نرم او حجاب تماشا گریستن

امیرغریب سید محمد امیر تلخان بهادر روزی سلطان متذکره منبت رفیع الشان نزیر علی ارالاماره کلکتہ بن سید علی بن احمد
حرف شیخ احمد علی بن سید وارث علی باجداد و ایشان از سادات کرام کرمان بوده اند شتین کیس از انہا از
داد السلام بخدا و برجاستہ گلگشت گلرمن بند خرمیہ قاضی سید نوح موسوی کافر نزد خود سیلہ کو بکرم بدلی افروز
از خدمت سلطان طلب شد و بعنوان شیخ الشیخ و متنازع طایقیوں در دیوبند با گشت کہ هنوز بعضی از ان اقطاع
اقامت ایشان نیز بحکم الولد الحرقہ قندی بابا بنہ الغر و ارث کمالات علمی و عملی آباد کرام نمودند و باوصفا
مرانیہ متعفف و بلطین طبع و حسن صحبت و تہذیب مجلس سحت خلق و جوہر مردم شناسی موضوع
نیز یاد اعتبار در سرکار عالیہ انگاشیہ و شاہ اودہ و اجداد شاہ لکھنوی تنویر شمسیا ہرج کلکتہ
فقط محرم طور چون بتقریب شرکت در بار بیٹی شاہزادہ و نیز ولید بہادر انگلستان بہادر

نویسنده^{۹۲} هجری نزول بمنزل ملکته کرد و درخت سفر کبوتر طی عطفیه گور نر جنرل بکشا و با جناب
ایشان اولاً برکنان بشفت صاحب بهادر لار و پادریان اتفاق یکدیگر دست بهم داد و خرمیها
حاصل شد سپس بر خور و دیگر برکنان امارت مخزن لطافت موطن ایشان اتفاق افتاد بعد بر
فرو دگاه عمر بطور قدم بجز کرد و در صحبت و مجلس متن متین اخلاق را شرح بسط نمود و قبال
لطف بخل معانی الفاظ تنذیب پرداختند ترجمه حافظه ایشان در اسیر نامه مولفه خودشان مرقوم
و بر دستگاه امام ایشان و انشا فارسی و اطباء نظم از قصاید و تغزلیات و زریانه شایسته علوم این
چند بیت شتی نمونه از خروارست و کلی تازه از گلزار اشعار آید

نخل بن تظن را کام دل آور دبار	در چمن روزگار دم زده فصل بهار
فصل بهاری که داور برگ و بر دی بیاد	خار بن از پاقا دملک خزان تار دمار
که نه درخت امید سبز شد و قد کشید	گوش جهان را رسید مژده فصل بهار
زهر و کبرنی شست بر بطیشادی بدست	بو قلمون نقش بست نادره روزگار
زخم زبون را دهن تالش و خنده زن	خشک کند خون بتن آهونی مشک تار
برق نکه بر عدو پاک بسوزد و چو مو	طرفه که در عهد او نور کند کار نار
بلائی عشق را آسان نکیرید	اگر اندک و گر بسیار باشد
چه پر سی حال دور افتاده از یار	که با غم سازد و ناچار بهشت
بود آسان تر از جان و گشتن	ز جانان در گذر دشوار بهشت
زهر فکرت امیر امر و ز آزاد	که صید دام زلف یار باشد

انگه حکیم اسحق حسین بن منشی غلام غوث فرخ آبادی سلم الله تعالی ولادت ایشان در
شعبه سیزدهم محرم^{۹۳} هجری بوده کسب علوم متد اوله و فنون رمی از هر نوع بخدمت
مولوی سراج الدین و مولوی مردان علی و دیگر علمای نواح کرد و در اندک فرصت وقت
با استعداد و ذهن و قوت فکر پایه علم ایشان بلندی گرفت و در فن طبابت و سنگا بی تمام بهر سید

قوت

مشق سخن بجدست مولوی عبداللہ خان علوی کردہ اندرین جین بسک ملازمان معترف
ریاست بھوپال منتظم اندوہاواریدہ صدر و پید و تعلق محکمہ ایل و مشورہ ممتاز شہر و نظم ایشان
بغایت شیرین و نہایت تکمیل می باشد از احباب مکرم نامہ نگاران این چند ابیات رنجینہ فامہ
بلاغت جامہ ایشان ست

بہاران ست پر کن ساقی اینانی غالی را	بود کیفیت دیگر ہوائی بر شکالے را
مگر بوی ز مشکین طہرات دزدیدہ می آید	نہا شد این ہمہ جان پروری با شامالی را
پس از خون ریختن ظالم حنائی پای خود کردی	بنازم سرفرازی را بنازم پایامی را
نگاہ اتفاقی کن بفریاد و فغان من	کہ چشم سرمہ ساداند و ای زار نالی را
خوش آسودیم زیر سایہ سرو سرفرازش	نگمدار و خدا بر فرق من این خلل حالے را
ہوای درسم چچیدہ از زلف پریشانی	صلاتی خیر مقدم از من آشفته حالے را
کیم انکار کہ آرد در حسابم داو و محشر	کہ می پرسد و ران بہ گامہ رنید لا بالے را
ساقی پیالہ کہ گند بخورد مرا	در پی خودی بعالم دیگر برو مرا
جز نفس پروری نگویم روز و شب عمل	نازم جہشتش کہ چنین پرور و مرا
از دست برو ضعف بدستم نازدست	آن مایہ قوتی کہ گریبان در و مرا
اگر ہوائی دلبر کینا تم آرزوست	نقش دوی ز صفی زول بستر و مرا
اشک کل کرد و دشت و ہامون را	آب دادیم خاک مجنون را
آلقد شہرہ گشتہ ام در عشق	کہ نگیرند نام مجنون را
چہ نویم بنامہ های نیاز	یاد از دل ربود مضمون را
ساقی غری کہ از رشکش	خون بساغر کنیم گردون را
بین سبیل اشک تابہر واریدہ ست	این شوخ دیدہ طفل بسی سر کشیدہ ست
دیشبیش او ہمای نگاہی چہ آورم	کو عالمی بہ نیم نگاہی چہ خریدہ ست

در این کتاب از آثار آقاخان

چرا رویم ز کوشش بوا دی مجنون
سرخ از دل دیوانه نیست در پهلوی
اگر چه آن مه لوگشته مهسبان بر من
هزار سینه هفت کردی ای کمان ابرو
خوش ست سرچمن موسم بهار ولی
هر که حضرت ثواب کام دل بخشید
آنکه جانم بلب از دوری وی می آید
بلبلان صحبت رنگین چمن مفتنم ست
گاه گاه هی نگه ناگاسب *
اوج تاثیر بلند ست انگه
ای شمع رخاں ز مانگبر
ورده سرنی خرنده را
آشکی گرمی و آه سردی
زین رنگ شناختم که در دل

احمد منشی احمد علی ولد محمد اسماعیل متوطن سروج که از بهوپال متی کرده جانب شمال واقع
شده ست خودش و حیدر آباد دکن متولد شده الحال نزیل بهوپال ست اصلش از قوم
بوهره بوده باخر سطور رابط محبت تحکم دارد جامع مروت و خلق و مخوری ست خصوصاً
در تاریخ گوئی ممتاز اقران ست تواریخ طبع و تالیف مصنفات این بی بضاعت بسیار نظم
کرده و گوئی سبقت از اقران برده چنانچه اکثری از ان در او آخر کتب مبلوغه زیبا رسام
یافته طبع موزونش بیشتر در نظم قصاید و حلیه ثواب شاه جهان بیگم صاحب فرمانروایی یاست بهوپال
و این سافر گذرگاه هستی صرف وقت میشود و نظم غزل کثر اتفاق می افتد این دوسه بیت

بحضابطه درینجا ثبت افتاد

سرور ارستی حمایت کرد	نکشدرنج دست بردن خزان
کار آمدین زمان دیوانگی	پیش ازین انشایی آموختم
اوقات مگر قلندرانه	هر چند لباس شمع دارم
خود بخلویت و انجمن در ول *	شیخ زین اعتکاف حاصل است
اتفاق رنقتم اندر پشت افتاده ست	من ندیدم یک بانای مریغ چون قصر یار
که میدانم شب را اسحر نیست	تنی ترسم من از روز قیامت
من چراغ ماه را پرده اندام	روئی پر نور تر از دیوانه ام
جز دل نخورد بجای دیگر	تیری که ز شست او کشاید
حرارتی که درین مشت استخوان باقی ست	هزار جسم که کشیدم ولی نشد زائل
خلاف حق نزوم تا بحکم جان باقی ست	کس از نهاد خودش هیچکس نه برگردد
برین زمین اثر پای خدنگان باقی ست	شگفت نیست اگر ره برم به نزل خویش
درین دیار ز آل نبی نشان باقی ست	امیر ملک سلیمان شکوه والا جیه
همیشه بهر شنایش مرا زبان باقی ست	درام بهر دلائش مراد لی ثابت *
بکار سوی سخن یک همین دکان باقی ست	نفیست ست که احمد چراغ مینوزد

حرف الیاء

پیر ماجری بدری ست مملو بالوار کمال بلکه مری بی سپهر بلایع مقال مداح خواجیه بهار الدین
بود شاگرد و مجد پیکر فارسی ست در اصفهان می ماند محسنات علم بلایع بسیار پرشته نظم کشیده
و قصیده عزلی با بوی القح بستی را بهر همه موزون مستعدانه کرده دولت شاه در تذکره خود این

غزل بنام او آورده

با عقیق لب و لعل بدخشان کم گیر
با گل عارض اولالیه نمان کم گیر

سخن سکرشی سروسی بیش گوی
 با وجود لب لعل و خط شک افشانش
 قیام یارم نگر و سر و خزان کم گیر
 یا و ظلمت مکن و چشمه حیوان کم گیر
 نام جنت مبر و ملک سایمان کم گیر
 لیکن این غزل در دیوان خواجو کرمانی هم منظر آمد خدا و انداختند شعر شایخ بجان او با غل خود
 پیوند کرد و با ابو الفضولی شجاع غیر را بیدار زانی داشت یا تو از دو خاطر بر یک تن صورت گرفت
 با پیر طبرالدین پادشاه جدا که اگر عمره ملاطین بند بود از غایت شهرت محتاج تحریر تر شبت

طالع نظم داشت این بیت از دست

هلاک میکنندم فرقت تو دانستم
 و اگر ز رفتن ازین کوی میخوانستم
 بساطی سمرقندی بساط شاعری بر صفت بلندگی گسترده تلاش معانی تازه میکرد مولوی جایی
 فرموده که اشعارش خالی از لطافت نیست اما از فضائل نکته دانی عاری بوده بعد از سلطان خلیل
 بن میران شاه گورگانی در خطه سمرقند ظاهر گردید و بریایان بود با کمال خجند معارضه آغاز نهاد

شیخ کمال او را نفرین کرد همانوقت بعد از وی می آید

از لب تل دل نکشم من اگر مهربان برود
 که بسی حق نمک جربگر من دارد
 چون نیست بعد خانه جایم
 نظر بغیر کنی چون نمیرم از غیرت
 خیل خیالش آمد من در خمبالمتم
 کز جوش اشک خانه اشتم چکیدست
 گفتا چکتم عمر گرامی پشتابست
 نیلوفرم چشمه مهر و وفا می او
 در روزگار تر بیم آفتاب نیست
 دل شیشه و چشمان تو هر گوشه بر زش
 مستند مباد که بنا که شکنندش

سلطان خلیل برین بیت او را هزار دنیا صلوات داد

بنامی هروی معایط طبیعت او بنامی سخن بلند ساخته و هندسل ندیش او طبع معنی پسندند

مای شاعر و شاعر لایان ست مداح علی شیر و سلطان احمد میرزا است و در سنه ۹۲۸ بنای حیاتش
منهدم گردید طرح سخن چنین می اندازد

تیرانه تکه لعل ست بر لباس حریر	شده ست قطره خون منت گریبان گیر
سخنی سازم و ره جانب کوشش فلکم	تا بتقریب سخن چشم برویش فلکم
در چین گریه کنان بی گل رویت بودم	ماند در سینه چو گل ناخن خون آلودم

با قیامائینی در عهد جهانگیری وارد دهن شد و بتاریخ اقامت گاه ساخت و روزگار سے
بتمشای پری طاعتان گذرانید و در موسیقی ساز مهارت می نواخت و در سنه بعد شاهی جهانی
بدلی آمد و در شعر طبیعت روان داشت و سخن فارسیش از آئینش نفحات هندی تاثیر فراوان
در آخر عمر احرام حج بر بست و از آنجا بایران دیار برگشت و همانجا ستمه ایام حیات بانجام رسانید
نقش سخن چنین می بندد

کی توان و گل مصنوع رخ پیردان دید	معنی از لفظ توان یافت ولی توان دید
چون غنچه بسته ام و این را گفتگوی تو	لیکن چو گل شگفته ام از رنگش بوی تو
همه را نسبت خاصیست به منم لگو دوست	هیچکس نیست که خود را از کسی کم داند

پناه صدالدین رشتی از علماء نامور بود در بلده رشت از قید سستی پرست عمرش بهشتا و
رسیده بود از دست

و عده وصل سحر را از تو باور داشتم	چشم بر راه تماشایت چو اختر داشتم
قطع پیوند زلفت تو محال ست مرا	عمر باشد که این سلسله عمر مرده ام
چرخ همراه در سینه نامزدان نمیداند	گل داغ جنون عشق پر مردان نمیداند

باقی سرخوشی از صاحبان بایون پادشاه بود از دست
بروز و دم عشوه گری لب شگری چست
دیرست ز بیدار و شبان و پیر شستم
باقی چه سزاید ز لب و دایره خبری چست

بقای خوارزمی حزمین ذکر او کرده از دست

نیخواهم که دل در بند آن زلف دوختند
چرا از پهلوی من ورد مندی و بر بلا افتد

بسیار نامش میرزا محمد است از شعرا قم بوده من

از خویش رفته اند و بهم گم الفت اند
کیفیت بصیرتستان نمی رسد

با قمر میرزا صفهائی عمده العلاء و زبدۀ الکما بود و در عشر سبعین بعد الف مر اهل این جهان

فانی را پدر و ذکر او از دست

بگذار بود و محسوس خوشی بد با هم
پیدا است چو آینه ز دل راز نهانم

آوا گیم منزل مقصود ندارد
چون تیر بوائی بنظر نیست نشانم

میسند ز دیدار تو محسوسم با هم
از دیده بر آید بعد اسید نگاهم

روشنش میگردد احوال دلم در پیش یار
هر که چون پروانه کیش بشود همان شمع

یکبسم که از اختلاط دوستان طریقی
بر نگار شده نگارسته با مال عزیزانم

جان در تنم بر قصه روانست از نشاط
گویا تو یاد این دل مجور میکنی

ز عشق آن روز لذت میتوان برد
که داغی را نکند آن کرده باشی

بلایع خلف میرزا طاهر نصیر آبادی صاحب تذکره شهرت ربیت یافته پدر و سرورست پدر و سرور

پسر تذکره نوشت عاشق سخن بود و دمی خود را از خدمت خوابان معانی نمیداشت و شوق

تاریخ گوئی را بجای رسانید که محاسب اندیشه از احصاء حدیث بعجز میگذاشت و بلک الشعرا فی پانچ

ایران سید و از هفتاد سالگی گذشته در ۱۳۰۰ راه عالم عقبی گرفت نقش سخن را چنین بگویی نشان

وارم دلی که دارد در دهر زده اش هوایی
چون خرقه که ایان هر پاره ز جانی

کشته زهر تغافل تا ابد بی نشانه نیست
چون گلی تریاک تلخی در کفن داریم ما

میکنند بیدار احسان دولت خوابیده را
عطسه میسازد و بسبب مغز گران گردیده را

خجاشکین نیست گرد عارض گلزار تو
هست رحل آبنوس صدف رخسار تو

نسخه

نسخه

نسخه

نسخه

بیچینا میرزا ابوتراب همراه ذوالفقار خان خلیف اسفغان وزیر اعظم خلد مکان بسوی بد
روزی امیر این مصرع نزد قهوه خردن گفت جمع عرق داغ لاله قهوه ماست ۴ میرزا بد
رساند ع نور چشم پیا که قهوه ماست ۴ امیر بنیزار پدید میآید

باذل رفیع خان بن میرزا محمود مشندی نسب او بخواجه حافظ صاحب دیوان میر
در دلی متولد شد و بکومت بالنس بریلی سرفرازی داشت در کماله بمرخیلی قوت بیانی دارد
و با قضاة تجلص خود فراوان گوهر آرد بدلی می نماید جمله حیدری او قریب نو هزار است مشهور
حالت نقشی از کلاش در نگین صغری نشیند

امشب چو شمع ز بهر تار موی ما
هسگر گریه که بود گره در گلوئی ما
ماست جام غیب و مینای گردنیم
بر دوش میکشد نگویند سبوی ما
چه نشاط با ده بخشد بمن خراب بی تو
بدل گرفت ماند قبح شراب بی تو
تو چنان رسیدی از من که بجز آب هم نیکی
بکدام امید داری بروم خواب بی تو
عشق را با هر دلی نسبت بقدر جوهرت
قطره بر گل شبنم و در قهر دیا گوهرت
بسکه شرح غم دل مضطرب احوال دهم
بکوتر چو دهم نامه پر وبال دهم
بقای از ولایت خود سری بدیار کن کشید و با ملک قحطی بود و از انجا و گجرات رسیده
بامیر نظام الدین احمد یسری برد شعرا و حالتی دارد و چون وضع او بهوار است از دست

فمنز یاد که تا چشم ز دم تیر خیالش
در دیده فرو رفت و سوز دل بدر آورد
جای اشک ز چشم دل افکار می بارد
هم خون جگر زین آبر آتش بازی بارد
مرغ دل با صیحه چشم او شکار انداز بود
هر سر مو بر سرم چون مرغ و پرواز بود
بقای میرزا ابوالقاسم از سادات تفرست بر لور قابلیت و استعداد عملی بوده که در نظم

آه و دهم که در وی شعر احمد شاه عباس ماضی را جمع ساخته منده
کاشانه دار و شغنی شمع ندارد
در خانه اگر بود چراغ دل مایود

سیکسی غزنوی بوغور فضائل و صنوف کمالات انصاف دشت زیارت حرمین شریفین
رسیده بهند آمد علم حارث خوانده بود بکت کبر سن توبه وطن شد در شش و در منزل پشاور زند
ارجی از پیک اجل شنیده بجوار رحمت ایزدی پیوست از وی فی آید

در ویر و کعبه جز تو مائل نبوده ام هر جا که بوده ام تو غافل نبوده ام
فلک از سم بهی نه در دوران مایوده که دوران فلک تا بوده بی تیر و فایوده
باقی کولابی از شعرا عهد کبر بادشاه بود طبع شعری دشت ازوست

ز فرقت تو گرفتار صد الم شدن ام تو نشاد باش که من مبتلای غم شدن ام
خوبان اگر ندانستد امر و ز قدر ما را دشت قدر ما را فرود که ما نباشیم
بچشم گاه خون دل گس خون جگر بسته من غم دیده را بی روی او راه نظر بسته
نگرد و بچو سرو آزاد در باغ جهان هرگز چون گس هر که چشم طمع در سیم و ز بسته

بیدل میرزا عبدالقادر عظیم آبادی در پینه از شبستان عدم بصحکه هستی رسید و در بند
نشو و نیافت بیشتر در بنگاله بسری برود آغاز شباب نوکر شاهزاده محمد عظم بود وی خواست
که بیدل جمیع او پرده از دیران ترک تعلق کرده بدلی آمد و بقیه عمر در خیابان رسانید پیریکه
سخندان و افلاطون خم نشین یونان سعانی ست کراتوانالی که بطرز تراشی او تو اندر رسید
و کرایار که کمان بازوی او توان کشید عمده سخن طرازان و شهر سحر پر دازان ست و اقسام
نظم پایه بلند و در اسالیب شریب از چمن دار و طبع در اکش چه قدر معانی تازه بهر سانیده و
کدام غم خرمای نورس که از فعال قلم نیشاند خلاصه کلاش شراب میخانه هوشیاران و طلالی
رسمایه کمال عیاران ست از آغاز شعور تا دم آخر چشم سپیای معنی و دخته و چراغ عجیبی برآرد
خود او فروخته می فرماید

مدعی در گذر از دعوی طریب بیدل سحر شکل که کیفیت اعجاز رسد
میرزا گفته

رساند پای معنی آسمان نسیم
بلند طبع شناسد کلام بیدل را
نشسته فقر و فنا جز بود ما غش بود و فروغ روشن دلی نور چراغش
اضلش از قوم برلاس است
سوم صفر ۱۳۳۰ بعام قدس خداید میرزا معنی آفرین بی نظیر است اما انشاء بطور خود دارد
و در زبان فارسی چیزهای غریب اختراع نموده که اهل محاوره سر بقبولش فرود نمی آرند و شاعر
او بطور خود نیز فرادوان است اگر صاحب استعدادی از کلیاتش آن اشعار را انتخاب کند
بخانه اشعار دست بهم دهد و خط نسخ بنسخه تحریر کند غزل و مثنوی و رباعی و قصیده همه دارد
کلیاتش باین نود و صد هزار بیت خواهد بود و میرزا را بحر کامل مرغوب تر افتاده درین بحر شاعری
کرده خالی از عذوبتی نیست از مطلع او درین بحر است

سین سنگدل چارم ز حصن زکرم دوام او
چون گنبد نشد که فرو روم بخود از غایت ناام او
نه دماغ دیده کشودنی نه سیر فسانه شنودنی
همه را رپوده غنودنی بکنار رحمت عالم او
این چند گهر از محیط طبع روان است

مست عرفان اشراق بگیری و کار نیست
جز طواف خویش دور ساغری و کار نیست
عبرت کی کو تالبا از بهیان بهم دوز و مرا
خند های سیار که روم گریه آموزد مرا
کافر مگر محفل و سنجاب می باید مرا
سایه بیدی برای خواب می باید مرا
بر روی ما چو صبح نه رنگی شکسته است
گردی ز دامن پیش دل نشسته است
مالاف بهمت از مدعجب میز نیمه
پرواز ما چو رنگ ببال شکسته است
ستم است اگر بهوت کشد که گشت سرو بهی
تو ز غنچه کم نه میدیده در دلش انجمن در آ
بی نا فهمی ریده بود پسند ز حمت جستجو
بخیاال حلقه زلف او گره خود و خفتن در آ
غم آنظار تو برده ام هر به خیال تو مرده ام
قدمی پیش من کشا نفسی چو جان بیدار آ
نه نوازی اوج نیست نه خروش نه شوق نیست
چو سحر چه حاصل حسنتی نفسی شود و سخن در آ
بکلام آینه نالی که ز فرصت این همه غافل
تو نگا و دیده اسلی حشره واکن و بکفن در آ

نی نقش چین نه حسن فرنگ آفرین است
 شکوه فقر ملک بی نیازی کرد سلیم
 جمع گشتن دل مار را پستی نرساند
 چه وجود و چه غلام است کشتا و مژه است
 دل سخت گره شد بخم ابروی نازش
 که بید و طبع ملائیم گسست نشود نما
 حسن بی شوق تامل نگذشت از دل ما
 کس زرقی بعدم هستی اگر جامیداشت
 گناش جهان را دوسن سیدادگر و صلی نبود
 در تر چرخ نیک مژده راست طبع مدار
 آئین توان بودند همواری خطا لم
 ندانم از اثر کوششش که اتم دل است
 ز غصه چاره ندارد دلی که آگاه است
 چندی که ز کلفت کده جسم بر آئے
 نقد نیست درین عهد نمایان گشتن
 موج بنون نیز نداشتک پریشان گیت
 رشته اسواج را عقده نگردد و جاب

رایجی	
تا و کف نیستی عنا نم و اند	از کشش جهان را نم و اند
چون شیخ مقام را حتی می جستم	زیر قدم خویش نشام و اند
چون سحر که روز که با هم نشسته ایم	از یکدگر گسته خرام نشسته ایم

هر چند درین مرحله بیتاب و توانم
 چو زخم صبح ندارم لب شکایت غیر
 شکوه اسباب تا کی زندگانی هفت نیست
 اگر شد دل ز نشاط و لب از خنده بی نصیب
 شیرازه موافقت آخر گسستیست
 گویند بهشت است و همان احتیاج دارد
 مرده هم فکر قیامت دارد
 پیشکاران عجز ز دهر کسیر غالب اند
 خواری دیوان دهر عورت ما پیش کرد
 بزنگ آب سیر بگ بگ این چمن کردم
 بر که الم بیدار از بیدار چرخ
 چو برگردد مزاج از احتیاط و خوش فاعل
 ز دل حقیقت کرده قبول پرسیدم
 اگر مرده ای در حقیقت اسباب تعلق زن
 هیچ ادایانه با باب مطالب سر کن
 دهر بریزد مکافات است اما کوتیند
 هر چند کار فردا است امروز منت خود گیر
 سایه از جلوه خوشید چه اظهار کند
 ای ساغر تجاله ازین تشنه سلامی
 وضع فقیری مانا ساز هیچکس نیست
 چند آنکه ز خود میرود آن جلوه به پیش است

چون آبله سر و دستم را هر دو انم
 همان تبسم خود میکند لب سودم
 تا سری دارم باید در دهر بر دشتن
 یارب ز چشم مانده و کم گریستن
 باید دور و چون مرده با هم گریستن
 جانی که باغی ز سر و دل چه مقام است
 آرمیدن چقدر دشوار است
 آنکه از مردان بردی باج میگیر و زن است
 فرد چو باطل شود سر و رقی و فقر است
 گل داغ نیست بیدل آنکه بوی از وفا دارد
 خواب من آواز این دو لایب برود
 سلامت سخت می لرزد بران سنگی که میناشد
 بخنده گفت بیایا برو که می پرسد
 کز انگشت و کز انگشت نزدیک بند کم دارد
 راستی بردل این قوم نشان می باشد
 کم کسی اینجا بحال خود ترحم میکند
 شاید داغ طاقت وقت و گری باشد
 رفتم از خویش ندانم بچه آئین آمد
 خوش خیمه بران چشمه کوثر زده باز
 ویرانه ایم اما بسیار خوش هواییم
 رنگی نه شکستم که رنگی پرسیدم

نشسته تحقیق مارا شعبه جواله کرد
بیدل همه تن خاک شدی یک چه حاصل
گویند بهشت جای خوبی ست
برون چو گرد و زامان اعتبار نشین
درین بساط گران خیز همچو سنگ مباحش
تمام خانه چشمی ست این تماشاگاه
کم از غبار ته ای بخود سدی شتاق
کم ظریفیم از غفلت خویش ست و گرنه
در وصل ز محرومی دیدار می رسد
طیلم ناله کردم آب گشتم خاک گرویم
چه پردازم بعضی مطلب دل سخت حیرانم

رباعی

هر صبح که درهای فلک باز کنند
قوال فلک بدست گیر و دهن مهر
مردم قانون جستجو ساز کنند
دنیا طلبان باز دهن آغاز کنند
بیدل بجای درست گو بوده از دست

می برد هر کس به پیش یار از جان تحفه
بی بی بیدلی حنین ذکر او کرده خواهر شیخ عبداللہ دیوانه بود و در هرات بهر میر و این بیت از
روم بیاض و زنگرس دو دیده و ام کنم
بنامی ملاکمال الدین نامش شیر علی بود و در فضل و هنر عجوبه وقت تیر علی شیر از نکته گیرهای
او اندیشه ناک می ماند و چنین ملاجی از دغلهای بجائی او از دست
زبان میخورم شراب که بهیوشه آورد
و در هر چه غیر اوست فراموشی آورد

نظ

نظ

نظ

بهاشک گفتگوئی او از آن نیست   که ناشق راز زبان او را در بیان نیست
 پیگان تیر آن مه کاغشته شد بخونم   شمعنی ست گشته روشن باز آتش فروزم
 باقر محمد باقر کاشی بخونش گور است گفتار بود آرزوست + پ ۵
 روز یک چرخ خاک وجودم و دهر ببار   سر گشته گرد کوی تو گرد و غیب رمن
 کدام غم که نور زید باد لم غنقه   روم بن زکمه سود روزگار منم
 بانی بانی مهبانی سخندانست جان جان معانی از معاصران حکیم ثقانی بوده از و ست

رباعی

عمر نیست که تیر فقر را آنا جسم   بر تارک افلاس فدا کت تا جسم
 یک شمه ز حال خویش ظاهر سازم   چند آنکه خدا غنی ست من محتاجم
 بدیع الزمان بن قاضی شمس الدین محمد اردستانی صفایانی دیوانش قریب ده هزار بیت
 دیده شد و با وجود نهایت فضل و تقوی در محبت محمد تقی پسر آقا مالک معرف اصفهانی عمر
 گذرانیده شعر بسیار رفته و سفته میگوید از و ست ۵

رباعی

بهران تو چشم عقل را میل کشد   و ز جور تو چرخ جامه در میل کشد
 آن غمزه چو حکم جان سپرن فرو   جان رخت ز کالبد تعجیل کشد
 ز لغافت زنجم که قریب غمزه تو   دهم چنان تسلی که ترا خبر نباشد
 دو شمشاد نشینم گرد آمد و بنشینم   یا و آن خواب گران کرده و بیدار شدم
 خلد را از کف بینمای شربلی میدهم   گر بنانی و او آدم من بآبی میدهم
 پرتو حی اصلش گرمی و در شیر از نشو و نماینت حزین این ابیات بنام او آورده ۵
 ز تاب عشق تو ز غیلونه دوش تن میبوست   که هر نفس زلف سین سپهرین میبوست
 شمیم عشق ترا شب بکواب میدیدم   که بچو شعله فانوس در کفن میبوست

ز آنکه نیم شب و ناله سحرگاه
ستاره بر فلک و غنچه در چمن میبوخت
درون سینه من در گرفت آتش عشق
که آه و زجر بگرد ناله در دهن میبوخت
بهر ارم میرزا بن خاقان سلیمان حسین این رباعی را بوی منسوب ساخته

رباعی

بهر ارم درین خرابه پیشه و شور
تا کی چنین حیات باشی مغرور
کرد دست درین خرابه صیاد اجل
در هر چینی هزار بجهل لزم بگور
برقی خوابه غیث الدین طبعی شوخ داشت باین وجه در استرا با داشته شد این رباعی از دست
بد گفته رباعی
جانا غم نیکخواهی باید داشت
فکر دل بگناه می باید داشت
دل از کف عاشقان برون آورد
سهل است ولی نگاه می باید داشت
باز ارمی خوابه علی حالش ازین تخلص توان دریافت این رباعی از دست

رباعی

بادل گفتم که ای دل احوال تو چیست
دل دیده پر آب کرد و بسیار گریست
گفتا که چگونه باشد احوال کس
کو را برادر و دیگری باید زیست
به شیخ و ملا و خود نامدار خان جامی صاحب طبع و دیوان بوده در تاریخ یابی کارهای دست بسته میکرد
از دست رباعی

هر کس که دل از دار دنیا برداشت
عبرت ز شمار کار دنیا برداشت
گویند زمین بر سر گاو است ملی
گاو است کسیکه بار دنیا برداشت
بخیخیر غیثت السد بن سید لطف السد احمدی معروف بشاه لد با ملکه امی از شعر او صوفیه و صافی
و بندگشای نقاب حقائق و معارف و اخیه کافی طرز کلاش نگینی اوای خوان را در بیا نش
بد نشین عشوه محبوبان نکست خلقش سرای نغمه ها و نگینی حرفش ساز و برگ چنهای خیر تخلص بجای میکرد

زیرا که با خبر و خبر بود که دار و دوسی بسینه خنجر در آن مجلس خود را بامیز را بیدل ذکر کرد و کلیاتش
 قریب هفت هزار است میرآزاد و سفری رفیق او بود و خنجرش نامه نگار را بسیار خوش می آید
 و از چاشنی او و دو مشرب شوق و مذهب فقر و فاقه لذت خاص لطف می کند و در شاهجهان آباد در
 ۱۲۰۲ هجری استان قدس خواستید ساغر عرفان چنین میگردد اند * * * **س**
 سخت زندانی است هستی ای خود و غافل برآ
 ما غریبان از بیخاک هم نماند آشتند
 تا توان لیلی شدن جیفست آنگاه چون
 تا کی نمی برای صیوحی بسلغ پا
 صد کاروان بر کوشنیم راه می روند
 آنرا که زیر خاک کند چرخ مرده نیست
 عشرت درین زمانه همین غفلت است و لب
 تسبیح دیدم ز سرستی خود من گذرد
 تا کی داری چنین حیران و سرگردان را
 کی بود باز چرخ شادی و غم آئین ما
 صحبت یاران امروز و نرسو و گل زیاده
 تا کجا بر چیده بندی زلف را از دعوی خویش
 زیار این لباسی کی نماز عاشقان آید
 کوئی رضا گزین ز غم خیر و شر برآ
 تا کی اسیر هستی موهوم بودنت
 تنگ و نیم باندی برگزین یا سیرستی کن
 اینقدر هرزه چیست راست و دیدن عیبت

میشود پابند آخر پیشتر زین گل برآ
 صبح محشر میکند فریا و کز منزل برآ
 این چنین که خویش برمی آئی از محل برآ
 چشم کسی بدین وزن بر آید یا
 در تیرگی است گر چه مرا چون چراغ پا
 چندی دراز کرد بچرخ فسارغ پا
 می نیست که بکام تو بشنوفانده را
 یا دم آمد که غلط سفری بود مرا
 یکدم ای ظالم بگرد خویشتن گردان مرا
 گردش احوال قربان مست بر تنگین ما
 غیرت گلزار باشد مجلس رنگین ما
 در چمن بگذارتار قصه این طاق و سما
 وضو بسیار و شوارست این تنگ آستینان
 تسلیم کن سر خود و از در و در برآ
 دستی بخود فشانده چو آه از جگر برآ
 بلند و پست عالم دیده هموار کن خود را
 چاک کن سینه خود را سر راهی دریاب

باد گل رنگ و چین سبز و هوادریا بار
 بنجر بهر صحرای خانه برون می آئے
 این جهان و آن جهان تبدیل جلی میشت
 گرچه شب و خواب و زم و قح نوشی گذشت
 خواهش ملک سلیمان ابلهی است
 قدح سیده پیران بجز سبک گوید
 هرگز بسید خانه لیلی نکند میل
 طفلی که بر احوال شهیدان نظرش نیست
 هرگز فروتنی نگزیدست سپیکرت
 همچو آن شامی که روشن گرد و از رنگ شفق
 کس نشان دل گم گشته من هیچ نداد
 ستم سیده غنمای دهمی دانند
 این سروها که سر بگلستان کشین اند
 هر چند حسن از پس صد پرده رونود
 جمعی که طوف کعبه گزیدند بنجب
 کیست تا از دست بر حسن صورت بگذرد
 هر قدم مژگان گیرائی است خاری این طریق
 بنجر زین حلقه احباب می باید رسید
 قیامتی است ز جانی بلبست افتاد
 ز داغ جبهه زاهد گزیده ام عبرت
 کنون که پیش روی از خود ای فلان بگذرد

لذت این همه زاهد بکناس دریاب
 باش فرش درخو و سنجس دریاب
 انچه پنداری بقا آخر بتخییری نفاست
 اینقدر شادم که عمر من به بهوشی گذشت
 دولت پاینده در دست توست
 که عمر باز گران گشت بر سرفاقت
 در سایه دیوار خود آنکس که غنودست
 مردمی که از شوخی خود هم خبرش نیست
 خاک ره کسی نشدی خاک بر سرست
 کاکلت از تاب رخسار تو زنجیر طلاست
 آه در زلف شکن در شکنش خیری هست
 که ماه نو کعبه چرخ تیغ عریانست
 شمشیر بازی تو را و رانده اند
 ناموس پرده ایست که زندان در دیده اند
 بیت المقدس دل خود را ندیده اند
 معنی بیگانه باید که عبارت بگذرد
 مردمی باید که زمین میدان سلامت بگذرد
 بگذرد عمر عزیز و در اطاعت بگذرد
 ز بیم روز بدی حب جاہ نتوان کرد
 که در نماز یار و سیاه نتوان کرد
 ز قدح خم شده چون تیر از کمان بگذرد

کسی زهر و جهان کسی ز خویش بود
کار و نیاز و گرفتاری بود هم رنگ زلف
خوشا جهان تهیستی و غریبان
فلک تمام شفق پوش شد چه شام است این
دماغ نازک فقرم ملاست بر نیت تاب
گر و لال کز دل صد چاک بختیم
بودیم پای سعی ولی از نهیب خار
تا آمده است فرد حقیقت بدست ما
ز آبدار چشم تیان روغن با دام طلب
بارها از سخن خویش بوجد آمده ام
در دلم زین ره و روی که جهان میدارد
آخر ز راه و رسم جهان بخیر شدم
فیض سخن است این که بهر بزم رسیدم
بهر تحقیق خود از پیش خدایم
دوش تار تبه منصور بمن میدادند
نیم شب نیم که که دماغ و که دماغ بنشینم
مرا بر سینه هم می نشاندند
ز بس صحرائی امکان حشمت انگیزت چشم
ز بسکه تنگ شدم در میان هر دو جهان
بی نیاز می هستی دارد و کریان واقف اند
کجا تاب رخ خویش دارد دیده شب نیم

میروی تو اگر آتشیستین چنان بلند
واکنی گر عفت ده بند و گر پیداکند
زوال نیست در اقبال بی نصیبانش
پرید رنگ مگر از رخ غریبان
همان وا کرده و ستار از برای درو ستم
برداشتیم بر سر مقصود و ز خستیم
چون سایه در حمایت دامن گر خستیم
سر رشته حساب دو عالم گسیختیم
سر خشک تو سفالی ست که من میدانم
قال را رتبه حالی ست که من میدانم
ببخیر سخت ملالی ست که من میدانم
رنگ زمانه دیده برنگ دگر شدم
از بال و پر مصرع بر جسته پریدم
فکر بسیار بلندم ز کجاست ایم
بر سر و دل کم حوصله غم می کردم
تو کل هر کجاست نصحت و به چون دماغ بنشینم
آبی بر سر آن کوشیدیم
در اول دیدنی بهر نگاه و پسین جستم
رهی نماند که در خود گر خستیم رستم
ما هم از دست رو خود چیز با کشیده ایم
تو در بزم آمدی من خویش را کشیدم و رستم

عاقبت دل زین جهان پر خطر برداشتم
از خجالت دیروز که آهی نکشیدم
از صفت مرگان خونریزش گاه آید برون
رند سید اند که بیرون آمدن از خویش صیت
عالمی از بسکه عکین رفت در زیر زمین
از دو چشم او نگه ستانه می آید برون
کمی شود یارب که در بنم وصال آن پری
شبنمی اما توانی سیل صحرائی شوی
عقل را در بارگاه حسن هرگز دخل نیست
تا توانی بیخبر تنهانشین و شاد باش
نغزشی در بهمت و الای من خواهد قیب
دلت پرمی طبد بر اختلاط صحبت و نیا
بر همین چند بهمان ز نار دار ساکن اگره خالی از و استگی نبود در سر کار و آراش گوه غنوان
منشی گری داشت بعد قتل وی ترک نوکری نموده بشهر بنارس رفت و در آنجا براه و رسم خویش
مشغول بوده تا آنکه در آنجا در آنجا فتنه گر دید شیر خان و در راه آنجا این غزل از تمام

دیوانش انتخاب زده

کنم ز ساد دلی بند دیده مرگان را
همیشه زلفت ترا اضطراب و کارست
شیخی خیال تو آمد بخواب و آسودیم
بر همین از تو سخن بی دلیل میجویم
هرگز کسی نکرده گاه به بروی ما
بمشت خن نتوان بست راه طوفان را
چگونه جمع کند خاطر پریشان را
و گرز هم نکشادیم چشم گریان را
که اعتبار نباشد دلیل و برهان را
کس گرم تر از شک نیا مبروی ما

چشم تا بر هم زدم انجام شد آغازه عمر	طی شد این ره آنچنان کاوازی پای بر پشت
آتشکده سینه ما بر سر جوش است	خونین مژه بر دیده ما شعله فروخت
از مرهم راحت نشنیدست ندانی	عمریت که در غلج دل مانده بگوش است
خیال روی کسی جلوه کرد چون خورشید	غرو ظلمت شبهای انتظار شکست

حرف با فارسی

پروانه شاه ضیاء الدین بر بانو پری از دست س
دل سنگین لور از هم کرد آهی چنین باشد
تکلف بر طرف دل را بدل آهی چنین باشد
پیر دل مرزا محمد تقی اند جان خوش حیدر و گلشنه پیشانی بود و بنا بر کمال دلاوری پر دل
تخلص میکرد و تماشای تازگه گویی بسیار دارد از روی می آید

با خیال سبز زلف تو بغلیک شدیم *
ای بیاسناک که خوریم چو مجنون بر سر
سوختیم آنقدر از شوق که کسیر شدیم
راگان نیست که شایسته زنجیر شدیم
پیر دلاهر چه و البته تعمیر شدیم
مضمون جنون از ورق ساده صحرا
بانی نشسته دیوانگی او نتوان خواند
مجنون چو سفر کرد مراد و خلافت
یعنی که توئی صاحب سجاده صحرا

پیامی شیخ عبدالسلام از ولایت خود بسیر بهند شافت و بخدمت نظام شاه درجه امارت
یافت و در بعضی محارک جرحه شهادت چشید این بیت از دست س

بزمی که در روی سخن جانب مایست
ای دل گمی از ماست که بسیار نشستم
پیروی پیر و خواجہ اصغری است و تصویر کشی دستی چابک داشت و از راه صورت پل می برده
رساله صورت معنی نوشته از وی می آید س

بیدر در اشراب محبت کجا میهند
کیفتی ست عشق بجان تا که او میهند
دزدیده چون گاه بان نازنین کنم
چون بگرد ز شرم نگه بر زمین کنم

پیشانی

چشمی

پروای

ظفل اشکم بره یار سیر خویش نهاد
خوش تیما نه درین ره قدمی پیش نهاد
ناز پرورده چو تاب ستم عشق نداشت
یار را نام جفا پیشه و بدگیش نهاد
سیری درویش علی نام داشت چون لبتی صد سال رسید باین لقب اظهار یافت طبابت و بصوت
هر دو میکرد از دوست

منهای بغیر من رخ ای سیم ذوق
کز غایت غیر تم رو و جان از تن
خواهم که شوم مردک دیده خلق
تا روی تو تپیکس نه بسیند جز من
پیام شرف الدین علی نام اصلش از اکبر آبادست در فنون شعر مهارت شایسته و در لغز گوئی
لیاقت بایسته داشت شاگرد خان آرزوست دیوان هفت هزار بیت و از هم کرده در عشره
اوسط غامس بعد بایه و الف پیام اجلش در رسید و بر گرای عالم بقا شد از دوست
چو آن نسیم که باغچه میشود گستاخ
بزور لبور کشایم دهان تنگ مرا
ناکه میر قصد مگر گوشش بفریاد من است
می طپد دل شاید آن بیرحم در یاد من است
چمن از جلوه رنگین تواند از آموخت
نکست گل ز خرامت سبقی ناز آموخت
آتش گرم که ریش و دوش بزرگان افتاد
آتش بوده که ناگه بنیستان افتاد
مرا نه از غم مردن بدل گرانے بود
که خصم جانم اگر بود زندگانے بود
ایام زندگی همه باین و آن گذشت
عمر عزیز ما چه قدر رایگان گذشت

حرف التاء

ترا بی ملا یلخی خاک پای نازن میان سحانی بود و تراب اقدام نو آیینان خوش بیانی قصیده و
که بوسیله آن بزرگشیده شد و عدد ابیاتش چهل و نه باشد و تخلص این است
گزیدم عمر با چون برهن کنج کلیای
در آن به که سازم و در حرم کعبه ماوای
از وی می آید

بناگ خنه شد از بس گریستم نه تو
ز سنگ سخت ترم من که ز لیستم بی تو

نایاب

تراب میرزا ابوتراب بن میرزا محمد طاهر التفات خان است و آرزو گفته پسر میرزا محمد علی است
و این راجع است زیرا که آرزو با وی بسیار مربوط و هم صحبت بود و در معرکه مبارز الملک در سال
جرعه شهادت چشید پیشتر غبار خلص میکرد چنانکه در جواب رباعی چو جعفر میگویی

رباعی

گویند که هرچو کرد ما را جعفر شیرین و لطیف همچو شیر و شک
صد شکر که آنچ عیب نبود غبار امروز برای دیگری گشته بهتر

این چند شعر از وی آمده

طفل بد خوئی سرشک من نمی گیر و قرار خواب آسایش مگرد و امن محشر گسند
تکلمت گل رساند پیغامی بیداعی نداد هیچ جواب

نایاب

تسبیحی کاشی پدرش گاوری میکرد و او دوسه مرتبه بلند و ستان آمده و رفته دعوت اتحاد
می نمود در لاهور سرو پا برهنه اوقات بصری بر و اشعار بسیار دارد چنانچه سه دیوان و مثنوی
ذره و خورشید از دیده شد این دوسه بیت از دست

یکی بر خود بیال ای خاک گورستان ز شادانی که چون من گشته زان دست و خنجر در دست
تو هر رنگی که خواهی جامه می پوش که من آن جلوه قدی شناسم
تست آنچنان خوش است که گوید روز حشر من کیستم شما چه کسانی این چه جاست
شده از شهر عراق آواره تسبیحی خدا دادند سیاهان دکن گشته یا سبز ان کشمیرش
گفت پاهای زمینی که رسد تو نازنین را بلب خیال بوسم همه عمر آن زمین را
ز بس حرارت دل غوغا ز دماغ چسکد بسان روغن پر شعله که چراغ چسکد

نایاب

تجلی ملا علی رضا اردکانی بعد تحصیل علوم در سیه پند آمد و معلم فرزندان امیرالامرا علی مراد خان
گردید باز بهای وطن اصلی او را در حرکت آورد و بصفایان معاونت نمود و از شاه عباس
ثانی قریه از مضافات اردکان در سیور خال عنایت شد بعد در سنه ۱۲۰۳ مصاحب شاه سیلیمان

صفوی گردید و بحضور مجلس و مختص شد و بر جاده و کرم و تالیف در صفایان مقیم ماند تا آنکه
 بمنزل خاموشان شتافت شاعر خوش خیال معنی یاب و بطالع شهرت کامیاب ست دیوان غزل
 و قصاید دارد و ثنوی معراج انخیال با و مشهور است این چند بیت از وی بجزیر رسید
 خیالش چون شود خمیازه فرمائی برود و شوم لبالب میشود چون مال از حساب آغو شوم
 گل شکفته بیابانک بلبند میگوید که ناخن کرده دل لب خموشش آید
 در ره محل نشینان وفا واپس مباحش تا توانی بوی گل گردید بخار خوش مباحش
 هر چه آید در نظر آید دایره ناز و ست کفر و ایمان چون در چشم از یکداد و در گوش
 نفس بدر اگر رسد فیضی نصیب دیگر است آنچه باز بنوری ماند بهمن نیش است و بس
 رفت ست از یاد تو جوهر فلک از یاد هر سم شده داغ تو تو داغ کمن را
 گرد سر کوئی تو نسالم عجیب نیست در جایی خطر ناک به بندند چرخ را
 تو کشتی باده و تخمبلی آه آتش آنجا بلند و دود اینجا
 تشنگین همسم بوعده بسی اضطراب را مانند تشنه که به بنید سراب را
 چنان کن که هم آغوش لب کنم گل را براه باد گذارم چراغ حوصله را
 چه شد که رخ نمودی و دین و دل بردی بروی بسته حریفان زنده قافله را
 به جرجان سوخته چه یکروزه چه یکساله کی است نقطه دایره و شعاعی جواهره کی است
 تجلی کاشانی از پروردگان و ترتیب یافتگان لا نظیری فی نابوری است در او اهل شباهت نموده نظیری
 از فطرت صحبت اشعار او را که قریب بیکزار بیت است بلند نظر بدین نموده در یک جلد قرار داده از دست
 دود از نهاد و گوش بر آرد و غفسان ما اخگر بجای نغمه برین تار بسته ام
 بر عزرا باشدید ان نی چراغی نی گل هر طرف پروانه نور طوف و هر سو بلبل
 تجلی لاجبی در منده نشو و نما یافته و در آخر حال بجانب ایران فرست
 دل زنده تر از پیر خرابات کسی نیست جز شیشه ای خضر مسیحا نفسی نیست

یک خاطر آسوده در آفاق ندیدم * دیگر ترا ز گنبد گردون تقصی نیست
 تناندا ز گریه بسیار در دل آنقدر غم * که گر خواهم برسم داد و امان چنین عالم
 ترکمان میرزا عجم قلی شیرازی الاصل * و چند وستان تنویر شده جوانی خوش رو خوش خوبود
 و در نظم و شعر و شکو و دروازه خانه طایق عشر آنجانی شد این ابیات از وی است
 دل غم گرفته باز نشاط کی شاید * نه هوای باغ ساز و نه نضای گشت بار
 گفته بنویس نام من بدل * این سخن در دل بجان خواهم نوشت
 گوهر و لعلی که چشم بی تو رخت * چهل دیر باو کان خواهم نوشت
 باده نوش از جام وصل یاری باید شدن * مست از کیفیت دیدار می باید شدن
 هر چه هست از خوشی می باید بجام باده * چند در بند سر و دستار می باید شدن
 گردن نکشوده مست از خانقا و مدرسه * بعد ازین خاک در خار می باید شدن
 ترکمان گفتی جواب آنکه صائب گفته است * صبح چون روشن شود بیداری باید شدن
 نمی گنجد بظرف جذب دل اضطراب من * برون از شیشه باشد موج زن خوش تر شدن
 نگارین شاه پرستی و آغوش طلب باشد * اگر از جلوه برق فنا سوز و جفا شدن
 گشته ام صید نگاه و در باسے تازه * فتنه انگیزی خرد سوزی با سسے تازه
 کرده با عشق آشنا و از خرد بیگانه ام * شوخ الفت دشمنی رم آشنای تازه
 بسته ام دل را بر لبه سنگدل عاشق کشتی * و بر صله زود بختی بیوفا سسے تازه
 دل تا یافت نشد عشق تو وانشد * نشکفت غنچه تا پر نسیم آشنانشد
 تائب صلتش از برت است اما در بخار انشود یافته از دوست * تا تاب صلتش از برت است اما در بخار انشود یافته از دوست
 واد زین غفلت پستی که هر موی سفید * بر کتمان تو پنهان کار صدمه تابا کرد
 تجرید اصفهانی باش شریف و شعر لطیف است * تجرید اصفهانی باش شریف و شعر لطیف است
 از برن نشست گردشی بگوهرم * مانند سایه در تیره دیو ارمانده ام *

ترکمان

نویسنده

نویسنده

تسهما میرزا عبد اللطیف خان شاعر دلپذیر و پوخواهرزاده میرزا جلال اسیر و یوانی صوبه پنجاب
داشت و را و اخر نامه حادی عشر راه آخرت پیو د از وی می آید

میتوان از ضعف تن فهمید احوال مرا   میکشد این خامه مو صورت حال مرا
یارم بکنج عکده تنها نشاند و رفت   گفتم که من غبار تو دامن فشان و رفت
خشکی زاهد شود از گریه رسوا بیشتر   میشود از بارش دی جوش سرایت
آئین دم و بانا که گفت گو دارم   نگاه حسرتم و گریه در گلو دارم +
هر که بزم آن بت پیکش میردم   از خود همیشه یکد و قدم پیش میردم
تا شیر محمد محسن بمنصب وزارت حاکم اصفهان   سرفراز بود از هر نفع شهر بسیار گفته فکرتش
بد قاق حق رسا و بلفظ و معنی آشناست این ابیات از وی خوش آمد

مهربانانه بمن آن بت محبوب گذشت   لدا محبت که این ماه بمن خوب گذشت
گرچه از نیکان نیم خود را به نیکان بسته ام   در ریاض آفرینش رشته گل بسته ام
بشکت چو دل چاره و تدبیر ندارد   چون خنجر شود آئینه تعجب ندارد
باجت تیر و پرش دل یار کی کند   در شب کسی عیادت بیمار کی کند
از بیکه گرم میگزد و کاروان عمر   هر جا شسته بر آتش نشسته ایم
از بس گداخت عشق تن ناتوان مرا   شد صرف طفل اشک چو شیر استخوان مرا
در هر نظاره مطلب عاشق روان داشت   هر عضو او ز عضو دیگر در با ترست
تقی آصفخانے شاعر صفا گو معنی چو مرکز دایره انبیا کی بود از دست

که خوشه چین زلفم که دانه دزد خال   چون نور خط دیده بخر من فتادیم
مست نازنی و سر خانه خرابی واری   از سر کوچه ما میگذری خوش باشد

تقطعی قی از لمانده میرزا اصحاب بود و بسیر من قدم فرسوده و در او اخر صدیا زدم
جاوۀ آخرت پیو ده از وی می آید

دلم از جوش حسرت بسکه دم در خوشین زد
برنگ آبوی تقوی بر دم در خوشین زد و زد
در آغوش خط و اورد سر شکم جسم غالی را
شکست افتد بدواری که نم در خوشین زد و زد
تلقی حکیم محمد تقی شیرازی از حقایق اطباء و همد میجا بود حریفان و در شیراز یافته میگوید
در شاعری و سخن فنی رباعی و باعرائس معانی آشنائی داشت از دست

دوشش و برزم تو ذوق گیریم بنیاب کرد
انچه آتش میکند با شمع با من آب کرد
خون دل از پروهای دیدم گم گردید رضا
آتش حل کرده را چشم شراب ناب کرد
در باغ و هرگز مکافات آنگه
منشان نهالی ظلم که افتخار شود بلند
توفیق مولوی محمد توفیق کشمیری در نظم طبعی داشت و در شعر شاد و بی سادگی او اخر صند از دم
رو نور و عالم بقا گشت

تیرت از سینه من غمزه آید بیرون
هر چه آنکس که ز ماتم که آید بیرون
تسلیم خراسانی نامش شاد و شاد است مروی در ویش بوده و در صند میگذرانید

زبال افشانی پرواز رنگ خود از ان شام
که گاهی از شکست شیشه دل میدم بیاوم
تعلیم ملا محمد تقی مازندرانی در جوانی باصفهان آه تحصیل علوم مشغول شد و در صند شمع علی بن
بعض مقاصد علمی و مراتب شعر و تحقیق نمود و بخش غالی از لطف و صفائی بوده است میگوید

مرگشته دار و تابکی در حضرت کوی
آلهی آتش آبی بجان آسمان افتد
عشق را در سینه ابل هوس نبود قرار
کی گذارد شیر در هر شیشه پناه بر زمین

متا ابوالحسن میرزا از سادات شیراز بود و بانو اسفهان و مساز از دست
باز چشم اتقانی برده از چشم بزور
کرده است آینه رخساری ندر چشم بزور

در لباس زندگی راحت نیستم که حسرت
این قبائی تنگ را در نیستی چشم بزور
بسته در دام تو ام در کوئی دلدار و گر
باقص رفتم ازین گشتن بگله زار و گر
میکنم از خود تنها انتقام خوشین
کرده ام وقعه گریبان و دست انگیر را

توفیق

تسلیم

تعلیم

متا

تو سنی تخلص ای منوهر ولد لو کن راجه سانبهرست صاحب حسن غریب و ذهن عجیب بود
 هندو و شرادی است که چون آب حیوان ظاهرش لباس خلعت پوشیده و باطش بهوای مشرب
 ایمان جو شیده اکبر پادشاه او را خطاب میرزا منوهر داد همیشه با شعرا اسلام مختلط بوده
 و طبع نظم دشته اشعارش مدون است

رباعی

شمع آمد و گفت جان من می برند و ز من همه دوستان من می برند
 ناگفتنی انگشته ام در همه عمر پس از چه سبب زبان من می برند
 تنها مولوی محمد حسین مراد آبادی سلم الله تعالی معنی یاب سخن آفرین و گلدهنده افکار
 رنگین است جواهر آبدار سخنش در نهایت تابانی و کواکب منظوماتش در نهایت درخشانی از
 شرفا بلده مراد آباد است و صاحب ذهن و فکر خدا داد از عمری دراز زلف سخن را شایه میکشد
 و بیخ زریای عرائش مبنای و معانی را اغازه تازه می مالد شاگرد شیخ مهدی علی زکی است که در
 اواخر عهد شاه اوده مثل او شاعری برنخاسته و نیز زانوی استفاده بخدست میرزا اسد الله خان
 غالب دهلوی تکرده میرزا پسین شعرا نامدار هستند و استاد بهادر شاه پادشاه دہلی چند
 سال گذشت که از وطن مالوف بسوی دیار دکن خراسید و مجید آباد خت اقامت کشید چون
 زمانه دشمن نینندان است و اهل زمانه صد چندان صحبت الهی و مولی آن الکریم انیتا و حسب
 و نحوه تعلقی بآن ریاست دست بهم نداد ناچار اجبت بوطن کرد و بر بلده بمبوه پال که سرحد
 مالوه دکن است گذر فرمود نگارنده سطور در الوقت نزیل این بلده و متوسل این ریاست بود
 ملاقات مکرر دست داد چاشنی در و و مذاق شکستگی بر و جاتم دار و و سر پایش بحسن اخلاق
 و جلال اوصاف و مکارم فصال آراسته و پیرایه استحال در مراد آباد بدار الامن انزوا
 بسر می برد و بامروم دنیا کم اختلاط می باشد در حین تحریر این جریده خطی بطلب بعضی متابع
 فکرش فرستادم این چند گل از گلستان طبع خود را بفرستاد محفل تحریر فرمود

غمخوار کجا در طلبش آبله پارا
 گزست چنین ریزش جوهر طبعین
 نقشین کرده تادوش بهای بی سانش را
 هر کجا سودای حسن او لطافت گسترست
 بفریاد او تمام قطع شد صحرانوردین
 گردش چشمش نماید سر بسر تسخیر ما
 وزه زره نه چون بر سر کارست اینجا
 سوخته ریگ روان نیست بخاک عشاق
 چه برقی شوغیش دیوانگان را عین فروزد
 نگردهم تحریر نقش شوخی نازش
 چه گوئی حالت زاهد که بدیهه شانه می آید
 سودای دل عاشق مگر باشد سینه اینجا
 موی غم هر نفس طوفان فریاد مکن
 در جهان نبود بدست هیچکس سحریم
 کند راه گلو از بخودی گم بسکه او آدم
 ز سوخت دود آیم گرد با وسوسه خیزد
 نباشد دور گردل بر در صندل فغان
 شور یار بهای من نیست در بزم صنم
 تخته مشق جور طفل سخت نادانی شدم
 جفا کن چو کن ظلم تو هم کن کج ادائی کن
 فلفل از من دیوانه خود یک قلم مگسل

آتش کن آن گرمی رقیبا حصارا
 و شمع گمان دام کف آینه بار
 بهادر دام باشد سایه زلف گمانش را
 میتوان در شیشه کردن چون پری دیوانه را
 بد آه جستم در میدان آرسیدن را
 اندرین صحن ابرم آه بود در تنجیه را
 صد پری شیشه بهرشت غبارست اینجا
 جوش خیانه آغوش و گمانست اینجا
 پری رقصان بگوشه چون پروانه بر خیزد
 طلسم حیرت مانی بود ویرنگ چروانش
 پری هم از سر کوفتی کسی دیوانه می آید
 که دو دو نوجوان از محفل جانانه می آید
 مانی دارم که مرگ ناگمان شاد مکن
 خانه عشقم خرابی غم آباد مکن
 نهان در پردای سازمانه غم را زدم
 بیا و شوخی چشمی بصحرای سیکه می نازم
 ز جوش غم ز نو یک ست کن هم بشکند مازم
 از خد اخاف نیم هر چند در تخانه ام
 جمع شد مضمون غم چند آنکه دیوانی شدم
 بخاطر هر چه داری کن نه ترک آشنائی کن
 وفا گر نیست جانان بیا و بیوفائی کن

آتش نه از لقمه پروای شور قیامت
هنگامه کن جمع که در بر میهم من نه
بشوقی روی او از بسکه میگوید و صفا هست
بدست بخودی آینه میگرد و غبار من
نموان خود در فریب دم پر جوش کس
شب در آغوش کسی در در آغوش کس

حرف التاء المثلثة

شامی خواجه حسین شمدی از پهلوانان عرصه نختوری است و دلیران معرکه معنی پروری
شمدی سیر بند خراسید و با فضی و عرفی هنگامه مشاعره گرم کرد و یو انش پنجاه بیت دارد
این چند بیت از انجاست

روزیکه وقف روی تو کردم نظاره را
دیدم بدامن این جگر پاره پاره را
خوش فحالت آن عاشقی که در شب بجز
بخوابش آتی و او شرمسار خرسند
تمام قیامت بر حرف ز محشر گو
گر و شش بالین بین در شب بجان او
زمان بی مهر و گیتی و شمن دلدارستنی
مرا بر آرزوهای شامی خنده می آید
خوش آنکه سوی من از نازیک نظر دید
باین بهانه که نشاختم و گره دید
ثاقب میرزا فرخ حسین عم میر محمد زمان را رخ بود طبع معنی یاب و فرین سلیم داشت ساکن
سهند بود و با نجا که شش از دست

راه رور نه افتاد گیس میشود
هر کجا پای باغ سرود جا و پید میشود
ز دوستگیری غریب بیاست جلوه من
چو موج ریگ روان گدازد خورشید تنم
اشک چشم سر آلودم درین سرگشتگی
شام غریب نمی برم با خویش هر جا میرم
ثابت میر محمد افضل آبادی از اصفا و میر ضیا الدین حسین خاں باسلام نام خانوادگی است
تخلص بواسطه ثابت نیر آسمان و الا فطرتی و یاز فلک بلند فکرتی سبب پای فنیات و قضا
محکم داشت و در گفت و فهمید شعر و زبان دانی فرستاد و سلم کلمان و بی میریست تقاسم
سخن را بسلطانم میگوید و بر ترانی کلک نسخه و سحر سحر می راعی شود و میزاقش او را بعد از رضای

متین صفای معروف است وی در پایان عمر استین استغفار بر زخارف دنیا افشاند و قطعاً
 بر سر برآورد تا آنکه دامن از غبار هستی بر چید و در آینه بزم این ایات از منتخب دیوان چیده شد
 کشد جو صبح وصال تو شمع جان مرا
 شمعیم زلف تو از داغ دل بر آورده
 طفل میر جی که می بندد پر پروانه را
 دشنه حاجت نیست خون زیر دل بیاب را
 تشه عشر صدر چشم تناجسگر ما
 شفا از اهل جان بخش تو خواهم چشم بیات
 آحتا بر پنج بستی ریخت خون دیده ام
 دل بسته معنی نشود عاشق صورت
 دور از تو نبس دیده ما خاک لبس کرد
 مردم حلقه زنجیر چون شیون کرد
 آثار باغ بهشت است روی خندانیش
 فرد هر دم قطع اسباب معیشت میکند
 قسم بمصطفی گل عنایب باغ تو ام
 صد بار اگر توانی مانند نبض جستن
 بجا آورده شستم بغیر خانه خویش
 عشق چو آتش سوزان همیشه چون حمام
 شمع آفرخته را کس نفر و شد تا بهت
 خواب دیدم که از پینه سمارقش تو شد
 چشمم چار تر حاجت تو دیدم نیست

بر بشهر پروانه استخوان مرا
 چو بوی ناله چین موکشان فغان مرا
 گرم صحبت کی کند با خود من دیوانه را
 کار با خنجر باشد کشتن سیاه را
 شیر تو آور و قیامت بسرا
 فرنگی لائق کار خدائی و دید جی را
 در فشار دل دید بیضا است این گلستان را
 از خانه موسلسله بر پای سخن نیست
 تذکره ما الف خط غبار است ماه
 شور عشق اثر می در جگر آهن کرد
 کسیکه کرد قناعت باب و دانه خویش
 هر چه می افتد بهشت تو قسمت میکند
 بمرگ شمع که پروانه چراغ تو ام
 صورت نمی پذیرد از دست خلق سکن
 شدم به رنگ نگین سنگ آستانه خویش
 عذاب میکشد از پهلوی خزانه خویش
 داغم و گریه با زار ندارم چه کنم
 میکند صورت این واقعه حیران ما را
 بیکی ناخن شیرست صفت مشرکانت

تست چون سحر بهم لبط عزیزان جهان
 همچو گردی که بخت از اثر قافله شده
 تپانست سیر محمد طایف محمد فضل ثابت باشمیه سخن سنجی سخن نمی را آتش حاصل او ثابت
 و فرغ سخنوری او در سادرین جوانی از جهان فانی در گذشت دیوان خود را که قریب چهار هزار
 بیت باشد برای اصلاح پیش آرزو فرستاده بود و نقد رفعم و نحو و اثبات آن غنائقه نگرد پاره
 از اشعار او در اینجا نوشته می آید

چون شمع تا قنادی بزم گداز مرا
 چون دانه غنبد که بچسبید برگ تاک
 با آنکه همه عمر زستم ز ذرا و
 دیگر چگونه خاطر من و اشود که یا
 جز محض تصویر درین باغ ندیدم
 می کشد خیال زده مانیدگان بی اختیار
 شمشین شیخ غلام حسین بگرامی جوان خوش طبیعت بود گاهی فکر شعر میکرد از دوست
 از بیک سو دم از سرفروین گفت بهم
 ز سنگهای جفا مشکین ای پری پیکر
 ثانی لاجن پسر شانی نیز شاعر خوشگو بود و بهند آه و در همین جامعین جوانی در شش گزفتار
 با دم الذات گردید از وی می آید

چو آدمی بجهان نیست دل بهر که بندم
 شاد بربی ناکب من که شرابش نامست
 کسی ز صفقه خالی چه انتخاب نماید
 گرمی صحبت او کرد و کبابم چکنم

حرف ابجد

چای مولانا عبدالرحمن اصلش از اصفهان است و مولدش قرطیه جام نشین بابام محمد شیبانی

شاکر و امام ابوحنیفه کوفی میرسد و سلسله متولد شد عالمی از کیف کلامش مدحش و جهانش
 غاشیه اعتقادش بر دوشش است از اساتذ فاین فن و امام ائمه سنی است سلطان حسین و سید
 شیراز معتقدان وی بودند تصانیف او در عربی و فارسی مثل شرح کافی و سلسله الذی به سجده الابرار
 و یوسف زلیخا متداول است گویند مجموع تعداد الفیالش به پنجاه و چهار کتاب میرسد شهرت
 اسم کرم وی از بیان حالش معنی است نام او درین جریده تبرکات و تینا بر زبان خاندان در شده
 کاشف سرالمنجرفات است پیش ازین کلیات وی نزد محضر سطور موجود بود و قدرت انداختن
 گویا موسی و تالیف الانکار اشعار بسیار بر نام وی نوشته این چند بیت حسب بطله نوشته می آید
 جامی آن به که درین مرحله آن پیشه کنی   که زمرگ درگان مرگ خود اندر شیه کنی
 بنده عشق شدی ترک نسب کن جاسی   که درین راه فلان ابن فلان چیزی نیست
 چنان تن فرسوده را با غم چرخان گذاشت   طاقت مہمان نداشت خانه مہمان گذاشت
 آه از آن شوخ که بر هر سرسرای که روم   بهر محرومی من از ره دیگر گذرد
 بر تن از جور تو هر چند که بیدار رود   چون رخ خوب تو بنیم همه از یاد رود
 شب دل سوخته آبی ز سرور کشید   صبح بشنید و همان دم نفس سرور کشید
 مرا بگوئی تو خواهم که خانه باشد   برای آمدن آنجا بهانه باشد
 هر چه اسباب کمال است رخ خوب ترا   همه بروج کمال است کمال است مخفی
 گوی بوسم بستی پای خم که دست پیانہ   کنم در یوزہ فیض از بزرگ و خرد پیانہ
 دل بآن غمزه خوریز کند جاسی را   صید را چون اجل آید سوی صیاد رود
 مریخ عشق بکوی تو تا غبار نشد   ز ضعف تن نتوانست که زمین خیزد
 جلال الدین اکبر یاد شاهن ہمایون در گاہش مجمع مستعدان ہفت اقلیم بود و در احاد و کفر
 گوی سقمت از اہل جاہلیت بر بود ترجمہ او در منتخب التواریخ بدیوینی دیدنی است و عبرت
 گر قفنی طبع نظم ہم داشت این ایات از دست

شبنم مگو که بر در قی گل قناده است
 دوشینه بکوی می فروشان
 کان قطر باز دیده بلبل قناده است
 اکنون زخار سرگرانم
 پیانده می بزر خریدم +
 من بنگ نمیخورم می آرید
 زرد اوم و در دست خریدم
 من چنگ نیز نمی آرید
 هما نگیر نورالدین بن اکبر پادشاه از غایت شهرت محتاج ترجمه نیست میل بسوی نظم سخن
 دشت این رباعی از و آمده

رباعی

ای آنکه غم زمانه پاکت خورده
 مانده قطرهای شبنم بر زمین
 اندوه دل و سوسنه ناکت خورده
 جاگرم نکرده که خاکت خورده

رباعی

هر کس بضمیر خود صفا خواهد داد
 هر جا که شکسته بود دستش گیر
 آینه خویش اجل خواهد داد
 دل بد کن که عمر نماند هیچ کس +
 بشنو که همین کاسه صدا خواهد داد
 تا نامه ببرگ گل نوشتیم
 این یک نفس که خوش گذر و بشنیت
 جام می را بر سر جگر می باید کشید
 شاید که صبا باور رساند
 ابر بسیارست می بسیار می باید کشید
 جمالی دهلوی جمال با کمال و زبان خوش مقال دارد و دانش شیخ فضل الله با جمال خانست
 و اصلش از قوم کنبه جمالی در عهد سلطان حسین میرزا بجز اسان رفت و جامی و دو وانی و اکا بر
 دیگر را دریافت و بهندرجت نمود و زیارت حرمین شریفین سعادت اندوخت و در ۹۳۹
 متوجه ملاک بقا گشت قصاید او بهتر از غزل و مثنوی است و نعت گفته
 موسی زهوش رفت بیک پر تو صفات
 تو عین ذات می نگری در تپستی
 زمین سخن را چنین طلی میکند

یاد لب تو در دل عکین بود مرا + جان کندن از فراق تو شیرین بود مرا
 آن جفا کار دل آزار جگر خوار جهان گر چه کافر توان گفت مسلمان هم نیست
 میکنم فکری که آن زلف دراز آید بهت دست کوفته دارم اما میکنم فکری دراز
 زلف نگار و تو بیا و سر رقیب این هر سه را که نام شنیدی شکسته به
 هر کس که بیند آن لب مانند قند او چون نیشکر شکسته شود و بند بند او
 گوشت زنده میشود اندر نماز دل محراب ابروی تو مرا در نماز گشت
 بگفتش که معشاق رحم کن نه جفا بخنده گفت لکودین کوی دینی
 عشق را طبعی لسانی ست که صد لک سخن دوست با دوست یک چشم زدن میگوید
 چون غنچه کند پیش دهان تو بمسم خاکش ز کف باد صبا و در وین رفت
 جرأت میر محمد ششم نمی طلب بموسوی خان بن میر محمد شفیع در کباب میر الامیر اسیدین علیخان
 بپرسند شافت و صحبت اصحاب کمال مثل میرزا بیدل و میر عبد الجلیل بگرای دریافت از سر کار
 آصفیاه بمنصب دو هزار و پنجاه صدی و خدمت دارالانشاء سرفرازی داشت بعده بخطاب معزله
 و منصب چار هزار سی بلند گردید میرزا روح او را دریافته و با هم مجالس مستونی اتفاق افتاده نسیم
 خنجره کشای غنچه دلهاست و گلرزی حرفش زنگ افروز چهره مدعا این چند بیت از دیوانش
 فرا گرفته شد

پاس دل گرفته می توانی داشت سلطان میشوی این نگین را اگر بدست آری سلیمان میشوی
 نه بهر آنکه منزل دور و پائین است می نالم و لم را چون جرس جامی پیش تنگ است می نالم
 در دیده ام خیال رخ خوب یار ماند این نقش بر جریده السیل و نهار ماند
 فایز از هر دو جهان بنده احسان تو ام سرو آزاد و پابند گلستان تو ام
 بسلم کردی و پرمی تپم ز زده مشو + میکنم رقص که در ذیل شهیدان تو ام
 بی بهار خلق شهرت با بهر دمساز نیست حکمت گل بی شکفتن قابل پرواز نیست

منتهای کار عاشق از بدایت روشنست
 شد صرف سود عشق بیانی که یانستم
 شمع را آئینه انجام جز آغاز نیست
 مانند شمع سوخت ز بانی که یانستم
 منظور از نظاره حسن شهادتست
 از جانان نیز معشوقست باید پایش داشت
 تا توانی بهمنان بوی گل دارد مرا
 از جلوهات آبا و شود کشور دلسا
 لذت همه در مناسبتهاست
 هوس زخم بهتاب تجلی دارم *
 توان خدنگ نگاه بسوی ما افکند
 آند اندیشه دنیا بطلبکاری دل
 بنامک میکده زندانست محترم اند
 تا درختند از پی روزی بیگدگر
 جدائی میرسد علی ترمذی محمد مصوران هالیون بود و در عهد اکبر پادشاه سعادت اندوز
 زیارت بیت آمد گشته این مطلع از دست **س**
 حسن بتان کعبه عشق بیایان او
 سر زش ناکسان خار مغیلاں او
 جنونی قند هاری شقیقه شاد گزشتارشی بعراق عجم رفته و معاودت بوطن کرده پای سفر
 شکسته این یک شعر از دست **س**
 حلقه دماغم و هنگامه شیون صد بار
 به زبمی که در و انجمن آرمی نیست
 جانی مقلد مخاری جسم جان سخن سرائیست و استاد معنی پیرانی از ولایت خود بسند آمد
 و وطن گزید غنچه سخن چنین سراید **س**
 چون گرد باد جانی سرگرد ز نکر دم
 کز دست فرقت تو خاکی پسر نکر دم

جاء

نقد

جاء

اینها

چهار

چهار

چهار

جعفری ساوجب زوال الفقار خان نام دارد شاعر خوشگو معنی جوست این ابیات از وی است
 دل رفته و جانم بد و فنا و کینا ز است
 اینها همه از شومی اظهار نیاز است
 گر دل بی حکم پیش تو پرده در شود
 شکوه بی نهایت باعث در و سر شود
 غمزه دوباره باید و طاقت بی نهایتی
 تا دل دور مانده را یکشب غم سحر شود
 حزن و دشمنی مشغول کش دوست کش
 ظلم از حد سیر امروز که فردای هست
 چاکری شیرازی بدلالی مشغول بود و شعر بسیار دارد گاهی ابیات عالی از طبعش سر میزد
 هر تیر کز آن شوخ بود در دل چاکم
 سروی شود و سایه کند بر سر خاکم
 تو می بینی سر عید و من ابروی تو می بینم
 بلال عید را ایام در روی تو می بینم
 جسمی همدانی دیوانش قریب نبی هزار بیت بنظر رسیده از دست است
 بگریه زادم و با گریه از جهان رفتم
 درین دیار چنان که مدام چنان رفتم
 مرا گذاشته زینسان مناز بر سر غیر
 اگر مراد تو جانست نیم جانی هست
 جاوید زنده اند شهیدان غمزه ات
 تیغ تو جای عیسی مریم گرفته است
 فقر و ستم نیستی لاف محبت مزین
 کوشش تدبیر مانع تقدیر نیست
 منصب بطافیتی رخت بد زیا کش
 چون شدنی میشود ز حجت بجا کش
 جعفر شهدی و عهد شاه عباس باصفهان تحصیل بسیاری کرده از افاضل دوران گردید مرد
 صاحب سخن بود و بامیرزا محمد وزیر بسری بر و آزدی می آید
 من از وصال تیغ ندیدم بغیر رشک
 بیوده هجر و حسد و انتقام شد
 اگر بروز قیامت کشید و وصل چشد
 وصال یار باین طسار می آرد
 عجب نبود اگر عاشق ز چشم یار می افتد
 طبیب مهربان از دیده بیمار می افتد
 دلت گریه رحم آشنا نبود عجب نبود
 بهم بیگانگان را گاه گاهی کار می افتد
 چون من کسی بدوری با نماند نیست
 با مرگ خویش دست و گریبان نیست

معدوم از فراق تو جانم نیرده ام
خو کرده وصال همجران نزایت است
سوزنده تر از عادت و فرخ شده ام من
این شعله مگر عادت خوئی تو گرفته است
جای ابو الفتح ابراهیم میرزا بن بهرام بن شاه اسماعیل صفوی در مریدیه هوشمندی و فطانت
و جامعیت علم و هنر یگانه روزگار بود هیچ علمی و هنری و صنعتی نبوده که وی را در آن مهارتی
تمام نباشد شعر را در لطافت و پیچیدگی برتر کمال رسانیده و دیوانش از هزار بیت افزون است
در عهد اسماعیل میرزا در اواخر مائه عاشقانه شهادت فائز گردید از وی می آید

ای ترا غمزه بخور نیز نهانی شتاق
دل بوصل تو بصد دل نگرانی شتاق
مریض عشق دوائی بغیر صبر نداشت
ولی کشنده تر از درد بود درماش
آن حسن دل را بست که هنگام دیدنش
بیدست و پا شود دل بی اختیار چشم
بعد از هنر از شب که بوصلش رسیده
جایی غنیمت است از و بر مدار چشم
در کنج هجر تا کی هر شب ز آتش دل
بر یاد عارض تو سوزم چو شمع محفل
دور از نهال قدش هر شب چو نامیدان
از غصه دست بر سوز گریه پای در گل
حاجی رود بکعبه جایی بگوئی جانان
هر کس کند ز جایی مقصود خویش حاصل
تا آنکه دولت بدشمنی تیغ افراخت
دل دامن دوستیت از کف نگذاشت
این دوستی و اگر که هر دشمن را
از بهر دل تو دوست می باید داشت
شنیدم که چشم تو دار و گزند
همانا که افتاد بر در و مندی +
گفتی که چرا جایی سکین شده خاموش
زو پرس که شاید بخنی دشته باشد
چندی خلف شاه قلیخان اصلش از اگر احوال بغداد دست در بند و ستان آمده شهرت
بشجاعت یافت طبع خوشی دشته از وی می آید

من آن نیم که بقاصد دهم نشانم خویش
که سازش ز پی مدعا بهمانه خویش
جدوی اصلش را الوس چنانی است در اصفهان نشو و نما یافته و بهانها در لاشه در گذشت

از دوست

عاشق و بدنام اگر گشتم لم باری خوش است
عاشقی بدنامی دار و ولی کاری خوش است
چقدر بیگ از اکابر و یاقی یکدیگر
برادر موسی خان وزیر اعلی بود جد مادری لطف علی

آزیت از دوست

هر شگاف خرابیه دهنی است
که بمعموره جهان خند و
جدائی از مردم ساده است در آتشکده این ایات
بر نام او نوشته
گیرم که توبه از منی گلگون کند کس
با آن دو لعل توبه شکن چون کند کس
به پیش شمع گیر وانه سوز نیست و شورش
چه باک از سوختن او که بر بالین بود بارش
چقدر میراث است خان خلیف میرزا بیع الزمان
قریبی است در زمان اکبر پادشاه هندرسید
سور و عنایات فراوان گشت و دروازه عهدش
بدرجه علیای وزارت ترقی گرفت و در زمان
جهانگیر پادشاه بهم و کن مامور گردیده
همانجا در آتش رخت بدار بقا کشید از دوست
جعفر ره کوئی یار و است
مشکل که دگر ز پاشید

بنگاه بی همه احوال نهان می ماند
آگاه گشته ام دگر شب نظاره را
بترس از تیر آدمی که چون شد گرم تابید
ز بدگمانی او یافتم که عاشق را
با آد صبا بوی کسی هست که یعقوب
بلقی وقت سحر گشت هم آواز بمن
چشم بدو ز چشمتی که زبان سید اند
پیوند کرده ام جگر پاره پاره را
دل دیوانه من دوست از دشمن نمیداند
ز جور تا نکشد ترک امتحان نکند
چشمتی که ندارد و بره قافله دار و
نالاکه کرد که نگذاشت مرا از بمن

چودت غلام حسین بن محمد یار خان از مردم مدرست
جودت طبع و ذکا و ذهن داشت
در گذشت از دوست

بسکه از نازک مزاجی بیدارم کرده اند
می برد از خویش موج چین پیشانی مرا

چند بیت

جدائی

چند بیت

چند بیت

از پی در پی شد منت کش تا بطیب
 ناله ام فاخته سر و قبا پوشش کے
 ناله امی اثر و جسم بد لہا کستہ
 جودت از شوخی تقریر خجالت دارم
 جودت میرزا محمد ایوب بخشانی بعد کسب حیثیات در بیان شباب بہمت و کن شفاقتہ و
 در سلک منصبداران عالمگیر پادشاہ داخل گردیدہ و شہسازای راجہ شنیدہ شاعر خوش طبعیت
 پاکیزہ رویت بودہ از دست

بود ملاوت تن پروران ز طول امل
 ز رجعت بشیر باشد صلا بہت خاکساری
 جامع خواہ مسعود کشمیری شاکر و عبد الغنی قبول است منہ
 سخن سازی تا اسانست عمری باید و جہدی
 چو شد مویم سفید اشعار گلدنیم بیاضی شد

حرف الحام

حسن غزنوی حسن الاخلاق و خجۃ النفس و آفاق بود و ماسمع روحانیان را بلکالی نا اعلیٰ کہ وہ
 و وعظا و الگیز میگفت قصیدہ افتخاریا و مشہورست کہ سخن سنجان بسیار بجواب آن پر داختمہ اند
 و تازمان حال سلسلہ جواب بر پاست اولہ

داند جهان کہ قوت عین پیہرم
 و فاش در شہ بودہ و یونس بدست امداد بخت انتخاب نگارید این دو مکرر باجمعی از روی
 نوشتہ شد رباعی

ہر شب کہ رخ سپر گلشن گردد
 عالم تاریک چون دل من گردد
 صد آہ بر آورم ز آئینہ دل
 کاینیہ دل ز آہ روشن گردد

رباعی

در خدمت کس گزیده نیست بزم	شاید که زمین روی نگر و اندام
چون من سر خود ندانم از بیخبری	پای دگری چه گیرم از بهر درم
گفتم رسد بگوش تو پندم چو گوشتوار	آری رسیده است ولی حلقه درست
حسن و بلوی معاصر میر خسروست گویا هر دو در غفوری	توانان اند و صدق ان هذان
لسا حوران در مقام اخلاق و استقامت عقل و روش	صوفیه و تجرید و تفرید و خوش گذرانید
بی اسباب دنیاوی مثل او کتر دیده و شنیده شد	مرد شیخ نظام الدین اولیاست و دینش فاش
اتفاق افتاد قبرش در دولت آباد کنست چند شعر از وی در اینجا صورت ارشام می پذیرد	
کاریکه بود با تو مرا بیشتر ز رفت	سرفرازی تو این در و سر ز رفت
مرا از زلف او موئی بسندست	فضولی میکنم بوی بسندست
چه لشکر میکشی بر قلب عشاق	صف مغلوب را هوئی بسندست
گشتم ز فرق تا بقدم حلقه چون رکاب	آن شهسوارین قدم از من دریغ داشت
رسوای فردا ز سر کوی تو زاهدان	بر سر سبوی باده بجای عاصا
تو آفتابی من صبح میدوان دانست	که بیتوسن توانم نفس بر آوردن
از خویش برون روز و در دست درون	تا گم نشوی گم شده خویش نیان
نیست چو رویت بگلستان دگر	روی دگر باشد و بستان دگر
یار چه سخت است دل کافرت	سخت دگر باشد و سندان دگر
از تفت عشقت جگر من پخته شد	پخته دگر باشد و بریان دگر
غمزه خونخوار تو خونم بر سخت	غمزه دگر باشد و پیکان دگر
گفت اگر عاشق مائی بسیر	عشق دگر باشد و قربان دگر
چشم حسن مین و در و صبح خون	صبح دگر باشد و طوغان دگر
تن بودم و کجی و حریفی و سرودی	غم را که نشان داد بمارا که خبر کرد

شکل سروکاریست که بر و عده مشتوق
حسن دعای تو که مستجاب نیست مرغ
صا بر توان بود و تقاضا نتوان کرد
یکسر مودت سفید نشد
ترا زبان دگر و دل دگر دعا چکند
ای حسن تو به انگلی کردی
گرچه منوی بتن سیاه نماند
که ترا طاقت گشت سیاه نماند

حافظ شیرازی از خواص سکاریست و بر خال هند ویش بخشیده و سمرقند و بخارا درسی
از میخانه عرفان کشاده و صلاهی ادرکاسا و ناولها داده و در عهد سلطان محمود شاه بهمنی غریب
سفر دکن شد و با هر فرسیده برگشت شاه ماجرا در یافته هزار تنگه طلار را استغنه هند خرید به برای
خواجہ بشیر از فرستاد و چون غزل وی

شکر شکن شوند همه طوطیان هست
زین قند پاری که به بنگاله میسرود
بسلطان غیاث الدین والی بنگاله رسید خدمت شایسته تقدیر نمایند در پیش و شیراز بنگال
مصلی مدفون شد و خلف خواجہ شاه نعمان بهند آمد و در بر بانپور وفات یافت قبرش نزدیک
قلعه آسیرست اشعار خواجہ و در مناجاتیان و زمزمه خراباتیانست و تمام دیوانش گویا نقطه
انتخابست حاجت چیدن ندارد و تمیث این چند بیت خواله زبان میگوید

الایا ایسا الساقی ادرکاسا و ناولها
شب تاریک و بیم موج و گرداب چنین مال
که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها
مرا در منزل جانان چو من عیش چون هزم
کجا وند حال با سبکساران ساحلها
جس فریاد میدار و که بر بندید مجلسا
آسایش و گوشتی تفسیر این و حروت
بادستان لطف بادشمنان ندارد
در کوئی نیکنامی مارا گذر ندادند
گر تو نمی پسندی تفسیر کن قصار را
تا در سپاه عکس رخ یار دیده ایم
ای بخیر ز لذت شرب و مدام ما
هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد بعشق
ثبتست بر جرید و عسل و مدام ما
چون ثبتست برندی صلاح و تقوی را
سلاخ و عطف کجا نفع را باب کجا

و لم ز صومعه گرفت و خرقة سالوس
 ز روی دوست دل دشمنان چه در یابد
 ز عشق ناتمام با جمال یارستغنیست
 بدم گفتمی و خر سدم عفا کند نگو گفتمی
 را از درون پرده ز زندان است پرس
 عفا شکار کس نشود دام باز چین *
 ترسم آن قوم که بر درویشان میخندند
 ملک آزاوگی و کنج قناعت گنجیست
 بحسن خلق توان کرد صید اهل نظر
 ندانم از چه سبب رنگ آشنائی نیست
 جزین قدر نتوان گفت در جمال تعجب
 درو مندمیم و خبر میدهم از سوز درون
 بهرست گر همه عالم بدم بخروشند
 گمان مبر که بدور تو عاشقان هستند
 بر شمع زلفت از گذر آتش دل دوش
 ای دوست بپرسیدن حافظ قدمی نه
 باغ مرا چه حاجت سرو و صنوبر است
 از آستان پیر یغان سر چه اکشم
 یک نغمه بدیش نیست غم عشق و این عجب
 فرق است ز آب خضر ظلمات جاییست
 در راه عشق مرطوب و بعد نیست

کجاست و ز یغان و شراب ناب کجاست
 چرخ مرده کجاست شمع آفتاب کجاست
 آب و رنگ و خال خطه حاجت رویی را
 جواب تلخی ز بید لب لعل شکر خارا
 کین حال نیست صوفی عالی مقام را
 کاینجا همیشه باو بدست است دام را
 در سر کار خرابات کند ایام را
 که بشمشیر میسر نشود سلطان را *
 بهرست دام گیرند مرغ دانا را *
 سخی قدان سی چشم ماه سیار را
 که خال مهر و فانیست روی زیبارا
 دهن خشک و لب تشنه و چشم تیر ما
 نتوان بر دیوهای تو برون از سرا
 خبر نداری نا حوال زاهدان خراب
 آن دو دو که از سوز جگر بر سر رفت
 زان پیش که گویند که از دار فراق رفت
 شمشاد سایه پرورین از که کمتر است
 دولت درین سرا و کشایش درین بهرست
 از هر کسی که می شنوم نا بکر است *
 تا آب ماکه منبعش اندک بمرست
 می بینمت عیان و دعا میفرستمت

در روی خود و تفرج صنع خدا کن
 خوغم بریز و زغم هجران خلاص کن
 حافظ شراب و شاد بر زندی نه وضع است
 ملائم خرابی کن که مرشد عشق
 بر شک من که ز طوفان نوح دست ببر
 بهستی آب زندگی و روضه دارم
 پیوند عمر بسته بموئیت هوشدار
 سهو و خطای بنده چو گیرند عتبار
 زاهد شراب کوثر و حافظ سالیه خواست
 ناکشوده گل نقاب سنگ رحلت ساز کرد
 از زبان مومن این آواز آمد بگوش
 خواب این زگرگستان توبی چیزی نیست
 دوش باد از سر کویت بگستان بگذشت
 دانی که چنگ وعود چه تقریر میکنند
 گویند مفر عشق بگویند و مشنود
 می خور که شیخ حافظ و مفتی و محتسب
 دوش دیدم که ملائک و مسیحانه زدند
 مابعد خرمن پندار زره چون زویم
 جنگ هفتاد و دو دولت همه را عذر بنه
 آیین مشور عشوه دنیا که این عجوز
 گریه آبی رخ سوزندگان باز آورد

آینه خدای نامیده است
 منت پذیر غمده خنجر گذارست
 فی الجمله میکنی و من و میگذا رست
 حوالتم غزبات کرد روز نخست
 ز لوح سینه نیارست نقش مهر شوشت
 جز حریف جوانبار و می خوشگوارست
 غنوار خویش باش غم روزگار چیست
 معنی عفو و رحمت پروردگار چیست
 تا در سیاه خواسته کرد دگار چیست
 ناله کن بیل که گلهان لاف افکاران خوش است
 کانه زمین ویر کن کار بسکاران خوش است
 تاب این زلف پریشان توبی چیزی نیست
 ای گل این چاک گریبان توبی چیزی نیست
 پنهان خورید باده که تکفیر میکنند
 مشکل حکایتی است که تقریر میکنند
 چون نیک بنگری همه تر ویر میکنند
 گل آدم بهشتند و به پیانه زدند
 چون ره آدم خلگی بسکی دانه زدند
 چون ندیدند حقیقت روافسانه زدند
 سکاره می شنید و مست می میرد
 ناله فریاد رس عاشق مسکین آمد

یا وفا با خبر وصل تو یا مرگ رقیب
 غلام نرگس هست تو تا جدار نرسد
 بیا بمیکده و چهره ارغوانی کن
 حسن بی پایان او چند آنکه عاشق میکشد
 و تان یار که در مان در و حافظ داشت
 شراب لعل کش و روی مه جبینان بین
 بنیر وانی مرقع کنند با دارند
 بخرمین و جهان سرفرونی آرند
 اسیر عشق شدن چاره خلاص نیست
 غبار خاطر حافظ ببرد صیقل عشق
 زان پیشتر که عالم فانی شود و خراب
 با محبت خویش و خوی ترا آزموده ایم
 ای پیر خالقه بخرابات شود من
 به پیر میکده گفتم که چیست راه نجات
 عنان بمیکده خواهیم یافت زین مجلس
 بفکن بر صحنه زندان نظری بهتر ازین
 ناصح گفتم که جز غم چه هنر دارد عشق
 گر گویم که قدح گیر و لب ساغر بوس
 با و خور غم مخور و بنده مستلذمشو
 تطبیع تر ز روی تو صورت نه بست هیچ
 خوشش فرش بور یا و گدائی خواب من

باز می چرخ ازین یکدوشه کاری بکند
 خراب باده لعل تو بهوشیار نرسد
 مرو بصومعه کاخا سیاه کار نرسد
 زمره دیگر بعشق از غیب سر برسیکند
 فغان که وقت مروت چه تنگ حوصله بود
 خلاف نذهب آنان جمال ایسان بین
 دراز وستی این کوته آستینان بین
 دماغ گیر گدایان خوشه جبینان بین
 ضمیر عاقبت اندیش پیش میان بین
 صفای نیست پاکان و پاک میان بین
 مار از جام باده گلگون خراب کن
 باوشمنان قمع کش و با ما عتاب کن
 غسلی بر آرزو به نه تا دوساله کن
 بخواب است جام می و گشت باده نوشیدن
 که در عطوبی علمان واجب است نشنیدن
 به و به میکده میکن گذری بهتر ازین
 گفتم ای خوابه عاقل هنری بهتر ازین
 بشنوی جان که نگوید و گری بهتر ازین
 اعتبار بر سخن تمام چه خواهد بودون
 طغرانیس ابروی مشکین مثال تو
 کاین عیش نیست در خور او نگ خوش روی

دهقان سال خورده چه خوش گفت با پسر
 دو یار زیرک و از باوه کهن و دوسنی
 من این مقام بدینا و آخرت ندیسم
 بیا که رونق این کار حسانه کم نشود
 بگوشه بنشین سرخوش و تماشا کن
 می صبح و شکر خواب صبحدم حاجت
 بوی زلف و رخت می روند و می آیند
 ز بهر و وصل تو در حیرت هم چه چاره کنم
 هزار جان گرامی بسوخت زین غیرت
 آین حدیثم چه خوش آمد که سحر که میگفت
 گر مسلمانی همین ست که حافظ دارد
 حیاتی بخاری از هر که حیاتی مخلصان که از توران و بهرات و خجسته بوده اند اشعرت دیوار

سه چهار هزار بیت بنظر رسیده از دست

ای تیر غمت را دل عشاق نشانه
 هر کس بزبانی صفت حمد تو گوید
 حاجی بر کعبه من طالب ویدار
 گیسو برید و شد فرون مهرش من گمراه
 خاک رهت اشکم اگر با خون بیامیزد منج
 هنوزم هست بر سر باشد از شوق می لعلت
 خلقی بتو مشغول و تو غائب ز میان
 عاشق بسرو و غم و غم و غم و غم
 او خانه نمی جوید و من صاحب خانه
 گم کرده راه و اندلی قدم شب کو تاه را
 گویم پیشم خوشیشتن تا پاک سازد راه را
 اگر بعد از اجل و ران ز خاک من بپوساند

حسابی سیر ز اسلیمان از مستغان و ارباب کمال و عرفان بوده خاصه در فن
 موسیقی که نامدار بوده شعر در نهایت خوبی میگفت و در دیگر فنون هم دخل داشت اما

بکسیل هیچ فن چنانکه باید نپرداخته نظر فار او را و کان پس کوچ میگفتند خود را بقزوين رسانيد
 و روزگار خود را بشوق گلرخان می گذرانيد و يوانش قریب چهار هزار بیت بطرسيد و از دست
 زرين بزم برون رفت و کوفت حسابی
 آتش کسی بجال من نماند آن نبود
 شبهای هجر را گذراندم و زنده ایم
 ز قریب وعده آتش نزد خیم چشم برجم
 حسابی یار می آید بآیینی که میدانی
 بر من شبنم نیکدزد کن هجوم رشک
 این امتیاز از دیگران پس که وقت خشم
 بیتابیت ای دل هر چه بهر نگه بود
 تن ای هدم دل شمشیر غریب خورده دارم
 شب او بوده است و غیر صحبت می خلوت خا
 اگر دیرانه برش بر خاتم معذور داریم
 حسابی رفت و با خود بر داین چهره که او گوید
 بخسانه اش دم و این کنم بهای خویش
 حسین صراف اسفندی محک طلای تازه بیانی ست عیار سخن چنین میگردد
 قاتی خون مرا رخت که در روز جزا
 آلوده گردی ز پی صید که گشتی پ
 غرق عرقی از دل گرم که گذشتی
 حاصلی تبریزی زده میبخت و شعر خوب میگفت این مطلع و در تیره زوت
 سوسن با تم زده لاله خونین کفن
 سحر و سیه گشته اند بهر حسن
 حافظ حافظ علی شاعر خوشگو معنی جوست این رباعی از وی می آید

عاشق

عاشق

عاشق

رباعی

هنگام سحر که ز کس لاله شکفت
مغ سحری بناله و آه گفت
می نوش که بی نشه بسی خواهی بود
برخیز که در خاک بسی خواهی خفت
حضور قی عزیز اندام دارد و از استادان سخن و مورخان کمین بود و بیشتر حضور
شاه طهماسب صفوی بهره مند گردیده و در آخر تنه در نجف بمرد و یوانش قریب بسته هزار
بیت دیده شد این ابیات از وی است

براه عشق بتان شام بپوای ما
دل شکسته بود کاسه گدائی ما
بی یار زنده بودن غیرت نمیکند
بر مرگ دل نهادن حسرت نمیکند
چو شب در فکر آن بهای میگون افکنم خود را
ز حسرت آنقدر گریم که در خون افکنم خود را
با تو در خواب دلم عرض تست می کرد
در گلو گریه کرده بود چو بیدار شدم
حضور میسر و با چشم گریان از سر کوی
بغیر از نا امید حسرت بسیار هم دارد
تست می کن و دار و دل امیدوار من
تکلف نیست می آرد و بدرد انتظار من
سر حضور و فراق خون چکان بینید
هوائی دیدن چابک سوار من بکنید
بامید یک شایه غیر هم برخیزد از مجلس
پس از عمری که در برش نشینم زود برخیزم
بجزم آنکه مردم ز ذوق روز وصال
فراق انچه بمن میکنند سزائی من است

حیرتی قوی حیرت افزای دیده و روان است و محراب لب گذار زبان آوران و بدلتیخ حاضر و
هزال معرکه آرا بود و شعر بسیار در کمال روانی دارد بعضی گفته اند از کاشان است و نزد بعضی
از ما و از انصاری هم تشیع داشت حزین گفته است حق تعصب او در تشیع نهایی نداشت شب روز
در ترحم با ده بود تا آنکه در گذشت از وی می آید

پرسید کسی بپتو ز من قصه یعقوب
گفتم پدری بود و فراق پسری داشت
تخاک رفتم و از هر چه بود در دل من
بغیر حسرت آن خاک است تا نه ماند

حضور

حضور

در یافت و دو بار سیر نمود که در ولایت خود برگشت مدح اکبر بادشاه و امرای کبری کرده
و صلها گرفته شیخ عبدالقادر بدایونی گوید دیوانش شصت و چهار هزار بیت نظر آمده اما قش
نیک در آن بغایت اندک دیده شد سحر کوثر سخن چنین میگردد اند **س**

چو ریزم اشک از دل و در آلودم بخیزد
بلبل چون آب بر آتش بریزد و دمیخیزد
منم که تیر جفائی ترا نشان شده ام
جدا از آن سگ گوشت استخوان شده ام
در آتش ست ز عشقت تن بلاکش من
باب تیغ تو خواهم نشیند آتش من
گرچه مرا بدشمنی گفت کس **س**
من مرتبه اش بدوستی خواهم گفت

میان حیدری و وحشی یزدی مباحث را کینکه بوقوع آمد چه او را بسبب سرای جمعیتی که از هند
بهم رسانده رفته بود بر وحشی مزیت می دادند حال آنکه حیدری در او اهل تاج و دوزی میگرد
حیدری در اشعار خود مذمت هند کرده سیر آزاد درین مقام میفرماید اهل ولایت ایران و
توران قاطبه با آنکه بهند آمده از حالت گدائی به مرتبه امیری میرسند و از کبک قلندری برآمده
بدولت سکندری فائز میشوند پاسبان حقوق اصلا با طریقی ندارند و زبان خود را غیر از کلمه نخوان
الوان هند خورده با انواع مذمت می آکنند اگر هند مطابق اعتقاد ایشان است چرا از خود
بی طلب کسی تصدیق میکنند و خود را بشیوه حق ناشناسی و عیب جوئی انگشت نامیسانه مدظر
آنکه ولایتیان هم هندی الاصل اند زیرا که آدم از بهشت در هند نازل شده چنانکه از اخبار و
آثار صحیح ثابت گردیده چون اولاد او بعد کثرت رسیده از هند منتشر شده رفته رفته اقلیم پیدا
آباد ساختند پس وطن اصلی جمیع بنی آدم هند است انتهی

حسینی میرزا سلطان حسین مالک ملک حانی است و ناظم کشور شیوا یانی جامعه عظیم از علما
و شعرا مثل جامی ح تربیت کرده خود هم طبع فطرم داشت این مطلع از دوست **س**
از غم عشقت مرانی تن نه جانی ماندوست
این خیالی گشته و آن یک گمانی ماندوست
حسن قندماری شاعر مصور بود و تصویر سخن چنین میکشد **س**

۱۳۳

۱۳۴

چون نالم که درین سینه دل از می هست
راحتی نیست در آن خانه که بیاری هست
حسینی مشهدی خندان بلند و سنگاه بود و نوکرش اجمان پادشاه آیین مطلع از دست
هیچ دلی نیست که سرگردم دل فروزی نیست
رنگ خاکستری فاخته بی سوزی نیست
حرفی تقی الدین محمد اصفهانی شمع شبستان روشن بیانی ست و انجمن افروز کاشانه سخنانی
از ولایت خود بعدا که پادشاه بگلگشت گلزمین بفرستد و اثنای آن خطه لاهور حریف
فنا از صفی عالم بر خواند آذوی می آید

ز گرمی بگرم دوش چشم تری سوخت
چراغ دیده بر او تو تا سحر می سوخت
نماند روغن بادام چشم می دیدم
که پاره دل و پر کاله جگر می سوخت
حرفی ساده دل امروز دیگر چون هر روز
بسخنهای دروغ تو تسلی شد و رفت
گره دل گردم و بنیم که در و جانی هست
غم معاذ الله اگر نیست تمنای هست
در چمن بود و لیخا و بسمرت میگفت
تا امیدم ز تو اما نمجت چه کنم
یاد زندان که در و انجمن آرائی هست
مدعی حاضر و این روز جزایان ای دل
آسوده ز درد دل فرسوده نگشتم
تا خون جگر غم آسوده نگشتم
چنین بگفتم دار که دل بر سر ناز است
در خون جگر گشتم و آلوده نگشتم
نیت یکدم که ز سر حدشیدان فراق
کنجشک مرا رشته پرواز دراز است
دوش در بزم تو آزرده و ناشاد که بود
بسر کوئی تو صد قافله جان نرسد
مرا بر ساد و لوجهای حرفی خنده می آید
من نبودم بدین ناوک بیداد که بود
که عاشق گشت و چشم مرحمت از یار یزد
حجت میرزا مهدی مشهدی سخنور نامی و صاحب دیوان گرامی است میگوید
دو لقی بهتر ازین نیست که از پهلوی او
غیر چون گره از بند قبا برخیزد

ناله

ناله

ناله

حیاتی گیلانی نفس روح پرورش جمعیات ست و نوایم اعتبار آورش مفتح ذات با موزون
 کاشان جاده مشاعر می پیچد وقتی در گیلان میلی شاعر و حالت مستی شمشیری بر دست سلس
 زد چون آن جبهت مستانه بود با وجود قدرت از قصاص در گذشت و انتقام گرفت و از آنجا
 بجانشان رفته بدار النعمین هند را آورد و نزد الکتر پادشاه اعتباری بهم رسانیده سرمایه جمعیت خود
 و در پایان عمر دامن دولت خانها آن گرفت شیخ معروف بکری در ذخیره اتو این گفته خانها
 ملا حیاتی را در خزانه بر مهر قدراشتری توانست بر داشت و قاتل دهشتناک واقع شد آب حیات
 سخن از ظلمات دوات پنین می برآورد

بهر سخن که کنی خویش را نگهبان باش	ز گفتنی که دلی نشکفتنیان باش
چه بال مرغ که گشغل روزگار این ست	ز معده هم قدی و ام کن گریزان باش
تا کی بغیر یار و یمن سرگران بود	با دوست این چنین و بدین چنان بود
ای دل اگر ندید بسویت مرغ ازو	شاید که یار در صد دستخشان بود
چو رسد رقیب خندان کشته طعید دل	که مباد دیده باشد نظر عنایت از تو
بعد مردن تو معلوم شود مرغ حیات	ر هر آن نقطه بنالد که بمنزل برسد
آید از خاک مزایم بعد مردن بوی درد	بسکه در جبران او گلهای غم بو کرده ام
ترا هرگز گریانی نشد چاک *	چه دانه لذت دیوانگی را
از بسکه رفوز دیم و شد چاک	این سینه همه بدو خن رفت *
در میان کافران هم بوده ام *	یک میان شایسته ز نار نیست

حیاتی کاشی شاعر شریف ابیات ست و سیراب چشمه آب حیات در آغاز حال سقایی تخلص کرد
 و نقد هوش و عشق حراف پسری باخته همراه او از کاشان بقرظون رفت در علم فقط مرکز و اثر
 نقطویان بود آخر نقطه را از لوح خاطر شسته سر بر خط دین نبوی گذاشت و بدین آمده در
 احمد نگر بسری بر دهنه لکیر پادشاه تبرکس میث منفوق و اتفاق نامه خسرو دهلوی او را بزرگ

و سپید بنجید آرزو را در مجمع انقاس در حیاتی گیلانی و حیاتی کاشی غلط افتاده آیین

چنینیت از انقاس صح پر و حیاتی ست ۵

نفسان که رخسار چنان بآن مقام رسید	که هر که کرد گنجه از من بتمام کشید
در دل من در دافرو دی و سگونی مثال	آتش در جانم افکندی و سگونی اسوز
خاک کوی تو ز سیل مشه پر نم کردیم	تا غباری بتواز رگدز بر مانوس
بیتنایم شاد خود را اگر چمی میم ز جور	تا نیاید جسم در خاطر جفت کار مرا
بهر شوخی گویند اندوستی در اصل هست	خلق را با خود حیاتی از چه دشمن کرده
بی لعل تو گر خون رود از چشم تر من	شادم که نیاید و گری در نظر من
ترسم که شود یار غمین غیر شود شاد	ای باد مکن جانب آن کوخبر من

رباعی

بر صغیر آرزو خط لسیان کش	بی وصل طلب محنت بجان کش
خواهی که کس انگشت بچرفت نهد	بنشین و چو لفظ پای در دامن کش

حشری تبریزی در عباس آباد اصفهان ساکن بود و سلفی از سرکار و طیفه داشت چون
منقطع شد رباعی بمیز صاحب صد فرستاد و با او بر می بردی توان در جائزه طیفه
او مقرر گردید رباعی این است

رباعی

از قطع و طیفه گزینم شکوه خطاست	آنکس که بد و طیفه رزق خداست
جان شد که روزی و رزق خداست	دارم گرد و خناس من پا بر جاست

حالتی نام او یادگار است از طائفه پنجه بود در سلک ملازمان اکبری نظام داشت
دیوان ست او بهت ۵

نماند نقد را ز گریه آب در جگر	که مرغ تیر تو منقار تر تواند کرد
-------------------------------	----------------------------------

ناله

ناله

بجای رشته پیرهنش ای کاش من بشم
وز ناله ز رعنائی آن گل شده ام باز
باین تقریب شاید با تو در یک پیرهن بشم
گل دیده ام امروز که بلبل شده ام باز
صبحی عجیبی سر ز ازان چاک گریبان
بیدار شوی گوشه نشین وقت نماز است
که ز رود و دل نریز و آب چشمم دورست
زانکه دو دو خانه ویران سوی روزن رفت
حلوای ملا صدق سمرقندی رتبه او ازان عالی ترست که دوشمار شعر او در آورده شود و بهند آید
بچ رفت و در رشته بولن برگشت در شعر سلیقه خوب و فطرت عالی داشت صاحب دیوان است

آین بیت از دست

دل گم شد و نغیدم کس نشان از و
در خنده ست لعل تو دارم گمان از و
حاتم کاشی از شا پیر شعرا کاشان است پدرش سمنار بود و او نیز در او اهل همین شغل اکتساب
معیشت میکرد بسیار سبز چهره و سیاه لون بوده ظرافت او را هند و سیاقند و دیوانش قریب هفت هزار

بیت بنظر رسیده از دست

پیکان تر آب خور از چشم تر است
آرایش تیغ تو ز خون جگر است
بر گردن غور شنیدند تاج لطافت
این دست که امروز طراز کمر است
بنا گشته خود خوش اگر بر انگیزی
چو گرد خیزد و چون باد در عیان بدود
بر گریه های مستی من شب سبوی من
خندید آنقدر که شکم بر زمین بخشد

حدیثی اصفهانی علی حزین گفته کم سخن پاکیزه گوست از دست

رباعی

شوخی که ز جو چشم مستش
هر گوشه چمن هزار گشته هستش
ترسم که بخشتر نیز دادم ندهند
هر چند که فریاد کنم از دستش
دی آدمی که شمشیر کنان بمره رقیب
دستی بسز دادم و دستی بدیده هم

رباعی

حکمت فی از شعرا و خریطه جواهر سیر زاجانجان ست آرزوست
 رم میکند از بسکه زنتال خود آن شوخ از عکس بخش تا بخش راه در راه ست
 حسن بیگ شیدا علی مقیمی دیوانش بخط او تخمینا یکتر است دیده شد و در رفته پیش خانها مان
 عبدالرحیم فوت شد آرزوست

بر سر کوی تو جمعیت اغیارم سوخت چه شد آیا فلک تفرقه انداز کجاست
 گره بکش از زلف از قید جان آزاد کن مرا علم کن تیغ کین یا خاطر غم شاد کن مرا
 قرار مرگ با خود داده زستم از سر کویت بحسرت مرد و هر جا که بینی یاد کن مرا
 حتی خوانساری عارف داشتند و شاه عرا حجب بود در شعرا و ستاد است آرزوست
 اشب دل را ز بهر نالان دیدم چه جان را با جل و ست و گریان دیدم
 قربان سرت دی بکه همزه بود کاشب همه شب خواب پریشان دیدم
 حادق حکیم حادق حکیم گیلانی واقف فن ست و بنفش شناس سخن میرزا صاحب گید
 جواب آن غزل حادق ست این صاحب بهار دیدم و گل دیدم و خنجران دیدم
 مولد حادق فتح پور سیکری ست شاه جهان شاه او را به فارت نزد امام قلیخان والی توان نخست
 نمود و بعد مراجعت بنصب سه هزار ری و خدمت عرض مکر امتیاز بخشید در پایان عمر در اگر شود
 انزو اگر رفت و وظیفه سالیان او بچهل هزار رسید و بخت شربت فنا چشید و هم خامه را با این دشت

جولان سید

ز گردش فلک سر را محو شده فاش بیک کلاه دو شکل ست پوشیدن
 شد دشمن من کمال بسیار چون برنج خوب خال بسیار
 مآقدر جوانی چه شناسیم که اول قصه پریشان قاصد پای کشیدند
 بقول من نرسیده است فعل من هرگز خوشا کسی که در از ست از زبان و ستش
 نمود فاش بد انسان که گوشه نشین سکوت من سخن نارسیده بر لب را

ناله

ناله

ناله

ناله

حبيب اصفهانی در عقليات مشهور زمان او و نتایج افکار حکما را با سحران اصحاب شهود
تطبیق می نمود و عباس آباد اصفهان بجا رست آبی آسود از دست س

در آور بزم زندان تا به پایی عالمی گیر
بهشتی دیگر و لبس دیگر آدمی دیگر
مسجد خراب کردم و پیمان ساختم
تسبیح را شکستم و پیمان ساختم
بدل ز نسیم نمایان از تو دارم
چون تنها که بر جان از تو دارم

حالتی ترکمان قاسم بیگ نام از شاه پیر قزلباش است در بلده طهران نشو و نما یافته و عهد شاه
طاهر پسر در قزوین بگلاشور شد طبع سلیبی در شعر داشته دیوانش قریب به هزار بیت دیده

آزوست

آرد خبر وصل و از خود بخیرم ساخت
آه در شهر کی فتنه خوابیده نماند
هر جا حدیث جور و جفائی بتان گذشت
خطا بر مید و لعل لبیت جانفزا هنوز
رفت آنکه غصه بر دل تنگم گذرند گشت
نی صبر کرد و دستم عشق و نه سفر
روزی لبش رساند عجب بیتی حالتی
آواره که بهر تو از خانمان گذشت
از دشمنان سپرس که در دوستی رویت
صبر از من و وفای تو این بود خود بگو
پی گم شده ز راه روان طریق عشق
غم تو میکشیم بر قریب تحت نه
آفتادگان چون کبیه بدست دعا کنند

فریاد که مکتوب تو شتاق ترم ساخت
که سر باز ده مژگان تو بیدار نکرد
بی اختیار نام تو اصر بر زبان گذشت
جان میتوان بخور تو کردن قدا هنوز
عاشق نبودم و دلم از خود خبر ندانم
این دروغ غیر مرگ علاجی و گردانم
هرگز گمان صبر خود اینقدر ندانم
از غیر بهر خاطر میتوان گذشت
آنها که از جفای تو بیروستان گذشت
عهدی که روز محروم و فادریان گذشت
با آنکه کاروان ز پی کاروان گذشت
که بهر کشتن او هم بهانه می یابید
صد در دریا بقطره اشکی دوا کنند

در آتشم ز شرم گنه وای بر دلم
 ز لطافت نمان او شدم اکنون برین رخسار
 پس از هزار جنایک دروغ عذر آئینم
 تنها نمیکشی تا بر که میخواستی نهی منت
 بقاصد جان ندادم حالتی از فردا و صلوات
 در عاشقی ز حجب زنا لم که بر دلم
 از تو وفای وعده بنامد هوس مرا
 حالتی سوخت دل خلق دیگر ناله مکن
 تو کی بوعده وفا کردی و بی چه کند
 قاصد اوقت سخن گفتن بسیار کجاست
 بمن روز جدائی و عداکری و بی رسم
 بهتری یک سخن گریاس آن نامهربان گوشت
 حقیری اگر چه خود را بشیوه صلاح و فروتنی و تواضع حقیر می نمود لیکن بر لب شاعری و بی نظیر نظم
 درست عزیز جهان بود و طریق عاشقی را بر استی و درستی می پیوست و آرزوست
 و پیش در مجلس حدیث آن لب لیکون گذشت
 تا گرفتارم بدر عشق و وقت من خوش است
 کسی که از تو شکرستم هوس نکند
 حب نگه جانی که او باشد بهر سو میکنم
 تو دید وصل فرستد زمان زمان و نیاید
 آورم پیش تو هر خطه پیام و گران
 با وجود بی وفائیهای او

گرد عذاب من بهین گفتا گشتند
 که گر لطفی کند با دیگران از من نمان دارد
 بس است از تو برای امید داری ما
 و گرنه من که به شرم آشکارم میتوان کشتن
 بجرم این زود و اظهارم میتوان کشتن
 هجران نکرد آنچه امید وصال کرد
 شاد می و عده های وفائی تو بس مرا
 یا چنین کن که کسی نشنود آواز ترا
 بخویش اگر ندید دل قرار آیدنت
 تا کجا همرو یا آمده یار کجاست
 که آنرا برده باشد استمداد پیر از یاد تو
 نشیند باریان عذر باز بهر آن گوید
 در دست عزیز جهان بود و طریق عاشقی را بر استی و درستی می پیوست و آرزوست
 من ز خودمستم نه استم که آخر چون گذشت
 وقت آنکس خوش که بنیاد گرفتاری نهاد
 بخویش تن ستمی میکند که کس نکند
 تا بقریه نگاه جانپ او میکنم
 که تا بهر ت بسیار انتظار میبرم
 گویت تا سخن خویش بنام و گران
 سوخت جانم ز شنایهای او

حسن میرزا ابوالحسن اصلش از فرمان ست و پادشاهش ملائقتش بخینیا و هزار بیت باشند
اکثر غزلیات تخلص ذکر میکنند این اشعار از دست **س**

خوشم بسنگد یهای او که در دمر **+** دل از سنگ بود طاقت شنیدن نیست
نمیخواهم کسی جز من بسیار من سخن گوید اگر چه قاصد من باشد و پیغام من گوید
تا آسیدم گر چه دار و گوشش بر فریاد من زانکه میدانم نمیداند که فریاد من است
تو مرا سوزی و من سوزم ازین غم که بساو باد بیرون برد از کوی تو خاکست من

حیرانی و وصل قیامت و در بهمان کنده شده چندی در کاشان دل جوانی داده بود و ثانی
آنجا حکم با خبر جانش داده صاحب نشوایات و قصاید است و تا آتش در سینه اتفاق افتاده از دست
دوشش آتشی که بر سر کویست بلند بود آتش نبوده آه من هستند بود

بجز عشق نخواهم روز محشر دست خود بسته که ترسم غافل از من دامن آن نازنین گیر
صبح عید گریستن است آن نازک بدن بوس ز شادی تا شب آرزو دست خوشیتم بوم

حشمتی شیر شمشید صحبت دشته دیوانی بطرز قدیم دارد یک بیت او اندک با فخر است
موی سر کردم سفید هیچ کارم نشد دست و پای منیز غم اکنون که آب از سر گذشت

حیران شیخ محمود و تخریض تطلیق و ثلث دستی عالی دشته و در تعلیم خطوط اعظم النبی ابلیس
بوده سرخوش گویند چو است که تقلید ناصر علی راه رود راه اصل خود را هم گم کرد و حیران شد **س**

آهوشنیده ایم ندیدیم جز رے نقش جهان بگوش چشمم که بسته اند
به نیرنگی دل صد غم من گردیده پامالش که رقصه صحن طاووس نقش پادشاه

آن تهاش شعله پروردم که ذوق سوختن چون رگب یا قوت در آتش دو اندر شعله
حزین شیخ محمد علی اصفهانی سلسله انبش شیخ زاهد گیلانی می پیوند و در بنگانه نادر شاه از

از اصفهان رخت بدیار هند کشید و از راه بحر و ملتان بدلی رسید و چهارده سال در آنجا
منزوی ماند بعد از آنجا برآمده چندی در آگره وقفه نمود و آگره بشهر پارس شتافت

در غلام آملی و نقلی پاینده بودند و در شاعری و سخنوری مرتبه ارجمند تباران او اند غایت
 سخا آب زلال میماند و کلام او از نهایت آبداری و بسبب بسک لابی میرساند شاگرد و محبت
 مناسی مستند و شعله بحرین رفته محمد شاه پادشاه برای او دیور غالی مقرر کرد پس بان داده
 توکل فارغ بال آسوده حال میگذاشتند میرزا و ملگرامی او را دیده است میگوید بنارس اول نهاد
 توطن ساختن احوال در اینجا غایت خانه ترتیب داده چشم به راه داعی حق است آرزو و سخن
 وی با خضر خدا کرده انتهی سیر آزاد و ران خاک که فرو داده و هم حسین دوست در زند که خود
 ذکر بعضی اعتراضات معنی آورده و توان فیضیل درین باب از مولوی امام بخش جهابلی
 و بلوی است دیوان جزین شکر اقسام سخن است قریب بستم هزار بیت اشعار عربیه هم دارد
 اما بر تبه شعر فارسی نیست بلکه عربیت او محل نظر است در شعله و امن از غار زار جهان جریب
 و در گور یک و ده بنارس برای خود میباید ساخته بود خواب راحت برگزید برخی را از ساج طبع او

درین انجمن تکلیف ورود داد میشد

خبر جلوه کل جانب گلزار سرا	می بروند از سرخان گرفتار سرا
منون سپهرم که شایخ قفس او	نگذاشت بدل خسرت بی بال پری را
کوتاهی پرواز بود لازم بستی	پیچیده بال و پر ما را نفسا
درد دل تنگ بود جلوه جانان مارا	یوسفی هست درین گوشه زندان مارا
هلاک گوشه و دامن بی نیازی تو	بشع کشته من نیست جبابگذاشت
بنده و لائق حسن این همه بی پروائی	داود دل گیر توان و او مدارائی هست
پرتیان آمدن خون جگر را شیه میازد	جوان را یکدم اندوه غریبی پیسیازد
شعشع شعله سلسل زدل آید بیرون	آه دل سوختگان شعله آید بیرون
زلف مشکین تو هر جا که شود غالیه سا	نکست از نافه چین شعله آید بیرون
نیم بجز تو تنها و دهنشین دارم	دل شکسته کی جان بهیتر آید

رباعی

ساقی قدحی که دو گلزار گشت	سقط غری که وقت گذار گشت
ای منقلب ز بهر دل زار بگو	افسانه آن شبی که بایار گشت
آه تو فاش میکنی عشق نهفته را حزین	دود دلیل میشو و آتش ناپدید را
تو خود به پیش من اعل یا فخر اکشا	که قفل خاموشی عشق بر زبان مستی
مشره بر چم نزد آینه سان در همه عمر	بسکه در دیده من ذوق تماشای تو بود
باشد بچمن هر گ گل دام بوسه	رشک ست باز آدمی مرغان قفسها
آی وای بر آسیری که زیاده پاشد	در دام مانده باشد صیاد و فتنه پاش
شادم که از رقیبان و دشمنان گدشتی	گوشت خاک ماهم بر باد و رفته پاش
دلم ز وعده بر آتش فلکندی و رستی	بیا که سوختن این کباب نزدیک است
ز جوش اشک رنگین خامه تصویر مانم	که هر زویر تخم مریگان خواب است پندار
ادب مغلوبستی بود آن ساعت که میگفتم	شمیم گل غبار کوچکیار است پندار
ز غیبت می چنل در بزم شیون کنان شب	سپندی را با آتش پاره کار است پندار

رباعی

بی ضامن من این امری بایست	عقدا مارا بدام می بایست
و ندان که معطل است در کام هست	نانیکه صباح و شام می بایست
حسام محمد صلش از قصه خوف من اعمال قستان مستقیم جاده قناعت بود طبع موزون	و خاطر سخن فهم داشت در شئه انتقال کرد از دست
ای غره بدین مکن در وروده خاکه	بگذار که پیش از تو مقام دیگری بود
از هر که خبر بستم ازین راز نهان	فریاد که او نیز چون من بخیبر است بود
حاکم شکم بیک خان لاهوری پدرش شادمان خان متعصب بهفتصدی از خلد مکان داشت	

در اینجهاری رسید و بنوبت و تقاره و علم ایت امتیاز افرخت و آخر دامن دولت فقر
 آفت حکیم بگفتان کشمیر و دلی را سیر کرده احرام حرمین شریفین بست و بانور العین اقص
 قصد و کن کرد و در نورنگ آباد وقت آمد و شد با میرزا دبر خور و تحفه الیاس نام تذکره
 از وی است سخنورانی را که دیده در آن درج کرده آزادماش مردم دیده نهاد پسند کرده
 بهین نام مقرر کرد و چون بلباس فقر در آید بشاه عبدالحمیم ملقب گشت حاکم شاگرد شاه آفرین
 لاهوری است آرزو و تمنی الفلاس حاکم را و حاکم آرزو را و مردم دیده بخوبی یاد کرده
 این چند بیت ملاحظه از دیوان اوست

حال دلم نرسد ز زلف خواهش گاه	ز آن رو که شب نرسد جلال خستگان
گر شوم پیر همه عیش شباب است مرا	چون شود خشم قدیم جام شراب است مرا
بس بود سبزه زق زین بحر مار چون جبار	آرزوی دولت بسیار کم داریم ما *
فلک باین تن کا هیده اشک بدم ساخت	هزارش که تسبیح ذکر یارم ساخت *
حاکم برنگ غنچه بگلزار روزگار *	تنگی ز دل بجنده برون کرده ایم ما
حیث زده ام غیر خوشی سخنم نیست	یعنی که چو تصویر زبان در دهنم نیست
ز آملی مکن اشعار را وسیله رزق	بهین زمین سخن قابل زراعت نیست
کی بسرگوشی زلفت برسد	نافه چین دهن بود اوست
کسی بجز من زار بر زمین نه نشست	نشست نقش قدم لیکه این چنین نشست
تسکوت و زدی دل ای که بنسندم آخر	هر گرامی نگرم نام ترا میگرد
حشمت میرزا امام قلی مخاطب لعل الدین خان از امام محمد شاه پادشاه بود گاهی سخن میزد	

میکرد از اوست

ما جور کشان نام نگیریم و قار	پرو رده در دهنم خواهم دوار
از آن در پهلوی خود میگیرم دل را بگمدا	که بر گرد و سر آن کامل مشکین بگردانم

بگمدا

حصر قی تو اب مصطفی خان ابن عظیم الدوله سرفراز الملک تو اب مقنی خان بهادر ظفر جنگ
 رئیس جهانگیر آبادن تو ابج مری از او ان صبا باین شغل منوط بوده اکثر عمر در شوق فن سخن بسر برد
 و در مراتب نظم و شعر ادبی خاص داشت و با پارسی و ریختی طبع او چنان مناسب افتاد که بهر چه
 سخن خوش و حرف دلکش میگذازد اگر مجموعه منشور و منظوم او به بینی این معنی را سلم داری شگرت کرد
 مومن خان دهلوی است و در ریختی شایسته تخلص میکرد و محرر طور در زمانه قیام شاه جهان آباد که
 که قریب دو سال خواهد بود بتقریب طلب علم و در ولایت که ایشان پای اقامت افشرد و بتأیید
 حیات بود و بخاک و کتابت یاد و نشاند میفرمود و ترغیب السالک الی احسن السالک و تذکره گلشن بنیاد
 و دیوان شعر فارسی از تالیفات ایشان باقی است منک مذکور در ^{۱۳۴۲} از دیوانی بهر شیوه نزدیک کتاب
 حروف فرستاده در ^{۱۳۴۲} از زمانه گشتگی افواج هند هرگاه بهمت غدر مبتلا شد و بهین اقامت او
 محرر طور بواسطه بعض حکام محلی موفور در اخلاص بکار برد و حق تعالی او را از ان عقبت که در نجات
 بخشید خطی بجزر بطور تحریر کرد که عبارتش بلفظ این است خط ساسی که در زمان مبتلا بودن مخالفین
 بلا بنام صدر الصدور صاحب بهادر رسیده بود و بر طبق آن صاحب مدح آنچنان مسامحی جمیل و
 کوششهای بنیاد فرمودند که صورت نجات مخلص بطور رسید آری مقتضای محبت های مسامحی
 بود این احسان فراموش شدنی نیست اکنون نجات صوری رو داد و لیکن نجات معنوی باقی است
 یعنی جان داد و غیره و چهره هاش هنوز مطلق و گذشت نشده این مقدمه هم با جلال صدر الصدور
 موصوفت رسید پس ضرورت افتاد که آنجناب اطلاع کنم تا بنام شان خط سفارش چنانکه سابق
 نوشته اند ترقیم فرماید و تقریر این خطی که بطور این امر شکر گزار سامی خواهم شد بفضل است که میان
 ما و شما گنجایش هیچ اوست نیست که یاد از بجا نگذارم و خطا هرست که بار این است این عظیم خواهد بود
 مورخ یکم شعبان ^{۱۳۴۲} پیچیدی انتی جوان این خطا خطی دیگر بنام مومن علیخان صدر الصدور
 ساکن سند یاد نوشته شد و بنید هاش بود کشش و کوشش بسیار و گذشت شد و مدح و ثنوی
 زنده الله تعالی فی ستمه ست و ثمانین و اثنان و الف الهجریه در وقت از اشعار او چهره

دست بهم نداد این چند ابیات که در خزانه خیال افتاده بود با قطعه نامه فارسی موسوم به مفتی محمد صدر الدین خان بهادری صدر الصدور و بلی که وقت مراجعت از حرمین شریفین تحریر شد

اتفاق افتاد و ریختن نوشته شد

ای از نفس خایه مشکین رستم تو
نمون که در حبیب و بعل باد صبار را
تویی تو به زلفی گل عنایب را
کوی تو خوشتر از وطن خود غریب را
با شنش این جنون که تو بینی تحمل ست
ناصح ملاستی مکن این ناشکیب را
بر حال شنگان تو جای ترسم ست
بیمار میکش به طیب را
این مایه کین بر عیانم نداده اند
هرگز عده پیش خواهم رقیب را
لطفش بیزم دلکش او حسرتی کشید
چون بویا بر د عنایب را
خنده چه خوش شیوه است از پیش شرم و عتاب
لذت دیگر بود ز خم نمک سود را
بر طره پر شکن چه ناز
آغاز محبت است ای چشم
فزون ز زلف کشد خط بنر تو دل را
جانی رحم ست بران اسهل سکین که هنوز
آسمان تو هوسناک فرست پیغام
آیکه تلخ از سنن تلخ تو شد عیش مرا
حسرتی مرا اگر فائده است چیت جزین
حسرتی مرا اگر فائده است چیت جزین
و دم جان پرور تو هر چه که دارد دانیم
خواجده اشوق نظر بازی و من می ترسم
قلعه شب برقرار و صبح ناپید است هنوز
مرا بخشید و گاهی جز بدی نیکی ندید از من

نمون که در حبیب و بعل باد صبار را
کوی تو خوشتر از وطن خود غریب را
ناصح ملاستی مکن این ناشکیب را
بیمار میکش به طیب را
پیش خواهم رقیب را
چون بویا بر د عنایب را
لذت دیگر بود ز خم نمک سود را
آخر زدم شکسته تر نیست
هنگام تراوش جگر نیست
بدیده بیش خلد سبزه که تو خیر ست
نیم جانی برنش باشد و قاتل برود
بکنده تو سلام از دل آزاد رسد
می توانی که تلافی بشکوه کنی
که دل غیر یابین واقعه خرسند کنی
از ادب گرچه نگویم که اعجازی هست
که درین جمع حریفی قدر اندازی هست
حسرتی بچاساز خواب عدم پر دشتم
نمیدانم که امین جرم ایزد برگزید از من

اسی فرض احترام تو از کعبه سوئی هند نامه
 زان مشرق لوامع قدس از چروی باز
 بهر طواف کوی توای صحر اوج فضل
 ای حج و عمره را از تو دانیم کن و شرط
 ای آگه از تفتن الفت چه دورا گرد
 شیخ رئیس را بتو همسر نوشته ایم
 پور قتب در ایتو همپا به گفتمه ایم
 آن مظهر شیون صفائی که الکتاب
 آئی که دل بشیوه شیرین ربود
 مرا آه دل بھر چو زنگ الم گرفت
 جان از فشار دور و جدائی چو تنگ شد
 زان پاره آتشی که دشمن مجر آمده
 بر ما بگیر نامه اگر کم نوشته ایم
 در نامه ناو هشتن تو از تو پیش خود
 وین نامه گر چه بعد و سالی نوشته ایم
 هم در طواف کعبه ترا یاد کرده ایم
 در کعبه داستان مریح تو خوانده ایم
 هم بهر تو بموده منت نموده ایم
 بهر عیای کان محمل اجابت شمرده اند
 در خستیم نامه عرض دعا گزیده ایم
 و آنکه دعا بموضع دیگر چه حاجت است
 دانی که باز گشت چه کرده ایم ما
 اندیشه صفت تیرو سار کرده ایم ما
 رو جانب زمین رسما کرده ایم ما
 زین راه طی مر حلهما کرده ایم ما
 از قبله رو بقبله نما کرده ایم ما
 پر سے اگر صواب خطا کرده ایم ما
 الفضا فمید ایم جفا کرده ایم ما
 از شیوه تو رسم وفا کرده ایم ما
 آئی که جان بذوق خدا کرده ایم ما
 از یاد عارض تو حبله کرده ایم ما
 از وعدہ وصال دو کرده ایم ما
 آتش غبار و آب هوا کرده ایم ما
 دانی که اعتماد صبا کرده ایم ما
 صد گونه عذر با بسزا کرده ایم ما
 اما هزار ناز حجب کرده ایم ما
 هم آرزوی تو بهشت کرده ایم ما
 و نذر مدینه بر تو شت کرده ایم ما
 هم بر صفا و عا صفت کرده ایم ما
 حق و فاعصمه او کرده ایم ما
 ای حسرتی خد زریا کرده ایم ما
 چون بار با کعبه دعا کرده ایم ما

حرف النخاع المحمجة

نخاع

خاقانی حکیم افضل الدین شروانی حسان عجم و افتخار لوح و قلم ست شناخته شروان شاه بود
بر هر قصیده مدحیه هزار و نیاصله یافتی جامی او را در سبک او لیا منظره ساخته گویند در کتب
مجموعه از حبیب السیر معلوم میشود که تا ۸۹۵ هجری زنده بود و در عربیت نیز قدرتی و هشت قصیده علی
بدیع شروان شاه گفته صاحب یدربینا در ترجمه وی اطالمت بسیار کرده و حاج بودن او

نوشته از وی می آید

نقش میب چون تو اندیست	قلی که دلم شکسته برست
تا چشم تو رخیت خون عشاق	ز لعل تو گرفت رنگ ماتم
بدو میگفون لب بسته بهنت	بسته بوس خوش فندقی شکست
بحریرین و دیبای رخست	به ترج بر سبب وقت
بفرغ رخ زهر اصفقت	بفریب دل هاروت رفت
به نیاز دل من در طلبت	بگذ از ترن من در جزنت
که مرا دل و جان است بجان	جانی باشد بد جان منت
تو بمان و پیکر خاقانی را	دل نماند هست ز دیار آمدنت
از بسکه شنید یارم چرخ	از یارب من یارب آمد
همسایه شنید ناله ام گفت	خاقانی را در گشت آمد

نخاع

و در وی خبر و قلم و معانی است و صاحبقران سواد عظمی بخندانی نمک کلامش شورانگین
انجمنها و سوره سینه او آتش زن خرمشاه و قتر زاده و نهاد الملک بود از ملوک نظام و امر را که امر و اعزاز
فوق الوصف یافت و دست ارادت بدامن شیخ نظام الدین دهلوی زده و هفت باو شاه
نعمت کرد و در زبان عرب و عجم و هند سخن گفت عدد اشعارش به پنج لک شعر میرسد سخن آفرینی
باین قدرت و سرنگی در ایران یارم بهر خواسته در ۸۹۵ هجری بسرای سر در خراسان و فرارش پایان قمر شیخ

اوست ترجمه حافظه او در اینجاست این چند گویند که بی با از خزانه مأمور خسرو است

که ره نمودند انجم قبیای تنگ ترا
 بزکشته پر شده شهر کشته پیدانیت
 گفتم آنجا مردای دل که گرفتارشوی
 نیست آن دولت که بوسم پادشاهی
 مست آن ذوقم که شب در کوی خوشنیم دید
 بیچاره خسرو خسته را خون ریختن فرمودست
 بی مجال آنکه او را از دل خود بر کشم
 بمشتر که ترا پسند خسرو را چرا کشته
 ذوق جفای ناز تو بر من حرام باد
 تنگ نبات چون بود لب بکشا که همچنین
 من کجا خشمم که از فریاد من
 ملائکی بجز این نیست آشنایان را
 کششی که عشق دارد نگذاروت بدینسان
 تو شبینه میدانی ببر که بودی امشب
 دل بستم بزلت و دامنم انقضا
 توین غم که بکس نمیتوان گفت
 خسرو غریبست و گدا افتاده در شهر شما

که میکشد بر آن سرو لاله رنگ ترا
 و همان تنگ تو پنهان شدت چیزی است
 عاقبت رفت و همان گفته ام پیش آمد
 پای آن بوسم که در کوی تو گاهی بگذرد
 کیست این گفتند مسکینی گدائی میکند
 خلقی نیست یک طرف آن شوخ تنها یک طرف
 فی دلی خالی که در دوی دلبر دیگر کشم
 سرت گردم چه خواهی گفت تا من هم جهان گویم
 گر من بجز دعای تو کار دیگر گفتم
 آب حیات چون رود خیز و بیا که همچنین
 شب نمی خنید کسی در کوی تو
 که آشنای و بیگانه و ارسیکاری
 بخانه گر نیایی بمنزرا خواست آید
 که هنوز چشم مست اثر خمسار دارد
 که زوی چنین دراز شود گفتگوی دل
 شهادت که نگار خویشم
 باشد که از بهر خدا سوی غریبان بگری

رباعی

آن روز که روح پاک آدم بیدن
 خواندند ملائکان بلبلان داود
 گفتند در آنی شد از ترس بتن
 در تن در تن و در آرد در تن در تن

از محافل میسر و مست که بعد تیسار و بهار میگوید
برآمد بر و بخشش اگر زان پایه و غلط
نگیر و بچاکس دستش مگر شاه جهان گیرد
ایضا بعد ذکر محبوب

نذار و روی آن نازک زگر مانع آسیدی
بگر در سایه ریات شاه و کاسکار آمد
خواجهر کرمانی غلبند اول شعراست و سر بلند غول فصاحت در رسم ختان علی سهل بن شاه
ابو اسحق شیرازی قصیده گفته طبعی پر زرباد و بخشید خواجهر بجزر شاه ده آن شادی مرگ شد مضجع او
در مثل الکبیر شیراز است فوت او در دهه بوده اول کسیکه خسته نظامی را جواب گفت امیر خسرو
و خواجهر است کلیاتش قریب است هزار بیت باشد و مثنوی ها و چهارون بسیار بصفا قابل مرعبا
گفته نخل سخن چنین می بندد

آنگه یک غصه فراموش گشت از یاد من
آن ده هند و سی سیه کار کند انداز را
بترین صفت بکبر زوستان گذر
سروشک من که بلورج زمین نوشت خط
کی بر کنم دل از سرخ جانان که قصه
بقصد مرغ دل خستگان میفکن دام
چشم توئی شکید از خواب
چون خاک درت تمام خواب
از آن مرز و دمان تو هیچ قسمت نیست
تو مرا عمر عزیزی و یقین میدانم
خواهد که کند منزل بر خاک درت تو را
خسرو خواهد زاده میرزا قاسم چنانیدی است از سفر حجاز به بند وستان رسیده ملازم شاهزاده

ظاهر آنست که هرگز نگذاید مرا
همچو وزان بسته و در آفتاب انداخته
اگر چه عمر عزیزی و عمر در گذر است
محقق است که او این مقلد ثانی است
باشیر و دل آمد و با جان بدر شود
که طائران هوایت کبوتر حسرم اند
بیمار همیشه خواب خواهد
دوری ز تو از چه باب خواهد
که نیست نقطه مو بموم قابل تقسیم
که چو فرستی توانی که دیگر باز آید
لیکن نبود جنت ما و ای گنگار ان
ملازم شاهزاده

بزرگ شد چیزی نبود نتیجه طبع او است

ز نور عشق بهشت خسروی را در اوج جان روشن
که شمع هر قدر او می توان کرد آتش را

نیا لایند شیران حرم سدر خنجر از خونم *
سگان ویر را ای هم نشین زین طعمه همان

خورشید میر خورشید علی بگرامی شاعر معنی یاب ست
و در زمره مخموران انتخاب سایقه شعر

نیکو داشت و صیا و خیال را بصید معانی بزمی گماشت
صحبت شیخ علی جزین دریافت آه و است

طفل ست و در عشق نغمه هیچ طرز
ای وای را ز دل بچه بشنوم کنیم هن

بس کینه جوت ترک استملک عاشقان
آن به که حال خویش دیگر گون کنیم هن

دل من نابل طفلی ست که خواند
درس دیوانگی استاد از و

اگر ز بد سملگی تو بوده ام *
روزی که دل بدست تو دادم گریتم

چون نکبت گل زین چمن آهسته گذشتیم
آگاه نگردید کسی از اثر ما *

خاکسار نواب شکر الدخان امارت را با فضیلت جمع داشت
و جواهر و اهر حقالت العشر

و آفاق در شته دفتر نظم می صفت این چند بیت از وی است

آن چشم خون فشا ز آتش کشیده گفتم
و ز زخم آن بهر دل مرهم سپیده گفتم

از حال دل چه پرسی چون زلف ابر او
صد جاشان قناره صد جاشان گفتم

و روادی محبت هر خار غم که آمد
در پای طالع من آن را بدیدم

تلافی همه میر جی جیفای شما
بیک نگاه انداخته زهی ادا شد

جزای خیر چه پیر عشق را که صدق
و لم سپرد زلف که کشای شما

گر پانوی بدیده خونبار از لطف *
ز نگین کنیم پای ترا از جنای اشک

تیغ تغافل همه خون سرشاک ریخت
بر گردان تغافل تو خون بهای اشک

اشکم نمائند که براه تو برخیزم *
آید بجای اشک و لم یقفای اشک

شکلی از خیال زلف چون زنجیر جویم
و باغ آشفته امرو از گل باده پیر جویم

نیا

خاکسار

ز بس مضمون عالی بود و آیات حسن و
خالص سید حسین مخاطب باستیار خان صفا دانی حاجی حرم و زائر مدینه بود و بدیوانی صورت
عظیم آباد از طرف خلدیگان مامور و عهده شاه عالم عازم دیار ایران شده و استوال لکوک از نقد
و جواهر اقمشه با خود می برد و خدایار خان مهربان سند چشم طمع بر مال او انداخت و گمان خود را
فرستاد تا شبی کار او تمام کردند این حادثه در ۲۲ واقع شد میر عبدالحکیم آه آه امتیاز خان
تا پنج یافته دیوانش مطالعه افتاد و صاف گوست تماشایا هم دارد این چند بیت از وی نیز بخانه
و دولت میشود

بسال آنچه بر آید تراز دست بده
سید فصل بهار و زمانه گلچین است
تیره روزی مانع عرض کلمات دل است
تو تا از دیده رفتی بانمی بینم خود را هم
تا خوانند دشو سبز بهر استخچه
که پیش قاصدی میرفت بیدردان نهاد
بسی کاشش بچو شسته استیج تار عمر
که بشهر آمده کند دیده حیران امروز
رقیبان بنگویم گل و باغ و بهار ازین
بختی که لازم از باب دولت است
نیست بی لطفی جواب نامه گزشت و دست
دیوانه براهی رود و طفل بر است
همست هر کس بقدر وسعت احوال است
الطیف حق را کرد و باطلت عصیان غضب

نگاه دار زبان را و هر چه هست بده
سپند آتش می شود جامی تمکین است
روز شب چون میشود آینه فر باطل است
جدائی از تو چون آینه تنها میکند یار
که نباشد بچمن و گل خود را
همه مکتوب میدادند من دادم دل خود را
در گر بلاگت شود گر گشتنی است
هر طرف می نگرم آینه بازاری هست
بهار از تو گل از تو هر دو عالم از تو یار است
دشنام میدهند بسال غنیمت است
از زبان خامه ما یاد تو انست کرد
یاران مگر این شهر شما سنگ ندارد
آب چندین چشمه از یک چشمه بل می رود
آب دریا را شب تاریک آتش میکند

ساقی بیا که فصل خزان زود میرسد
 اسی می تو بهم برس که سفر میکنند بهار
 جفا نمی راک با غیای من دلخواه می بندی
 اگر منظر دلی برون بود من چمنی دارم
 خلیل میرزا محمد خلیل جدانی رشید آبادی زلال فکرش آتش غمزدنشان دارالملک خدا
 گلزار ابرهیم ساز و دوسوی طبع فیاض در ماندگان بجا غفلت را از بین السطور بگو چو پست
 بر دمعانی بگازد با خواطر خیال آشنائی میدهد که ابر نیسان قطره را با صدف و مصرع را با بیت
 آخینان پیوستگی می بخشد که دست ششای قدرت بیت ابروی خوبان را با جبین پر شرف
 در شیشه بجزت عمده بر کار پاوشاهی قیام داشت از نستاج طبع او ست به
 چشم از گلشن دیدار کسی گلچین است
 که ز تیر جگر جاش می گل رنگین است
 بار در دوشم یا قوت لبان رنگین است
 رشته دو وقت چاک دلم شکن است
 غنچه نورس این مرغ دل خونین است
 همپیدهای دل را دیده ام بخونگون
 که پیش ره ز سبیل شک صدری با خون
 خضری لاری از شعر پایه تخت امام قلیخان والی فارس بود و در بستان راه فنا پیو دانوی
 ناز عیارت می برد صبر دل ناستاد را
 چشم آورده بعد خون جگر تا در دوست
 بنده ام آن می پرستی را که در باغ وجود
 تابوت من آمده از آن کو گداز نسید
 میرم از چهره و فو اهرم که بمن رام شوی
 آتش که جا در آغوش یار و آتشتم
 در بزم او کسی به بدی هم نبرد نام به

خواری

خواری تبریزی از شعر اشتهور عهد شاه طهماسب است شاگرد لسانی شیرازی بود هم
در آنجا در پیشه هجری وفات یافت اشعارش متفرق بنظر رسیده است

حسرت دیدار جانان میکشد آخر مرا   آه ازین حسرت که هجران میکشد آخر مرا
بخت آنم که خواب آلوده بخیزی شبی   ناله ام شنای و گوشه بغیر یاد منی
من که انگشت نام بودم از ان کو رفتم   تا دگر تیر بلار که نشان خواهد بود
آز گریه بهر جا که گذشتیم چمن شد   وز ضعف بهر جا که نشستیم وطن شد

خیال

خصی

خاکلی ناظم خوش ادا بود و معاصر سلطان حسین میرزا این بیت از وی است
آتش عشق پس از مرگ نگر و خاموش   این چراغی است که زین خانه بانه بزند
خصی اصفهانی مالک محمود معانی است و عامر بلا و مبانی وضع و رویشانه داشت بسیارند

شکافت و بوطن گریخت این مطلع از وی است

ساقی بده آن باد که از بهوش خود افتم   من بار خودم بکینقل زد ووش خود افتم
خیال میرزا غیاث الدین اصفهانی و رفیقوی حسن اخلاق یگانه زمان بود بهوزنی طبع از
بدایت عمر شعر و شاعری رغبت نموده غزل و رباعی بنحیده دارد و این چند بیت از ان نازک

خیال است

هر که زیبایی جهان است ز زیبایی تست   حسن هر جا که رود صید تماشائی تست
شمع میدانیش بها محنت پروانه را   قدر عاشق را کسی داند که دوش بر دشت
خضری قزوینی از شاه پیر ابل سخن است طبعی خوش داشته است
سرکوی یا خضری بحریم کعبه ماند   که بهر طرف گئی رو بتوان نماز کردن
نآمد زین گناهی و شه منده ام ز تو   پریل جنگ داری تو حجت بهمانست

خصی

خواری

خضری خوانساری پسر ملا تاجرو دیگویی است

بر هم نزنم اگر بیدرم   چشمی که در انتظار باز است

تاکی ز بیم خوی تو آست که سدویم
بازش عنان بتابم و سر در چکر دهم
خاکی محمد یوسف طهرانی صاف گو بود از دست

بعد نیاز بروی تو جان برافشانم
چو زلف را تو بصد تاب و بر اندازی

خازن قاسم نام دار و این بیت از وی بگوش خورده
بگام را بلام افتاد و عکس شعله پروازی
خوش ای به نفس کیوم که در صید پر نیام

خلاصی از صاحبان ملاحتشم بود و دلانش تخمینا هزار بیت بنظر آمد از دست
بمشر چون غلامی سر بر آرد از کفن گوید
خدا یا شام حیران دیده ام دیگر سوزانم

خلق شسته ی ترانه سخن چنین می سراید
ور خار دی حدیث نسرین نکسم
و در جبر طلب کنی ز پانته نیم

خوشدل مولوی مصطفی علیخان گوپاموی نیش بجزین خطاب رضی الله عنه میرسد صهلش
تا دست بخون وصل رنگین نکسم

بلده تنوع است که وطن محرم طور باشد از احقاد قاضی مبارک شایع حکم نطق است بپیکر
علوم و جمع حیثیات بعد از ابوالاجاه که از بنی اعمام او بود و بعد از آن مدد مدرس مدینه گردید

بعد از بقصد و ایرایه تری چنان بی مامور شد پس قاضی القضاة حکومت در اس گشت و فاش
درست بود خوشدل مزوم تاریخ انتقال است ترجمه حافظه اش در کتاب الافکار مرقوم است

این ابیات از دیوان اوست
بوسم من بی برگ و نوا برگ حنار
تا بوسه بر پیغام دهم آن کعب پار

چون نیشکر ز استی خویش نگذریم
خوبان جدا کنند اگر بست بند ما

چگونه روز حساب از تو داو بستانم
خدا نگاهای تو در سینه بجای شکست
و می نشین بر سوزن که خواب نزد است
شکستن نفسم چون جباب نزد است
قضا چو خواست پایشان کند مرا خوشدل
فزون عشق بگو شدم و سید و هیچ گفت

خلق

خازن

غلامی

خلق

خوشدل

من گشته آتم که قصار انشاسد
ز ان بت بغاغم که حرف انشاسد
گرفته خاصیت سر من جوهر تیغت
که گشتگان تو از آه و ناله خاموش اند
کاش از حال دل غمزه من پری
پیش از ان روز که پری زبانی نبود
ز گریه ام همه آفاق عالم آب است
یکی بیایم شای اشکبار می دل
فلک آسوده بکنج حکم هم نگذاشت
آسمان زیر زمین بود نمیدانستم
عمو و حشمت گذراندم تمام
منفعل از نسبت انسانیم
لیل و نهامم گذرد در سفر
دانه تیغ سلیمانیم
خوشنود و محارقتنا علیان خلف خوشدل مرحوم است کتب درسیه خوانده و دستگاه علمی
بهم رسانیده و در دستگاه نوکران ب غیلم الدوله بهادر شده خدمت اقامی محکم عالی داشت بعد
قاضی بخوار شد بعد بجای پدر قاضی القضاة حکومت مدراس گردید طبع نظم داشت صاحب
این رباعی از وی خوش کردم

رباعی

بر خیز ز خواب بیرون و عمر ز دست
بر گیر حساب بیرون و عمر ز دست
خوشنود می بینو گواهی بشین
باشتم بر آب بیرون و عمر ز دست
خاطری کاشانی در بند بیری برومین جابجاک فنا شتافته منه +
با گریه زان خوشیم که آواره میکند
خلیل کاشی نامش محب باقر است شاعر ماهر بوده دیوانی قریب چهار ده هزار بیت فراخ کرده
یک ناله بیتو کرده ام از روی اشتیاق
از شش جهت هنوز صداسیوان شنید
گوارا و هر وسعت آرام ماند داشت
بنیاد آشیان بپایین گذاشتیم
خلیفه سلطان نمیر و اسدالدین خلیفه وزیر شاه عباس ماضی بود و بعد مصداق شاه ختم
داشته و بعد شاه صفی از منصب وزارت معزول گشته رباعی بشیر میگفت

خوشنود

خاطری

خلیل

خلیفه

رباعی

افسوس که عمر گشت پیوده تلف دنیا بعب گدشت دین رفت کف
 بنجید خدا و خلق را قوی نشدند ضلوع کردیم پاره آب و علف
 خواجہ علی برادرزادہ حاجی محمدخان قدسی است در شہد پیش نماز بودہ در ان باب گفتہ
 این پیش نمازیم نہ از روی ریاست حق میداند کہ از ریاستی است
 اینک خوشم افتاد کہ در وقت نماز پشتم بخالتی است و رویم خمد است
 خازن نامش محمد امین است از سخن سخنان تبریز و گنجینه دار معانی دل آویز است منہ
 بود رنگی دل غنچه سان دل جمع چو گل شکفتیم باعث پریشانی است
 گلشن فردوس اگر خواهی مرغمان خلق را سدر اہی چون غبار خاطر اجابت است
 خضالی سروی نامش حیدر است ہند آمدہ آخر حال خود را در سلاک ملازمان شاہجہان پاشا
 منظر مگر دانید و بخدست دیوانی صوبہ کشمیر سعادت پذیر گردید منہ
 چنانکہ کاہ را بزرگ کاہ را بر چید برہنہ پای من خار راہ را بر چید
 دل تلی ز وصال تو نگرد و بخمال عکس گل بوی ز آئینہ بخت ربشام
 خسرو از شعرا جو پور است اشعار بسیار دارد از دست
 دیوانہ عشق ترا ہر سنج راحت میشود سنگی کہ آید بر سرش سنگ جرات میشود

احرف الدال المہملہ

و اشش میرضی ششہ بنی میر ابو تراب شاعر عالیجناب است و معنی تازه یاب زلال غرض
 مکالم اصفا و شیرینی مثال بیانش در نہایت نازکی و دلنشینی و در زعفر و سفوران عمدہ اشخاص است و صاحب
 طرز خاص انعام محتاج لائقش حمد و الاثرا وہ خوبان مضامینش و غرر قرأت و ان یکاد احرام
 خاتمہ خداست و مناسک زیارت تقدیم رسا شد و در عمدہ شاہجہان پادشاہ باوالہ خود ہند
 آمد و در اشتیاق ہند گفت

خواجہ علی

خازن

خضالی

خسرو

خاتمہ

راه دور پست پالست وطن دارد مرا
 چون خناب در میان نقش بندگان خوشست
 قصیده مرغ یعرض پای خلافت رسانید و هزار روپیه جایزه یافت مبنی ازان قصیده اینست
 بخوان بلند که تفسیر آیت کرم است
 خطی که از کف دست مبارکش پدید است
 و چندی باد را شکوه بسر برد و بالطف خاص نوازش یافت شاهزاده را این بیت او بسیار
 خوش آمد و لک روپیه بهای آن مرحمت نمود بیت این است
 تا که راسخ بزرگن امی ابر نیسان در بها
 قطره تابی نمیتواند شد چه اگر گوه شود
 بجده دانش در دکن آمده نزد قطب شاه اعتبار تمام بهر سانیان رباعی در فراق پدر خود گفته
 که بر لوح مزارش نقش است

رباعی

دانش مکن اعتماد بر عمر دراز
 کاید بزبان کم بسر عمر دراز
 گیرم که چو عیسی بفک بپشرد
 آید بچه کار بی پدر عمر دراز
 و در شش بهشدر رفت و دوازده تومان تبریزی بطور سالیانه از سرکار باو میسرید و در ۱۰۶۷
 در زاویه خاک آرمید از وی می آید
 نشد که بوسه بپائی بدین چو تیر و هم
 گزشت عمر خنیا از کمان مارا
 بوی گل شاد فتن بخش امی بوش وقت بچویتی
 یکنف بگذار در سیر چمن تنه مارا
 گرز ابرو چین کشاید و در دم ببل بست
 خون بهائی گشته ما خنده قاتل بست
 مردم رنج بر مرار و زو وصل
 گریه شادی عرق صحت است
 مرا که خنده گل سر بدر و سحر آرد
 دماغ گریه ببل درین بهار کجاست
 آبروی دو دمان تا که هم بر باد رفت
 دختر رزاعس صد بار باستان گرفت
 ما و ببل عرض پاک سینه سیکر ویم دوش
 ناز پرور و گلستان زخم خاری هم شست
 چه سان از قید این صیاد آزادی بوش
 که پروانه بلندم تالپ با هم قفس باشد

بچگونه بار منزل برود مسافر اشک
 نمیدانم چه صیادی که زیر تیغست ابرو را
 مرد و انا بهمنز به ده اقران گردید
 در گزلفت سیاهش در پی تاراج ایمان شد
 اگر آه ندارم بجز گشتگر که از من
 پس از وفات که یادت کند بخور غم خویش
 صبح دیدم شبی بر برگ گل غطان ناز
 غم و شادی مساوی دانه با گردون مدار کن
 درین رنگین چمن چون لاله زرد
 بکشتن ساس سیران گردان نفس بستند
 روی ماه نو بروی باوه گلگون بسین
 در بزم کم سیر که جای در گم نیست
 بنا ساز درین بزم نسبتی داریم
 پر خدر از آفت هم صحبت دیرینه باش
 صفی دشت باداد رفیقان طی کن
 کتاب رخ نفسی تا بجای خود باشیم
 بگذر تا بکس تو عکس آشنا کنیم
 شب عیدستی نیم قدح در دست کنش
 درگاه قلیخان ترکمانی از سر کار آصفیاه ازل
 سر بلند شد سپه خطاب مومن الملک و منصب بخت
 و انشا و تاج وانی و حیثیات دیگر ممتاز بود و در لطیفه گوئی و مجلس افروزی بی انبار میرزا دارا

که رهنی بکین همچو آستین باشد
 چشم و لبران در زیر ابرو خواب می آید
 میوه رنگین چو شادان برگ نمایان گردد
 بفکر رهنی افتد سپاهی چون پریشان شد
 برو اسن آمینه غباری نه نشیند
 چو خون مرده سپید پوش شو با تم خویش
 یادم آمد طفلی و دامان مادر سوختم
 نه کم از قدح عادت بدر و صاف بین کن
 غریبم در میان همنشینان
 بنخل خانه صیاد آشنایان بستند
 آب عمر افزا بنوش و حسن و زافزون بین
 از حلقه برون چون قدح می سفرم نیست
 خوشش اندام نشاط از ضعف نالیهما
 کاش از اول نبود شیشه با سنگ آشنا
 چون قلمی دو سه یاری بسفر نتوان رفت
 چو عکس آمینه باز نده از نگاه تو ایم
 گلگشت باغ آمینه تنها چه میکنی
 شبستان حسا امشب چراغ روشنی دارد

با او ملاقاتها دست بهم داده میگوید چشم بد و راکش بجا است و موافقت یکدیگر اوقات
خوش میگذرد و بگلگشت بساتین و تماشای ریاحین و باغ شکفتگی آمویدی باشد و در سلسله
بمرض سرسام و ولایت حیات سپرد قبر او در او رنگ آباد است این چند شعر تراویده خامه

قصاحت جامه اوست

شکر که محض است گمان من و تو   من و تو نیست میان من و تو
بعاشترانه سوالی زد و رستان داریم   برای ما و شما این هوا چه میخواید
و اما میرزا محمد علی بن ملا محمد سعید از ندرانی مروی فاضل و شاعر بود در مرشد آباد فوت کرد
چند ورق اشعار بخط خودش بنظر در آمد از آنجا گرفته شد

تا سینه نامیست رسانا و که نازت   کوته نظری حیف ز مثرگان و رازت
دل زین رحم کرده در ابروی جانان بایسته   یاد من کی میکند و طاق نسیان مانده است
ز آن دل کشککش بند پریشان مانده است   که زهر بر پییده مانده باشد با خوا بانه است
حسرت چه بدر شود با دل چه خواهد کرد   بلال یکشبه ابرویت کتاخم سوخت
و وری نانش سلطان بایزید بود و خطاب کاتب الملک خط استعظایق را در هندوستان
شاید کسی بستر از نوشته باشد سلیقه شعرا و در نهایت مناسبت افتاده آخر عمر توفیق زیارت

وجع اسلام یافت از دست

گه در درون جانی که در دل حزین   از شوخی که داری کیجانی نشینی
تا از نظر آن یار پسندیده بر رفت   خون دلم از دیده غم دیده بر رفت
رفت از نظر و زول ز رفت از غلطت   که زول بر و هر آنچه از دیده بر رفت
و وائی حکیم الملک از طرط مادی از نسل جلال و وائی ست با طفت خصال و حسن شمائل
• مخصوص و متنا بود طبع نظم داشت و در کمالی کار میسجاسیک و از دست
در شب زلف سیاهش خواب مرگم در بود   بو العجب خوابی پریشانی که تعبیری ندانست

در کنارم نه نشیند برگز
 طفل اشکم که دویدن نه است
 ننگد نیل دوائی به بهشت
 چون گل از باغ تو چیدن نه است
 در دمی از جماعت افشار است زیاده برین عالش معلوم شد از دست
 توئی و قوت یکنا که در دوی
 لغو و باله اگر در دوشش اثر نکند

در دوی دهلوی خواجه میر محمد بن خواجه محمد ناصر از احفاد خواجه سید بهار الدین نقشبند بود
 شاور دریای حقیقت و توحید و شاه کشور تفرید و تجربه است و رقص و رسائل بسیار با
 حقیقت دارد مثل ناله در دوا و سرود در دول و شمع خصل در قاری دارد و در ریخته صاب
 دیوان است در او اخرا تا ثانی عشر به گمانه فیض سانی گرم داشت گوشه گزین حب و فقر و غمت
 و صبر و تسلیم و تکیه بود در دوا و بحر حقیقت و شش سال انتقال فرمود و در خواجه میر در تاجستان چند ایات از او
 لازم نموده است زمار و نهفتنت +
 ز غم و رفتن بهار طرغمه وار و تماشا کن
 که مثل صبح باشد هر نفس زنگ و گریه اینجا
 از گرومش زمانه نیا سوده ام که هست
 مثل فلک بدم سفر در وطن مرا +
 آمد خبر عزت آید او +
 زنده گانی بود از بس باعث آزار ما
 من بعد خبر نماند ما را
 در نظر ها گشته آسان مردن دشوار ما

رباعی

کردیم تماشا چون جهان من و ما
 گشتم درین بادیه مانند صبا
 بر هر که نهاد دل بفرغان گشتی
 پر بود و چون قاره ز شور دعوی
 یاد سے زمانه دل گم گشته میدید
 هر جا رسد گوش صدائی جرس مرا
 هر کس دو چار شد بر رخ خود نظر کشد
 گاهی ندید آینه سان هیچکس مرا
 بر سر کوئی توام یکبار منی باید گریست
 ابر تا داند که این تقداری باید گریست
 فی دوائی راست می آید نه جان بهم میرود
 در در حال من بیماری باید گریست

آزاد دل آزار و دل گرفتار هست	قصه کوتاه ماجر این است *
چنان چنان و دل شد در حق خود دریا	نه بهر جان دلی سوز و نه جان بهر آفتاب
اینگل زلیست چیده باشم شاید	رباعی بویش نفسی شنیده باشم شاید
گویند مرا تو خواب دنیا دیدی	از یادم رفت دیده باشم شاید

رباعی

این اهل زمانه دردناک کردند	بی هیچ عیب و عبت هلاکم کردند
از چار طرف غبار و لها چندین	بر خاست که زنده زیر خاکم کردند
آمر و زار اشک تو شود یکا غنذ	رباعی فردا تو بی یکس نجوید کاغذ
خود گو با خود حقیقت نامه نوش	ز آن پیشتر ای درد که گوید کاغذ

رباعی

درد دل باید همیشه داری خلاص	پیوسته میان سینه کاری خلاص
از شرک و نفاق سخت پرهیز نما	مخلص نشوی تا که نیاری خلاص

رباعی

سرسبز گشت بیچکه دانه حرص	آباد نگردد گهی خانه حرص
چون ظرف شکسته باز خان کرد	هر چند که بپسند پیمانہ حرص

رباعی

کردی شب و روز کامرانی با فقر	دیدی همه خیر این جهانی با فقر
مرگ و پیری و دوا کرد و آخر	صد سال اگر زنده بمانی با فقر
یا دایمی که مایل و نه نمانی دوستیم	بارخ و زلف کسی خوش کار و باری دوستیم
این همه از خویش رفتی در پی کار کس	ای دل گم گشته ما هم با تو کاری دوستیم
اتفاق آوری امروز و ما از مرسته	گوش بر آواز و چشم انتظار می دوستیم

آدمی و جلا از دل رفت ای بنده توان
بدل خیال و بال که داشتتم دارم
نش که سوزش دل که کند بیان مرا
یقین که از جفا دست برنمی دارد
صدای شهر و اعطاف که پس بلند است
بستم چه رود بدین حیرت نصیب را
خواهم شنید حرف تو و اعطاف دار
بر تو و اعطاف چندان تران اهل بیان
کار و بار و عذاب اینجا که برهم داشتی
در دراصل سخن ساندی بی آید مگر بد
بخاطر بگذرد و هر شخص را هر وقت یاد او
چگونه شب چنان در انتظار او بسر برم

پیش ازین البته در خاطر غمنازی داشتیم
ببیند راز نهانی که داشتتم دارم
بسان شمع زبانی که داشتتم دارم
من از وفات گمانی که داشتتم دارم
همین گوش گرانی که داشتتم دارم
پیشش چو آینه بدل سار و میروم
من شیشه و نعل زنی با ده میروم
که می نشاند گدایی تو به هم آمرزگار من
خاطر اغیار را بر ما مقدم داشتی
خونخود یا دایت ریحی که با هم داشتی
مگر از بهر آن شیخ دست خاطر ناگزیر گاهی
گهی گویی بر آواز بی گاهی سویی در گاهی

رباعی

چند آنکه ز خود برده قضا ما را
طاوس بهاران جهان گردید
آبی در دما برای خدا جلوه کردیم
بجایگاه تو شغلت خراسان ما را
آبی دیده تحقیق ده هر یک تعلد را
از ما حجاب داشت چو خورشید روی ما
ناسازی مزاج با کس ساقی نداد
خو را میان محکم و جبر و اختیار

اسباب بقا گشته میا ما را
رنگی که ز رخ پریده اینجا ما را
دیگر هر آنچه هست بماند برای ما
برنگ نقش قدم چشم غافل افتادست
چو خنک است باکی هر چه چشم دیگران بیند
چون سایه عای خود پس دیوار خستیم
چندی بخویش این همه ناچار خستیم
مجبور بودیم که خمار خستیم

گویند رحمت است طلبکار ز خشمش
 در دوا خرنه کی هم چند روزی کردنت
 بیک تغافل از آشفته خاطری مکن
 سباده نشود بدتر از گناه ترا نه
 هیچ کار کتب خوانیت نمنه آید
 اگر ز خیمه اشک بندامت از چشمت
 جز راحتی بدلت گرسیده است اسی درد
 نیست هم ای باغبان شاق گلشت چمن
 برشادی دوروزه گل خند می زند
 سیر چمن بکلیه احزان خوبش
 از داغ الفت مست دل و سینه کفروش
 رستم کجا بزور ضعیفی مارید
 ماییم و کج وحدت و آسودگی دل
 ز دست گردش افلاک درو ز پانی فتم
 بر تو بجا بس غم پیشگان و شادی کن
 اسیر سلسله زلف آنکس که بود
 به تیغ عشق تو سل گرفتار آسان نیست
 حیف است نظر باین و آن بکشودن
 ای شمع درین زمزمه خود چشم پیش

رباعی

نی بهر کسی قصد فساد می کن

بر بستی خود نه اعتماد می کن

چندی اگر ت زمانه اینجا دارد	خاک شود انتظار بادی میکن
رباعی	رباعی
اگر گل نشدی ز دای دل لاله بشو	در مانه برای خود ماله بشو
ای قطره در بجا گوی سخت پند	گردن توان گشت بر دانه بشو
رباعی	رباعی
کو عقل کجا فهم و کز آتشش هوش	کوران و کوران بهم نمایند خروش
چون شمع درین بنم عمیق میسوزد	ای روشنی طبع تو هم شو خاموش
داعی خواص محیط حقیقت و مجاز بود و از خنوران نکته سخن شیراز محاصر و متفیض شد شاه	
نعت السدولی است این ابیات از دست ۵	
می بنوشش که رنگ نگار مادر دارد	گل بو س که بوی زیار مادر دارد
چو باد خاک تو خواهد بهر طرف بردن	مهل که از تو نشیند بخاطری گردی
صد ره گرم چو شمع سراز تن جدا کنی	از ذوق خجرت سیر دیگر بر آورم
بجائی دوستی چنداگر کردی دشمنی با من	چو بید روان بخاطر نداده منامیدی
در یکی محو در ویش ز رخسار محاکم بود و ساکن محله دهم که در قزوین است جلالی میگردد و کجا	نشست می بخت و دیوان خود را بر میان بسته میداشت و نزد اشکال در محاوره یا اصطلاح
از دیوان خود سند پیش می نمود تا رد و پودن چنین می باشد ۵	
بستی چاک کردی چهرین در بزم بخواران	دری یکشود و از فردوس بر روی انگاران
دین بخنده کشت و دمیان ز لطف کشاد	بناز گفت مرا آنچه از تو پنهان نیست
بر مثال صورت دیو اربابان مانده ام	پشت بر دیوار و روی تو حیران مانده ام
دل نکرد و خوش مرا از دوستان گیران	چون تواند زنده بودن کجا بجای گیران
هر روز اختیار جهان پیش دیگری است	دولت نگردد است که هر روز بدو است

۵

۵

دوست دوست سخن بود و آشنای معنی نو و کمن معاصر سلطان حسین میرزا است
و شاعر رنگین خوش اداین بیت ازوست

بلاست از تو بدل هر زبان جفای دیگر   جفا که بر دگری نیکنی بلاست دیگر
در کی فنی از قلم برخاسته باصفهان رفت و از آنجا برگشته بقم نشست است بزار بیت

دارد ازوست ۲

چون توان جبین که زلفش گشته و انگیر ما   پاسبان در زیر سردار و سیر زنجیر ما

تا را بصرانی صبا و الفتی است   ورنه به نیم ناله نفس میتوان شکست

جنون ز روز ازل بود و مستم لیکن   با آنکه دیر رسیدیم نقیب مجنون شد

زنده در عالم تصویر عین نقاش است   همه را خواب عدم برده و بیداری است

دیری محراب را بهیم سین از مردم کامل بود و شاعر قابل در گشته مرحله حیات طی نمود آینه

بیت ازوست ۳

پیشد همیشه مصحف رو را ز چشم من   ز انسان که روزی بر زبان کتاب را

همیشه نعمت شایان چشیده ام شورت   نمک بقاعده در شور بانی درویشی است

و او و میرزا و او بن میرزا عبداللہ ستونی منصب تولیت روضه رضویہ داشت به صاحب

دو زبان صفویہ ممتاز بود و در شاعری و تنگنای وسیع و تربیت حاصل دارد و در کمال و ادب و ادب

انتقال کرد این ابیات از جمله اشعار لطافت شعرا و است ۴

روشنی از خویشی باشد دل پر نور را   شعده شمع از رنگ تنگ است که در نور را

جام گل کاسه در یوز و بلبس گردد   بچمن آرد و اگر باد صبا بوی ترانه

بجز و لا تجزئی کسند حکیم استوار   به بیند از شکم و بان تنگ ترا چه

قرص از مرتبه مرقی انوار است مرا   بسکه این راه گران بود و بسکه است مرا

اگر صاحب سخن کامل شود خاموش میگردد   گرچه چون از زبان خنجره باشد گوش میگردد

ز خط پندشتم صفت زاولش میگرد
 چو دستم که این جدوار آخرش میگرد
 داعی بهدانی در اقسام شعر ما هر بود
 و دلش قریب به هزار بیت بنظر رسیده از دست
 عمر ابد نتیجه وصل نگار ماست
 آب حیات جام می خوشگوار ماست
 پیکان جو را باید میتوان کشید
 زین پار به جگر که کنون در کنار ماست
 داعی پس ضمیری اصفهانی است و
 بزم آرای مخدانی آیینیت از دست
 آمدی رفت ز دل صبر و قرار نمیشین
 بنشین تا بخود آید دل زارم نشین
 و اما ملاوانا معنی یابی تلاش بسیار داشت
 بعنوان منشی گری در سر کار امیر خان عالمگیر
 منسلک بود و نظم هندی بسیار خوب و زون می نمود از روی آید
 در عشق ابای مست تقلید گفتگو
 این راه را چو سایه پایانی کسان سپو
 بر بند سنگ بر شکم از فاقه چون گهر
 مفروش خویش را و گمدار آبروی
 در ویش کا هن تبریزی بود مست مشرب توصوفت بوده و سلیقه شعر لایم داشت

رباعی

ای دل اگر ت بود شعور و ادراک
 چشمی بکشا چو مهر بر عالم خاک
 هر لاله نشان ساغری بر لب جوت
 هر سایه سیاه مستی افتاده بخاک
 وانش نازند رانی نامش ملا علی بود و اول جاوید تخلص میکرد از دست
 به پیش ما چو زنی لاف زور بازورا
 که میکشد همه کس این کمان ابرورا
 مابذوق گریه هستی باین بزم آدمیم
 می بده ساقی بقدر آنکه چشمی تر شود
 گذشتن از لب میگون بوقت سبزه خط
 چنان بود که کس در بهار تو به کند
 دوستاق گر جی نامش بنزد یک ست از جمله منتبان آستانه شاه عباس ماضی بوده و سلیقه
 شعر ملائمت تمام داشته از دست
 برادر گوش دوران اگر گرد این چنین زمین
 بانکه روزگار می آسمان گرد زمین زمین

بلی تکلف چون چراغ روز در بزم جهان   گیرم از بهجت فروم کو دایغ زندگی
 دستور میرزا حسن علی نام داشته شاعری مشهور بود و در شیرین گوئی دستور منته
 ز مجنون آنچه آید در وجود از نام نمی آید   دویدن شیوه لیل سمت از دریا نمی آید
 دولت هوایی مردم به غرضی کند   آخر کلاه بحر نصیب جباب شد
 تویی که گوش بحر فم نیکنی ورنه   ز کوه با همه تمکین جواب می شنوم
 دستور نامش میر رفیع بوده وصلش از ولایت ایران است در علم حکمت و تنگای داشته
 از دیار خود به بند آمده میگذازانید با سیر عظمت اسد بخیر ملاقی شده طبعش بنظم رباعی میل تمام
 داشته از دست

در گلشن عشق کز گلشن رنگ بود   صوت همه مرغان یکجا بهنگ بود
 در سونختی نقاد قی توان یافت   خاکستر هر چیز یک رنگ بود
 دیده نواب اعز خان ترکمانی در عهد عالمگیری منصب چهار هزاری افتخار اندوخت و در زمان
 محمد شاه بمنصب چهار هزاری و خطاب ترک جنگ سر عزت افراخت و چندی بنظامت صوبه
 کشمیر هم پرداخت تین کشمیری تذکره حیات الشعراء بنام وی نگاشته در او اسطوره دیده
 بتماشای آخرت کشاد این ابیات از وی دیده شد

شیشه دل از اثر ناله شکست   از نسیمی ورق لاله شکست
 گر تو ساقی شوی ای عهد شکن   میتوان توبه صد ساله شکست
 فریاد من از چشم سیاهت بفلک رفت   این طرفه که از سر مه شد آواز رستار
 تا چشم تو زه کرد دکانی بکین   یک صید نیا سووزمانی بر مین
 در و مندا از قلوب محمد آبادید بود بدلی آمد سیر ز اسطر اوراد رایه شفقت خود گرفت
 و همین غایت و تربیت ایشان مجموعه کالات شد و در فن سخن رتبه شایسته بهم رسانید
 میرزا در حق او میفرماید

مظهر باش فاضل از احوال در دست
 تعلی مستاینج و گره روز گزینست
 از وی می آید
 بزخم خویش از آن کو کین مکر پست
 که شور خنده شیرین بکام پرو پست
 تو کوئی می فروشش نماده آبر و مرا
 لب تشنگی فروخت بدست سب و مرا
 جان یکسانه دادم و شادم که عمر با
 بوده ست بر مراد تو مرگ آرزو مرا

رباعی

یکچ عتاب و ناله ظاهر کردی
 وین عمر و روز و با خاطر کردی
 بعد از مردن رست بجا کلم افتاد
 اول با سیت انچه آخر کردی

حرف الذال

و الفکار شروانی سید رفیع القدر و شمشیر چه در است فضیلت را با شاعری جمع
 داشت و دبیر فلک را افضل بجد خوان می پنداشت قصیده را نیمه در بحر و زیر شعر و انش
 و هفت خروار ابر شیم در وجه صله یافته شعرا و در رنگ جوهر ذوالفقار عزیز روزگار است
 چندی از ان در اینجا اثبات نموده شد

ز بی جناب شریفیت خلاصه ایجاد
 ز بندگی تو گیر و سعادت استعدا
 شفته روی جلالت ز دیده او یام
 گذشته یک نواالت ز منزل اعدا
 زلف و عنق تو گیر و وجود نفع و ضرر
 ز مهر و کین تو باشد اساس کون و فساد
 خرد که عارف اسرار کلی و جزئی است
 هم از قبول تو وارد قبول استعداد
 هلت ز پر تو معنی نفوس قدسی را
 بسوی عالم تحقیق میکند ارشاد
 عذار روز نگردد و نهان ز طره شب
 اگر ز رای تو یابد ستاره استعداد
 طره شبرنگ آن خورشید روی حسین
 در نصایح نیم روز آورده شک از کجین
 او ز من دور است من ز تو یک نیم هر دو
 دیده معنی ازین بهتر نباشد و در بین

نکبت گیسوی غنچه مشک افشان است شمه از خاک پائی شهریار آستین
ذوقی سرفروزی ذوق سخن فراوان داشت و شوق وصال خوبان معانی بی پایان در
ایام قل احمد خان ترقی بسیار کرد و بلکه الشعرانی سر برآور و کتابها را بنام پادشاه
سجیل کرد و انعام وافی یافت جمعی او باش طمع آن نقود او را شهید کردند و پیش از قتل
غزلی گفته بود از آن است

ما از ازل بشیوه منصور بوده ایم قاتل بیا که لب به اناحق کشوده ایم
ما هر چه احتیاج هر شنیدیم و دوست اما بزخم خویشتن الماس سوده ایم
مکن تغافل ازین بیشتر که می رسم گمان برند که این بنده بی خداوند است
آخر مهر و محبت نه همین سوختن است تا چها بر سر خاکستر برود و نه
بیتو شب تنهایی زین ذوق کمی آئی تا کی من سودائی بر خیزم و بنشینم
توبه منی ملا حیدر اصفهانی قلعه کشای خیبر خدانی است و یک تاز میدان بیان و معانی از
نوازش یافته های عاقل شاه والی بیجا پور بود و شاعر صاحب مقدور آرزوی است
بحر عشق تو ام می کشند و غوغائی است تو نیز بر سر بام آ که خوش تماشا می است
غم چو شد سایه فگن سایه نشین من بودم هر کجا پای ستم رفت زمین من بودم
تعب از وفات بر قلم استخوان ما سربسته نامه ایست بنا مهربان ما
ذوقی محمد امین اصلش از ترکمان است اما در کاشان بسر می برد و در مراتب علی شاگرد میرزا جان
شیرازی است چندی در خراسان و فارس و عراق سیاحت کرد و آخر در قصبه لایجان به عالم بقا
شناخته خوش سخن است و شمع افروز انجمن میگوید

چون شنیدم خجالت تو و آسوده دلم چکین وصال است که در پی غم هجرانش نیست
آه تو در فکر جدائی من مضطرب شدم چکیم در نظرت سخت مکر شده ام
خاک عالم بر سرم که تو شوم و گردان گر چه با خاک سیاه از تو بر ابر شده ام

نزدیکی

نزدیکی

نزدیکی

چه آفتی تو ندانم که در جهان امروز
 یاد ایامی که بهر خاطر من بار قیام
 آنچنان بخود بیزم از جام حسرت میستم
 بطور دیگر از دم نصیحت میکنند ناصح
 پس از عمری که بهر پیش من یاری آید
 گناهم اندانی باید از دوزخ فزون تریم
 دوقی از دستانی شاعر شهوار از معاصران حکیم شنائی است در بدایت عمر کشتی کردی آخر ترک
 آن پیشه نمود اشعار نکین دارد و سخن شیرین و یونش پانزده هزار بیت ست ز کلام او است
 انگشت مزین بر لب پر حوصله ما
 هر دو بر هم زن هنگامه عیش و طرب اند
 چو خواهم از سر کوی بستن کنار کنم
 نه شگوفه ام نه برگم نه شمر نه سایه دارم
 تا داغ تو در کینه جسمم درم کرد
 چندان بالم خوی گزشتیم که آخر
 تبرگز نظرت بر من غمناک نیست
 رسید ترک من و خنجر از نیام کشید
 امیدواریم از حسرت انتقام کشید

دویتی تبریزی در تبریز حکم پزی میکرد و شعر خوب میگفت از دست

شب و دم بر بام آن نه گوش بر روزنم
 و زره محمد صبح اکبر آبادی مدتی در کهنه ملازم شجاع الدوله بهادر بود و شاگردش الدین فقیر
 در علم طب و دستگاه داشت باخر عمره که بلا رفته متوطن شد و بهانجا در اوایل ساله در گذشت

این رباعی از دست رباعی

نایب

گر با بگذشت و این دل زار بهمان
سر با بگذشت و این دل زار بهمان
قصه هزار گرم و سحر و عالم
بر با بگذشت و این دل زار بهمان
ذوقی میر عبد الواحد بگرامی سخن شیرینش بگو سوزی نبات است و شعر آبراش بگو ارامی
آب حیات از یاران میر غفلت است و خبر بود او را نسخ است سخی بشکرستان خیال شتم نظم
و نشود وصف خلوتات درین نسخ مناسب شیرینی ذوقی تخلص میکند ورنه تخلص اصلی
او اوصاف است چنانکه در حرف و اوبیای آرزوی می آید

آنانکه پرده از رخ نوزید واکنند
آیا بود تو واضح صحنی بهاکنند
نمان از تنور بهرم با جاشد هست
لازم بود که حق غریب اداکنند
در کار غیر حاجت هیچ تنها نیست
ایمال در تامل فرنی چراکنند
آنجیر را ز شاخ درخت ارجاکنند
پنهان ز چشم بدلبش آشناکنند
هنگام آن شده که اسیران نمیدار
بر کام دل ز محنت زندان رهاکنند
آورده ام برای شانه بیت انار
نوشش کنید و مخلص خود راو کنایه
ببین بسوی چپائی بدیده انصاف
که بی وصال شکر حالت زاران چیست
غرض ز موسم برسات اول و بوندستی
و گر نه این همه تمهید برق و باران چیست
در تمتای ملاقات شکر ای ذوقی
آب گردید دل شیر با لفت سوگند
بوندی و گشته قنوج بیادم آمد
شب بچرخ انجم و مرا چو تماشا کردم
فوکا میر اولاد محمد بن میر غلام امام برادر عیانی میر غلام علی آزاد بگرامی است میخیزانده علما
بخوابش او از سر پرده قوت بجلوه گاه فضل آورد شوق سخن برعم نادر خود کرد و سابقه سبب
دار و صاف گو معنی بوست

کشید آخر مرا هم جذبه گل جانب گاشن
صبا این فرود و نخواه سوی عنایان
تا بسوزد کشته خود را بداغ تازه
بر مزار عنبر افروز و دجراغ تازه

گریسی تیج بکفت از سر جان بر خیزم
 بآئینی که ریزد گرد بر بالائی خود سینه
 چو قفل بسته کن نوک سوزن باز میگردد
 حریف و خشم چون گرد باد دامن صحرا
 بزرگرفت دل من رعشه گرفت ست ترا
 خواست از شیوه بیداد و هدایا مرا
 سستی است که از بسبت و کشاد مژه خود
 ذوالفقار رسید ذوالفقار علی بن سید فرزند علی از قاضی زادگان قصبه نیوتنی ست در انگلستان
 متولد شده و در بلگرام سکونت دارد صاحب ذهن بسا و طبع ذی ذکا است در مدح نامزدگان
 و ریشه عالی جو پال نواب شاه جهان بیگم قصاید متعدده پرداخته دیوان مختصری غیر مرتب
 عمرش در صحن تحریر این جریده قریب به شصت سال سیده این چند بیت از دست
 هر سبک رایتج ابروی شما پهلوشکافت
 در حسن خویش تا آراستی باز آید عالم را
 تامل میکنم بسیار در نظاره رویت
 ای گل تو این رنگ دل افروز که دادست
 جانان بتوش شیر که دادست ز ابرو +
 این عاشق بهر ضعف عارض که نوشته است
 چو بخون هر سحر خورشید در صحرای زوارد
 بیا در پرده چشم من ای نور نظر بارست
 دل من شوق روی او دارد
 ای اهل چند روز اما نمده
 پیش پای تو نشینم ز جهان بر خیزم
 سیست جنون با خاک ریش می کند باز
 کشاد کار دل از شتر فضا در میجو احم
 غبار هستی مو بوم بار باد میجو احم
 طفلی و کوز بیدسته خدا خیر کند
 خبر قتل کس گفته فرستاد مرا
 در چشم زدن صبح جهان شام توان کرد
 ذوالفقار رسید ذوالفقار علی بن سید فرزند علی از قاضی زادگان قصبه نیوتنی ست در انگلستان
 متولد شده و در بلگرام سکونت دارد صاحب ذهن بسا و طبع ذی ذکا است در مدح نامزدگان
 و ریشه عالی جو پال نواب شاه جهان بیگم قصاید متعدده پرداخته دیوان مختصری غیر مرتب
 عمرش در صحن تحریر این جریده قریب به شصت سال سیده این چند بیت از دست
 هر سبک رایتج ابروی شما پهلوشکافت
 در حسن خویش تا آراستی باز آید عالم را
 تامل میکنم بسیار در نظاره رویت
 ای گل تو این رنگ دل افروز که دادست
 جانان بتوش شیر که دادست ز ابرو +
 این عاشق بهر ضعف عارض که نوشته است
 چو بخون هر سحر خورشید در صحرای زوارد
 بیا در پرده چشم من ای نور نظر بارست
 دل من شوق روی او دارد
 ای اهل چند روز اما نمده
 در بر هر دل خلیه تیر مژگان شما
 گران کردی متاع در دهم سزای غم را
 مگر در معصفت روی تو یابم اسم اعظم را
 بلبل تو این ناله جانسوز که دادست
 وز سوزی مژه ناوک دل و دوز که دادست
 این نقطه خورشید نگه سوز که دادست
 مگر از خال خسار صنم سودا بسد دارد
 که مژگان من از بهر تو در دامن لهر دارد
 ذره خورشید آرزو دارد
 کشت من خوشه در گلو دارد

بر آید از قفس تن چو طائر روم	بشوق می بکند آشیان بطارح تا که
در ترش روی چو ایجان در تکلم آید	میو پستان حسن خویش میخوش کرده
گرد چمن گذر فتد آن گلزار را	حسن دگر و بد تماشا بجسار را
دوش در کوچه جانانه شدم	من ندانم که شدم یا نشدم
بر در کعبه نشستم یکدم	سالها عاکف تنخسانه شدم

حرف الراء المله

رو و کی سمرقندی کاروان سالار شعر است و مقدمه ابجیش عساکر فضا اول کسی که
بتدوین سخن فارسی پرداخت و گلهای بوقلمون را گلده ساخته است اوست اخوان الشیخ مذکوره
نویسان مفصل بضمط آورده اند و در دیدنیات ترجمه حافظه او نوشته این رباعی در وصف
ابوالحسن مرادی شاعر بخارا گفته و گوهرشین بهاسفسته
مرد مرادی نه همانا که مرد
جان گرامی به پدر باز داد
مرگ چنان خواجده کاری نمود
کالبد تیره بهادر سپرد

رباعی

چون کار دلم زلف او ماند گره	بر هر برگ جان ز آرزو ماند گره
امید نگریه بود افسوس	کاشم شب وصل در گلو ماند گره

رباعی

رویت مدایح حسن لطفت مرغان
زلفت غنچه صدف دهن مودند آن
ابر کشتی چنین پیشانی موج
گرداب بلا غنچه چشمش طوقا
رشدیدی سمرقندی شاعر صاحب رشد عظیم و نه اندیش مستقیم بود از سلطان خسرو
خاقان سید شعر خطاب داشت و در دیدنیات ترجمه حافظه وی و در آثاره و ابیات عظام
او آورده اشعار غزل ایراد نموده این قطعه از ویست

تو وزیری و من ترا مداح دست من بی عطار و اینی

تو وزارت من سپار و مرا مدحتی گوی تا عطا شینی

رفیعی میر حیدر رحمانی کاشی و شعر من بدل بود و در عمارت تاریخ ضرب المثل از شعراء دولت اکبری است برای تفسیر محل فیضی سوره اخلاص بی لیسم المذاریع بر آورد و در او اخرا تاجی حاجی عشر در آخرت شناخت این چند شعر رفیع پایه و بیت گرانمایه از وی است

عزم سفر کردیار ما ز میان میرویم او اگر از شهر رفت باز جهان میرویم
این صید زبون گیت رفیعی که درین ام نزدیک بگردن شد و صیاد دنیا مد
سخر سازای دل ملک عشق و پادشاهی کن برو بخت روانی نشین و هر چه خواهی کن
صف مشغور و در هم که آیا گیت این قاتل که میخواهد شهید تیغ او عذر گناه او
دستی وعده داد و نماندنی وعده آید امروز هم سوخت ز انتظار هم ساخت شهر سام
چون شنیدی کز سر کویت رفیعی شد خاک هیچ رفتی گریه کردی عزای داشتی
مباد است من در خانه بیگانه افتی همان در خانه من به اگر در خانه افتی
من بتابوت رفیعی رشکها بروم که تو بهر پیش گریان تر از اهل عزای آمدی
تا زک و دلم ای شوخ علامم چه توان کرد من عاشق محشوق مزاجم چه توان کرد
غم زهر جا که رسد سر زده آید بدلم چکنم خانه من بر سر راه افتاد دست

رفیعی میرزا حسن بیگ قزوینی شاعر رفیع الدرجات و منشی خوش عبارات و ناظم رفیع المهدی و ناظر کامل الاعتبار ستانل علوم رسمی طی کرده و دستمایه فنون بهر ساند و کوشش به بند آمد
و منصب خجندی میپروا اعتبار برافروخت و صلهای گران در بدل مع شاه جهان پادشاه بیند و دخت در عصر عالمگیر بغیر کبر سن از نوکری استغنا خود است و در دلی گوشه اند و اگر رفت
و از سر کار پادشاهی و طیفه تعیین یافت تا آنکه از وطنه حیات مستغنی شد و پیرزادان معانی تازه تشخیر میکنند و لالی مبان را در رشته غزل منظم میاز آرزو در تذکره جمیع التفاسیر

انتخاب غزلیات اوستوفی کرده این چند بیت سواهی آن از دیوانش برچیده شد
 ای فلک دیگر بر آرزو تنگ عریانی مرا
 چون نگین باخویش نام خانۀ واریم پس
 در موسم گل گر بگلستان برسدیم
 لرزید دل و دوا نشان زان خم ابرو
 افتادیم ساخته از حادثۀ امین
 قدخم گشته مار بنظر کی آرد
 چو خار بر سر دیو اگلستان بنشین
 تا قوت پرواز نداریم و گرنه
 پروانه را چراغ و مراد غشایند
 ز تفتی دارد اگر دنیا نصیب دیگر است
 هنوز در کفم از عمر رفته تازی هست
 مرا که بنویز گلشن شراب غلغل است
 دست از باب طلب رانیش زد
 بی تبتی نگر که باین رقبۀ آفتاب
 نمی کنم سخن از هیچکس چه مردم چشم
 نه همچو سرو و گلم ذوق گلشن آرای است
 داغ حرمان تو هرگز نرود از دل ما
 خانه پریشنه را مانند جسان بیدار
 باغبان از سیر باغنت منتی بر من نه
 دیگری آرد مرا بیرون مگر از بزم یار

عیب دانا میستم تا کی پوششانی مرا
 هیچکس فیضی نبرد از سایه دیواریا
 از دست ندویم تماشا می خزان را
 سببی ست هلیدین نفسی قبل نما را
 هرگز ندهد تاب کسے بچهار مارا
 چشم مست که ندارد خبر از ابرو ما
 که آتش نشود از تو بهره مند آغبا
 عمر است که صبا و شکسته ست قفس را
 هر کس بقدر طبع کند انتخاب را
 می فروشد باغبان گل های باغ خویش را
 پیوستم از سر زلف تو یاد گاری هست
 چه سود ازین که چون گرس پیاله داری هست
 و امن از باب دولت خار و داشت
 تا شد بلند در پی تاراج شبنم ست
 مرا چه با که عالم پراز سخن چین ست
 چون خسل بادیه کارم همیشه تنهایی ست
 این وطن سوخته را حب وطن بسیار است
 جلدی بجا میند و لهارا بد لهارا میست
 گل بدست آدم را اما داغ از دست رفت
 ورنه و پیاچو شمع قوت ز فتنار نیست

بر من از قهقهه شیشه ای تظاهر شد
 خواستم سبزه صفت در قدم گل باشم
 تو گر روی ز چین بلبلان تمام روند
 با من اگر سپهر بود سرگران چه پاک
 من کفیل از طرف بیل گلزار که او
 دل آسمان شود خون ز حد اگر به بیند
 آنها که خواب راحت بر خود حوام کردند
 دل من به الفت دشمن که تا گرم است آب
 خارا آتش توان زد تا نگیرد دامن
 نیم بسمل شده مرغی بکفت آرام که مرا
 بدام زلف تو عالم تمام در بندست
 قفای آینه را به ز روی آینه دان
 رازی شیرازی شیفته شاه حقیقی و مجازی ست
 نشان خون شهیدان عشق میجویند
 خوش آنکه شب کشی در روز بر سرش آئی
 رشکی همدانی غواص بجماعانی ست معاصر شاه طماپ بود شعر دلجو دارد و خوش است

میگوید

تو ای غافل ز آهیم خانه رشکی چپی پرسی
 پدر چو طالع من دید بر سرم زد و گفت
 رستم از کوی تو ای خود بجفا کرده بگو
 رفتم و اندوه و هجران ترا بر دم خاک
 بین از دور تا دو دوازده این خانه میخیزد
 سرش سباد که رسوای خاندان من
 صرف اوقات با زار که خواهی کردن
 تا به بنیم بمیوه حال خستگان خاک پیست

رازی

و

چه حالت است که شهاب ترا بخواب کند
فغان من که کسی را بخواب نگذارد
شاید بد عائی تو گویم حکایت
کیا عرض حال مرا میتوان شنید
رونق یونانی آب و رنگ گلستان روشن بیانیست نامش میرواق بود اول من
تخلص میکرد آخر همان نام خود را تخلص قرار داد از دست

نیکویم که چون گل سینه بر باد صبا کشتا
نزاکت سوخت در پیرامنت بند کشتا
رسمایر از این دینش اکبر آبادی شاعر عالی فکر بود و شاگرد شیخ عبدالعزیز عزت و اقبال
خلافت خلفای راشدین رساله بسیار خوب مدلل بر این نوشته و محافلین را زبان گویند

بسته آروی می آید

ترا الام از تابنت میگدازد پیکرم
آب میگرددم اگر از خاک برداری مرا
رضی سمرقندی از ولایت خود بپسند خراسید و دلی را برای سکونت برگزید در شهر طرند
خوب دارد و سخن مرغوب آن دوست

جان را بسوی دوست خیال عریض است
این ناله که میشنوی کوس حلت است
مردمان گویند فردا سیکشی دامان دوست
حال من نیست تا فردا کجا خواهد کشید
ستاره ایست در گوش آن بالارو
ز روی حسن به خورشید میزند چهل
هجرت ز وصل غیر خبر سپید بد مرا
مرگی نوید مرگ در گریب همدم
کافر چنین سبب داند انهم رخصه ترا
دو دودل کدام سلمان گرفته است

راقم میرزا سعدالدین محمد مشهدی را قلم نقوش غریب بود و نام جوهر مجید بر قوم خاندان
ارزننگ است و اشکال ذہنی او تصاویر فرنگ سری بهند کشید و بازاری میخورد و باصفهان
رسانید و از شاه سلیمان صفوی بوزارت هرات مامور شد بعد و بوزارت مجموع ملکه خراسان
بلند پای گشت سخن آفرین و قدر دان سخنوران بود و مستعدان خراسان و عراق در ظل
عاطفتش سیر موسم آروی بهشت می نمودند مثل افسان مشهوری و غلیظی نیشاپور

و شولک بخاری بیشتر اشعار او غزلیات است اگر چه قصیده و رباعی هم دارد و گنانه نشسته بصید

مثنایین تازه چنین سے اندازد

سرکوی تو باز یگانه طفلان است پنداری
مرا بیتابی شوق تو دارد و دریا با سنی
لب خموشش در اظهار دعا کافی است
تبادرید گل و سوخت دلغ لاله تو هم
جاوه شاه در نیل بر دول ز کفم به
تسلی کند وعده دیدار بفردا امروز
شاید نماند تو ام خون بها بس است مرا
حرف سفر گو که من از کار میبزم
از تو بدخوا کشیدن یک نگاه آشنا
ز شهر با گذارم بر دهن نماند مرا به
شکوه از تشنه لبی نیست شهبان ترا
همیشه بست و کشاد من از هنر باشد
نیست اربابستم را بهره از رزق طلال
بر ما مگر تو رحم کنی ورنه آفتاب
ز رسم تنیت چاه و دوستان گذر
شدیم دور از عزیزان دیگر از عالم چو پی
نگند چاره لب تشنگی خست من
در پرده بود قطره زدنهای اشک من
بدستی شیشه در دست و گریه پانته می باشد

که تمام تر کان نشودم طفل اشک من و اینجا
که یکدم زندگی رهبت ابر صید شید اینجا
سوال مالش گوش است اهل همت را
درین بهار غنیمت شمار فرصت را
یوسفی در نظر از حسن نال است مرا
یار دانسته که امروز مرا فرود نیست
همین قدر که ز قتل و کشتن ایشان نیست
نقل مکان دور تو از دیده تامل است
کافری را در فرنگ تان سلطان کردنت
دماغ لاله صحرانشین که سودا می است
آب بار یک دم تیغ تو دریا خیز است
کلید و قفل صدق هر دو از گهر باشد
تیغ و ایم آینه جو دارد و خون میخورد
شبهای جبر را نتواند سحر کند
که هر مرخص امید غیاوست دارد
ندارد زندگی عضوی که از اعضا جدا گردد
آب تیغ تو مرا که چه زرس می گذرد
افسوس رفته رفته شد این با جگر بلند
تهدیدتی ندانم هر که در سینجانه می باشد

امن چون بستم ز صیادیکه شوخیهای او
 تنهام را چون خانه نگر و دزدان بحرف
 حتی بود کاشکی دلم از سنگ در بفل
 از سفر منع تو کردن نتوانم اما
 تمید انهم که دیگر از که باید بود و ممنوعم
 بیش ازین پاس دل بدخونی آید زن
 نمی باشد لباسش لکشائی غیر عربانه
 بنیم من در شمار بلبلان اما باین شادوم
 تا هم وطن نماده بسیارم که عمر با
 نشاطم نیست منظور از بساط دولت دنیا
 شادوم که ز فیض ناتوانی
 اگر این ست که ورت چمن صحبت را
 قدیم گشته ام کی طاقت بار عصا دارو
 کردی بمن ز گوشه ابر و اشاره
 بس است عشت بلبل گمان نداشت کسی
 تو بجای محکم کرده با آنکه میدانی
 میسر از عیش ما شوریدگان گاهی در چهره
 نمیخواهد بظا هر بزم عیشم نغمه پردازی

رباعی

در ویش و غنی میگردد میشکند
 آن شدیه که گوه را اگر می شکند

ظالم که کلاه گوشه بر میشکند
 غافل که دل نازکی مظلومانست

چندی بجای رنگ عشرتهای الوان ریختن
 که از کلید غلط بستگی زیاده شود
 بس بود در سفر کعبه مقصود را
 تو شته ره قدمی چسبند که برداشته ایم
 رشدی خطاب را بجای بود و بخش خالی از لطافت نیست
 تا قیامت فرزه بر هم زخم کرده انهم
 که مهید نگوی روز جزا خواهد بود

رباعی

رشدی بنشین بت هوار اشکن
 از خانه برون سنگ حوادث بارد
 روشن میر محمد مادی بنگالی میشد اساس صاحب کمالی است طبع سلیم و ذهن مستقیم داشت
 و در عربی و فارسی و هندی درس میگرفت و در صحبتش طلبه علم را در یک هفته سواد و روشن می شد
 صاحب یوان است از وی می آید
 آن رنگ جلوه دوست که محبوبش بود
 بیرون چون شمع ز قافوس غنچه بود
 بر سبزه دریای هستی نقش آبم کرده اند
 یکطرف تعمیر و یکجانب خرابم کرده اند
 رضا ملا رضا اصفهانی پیشه جولاپی داشت بقایت ظریف و لطیف الطبع نکته سیخ بود
 شعرش در کمال ملاحظ و استواری است و ذممش در نهایت رسانی و همواری غزلها دارد

این مطلع از دوست

نالیه پنداشت که در سینه اجابت گشت
 رفت و برگشت سریم که دنیا تنگ است
 خطبایه بکفیت لبست افزود
 شراب کمنه چو شد نشه بیشتر دارد
 راج میر محمد علی سیالکوٹی نقود افکار بین التفات اور راج و نحو را شعرا بنسیم توجه اولمانج
 مردی از او مشرب خوش خلق خوش صحبت بود با میرزا میدل و شاه آفرین هم طرح بود و در
 وطن خود دهن عزالت و قناعت گرفته قلندرانه بسوزی بر دو هنگامه بخوری گرم داشت

قریب صد سال بزیست و در ده اله بجوار رحمت الهی پیوست بسیار شوخ طبع خوش محاوره
 انجمن افروز بود و در شعر خواندن طرز عجیبی داشت عطر زلف سخن چنین می افشاند
 شد فزون در آخر حسن توبی آرایسم
 ز طرز آن نگاهم طاقت آخر ناتوانی شد
 بزیر سایه گمشدگی سعادتمست
 نه عز و ست که سر پیش تو افزاخته ام
 خوشتر از کنج عدم نیست سلامتگاه بی
 روز وصل از بیم هجران تو ام گریان گشت
 چسان آموخت بیرحمانه بفریاد کسرتن
 اگر باقی نیازی هست حاجت نیست تعمیر
 اگر این است آشوب خرام فتنه انگیزت

روحی استرادی روغند گشت سخره جیانی پیشی بود که نزل او پیشتر از جدت بسیاری
 از شعرا معاصرین خود را همچو کرده و از ایشان بچو خوشنیده و انصاف تحسین داده سالها در
 سلک ملازمان اکبر شاهی مخرط ماند و همراه موکب شاهی در سفر گجرات پای قلعه مالو گشته بمن
 توابع سروین روز جمعه بستم و سوم جمادی الاخره ششم سفر آخرت گزید و هاجماد فون شد و دیوانه

دار و قریب به هزار بیت او راست

حیات جاودان دار و شمشید پیشیادش
 از جفائی او نمی نامم که می ترسم رقیب
 زبانی گوئی قاصد شرح عالم را که در نامه
 قاصد از آمدنش می کند آگاه مرا
 بود در دست پائی او دل گر هم چون آن انگار
 مگر در آنگیز آب حیوان داده استادش
 یا بد از تاثیر فریادم که از بیدار گشت
 ز دست بخودی حرف از قلم بیافشاده
 تا کشد جذبه شوقش بسیر راه مرا
 که بر دار و بازای طفل از دست انگشت زود

چنان وقار تو بر کوه پای علم افشرد
که شد زهر رگ او چشمهای آب روان
رازی نواب عاقل خان اسم شریفش میر عسکری است از سادات خوف و از عمده خوانین عالمگیر
پادشاه بود در ایام شاهزادگی عالمگیر یکی از پرستان خاص بقضای آسمانی رحلت کرده بود
و مفارقتش بر خاطر شاه دشوار میگذاشت روز دیگر لشکار برآمد نواب در خلوت بعرض رسانید که با نهیمه
طالع خاطر دشکار چه حکمت خواهد بود شاه اشارت باین بیت کرد

نالهای خانگی دل را تسلی بخش نیست
در بیابان می توان فریاد خاطر خواه کرد
عاقل خان این بیت خود خواند

عشق چه آسان نمود آه چه دشوار بود
هجر چه دشوار بود و یار چه آسان گرفت
شاهی اختیار رقت کرد و بکرات و محرات سماع کرده یاد گرفت و پسید این از کیمیت گفت
از شخصی است که میخواهد بحضور حضرت بنام شاعری موسوم گردد تبسم نمود و نظر تریخیال
وی بیش از پیش برگاشت تا آنکه منصب چهارم هزاره ای رسانید و در هنگام توجه دکن بمصوبه دار
شاه جهان آباد مامور شد و یوانش عالمی است پرازیوسف طلعتان معانی و نشین و سواد غلطی
از سیه قلمان حروف مشکین نگین در کسبه بازار سطویش متاع در دانا را بار و بر تخته دکان
صفوحات گلهای مضامین رنگین گلزار گلزار هر شعرش زلفت معشوقی سراپا باز است هر نقطه حرفش داغ دل
عاشقی خانه بر اندازد و صفات رنگینی کلامش را خاصه از قلم زکس و سیاهی از دوات لاله باید و نگین
از رنگ گل و صریح آواز بلبل شاید از رشک لخته مهر و ماه و مهر در روسا خرق از نظاره
زناکت بخش گل و بلبل در رنگ با خشن این چند بیت از نغمات قافون عشق اوست
خشک کنم ز سوز دل دیده اشکبار را
چند در آب افکندم آینه بنگار را
قبله مست میکند خانه سیفر و شش را
آنکه بکعبه می برد ساکک بهوشیار را
چند غم جهان خوری دل چه نمی برین چین
یا و خزان در پی ست جلوه این بهار را
بست گره ز خون دل نافه آهوی مین
تا یکشاد آن غزال طره مشکبار را

ترست جام نیست دل جبهه نوش ما
 تر چو کشیم ز جیب عشق گریبان گرفت
 هر که بکف جام دید دولت جمشید یافت
 سالها شد که دلم مختلف روی تو بود
 در جهان هیچ دل از وسوسه آزاد نماند
 هر گل تازه که بشکفت سحر رنگ تو داشت
 سامری گیت که جان در تن گوساله دهم
 کشته مغز تو نیست چمن رازی و بس
 ای حسن ترا هر دم صد جلوه نقاب اندر
 در دود مرا و سر چون روح بود در تن
 تا زلف ترا دیدم در دست ضبا بچان
 احوال دل رازی گفتند درین مصرع
 عشق از معوره میخواند بوی را نه مرا
 من همی سازم تو هر چند میسوزی دلم
 از نظر پنهانی و در دود تو دل افکار
 رافع از شعر اکثمیر و سخنوران دلپذیر است شاگرد ملا ابو الحق ساطع کشمیری بانواب خان نورانی

خان بصری برداروی می آید

کفم چو کاسه گرداب بچیان خالی است   بان محیط کرم گرچه آتش نشاء ام

نواب هزار روپیه صلح بخشید نواب هم طبع لطیفی داشت این مطلع از دست

سخن خوشید لزان بر سر کوی تومی آید   دل آینه را نازم که بر روی تومی آید

را افسوس میرزا سید جعفر اصفهانی فیض میجادار دلنوا را بهب تخلص میکنند در شیوه

شاعری گوی میثی از اقران می رید و زنگانی در کمال صفاد ضیا بسری برد مجموع
 اشعارش پنجاه هزار بیت خواهد بود و در وفات کرد نقش فرنگ چنین می بند
 در چین چون لب لعل تو گهر بار شود غنچه گل گره خاطر گلزار شود
 شب زبیدی اشک است دلم بی آرام دایه در بچ بود طفل چو بیار شود
 جان میوز لذت خور و خواب گذشت رباعی از ساغر لعل و باد و تاب گذشت
 از تیغ تو دل نمیکند قطع امید لب تشنه نمی تواند از آب گذشت
 مدتی شد که دین بیکه خمیازه کشم تارسد دور بین دختر ز پیر شده ست
 راهب از بیکه گریه پانکشم معذورم خطا میخانه مرا حلقه نه خیر شده ست
 گریش نهال قد و خوابوه طراز است عذر گنه سر و پهن لب که دراز است
 جدا افکند چون نقش قدم زان نازنین را زد آخر آسمان بی مروت بر زمین مارا
 صد لاله شکفت از گل ما دلخ تو زلفت از دل ما
 ز شوق وصل تو برب رسیده جانی است وصیتی ست بیا تا مرا زبانی هست
 بده بقیمت دل هر چه میبیدی که مرا نه فکر سود و اندیشه زبانی هست
 خوشامرغی مرغی که آشیان دارد بگلشنی که نه بگلشن نه باغبان دارد
 آسوده خاطر ان چین را چه آگهی از ناله که مرغ گرفتار میکند
 راسخ میر محمد زمان سرسندی سید و الانرا دیو در اسخ القدم جاده استعداد معانی
 تازه می یابد و خوبان خیال را در لباس رنگین جلوه میدهد از غمده طراز زمان شاهزاده معظم
 بود و منصب هفقه دی سرفرازی داشت و فاش در کشتاد افق شد راسخ بمرد تاریخ است
 طوطی ناطقه آهنگ کلامش چنین میکند
 یاد از شام غم بزم خوشان کردیم مشت از سر سرگشته و پریشان کردیم
 جامه صبر بالایی چون تنگ آمد آنچه از دست برآمد بگریبان کردیم

گلی شکفت که من جامه باو ده نازم
 دلی طپید که من نیم بطل رازم
 می بجلوه در آمد که عافیت یوزم
 شکست شیشه که قربان شوخی نازم
 خروش ریخته بردل که نعمه شو قم
 ز پافتنا که آشیان دوم
 که آمی ناله شد افسانه خواب پای لطفت را
 ز بوی مریم کافور داغم رنگ می بازو
 چو شبنم سوخت چشم انتظار ای نامه بر حرمی
 ز بهی سلطان علی بیگ از خوانین سلاطین صفوی بوده و در وادی شعر مرتبه اعلی داشته

این ابیات از دست

آزادیم از دام تو شد فتنه تاراج
 مرغان به تبرک همه کنند پریم را
 از خرابی میگردد ششم منزل آمد بید
 دست و پا گم کرده را دیدم دلم آمد بید
 پر بزم آورده دیدم برگامی مخمخپه
 اجتماع دوستان یکدم آمد بید
 روحی سید جعفر زبیر پوری قصه ایست باز زده کردی لکنه بر وزن زنجیر سیدی پاکیزه تر از
 صوفی مشرب بود در توحید ذاتی عالی داشت در عهد شاه عالم به ملی تشریف برد با صاحب طبع
 آنجا مثل سیر زامید صحبت داشت در آخر عمر سالها در طبرستان لکنه پاکیزه آنرا و توکل کشید و
 عرض عمر را بطول مشق فنا خوش گذرانید از دوستان میرزا ادب و سید جعفر و کلمه انجمن اهل قندس
 انس گرفت دیوان مختصری دارد در این حکایتش منصفه ورق چنین جلوه مینماید

سیر نزول ذات بانسان رسید و مانده
 چون وحی آسمان که بقرآن رسید و ماند
 گشت چشم تو ولی فتنه قامت باقیست
 نیست آرام بگردن که قیامت باقیست
 از عدم بیداری دل هست ره آورده ما
 آب چشم خفگان چون صبح باشد گر و ما
 چو ماه نو کند چرخ به حسن است هر مویم
 لب خورشید غلطان آید از تحریک ابرویم
 ز فیض منطقی قیمت فزاید اهل جوهر را
 لبای غیر عربانی ز سبب لعل و گوهر را

شگفته چنه کدام آفتاب می آید
که خنده چون سحر زگر کاروان پیداست
رحیم عبد الرحیم خانمان سپه سالار سپهر بخان یار وفادار اکبر پادشاه بود و در صغر خود در
شجاعیت و سخاوت منفردی زیست و در زبان فارسی و ترکی و هندی کوس بیکائی می توانست
در تاج الفکار ترجمه او بسط تمام نوشته و سال وفاتش ۳۲۰ هجری بمصر بقاد و دو سالگی نشان
داده و الحق صاحب دولتیست مشهور جهان و عالی همیست معروف زمان سیم دگر جمیش
با قطار عالم سیده و شمیم خلق عمیش در دماغ جهانیان پیچیده و صفت شجاعت بی نظیر و شمشیر
سخاوت ابرطیر در فغون فضائل و قابلیت بی همتا و در ترویج طائفه اهل فضل کمال انگشت نما
فتح گجرات و دکن و سند بر دست وی شده و کارهای بسیار دست بسته از او بر روی کار آمده
مقبوله او در دلیست طبع نظم و شست از ویست

شمار شوق ندانسته ام که تا چند است
جزین قدر که درلم سخت آرزو مند است
بکیش صدق و صفاح و عهد بیکار است
نگاه اهل محبت تمام سوگند است
مرا فروخت محبت ولی نمیدانم
که مشتری چه کس است و بهائی من چند است
روای حق محبت غنائیست ز دوست
وگر نه خاطر عاشق هیچ خورسند است
از ان خوشم لبخندای دلکش تو رحیم
که اندکی باد امانی عشق مانند است
عنّت مباد چه می پرسی از حکایت من
دل تو طاقت این گفتگو نمیدارد

رباعی

ایدوست نه دشمنی دل از ارمیست
خوی تو نه دهرست ستمگار میست
چشم تو نه بخت ماست در خواب میراست
بخت تو نه چشم ماست بیدار میست

رباعی

سرمایه نعم ز دست آسان ندستم
دل بر نکتم ز دست تاجان ندستم
از دوست بیادگار دارم در دی
ای درو بصد نهارد در مان ندستم

رباعی

سرمایه عمر جاودانی غنیمت تو
گفتی که چنین والد و شیدات که کرد
بهتر ز هزار شادمانی غم تو
دانی غم تو و گردانی غم تو
بهای خون من و خون بهای صد چوبین
که من بخون تجم و قاتلم نظار و کند
نشان یا فتن حمد هزار مضمون ست
نخواند فائده مارا چو دوست پار کند
قیمت فضول که جویم وصال همچو توئی
بس ست همچو منی را خیال همچو توئی
رسمای محمد ارشد و سواد پنجاب سکونت و دشت مردی درویش وضع فانی مشرب و لوراطیع
رسادشت و علم شاعری چنین می افراخت
بامحالت شریکین یکباش شدن خوبیت
این غلط مجموعه را شیرازه بستن خوبیت

رباعی

در موسم دی مرا که هستم درویش
در تابش خورشید نشینم در خوش
فکر نگرم ندارم درویش
افکنده بپا گلی از سایه خویش
سایر ز اخان همدانی مولدش حیدر آباد نشو و نما در لشکر نواب آصفجاه یافته و از مجلس
خاص نواب بود و بنجاست انشاء قیام و شربت در رکاب نواب بدلی رفت و صحبت صاحب کمال
اتحاد یافت بسیار خوش خلق رنگین صحبت بود و طایفه میرزا میت بر قامت او دوخته میرزا دارا
باوی که بختی فردا ان صورت بسته بود آید چند بیت از بیاضش درین سواد نقش می بندد
خود را ز تنگی قفس آزاد میکشم
این مشت پر تو اضع صبا دمی کنم
در سرباز پرده دل به نفس آواز می هست
که درین خانه نمان خانه بر انداز می هست
ترسم اگر نیزش نه هجوم مار سائے
بحیال آستانش من و شوق جبه سائی
که در و پیام مار با جسمم خوش نگارم
رحمی نموده آمدم دوسته مصرعه هوای
ترسم که ای باغبان گلده ستم پیش من نیار
جمع یاران رنگین یاد ستم آید مرا

بگلشن دل پرداغ سیر یادارم   محاسن این چمن انتظار من سیرید*
 نمیتوان بفلک طرح اختلاط انداخت   هر از صحبت این غفلت گمی آید*
 خوبتر کرده را و یکی هم عالمی ست   بلبل مادر قفس کم میکند یاد وطن*
 راغب جعفر خان پانی پتی نیره نواب لطف الله خان و نسیه نواب شیر افکن خان شاگرد
 مکین ست و شاعر باتمکین در او اخرت نه بسله عظیم آبادان بحق تسلیم نمود از دست
 دی دو دروان بود ز خاکستر راغب   امروز چنان سوخت کران هم نشیست
 کدام رنج نمان بر سر دل افتادست   که دم زدن ز غم خویش مشکل افتادست
 ربانی نامش قاضی عبدالله ست از بنا قاضی محمد رازی در عهد جهانگیری و شاهجانی در هند

بسر برده مندر

دیدیم اثرهای ترا وقت اجابت   ای ناله ازین پیش مده و در سر ما
 روز به ملائیرازی از وطن بهند افتاده و همین چار و بودی عدم نماده مندر
 بملک حسن بخوبی سر آمدست آن زلف   که در نسب زد و جانب بافتاب رسد
 رسما تخلص منشی احمد علی کندوی جامع علوم و اخلاق گردیده بود و در نظم و نثر فارسی فکرش رسا
 و بنجیده منظوم نثر غم و چهار دیوان فارسی از وی یادگار و دیده طولانش در خوش نویسی سرآمد
 روزگار شوق سخن در ابتدا از طالب علیخان عیشی و محمد حیات بیتاب نموده و مدتی در صحبت
 آغا نصیبی و ملا علی اکبر شیرازی مستفید بوده و برای تکمیل این فن در عظیم آباد و بخت ملا باوقاف
 سمانی رسیده و با ملا عبدالباقی مینائی و قاضی محمد صادق خان اختر هم طرح گردیده و پیش حکام
 فرنگ بعزت سرفراز و بعد تحصیل داری متنازع قبل ایام غدر بهند و نشان از ملازمت سرکار
 انگریزی دل برکنده و بوقلیفه اعتراف آن سرکار قانع شده و در وطن طرح اقامت افکنده بقیه عمر
 بطاعت و عبادت مشغول ماند و در صحبت ارباب ذوق و وجد گذرانید تا سرانجام به شوال
 سنه یک هزار و دویصد و نود و دوازده هجرت در شهر لکنوه بر وفات یافت و شافقت تمیز رسیدش

مولوی عبدالعلی مدرسی متخلص بفرغ تاریخ و خاتمش چنین یافت

احمد علی رسا که بد از بقا رسید   اوستاد عکسار من پر ملال بود
تاریخ او نوشت فرغ از سرالم   احمد علی چه صاحب فضل و کمال بود
این تذکره که می بینی بکتابت منشی احمد حسین دختر زاده رسائی مرحوم است که درین مین بر مره
خوش نویسان ملازم این ریاست بودند است سله الله تعالی

از نشتر غم رسا

مرجاساقی سیخانه ما	کام بخش لب ستانه ما
مرجاسرشته ما دمی ما	ز بسبب سلاک آزادی ما
مستی و شور خرابات از تو	سیکده قبه حاجات از تو
شیشه از عکس قیام بزم پری	جام از لطف تو در طوبه گری
بهار آمد نویسم نامه پر شوق بلبل را	توان عطر گریبان کرد چندی نکبت گل را
جز نیستی بهر نباشد نشان ما	باشد بزیر سایه عنقا سکان ما
نسفت زلف سیاه تو روی تابان را	بجز ودان پی قسطیم کرد قرآن را
نشو چون گل پریشان تنگ دستی گرشود پیدا	چو غنچه خا طرب خود جمع کن ناز رشود پیدا
حکاگر کشود دیگر نمی فهمد زبان ما	ز حال زار ما یارب که باشد ترجمان ما
با وج نظم مای می رسد فهم خدائی	زمین شمع باشد از بلندی آسمان ما
خاطرش تنهائی سوزد ز آو سیر و ما	رنگ رویش سرخ میگردد ز رنگ زرد ما
خندست بیار شای آید چو از حسد بگذرد	نال ما هم ترا د از دل پرورد ما
آتش خونین تاب سوزد ایم ما	آبرو از چشم تر و دریم ما
عاقبت مشوق عاشق را بگردد بهم خوا	از شکفته های گل آید صدای عنایب
گو گنگارم ولی غمزدوس باشد منزل	زاکمه باشد فطرت بستان برائی عنایب

می برد دل نکست گیسوی دوست	میکشد جذب محبت سوئی دوست
زانکه دارم تکیه بر زانوی دوست	فکته دوران چه میسازد بمن
تا نولسیم نامه غم سوئی دوست	فرستی امی چشم گر یان رسا
کجاست قیس که هم در دستان نیست	بهار خسته دلان زخم خونچکان من است
که بی زبانی من سر بس زبانی نیست	لب خوش من اورا بگفت گو آورد
تیر ظالم تالاب معشوق از پهلو گذشت	نی این شمشیر آن سفاک از بازو گذشت
جان این مشتاق مرگ از جنبش بر گذشت	و کشید نهایی تیغ آذر دین بازو چرا
آه یک مسلم ز جان در عشق یک هندو گذشت	دل فدائی خال شکن لب دلدار شد
چیزی که غیر نام ندارد میان تست	زمزمی که جای حرف نباشد دهان تست
عاشق زرگس جادوی کسی است	چشم دیوانه آهوی کسی است
سخن لعل سنگدوی کسی است	اینکه گویم سخنان شیرین
که بر نوید لعل خط آشنا آورد	ز بهرین منت آن قاصد جگر سوزم
در چشم تو ماسوا بگنج	در قلب تو جز حرف انگیزد
در چشم تو تو تیا بگنج	مارا چه گذر بدیده تو
چه جای غم که در و نام او بگنج	بهر دلی که توئی غم درو بگنج
حلاوتی است که در گشت گو بگنج	کسی چه وصف کند لعل شکرین ترا
خوش بیانیهای بدخوی مراد یوانه کرد	راستی مائی کج ابروی مراد یوانه کرد
آدمیتهای آهوی مراد یوانه کرد	صرف با من کرد چشمش طرفه انسانی
دلنوازیهای هندی مراد یوانه کرد	گر مسلمان با مسلمان انس دارد و دوست
بچپاره کدام چاشنید	غنم گرنه بجان ناشنید
که آب تیغ کفایت بغسل او دارد	شسید ناز چه حاجت بآب جو دارد

گل روی ترا چمن شتاق	مشک زلف ترا خن شتاق
خلق پروانه شمع روی ترا	بلقاعی تو انجمن شتاق
عشق در پرده نمان بود نمیدانستم	نیشتر در رگ جان بود نمیدانستم
ز گوهر برتر انستم بلکه از اوج سما انستم	مباد آن ساعت بدگز نگاه آشنا انستم
اگر توفیق یاری می نماید زود تر من هم	رسا از سر قدیم کرده سپاهی مصطفی انتم
گر دل دیوانه را سر به تنیدین دهم	هوش ترا ای پرچی بال پریدین دهم
بدل خصال نگاری که داشتم دارم	هوائی وصلت یاری که داشتم دارم
جان مناسب نبود نذر بجانان بردن	شرم می آیدم از زریه بکرمان بردن
آی دل طریق آشتی از اهل کین مجو	از زهر تلخ فاکمه انگبین مجو
ای دیده وز چشمه سوزن نخواه آب	ز تها ز مشکنا نه ز چین جبین مجو
و کم افتاد در چاه زنج ای عقل تدیری	تدار د ناله در گوشش که رای آه تاثیر می
بوقت زنج بر بالینم آمد خانه آبادش	بجان شتاق لطف دلبرم ای مرگ تاثیر می
رضامی شاه رضا خلف بهاء الدوله از مردم طهران از اولاد شاه قاسم فخرتش بوده این	

بیت از دست

بروز وصل از آن خاطر حزین دارم   که دشمن چو فراق تو در کین دارم
رضامی از سادات رضوی ست مردی نیک طینت درویش سیرت بود اوقات عزیز در

تحصیل علم پسری بر داین دو بیت از دست

کار من دو راز می روی تو غیر از آه نیست	بسکه دارم ضعف آه گاه هست گاه نیست
و کم نیاید از آن زلف پریشان	با اختیار نیاید کس از وطن بیرون
رائقی حکیم باقر حسن خان مؤلف تذکره گلستانه که ناظم از اعیان قوم ناطقه بوده و در	
قصیده او دیگر مضامین مدح ظاهر گردیده شاگرد محمد باقر آگاه است فکر بلند و شست و طبع ارجمند	

زلف

شتاق

زلف

بصاحب نواب اعظم جاده بهادر شرف اندوز گشته جمیع خاطر بهر سرانید و در کماله بعالم آخرت

خرامید از دست

بزاری عرض مطلب کن اجابت گر بهوس دگر
اشتراک در گره باشد و عاصی وقت باران را
همین ادائی تو تنها آفت جان است
به پرده چشم ترا فتنه بامی پنهان است
از تماشای جمالت چه بلا جوش را شک
حشر طفلان شود اینجا که تماشا باشد
کرد پیش مر اگر دشمن چشم سبزش
من ازین ساغر شرار سیه مست شدم
راقم محمد حسین قادری ابن نجم الدین حسن خوش نویس ولادتش در سال ۱۲۳۵ بوده و فیض سخن از حد
شائق و مولوی محی الدین واقف ربوده و تحصیل علوم عربیه بخدمت مفتی بدرالدوله بهادر فرمود
و هم مشق سخن پیش ابوطیب خان والا کرده این ابیات از دست

گداخت شعلا رویت دماغ آینه را
شکست مستی چشت ایام آینه را
ز جور چرخ نرسند خبر و بیان حسم
نگاه کن کلف ماه و دماغ آینه را
بسان خط شاعی ز تاب مهر رخت
نگه بدیده من ریشه دار میگردد
رفعت محمد عباس بن شیخ احمد شروانی مولف نفعه الیمن و حدیقه الافراح نزیل جویال و موطون
این دار الاقبال امامی المذهب شاعر خوشگوشت در حین تحریر این نامه متهم حکم ترتیب بتو لعل
ریاست و قمرین هرگونه رفعت قارفت فن تاریخ و دیگر فنون و منشی معامله نویسن و شیون

این چند بیت از شهرستان طبع او است

حال من آشفته بجانان که کند عرض
در دامن بخور بدرمان که کند عرض
رو داد دل خسته و سوز دل و شسته
جز خامه عباس سخندان که کند عرض
بمی نیازم کرد از کون و مکان تاثیر عشق
سیم شاد زین تا یا فتم اکیر عشق
قطب شاه وقت بودم آه گشتم خسته دل
حیدر آبا و دلم شد جائی عالمگیر عشق
من چگویم حال من چو نیست از مهربان
در دمنده ان نیک میداند و در دیگر عشق

شام و صبح هر است و میثاق پور	هست در روی زلف آن پور
دفر سحر و منون بابل و بنگا که شست	چشم جادو زای او از یک نگاه و جوش
بر لبنا طم از پر پروانه خرمین خرمین است	آتش از شمع رخ جانانه بزم روشن است
با کمال حسن و لطیف آتش در آغوش است	مشرده ای یاران ز غم کاسدان کان ماهر
آب اشکم بر سر آتش مثال روغن است	سوز من از گریه هرگز کم نکرد مثل شمع
دو دمان عشق از نور چراغم روشن است	یافت بازار رحمت رونق از داغ من
در قفله گری داد سبق چشم پری را	تا چشم تو آموخت فن فتنه گری را
بیهوده بخود راه داده در دوسری را	در دوسری به شدنی نیست سیما
وقت است که آغاز کنی جلوه گری را	مهر و مهره و انجم هم اگر کم گر افتند
رشدید مولوی محمد عبدالرشید بن محمد شاه کشمیری جوان نیکو خوشگوست براتب علی آریسته	
و بفضائل کسبی پیوسته بود به تعلق نیابت محکمه افتای یاست بهوپال با بحر سطر آشتا است طبع	
نظم دارد و تقریب تشوید این جریده شعری چسبند از طبع ارجندش در نیابت افتاده	
گوئی که ضمیر متصل هست	پیوسته به پیش یار دل هست
عکس آئینه در آئینه نمایان نشود	بر دل یار نشد حال دل مار و شن
زنگ آئینه ز آئینه نشان نشود	صبح از دل نتوان بر دغم شام فراق
ز سر افتاده ام در هیچ و تا بهم پاینده بخیرم	چه جی پری ز حال من که در سودای آن کاکل
زلف دائمی و چشم بادا می	ظرف دیدم پری رخ آتش

حرف الزاء العجته

زالالی خوانساری زلال طبیعتش در منوی طوفان میکند و نیستان گلش درین بحر لالی
شاهواری آنگونه سینه سیار و اوزمین سخن را در صبح کاری آسمان بخشد و در صد بنیان خیال
در دانه حیرت کشیده از عمد بهمنویات او محمود و ایاز است اما ترتیب ناداده ورق حیات

گرداند فو تش در سینه واقع شد درید برضا ذکر او بطر شایسته کرده و از مشنویاتش ابیات چند

آورده از وی می آید

می گزوی خرد بی برگ گردد
خشم از یک جرعه شادی مرگ گردد
جنون یک قطره از لای خشم او
سر بهوشی و پائی خشم او
مرزا ابراهیم او هم از مشنوی مذکور این بیت انتخاب زده
کواکب مینمودی در زمانه
چو چشم گر به در تار یک خانه
و مشنوی ذره و خورشید گوید

ای ز تو ذره کند خورشیدی
نا امید می همد دم امید می
اشک را چه و بخون غلطانی
صبح را از لب خود خدانی
دم ز نامش چو زخم گل قصد
نال در سینه بلبل قصد

زمانی یزدی مذہب تاسخ داشت و خود را شیخ نظامی گنجوی پنداشت و باین رنگه زمانی

تخلص کرد و این غام خیال را در عالم قال آورد و گفت

در گنج فرو شد م پی دید
از یزدی که دم چو خورشید

دیوان لسان الغیب را غزل بغزل جواب گفت و دم هم صفیری بلبل شیراز زد و دیوان
خود را نزد شاه عباس ماضی برد و عرض کرد که دیوان خواجه را جواب گفته ام شاه فرمود خدا
چه جواب خواهی گفت کلیات اوده هزار بیت است و فاتش در سینه یاد است و واقع شد غنچه

تا ماش باین رنگ می شکند

حکایت از قد آن یار و دلخواه از کنید
باین فسانه مگر عسم مادر از کنید
هلاک شیت و در خون نشسته خویشم
که آخرین نفسش عذر خواهی نکست
تربان حال خموشان کس نمیداند
و گرنه سوسن آزاد و فسانه نکست
یار در کلبه مادرش زانسته گذشت
لیک دانسته پیر سید که ویرانه کمیت

خاکستر وجود مرا اگر دهمی بسا
 از اشتیاق روبرو که پاکست
 ز کی بهانی ز کی اخلق و ذی الطبع بود و ذم
 و گوی غزل گوئی از اتران
 می ربو و قوت مد که اش خنلی بلند بود و با ملاشکوهی در خدمت میرزا ابراهیم همدانی درس
 میخواند و فاش در سنه یاد در سنه واقع شد ساز سخن باین قانون می نواز و
 ستم کشان محبت دم از فغان بستند
 ترابه نکست پیراهنی مضائقه نیست
 نیایم بنظر و گیر که چشم مرا
 گردل از غرض تنه بمرادی برسد
 لب تو کرد چنان رسم عام احیارا
 ز بکستی ز گلی نه پای می از خار
 غرض الم بود از زخم ورنه فرقی نیست
 اگر حریف بلائی هلاک خویش نخواه
 تباری مضطرب برگرد و کوش دیدم و مردم
 عشق گل ز نیست فیضی عند لیب پنهان
 ز کم محبت آفرغ نالوان میسد و
 چه دور میکنی از بزم نالوانی را
 که چون ز بزم برانی بر آستان میرو

زمانه و معنی یابی گانه زمانه بود و دور شغوری فرزانه آروست
 در دوسه کیفیت پانیه فرزانه کیست
 بی تغافل از تو می بینم نه روی دل بخود
 آنجی روی تو منظور نظر داشته ام
 آشک در راه طلب تحت روان است مرا
 ز محبت گام ازین بادیه برداشته ام

زینتی سید حسن از شعرا و عصر شاه عباس بود از موقوفات اصفهان وظیفه داشته خوشگوست

میگوید

از فغان منع دل با چو جرس نتوان کرد
راست کن کار خود اموز که فردا چون تیر
ناامرغ قفس را بقفس نتوان کرد
گرم رفتن چو شدی روی به پس نتوان کرد
ز اثری ایرانی ما هرستعد بود طبع نظم داشت سخن دلپسند میگفت از دست
خوردن خون دل از چشم ترا نمونده ام
من ز استاد قضا ایتقدرا نمونده ام
ز اثری بهر طواف حرم کوی کس
صبح خیزی ز نسیم سحر نمونده ام
ز نیایی از استاده گرامی و معاصره نولوی جامی ست این بیت از دست
قامت شیوه رفت را چو بینا نکند
زلالی خوار زمی محیط ملوح شیرین مقالی ست تحصیل علوم در هرات کرده و شعر نیکو

گفته از دست

تنها نصیب من غم و درد و حسیب نیست
از هیچ درد و غم دل با بی نصیب نیست
نخواهی کرد با و رقا را رخسیند چاکم
مگر روزی که گیرد دانت خا بر خاکم
ز اثر شیخ محمد فاخر بن شیخ محمد یحیی معروف بشاه خوب الدله آبادی دختر زاده شیخ
محمد فضل اله آبادی ست ز اثر بمصداق قعتر ز نایب الیث زیب سجاده البون و فرغ آسمان سا
اصلین طلبین ست صاحب صفات رضیه و مناقب سنیه اساس محکم مدارج علیا قیاس
منتج ولایت کبری میزان عدل نقلیات برهان نقد عقلیات آنچه از احوالش تعلق بر تبر
فصلیت و منصب ولایت دارد شرح آن در کتاب اتحاد النبلا نوشته ایم شاعری دون
رتبه اوست لیکن چون وی صاحب دیوان ست باین رگزد این صحیفه را بزرگوار برکت تازه
بخشیده شد تاریخ طویش خوشنیدست و تاریخ انتقال زوال خوشنید در عمر حبل و چار سا

بی

داری

زیبایی

زلالی

زبان

دربار پنهان برض سرسام واصل جو از رحمت الهی شد بغیرم بیت آمد برآمده بود جان عزیز را
در راه خدا ساخت میرزا دوح او بسیار کرده و همه بجا نوشته میرزا مظهر میفرمود که بس
ارباب کمال را بر خوروم آنقدر که نزد شیخ محمد خاخر از ان شده هیچ جا اتفاق نیفتاد یعنی
میرزا برخلاف وضع خود بملاقات شیخ اکثر می رسید این چند لای متلای از عمان طبع گوهر

نشان اوست

بلوغ عاشقی از میوه و گل نیست سبانه	کنم بادام و زنگس را فدای چشم گریانی
آئینه یا صفائی رخت رو گرفته ست	گل پیش آن دهن و دهن بو گرفته ست
دارم دلی که بر دم تیغ ست راه او	مژگان چشم یار بود سیرگاه او
بر میان بر زده دامن ز کجای آئی	محب گریه کار دل مای آئی
حب دنیا میفرید خاطر افسرده را	گو شمایی میدهد روبا به شیر مرده را
مور را در غم زلف تو بر بیند مار	عینک دل غم از چه کلان بین شده
مرا از آمد و رفت نفس روشن شد این یعنی	که اقبال جهان در دم ندون او بار سگد
دنیای عزیز کرده دنیای طلب بود	از التفات شوی شود قدر زن بلند
گفتند گور پرستان زیارت زاهد	که زیر گنبد دستار زنده در گورست
بعد مردن نیز با من نیست بروش کی	آبچو رنگ گل عدم پتایم از پر و از خوش
در گستاخی که مار ننگ تماشایه نغمیم	آسمان یکس بال بر هم خورده طلاوش بود

رباعی

تا پیر و چار یار اختیار نه	از چار اصول دین خبر دار نه
در طبع تو این چهار عنصر با هم	تا هست باعث ابله بیمار نه

رباعی

گر تن ببلای قضا نتوان داد	از کف سر رشته رقا نتوان داد
---------------------------	-----------------------------

هر چه باشد گویند بایستی   تسلیم خدای بخدا نتوان داد
 بوی قانی کرد یا رمن بمن   کاش می افتاد کار من بمن
 زمین العابدین میرزا از ثنائیه های صفوی بوده و در شعر بطیقه مستقیم داشته مندر
 اسیر بند غم خانان نمیدانم   مجاور قفسم آشیان نمیدانم
 تو سیکشی و خیال تو زنده می سازد   ثفا و سنجیز این در میان نمیدانم
 ز ابر و اسفانی نامش اسمعیل است نغمه سخن چنین بسیار است
 ز لیلی لیلی من دلربای بیشتر دارد   ز مجنون اندکی دیوانه تر میخوایم خود را
 ز مانا ز رکش اصفهانی در وطن خود بشنوه ز رکشی اشتغال داشته و بسند آمده و مر اجبت
 نموده از دست

آنچه از جامه رسوائی مانا بدجبا   استیغنی است که جریمه تر خود داریم
 خوش آرمیده قافله عسکر گذشت   گردی نشد ز رفتن این کاروان بلند
 زیب النساء بکیم بنت عالمگیر پادشاه است تو گذشت و هم شوال شده از بطن دختر ثنائیه
 خان صفوی بوده حافظ کلام مجید بود و از علوم عربی و فارسی بهره تمام داشته و از انواع
 خطوط نستعلیق و نسخ و شکسته نصیبی کامل ریوده و همت بترغیبه حال از باب فضل و کمال
 مصروف داشته جماعه کثیر از علماء و شعرا و منشیان و خوشنویسان بسایه قدر و نشانی سوده بودند
 و کتب و رسائل بسیار بنام او تالیف پذیرفته و در نسخه و رقبا به رحمت الهی ستواری گشته
 ادخلی ختی بز یادت کیحد و تاریخ وفات اوست گویند وی از کمال مبدیاعی و عار بهر سبک
 بتزوج نگرا نمید و یولش بلا حظه در آه فرصت انتخاب دست بهم نداد و سر سری این چند بیت
 فرا گرفته شد

خیز کرشمه ریز کن ز گس نیم ست را   از تو جام جبرده ساقی می پرست را
 بهر شهادت جهان یک که از تو بس بود   گرم غصب چه میکنی غمزه تیر و ست را

تبریز

تبریز

تبریز

تبریز

تاب مده بطروات بر دل هوگوه وزن
 علاج تشنگیم کی شود ز آتش عشق
 کجاست جذبه عشقی که از دیار خرد
 بسنگر به تمیستی ماکز سر بهمت
 از دیده شب هجر زبس خون جگر رخت
 ز رست سبزه شوقی ز خاک هستی ما
 بهار عمر گرامی به جستجو بگذشت
 قطع جفا نشیکند و ابر شوخ مست ما
 باخلاف آرزو شیشه دل شکسته ایم
 چسند و لا آرزو دیدن گلزار را
 دل که گرد شد بعشق از غم بجران بیابک
 کم ز برهن شود و روش عاشقی
 مخفی اگر نیست ره سوئی گلستان چه غم
 گرفتیم آنکه از رحمت گناه عاصیان بخشید
 نمیدهم آب از شراب دیده باغ خویش را
 گرفتیم من که مرغ دل گرفتار قفس گرد
 چون بند و پاسبانش در بر ویم رو نگردم
 ساقی نفسی بخشش دل مرده مارا
 عمر نیست که بلبل بچمن نغمه سرایت
 در سس عشقت را بیانی دیگرست
 تا بکے سر گرم کار اینجهان

بدعت تا دله سنده قاعده شکست
 بود برابریک قطره رو نیل مرا
 کند برون بیک ایما بر اریل مرا
 بر سفره حاتم نه نشیند گیس ما
 شد رشک گلستان ارم شست خیس ما
 ندانسته قوفی شراب مستی ما
 ندید و امن وصلی در از دوستی ما
 ترک و فانیید هد این دل خود پرست ما
 رنج عیث بر دلفاک این همه شکست ما
 صحن قفس گلشن ست مرغ گرفتار را
 وعده قیامت بود طالب دیدار را
 کز رنگ جان میکند رشته ز ناز را
 کس نشناسد ز من سایه دیوار را
 بمحشر پس بود داغ خجالت رویان را
 تازه میدارم بهوی گل دماغ خویش را
 چه خواهی کرد آخر شعله آه نهانش را
 کشم جارب او ترکان فضائی آستانش را
 از سمنه آه گل پژمرده مارا
 ره نیست درین باغ مگر باد صبارا
 این مدرس را از بانی دیگرست
 این جهان را هم جهانے دیگرست

از شراب عشق می سوزد بگر
 باز امشب ناله زارم پریشان می رود
 جذب عشق است آنکه محل زمین کاروان
 تو و بوستان حسی که نسیم ره نیابد
 چنانکه در حرم خاص کس نمیگنجد
 بهر دیار که فریاد عشق بر خیزد
 چنان زایل قافله در سینه جرس
 گشتم چنان ضعیف که من بعد بایدم
 ای ناله بیا نفس آه جگر باش
 ز طبل رحیل سمرت قافله رستم
 چشمم گریانم پیای از بهار آورده ام
 دوشش بر خاک درت پهلوی بترد اتم
 تا کی بگرفتاری و ام بوس اتم
 تنگست ز لب بر دل من عرصه ایام
 بر کندن بنیاد من ای چرخ چه کارست
 ز حد بگذشت ای مخفی بسی شبهای بدستی
 پروانه نیستم که بیکدم عدم شوم
 در کعبه همین رسم طوفان حرمی هست
 سراپا سوز عشقم پائی تا سرتم گریانم
 بهارستان سودا جلوها دارد و تاشاکن

نقل این می از دکان دیگر است
 سبیل اشکم دست در آغوش طوفان می رود
 بر سر مجنون مجرور در بیابان می رود
 من و ناله های زاری که لب گذر ندارد
 درون سینه تنگم نفس نمیگنجد
 و گشتن فریاد رس نمیگنجد
 دارم هزار ناله گره در گلوئی خویش
 مخفی بریر جامه کنم جستجوی خویش
 رونق ده خوناب دل دیده تر باش
 مخفی منشین غافل و در فکر سفر باش
 ناله ام بوی خوشی از زلف یار آورده ام
 در طواف کعبه بودم حج اکبر داشتم
 تا چند چو مرغان چمن در قفس اتم
 خواهم که شوم شعله و درشت خس اتم
 من کاه ضعیفم که ز باد نفس اتم
 خار آلوده ام یک صبح ہی ہی توان کرد
 شمع که جان که از مودودی نیارم
 نازم مخبرات که انجا صنی هست
 گلم داغم بهار بنیم ایرم گلستان
 جنونم و خشمم بیتاب بضم موج طغانم

سعدی شیرازی غزو کامل از افراد اولیا و ثالث رسل ثلاثه شعراء فصحاء است سخنان
 نمکینش شور در عالم انداخته و رشحات قلم مشکینش و بلغم شش جبت را سطر سخته اول کیسه
 زعفران غزل بخیه و دماغ عشاق را رسانی تازه بخشیده اوست اگر چه پیش از وی هم قدامت کم
 قانون غزل نواخته اند اما بانی نمک و بی مزه شیخ شور غزل بطرز تازه برانگیخت و نمک بر جرأت
 و درمندان ریخت و کلام دیوان او را نمکدان شعرا میگویند شیخ در حیات بود که امیر خسرو
 و امیر حسن در هندوستان غلغلۀ غزل انداختند و بسوز سینه و اعدا را بجهنما گرم ساختند
 سلطان محمد قآن ناظم لسان دو مرتبه التماس قدوم شیخ از شیراز کرد و شیخ بیگانه در سبیل انصاف
 پیری و کبر سن توانست رسید و اشعار خسرو را تحسین البقیه کرد و بعد از زمان این فصحاء ثلاثه با غزل
 مفتوح شد و در هر عصر جمعی طریق اجتهاد پیوند و حسن غزل را با انواع آرایش افزود و بدین شیخ
 قضاید و اشعار متفرقه و غزل دارد و در فارسی و عربی هر دو قانون سخنکاری می نواز و کتب
 پیشینیان احوال شیخ بوجه تفصیل هر قوم است لهذا خاصه تحصیل حاصل نگار امید و کلیات شیخ
 نظماً و نثر اشهرت و تیسر تمام دارد و در هر دیار و قطر موجود است تا آنکه ترجمه گلستان او درین
 نزدیکی جبرئیل نام شخصی از ابا نصر تازی کرد و داد و فصاحت و بلاغت داده نثر را به نثر
 و نظم را بنظم او اندوده و فاضل شیخ در سنه شش صد و نو و یک اتفاق افتاده لفظاً خاص و شیخ
 انتقال است صد و دو سال عمر یافته و در در سنه نظامیه بغداد از محدث کامل ابن جوزی عالم
 آموخته و اقصای عالم را پی سپر ساحت کرده و بارها حج پیاده بر آورده و بصحبت بسیاری
 از خاصان حق رسیده و با شیخ شهاب الدین سهروردی در یک کشتی سفر دریاکرده و مدت
 سی سال بطاعت و عبادت گذرانیده و در آخر ایام زندگانی بشیر از مراجعت نموده این
 پاره مکان از نمکدان اوست

که تیر غمزه قاتل بس است آه و راجه
 گفت کیبار پیوس آن دهن خندان را

کمان سخت که دا و آن لطیف باز و را
 حالتی دید که گریان بطیبی گفتتم

خبر من برسانید بمرغان چمن +
 محبت نگذار که بگویم که مرگشت
 جمال خواب نمی باشد در دست خیال
 خواهی که در گداز حیات یا بم +
 ساربان آهسته رو آرام جان در محل مست
 چشم زفته مار که می برد پیغام
 گر به نیم بزی با تو مرا خصمی نیست
 شب عاشقان بیدار چه شب اندیشه
 مر از خانه زیاران بمنزلی انداخت
 بد که چون تو جگر گوشه از خدا بخواست
 نفس آرد و کند که تو لب بر لبش نمی
 آجرائی دل نیکویم بکس
 قاضی شهر عاشقان باید +
 خون صاحب نظران ریختی ای کعبه حسن
 آنچه خواهد کرد با من دور گیتی زین دوکار
 آزدش نماند بر شکایت بدوستان
 جان بزیر قدمت خاک تو ان کرد ولی
 بر کفی جام شریعت بر کفی سندان عشق
 مبارزان جهان قلب دشمنان شکنند
 گفتمی بر هم منشین یا از سر جان برخیز
 شیر خان در مرآه انخیال قدرت الدخان نتایج افکار این خزل
 که هم آواز شما و قفسی افتاد هست
 تا خلق ندانند که عشوق کدام است
 و سراسی نشاید بر شما نیان بست
 یکبار بگو که گشته است
 اشتران را با بر پشت ست مار بر دل
 بیا که ما سپید انداختیم گر جنگ ست
 خصم آنم که میان من و توست سپهرست
 تو بیا که اول شب در صبح باز هست
 که راضیم بنیسی که زان دیا ر آید +
 خبر ندانست که از تو چه نقشها زاید
 بعد از هزار سال که خاکش سبب شود
 آب چشم تر جانی میکند +
 که بیک شاید اوقه صاکنند
 خون اینان که زواد هست که صید حرم اند
 دست او در گردنم یا خون من بر گزینش
 چون دوست دشمن است شکایت کجا بریم
 گرد بر گوشه تعلیم تو توان دیدن
 هر چه سناکی ندانند جام و سندان باخشن
 ترا چه شد که همه قلب دوستان شکنی
 بر گرد دست گردم بشنیم و بر خیزم
 شیر خان در مرآه انخیال قدرت الدخان نتایج افکار این خزل

بر بود دلم در چینی سرور و اسن
 خورشید و شش ماه زهره چینی
 عیسی نفسی خضر رهی یوسف عندی
 تنگ شکرینی چو شکر در دل شفته
 جادو گلی عشو گری فتنه پرستی
 بباد گری کجکلی عربده جوئی
 در چشم اجل حجزه آب حیات
 بی زلف و رخ و لعل لب او شده سحر
 ز من سپرس که در دست او دلم چون است
 حرف از زبان دوست شنیدن چو خوش
 دمی ز مانی بکلف بر سعدی نشست
 گر تو خواهی که بجوئی دلم امروز بوس
 من آن نیم که حلال از حرام نشاسم
 ز ضعف قوت آهم ناندومی ترسم
 دمی با همدی خرم ز جانم بر نخی آید
 مرار از است اندول بخون دیده پرور
 قناعت میکنم با در چون در مان نمی بایم
 خم چشم آبروی من برد از بسکه میگرم
 اسی صورت زگوهر سخی خرمینه
 دانی که آه سوختگان را اثر بود +

زین گری سیمبری موسی میاسن
 یا قوت لبی سنگدلی تنگ دمان
 جسم مرتبه تاج وری شاه شهبانی
 شوخی نکلینی چو شکر شور جهانی
 آسیب دلی رنج تنه آفت جانی
 لشکر شکنی تیر قدس سخت کمانی
 در باب سخن نادره سحر بیانی
 آهی و سرشکی و غنا و دغمان
 از ویرس که انگشتهایش در خون است
 یا از زبان آنکه شنید از زبان دوست
 فتنه بخشست چو بر فراست قیامت بر قیامت
 ورنه بسیار بجوئی و نیاسن باز
 شراب با تو حلال است و آب بی تو حرام
 گمان بر ند که سعدی زد و دست خرمینست
 دم تا جان بر آید من چو یک بدم نمی بینم
 ولیکن با که گویم را از چون محرم نمی بینم
 تحمل میکنم باز خم چون مرسم نمی بینم
 چرا اگر نیم کران حاصل برون از غم نمی بینم
 مار از وای عشق تو در دل و نیست
 مگذار ناله که بر آید ز سینه +

سلمان سادجی سر آمد زهره شعراست و سر خیل طائفه لطفاً استا آنکه استاذان سخن

فائل اند کہ سلمان منا اهل البیت و نقادان فن سخن معترف اند کہ شاید کلامش مبر است
از وصمت کسیت و دیت تا چهل سال به تنگ گسری امیر حسن نویبان و دولشا و خاتون او و سلطان
اولین پرداخت و تمام اینهارا تا بقای ابعاد و ملت به پرتو انفس خود روشن ساخت آخر الامر
بنابر کبر سن و استیلا امراض از ملازمت استعفا خواست و در آخر عمر از بصارت معزول شد
باخواجہ حافظ شیرازی سلام و پیام داشت و مسودات اشعار خود میفرستاد و فالتش در سنه
ثمان و سبعین و سبعمایه واقع شد این چند بیت منتخب دیوان اوست

یار رب یارب این مژگه اشکبار ما	آن سحر و ناز را به نشان در کنار ما
شرب فراق چو زلفت اگر چتر یکست	امید وارم از آن رو که صبح نزدیکست
و آری هوس گشتم یک سحر و خنجر	تقصیر اگر میرود از جانب ما نیست
گفته باد سحری با تو بگوید خبیرم	این خبر پیش کسی گو که شبش را سحرست
جان چو شنید که آن جان جهان باز آمد	از سحر را و عدم رقص کنان باز آمد
خانه در کوئی مغفان می طلبیدم گفتند	رو که در کوچه ما خانه بر اندازانند
آب حیات را لب اعلت روان دهد	باد سحر گهی بهوائی تو جان دهد
سکونت را تا صبا بر گل شوش میکیند	هر خم زلفت مرا نعلی در آتش میکیند
ندقی گردش این دایره مارا از هم	بچو پر کا حسیه اگر دو جسمه باز آورد
افتاد و دوش دل تخم زلفت شایدی	شب بود و دره دراز نهانجا فرو کشید
غنچه ریش دمان تو صبا خندان یافت	آنجنان بر دوش زد که دهن پر خوان شد
میکشتم خود را و لیکن دل بسویش میکشد	موکشان زلفش مرا در خاک کوشش میکشد
بیار و بر افتاده نفس دوشش سحرگاه	پیغام تو آورد صبا سله اش
سعد خواجہ سعد گل از مریدان حافظ شیرازی است و کتاخن طرازی متصل به قندابی ده	
مصلای شیراز آسوده است گل خنث چسین بوسید	ه

بر گل نیست که افتاده بطرف چمن است   پنبه دل و لب بلبل خونین جگر است
تخم از ضعف چنان شد که اجل حست و نیت   ناله هر چند نشان داد که در پیرهن است

سیدنی از امرای تیموریه بود این ابیات از دست **س**

گر میکشی در آبشار نقاب چیست   گر قصد جان است ترا این جاب چیست
آمدی ای شمع مجلس اچو گلشن سست   پای بر چشم نهاده ای خانه روشن سست

سوالی ملا حسن اکبر سادو بخش غالی از لطف و طلاوة نیست این بیت از دست **س**
اچو بوی ست تن من ز غشم مهری   دل سودا زده ام چون گهری در بوی

ساقی نصیر الدین قزوینی نو تکلف معانی است و استخوان بند بهانی و قاشق در شسته بود

آزوی می آید **س**

سخن کنم بهمه خباز بوفاسی تو   که تا کسی نکند میل آشنائی تو
ستار محمد صالح تبریزی بربنیشان اوج گهریزی است در عهد شاهجهانی بنده آمد و با

منعم خان قزوینی صوبه بنگاله بصری برد از دست **س**

اگر اسیر سیه جرده شدیم بجا بست   دل شکسته ما موی میای میخواست
کباجم میکند در کجی پرستی هست مینا   که گر یک ساغر شکر کتر دوی ز ناری بند

سیاوت میرزا جلال الدین شاعر مفید و سخنور مجید است در شله بلا جو رسکونت داشت

آزوی می آید **س**

مجو رفت اگر چون مور میخوای سر خود را   مکن مقراض عمر خویش تن بال و پر خود را
چو آفتاب لب بام آخر وصلت   رسید بر سر ناخن حشای حشرت ما

که ام ماه جبین دوش مجلس آرا بود   که شمع از در فالوسن ز تاشا بود
همین ندول بقفایش رود ز کوه آه   چو عنکبوت دو دو دیده و دم است از نگاه
مالذتی حیات ز غفلت نیامستیم   چون نشسته شراب که در خواب گزارد

سیدنی

سوالی

ساقی

ستار

سیاوت

تارا جدائی تو پس زمرگ هم بلاست	گریان رود چو ابر ز کوسیت غبار ما
خفاک از اهل دنیا داده خود باز پس گیرد	برایش سبیل آخر سوی دریا باز میگردد
بشاهراه فنار نهامی خویش تنم	بسان شمع درین ره عصای خویش تنم

رباعی

گردد سبید کامل از موی سفید	بسیار شود حرص دل از موی سفید
چون رشته کازنبه برون آید	طول امل است حاصل از موی سفید
سنجمر سیزاب نعت اند و دختر زاده شاه اسمعیل بن شاه طهماسب بوده شعر بسیاری گفته است	اظهار داد پیش تو شرط ادب نبود
چو می پرسم از و حال دل خویش	بمن ز لعل پریشان می نماید
سپهری از بلده آورده است از فضلا عالیشان زمان شاه طهماسب بوده جزو نجوم دریا ضیاء	دستی داشته دیوانش زده هزار بیت زیاده دیده شد اشعارش تبیه سپهر دار و آوازوست
ز بزم وصل تو شب بر نمیتوانم خاست	که بیم هجر تو سر در گنج من دارد
بتن بمن منهای آتشین رخسار	ترجمی که کن گیسو و نو مسلمانم
حالت خلیل و چهره گلستان آتش است	خطت سیاهی که بدامان آتش است
آسان گشت روزی دل کعبه وصال	طی کرده هزار سیاهان آتش است
سیری از مشهد مقدس بوده است و با شعر و سخن مناسبی داشته است از دست	ز وصال یار روزی نرسیده ام بکامی
سنجمر سپهر حیدر معانی کاشانی است و پدر میرزایان خوش سیاهی معانی سخن جواری است	و گهرش آبدار در ملک ملازمان اکبر شاه انتظام داشت و به تنگ گسری او و دیگر شاهزادگان
می پرداخت آخر نزد ابراهیم عادل شاه دلی بیجا پور رفت و می شکسته حالی ادا بر میسالی لطیف	و احسان مد او افزود در اشعار خود شکایت بسیار از و سر کار دار و در فنر شاه عباس

با خلعت فاخره بنام او صادر شد اما پیش از وصول در کسالت منشور اجل نامزد او گردید و پیش
 بنظر اسعان درآمد غزل و قصیده و تنغوی یک رتبه وار دین ابیات از غزلایش فرا گرفته شد
 شهر حسن است بهر جانب باز او مرا
 نه تاب دیدن فی طاقت شکنیایی است
 اتفاقان که در بیای علم در جوشند
 آتش خرمین می شبنم شست دیگران
 ناخوانده که چه آمده ام زود میروم
 آلاس بدل پاشم و نت کشم از خود
 اگر از دهن محل کشیدم دست بیثباتی
 آنجز دشمنیم حریفان زبون طلب
 آئی غم هجر پیش ازین جای تو نیست دلم
 آتشبای مسایه او محان من از خود رفته ام
 تهر آمد به شای تو با تیغ و ترنج
 مرا که سینه زمین ملک فروشان است
 نیست او را سر آزادی این مرغ اسیر
 این زمان بی شبنم سحر و گریه پیش ازین
 تو خود ناخوانده و توفیق ششم بردی بهر دم او
 برگ سبزی هم نیاوردی زهی بیطالعی
 شرم باد از اهل مجلس سحر بیدر را
 جمعی که از تقرب او گفتگو کنند
 ما هم ز آرزو بشهادت رسیده ایم

تو نخواهی دیگری هست خریدار مرا
 تو چون نقاب کشی رحم بر تاشای است
 چو کوه تا کنی شان سوال خاموش اند
 و در خمن چرا شدی ای تو پیش گیران
 طبع ترا زیاده مکر نمیکست هم
 من لذت این زخم بسوزن زنده پسندم
 بیای قافه افتادم بگردن ساریان شتم
 ای خون ما بگردن طبع غیور ما
 یا بگذرا زین سرا یا بنقاب اله را
 اگر کسی احوال من پرسد بگو در غایت
 گو یا گر بوس دست بریدن دارد
 دماغ سوزی هر هم بدغ من غلط است
 ورنه صد مرتبه گرداند بگردن خویش
 دست من در زلف او گسخت ترا نشانی
 نمیدانم که خواهد خواست فردا غمخیزا
 از گلستانی که هر کس گل بدامن میکند
 تا یکی ناخوانده آید چندی بخت رود
 ترسم خجل شوند اگر زور برو کنند
 خوبان صواب نیست که فکر بیت کنند

همگداز در نگاه گرم در کارش کنم
 بی تخت جگر از مژه برگشت سرشکم
 وقت است که چون صبح ببالین من آنی
 تاخن زده ست بویی گلی بر مشام ما
 یکشب چراغ خلوت مای توان شدن
 و آغم بنک خشک شد و زخم بالاس
 حاجت روا انگشت مرا حاصل و کون
 سعید اگیلانی مخاطب بی بدل خان خوش فکر بود و در صنایع لایسماحاککی و خوشنویسی ممتاز و عصر
 می زیست و از عهد جاگیری تا زمان شاهجهانی بدار و غلی زرگر خانه طلائی اعتبارش عیار
 کامل داشت از دست و روح شاهجهان است

رباعی

آنی که سریت آسمان پایه بود
 ساستا هست خدا تو نیز خواهی بود
 سجایی استر آبادی سحاب گوهر باش
 حقائق و معارف بی نظیر افتاده و آروح معانی را در چارغ غنصر رباعی بر وجه خوب جلوه داده
 و در سجع منزه ای بود و از حطام دنیا بصیری و ابریقی قلن در سینه عشر و الف فذای صورت
 را با نسی منوی هم آغوش ساخت هفتاد و نه رباعی گفته از اناس و دست است

رباعی

با ذات بهر صفت گر ایند خوشست
 از بهر خدا هیچ عمل خائست
 نغمه بهر آهنگ سر ایند خوشست
 در خلد زهر در که در آید خوشست
 رباعی

برخود در صبح و دهم نمی باید زد   بیرون از حد قدم نمی باید زد

عالم همه آینه حسن ازلی است   می باید دید و دهم نمی باید زد

رباعی

آنانکه باصل کار نیکو بینند   کار این مو برای آن مو بینند

ز آنگونه که روی جامه را خیا طان   این رو دوزند و حسن آن رو بینند

سعید انقش بندیزی نقش بند کارگاه خوش تلاشی است و صورت آفرین هیولای خوش قیاس

میرزا صائب و رازبان ادب یاد میکند و میگوید

این خوش غزل ز فیض سعیدای نقش بند   صائب ز بحر دل بتا بل رسیده است

سعید اوصاف بان اقامت و شست و زودا کا بروقت معزز و محترم میزبانی نقش خیال بر پزند

عبارت چنین می باشد

کس نیست که خادم ز دل ریش برآرد   این خار مگر آتش از خویش برآرد

سعید محمد سعید قرشی از سموره ملتان بود لقب خانی داشت در عنوان شباب ملازم سلطان

مرا در بخش گردیده با حمد آباد گجرات رفت از وی می آید

مشکل بود بگوئی تو دیگر نشست ما   آشفته ست ز لعل تو بهر شکست ما

چون سبزه در رو تو بجز پافتادگی   ای سرو من بگو که چه خیزد ز دست ما

فارغ ز دین و کفر شده بعد ازین سعید   ما و سر نیاز و بت خود پرست ما

شیرخان قصیده شنید و اگر در نقبت امام علی موسی گفته و بسیار خوب است در مرآة الکمال

آورده مطلعش این است

زهشت جنت اگر نیتی دلا یا نوس   باین سراسر ای سنجی چه گشته ما نوس

سامی میرزا سام بن شاه اسمعیل صفوی در عهد برادر خویش شاه طهماسب در نهایت خلعت

و جلال به سمری بردند که الشعرائی نوشته موسوم به تحفه السامی و در ترتیب مستعدان و نقبت

سعد

سعد

سعد

فرونگذاشت آخر محسوس گردیده بقیه حیات در حبس بنایان برانید بهنگام رفتن و رسید
این وصیت نموده بود که این کریمه را بر لوح تربت من نقش کنند ان الله یوفی العباد

بجمله و این رباعی را هم یک طیف رباعی

سامی ز غم زمانه بهیم می باش	با محنت و در عشق بهیم می باش
چون موجب شادی حقیقی مرگ است	گر مرگ رسد تو شاد و خوشتر می باش
ز لبی صبری مراد از هیچ یاری برنی آید	ز دست صبر هم دیدیم کاری برنی آید
آی بچو پری از من دیوانه رسیده	نی با تو سخن گفته و نی از تو شنیده
ای وای بران عاشق محروم که هرگز	صنعت بار ترا ندیده و گویا که ندیده
آز رده شد از چشم من این شب کن پایت	در واکه کف پای ترا چشم رسیده
مرغ دل سامی بهوای سیر کویت	در دام بلا مانده و یکدانه نخپیده

سلام محمود بیگ از احفاد جهان شاه ترکمان است و هاستاد و عرصه سخنوری دیوانش تخمیناً
هشت هزار بیت مشحون با قنای سخن در نظر ست اشعار عالی و لطیف دارد دیوانه زلیخا
بغایت خوب گفته و شاهنامه شاه طهماسب قدری که گفته امتیاز دارد و در خدمت آن پادشاه

بهری بر دتا بر حمت حق پیوست

نیگردد کونه رشته مطلب را کردم	حکایت بود بی پایان بناموشی ادا کردم
تبر زلف مرادی نشدم پنجه کشا	این چه دشتی است که کوتاه تر از شان بود
نفس بستم ولی از رنگ بر پرواز می آید	فغان زین پرده که زوی غمزه آواز می آید
چرخ دل و گریه بر بال مرغان نامر می بینم	که از شوق رخ او نامه در پرواز می آید
آی خوش آن که زبستم عشق تو چون خون گیم	سبب گریه ز من پری و افرون گریم
بیاری چون کنه خنجر بقتل من ز جان ترسم	بود طفل و چون بید گشته ام ترسدا از آن ترسم
سروری کایلی نامش عالم بیگ است نکات ز کینش گلسته سر و دست و خیالات و نشینش	

سوی

بسر مایه حضور و آرد وی جهانگیری بسری برد و در زمره خوش خیالان میزیست شمال و کرش

باین رعنائی می بالید

لطف و دشنام تو تشکین دل بهیوش است
آتش از آب چه گرم و چه خنک خاموش است
در رقص دست و پا نزون اختراع است
چون نبض زیر پوست طپیدن سماع است
چو گان صفت بطلب خود پشت پا زیم
پیوند ما بطلب ما انقطاع است
عذر دست تهنی ست خلق کریم
میوه بیدایه بید است

سلیح میرزا محمد قلی طهرانی از طبقه اتراک و زمره نکته سخنان بلند ادراک است صاحب
طبع سلیم و ذهن مستقیم در سلاست عبارات ممتاز و در نزاکت خیالات بی انبار و در حمه
شاه جهانی سری بهنگ کشید و ندیم میر عبد السلام مشهدی مختلط با سلام خان شد و هر دو در
یک سال یعنی شصت و یکم در دکن و دیگر و کشمیر رخت سفر بستند و دیوانش هشت هزار بیت
حصین دوست پانصد بیت از ان انتخاب کرده در بخای این چند بیت از دیوان سلیم برارباب

ذوق سلیم عرض میثود

گذارد ز دستم که گل باغ و قایم
بر دست تو شایسته تر از رنگ خنایم
تا چند دیر و کعبه مخوان این فغانه را
همچون کمان حلقه یکی کن دو خانه را
بدست آیین از عکس رخ گلستره را ماند
ز شانه زلف او بهند وی ترکش بسته را ماند
در قفس رفت چو قمری چمن از یاد مرا
بهر از سر و بود سایه صیاد مرا
تا سحر اشب شراب ناب می باید گرفت
خوبهائی شمع از عتاب می باید گرفت
نار سالی به سر و درج جا همراه است
جامه سر و ز موزونی او کوتاه است
جدل از خصم نه باشد و از من عیب است
چون رگ لعل ز دانه ارگ گردن عیب است
آتش که ز تخم بسوی بزم تو راه است
چون شمع سر پای تم و قفن نگاه است
حریر شعله مارا آب می بافتند
کتان ما بشب ما بهتاب می بافتند

بعشق خواب طلب میکنی برو ایدل
 صید مار از خند گش در دل جان آتش است
 ساقی کلفام صحن باغ را اینجا نه ساخت
 نیم بلبل که فصل گل بگش آشیان گیرم
 چو بلبل باعث شوریده گفتاری نمیدانم
 نتوان نمود نقش ترا آنچنان که هست
 سلیم از مهر نوحال آسمان پیدا است
 سلیم را خبری نام پیش او فاسد
 چشم تو ز بیماری خود بر سر ناز است
 در تلاش موخن چون کاغذ آتش زده
 بت پرستان ز کمالی که تو داری در سن
 نشد درست بند و شان شکسته ما
 رشکم ز گفتگوی تو خاموش میکند
 رنجیده میروی ز سر کوی او سلیم
 یکن جلوه آن زلف آید از انگشت
 گره کشانی کار مرا هنوز کم است
 بعضی سختم نارسیده نیست عجب
 نقر است که از بهر امتحان اول
 نمیکند چند آنکه فکر از آشنایان وطن
 دماغ آشفته بسیارست در کنایه شوق ما
 چون تدروی کاشیان تبدیل ساز میشود

بکار خانه محفل که خواب می باشد
 ناوک او را گر چون شمع پیکان آتش است
 از طرب چون صبح صوفی سحر را پائین خست
 و هم صد گل که همچون شمع یک برگ خزان گیرم
 چو گل تقریب این آشفته و ستاری نمیدانم
 آئینه پیش روی تو چون صبح کا زب است
 نشان مرکب طفلان رکاب کو تا هست
 بگو کسی تو بس یار آرزو مند است
 مژگان تو همچون شب بیمار در است
 و اعنای سینه ام با هم بجنگ افتاده است
 چون ببینند ترا نام حسد را میگویند
 نماز بود در و کار دست بسته ما
 نامت نمی برم که دلم گوش میکشد
 چون میشود نیاید اگر از قفس کس
 که بیچاکس نکند در و بان مار انگشت
 بان شانه اگر باشم هزار انگشت
 نهد بحرف من از خصم بی وقار انگشت
 نهند بروم شمشیر آید از انگشت
 نیست در یاد هم کس که را تو انعم یاد کرد
 نسیم پیر من میگردد و یعقوب میخواند
 قالب همچون تپیل چو در محفل نشست

بزم پایوه مروی سفینه غزل
 همان بخانه ویر چو ماند عزیز نیست
 گر سر بود و بجهل و بر زده دامن
 هیچکس حال سر مارانید اندک صیت
 دل درون سینه ام میقتصد از حرف وطن
 از یار صیحت نیست آهنگ شکوه کردن
 سلیم گفت که دارم بطره ات سخنه
 هیچکس پرورده خود را نخواهد زبون
 اعتباری دولت جشید را پیداشد
 نیست در ایران زمین سامان تحصیل کمال
 با خبر باش از زبان خود که دانایان راز
 همان مقلد اگر داد جرعه آس
 شانه می آید بکار زلف در آشفته
 چو تند باد حوادث شود غبار انگیز
 سحر اول شوق است بگویت مارا
 چنان قناعت فقر است ساز کار مارا
 عهد کردم که گر این بار بکوی تو رسم
 در سر و آزدنوشته در تتبع فقیر اول کسکه تضمین چسان در مقطع غزل طرح انداخت
 سلیمت میگوید
 سلیم امشب بیاد تربت حافظ قیاح نوشت
 گفت حافظ دید چون کلبک بیایم بر سلیم
 الایا ایها الساقی ادرکنا سادنا و لیس
 بابلی برگ گل خوش رنگ در تقار و شست

زبان زو خلق است که او معانی بیگانه را با خود آشتانمیدانست چنانچه ملا و ارسته گوید
 و شک که کردی بکلام الله است * بیته که نبوده تو بیت الله است
 ظنه آنکه سلیم از دست دیگران می نالد و میگوید
 دیوان خود بدست خریفان مده سلیم غافل شو که غارت بلخ تو میکشند
 و نیز میگوید

دیوان کیست از خنایم حق سلیم * تنها نه بر من این ستم از دست صاحب
 نامیر از صاحب رقصی که کرده اما بلخ نظران میدانند که صاحب خیلی صاحب قدرت است
 حاشا که با خدو جبر پرداز و متاع بیگانه را دستمای خود سازد انتی بده مضامینی که از صاحب
 و سلیم میگوید که واقع شده ثبت کرده و گفته مقتضای حسن ظن آنکه اشتراک مضامین محل
 توار و کند و محل حسنی داشته باشد چرا در پی محل دیگر روند تفنن زانی در مطول گفته حکم سرقه و قتی
 کرده میشود که اخذ ثانی از اول یقینی باشد والا احکام سرقه مرتب نمیتواند شد و انقبیل توار
 خواهد بود و در صورتی که اخذ ثانی از اول معلوم نباشد باید گفت که طمان شاعر چنین گفته است
 و دیگری بهجت برده چنین یافته و باین حسن تعبیر فضیلت صدق را استغفرم و خود را از دعوی
 علم غیب و نسبت نقص بغیر محفوظ دارد انتی و اگر کسی بنظر تفتیش ملاحظه کند که شاعری را
 از توار و مضامین خالی یا بدیهه احاطه جمیع معلومات خاصه حضرت علم الهی است تعالی شانه خانه
 معنی نگار تیری بتاریکی می افکند چه داند که صید و ارسته است یا بال و پر است ابو طالب کلیم چه خوب
 گفته و گوهر انصاف سفته

منهم کلیم بطور یلبندی هست که استفاده معنی جز از خدا نمکنم
 بخوان فیض الهی چو دسترس داریم نظر یکاسه در یوزه گد آنکس
 ولی علاج توار و نیستوانم کرده مگر زبان سخن گفتن آشتانم
 سیر آزاد در جزوی از اشعار توار و فراهم آورده و ذکرش در اینجا ضرورت نیست اگر فقیه

شاعری جمیع دواوین زبانی را احاطه کرد و دواوین زبان دیگر را چه علاج میتوان کرد و جامع
السنه مختلفه بودن خود بسیار نادرست در سر و آزا و اشکال این نوع خاص بهم آورده و نوشته
علما گفته اند که اگر ثانی از اول در بلاغت افزون باشد محمود است و اگر دون او باشد مذموم
و اگر مساوی باشد فضیلت اول راست و ثانی بعید از ذم بشرطیکه آثار سر قمره پیدا نباشد
جامی در بهارستان در ترجمه سلمان سادجی گفته وی در سلاست عبارت و دقت اشارت
بی نظیر افتاده و در جواب استادان تصاید دارد و بعضی از اصل خوبتر و بعضی فروتر و بعضی برابر
ویرامعانی خاصه بسیار است و اکثری از معانی استادان تنقیص کمال اسمعیل در اشعار خود آورده
چون ثانی در صورت خوب تر و سلوب مرغوب تر واقع شده محل طعن نیست از ادگویی
شاهد معنی که باشد جامه لفظش کمین نکته دانی که حیرت بازه پوشاند خوش است
سماک محمد ابراهیم فروزی سماک سماک خوش بیانی و مختصر عجباب و غرائب معانی است
و در بار بند وستان آمده برگشت و در وطن بگذشت عجب خشن چنین بودید بدست
مهر و کین شوخی چشمان ترا آئین است این دو بادام کی تلخ و گریه شیرین است
چهره ذوق چاشنی در عافیت جورا که شیرین شکریه آب است طلس بدخورا
عرق سی حال است بجائی نرسد ابر را آبله دست گهر رنگد و
فرصت پیشه سستی قاتل نداده ایم گلگون و دانه بر دم شمشیر خون ما
استخوان من و مجنون تفاوت بردار ای چاشنی در دفراموش کن
بی برگشتن فکر سرانجام ندارد چون شمع تمام است بیک ترک کلاه هم
چنین بر چنین زنجش هر خس بی زند دریا و لان چو موج گهر آرسیده اند
سوزی میر جمیل سوز خشن آتش زن دلهای افسرده است و آتش فکرش تقلید چراغ جانتا
پژمرده شمشیر از همزه بخار بود مول و منشاش هندوستان است نقش سخن چنین میوزد
بی تامل معنی ز کین نمی آید بدست غنچه هرگز گل نشد تا کباب بر زانو کرد

نکته

نکته

میکشد فولا در از جذب دل آهمن را
دلر با آنها کسی از قوت باز و نکند
گر سلاست خواه خوشی و شکست دل گوش
شیشه چون شکست کایتی و خنجر میکند
سیفی قوام الدین قزوینی شعر عربی و فارسی نهایت سنجیده میگفت حزین در تذکره خود

این ابیات بر نام او ایراد کرده

تا چند بسلی بتوان روی خود فروخت
شمعی که فروغی ندید چند توان بوخت
همچو هر دوزی نیست که را شام در ناله
بهر چرخ از گفت ایام فارغ بال است
در دلم صد حرف تقریرش نیدم که صیت
ویده ام خوابی و تعبیرش نیدم که صیت
که بتیرش میرنی که از تغافل میگشت
عاشق بیچاره تقصیرش نیدم که صیت
سماقی لطف علی بیگ والدش اسمعیل نام داشت اصلش از طائفه چرکست و در سلاک
ما زبان آستان صفویه سلاک بود خاطر معنی ذخائرش درج لالی شاهوار و خامه حقیقت
ماثرش مشاطه عیسای حکما را قدری تمام بر گفتن تاریخ داشت و توانیخ شالیسته بسیار دار
در ترکی هم غزلهای خوب گفته سطوماتش تخمینا چهار هزار بیت باشد و در سلاک در اصفهان
رحلت نمود از دست

بسکه با سر و قدرت ذوق و بالا است مرا
دل جدا دیده جدا بر سر و دست مرا
در ره عشق تو از بسکه قدم فرسودم
جوش تجال لب آبله پاست مرا
سعادت سمره ساز و در نظر گرد و دست مرا
بود از دو دوشعل دیده روشن دل و دست مرا
بحد و انش خود در زمانه دانستم
که استراحت دنیا بقدر نادانی است
دل و دین گشت ویران در نگاه خانه پر دراز
و عالم را بهم زد و چو شرکان ششم غارش
سخا میرزا زاهد علی لاری سالها ضابطه بنا و فارس بود آخر بهمن افتاد و در دلی نقد صیت

از گفت داو از دست

در شب بهر قوسش نموده احسانم کرد
ویده از لب گهر اشک بدانم کرد

سرگزشت شب بچران تو گفتم باشم
آن تنک حوصله رسوائی گاستانم کرد
خار خار بیدل زلاله و گل بود مرا
دل من چون شده قاریغ ز گستانم کرد
زلفت او بود و سخا حاصل سر مایه عمر
شانه آخر ز گفتم برد و پریشانم کرد
گرویش چشمم تومی در قیوح جوش کند
یاد اندام تو جان در تن آغوش کند
ساک نیز دی ره نور و خورش مقالی ست
و تنیز رو جاده ناز که خیالی و شیراز شانه
رنگ میگرد آخر بکوست و در ویشان برآمده
سری بعضا همان کشیده از انجا بولایت دکن
افتاد و در خدمت قطب شاه والی حیدر آباد میگذازانید
چون طائفه مغلیه را از انجا بازورده
برخی آمد و بکازمت شاهجهانی رسیده
در ساک رحمت گزاران منتظم شد
بسیل طبعش عقیق
سخن را چنین رنگ میدید

در هوای عشق پرور دم دل دیوانه را
چون سپند از بهر آتش سبز کرد و ممانه را
آشنائی گمنام چون گردیدی لذت بود
کوزه نو یکد و روزی سر ساز و آب را
تو ای ناله فی میر سبب غارت جوش
تورق تازی این فی سوار را در پای
در خور خرج بود و دخل ز دیوان قضا
نزد و تا نفسی که نفس می آید
زبان هرزه در ایان توان بر نمیست
که پنبه سر بر خاموشی جرس باشد
سر خوش محمد افضل از مردم سر کار عبداله خان
زخمی شاهجهانی بود میفرشت صلیب علی
و قبح گردان انجمن غمناکی عمر یاد کرد
چو شاعری شافت و صحبت جمعی از صاحب طبعان
عصر خود دریافت چنانچه از کلمات الشعرا که تالیف دست
سمت و وضوح می یابد شعر با مزه
میگوید و مضامین تازه می بند و شاگرد محمد علی ماهر و موسویان
فطرت است از یاران شیخ
ناصر علی آخر عمر در شاهجهان آباد در گوشه قناعت شکست
و تبرج و تامل پر خمت و بلاد
در ششده واقع شد عمری و از ایافت و در عشره ثلث بعد از آن
و الف بخلو که در خوشان

ناله

ناله

شافت جام کلامش بگردش می آید و گریه مستانه کلک سرخوش چنین روی نماید	بجوشش آورد پیری بیشتر در عشق خون ما
قد خم کارناخن کرد بر دایع جنون ما	بتاریکی کس گم گشته و خود را نمی یابد
عبث در سایه بال هاجویی سعادت را	زمین و آسمان در میکشی فرمانبرد گرد
سرت چون گرد و از مستی جهان گرد سرت	نظری بر گل شبنم زده افتاد مرا
آمد از زخم نمک سود جگر یاد مرا	کار چون با ناقص افتد دست بردار از کمال
همزبان لال را ناچار بایگشت لال	تغریه هم بقدر بزرگه مقرر است
از اسپ تازیانه انسان کلان تر است	زدست و پا زدن بسهل تو دانستم
که بکشته شدن بهم تلاشها باقی است	در عدم هم ز عشق شوری هست
گل گریبان دریده من آید	از خوشه انگور عیان شد که درین باغ
شیراز به جمعیت دلهار گشته تا که است	سما هموار ز کس نه بمیند آزار

رباعی

و حدت نخورد ز جوش کثرت بر جسم	باشه بس حساب اگر ای همدم
هر چند که بشمری نه آید بر قسم	در همت سه نه را چو مضاعف سازی
کز فرقت تو خیمه زده جان بلب مرا	تجمله نیست در شب هجران ز تب مرا
ببخودی را بزم بی اغیار میدانیم ما	هوشیاری را حجاب یار میدانیم ما
اینقدر هم جسم از و بسیار میدانیم ما	تیز میسازد بقتل عاشق خود تیغ را

سخن خورشید محمد صدیق بن قاضی احسان الدین عثمانی بلگرامی در صفر سن کلام الله را از بر کرد
و این نور قدسی را بچشم دل اقتباس نمود و بعد ورود در همتکده حسن شعور و در شوق شعر افتاد
و چندی این قلم و راطی کرد و بگلگشت شاه جهان آباد شافت و به صاحبان طبع آنجا برخورد
سیا آرزو را دریافت و از وی اصلاح سخن برگرفت همواره بنگار شعری پرداخت و گوهر

اندیشه را بمیزان سخن می سنجید از وی است

تا بگلشت چنین آن سرو قامت می رود
بر سر قری چه آشوب قیامت می رود
میشود سر بایه ناز آن سپاهی پیشه را
انچه از جنس نیاز من بغارت می رود
بید ماغان بنون از فکر صحرای غایب اند
از خراب آب و دل طریح بیابان رخسند
در چنین آید اگر آن غنچه لب بلبل ز شرم
زیر بال خود کند چون بوضه پنهان غنچه را
سرم قندی زنی بود از سر قند سخن شیرین وادای نگین داشت این مطلع از سر
شدیم خاک درت گرد و دانه ز سر
چنان رویم که دیگر گرد دانه ز سر
سرم حکیم حیدر فرنگی از منی بود بهر طبع دراک تحصیل فنون شتی نموده بکسب تجارت
پرداخت در آشنای سیاحت در شهر نشین افتاد و بشوق هند و پیری مبتلا شد تا آنکه تهر عود
بر خود بگذاشت از آن باز همواره بر سهر زلستی چون خاطر دارا شکوه بجانب حجامین سیل
صحبت با وی در گرفت تا آنکه روزگار طریح دیگر انداخت و در شهر اوزنگ خلافت بوجود
عالمگیر پادشاه مفرین گردید و آوازه خدا پرستی جهان را فرو گرفت رسوم اکبری و جهانگیری
بر افتاد و بدعقهای مراد بخشی و دارا شکوهی کیوشد از بهیبت و زده عدل او خال کا فر کش
خوبان در محراب ابر و مستعد نماز گردید و از نسیب محکمه قضا غمره خون ریز بتان در حجه پنجم
چله نشین و خریانان یلباس فاخر رسیدند و مردم لباسی از لباس سرستار عریان گردیدند و هر
دین بسین را رونقی تازه و هر ساعت ملت بیضا را جلای بی اندازه دست بهم داد و سرمد
تکلیف لباس کردند و از فرط مایه خولیا تن بضادند و اندر لشکر بر تیغ امر شریعت غرا
مستول گردید و مردمانه سر بر تیغ نهاد و جان داد و سوئی جلاء دید و بسم کرد و ایستاد و خود
شوری شد و از خواب عدم چشم کشودیم دیدیم که باقی است و قند غنچه رویم

در پاغی

سرم غم عشق بو الهوس انده مند
سوز دل پرواز گیس را ند مند

مکملی

مکملی

عسری باید که یار آید بکشتار	این دولت سرمد همه کس اندر هست
رباعی	رباعی
سرمد گل اختصار می باید کرد	یک کار ازین دو کاری باید کرد یا تن برضای دوست می باید داد یا قطع نظر زیاری باید کرد
رباعی	رباعی
سرمد که ز جام عشق مستش کردند میخواست خدا پرستی و شکاری و عمده در کشتن سرمد این رباعی بود که از ان شایسته انکار معراج لازم می آمد آنکه کوه سر حقیقتش باورش شد رباعی خود بین تراز سپهر بنیادش شد اما گوید که بر شد احمد بضاک سرمد گوید فلک با حمد در شد گویند چند روز پیش از قتل خود این شعر میخواند عسریست که آن جلوه مضور که من شد من از سر نو جلوه دهم دار و کس را	رباعی
رباعی	رباعی
بالائی خوشی که چنین پست مرا او در بغل من است و من در پیش چشمی بد و جام برد از دست مرا در و عجبی برهنه کرده است مرا	رباعی
رباعی	رباعی
سرمد اگرش فاست خود می آید پسوده چو او پئی او میگردد سلاطین علی قلیخان از امرای اکبر پادشاه بود در دست گوشت از پوست و آمدنش رو به است خود می آید بنشین اگر او حد است خود می آید	رباعی
رباعی	رباعی
جانم بدست تو جانانه دیگر	مانند من دل شده دیوانه دیگر

در سلطان

کیا راگر گوش کنی قصه سلطان
هرگز نکنی گوش با فساد دیگر
عیسی نفسی که زار و حیرانم کرد رباعی
چون طره خوشین پرتیا نم کرد
از کفر سر زلف خودم کافر شست
در صفت روی خود مسلمانم کرد

ایچ

سهمیلی سیر نظام الدین احمد از اوس خجانی است اباعن جدرایت حکومت افراشته و
خود را وقف صحبت اهل کمال داشته در ترکی و فارسی صاحب دیوان است و این مختصر
شیخ آذری یافته دهنده سهمیلی عرش او جستی محض نیستی در آمد آذری است

دل چو شکسته شد مران عاشق خسته حال را
سنگ جفا چه میزنی مرغ مشکسته بال را
بفرت کس ز حال من نمی پرسد کجایان
که می پرسیدم از حال غریبان دیار خود
گویند روز حشر بپایان نمیرسد
صدر و زان یک شب همچان نمیرسد
طرفه حالیت که خلق از من دیوانه تنگ
من دیوانه تنگ از دل دیوانه خویش

ایچ

سائر در زمان شاه اسمعیل صفوی از مشهور مقدس باصفهان آمد و در کیه چار باغ لیسری برد

این ابیات از دست

گرفتیش سر را بی رسید و هیچ نگفت
عنان کشیده شکایت شنید و هیچ نگفت
بر طبیب حدیثی زد و دل گفتم
گرفت بنضم و آهی کشید و هیچ نگفت
رسید قاصدم از پیش یار و میگوید
گرفت نامه و از هم درید و هیچ نگفت
بهر که خواست دلت باده خوردی و سائر
لب پیا له محبت مکید و هیچ نگفت
پر تو عمر چراغی ست که در بزم وجود
بنسیم مژه بر جسم زنی خاموش ست
چون گرفتاری من دید محبت فرمود
که در دام نسا زند قفس نغمه و شنید
میخا نمازگر بخش خیمت خراب شد
خم گرد باد بادیه اضطراب شد

ایچ

سما نلی رازی مشهور جدهانی شاعر شیرین زبان است و ناظم شیوایان اکثر اهل استعدا
مائل صحبت است او بود و ندو خالی از خالی نبود و دائم در وجد می زیست سیاحت عراق و اندیش

کرده و فغانمده و شاعره نموده هر کس که بکلام او دخل کردی اگر چه بجای بود و میر خدیو از آن
منزل میرفت و رفته در یزد و جرد دل غم بر سر خود نهاد و جان داد و از دست

ستم از جسد تنی خونین دل
دور از و ساخته در خون منزل
در غش دست فروخته بخون
در پیش پای فروخته بگل
نه انیسی که بگویم غم دل
نه انیسی که بگویم غم دل
یار بد مهر و قیسمان بد خو
عمر کوتاه و اجل مستعمل
از تو اظهار ترسم مشکل
از تو اظهار ترسم مشکل
هر که بینم بدرت گمراه سائل باشد
رشم آید که مباد اجوائل باشد
سوزنی من علی نام دارد و دلش از سواد ست مدتی در اصفهان بسر برد و در سر آنجا
کتابت میکرد تا آنکه در سنه ۱۰۸۰ هجری وفات یافت از دست

بزم غیر آخر آدم با آنکه سیفستم
نخواهم آمدن جانی که خواهد بود و آنجا
کنم نگاه بحسرت بران گریبان
که از جفائی تو زین پیش کرده ام چش
لفظ نادان و بر خط خیالی داری
دل بدست تو سپارم سپارم چکنم
سوزی چه مرگ میطلبی از خدا که نیست
دم آخر ست بدم چو روی بخت جوش
آسودگی نصیب تو در زیر خاک هم
و دم آخر ست بدم چو روی بخت جوش
سالمی سعد الملک از سادات حسینی است امام مسجد جامع شهر خود بود از مردم فرزین است
بگذارتا بماند بدل من آرزویش
شد فاش از عشق من و کار از آن گذشت
که زیم غیر بر سر آن کو توان گذشت
سپاهی فاضل بیگ سپاهی خوش فکر بود همراه ایچی هند با یران رفته با صاحب غیره شعرا
صحبته و رفته در گذشت از دست

رسید یازمن از گمراه میخواست
که کشاید خنجر بمن حواله کند
شد فضا از گریه چشم بسته شد راه نظر
رشته کی از منم نمناک می آید برون

از آن میان که تو داری گذشتن مانیت	ز دجله که گزری آب تا مگر باشد
رباعی	رباعی
افسوس که وقت گل بزودی بگذشت بنی چشم و خط بنفشه و رنگس	فریاد که با چشم کشودی برگشت ایام بگوری و کی بودی بگذشت
سید میر سید علی شندی در ولایت بامیر معز به طرح بود شوق اورانیه کم از شوق میر نتوان گفت در او اخر شده در گذشت از فکرهای اوست	
در بحر وجودش بجهان نقش بر آب است معاری اقلیم دل مانوان کرد	باهستی او هستی با سوج سراب است چندان که در و دیده کند کار خراب است
خوش آن ساعت که نیم در کنار خوشیهای نیم فاضل کند که جلوه برخاکم پس زمران	چو گل واکر ده باشم غنچه بند قیاسش جواب از دل طبعید بنیدم آواز پایش
تکلیف کن شود سید دل و یاد نان هرگز سیرابی ناسیرانی در عهد جهانگیر باد	حنای پنجمرجان ز خون خوشی باشد طبع بود فکر شرمیکه چون نظر
نواب قلیچ خان دخل کرد نواب بر آشفته لب بدشام کشادوی سرفرازانده فی شفیق باده بر ناسته عرض کرد که نواب صاحب شرمشاه از نظم شاست از دست	
مشرکان من از گریه بسیار فرو ریخت سیف الدین اسفرنگی شاعری بود سلیم الفطره عظیم الفکره صد سال عمر یافته و در سنه ۶۵۲	آخر دند آن نخل که نزدیک باب است سیف اجل ریشه عمرش منقطع ساخت و یوانش قریب دوازده هزار بیت شست
رباعی	رباعی
در آن که ز غم آنچه خوش بود گذشت ایام جوانی که بهار خوش بود	دوری که دلی در و نیا سود گذشت چون خنده برق و عهد گل زود گذشت
سلطان پیر شهاب الدین قلی معالی ست نامش سلطان محمد این رباعی از کلام اوست	

۱۸

تجلی

تجلی

تجلی

رباعی

آن دل که بعیش سرفرازی میکرد
بهر بحر نظریه ترکمانی میکرد
دی در خم آن دوزلف پرچش
دیدم که بخون خویش بازی میکرد
سالم حاجی محمد سلم کشمیری از بهر جان بیدل در آن شهرت بوده و حج گذارده و در سایه
طاقت شاهزاده حمید اعظم شاه بهسری برود کشمیر قلعه تن بقضا در داد آذوست
ز کنت نیست که نطقش تنگین شکار گردد
سخن گردانست صد بار گرد و تا صد بار گردد
سالم چه نقد قطره بدریان توان یافت
ما گم شد گانیم که یا بد خبر ما
از سیاهی میکند نقش نگین پهلوتی
بزتابد سایه مرهم دل صد چاک را
سر آمد کشمیری در لاهور نشو و نما یافته و در غن شاکر دآفرین است او سطر مانه ثانی عشر جهان
فانی را پدر و در دوازده است

زعاش کی دماغش ناله بیتاب بردارد
شکسته نهایی رنگ گل تر از خواب بزارد
سودا حزرار فیح دهلوی در سر کار شجاع الدوله صوبه اوده میکند رانید و در شعر اورد و علم شهرت
فی افراخت همچو بسیار میگفت طبع رسا دارد و در ۹۵۰ بکنج مردم خیزد منته
بستانم از که زین دو عهد خون بهای دل
دل جرم چشم گوید و چشم گناه دل
یک شب اگر بزم خودم جاوی چو شمع
روشن شود بجان تور و زریه دل
سازم چنین مرگ عوض عمر در را
سر را چه دم نزع بزانوی تو بینم
سخنی که مانی حساب گوهر پاش معانی و گنجینه دار جوهر خندان است اصلش از اثر ک بوده
آزوست

پرده داران دل از بیم ملاقات هوا
راه و پرده راز تو نقش رانده است
سروش نامش بر قنق قلی بیگ است از موالی شاه سلیمان صفوی بوده من
بخیه در هر نفس از جامه هستی بخت
در بر باز ندگه حکم قبائی تنگ داشت

حرف الشین المعجمة

شهیدی قی ملک الشعراء سلطان یعقوب والی تبریز بود و در سخنش کلمات گمان برافزین
 کلاه گوشه سوزونی بشعری بیشکاست و هیچ سخن سنج را در میزان اعتبار نمی شنید تا چار بعد
 فوت سلطان جمال اقا است ندیده هجرت بدیار هند برگزید و قریب صد سال عمر یافت و قریب
 اسمعیل عادل شاه گردید ملا قاطعی در تذکره خود نوشته وی در سرگنج گجرات مدفون گردیده و در
 بقائی در تذکره خود نوشته که وفاتش در ۹۲۰ هجری و از تاریخ فرشته ۳۶۹ معلوم میشود تیغ زبانش
 خون از رگ اندیشه چنین می چکاند

خوش آن سوارگزشت بلند پستی ما
 از دست بیجان جامه جان نتوان دوست
 زمانه بسیر آزار است خوی تو دارد
 چه شد یارب که شب در دین شکنجی یابد
 آرزو کریش شهیدی را مرغان خوش مرز
 هر شبی تار و زرد محراب می باشم و لے
 چو آبر من بهوای تو از جهان رستم
 مرا گوئی دل گم گشته ات پیداکن از خوابان
 تا کی بسیر راه تو بنشینم و گریم
 طفل است دیر مراد دلم کام بخش نیست
 تو برانی که نکو خواهی منی اسے صاحب
 از دل گم گشته ام بسیار می پرسی خبر
 خنجر کین بدل من زدن و از دست ساز
 ساز می که ز دست و گری می نوشی

بنازیانه افتاد گرد و هستی ما
 کز دل گردخت برین تار فدا دست
 همین مناست کسی را که آرزوی تو دارد
 ز میثابی سرم میگردد و بالین نمی یابد
 دوست را گذار تا شمرنده بوشن شود
 در و درن خرقه پنهان است ز نارم چو شمع
 گلی نجیدیم و گریان ز گلستان رستم
 چه تعجیل است پیدای شود جانی گمان دارم
 بر خاک نشان قدمت بیختم و گریم
 کم برود نهال که آن دیر سال نیست
 من براغم که مرا بچو تو بدخواهی نیست
 گزین پیش است این پدیدن بسیار است
 دیدن اندر دگری خنجر دیگر زدن است
 خور دن خون شهیدی ستانه ساغر و دست

بر روی مادری ز نفس میتوان کشود
 دم مردن بچندین اضطراب اندر جان ارم
 نتوان بخوازیم بد آموز نشستن
 هر کس بکس منتفی من توانم بد
 چو قمری هر که عاشق گشته بر سر درخشان
 بستم بر لب یار دل داغدار را
 بر سحر جامه نظر از دور و خستم
 خوش آن زمان که گویان کند غارت شهر
 شریف تبریزی چهره افروز نکته طرازی و سفید عاشقی محفل لسانی شیرازی ست جدا بود
 و از عباد پارسایان اما بری از نعل عمر خورده در شش جوانه سرگ گردید از روی می آید
 بکس چشم بگوید تو کم نمودار ست
 جز خون جگر بیوز مرغان چه کشاید
 بچو دی کاش گذارد که بضمون برسم
 بباغ خوبی آن گل طرفه حسن بی بدل ارد
 چون شوم گشته عشق تو چنان کن که اگر
 کوته نفسی تا کنم انطباق عشق دل
 بر وزیکه دهم جان و فغانی نکند کس
 شمع را دیدم که از راز شب وصل آگه ست
 آنچه دل را بیم آن میسخت در دهر ببرد
 نه آرد و دلم تر ساخت جان چشم قنار
 آخر عمر شریف ست ای صبار و پیش یار

ما هم ز آشیان بامیدی پریده ایم
 تو بر بالین نه این انتظار از بهر آن دارم
 آواره شدن به که باین روز نشستن
 پهلوی کس زین دل پر سوز نشستن
 نمی آید فراهم تا ابد چاک گریه باش
 آو خستم بجای بلند سحر چرخ را
 پنداشتم توئی تو نبود سبب خستم
 مرا تو گیری و گوئی که این اسیر است
 چرا که آینه را در حجاب زنگار ست
 زین خار بغیر از گل حرمان چه کشاید
 بعد عمری که ز جانان خبری می آید
 که در وصف رخس هر غنچه بزدی و بخل دارد
 نخل ماتم نشوی نخل مزارم باش
 نان پیش که بند دغم دل را و نفس را
 معلوم شود بیکس ما همه کس را
 صبح چون نزدیک شد کارش بیکدم خستم
 آخر از ناسازی جانان بان هم خستم
 برای کشتن من را و آبی تیغ مرغان را
 گو که اهر زش حران از در که فردا میرود

ز دو دیده خون فتادم که نظر کنی کردی
بر تو خاک گشتم که گذر کنی نکردی
چونم که دیار رحیمی ز تو ای فغان چه حاصل
ز تو بود امید آتم که اثر کنی نکردی
ز غمت کردم ای دل بگو شرح غم نه او
خبرت ز فتنه دادم که حذر کنی نکردی
شائق میرزا یوسف بیگ بآرایش ظاهر و باطن و پیرایش سر و عین کمال
جد و جد بکار برده
و از بد و حال فقر اختیاری داشت و زینت پاکیزه میکرد و را اهل ایام شجاعت فصد کرد
و شتر فسادش ز بهر نقصا بود از شیرین در گذشت بنعم جاودانی و صل گشت و فاش
و شد اتفاق افتاد از وی می آید

ایمان

زهی پیچیده در زنجیر زلفت غم بر شبا
هویدا در شکر خند لب لبس تو کو کہا
کنون تا چند حرف آرزو از لوح دل تویم
بسان تخته مشق خط طفلان مکتبها
تخل از دہانت داروی درد دل شائق
تبسم از لب علت کسب قفل مطلبها
بلاگردان آن دشتی نگاهم که تماشا شیش
بیابان حلقه های دام از چشم غزالان شد
کدامین سر و یارب در گستان جلوه ریز آمد
که سر مشق تحیر دیده نازک نگاہان شد
ز خوبیهای حسن سبز آن سر و قبا پوشم
بگلگشت چمن ابر بهاری را تماشا کن
سرت گرم گرت شوق جمال خویشین شد
بچشم آفتاب آمینه داری را تماشا کن
دران گاشن که باشد جلوه فرما سر و زخم
شکلیب محمد علی سکاکی شیرازی تدریس دارالعلم شیراز در آخربا و مفوض بود از سخن دلپذیرش
خجالتی سر و جو بیاری را تماشا کن
فیض سحر گاهی هویدا از صبح ضمیرش دم جان بخش سحالی پیدا و شعله در استیلائی افغانان
کشته شد از دست

ایمان

بر افشانی چو کاکل سنبل از حبیب صبا افتد
بگردانی چو زنگس فتنه در میانها افتد
چه نور و سایه میخاهد و دم تا متصل باشد
سرم در کنار او سر او در کنار من
ز عالم گر چه با صد داغ حسرت رفته ام شادم
که چون طاکوس کردم ز ایشان پرواز منی

شکلیبی تبریزی شکیش بمشاهده حسینان کلام بود و تسلی او بجایه نمیکنان ارقام و فاش
در راه و رونود و در خواب مدفون گردید آه در دایمیز چنین میکشد

بدر حسن خود عذر شناسد قدر و اوق را تو قدر خود میدانی چه دانی قدر عاشق را
با خیال روی او آسوده ام آشتی خواب دم مزن از روی مهر ای صبح بیدارم مکن
گل شده پیراهنم از روی پالودگی گلهای رسوائی شگفت آخرا زین آلودگی
شکلیبی محمد رضا بن خواج عبدالعزیز صفایانی در دیده سخن ریخته و شور عجبی در تهن عشاق بگریخته
در کشته متولد شد چون آگهی چهره برافروخت برخی علوم در شیراز و برخی در اصفهان کسب نمود
هوای سیریندوستان شور در سرش انداخت و بهر طریق خود را بخیریت خانمان رسانید
وی برای اوسپورغالی و صدارت دلی از درگاه بهمانگیری برگرفت و در خدمت آرام گزینی
داد و باین تقریب در دلی بر فاه و جمعیت میگذاشت تا آنکه در کشته بسیراوی خانه و شان چوخت
صدر دلی رفت تا پنج دست میر آگهی بهمانی گفته

رو دیک کشید کاک تقدیر آه بر خاک شکلیبی ز تنم طلب شراه
گفت از پی تا ریخ آگهی ناگاه وادایا و مصیبتا و اشواقا

شکلیبی سیرایه

هر کس که سودی طلبد در زبان خویش سودا کند بر این کاروان خویش
در دست متاعم نه طلب نریخ چه پرست دانم که توستانی و من هم نفر و ششم
تو غنیمت سحر و من چراغ صبح دم تو خنده برب و من جان در آستین دارم
لا اقل مجلس نیم لیک از برای چشم زخم شخ خشکی نیز در کار است بستان ترا

رباعی

آنانکه ز راه طمع دور اندزم مانند وونخ که رنگشان چو کفایت
که نذر نظر شوند کور اندزم بیچند بهم ولی تصور اندزم

ای خدا جنس مرا از غیب بازاری بده	میفروشم دل بدیاری خریداری بده
شکسته دل نشویم از ترا سر جنگ ست	که آگینه ماهم طبیعت سنگ ست
پروانه نیک رفت که در پیش شمع خفت	اگر نقش که سوختن فانیانه چسبیت

رباعی

ز دی ست جهان که بر دوش افختن ست	زادی او شش و کم ساختن ست
دنیا بشال کعبتین نزدست	برداشتنش برای انداختن ست
شبهای چهره گذراندم و زنده ایم	مار بخت جانی خود این گمان نبود

رباعی

من کیستم از خویش به تنگ آمده	دیوانه با خرد و جنگ آمده
دوشینه بکوی یار از شکم کشت	تا لیدن پای دل بسنگ آمده

شانی شکو در مخوری شانی بلند دار و در شیوایی پای در چند از شاگردان شاه عباس

۱۱۰

بوده شاه او را در قزوین در مسکه این بیت که

اگر دشمن کشد ساغر و گرد و دست

بزرگشید و مبلغ هم سنگ عنایت کرد قف

بزرگشیدن شانی محل گفت نیست چه سلاطین دیگر نیز شعرا را انجمن صلوات داده اند

قطب الدین والی دلی امیر خسرو از هم ترازوی فیل بخشید و جهانگیر پادشاه جاتی کاشی را

بزرگشید و شاه جهان مردم بسیاری را موزون ساخت مثل کلیم و قدسی و باقی و سعید و کرم

بصیفه شاعری باز میگرد و مولوی عبد کلیم سیالکوٹی را و باریصیفه فضیلت در سیران

عنایت بخید و مبلغ هم سنگش شش هزار روپیه داد و قاضی محمد پد میرزا از صاحب حاشی

مشهوره شش هزار روپیه و پانصد روپیه و شیخ عبد الحمید لاهوری مولف شا جهان نامه را

روپیه هم سنگش و همچنین رنگ خان خواننده و گلنانه دهر پدگو و عارف خدنگار و بامون و

هموزن هر يك بمبالغ بخشيد با بخله شانی در آخر ایام زندگانی در شهید گوشه انزو گرفت و اثر
سکارشاهی بوفیقه بست تو مان موظف گردید و بر سینه منزهی زاویه خاک گشت پادشاه
تاریخ سست شانی شدند سخن باین شیرینی میریزد

چه خوش است باد و زلفت مشکوه باز کردن	گلک های روز هجران بشب دراز کردن
دگری را در گرفتاری شکر یک ماکن	دعاگر شهرت حسن است یک رسوا است
شانی دلت بچکمان مائل است باز	این لاله را بطرف کلاه که میریزد
لذت آزار گر این است بیکان ترا	ایچ اجری نیست در محشر شهیدان ترا
هر قاصد آبی که بسوی تو فرستم	همچون نفس باز پسین باز نیاید
چون مرغ گرفت را بمید رسانی	هر چیت که پرواز کنم در قفس خستم
نیست مکن که گریزم ز غزالان خیال	ورنه همچون تو تنه ترا زین می بایست
هر زده خاکسترن در کفن راه است	چون سرمه که در رگزار باد فرو شوند

شیدا دیوانه گرفتار زنجیر سخن و شیفته کزنگ و بوی این چمن است حکیم رکن کاشی که معاصر
اوست یادش با خلاص کرده شیدا از طائفه آشکوب و پدرش از شهید هند افتاد مولد و منشأ
شیدا فتح پور از توابع اگر است ابتدای حال در سلک احدیان جهانگیر پادشاه بود و بوج خان
پرواخته و صلاها گرفته و در عهد شاه جهان در ذیل ملازمان شاهی درآمد و آخر مستغنی شده در کشمیر
گوشه گیر شد و با وجی موظف گردید و در عشره ثامن بعد الف هانجا شربت مات پیشید شیدا
صاحب ذهن رسا و فکر آسمان پیاست شعر البسعت تمام میگفت و چشم زدن جواهر فزوان
می سفت طبعش در مسلک سخن طرازی اگر چه راست میرفت اما از جاده حسن خلق انحراف
داشت طالب آملی و میر آملی و دیگر مردم را همچو کرد و چون شیوه هانجا شاعر خود ساخته بود خود
نیز در فنا و کج حریفان میشد مناظره شیخ فیروز با شیدا مشهور است چون این مطلع او بسم جان
شاه جهان پادشاه رسید

چیت دانی با ده گلگون صفاجوهری حسن را پروردگاری عشق را پشیری
 در غضب آمد بجهت آنکه ام انجاست را در لباسی که نباید وصف کرد حکم شد که او را از ممالک
 محروم و اخراج نمایند پس از آنکه گفتن حق در عهد اکبر پادشاه و جهانگیر پادشاه و بنی در بنیاد اسلام
 راه یافته بود و صاحبقران ثانی از سر نو موسس قوانین شریعت شد و سلطان او را ملک علی الملک
 متمم دین هر دو پادشاه حق غلطی را بر اسلامیان هند ثابت کرده اند صاحب تاریخ صبح صادق
 گفته است شیدا بصد هزار رسیده اما خداوند که دیوان مرتب کرده او کجا باشد و تصاید
 زمینهای شکل پیوده و با وصفش تصاید را بر سر طناب رسانیده و در غریبات هم راه شواله
 پی سپر میکند اما نزد مقرر اختیار زمین سخت هیچ چیز نیست زیرا که در شکل خ سحانی تازه کتری ریخته
 و هر چند در تنگنای لفظ معنی را بر زور فکر گنجاندن هنری است اما در زمین شکفته ایجا به ضامن
 و رنگین کردن عالم دیگر دارد شیدا سکه سخن باین خوش عیاری روح سید
 درین چمن نیگل و لاله شبنم اندوخت که خنده گل این باغ گریه آلودست
 بیک دل کی توان اندیشه دنیا و دین کرد که نتوان هر دو دست خویش او آتش کرد
 گفتن دعا باز یافت تو تحصیل حاصل است با خضر گفت که شصت دراز باد
 فنون گردانان غالی که از وی بوی مار آید شناسم بوی زلفت را اگر در شک تر جی
 هوایت در سری گنج که در زیر دم نیست چو شمع از جیب خود هر دم سپردی بر روان آرد
 شهید حسرت آغوش ای نازک بدن گشتم بجای موی سر در اتم بند قبا بکشت
 بی تو روزی موی گشتم گر گذر باشد مرا سبز و گل تیغ و تلخی در نظر باشد مرا
 تازه سازم بر سحر چون صبح دایه خویش را تا قیامت زنده میخوانم چرخ خویش را
 لاله در گشتم سیست و ز گس در خار تا کی از می می بینم ای رخ خویش را
 گز ترا تکلیفی خوردن کتم عیبم کن باغبان از آب دار و تازه باغ خویش را
 مگر ترا مادر ایام نزا دس چه شدی ایکه دل در غم شیرین پیری نیست ترا

به چو می هر چند تلخ و آتشین خویم ما
 کدام مرغ اسیر از قفس صغیر کشید
 مکان بسایه دیوار بود دولت را
 صد چاک و لاش گشت زانده چوشانه
 جان من دست من از زلف تو گناه بود
 سیر و سر زده اشکم ز در خانه چشم
 یک بوسه بمن بخش که گویم بحلاوت
 شب سیاه و ده بچو ناخن از انگشت
 اگر نشد که ز بهر سار و خزان ما
 مرد آزار بغم راستی از دست نهاد
 زلف اگر زنجیر عدل آمد چرا

شوکت محمد اسحق بخاری صیرفی دارالعیار فصاحت و طلائی حید فروش معدن بلاغت
 سبک و سخن دست افشارش و نقود معانی متاع روی دست بازاریش پدرش صراف بود انداخت
 بها بخا نشو و نمایافت و بتقادی نظر خدا داد نقد سره در سوق کجته بنجی راجع ساخت سالها
 در بهرات و شمد بهر بر روزی میرزا سعد الدین کسی را دطلب شوکت فرستاد در آن وقت
 بیدار بود جواب داد میرزا آزرده شد و گفت یاران به بینید که باشو کتا چه بد کردم این حرف
 بشوکت رسید متاثر شد و این بیت فرخواند

منت اکسیر مار ازنده زیر خاک کرد
 از طلا شتن پیشما تیم مارا مس کنسید
 و همه ساعت همه اپشت پازد و نمود رویی در بر کرد و سری بعضو بیاض همان کشید و بقیه عمر
 در دارالامن انزو البسر آورد چاشنی در و مذاق شکسته بر تبه اتم داشت میر عبدالباقی
 صفایانی نقل کرد که من در اصفهان بودم که شوکت بخاری تشریف باصفهان آورد و اکثر بخت

او می رسیدیم گاهی اتفاق ملاقات نیفتاد که او را بی گریه دیده باشم و اعوذ که با او از بدست یار
 بود و ندیگفتند که تا او را دیده ایم همچنان دیده ایم در خزانه عاشر و گفته اول باب کمال
 و خوبان عصر بر بخور و آخر در اختلاط خلق بر روی خود نیست بسیار کم حرف می زد و در دوشه
 یکبار بلب نانی افطاری نمود و لهذا چهل حبشه او از حد گذشته بود و ندی که از خزانه سان پوشیده
 تا نفس باز پسین تبدیل نیافت و بعد رحلت همان را کفن ساختند شیخ علی حنین و زندگانه خود
 سال وفات او شانزده نوشته و صاحب مرآة الصفا لک گفته شوکت اکثر مضامین ادعای
 می بندد و معانی وقوعی کم دارد چنانچه بر ناقدان عیار خن مبرهن است گلگشت دینش اتفاق
 افتاد قدری طلا از دکان این صیرفی داخل این خزانه عاشر نموده می شود
 و از بیگانگی شوخی بروی آشنا بندد که از وحشت بشام دیده آموختن بندد
 در شام غم خویش مرا صبح امید است که نقش نگین تیره بود نام سفید است
 آن برای سرخ روی سبزی از پیش کن چون گل رخنا خزان را زیر دست خویش کن
 خون من صد بار میریزی و می بندی چنان نیست دلگیری دمی از کشتن و بستن ترا
 یکمشت آتخان شدم از بس گرفته است چون کعبتین داغ تو از شش جفت مرا
 وقت آن شد که بسک و حیم از دست برد چون حنائی سراخن شده ام با برکاب
 وید و اواید بود مایه سرگردانی که دوش عید مرا سنگ فلاخن کرده است
 ماتم و سوچه جان دست بهم داده اند خنده مینایی می گریه ستانده است
 هیچ مرگی نبود سخت تر از خود سینه پیش صاحب نظران آینه شش لیست
 میتوان دادن از آن کج دهن کام مرا آرزویم گر چه بسیار است از کم پیش نیست
 غنیمت است جو آن که موفقی شدن بقدر فرصت یک شیر گرم کردن نیست
 هستی جاوید باشد ماتم خود را شستن خضر پیر این برگ خویش آبی سیکند
 خود را شوخ زابد مشربی انگنده از پایم که دوش سجده از چشم گل رنگ خدا دارد

قیمت گوهرم افزون زنگه میگرد طبع در غنچه پند آذاده مردان کفری باشد برون هم مفتدا ز بلندی رتبۀ نامم	گر بکش چشم خیدار کست غلطانم چه اگر کم ز ناحی پند آخر هسته دارم برنگ مرده فیروزه تابوت از گنبد دارم
---	--

رباعی

درد مهر کس که از جندی دارد از بس کردی قناده ایجا دزمین دل از نظاره گلشن حزین بود مارا چسبیده اند چون گل رحمت سبکدگر قلم ز تشنه نمانش ز دست می افتد ترا بی حسن باطن زینت ظاهر چه کار آید هر که دارد دملوه ز نگین دل نامی برد تعلقها بمن قوت گرفت از ضعف پیریا می آتظاره تنها میکشی هم بزم خوشیم کن مرا آبی باغبان تا کی کنی آب از نگاه خود چسان باشد بدام حلقه آغوش آرمش تحمیل شعله خطر ناک من ز سادۀ دل عید شباب رفت می سال دیده کش از لب من کی فغان دنجوای آید برون بتر آفتاب از حجب زلف غبرین او زلزال گوهر از فواره یا قوت میجو شد شرف قزوینی راق و فائق مہات شاہ طہاسب صفوی بود و در کربلا با جرای نہر اثری	عیش کن از چه خود پندی دارد هر کس بقام خود بلندی دارد که گلزمین قفس و نشین بود مارا از شہ خندہ تو بچار و خزان ما بجاسے نامہ برد و ہوش ما کیو تر ما چرا تصویر یوسف میکشی دیوار زندان ما بلبل مارا گل تصویر از جسمی برد قدح شہم گشتہ من حلقہ از خیم من باشد ترا در خانہ آیینہ می ترسم کہ خواب آید گلی بو کردہ ام دیگر نمب را نم گناہ خود کہ می آرد بوج آب نگین را شونجی نامش ز نخل موم تر شیدہ ام سفینہ خویش ساغر بطاق ابروی پشت خمیدہ کش نالہ ام از ناتوانی آہ می آید برون بود صبح قیامت خانہ زاد آستین او کند از آستین بیرون چو آن گلگون بقاتی درد مهر کس که از جندی دارد
---	--

شرف قزوینی

بزرگ گذاشته و در گشته چنانکه سعدی شیرازی موجد طرز غزل است و میر خسرو دهلوی
 بانی واقع گوی چنان میرزا شرف مدون اوست چون نوبت سخن سخن لوی رسید این طرز را
 بیک کثرت رسانید و یونانش قریب ده هزار بیت است شاید شش چنان جلوه میکند
 نمان از و بر خشت دهم تمام شای
 دیوانه و شوم و زویش خلق را برم
 چون پیغام خود با قاصد دلدار میگویی
 خوش آن ساعت که پنهانی بروی یار میدیم
 یار بر خاست چو نیم من بیدار نشست
 پس از عمری که احوال من بیاری پرسد
 شرف سوخته در ماتم حجب از غیرت
 از بسکه بهجران تو دشوار دهم جان
 میجو استم نظاره آن دلر باکنم
 هر چند که جان زار و دل از هر غمین است
 ترجمی که مرا حلقه خصم جان شده اند
 کسان که هیچ نفصیده اند در هر عزم
 بمن تغافل او بود بجز مصلحت و
 تشبی بر هم گذاشته بگوئی یار شدم
 در سخن بود با غیبا رو بر آهش دیدم
 روم هرگز بزم یار تا خوشنود بر خیزم
 شدم نزدیک مرگ از دوری یار کی فرام
 گفتند که از عشق تو بگذشت شرف گفت

نظر بجانب من کرد و شر سار شدم
 و ز راه دیگر آیم و تنها شس بنگرم
 ز بیم آنکه از یادش رو و صد بار میگویی
 چو میکرد و نظر سوم سوی اغیار میدیدم
 غرض آن بود که از بزم کند بیرونم
 نمی پرسد ز من بیرحم و از اغیار می پرسد
 نچنان بی خبر افتاد که شیون داند
 صد بار عزا بر من بیار گرفتند
 فرصت نداد که بگوید که تا چشم و اکفم
 غم نیست اگر مصلحت یار همین است
 همه شستم ای شمع یکنان شده اند
 بعیب جوئی من جمله نکته دان شده اند
 کمان خشم از آن برده شادمان شده اند
 مرا شناخت ز آواز و شر سار شدم
 گفت چون دید مرا حال تو می پرسیدم
 نگوید با من بیدار سخن ناز و دیر خیزم
 هنوز این اندک است از دوا سیاهی که درین
 دارد و گذر از جان و ندارد و گذر از من

ششانی اصفهانی شرف الدین حسین بن حکیم ملاطیبی حافظ بود و مراحل کسب علوم با عسرت

نور دیده و حکمت نظری را بیشتر و زید میرزا صاحب گوید

در اصفهان که بدر و سخن رسد صاحب کتون که نبض شناس سخن ششانی نیست

حکیم نزد شاه عباس ماضی با فرونی قرب و منزلت امتیاز داشت بعد که روزی در عرض راه

شاه را بر خور و شاه خواست که از اسب فرود آید حکیم مانع آمد اما امر از همه پیاده شدند حکیم

بگذشت چو بر مزاجش غالب آمد میرزا قرداناد میگفت شاعری فضیلت ششانی را پوشید

و چاشم را در پنهان ساخت لیکن در پایان عمر ازین امر ناگرم بود به موقعی شد فوتش در رمضان

ساله اتفاق افتاد و از او طبعش دیوان جد و هنر و چند مثنوی ست مثل دیده بیدار

و نگه دان حقیقت و محرم و محبت این ابیات از دیوانش مأخوذ شد

در دل در آن تفرج گلهای دلخ کن از خانه چون ملول شوی سیر باغ کن

خویش را به قلب غم آخردل بیتاب زد این گمان پاره کو سس صهی محتاب د

حاکمی نو کو که بر درگاه او دادی کنیم مشت خونی بر چین مالیم و فریادی کنیم

از زبان خنجر کین پریش دلها مکن عالمی را طعمه مشمشیر استخوان مکن

دگر که خانه نشین کرده ست ماه مرا که شمع محفل افلاک کرده آه مرا

دیدم که خون ناحق پروانه شمع را چند ان امان نداد که شب را سحر کند

پرستاری ندارم بسیر بالین بجاری مگر آهم ازین پیله بان پیلو بگرداند

مگر سینه من شعله بدونخ نفروشد تا محشر اگر جوشش زند خسام بر آید

بدوستی تو خمنند عالمی با من هزار دشمن و یکدوست شکل افتاد است

بخشرم و عده دیدار اگر دادی نمی رنجم وصال چون توئی را صبر این تقداری با

مرغی چو چاهی دل من گشته اسیرت شکرانه این صید تی کن قفسی چند

ناقل ز بس خیم ز کوشش دم و دوا دله از اضطراب هما سجا گذاشتیم

از رد و قبول دگرش چه تفاوت
 گفتی که چه شقاعده مهر و محبت
 شقایق را تمام عمر در راه تومی بینم
 تا نیم و حسرتی که علاش نیکند
 خاطر من از تو تسلی بگاسه نشود
 آن شیخ که از خانه ببار نرفت
 غم عالم پریشا غم نیکرد
 نمی ترسید از دوزخ شقایق
 آبی در آغوش ملک پرورده بخوی کن
 بخود غم تو نگویم که بیم رسوائی است
 با مقام ابد اشتی میسر نیست به
 تو بهاری که دلی تشنگد از پهلوی او
 دامن دیده نگهدار که در مذهب ما
 یک لحظه نپرداخت مراد او و محشر
 خدا عشق مراد از تنگ رسوائی نگهدارد
 گرفتار جان بهائی وصال نمی شود
 آن دل که نامزد بوفاسی تو کرد هم
 تب غم دیده را دلسوزی شکر زیان دارد
 مرا قیمت به پنهان دیدنی کردی و خرم
 شوقی میر محمد حسین از سادات ساده ست و طریح سخن با حلاوه میرزا صاحب کلام او را

آن بنده که در چشم خریدار در آید به
 رسم کنی بود و بهمنه تو بر افتاد
 بگویت سیر و دیا از سر کوئی تومی آید
 صدر روز وصل از شب پیمان دراز تر
 چشم لطف از تو با ندازه حسرت دامن
 مست مست بعدیکه ره خانه نداند
 سر زلف پریشان آفریند
 غم جانو نه حیران آفریند
 شکرستان زیر لب داری ترش روی کن
 نهان کنم ز خیالت که یار هر حال است
 ز بس که غمی تو بر یک گناه می چسبد
 جای آنست که پهلوی خزان بشیند
 دل چو شد کشته دیت از غم تر گیرند
 این شکوه جانسوز بحشر دگر گفت
 که بد بیتیایی پیر این را ز میگرد
 از قاصد تو ذوق خبر میتوان گرفت
 کاری مکن که غریبه جوئے دگر شود
 تبسم را مکن بشیرین که می ترسم بجان آیم
 که بوی رغبته می آید از ارزان بهار کن
 نقیض میکند و میگوید

جواب آن غزل ست اینکه میثوقی گفت
 چو شیراز دو طرف میکشد زنجیرم
 از ولایت خود بکشور هند آمد و مشغول عواطف اعتماد الدوله طهرانی جهانگیری گردید و بعد چند
 سده جهانگیر بادشاه لازم گرفت و مدتی با قاسم خان جوینی بسر برد و آخر بولایت ایران معاود
 نمود و چنانچه در گذشت طلای سخن باین چاشنی از معدن طبع بیرون می آرد
 و عشق هر گنج که بلندی ست پست است
 فیروزه جان که گردون بدست است
 اسیر عشق و گرفتار قفس تقدیرم
 چو شیراز دو طرف میکشد زنجیرم
 با خیال زلف و رویش میروم با صد تاب
 یک قدم بر سایه دارم یک قدم بر آفتاب
 باریقیان سخن از کشتن من میگویند
 کشتن این ست که با غیر سخن میگویند

رباعی	۱۰
در واکه فراق ناتوان ساخت مرا از ضعف چنان شدم که بر بالینم	بر بستر ناتوانی انداخت مرا صد بار اجل آمد و نشاخت مرا
رباعی	۱۱
شوخی غم عشق دلستانی داری شمشیر کشیده قصد جانها دارد	گر پیر شدی عشق جوانی داری خود را برسان تو نیز جانی داری
رباعی	۱۲
خوبان که بلای عقل و دین اندهنه بماند چنان اند که می باید بود	با اهل وفا بر سر کین اندهنه اما چه توان کرد چنین اندهنه
رباعی	۱۳
ترسم که ز حسرت جمالت میروم هر چند که باشم بخیمالت زنده نتوانم عریضه با چشم تو کردن آرس	مخروم ز دولت و صالت میروم می ترسم ازان که در خیالت میروم بتواضع گذرانم ز خودستان را

محرر بطور ترجمه این بیت بنظم عربی کرده و گفته

و طر فاك لا يسطاع حريب هانوه
يدافع سكران بحسن التواضع

شاپور طهرانی بدین سخن خواجگی برادر حقیقی میرزا محمد شریف هجری بدراغما والدوله جهانگیر است
شاپور فرزند بیستم شخص میگرد قصاید و لفظی دارد و غزلهای دیوان زیب میرزا صاحب

کلام او را اقصین میکند و میگوید

صاحب این تازه غزل آن غزل شاپور است
که گران میرود آنکس که توکل دارد

کلیات شاپور بنظر و آراء قصیده نسبت دیگر اقسام شعر خوبر میگوید و او وقت و نزاکت

میدهد دیوانش حاضرستان چند بیت از غزلیاتش جدا نموده آمد

بشوقی تو سواری بصدر زین شست
تو تا سوار شدی فتنه بر زین شست

گر چه در حاشیه نرم تو داخل باشم
رو خورشیده ترا صفحه باطل باشم

نگ گل چیدم ازین بستان نه نام یاسمن بودم
دلی پرورد از غوغای مرقانی چمن بودم

نازک دلم چو کاسه چینی خدایه را
انگشت بر لبم زنی که ز فغان پرست

قد زین پست از بلند بیای استغنائی او
ورنه دیوار سن از دیوار کس کوتاه است

آذنگاه دور که زندان پاکباز
بر سبزه زنی زنده گلزار که بوکتند

سینه بر خنجر اوزن که شهادت اینجا
ناقص ست از دهکشته بقا تل زرسد

چو ابرم از پی رفع که ورت گری می آید
اگر بر خاطر باد صبا بیستم غبار خود

میرود و قص کنان بروم بغنی شاپور
دانشش را بگذارد که کار بسته دارد

آتش ای همنسان و در بخوابید این
با دل بسته خود و عدو افغان دام

گویم با هر تلانی بسیر گشته بخود
بد که این صلح بر خیمه پائی نمیشد

هر تیر که چون نیشک از دست تو خورم
تا آهین پیکان گل چمن ویدن شد

عجب پوش خود بنا شمع عیب چو گیس نیم
در دمندم در شکست در دمندهان سیم

شاپور

نعم المبال و عده صد ساله و حال است
گفت غبارم و عریانی ست کسوت من
روشن نشد ز آتش ماچشم خانه
فرصت عرض تنها گو که در ایام وصل
زین سر که فروشان توان باده خریدن
در قیام استیم از هم بدر آید که من
در بدن نامائیب جان ناوک و فرگان است
از جنون شاپور پوشیده ست صد آلودگی
شرعی قزوینی جامه زیب نرکت بود و سوزن قامت مقراض طبیعت بخیا طی شاه عباس

بهری برد قامت بسیار کوتاه داشت نه چنین میدوزد
آب و رنگی میدهم گلهای بلخ خویش را
زبک سر زده رستم خانه همه کس
دست هوس گیت در آغوش خیالش
کز مردن او بچکس آزرده نباشد
شیرین لاهوری از شنا گستران اعظم خان کوکلتاش بود و بار اجداد میر بر در بخار به افغانه در

سینه جاده نشیب عدم پیود

بهر اشک که از چشم من غسزده ریزد
چرا ای اشک در چشم از و دایه یار یاری
شکوهی بهدانی صاحب طبع سلیم بود و شاگرد میرزا ابرهیم طراز سخن چنین می بند
باید لان ببلغ جهان همچو برگ گل
گوهر چون لب لعل تو نیار دیرین
طفلی ست که از صحبت مردم بگریزد
کجا بودی که اکنون مانع دیدار میگردد
پهلوی یکدیگر همه در خون نشسته ایم
تنیغ خورشید اگر خون بدخشان ریزد

شهرت الایمانی در سنخوسه سلم بود و بزرگ و تجربه بسی بر او راست
شد فشار قبر برین تنگ چینی های خلق آنچه در مرگ است من در زندگانی بستم
شعیب میرزا جو شقانی از محرران سرکار شاه عباس ماضی بود و بعد مدتی بامر وزارت قیام
داشت از دست

لبست زخنده نمک بر جرات جان رخت نمک ز تنگی جای از لب نمدان رخت
زمانه و دفتر اوصاف حسن یوسف را ز شرم روی تو برد و بچاه کفان رخت
چو شب گیرم خیالت را باغوش سحر از بستم بوی گل آید
شهرت شیخ حسین شیرازی هلمش عرب بود در ایران نشو و نما یافته آخر سری بهن کشید
در کار محراب عظم شاه بعنوان طبابت فوکر شد و در عهد شاه عالم با عزاز و احترام میر می برود و در
زمان محمد فرخ سیر خطاب حکیم الممالک سر بلندی یافت و در عصر محمد شاه احرام بیت الله بست
و بعد معاودت بنصب چهار هزار سی سرائق از بر فلک چهارم رسانید و در شاه جهان آباد
بمرد شهرت مردمانخ انتقال است از میرزادوی از شعرا راست اندیشه و اطباء حذاقت

پیشینه بود این چند گل از گلزار طبع است

کی برای مطلبی دل را منور خستیم مالوجه الله این آینه را پرده خستیم
نه من شهرت تنها دارم و نه نام میخوانم خاک گیر و اگر دیک نفس آرام میخوانم
ای گل سیر کوئی توجسدا از وطنم کرد من غار تو بودم که برون از چشمم کرد
صبح شوتا در فروخت روز عالم بگذرد یک نفس دم را غنیمت دان که این هم بگذرد
مرا از لغت ز دامن آزاد خواهد کرد و نیدانم ولی بعد از زمانی یاد خواهد کرد و میدانم
منفسی نمی آورد از باد دستی خاسته هر کجا دیدیم آخر کرد بسیار می گس
خواب گران مردم بیدار کرد و مارا بدستی عزیزان بهشمار کرد و مارا
در خرابیهای دل هرگز ندارم جمله در گسست نقد قلب خود ندارم فرسته

پس از عمری که کردم بچو فری خدمت سروی
غیر در زخم شکستم گشتند با قاسم
بر کیک گردید است از بسکه میکنند
بقابل هم توان بخشد خون خویش گردوی
سینداز بسکه پیش ازین بچپ کار من
آهل دولت غلط است اینکه همه بیدرواند
ایکه میگوئی که از صحبت گریزانی چرا
هنیبه ظلم توقع ندارد از ظالم
که ام واسطه پروانه را بشمع رساند
برای مردم گشته خضر راه که دید

شادمان از سلطان زادهای قوم گلبرگ
بر مثال برزخی افتاده سلطان شادمان
شاهجهان پادشاه با فکرش همواره سرخوش بوده همیشه مورد انعامات فاخره میگردد و امید

در هیچ عالمگیر هم تصادف یافت این ایات از دست

روشن دلان که حفظ خط جسام کرده اند
آنانکه دل بگردش چشم تو بسته اند
دیگر مر ویت از سوئی کشنگان خویش
چون شادمان بپاشنی شترش چکار
تکه ارسا غریبی گلفام کرده اند
قطع نظر ز گردش ایام کرده اند
جان داده اند و کینفس آرام کرده اند
آنرا که از سختی آسنام کرده اند

شاه غریب سیرنا از سلاطین موزون طبیعت بود و خوشی آنرا که داشت میگوید
بازم بلای جان غم آن ماه پاره شد
شاهی سیزداری طوطی شکرستان خوش کلامی است و در فن شعر استاد مولوی جامی

از دست

لایق

لایق

لایق

هر کس که شبی نشست با او
 بسیار پروزها شنیدند
 بدو چشم تو یار شد چنان تر گرس
 که تکبیر زو زین اگر از زمین بر جاست
 شرف الدین اصفهانی مخور بیدیل بود و از خوشان شیخ جمال الدین ایل میگوید
 نیز بهت باغ چه سودست مرا این دوست
 که تن اینجا و دل سوخته جایی دیگرست
 بیک شب چه صحبت توان داشت با تو
 تماشا کنم میخورم بر از گویم
 شما عراز مردم سر کار محمد شاه پادشاه بعنایت شاهی متناز بود و بطایب معنی یاسب خان
 نسبت بلند میرزا بیدل درست کرده و در ملائذ میرزا فائق برآمد و گدازت لایا است رنگین
 چنین می بندد

بگلشن چشم شملای چمنی آشام میگردد
 و کان حسن خوبان خسته چون یاد ما میگرد
 اگر چه داخل بر خم و لے نیم داخل
 جدا از صحبت هم به چو شاخ پیوندم
 شهادی میر عبد الواحد حسینی واسطی بگلشنی از شعرا و صوفیه صافی بود عمری دراز مسند
 ارشاد را بجلوس نیست مانوس زینت بشید و سالکان مناجات حق پرستی را بر استان کبریا
 میفرمود و در فن غزل شاگرد و خواجه حافظ و در نقاشی آثار گفته میر سلیقه شعر خوب ارا و از
 مرد و جنگ چو اول بصلح آمد
 و می باطن نشین تاز خویش به خیم
 خم هر دیده برای غم جانان نبود
 ای بسا تنم که بهر ماتم دوران نبود
 راه مردان نبود سر سری ایدل بهار
 رفتن از خویش و بچویش آمدن آسان بود
 شیخ عبد القادر ایوبی در منتخب التواریخ گفته میر طبع نظم بلند دارد و در علم با علم قدس امید
 اذوی می آید

ز گریه خایه مردم حراب خواهم کرد
 خیال غمیر تو نقشه بر آب خواهم کرد
 کوته بکنم قصه زلف تو دراز دست
 بوزانم لب و دین نامه که با دست
 دانی که خوشنویسی با از برای چیست
 ماییم و اسطی و قلم نیز راست

شکسته ملامت صحاح کابلی فاضل مستعد صاحب حال بود و در سلسله علینة نقشبندیة نقیبن
داشت نوکری سپاهگری میکرد این چند بیت از واردات حالیه اوست

با سنگدان چو کار افتاد از شیشه می حصار کردیم
در وحدت دوست کثرت است بسیار بخود شمار کردیم
سر رشته عمر بود کوتاه پیوند زلف یار کردیم
آینه غبار بر نتابد از هستی خود گنار کردیم

هوائی صجگاهی ساغر سرشار بخوابد خواب در شب دیده بیدار بخوابد
با میدیکه در کویت بسان سایه رویا بم تم لب بیدار میکاهد و لم بسیار بخوابد
شکستی شیشه دل را نمیدانم چنان سازم ترا آئینه می باید و لم دیدار بخوابد

شهید میرغازی از مردم خالی لاهور بود سرخ روی معرکه سخن طرازی است و بهر سبک
بلند پروازی در پیدیا برای او ترجمه دراز گاشته دی در سلسله در گذشت از دست

اشک خون گردن گل دامن قاتل گردد بچه امید دل سوخته بسمل گردد
بچو آن مهره که فرزین شود از فیض سفر هر سرشته که در آن کو برسد دل گردد

شاعر میرسید محمد بن میر عبد الجلیل بگرامی در سلسله ابشرستان امکان رسید بخواجه صاحب
علوم بود و مراتب فضائل و کمالات و الامور حوم خصوص عربیت و لغت و محاضرات که درین

فنون رایت بکتابی می افراخت و گوئی سبقت از اقران می بود و طبی و قادی و هندی تقاد
داشت و کیفیت چراغی که از چرخ درگیر مثل اول جلوه مینماید و عکس می که از صورت شخصی بر

مانند اصل بطوری آید میرزا ابدا بگرامی تلمیذ و خواهر زاده اوست و در میج دی قصاید پرده

این چند بیت از دواوش صورت تسطیر پذیرفت

فرغ مال بخش ای ما و سپاخانه ما را ز نور جلوه خود رنگ کن کاشانه ما را
خبر بید ز من یار ننگ ما را سمو هم چو بر خزان کرد و نوبار ما را

اگر چه از همه فو جویخ نمانسته دارد
 نیست در عالم دین غیر یونس کار دلوت
 محو گشته چون حجاب و عین دریا یا نعم
 چشم دل چون نیست پیدا دید ظاهر
 نمود ز ابر سکین و خلیفه گنج العرش
 شب که در بزم وصالش صحبت ستاره
 پر یزادی که زلف او مرا آشفته تر دارد
 بجز اشک نداشت نیست حاصل این ولایت
 شور همه عالم ز نگار آن تو یابند
 کی نشینی در پناه چرخ گر غافل
 قطا نیست رونما در آئینه عذارش
 عیسی ز فیض عشق مقام بلند یافت
 در بلخ دل با چقدر ریش رو اندید
 در دماغش از می یکسا که گریه می رسد
 مگر از چشمه آئینه آب خنجرش باشد
 رشته آفتابی گسسته میله
 در رخ او دیده ام حسن ازل
 شفیق منشی بچی نرائن اورنگ آبادی شاگرد می آید از او مرحوم بود و تذکره شاعر دارد
 یکی نانش گل رعناست و دیگر شام غریبان صاف و خوش بندش سست کتری بود و ش
 از لاله مورست جدش هوای داس همراه عسکر عالمگیری وار و دکن گشته در اورنگ آباد
 سکونت گزیده شفیق در سلک ملازان عالیجاه خلف ارشد نواب نظام علیخان بهادر منتظم

ولی گره نتواند کشود کار مرا
 هست این طول امل رشته ز ناز و
 چشم پوشیدم ازین عالم تماشایستم
 به چو نرگس در میان بارغ بیدارم
 بمن رسید ز پیر معانی دعای مستوح
 دست من در زلف مشکین فلانی شانه بود
 هزاران نکته بار یک در موی کمر دارد
 خدایت از گوهر خود نایب خدایم تر دارد
 دل نیز کیابی هست که در جوان تو یابند
 رخنه دارد و تمام این گنج بی نام استوار
 عکس است جلوه پیر از زلف عیش
 همواره سیر چرخ کند شهسوار عشق
 آن قاصد دلجو که نهالی است مبارک
 ز ابرو صد ساله از مسجد خواب آید برو
 که از حیرت طبعش شد خراش بسمل بار
 بر کمر زنا رستم میله
 آئینه آینه بدستم میله

گر دید و او اهل مائت ثلاث عشر رخت جانش بآتش که نه فنا سوخت از روی می آید
 مرصعیم بوسه از لبهای شیرین تو بخوایم
 توان وادان مرا این شربت و دروگر را
 اگر نگاه تو بجای و جفا و حیا
 که راه طی نشود از سیاه هست و رست
 عاشقان خدمت مستغرق سعادت و آید
 بال بلبل بچمن مروحه جنبان گل است
 عکس خود را دید چون در چشم من نگین است
 گفت بی تو دلبر و یگر چه شمار این شست
 زفته به جانی که قربان دل آزار می شد
 خون شود آن دل که با جانانه الفت نکرد

رباعی

با یکدگر اتحاد و بهر باشد
 این نسخه واحد و مجمل باشد
 دایم از یاد صبا بشنوم نوسه ترا
 هست خاصیت گلزار ارم کوی ترا
 آرزوی به ازین نیست دعا گوئی ترا
 لاله دامن صحرا می تنائی هست
 اینقدر بسکه دل زفته به جانی هست
 گر تو سرگرم بهی رقص کنان بر خیزم
 من سینه تو ام ای شعله جوال حسن
 شاه نامش رکن الدین محمود بجانی هست ساک ساک خدا دانی و جامع نقیص و بخدانی
 بود و رفته آنجانی شد منبر

رباعی

مردان چند اسیر هستی نکنند
 آنجا که مجردان حق می نوشند
 خود بینی و خوشی تن پرستی نکنند
 خفانه تنی کنند و سستی نکنند

رباعی

<p>بای</p>	<p>در راه چنان رو که سلامت کنند با خلق چنان زی که قیامت کنند در سجده اگر روی چنان رو که ترا در پیش خوانند و امانت کنند شرف بود علی قلندر اصلش از عراق است در پانی پت مضاف دلی سکونت داشت از مشاییر او لیا بهندست در او خسته به ریاض رضوان شافت این رباعی از ویست</p>
	<p>رباعی</p>
<p>بای</p>	<p>آوازه عشق با هر خانه رسید در دلدل با بخوش بیگانه رسید از درد و غم عشق بهر جا که رسید گویند زره دور که دیوانه رسید شرف یحیی منیری صوفی صافی بود و صاحب کمال کافی معتقد شیخ نجیب الدین فیروزی و مرید شیخ نظام الدین مکتوباتش دستور العمل عارفان و کارنامه صاحب ایقان است و قاضی بعد دولت فیروز شاه در شسته بوده این رباعی از ویست</p>
	<p>رباعی</p>
<p>بای</p>	<p>چون خود بود خوب بید آوردم روی سید موسی سفید آوردم چون خود گفتم که نا امید کسیست فرمان تو بردم و امید آوردم شریف میر سید شریف جرجانی علامه زمانه و فاضل بیگانه بود از کمال شهرت متبحر در علوم دست ارادت بدست خواجہ علاء الدین عطار داده صاحب تصانیف بسیار در علوم مشغول و مشغول است وفاتش بعمر هفتاد و شش سالگی در شسته اتفاق افتاد این رباعی از ویست</p>
	<p>رباعی</p>
<p>بای</p>	<p>ای حسن تیر بهر مقامی نامی وی از تو بهر دل شده پیغامی کس نیست که نیست بهر منزلت اندر خود و بجز عیال جاسمی شرف نامش علی زیدی است سرخیل فضلا و یر این و سرآمد علما و زمان بود و خصوصا در علم شعر اکتفا می روزگار میزیست ظفر نامه در احوال امیر تیمور تالیف او است در او سطر ایست</p>

باز بقبی توجیه گشت از دست

صبحی هم شاه بگلچهره کشائی میکرد
نفس باو صبا غالیه سانی میکرد
بلبل شقیفه در زخم چمن شب همیشه
شکوه از محنت ایام جدائی میکرد
شراری عجبی بیگ خواهر زاده بلای همدانی
ست بعد اکبر پادشاه بهند آید مشمول
عواطف خسروی گشت و در آخر بایه عاشق در گذشت
این بیت از دست
آن ناله که چیده تر از زلف نسیم است
دریست که در غلجه سینه مقیم است
تنگین نشود طبع گل از ناله بلبل
فریاد و گداز و نوح باز اگر کریم است
شعله میسوزد صفهانی طبیب با هر و شاعر ساحر بود و در میضا گفته درین ایام و اصفهان
بحکم وراثت طبابت اشتغال دارد و بر عم خود بوعلی سینار اطفال نواز آموز و بستان خویش
جی پندار و انتهی گویم در نسخه المرض موت شده ثوت گشت مزاج بدان سخن و نهض شناس

قلم بود میگوید

زاهد دهم توبه که مستی نکشم
با دختر ز دراز دستی نکشم
حقا که بزیارتی گزینشیم
چون چشم تو ترک می پرستی نکشم
شیم میرزا محمد حسین اصلش از گلزار شیراز است و گل وجودش در گلزمین اصفهان میزد
در زمان نادر شاه بقضائی لشکر منصوب بود و در شاهان حکم شاه کشته شد من
ز سوز عشق تو آنرا که نیم جانی هست
چو شمع تا نفس و اسپین زبانی هست
شهو و لاله بال کند اصلش از ناکی و مصناط محبوبه آله آباد است در اوسط سنه ۱۱۰۰ گشت
طبع نکته بینی و نظم گوئی در شسته من

مکن اشک مرا بقدر راءه ترکان تری
برین طفل غذا پرورده خون جگر می
چو شمع کی بود از سوز حق فراغ مرا
فروخت عشق تو بایان بدست اغ مرا
بر دل پیران قیامت میکند بادشباب
طاق آسمان چو آن کس قد غم گشته را

شهریه مولوی محمد باقر طرانی از قوم ترک بوده تولدش در احمد آباد گجرات اتفاق افتاد
تحصیل علوم کرد و چون گدار دو خوشنویس شد و در بندر مٹه باشی علی حزین بر خور و در
اورانگ آباد پاداش از او کشید بیشتر از خانه برنی آمد و در سال انتقال بجوار رحمت
الهی فرمود از دست **س**

فرصت نیافت جان که بر آید پی نثار
کجا غبار رو یار میتوان گشتن
چون آینه ز حیرت خود میدرخش
هنوز بر سر خود خاک ریختن باقیست
یکبار اگر کنند باور و برو مرا
کنند گشتن با سر چشم نخواستن را
بآدل سر و گرم میوزم
شمع کافور کرده اند مرا

شوقی مولوی غلام غوث گوپاموی از احفاد قاضی مبارک شایخ سلم العلوم است متعلق
کتاب متداوله فارسی نیکو داشت در علوم الهیه و ادب و عربیت شاگرد خوشنویست و از
یاران صاحب تذکره نتائج الافکار سیر کلکته و غیره کرده بعد از اس برگشت و وقتی ضلع گنیش
گردید در آخر عمر چون مرض از وی گرفت قصد حیدرآباد و کن کرد تا اینجا چاره بیاری چوید
اما بفاصله چهار کروهی حیدرآباد رسید و در سده دوش وجودش به تند باد اجل از پا در افتاد
تا بوشش ابشر رسانیده در مکنیه بودی بخاک سپردند قدرت الله خان مولف تذکره نتائج الافکار
قصیده در مرثیه اش گفته که در تذکره مذکور مسطور است از ابیات شوقی است **س**

سر در برین آر که نازی به ازین نیست
گویم سخن بوسه که رازی به ازین نیست
کارم آخر شده از درد و گشتی آگه
شیشه بشکست و بگوشش تو صدای فرسید
شماقی محی الدین علیخان از اولاد دختر سید محمد گیسو و از دست در او گردید و متولد شد و بعد از
رنگ توطن بخت شاگرد مولوی محمد باقر آگاه بود در عهد از اب عظیم جاهد بهار خطابت فی فیت
در سال در گذشت از نتائج افکار او است **س**

ز سودا چون بازارش دل پر داغ خود برم
بگفتا کس نیکیه دستل عدل را خج
در حجاب زلف کن نظاره روی یار را
صبح امید از سواد این شب یار طلب
نمیدانم که احمی شعله رو در سینه جا دارد
که میجو شد شر از چشم گر بانی که من دارم
شجاع از شعرا کاشان هست بنا بر بجوی که حاکم کاشان را کرده بود بگریخت آخر کسان حاکم
در اصفهان او را در کشته بقتل رسانیدند **منه**

ترا رخس میدان تغافل نیران باشد
سند آرد و پای رفتن ناتوان باشد
شریف کاشه شاعر صاحب قدرت بود شعریان نفع میگفت **ه**
خران مباحش که برگ و بر چین ریز
بهار باش که شمع گل یار آرز
بقتل کعبه نوزدم بعشق دیر نشین
چراغ هر دو ز یک قطره خون من سوزد
شاهی از سادات کالپی است خوش طبع و خوشگو و از تصوف بهره داشته مرید شیخ سلیم
چشتی بود چنگاه در ملازمت اکبر بادشاه گذرانید و در اواخر با قلی خان ناظم کابل بگریزد

از دست **ه**

استغفر الله از دل بی چاشنی در د
پیکان بسینه که دل مرده در غفل
شریف خواجگی شیرازی در نظم و نثر قوت کمال داشته و بدرگاه اکبری بسر برده **منه**
تاریک باد کلبه شخصی که هر نفس
بر آفتاب خنده ندارد و چراغ او
فنا نهایت کرد از حق پرستان است
ولی بعشق تو این شیوه او لین قدم است
شعوری از شعرا عالی شعور مشهد مقدس است **منه**

افکنم سر پیش هر که در مقابل بنمش
تا ز چاکه بسینه در آینه دل بنمش
بنی تو چو خون فشان کنم روز و دایه
شریعت و کسین و هم جان لب رسیده را
شهبانی اش میرزا خان است برادر میرزا حسن و اب بوده و بوزارت کاشان قیام داشته **منه**
ز هر که بدشوم در جواب خاموشم
درین معامله است و ادب بود گو شمش

شگونی از سخن بختان جربادقان بوده و از عهد شعراء زمان آرزوست
 ز حرف آمدنت خون شوق در جوش است   بیا که دل بمجب لذتی هم آغوش است
 در سواد عنبرین آن دو زلف قیتاب   رسته بازاری ست کاینجا میفرشند آفتاب
 چند آنکه با نعل شدم بر سر آمدم   این ماجرا معالیه آب و روغن است
 تشفیغ الدما از خوشگویان اصفهان است و تن معنی را جان هنر است
 روزیکه در عصیان قدما نسیم گردد   خوش بهش که لطف حق مقدم گردد
 و آنکه چرا جزا بفر و افتاد   چون فاصله شود غضب کم گردد
 شما بجهان مخلص نواب شاهجهان میگذاهند رئیس دلاور اعظم طبقه اعلای ستاره مند
 والیه حوزه محروسه ملک ریاست بھوپال است ولادت با سعادتش بقلعه اسلام نگه کردی
 بلده بھوپال در ششده هجری اتفاق افتاد پانزدهم محرم ششده بعد وفات پدر بھوپال
 بحکم گورنر عالیہ بجائی والد خود خلعت ریاست یافت و در کنارا مدبران نواب
 سکندریک صاحب مرحومه تربیت هرگونه گرفت و قنون فارسی و خط و کتابت و سیاست
 مدن و نظم و نسق ملک اکتساب نمود و هم شوال ششده هجری بهرست و دواناگی زمام
 اختیار ریاست و اقتدار و دولت بدست مادر گذاشت و خودش اکتفا بولایت عهد و متول
 خاص خویش نمود و در ششده هجری غره ماه شعبان با ستحاق کامل از طرف الودین صدر نشین
 کاشانه ریاست و اورنگ زیب ایوان مکت و دولت گردید و در ششده هجری بعد اطلاع
 و استرضاء گورنر بعد لارڈ میو گورنر جنرل متونی موفق بتادیہ سنت نکاح ثانوی با حرم
 سطور شد که بمیوه و آخری بھوپال بتبعیه یکصد و تارنج این تقریب است و در ششده هجری
 ماه مبارک رمضان بدر بار عظیم الشان لارڈ ناتھ بروک گورنر جنرل هندوستان بمقام
 نمایی خطاب درجه اول نمایی و تهنه انتشار و نشان شاهی و سند عهده گردید که مکرر انتشار آت
 انڈیا بدستخط وزیر اعظم انگلستان و ممبر لارڈی شان حاصل گردید و بجز یاد عاز و وفراوان

شگونی

تشیغ الدما

شاهجهان

امتیاز مختص شد و بجاه ذلیعه او اخیر سده هجری بدرالاماره کلکته منتقرب در و دشمنان
 پرنس آف ویلز نزول عزت و اجلال کرد و بحصول تمغه جدید و تخت نادره اقلیم فرنگ
 ممتاز شد و از جانب ولسرای وگوریز جنرل مذکور و شاهزاده مسطور مور و نمایات بنیاد
 گشت نامه نگار نیز درین آمد و شد با همراه بود و در هر بزم و انجمن رفیق بلا اشتباه حال این
 ریاست علیاد کتاب حج الکرسه فی آثار القیاسه تالیف نگارنده این نامه بر وجه اجمال میل
 مسطورست و در کتاب تاج الاقبال تاریخ بھوپال علی وجه البسط و تفصیل مذکور تعرض بذکر آن
 درین جریده ضرورت نیست مدعا اشارت بذکر مجلس درین نامه است که بدویش این چاره بیکانه
 دلپذیر گردد و کیفیت که بیان محاسن صوری و معنوی بخش اوصاف حسنه دینی و دنیاوی
 تحصیل حاصلست و اتحاد انتظام مالی و ملکی و صیانت خوا بطریاست مدنی و قوت تدبیر
 شخصی و نوعی و اصابت رای و تفاوت طبع دین پرایی با علوم هر عالم و جاهل زمان و نیز
 گویا عروس دهرست و عصر حکومتش عین خیر و برکت درین آنکه هند جزوی زین الفسایم و فقر
 حالگیر پادشاه کسی تبریت اهل علم و فضل و اصحاب هنر و کمال با چنین همت خدا داد نپرداخته
 و پیر فلک را با چنین زیست دراز و عمر عریض نظیرش درین ادوار بگوش نخورده عرب و عجم
 به شامی حال و قاش یک زبانست و اسود و احمر بدعای عمو و دوشش عذاب البیان مجموعه
 لطیف از قصاید شعرا و فرس تازی و هندی در یکیش فراهم آمده و صیت کرم و جوشش
 غلغلہ با نظار عالم انداخته طبع و قمار و ذہن خدا دادش برخلاف طبائع زمان این زمان
 مناسبی با سخن دارد و با وجود ہزار اشغال مملکت و انعدام فرصت از امور دولت و تقاضا
 موزونیت خاطر گاہ بگاہ بی اختیار حرفی موزون و سخن پر مضمون سر بر نیز ندان بدان ناند
 کہ در زمان پاستان و عهد قدیم اسلام زمان عرب بآشاع طبع می بودند و جو اهرمانی را
 بر ششہ ثمبانی میکشیدند چنانکہ اشارتی باین مدعا در دیباچہ این نامه رفته و رفته معلومست
 کہ درین هنگام کہ نفس پسین گیتیست و کساد بازار فضل و ہنر بساط علم و فن از زمره

مردان مطهری گشته و گریه بنگامه اهل کمال سر دشته تا بزمان که پای دل بگوشه حسرت
 شکسته اند و از کتاب فضائل علیه محروم گردیده چه رسد اتفاق بخت و بخت محض و بخت
 صفت است که در پنج روزگار چنین کس از طبقه زنان و زمره نسوان بر خیزد این ابیات
 بطور یادگار از کلامش بنا بر ضابطه در اینجا حواله زبان خامه مدعا گزاشیده و سلمها انداخته
 شود بخت من و گفتار رقیب و حش
 بر سر زخم شکستم نکه ای زخیمند
 سخن سحر نوایان صفایان حالیست
 طوطی ناطقه دارد شکرستانی چند
 چون بال و پر افشاند چون دام ببرد
 صید یکد ز صیاد بیدن نتواند
 مشکل مرض است این که بفریاد رسیده
 آنکس که بفریاد رسیدن نتواند
 چو ز عمارت پرسم چه بلا جواب گوید
 که هزار جا بستم بهزار جا شکستم
 بی قدر ناشناسی که بر اگان نگیرد
 دل بی بهائی خود را بعیث بهاشکستم

رباعی

دریافت عطائی کبریا ئی مارا
 در حضرت دوست جبهه سالی مارا
 چون عاجزی از پادشهان مقبولست
 نازم که کشد بپادشاه مارا
 آهی شاه جهان و از شد عمر گناه
 شد نامه اعمال تو چون قیر سیاه
 نویسد بشو که داد گریهت رحیم
 کوه گنبد شود بوزن پر کا ۴۰

رباعی

این چشم دراز صرف عصیان بوده
 یکبار ترانه چشم گریان بوده
 با این همه اعوجاج بخشش خواهی
 گرنیت عمل بیایشان بوده

رباعی

گو بهر گناه وقت فرصت باشم
 در طاعت حق کمینم همت باشم
 نویسد نیم که نا امید می کفر است
 بهر لحظه امیدوار رحمت باشم

وقت بمقرب انشا و غزل شیخ سعدی شیرازی علیه الرحمة که در ترجمه شان گذشته بحسب
فرمایش ایشان انشا و غزلی در همان ردیف اتفاق افتاد چون خالی از لطف عبارت
حسن اشارت نیست در اینجا ثبت می نشت

دل برد زن تا جوری شاه شهبانی	لشکر شکنی تیغ کشته آفت جان
خورشید و شمس سیمیری ماه لقائی	جاد و ننگه کجکلی حور شانه
کی مرتبه ناز و روی فتنه پرست	پیان شکنی جورگری شور جهان
در ملکیت حسن شه صدر نشین	در زمره خوبان جهان باج ستانی
باروت فنی ماه رخ یوسف عهد	عیس نفی خضر هی سحر بیانه
ظلمان روشی خلد و شنی است حیات	کوثر منته آب بقارطل گرانی
بیدادگری عربده خو جور پسندی	خاطر شکن تیر قدی سخت کمان
از حالت دل با توچه افسانه سراید	شوریده سری جور کشی خوا جهان
مجنون صفتی که کهنه خانه بدوشی	بیتاب دلی ریش تنی سوخته جان
نواب نخواهد که بحسب تو بمید	ای جان جهان و عده و صلی و امانی

شهباز مولوی غلام امام شهید بن شاه غلام محمد عجم از بزرگان قصبه ایطی نواح لکهنوت شیر
شهر او هندوستان است مداح جناب مصطفی و حاجی بیت الله و لقب بعائق رسول الله صلعم
آبا که اشهر گوثر نشین قناعت گزین بوده اند کسب علوم متداوله بخیرت مولو
حیدر علی صاحب منتقی الکلام کرده و در زبان فرس بهره وانی و کافیه انداخته اگرچه اصلاح
سنگین از عقل و شش و شیخ غلام مینا سحر گرفته اما تعلیم تام از آغا سید اسمعیل از نذرانی یافته
و با آغا سید محمد اصفهانی و میرزا ناطق کرانی هم طرح بوده و در هر شهر شاعره گوی سبقت از دشمنان
ر بوده اند از ارباب قاضی محمد صادق خان اخترست چهل سال میگردد که در آباد بدائرة محمد کبریت
محشی شرح چندی پیش بر وقت و غیره که نیز از بزرگان اش بوده اند تقیم آستانه توکل است بیست سال

در محله صدر نظامت بر عهده پیشکاری مأمور و از پیشگاه حکام وقت با تمیاز و اعتبار مقرر
 ماندنخی الدوله از حیدرآباد هزار روپیه تراوراه فرستاده بدکن طلبید و از سرکار نظامت چهار
 صد و سی روپیه بلا شرط خدمت مقرر شد که هنوز جاریست از دکن بحرین شتر نشین شافت
 از طرف راجه گرد هاری پرشاد و تخلص بیاتی بزادرا حله متناز شد و نواب مختار الملک بهادر
 بیکنیم هزار روپیه اعانت فرمود تا بمنزل مقصود رسید مجالس میلاد شریف بکرات و ممرات
 در مکه و مدینه حرمه الله تعالی و بدیاری هند از وی یادگارست اگر چه علماء محققین را در انعقادش
 بایکت و ذیت خنما و عذر هاست مریدانش در قصبات لکنو و اگره و مرادآباد و رام پور و آلبا
 و حیدرآباد و زیاده بیش صد کس از مرد و زن بوده اند سالار جنگ بهادر و کلب علیخان بهادر
 رئیس اسپور و سعید عالم خان بهادر رئیس سورت و دیگر امراء بالوالع تقطیع و توقیر شیعیان
 و چنانچه می باید اکنون عمر شریفش جاده سپهر حله هفتاد و پنجم سمت سله الله تعالی با همه و هیبه کمال
 و استیلا نفاس حیات را خوش میگذراند توجیه او بسوی تدوین سخن و کلام خوش نیست معذرا
 رسائل میلاد شریف و قصاید و غزلیات بدیع نبوت بر خیمه طبع و قادش شهره آفاق و عالمگیرست
 بارها بقالب طبع در آمده و در بای اهل ذوق و شوق گشته علی بهادر رئیس ننده و غیره دیوانش
 برده پریشان ساخته و در صین طبع این نامه فرخنده آغاز نخست انجام بواسطه ابوالخالد مولوی
 محمد یوسف علی لکنوی چون طلب ترجمه و اشعار از ایشان رفت با بلای بعضی آیات بلاغت
 نصایب فصاحت آیات خوشوقت فرمودند و در نامه بنام شان نوشتند که بی شائبه تکلف
 تحریر عبارت تذکره بغایت خوبی و انتخاب بنهایت خوش اسلوبیست حال تجربه علمی حضور
 ممدوح از پیشتر معلوم است که در شامی تحصیل علوم بر قصیده عربیه که میفرمودند و لانا صدر الدین
 صاحب آزرده تحسین آن می نمودند و بمعانه کلام فارسی میرزا غالب و مولوی امان بخش
 صباغی احسن و آفرین میکردند و در خیزورت بار سال کلام فی معنی خود پیش چنین عالمی بدل
 و محقق عبدالمثل از غایت تشویر چون قلم مر از زانوی ادب بر نیدارم لیکن بفجای انا حمر

فوق الادب بجا آوری احکام و جب انکاشته بفرستادن بعض منظومات جبارت بکار بروم
آن برادر از طرف من دست بسته عرضه دهند که اگر شعری ازان پسند خاطر عاطر افتد زهی
نوازش و تمام نازش است والا بابت مستن بلکه در آتش سوختن باید و بعد الطبیاع تذکره خود را
سستی خطی یک نسخه می پذیرم انتهی حق این است که اگر چه هر طور را تا حال اتفاق بگیرد
درین عالم صورت با وجود قرب و جوار موطن نیفاوده اما همیشه باستماع فضائل و کمالات الانما
جناب شیدا اطلال صد لقا هفت درونی با سخنانی ایشان بسیار است و همواره لطمه سرا پا حرم
ایشان را مقدم بر شعرا معاصرین می پذیرد و بانداوش خطما بر بسیار و بنا بر ضابطه ابیات
چند نتیجه طبع از چند ایشان در اینجا ثبت می افتد ورنه همه بخش منتخب سفاک بلاغت صفو کاتب
فصاحت ست حرفش بیان و معانی را جان و کلاش برای مرده دلان پیشان خاطر آید چون

صده سله الله تعالی

بخشد شکر بکام معانی بیان ما	گویا زبان تو بود اندر دمان ما کو
بسکه از نقش وونی گشته تهی سینه ما	عکس ما نیز نگنجید در آئینه ما
چون بوی گل بدوش کسی نیت بار ما	بر دامن صبا نه نشیند غبار ما
قباشد از نزاکت تاب انسان طبع عالی ما	جباب از آب دریا پر نسازد جام خالی ما
در آغوش انصو سیکشم ساق ترا هم دم	فروزان سیکم زین شمع فانوس خیالی ما
سکان جانفزرا خالی ز اغیار است در کبشا	تو در خلوت سرای دل بیانشین که کبشا
بکنج این قفس سختی تمپیدن آرزو دارم	بفریادم بر سر این غنچه را چون شرکشا
بیک نظاره می باید سرا پا آب گردیدن	ولا چون جباب از خویش بگذر چشم تر کبشا
خرامان آید ز در به جز ازین سر پاست	که چشم از خواب غفلت ای شهید مجیر کبشا
بگسیو شانه کن از خواب چشم سرمه با کبشا	پی صید غزالان حرم و ام بلا با کبشا
خورشید آتش گلن قفل صبح دلش با کبشا	لقاب از چهره تابان کبش بند قبا کبشا

بخت نامه احتمال خواهند از سیه کاران
 اسیران نفس از خصمت سپر گلستان ده
 سر ابا عقده شکل شدم چون شبنم غلطان
 غیرت عاشقی بین رشک نگر خدای را
 خسته دلان ز هر طرف منتظر اند و نصیب
 از چپ و راست انبیا پیش تو گرم التجا
 تشنگ مراد دل بر لب زمرم آورد
 هر خم موج سلسیل سلسله صبا شود
 روز جزا شهید تو دست زند بدامت
 آن شیخ مستکار با هست و بمانیت
 که زنده کند گاه که خسته دلان را
 خون جگرم زیب کف پاک تو گردید
 دل را همه با جذب محبت برد از خویش
 دم نیستی ما ز تدا هستی جاوید
 بشوق وصل تو مریمم آرزو باقیست
 نمانده است نشانی ز دل بجز زخمی
 دلی نماند که سفت از دکان عشق خرد
 شدم پیر و جوانی ز رفت از سر ما
 زبان خامه بر آوردم و بوی صفت کمر
 دل را بیک کرشمه واکش گرفت و رفت
 این آمدن بدیدن زخم نموده است

بیا بهر خدا بر چهره زلف مشک سا بکشا
 گره از کاکلی بچیان خود ای مه نقابکشا
 تو ای خورشید طلعت بر سر بالین بیا بکشا
 سایه نیا فریده اند آن قدر دل را بی را
 رخصت یک نظاره ده زگر سر سالی را
 جانب ما عنان گلن تو سن باد پای را
 زمرم خوان روح تو خضر بر مینه پای را
 گر به بهشت واکنی سنبل حلقه زای را
 بادشاه قبول کن عذر من گدایی را
 چون عکس کز آینه جدا هست و جدیت
 طرز نگارش حکم قضا هست و قضائیت
 داند همسر عالم که خفا هست و جنائیت
 دیوانچه داند که کجاست و کجائیت
 مردن بجان تو فنا هست و فناست
 قدم خاک سپردیم و جستجو باقیست
 عجب که کاسه چینی شکست و بوباقیست
 و گرنه درد تو از زبان بیچاره بوباقیست
 پرید از گل پرتر مرده رنگ و بوباقیست
 هنوز از ان دهن تنگ گنگ بوباقیست
 سر گرم خسته آمد و آتش گرفت و رفت
 تیرنی فکند بود ز ترکش گرفت و رفت

گفتیم چه کار بیچکان در جهان کنند
 گفتیم خوش است حال کسان خدا پرست
 گفتیم که از شراب چه حاصل شود به پیر
 گفتیم که خرقة زمین می ارغوان کنیم
 گفتیم حصول طاعت مقبول کس شود
 گفتیم که تلخکامی عاشق کس می برد
 گفتیم زلف تو در آستین صبا وز دید
 چو نافه بود نهان بوی زلف تو بدلم
 نصیب خضر کجا شد ز چشمه حیوان
 مسیح گرد تو گرد و ندانست چه کس
 حنا بر آن کف پابسته بخون بگر
 مرا بگوشه ابرو سلام کرد و نکرد
 مرا بگوشه چشمی دنا زد و دید و ندید
 پامال شده و همچو حنا رنگ بر آورد
 از پرده برون آ که ز صید پرده نیرنگ
 از بسکه ترا تانگ در آغوش کشیدست
 چون رشته نگدسته بنظاره رویت
 بر درش دیدم دل خود را بسوی من ندید
 وقت پیری شد لقای آن بت کس نصیب
 جان و وقت سیر راه کس کرده و فریم
 میرفت سحر قافله بوسه بهار آن

گفتا همیشه دعوت لب تشنگان کنند
 گفتا اگر نظاره حسن بتان کنند
 گفتا بجزعه می نابش جوان کنند
 گفتا کن که هر چه بگویی همان کنند
 گفت آن زمان که خدمت پیر فغان کنند
 گفتا بوسه شکرش در دهان کنند
 تبسم و همت غنچه در تبا دزدید
 نسیم صبح نید انجم از کب دزدید
 ز جوئی تیغ تو آنی که زخم ما دزدید
 که معجز لب تو قدرت حسد ازدید
 شهید دست تو مصنون پیش پا دزدید
 وزان دو چشم تنگ گو کلام کرد و نکرد
 به نیم جبر عسکریست جام کرد و نکرد
 آخر دل خون گشته ما رنگ بر آورد
 ناز تو گل افشاند و ادا رنگ بر آورد
 چون برگ گل تازه قبا رنگ بر آورد
 تارنگ اهل صف رنگ بر آورد
 بسکه مصر و فتنه بعل بر سر چیدن یافتیم
 چون کمان پابوسی تیر از خیدن یافتیم
 همپایی بانگ جریس کرده و فریم
 من نیز چو شبنم هستی کرده و فریم

گلبنایک زدم بر قدم جان چو سپندی
خوش بهیمنی منفسه کردم درستم
صد شکر که صید ملک الموت نمک شتم
جان را بدقت تیر کسه کردم درستم
هر جا که از ان لعل شکر خاستنی رفت
پرواز بیال گسه کردم درستم

شهباز خان محمد خان بن مولوی غلام محمد خان بن حافظ غلام حسین خان رامپور
سله الله تعالی شاگرد رشید میرزا اسد الله خان غالب دهلوی ست نثر و نظم بر شیوه استاد
می نگار و بازار سحر ساعری می شنکند و با وجود شغل ملازمت ریاست بھوپال بخواهش فطرت
مشق فن سخن نیک دارد و در فصاحت مہانی و بلاغت معانی یا پیشینیان از خاطر می ربايد
اکثر قصایدش در مدح نواب شاہ جهان بیگم ریسہ عالیہ بھوپال و این ہمچیز ست و شطری از ان
در اواخر تالیفات محرم مطبوع گشته اعادہ آن درین جریده مختصر ضرورت ندارد و مطابق
ضابطہ بی چند زاوہ طبع بلندش در نیابت افتاد

ای فلک این نہ تلافی ست شب بچران
رنگ در بخت امشب بزر بر دستی ما
ای شہیر آہ ز سمرج وصال افتادیم
آسمان اوج فروشی ست سر پستی ما
تروی خاک عجب او فتادہ ہستم
کہ تا زمانہ در اگلتہ بر نہ داشت مرا
جفای چرخ حریف دل شہیر نشد
قصاید ستہم پیشگان گذاشت مرا
دیدنی جملہ سراپاںش بود برق شتاب
ہان و ہان چشم سہ نخوت پریشان نظری
دوش گلچین گلستان بہارش بودم
آیینہ را در آتش غیرت بسو ختم
کہ بگلشن نگہی گاہ بدامان نظری
ایکہ سہ رخ من بری در تیر باش بگری
دوشش گلچین گلستان بہارش بودم
آیینہ را در آتش غیرت بسو ختم
کہ بگلشن نگہی گاہ بدامان نظری
ایکہ سہ رخ من بری در تیر باش بگری
دوشش گلچین گلستان بہارش بودم
آیینہ را در آتش غیرت بسو ختم
کہ بگلشن نگہی گاہ بدامان نظری
ایکہ سہ رخ من بری در تیر باش بگری

تشبیه از کمر نه و نبود کمر زیار به
 بان و بان لیلی مراعات دل لان میس
 شهیر لا عزت از رستی ستمی لافد
 چه نادر باغبان صنع نقش این چمن بندد
 یکی را سروسان آرد و بخوگانه آزادی
 آیکه چشم تماشا می سرپایی توشد
 چمن ترازد دل داغدار هجران کشت
 ز دست دامن خود پاکد امنی بکمر
 قتیل فخر میداد جا بلان نشدم
 نه گل نه غنچه نه گلزار نشان باقیست
 جدا از طاقت و صبر و قرار جان باقیست
 بنفخ صور فلک ریختن عجب حرف است
 تو باش و شکوه بی مهری گل ای بلبل
 لگان مبر زمین ای سوز غم که نادارم
 گذشت غالب و رفت از جهان بهادر شاه
 بیطاقی و ما و دل مستند ما
 سیری بر آسمان و زمین ست نادر
 بهنگام وصل یار چه باکی ز چشم چشم
 رفعت و را و قنودن استادگان بود
 آشفته و دوزخ محمد شدم شهیر
 نبود بهر دو عالم به ازین دو کار کردن

این بیت از ابیات شاهنامه است که در حدیث آمده است که در حدیث آمده است که در حدیث آمده است

بیطاقی مرا بهوای کمر کشت به
 کش برای تو جرس کردند و محل ساختند
 که اندک ز جفای تو در گمان برداشت
 که وصف او بود بلبل چونقار سخن بندد
 و گر چون رشته بر گلدسته های انجمن بندد
 حسن تو دوسوه فرامی تنهای توشد
 نغان که عشق مرا کشت و در بهار ان کشت
 چراغ عمر بگر تفنگان بد امان کشت
 شهیر قطع نگاه سخن شناسان کشت
 ز بلبلان خس و خاشاک آشیان باقیست
 چو ره روی که رشیکه کاروان باقیست
 هزار ناله کشیدیم و آسمان باقیست
 بهار بلخ اگر بگذر و خزان باقیست
 بسا که سفر اگر سوخت استخوان باقیست
 شهیر باد که نواب قدر دان باقیست
 ای پر غرور مابت ما خود سپند ما
 پست از بلند می نشناسد سمند ما
 در آتش فراق بسوزد و سپند ما
 پستی بنخ اوج فروشد و پست ما
 ما را بپام عرش رساند کسند ما
 ز من اضطراب دیدن ز تو بقرار کردن

همه سحر خورشید عیشی که بخوابستم ندانند
من وزین پس آرزوی غم روزگار کردن
ز کجا که سرمه ساز و پی چشم یار مارا
که فلک نخواست خاک سر بر بندار کردن
چو صفای رنج باشد بکدر است قانع
که توان شهریار بدلی غیب را کردن

حرف الصاد المهملة

صاحب میرزا محمد علی تبریزی اصفهانی امام غزل طرازان و علامه سخن پردازان و الاطراف
کلام و رافع ریات عالی القام امام ایام معانی و مجتهد علماء و فغانی ست در خزانه عامه گفته
اگر او را رابع رسل ثلاثه شاعر گویند بجاست و در سر و آزاد نوشته از ان صبحی که آفتاب سخن
عالم شود و پیر توانا شده معنی آفرینی باین اقتدار سپهر و وار بهم نرسانده و خود میگوید
ز صد هزار سخنور که در جبهان آید
یکی چو صواب شوریده حال خیریند
حامل لوائی فصاحت منشأ اعلا کلمه بلاغت نور نبات از ناصیه کلاش پیدای شرافت
از سیاهی بیانش بود افرج فوج مضامین جریسته متفاد جنابش خیل خیل معانی گایانده حاضر
جوابش ذوق سلیم در حدیقه اشعارش بنور کردن سرور و دهن صبح در خزانه افکارش بدو
تازه اند و سخن مغرور فکر نیز نگش موجد عبارات رنگین جعلن بسیطش منزع تراکیب و نشین نلال
تقریرش در کمال روانی آلی تبصیرش در نهایت غلطانی پایه وقت خیال با وج کمال رسانیده
مع هذا اصلا اثر تکلف گرد کلاش نگردیده و این کیفیت در کلام فصحاء و دیگر کمتر توان یافت
قصیده و مثنوی هم دارد اما مشاطه فکرش بترنمین عروس غزل بیشتر پرداخته و این غزال
رعنا را بطرز تازه و انداز خاص جلوه افروز ساخته و از جمله شرافت او صفات او یکی آنست که
با این جلالت شان و رفعت مکان از شعرا هم عرصه و قدام هر گرد شاعر خود یاد کرده و بگوید و شیخ
ز بار بار از خم بیکس آشنای ساخته پدرش از که خدایان معتبر تبارزه عباس آباد اصفهان ست
میرزا در اصفهان نشو و نما یافت و بعد و حصول سن نیز احرام حرمین محترمین بر بست و شرف زیارت
علیاند و خفت و با آنکه سنی الذی برب بود در میان ایرانیان بحال احتیاط عقاید دین و حفظ اسرار

علم و یقین مقبول خاص و عام گردیده چنانکه باید و شاید زندگانی فرمود و درین عهود از
بحرین مکرین قصیده و در منقبت شاه خراسان انشا نمودیتی از انست

لدا محمد که بعد از سفر حج صاحب عهد خود تازه بسلطان خراسان کردم
و در عین شباب آخر عهد جهانگیری متوجه هندوستان گردید طفرخان ناظم کابل بکند حسن خلق
صدیکرد و ولوازم قدر شناسی نوعی که باید تقدیم رسانید باز میرزا با طفرخان در رکاب
سوکب سلطانی سری بیدار و کن کشید و از پیشگاه خلافت بمنصب شایسته و خطاب مستعد خان
عز امتیاز یافت و ایام قامت بر پا نمود بر میرزا خود را از ایران دیار هندوستان بستاند
تا او را بوطن بالوف بر دمیزار پس از گلگشت کشمیر حنت طفرخان میرزا ایران دیار گشت و تا آخر
ایام حیات نزد سلاطین صفویه مکرم و معزز زیست و در مدایح ایشان قصاید غرا پرداخت
تا آنکه در دست جهان گذشتی را بگذاشت و در اصفهان مدفون گشت دیوان میرزا قریب
هشتاد و هزار بیت بخط ولایت بنظر رسیده و میرزائی و سه غزل متفرق بخط خاص بر جواشی
آن نسخ قلمی فرموده اشارش عالمگیرست و مستغنی از ضبط تحریر و ربط تغییر چند بیت بنابر التزام
پیرایه این مقام می شود

زبان لاف رسوا میکند ناقص کمالان را	که رو بر خاک مالید رفتانی بسته بالان را
نه آدر روی بصیرت سایه بال هانست	سیه مست است دولت تا کی خیزد کجاست
از تماشای پریشان جان دلگیر باش	والله یک نقش چون آینه تصویر باش
هر سچ همدردی نمی یابم سزای خوشین	می خنم چون بید بخون سزای خوشین
ز گلین ترا و خناست بجز روضان ما	بر دست خویش یوسه زند باغبان ما
جلوه برق ست در میخانه بهیاری مرا	از پی تغییر بالین ست بیداری مرا
دکم پیاک دامن غنچه میل زد و	که بلبلان همه مستند و باغبان تنها
آی برق بی مروت پارس شده بگدا	هر خار این بیابان رزق برهنه پانچ

بسا غرض احتیاجی نیست چشم نیم بستش را
 درین دو هفته که همان این چنین شده
 آبی خوبی امید باین دستگاه حسن
 رجزی مست ز پاسبان ادب عشق که مرقا
 نقش بپای زلفگان هموار سازد راه را
 مکن اعانت ظالم ز ساره لوحیا
 در طلبیابین زانان است پروانه ایم
 ز صدق و کذب سخن سیخ را اگریری نیست
 تا حجاب آلودگان را جرات پروانه نیست
 صفای سینه مراد حرم کند فندیل
 نیز نگ چرخ چون گل رعشنا درین چمن
 صواب ز ملائک مطلب ترسب انسان
 نیست از منصور که مردانه میگردد سخن
 جان مشتاقان غبار جسم را صبر بود
 از سعی کار عشق شود حشام بیشتر
 نه آن جنسم که از قوط خنیدار از بها فتم
 بهر حالت که باشد گردگشتن چون صبا گرم
 گناه است شوق وصل گر بود کوتاه
 شمار حسن تکلیف شیوه عشق است بیابانی
 دلم هر لحظه از داغی بدایغ دیگر آمیزد
 تا نظر و اگر ده ام چون شمع در بزم وجود

که می جوشد می از پایانه چشم می پرستش را
 بخنده لب مکشاز روزگار گلچین است
 این یکد و بوسه گزشتاری چه می شود
 شب نوبت پرواز بر پروانه گذارند
 مرگ را داغ عزیزان برین آسان گشته
 که تیغ سنگ فشان از سیاه میسازد
 سوختن از عرض مطلب پیش ما آسانتر
 چو صبح تیغ جهانگیر ما دو دم دارد
 گرد سرگردیدن ما گرد دل گردیدن
 چه شد بدون ز فرنگ آمده هست شیشه
 خون دل از پایله ز مسید همرا
 آینه بی پشت چه دیدار نماید
 از زبان شمع این پروانه میگوید
 زود تر آخ شود شمع که روشن تر بود
 بیچرب مرغ بال فشان دام بیشتر
 جان خوششید تا بانم گرد ز پر پا فتم
 نیم حکمت که از گل در پریشانی جدا گرم
 کند بوسه حج کعبه جمع و امن را
 بی پایان تا رسیدن شمع صند پروانه میزند
 چو بیاری که گرداند ز تاب در دالین
 گرد از هر سر مویم براه افتاد هست

در خور پر وانه نام زدم جهان شمی شدت
 روشن شود چراغ دل ما ز یکدگر
 پیش ازین برگرد گشتن چنین رسوا نبود
 نتوان بکوه عشم دل ما را شکست داد
 در سکر ز میح که این رخسار فدا
 ستندی را بتظیم دل ما نامزد فرما
 و اس کشیدن از کف عشاق سهل است
 یوسف ازین گناه بزدان نشسته است
 صهر فی صلح الدین باوجی چند گاهی در گجرات بود بعد در لاهور آمده بوضع درویشان
 بسر می برد در رسته همراه فیضی بدین شرافت و از آنجا سفر آخرت اختیار نمود و صاحب دیوان است

آزوت

گافروش من که خواهد گل بازار آورد
 باید اول ثاب غوغا فاسی خریدار آورد
 ز راه کعبه منوعم و گرنه میفرستادم
 کعب پائی بر حست چینی خار بغیانش
 با تو شکم کشد و بی تو جدائی چکنم
 سیکشم اینده از دیدن و نادیکن تو
 صانعی از معاصران جامی است این مطلع از دست

آتش دل شعله ز دجان عزم رفتن میکند
 شمع در هنگام رفتن خانه روشن میکند
 صبحی صبح روز سخن است و شمع سخن را با باین فن در عهد جامی بود این مطلع از دست
 ما و من شب بخورش این گلخانه را
 ساز روشن و درنه آتش میز نم این خانه را
 صهر فی شیخ یعقوب کشمیری یوسف کنعان خوش حرفی است عالم کامل و صوفی مشرب بود
 اکثر مشایخ عرب و عجم را در یافته و زیارت حرمین شریفین سعادت اند و خسته مند حدیث
 از شیخ ابن حجر مکی مفتی که حاصل کرده و بدرگاه اکبری مقبول محترم زیسته و رسته آنجا کشمیر
 رفت و هانجامر حله آخرت پیو در آخر عمر تالیف تفسیری شروع کرده لیکن اتمامش ننموده

باز

باز

باز

باز

شاعری دین در پادشاه است از وی می آید

بر سر دوار بر آورده دین نرگس ما / کز عروسان چمن نفوذ ز روز ویدیت
برائی عاشق زاری که در کوئی پنهان افتد / بلائی گز نباشد بر زمین از آسمان افتد
صیوری تبریزی ولد قادر بیگ معیشت بزرگری / و جوهر فردشی میگردن طبع خوشی داشت
و سخن سرسری میگفت از دست

بسکدر هر طرفی جلوه نمانی و گریست / دل بجائی دیگر و دیده بجائی دیگر گریست
در جسم است تویدی آنکس که بخشتر / در نامه او حرف وفائی تو نباشد
بقدر بخشش یک روزه تو ما رسم / شکیب هست و لے روزگار میگذرد
طرفه عالی است که عاشق شب بچون ارد / خواب ناگردن و صد خواب پیشان بدین
صادق صادق بیگ از جامه افشار است در فن نقاشی بدی طربی و در شاعری سلیقه علیا
داشته و تذکره در احوال معاصرین خود نوشته آخر بکتاب داری شاه عباس مامور شد و
بسیب تنگ حوصلگی و دیگر اوضاع ناپسندیده از بساط قرب دور افتاد و از جوت

از غیر با دل پر شکوه پیش یار شدم / گرفت جانب اغیار شر مسار شدم
مگر کرده این و خواستانت روز خشر / از من سلام روضه دار السلام را
از جفا هر کس نصیحت میکند یار مرا / میرو و بر من گمان شکوه دلدار مرا
گشت دستم شاخ گل از بسکه دار و دها / یا و گار دلخ محرومی است برسد بمنم
صفائی خراسانی گلگون عارض نازک ادائی است بعد سلطان حسین میرزا بود و سخن باطن
خوش ادا می نمود

بسکدر سرسویس و وی تو دار و دیده / پشت سوی من و ورسوی تو دار و دیده
صادق شیرازی شاعر فائق و شعرش رائق / بنعم میرزا نظام دست غیب است
مردی و ارسته بود و از چاشنی فقر بهره داشته و روز وفات خود غزلی گفته بود بهان غزل

صوری

صادق

صفائی

مردی

پیش جنازه پیش خواند وستان اورا عجب حالتی و شورشی طاری بود احوالش در تاریخ

فرشته مذکور است و غزلی نیست غزل

هر که آمد گل ز باغ زندگانی چید و رفت
آمد و برستی عهد جهان خست و بد و رفت
کس ازین ویرانه ده یکدانه حاصل نداشت
هر که آمد پاره تخم هوس با شمع و رفت
سیر معراج فنا را قوتی در کار نیست
چون شرعی باید اندک همی دزد و رفت
بسکه چون گل گلخانه از آن بر سر هم خفته اند
همچو شبنم میتوان بر روی گل غلط و رفت
از ازل صادق بدینا میل آمیزش نداشت
چند روزی آمد و یاران خود را دید و رفت

صحیفی شیرازی صحاف مجموعه سخن است و شیراز به بند حرف نو و کفن تاریک و کتاب نویسن
و در هنر صحافی دستی عالی داشته عمرش از هشتاد سالگی تجاوز کرده این بیت از ویست
دل پرست ز غم بر لبم مزن انگشت
که همچو شیشه می گریه در گلو دارم *
صیدری طهرانی صید بند حشیمان خیال است و دامنه فراوان غزال فرع شجره سیادت
و نخبه سعادت از صفایان به بند خرامید و در شیشه ملازمت صاحبقران سبای گشت
آرزو در مجمع نقاش سرخوش در تذکره خود گفته اند که روزی جهان را بیکم بنت شاه جهان
بسیار غم گرفت بر صیدی این مطلع خود بخواند

برق برق افکنده بردن از باغش
تا حکمت گل خنجر آید بد باغش
بیکم پنجرار و پیه در صلح عنایت کرد قصاید در حق شاه جهان دارد و مثنوی در تعریف کشتیر
موجز از غزلیات او بدست آمد این ابیات از ان القاط پذیرفت
در بن گاه او دل خستم بنجرند
آینه شکسته پسند حبیب ماه
آتش بامین کس را خضم بود و خست
فرصت صلی نباشد در قفا جنگ مرا
شباب آوده از بزم کم می آئی باین گری
که از آب عرق پر کرده چاه زندان را
از بنجر نیست گر چه بلای بیتر و لے
بدتر از بنجر از غم بحران نردن است

در پله خود باش چو شفتال ترازو
 بشناس تو خود عیب خود اینخواه که امرو
 انصاف تو ای محنت هجران بجزا رفت
 زمین گلستان که خس و خاربهم می شکفت
 بهاری را چه بندی دل که ده روز و گذشت
 ز چشمش دیده ام از کشتن دل لطفا بجد
 رسیده ام گلستان وصل و نو میدم
 تو آن بهمت مردان دو صد سپاه شکست
 در عشق هر که هست مویای جنگ است
 ماکه باشیم که در بزم تو داخل باشیم
 هر که خواهد نظر بد بحال تو کند
 تنها گشته بی تو زبانم بگام بند
 مار ابرگ سبز کجا یاد میکند
 صیاد ما بنای ستم تازه کرده است
 غم ز بهر می او نیست که کمیند نهال
 کمتر از برگی بناید بود در تشخیص دل
 سیاه اشتی و جنگ هم تمام خوش است
 خود را چشم آینه دیدی و خوشتیم
 صورت دیوار هم در عالم خود زنده است
 مردی برگ و نوار اسبک از جای بگیر
 چو غنچه که گلش شکفته باشد فرد

تا خلق برابر بند و سیم کشند ست
 مردم همه آئینه مثال مزاج اند
 هر چند که جان سختی ما با تو وفا کرد
 قسمت غنچه ما نیست که خندیده رود
 بروی بستر رنگ خزان بیار می افتد
 چون وارث که از خون بگذرد و خونها افتد
 که گل بشاخ بلندست و باغبان نزدیک
 بزور خود نتوان گوشه کاه شکست
 بر روی ما سیکه ز استاد رنگ است
 دولت است که حسرت کش محفل باشیم
 آفت در غرنیاید که خیال تو کند
 چون رنگ گل شده است شراب جام بند
 آن گل که منع بوی خود از باد میکند
 مرغی که پر شکسته شد آواز میکند
 سایه حرمت خویش پریشان دارد
 میکند از خود نهالی را که پیونزش کنند
 قفا فلنگه آسمین صد ادا دارد
 با آنکه اضطراب مرا عذر خواه شد
 هر کس را جامه بستی برنگی داده اند
 کوزه بیدست چو مینی بدو دستش برد
 ز گار خان بودار و نظر بهار آمدند

نقص عشق است که آنو خاربنا بدلیل
نسبت هر چه بگلزار رسد گل باشد
هر چه میگویم از آن نام تو باشد مطلب
که مرا خندی خوشی تو معانی کرد
در چنین سوختنم از رشک که دیدم گل را
بهین رنگ قبایلی تو که در برداری
شاخ گشت بهر طرفی میل کرده است
صالحی خراسانی شاعر زنگین و ساحر معنی آفرین ست بشیوه گلکاری بسری برد حاکم حصا
کتاب خانه خود بوی سپرد آذوی می آید

صالحی

در دلدل گفتم تغافل کرد خاری را بین
گریه کردم خنده زد بی اعتباری را بین
صبر کردم سر کشید و بخودی کردم امید
شکوه کردم رنجشده تاثیر زاری را بین
بیزم خواهم از آن یک نگاه لطف آئین
که غیر بیند و سنی اعتبار بر خیزد
بسکه شهاب بحیال تو نشستم مردم
داشت بیداری من خواب گرانی را زنی
مرا در بخود پیاده دل مده ناصح که می میرم
ازین غیرت که پندارم با و راه سخن دار
صالح امیر محمد صالح اصلش چغتایی ست از احفاد شاه ملک از امرایمور بود و کسبالات
از مولوی جامی کرده و در سینه در بلاد بخارا فوت شد آذوت

صالحی

روز وصل است بزین تیغ و کیش زار مرا
بشپ هجر مکن باز گرفتار مرا
هر شب از محنت هجران یومی میرم زار
میکنند باد سحر زنده بهیمن تو مرا
صالح هم نواب میر عبدالحی خان بن مصمم الدوله اورنگ آبادی است از نظیر جامع فنون
کسالات بود و در شعر فنی دم کیتانی میزد و با سیر آزاد اخلاص خاص داشت در سلسله آب حیات
از سر چشمه شادمانی نوشید و در سلاک احیاء و عند رستم منتظم گردید در سلسله دار و انجمن بود
شد بدیوانی و کن و سر کار آصفیاه بلند پایگی داشت و بعزت و آبرو اوقات عزیز را
می برد اول و قار تخلص میکرد و ثانیاً صایم قرار داد جوهر تیغ اشعار آبدار خود بر مبصران
سخن چنین عرض میکند

صالحی

گنجشکی که تو سر منشای طلب باشد
 برای دور و سر عالمی تو فی صندل
 با نظار تو آراستیم خانه چشم
 صد شکر جز تو نیست کسی همنشین دل
 بر خاطر تو راز دوه عالم شود عیان
 در گرانباری بود رفعت که حال از دکان
 پیچ با سخن هر زده گرانجان
 تا بظلمت بردل من ناوک اندازی کند
 صلح میر دوست محمد از زمره سخن بنجان
 بیای رقی هم توان رسیدن در جیم
 صاحب حکیم کاظم حسین از ملازمان عالمگیر پادشاه بود در شاعری حالت متوسط داشت
 بغایت ستوده خصال و خوش صحبت بوده شعر بسیار گفته و منشآت نفیسه فراهم آورده

از دست

پیوند الفت تو چو تار نظاره ست
 دل بهر چه در محفل او داشته باشیم
 غافل آمد در برم آشوب دبی پر نشیبت
 بلبل بگل نشان دهد از رنگ و بوی تو
 تا باشد دم بهانه از بهر باز گشت
 صلح نظام الدین احمد بگرامی و همین نام تاریخ تولد او ست که ۳۹۰ هـ باشد جوانی از عشیره
 قضاة عثمانی بود و مذهب و مؤدب در حدیث سن کلام الله را یاد گرفت و مشق سخن از دست
 میر نواز شلی علی کرد و طبع سلیم و ذهن مستقیم داشت اول کسیکه از قبیل مذکوره شعر درست

انشاء کرد و آلتی دلپسند بفرمودی فکر بر آورد و دست در او اهل نایت ثلث عشر حکاک اجل

نقش حیاتش از صفحہ عالم محو کرد و آدمی می آید

نقش روی یار را مانی پیر کاری کشید	چون نظر چشم او افکند بیاری کشید
بهر نی کشندگان را زنده سازد کافر نیست	مگر داند عجب از سیاه این فرنگی را
دایع احسان بر تناید هست والا می ما	از حسن رنگی نگیرد دست آفتنای ما
هرگز از دور فلک عشرت نصیب نماند	سر که شد از شور بختی باده در مینای ما
در جهان امروز از بس قدر اهل زربود	میزند پهلوی بیسی هر که صاحب خربود
گرد گین از جانب ما بسکه در دلهاست	در میان ما و یاران سدا کنند ربود

رباعی

ضعیف پیری ز بسکه بگذاخت مرا	هر کس که نظر نکند نشاخت مرا
از صحبت من کنون بتان را ننگ است	این بوی سفید رو سیاه ساخت مرا
باغبان از چمن آواره کن ملبس را	رحم کن زخم که وایت و امان گل است
آه از آن مرغ گرفتار که در کج قفس	عمر بگذشت و ندانست که گلزاری هست
کسیکه مهر و وفا از زمانه می طلبد	چنان بود که ز مجلس خزانه می طلبد
سپوش چشم خود از روی نوظنان زاهد	کسیکه ننگ ضعف بود سلطان نیست
هیچ نی برگ و نوا نیست ز فیض محرم	گر زنی نغمه گرفتند مشک بخشیدند
شادمانی میکنند از مرگ خود و روشن دان	شد مرا این حکمت روشن از لب خندان برق
اهل همت را چه پاک از خصمی بدگوهران	نگ تواند کسی بر شیشه گردون زدن
بستی واد جانان و عده یک بوسلم صفا	چسازم گر خدا ناکرده از اقرار برگرد
از هجوم دایع ناپید است دل درینیم	در سواد خویش این شهر پنهان گشته است
چرا ز عشق خود آگاه کردمش صانع	اگر حجاب نماید زمین سزای من است

صحبائی مولوی امام بخش دهلوی ساغر کش مصطفیٰ بخندانی و پیر میغان سیکده محاسنیست
در فنون و علوم همی پاینده داشت و در فارسی وانی و مهارت درس کتاب این زبان
منصب راجند در وقت خودش در دہلی بی نظیر زمان میر لیت و ننداکا بروا مراد
دار الخلافه بعزت و اکرام بسیاری بر د شروح و فواید و خواتم کتب معلقه در سیه زبان فرس
از وی یادگارست خصوصاً رساله قول فیصل که بطریق محاکمه در میان حزین و آرزو نوشته
در آن داد تحقیق و انصاف داده نام نگار در ایام اقامت دہلی مکراراً در مجلس مولانا
صدر الدین خان آزرده دیده در هنگامه گشتگی افواج انگلیشه در خانه خودش ر حقیق
شهادت از دست شکران نوشیده شبش از طرف پدر بھضرت عمر فاروق اکبر رضی اللہ عنہ
میرسد و از طرف مادر بسید عبدالقادر جیلانی رحم و تحقیق لغت فرس مصطلحات زبان
دری و تکمیل عروض و قافیه و استکمال فن معارف در روزگار بود و دیوان مختصرش در بنوقت

حاضرست این چند قطره چکیده ساغر طبع اوست

یک شب بیاز چهره بر افکن نقاب را	مپند خود با هتاب را
این برق بست گریه چشم سحاب را	شد جلوه توانغ سیل شرک من
نتوان گرفت منت آتش گلاب را	لنا پروه ست رونی تو امروز در چمن
کرده با شوخی بدل عذر گناه خویش را	فتنه و قفس شکوهای غم و بیابا کوست
ز و چراغان کرده ام روز سیاه خویش را	از شر افشانی آه خودم ممنون که من
برگشتن نگاه تو از حجاب بردم را	کامیده ام ز بسکه من از دور و انتظار
هر دم بدوش آبله پا بردم را	جوش چون بجذب آغوش خار و شست
از سادگی به پیش میجا بردم را	من مرده لب تو و هر کس که وارد
اقتادگی بشهر خفتا بردم را	کردم ره دراز نفاطه چو نقش پا
پستی با وج عالم بالا بردم را	خاکم بدوق سایه قد بلند تو

ز وصلت کی تو انم بهره بردارم که از تو
 آراهماز طبع جهان شد ز درد ما
 شوق جنون نکرده بودای قدم خزن
 چون صبح بار خاطر عالم نبوده ایم
 چه گل که در کف پاشگند ز خار مرا
 بعر رفتن تلاش رسیدنی داریم
 قبول خاطر کوفین را نه از زم
 فلک با تم یاران رفته صهبای
 هستی اهل فنا وقت شباب در گشت
 کن آشنای لب دوسه حرف عتاب
 رنگ رخ جو گل پر پروانه می زند
 امروز تا کرشمه لطفش چه میکند
 فروغ دیده احشای نصیب دیده کیست
 نگاه منتظر و دل بختیو نالان
 تفاضل از دو جهان رنگ ناز با وارد
 در کنار من و از دیده نمان این چه بکایت
 می بخاک زرد و از جام خود دم کام نداد
 بخت ساله مرا چه بر لب آید
 دارم ضعفی که ناله اودل
 صهبائی اگر بمیرد احو
 بختیو تم که چو از من بمرگ راضی نیست

باین قربت بود خیمه زده در آغوش ساسن
 خیزد خزان عالی اثر رنگ زرد ما
 اسے گرد با و بادل صحرا فود
 تمکین نداشت جز سفتی رنگ گرد
 جنون بفضل خزان یکس بهار مرا
 بختیو می بود دل گشت بیقرار مرا
 ز یکسے کد آورده و در کسار مرا
 سپرد دل و دل و چشم اشکبار مرا
 رفتن رنگ بود و شمع یکشانه ما
 از بهر ما و آتش ساز این شراب
 دارم خزان رسیده بهار شباب
 رحمت فکنده ست بفر و احساب را
 نگاه گرم که دار و می رسیده کیست
 جهان خراب می جلوه ندیده کیست
 غبار و شب دل و امن کشیده کیست
 عشوه حسن ازین گیسو پناهم خست
 صدف شرم مرا بوسه بر پیغام نداد
 از سوز تب منش تب آید
 عمری باید که تالاب آید
 زان که ترا در گشت آید
 بزنگانی دشمن سپکو نه ز سر دست

هر قند کان گسست غنان از نگاه او است
 و آرام دل دیوانه صد دلخیزان در دل
 چشمی و چندین نسخه خواب پریشان در بغل
 صبح مرا صد کلفت شام غریبان در بغل
 ساغر بکفت شعری بلب اوراق دیوان در بغل
 دل خون گشته را چاکلی کشودم در چرخ فتم
 صوفی اصلش از چغتای است مدتی سرو پا برهنه در عالم سیاحت کرد و تحصیل کمال نمود

آزوست

عاشق نشدی محنت هجران نکشیدی
 کس پیش تو غنایم هجران چه کشاید
 صابر محمد علی شهدی بمزاج علی مربوط بود و در مخوری بذر و ده خوشگویی منوط آزوست
 هنگام شکراده بزبان شکوه گذشت
 بی طالعی نگردد همان را شنید و رفت
 صبری نامش روز بهمان است پدرش از صنادید سادات اردستان بود وی در عهد
 شاه طهاسب در مسجد جامع اصفهان با فاده مشغول بوده در کسبیتی و شطرنج مهارت داشت
 و در اوائل حال فارس تخلص میکرد آخر صبری مقرر نمود صاحب دیوان است شعر نیکو گفته
 اهل عراق و او را شای ثانی میگفتند اگر چه دیوانش در میان نیست اما آنچه از ان باقی مانده

ترجیح بر شای میکند آزوی می آید

ستم و دل که داریم بدو دست دارم او را
 اگرش نگاه داری بوی سپارم او را
 آهجوم بوالهوس چند آنکه عاشق از بیان گم
 مگر از ترکش نازت خندنگل امتحان گم شد
 یارب دل شکسته بمن از کب شنید
 بوی محبتی که در آب و گل تو نیست
 این بسجای کشتن صبری که رو بر شد
 حسرت همی کشد که چرا بسمل تو نیست
 آزما پس حال دل ما که یک زمان
 خود را بجای پیش تو خاموش کرده ایم
 در آغوش محبت گریشانی بگو با من
 که من هم دل زهرت بر کنم تا فرستی دارم

بریده باوزبان کسیکه دست مرا
ز دامن تو به تیغ زبان جسد کرده
صفیر نامش شد است از مردم غم بود و غنای
صغیر و زعفران خوش صفیر و زعفران کلاش پذیر
این اشعار از وی پسند افتاده

دل مرا باز ده پیش تو بکارست میدادم
ترا زین جنس به بقدر بسیارست میدادم
دور نه که تا کنم شگوه ز درد و دوریت
آه که نمیکش مرا جسمه تو در حضور تو
اشکم ز نار وانی مطلب نگشته سترخ
خونیست که بریدن امید می چکد
تا سرشکم نشود پرده دیر راز کس
میشود ابله و از کف پاسته ریزد
وقت رفتنهاست انگشت شهادت کلم
شهنسوار جان روان شد رایت یان برآ
صفی نبره سید محمد نو بخش رازیست
از اکثر فنون بهره مند بود زری درویشانه داشت
بزیارت بیت ابد مستعد گشته و در کبر سن پیاده بطواف روضه رضویه رفته در آستانهای اه
درگذشت منته

رباعی

چون نامه بزم ما بهم چیدند
بر دین و بزمیان عمل بنجیدند
بیش از همه کس گناه ما بود ولی
ما را محبت نبی بخشیدند

صفی از سادات نیشاپور است در باغ شمشاد تبریز متوطن بوده و بعضی اوقات در کرمان
بامر حساب اشتغال داشته منته

آنانکه دل بزلت نگاری نه بسته اند
آیا چه کرده اند عسیر در از خویش
صالحی شهیدی محمد میرک نام از مستعدان زمان بود که هوس نظم بدین طور می نوشت
اندریشه خال رخ آن سیم بر سوخت
خوش آتش افروخت که از یک شرمش
صالحی هروی منشی و خوشنویس بود بدرگاه اکبری منصب انشاد داشته بعد مدتی بوطن
خود مراجعت نمود و از دست

ناله

نصفی

نصفی

نصفی

نصفی

عاشقی مایه دادست چه جهان چه مهال خسرو از عشق جدا نماند و فرهاد جدا

صاحب اصفهانی از اقرای میرزا سلیمان وزیر سلطان محمد صفوی بوده و بکویت طبع

انصاف داشته مندر

نه از نازست گر خورش بلبنا آشنا گردد سخن را خوش نی آید که از اینها جدا گردد

صدیدی ابوری نامش عبدالرحیم است در عهد جهانگیر پادشاه هند آمده با بعضی از علماء

بهری برود در شعر و خط صاحبیت بوده از دست

پیش زلف تو در دام کشد عتقاره فرقه تیز تو بر سرخ زند و لهارا

و شیا نش هم از چشمه دل آب خورد جنگ شیر بود آهوی این صحرای را

صلواتی امیر جلال الدین حسن از اعیان سادات شهرستان است بدرگاه شاه عباس

منصب صدارت داشته و در ساله از منصب حیات معزول گشت مندر

خدا شکیب و هداین دل پریشان را که بر شکسته دلان رحمیت خوبان را

صادق پسر میرزا صاحب است در بند رسورت در ساله متولد شده و از علماء بلا و مهند

علم آموخته و در سلک ملازمان جهانگیر و شاه جهان انتظام داشته تا پنج صبح صادق در جهان

مجله تالیف او است از دست

سوی سیم نه بتا مید جنون خواهم رفت باز از عالم اسباب برون خواهم رفت

حدا این بادیه جز اشک ندیدست کسی آه خواهم شد و از اشک فروغ ختم رفت

صاحبی از سادات مازندران و علماء زمان بوده و در لباس فقر و درویشی زیسته از دست

خواب عدم کجاست که آسود دل شویم فارغ ز پاسبانی این مشت گل شویم

صاحب است اصفهانی آتش حاجی صادق است در عهد جهانگیر پادشاه برهم تجارت بهند

آمده و بدین خود مراجعت نمود در اواخر نامه حادی عشر گذشت شاعری خوش فکر صاحب

دیوان است مندر

صاحب

صدیدی

صلواتی

صادق

صاحبی

صاحب

در شتم گر آن فرقه پرینه می کند
خنجر بنگ بر سر چو اتیز میگفت
شگفتن خنجر بی رنگ و بوی میکند
همان بهتر که دست بی گره دستتین باشد
بسکه بر خود و اسن افشا ندیم مانند بلال
از قیامی هستی من یک گریه میان و آید
صفا پیر از سادات زواره دست در عهد عالمگیر پا دشا بهند آمده و در سگ رباب ششم شده
رباعی بیشتر میگفت آرزوست

رباعی

رندان بشماریدی می خواهم
زین تنگ قفس بی دری می خواهم
از کشور هند تا میدان عراق
توفیق بسر و دیدنی می خواهم
صاوق ملا توئی سرکاتی بهند آمده و باد انشدن خان بسر برده صند
چرخ مینا عشرتی بنیاد نتوانست کرد
آینه گر دید و یکدل شاد نتوانست کرد
رحم می آید مرا بر لب لب این بوستان
کز تر آکنهای گل فریاد نتوانست کرد
صغیر چون پوری نامش محمد عیسی است
نفسه سخن چنین می سراید
ز عشق زاده ام عشق زار گشت درینج
خبر نداد برستم کی که سر ابرام
صفا محمد ابراهیم شیرازی فکر رسا دارد و طبع با صفا از سادات و شکی است در شال
بساط حیات در نور و دید آرزوست و خطاب محبوب

ایم پری چه نگاری که ز اورنگ سپهر
ماه را میکش از خون نگاو تو بزییر
این چه ظلم است که ریزی بلب ساغر زهر
که هنوز از زرو طفلی بود آلوده بشیر
این چه رحم است که گرد ز غمت آنکه هنوز
چشم نازش ز شکر خواب میگردد و سپهر
نویازت ناز و دل و طاقت ناز
سیملی در و تخم و دست بران سخت گیر
بند از بند تو چون نی انم از نا احب
سازم از آه دولت را بدین تا نوک تیر
صافی میرزا محمد جعفر اصفهانی طبع ملائم نظم داشت و در او مصلحت نه بود و در آخرت نهاد

از افکار اوست

بومی گل خود بچمن اینمون شد ز نخست ورنه بلبل چه خبر داشت که گلزار کجاست
صهبا آقا محمد تقی قی بعد عروج نشسته و تیز تازی سال در وطن بسر خوشی بسر برد پس در
مصطفیٰ احصیان بزم اقامت آراست و سرشار صهبای نظم گسری ماند و فالتش در اوسط
ماتۀ ثانی عشر دست بهم داده آراست

شادم پسیری که بجز کج نفس نیست جائی که توان برد سری ز بر پر انجب
بتین محرومی عاشق که گل بر شاخ دگرشن نمی ماند بقدر آنکه بلبل آشیان گیرد
صباحی ملاسلیمان کاشانی در ریعان شباب موفق بر یارت حرمین شرفین شد استعداد
نظم شایسته داشته و باقسام سخن مهارت بالسته بهمرسانیده جوانی بنجیده و مردی فصیده بود
در اوسط ماتۀ ثانی عشر صبح حیالش بشام مات مبدل گردید آراست
مرزن بنفس بهتر از آنست که در باغ از طعن مرغان گرفتار بمیریم
بباغ حسن تو آن گنجی که از گل تو تنهیست دامن گلچین و باغبان هر دو
صوفی تخلص مولوی فتح علی بنگالی ست مولدش علاقه چاگاهم و از بدو شعور شکفته
محل تحصیل وجوه معاش و فنون انتعاش او و مقام قیام محل بفضائل ست و محلی از
رذائل و بر سطره و کلام طلق اللسان و در نظم لغوت سرور انبیا صلعم شیوا بیان از
نتایج موزونی اوست

بر لب آب زندگانیها بر لبم جان ز تشنه جانیها
بصف من بست پیش نخل تقد کرده ام گو بلبست خوانیها
بگذارد به تخته قدم از سر اعجاز کافتند بسر جمله تیان بوسه زنی را
تا چند زنی آتش غم در دل صوفی باری بنگه شاد کن آن سوختنی را
یوسف با حمدی رسد عاقل از نجابی برد آرزو اینا میسر داین را خد فشد شتر

حرف الصاد المبحمة

ضمیر تخلص میرزا روشن ضمیر است ای باسی بود و پیر تو زمین و قادیانستان سخن را فروغ
 آگین می نمود یکی از اجدادش از ایران بهند آمد تولد میرزا در هند واقع شد در عهد شاه جهان
 خدمت بخشگری و وقایع نگاری و در عهد عالمگیر بدیوانی و امینی بندر سورت مامور بود این
 رباعی در جنگ عالمگیر با شجاع در کچه گفته است

ای حرز تو سوره تبارک بادا رباعی پیوسته ترا تاج تبارک بادا

جسم زنی فلکون فحمت تاج دل گفت شود فتح مبارک بادا

ماهی دل ز طپیدن بقرار آمد باز موج پہلو ز تلاطم کشتار آمد باز

ضمیری نامش شیخ نظام و طغش بگرام است از قدام این مقام مکتب سنجان شیرین کلام و بوشق
 سخن پیش گرفته و درین فن رشد بهر سانیه نفوذ حاصل و بدائع را بیش تر یکرسی نشاند و قصیده
 صفیدون مضاف دہلی بگلگشت نرسیده آخرت خراسید و این سانحه در دست او واقع شد
 دیوانش از قصیده و غزل و رباعی و صنائع شعری قریب پانزده هزار بیت است کلاش

بطور آن عصر واقع شده لهذا درین صریح کسر گرفته شد از وی می آید

جز آینه در روی تو دیدن که تواند جز شانه بزللف تو رسیدن که تواند

بس مدعیان گوش بر آواز بشتند در غمکد عشق طپیدن که تواند

انجا که صبار انبو و باز دستگی جان بخش کلام تو شنیدن که تواند

هر گل که بگلزار جمال تو نمند و ای وای بجز دست تو چیدن که تواند

صب تیغ کشیدند زهر سوختن صبیح پیوند هوای تو بریدن که تواند

آن ترک شوخ دیده خود از دودمان کسیت یارب چنین خراب کن قاتلان کسیت

از ناله و فغان من آمد جهان بجان آن سنگدل گفت که ای افغان کسیت

این سو سر فراز که خوش می چربان یارب چنین کشیده سراز بوستان کسیت

هر تیر بر دلم که دو ابروی او کشید
 چون نامه نیاز ضمیری رسید خواند
 چشم که بود خانه خوش آب و هوای
 خواهم که گم پیش تو در دل خود عرض
 تا کرد خریداری خاک سر کوی
 یارب بدرت نامه سیاه آمده ایم
 هر چند که ما غرق گناه آمده ایم
 ضحیا حاضریه ضحیا و الله بگرامی چنانچه در خوزه دانشندان ورود کر است نمود و در
 مجمع تلامذه رحمن نیز بطرز موزون جلوه فرموده استعلاش و تخطا واقع شده طمش و شریعت
 و شریش مار حین شعر و انشاد و نرتبه آنجناب است و اشعاری که ثبت می شود بر توی ازان

آفتاب

براه دیده و دور وید درختانی مفره
 نشانه ام که خیال تو راه گم نکند

رباعی

ای لطف تو آب بر سر خاله چشم
 چون موم برست خلق تو خاله چشم
 گویا گرد ادب چو آلی بخن
 بینا گرد و چو بکشی چشم
 ضحیا و میرزا عطا بر بانپوری از تلامذه آزاد بود و سخن درست میگوید و سلیقه شعر مناسب
 میدارد از وی است

حق بود دعوی که ز منصور سر کشید
 نقشی ز ابروین تو بر دل شسته است
 بشنو کلام حضرت آزاد از منبیا
 می نماید غنچه در پیش لبش
 بیدانشان قیاس با سحاب کرده اند
 این بیت را چه بر محل احیاء کرده اند
 دل را برائی یاه تو احیاء کرده اند
 چون کسی فزون کس در دید و رفت

و آن زمان که بمحشر قیام خواهیم کرد
 ترایا و دهری یک سلام خواهیم کرد
 معینی سنانی زور آور سیدان مخموری بود و ستم عرصه معنی پروری این بیت
 از وی است

بیرم پیشین که مرگان کند و وقت قیام
 اجل را دست و پا لرزد و بلاد خطا بماند
 ضمیر می اصفهانی ز حال ضمیر یاب بود لهذا شاه عباس باضی او را باین تخلص نامزد کرد
 شاعری است بلند فطرت عالی ضمیر دور بریده گویی و قدرت نظم بی نظیر از فضیلت نصیبیه
 کامل دهمه و در کبر سن بکنایه غیاث الدین منصور علم آموخته اکثر دواوین خلف و خلف را
 جواب گفته منظمیاتش صد هزار بیت است و اگر گفتند شاعری در سده ان ضمیری تخلص میکند
 گفت خطاکرده آنچه نیک گوید بنام من و آنچه بد گویم بنام وی شهرت یابد از دست
 گرنه فریب و عده روز جزا بود ز تو
 خوشحال آنکه دید ترا و سپرد جان
 آبی خوش آن منتظر و عده ویدار که تو
 فریاد از آن سطر که در و دلم آشوب
 مشکل شده کارم ز تو در و دلم این است
 چه حیاست اینک که ای گرم ز حال پرست
 ز تخم کاری است مرا وقت شنید خجش باد
 در تماشای جمال او سدا پادیده ام
 زبان بستم ز حاجت پیش او و طراوت پاد
 عاشق کجا و خواب اگر دیده بسته ام
 سر و جهان نهاد ضمیری سر شک تو
 چو می بینم کسی از کوی او و نشاد می آید
 فریادی کاول از وی خورده بودم باقی بد

بیرم

بیرم

ضمیا و ولیدی مهرنیر و ز مشرق سخن و ماه نیمه افق این فن ستازی می یابد
 نشسته در طلب دلربای خوشبخت
 چو چشم می پریم اما بجائی خوشبخت
 بدو حسن تو هر کس که بود مجنون شد
 ستم تو کردی و بدنام دور گردون شد
 ضیا میرزا یوسف مدتی وزیر حاکم گیلان و مازندران بود آخر الامر از کاتبان دفتر خانه
 سلاطین صفویه شد این شعر از دست

فغان که مرد و میاری درین دیار نمیت
 نشان پانی کس بر سر زار نمیت
 ضیا ملا ضیا الدین کاشانی مرد دانشمند بود سعادت حج و زیارت عتبات عالیات تو فریق
 یافته و پیوسته با فاد و تدریس مشغول بوده شوخی و شوری داشت در وقت رفیق بهشت
 این رباعی گفته رباعی

از خلق زمانه پاکشیدن بهتر
 در گوشه عزلت آسیدن بهتر
 ز نهار ضیا علاج چشمت نکنی
 او ضلع زمانه را ندیدن بهتر
 قلقل می راحت افزای است
 کلینی یا حمیرائی من است

حرف الطاء المهملة

طالب براغزو زاده حکیم رکن کاشی بود دلیل آمل و شاعر خوش تخیل جوایمی معانی بلبند
 و غواص بحر آملی و پسندست سخن را بر محبت و الامی نواز دو پایه او را تا سدره المنتهی میرساند
 شعله ادرکش شمع محفل سخن است و کعبه خیالش آرایش هر آنچمن در ریاض شایب آغاز نماید
 جوانی از ولایت خود برآمده بنزد پادشاه رسید خرامید و سری بگلگشت این گلزمین کشید و چندی
 نزد میرزاغازی ناظم قندهار از طرف جهانگیری پادشاه بسر برد و بعد از آن نواز شایب
 یافت و بعد رحلت او کثرت ثانی رخت بدیار بهند کشید و ایامی با عابد خان بهادر و هم
 کجرات بسر برد و آخر با عتصام ذیل جهانگیری قوی پایه شد و در وقت آن خطاب ملک الشعرا فی
 بلند نامی اندوخت تا سرخ بد اوئی و دیگر کتب متبره ناطق اند که اکبر پادشاه از پایه رفیع

دین سلام افتاده بود و تا بجا نیک بختی تراشید و دین آبی که آنرا دین لاهی توان گفت نام
گذاشت و بعضی رسوم مهندوان پسندیده جز دین خود ساخت مثل آفتاب پرستی و ریش ترا
جوانگیر هم بطریق پند ریش می تراشید و قی طالب احکم ریش تراشیدن شد طالب قطعه گفته
بمعرض ساند و ریش خود را محفوظ داشت قطعه اینست قطعه

سفر میکنم صاحب آورنده من *	چو سر ملا گردن تراشیدی
بناخن نه با تیغ از روی خود	من این مشت سوزن تراشیدی
نهر و ریش و ابر و پروت و مژه	برسم برهن تراشیدی
از و این گیاه خدا گشته را	نه از بهر خرم تراشیدی
که نسل چو آبش در اینست	پای زیب و امن تراشیدی
چو من راهم خارج از رسم تو	که هو وقت رفتن تراشیدی
و گردنه بایان ابر و سبزه تو	سرازم صفحتن تراشیدی

طالب در عین جوانی از زیبا خلعت زندگانی برآمد و در حین شباب در کشته آستین قضا چرخ
حیاتش را خاموش کرد و طالب در وصف قلم قصیده گفته و غیب حق این خادم کامل عیار بجا آورد
تمام این قصیده در خزانه قلمه ایراد کرده مطلعش اینست

هان ای نمکین آبیوی شکنجین خطائے از ز گسستانه کنی غالیه سائے
دیوانش وقت تحریر این جزیده بدست آمد فرصت و فائز که با خطاب پرده انجمه شود و کلی چپ اند
گلستانش خالده دست قلم میشود

گر من بجای جبرم آینه بودی	لی رونما ترا تو کنی بنوہ جی
اے خاک قضا که چو گل بر سر	از سر نقشایم ترا کلا قرما سنے
انورش فاجو تو متاعی جهان نیست	عجب تو همینست که کبر ثور سنے
و طاعتش تو شیخ بر منیر سنے	گو یا تو هم از سلسله اختر سنے

جانی مگر ای می کجا نیست قرارت
 بچن بود کند گلها که تصویر نهالی را
 عشق را بر سر بالین من آرد و بجز بند
 باعث را ندختم از بزم بجز عار نبود
 آیم بکن ای شرم بنزدیکی آنکو
 اسی کاش گوش غنیمت بول شدی چو چشم
 بسوی خورشید از لطف گستاخانه کش و بستم
 من کیم که شرم قتل من سر اندازد به پیش
 ملائمت کن و فارغ شواز ملامت خلق
 دشمنانم خلق را ندختم جز دعا جواب
 سبک چنین که بگلگون می سوار شدم
 خانه شرع خراب است که از باب صلاح
 مزه در جهان منم بنیم

که بلب ما که بلب ما غرامی
 بپایدار ساز و خفگان نقش قالی را
 کین طبعی است که شهو در من قدم است
 ورنه کس را این و بودن من کار نبود
 شاید غلط یار ز من دست بشوید
 تا هر چه گفته از تو مکر رشیدی
 که من بسیار محو بهم آغوشی ندانم
 بیکل خونم گرانی میکشد بر گردش
 که نخل موم را آسیب نیش از دست
 ابرم که تلخ گیرم و شیرین عوض دهم
 امید هست که رنگ پریده را گیرم
 در عار مگر گنبد دستار خود اند
 دهر گونی دمان بیارست

طبعی قزوینی مردی طباخ بوده و شعری نفس را که بد کانش میرسد نواز دست پنج طباطبائی

خود بهره میرسانید منته

ز بیم غیر توانم که گرد محفلش گردم
 خیالی گشته ام شاید که دوزخی و دنگم
 طالب یکی خان گیلانی در عداوت خان صدارت گیلان داشته و در شش برسم سفارت
 پیش شاه طماسپ بیار شد اگر چه طعیب بود اما بقضای رای العلیل علیل در معالج خود خطا
 کرده از دست خویش جرحه همت چشید منته

خوش آنکه پیر بخان وقت تنگ دستی ما
 بلای باد تانده ستایستی ما
 طفیلی لاجبی وی از اطباء صداقت پناه زمان خود بود و در شعرش اسلیقه ملایم داشته منته

طرح دارم من سبب تا چند در هم بشکنی
ای اسپت جان و دل من عهد پیمان شوم
طالب محمد علی از صاحب طبعان جرباد قالی سبب قان من چشمن بی نواز دست
زبان و دل موافق ساز نهنگام حاکردن
یک انگشت نتوان عقد از رشته و گردن
طلوعی محمد ابراهیم شاعر خوشید خیر خط کشیم در عصر جمالگیر پادشاه بوده هفت

رباعی

پای نیاز و آزار پای کردیم
طرح نظر از تیر و از دی کردیم
در راه طلب چو پانهادیم شوق
کوین بگام اولین سطر کردیم
طاهر عطار رشیدی در جوانی این دکان فانی را دود غایب سخن را چنین تیر میازد
از فریب باغبان این مباحش ای عذیب
پیش ازین باجم درین باغ آشیانی داشتیم
ز دیده ام همه عالم پر آب و من لب خشک
فرات عالم و گردن برای خوشترنم ۴۴
طالب تبریزی یکمی بود در نهایت خفاقت و مهارت از ملازمان شاه جهان ضعی شاه اوز
بسفارت روم فرستاد و ابوالی انجامد ساخته از آستانه و بی نعمت روگردان گردید و به تیر
آمد مقرب جعفر پاشا شد چون تیر و تنغیر شای در آمد او را گرفتند پادشاه رسانیدند از دست
در فرقت تو زنده اند از سخت جانیم
جان از کمال ضعف نیاید بلب مرا
یار با غیر و غم عشق و آغوشم بود
مرگ صد بار به از زندگی دو ششم بود
طالب نداشت تاب نگاه تو روز مرگ
پوشید چشم و دادن جان را نهان خست
طاهر نصیری آبادی از ارباب استعداد بوده و در شعر و انشا مرتبه قصوی داشته و تذکره شعرا
معاصرین خود جمع نموده از دست

تاسیم عطر زلفت بر صبا پیچیده است
عطسه و مغزغز الان خطا پیچیده است
طاهر بخاری مردی زاهد پارسا بود در عهد بابر پادشاه بهرات آمد و با شعرا و فضلا ای پایتخت
اخلاطاک و این بیایات از وی است

طالب

عربی

عطار

طالب

عطار

عطار

تہا از وی آن لب ریگون کند کے
 بسا ز غنچہ وار جگر خون کند کے
 منعم مکن کہ هیچ بجائی نمی رسد
 سچی کہ در نصیحت مجنون کند کے
 خلقی ملاستم کند و من برین کہ آہ
 از دل چگونہ محسوس تو بیرون کند کے
 گفتمی کہ طاهر ز پی جو بان و گر مرو
 دیوانہ را علاج بافیون کند کے
 طاهر می نامنی سوخته عشق بتان طاهر می بود و یکی از غلامان شاه عباس تشق و شست روز
 اورا کجہ بر و شاه آگاہ شد فرمودتالب و دندان و دیگر اعضایش بسوختند وی در آن حال
 این مطلع گفت

آنکہ دایم ہوس و ختن نامین کرد
 کاشن می آمد و از دور تماشا سین کرد
 خون شد دلم ز غصہ کہ آن غنچہ سپید
 باد دیگران شگفتہ و بامس گرفتہ ست
 طوسی خرابانی شاعر نیکو دست گاہ و معاصر بلبر پادشاہ بود از وی می آید
 امی ز لطف و رخ تو فتنہ و آشوب بہر
 کار فرمودن نشان بد مردم بیا از را
 مردم آنرا می مضربان ز کس بیار را
 طبیعت شیخ سیف الدین محمد محمود کپیست بود و قصیدہ الورا از تو ابی گزیدہ ہسری برداشت
 میر عبد الجلیل بلگرامی ست و صاحب تذکرہ شعر از ہست

چو تاک از سبز پشیماس و برگ دغان دارم
 لباس صناعان و شیشہ می در بنبل دارم
 طالع محمد حسن گیلانی در اصفہان مسکن گزیدہ بقدر تحصیل کہ کردہ بود ہوزونی طبع ابتاع
 علم شد آیات لطیفہ دار از معاصران علی حزمین بودہ ست از دست
 صاف از سنینہ خدایت بگذشت
 سخت پیکان تو دل گیرم بود

دل افزیدہ را آسان بود آگاہی و غفلت
 نداند دیدہ و تصور بیداری و خواب از بیم
 قرین صاف دلان شو کہ ملی صفا نشود
 ہزار سال اگر آب در گھسہر ماند
 طاهر معروف بدکنی از اولاد ملوک حبیبیہ بود و در فنون و فضائل کمال حاصل کردہ

اول به سگاه شاه اسماعیل صفوی اوج گرای تقرب گشت بعده بوجه مذنب همجلیه مجال یافت
ندیده به دارالامان هند رسید و بایران نظام شاه پیوست و راتق و فائق مهمات سلطنت
پسر شاه بیار افتاد و کار از حاجه در گذشت شاه طاهر گفت اگر نیست کنید که بعد شفا مذنب
اشم عشری اختیار کنیم هرگزین صحت یابد اتفاقا مشا ایه شفا یافت و آن مذنب بر سلطان
و سالار و کینان غالب گردید شاه طاهر صاحب مؤلفات عدیده است مثل حاشیه تفسیر صیفا و
شرح تهذیب و حاشیه بر آیات شفا و رساله ستا و غیره و کتب و روای نظم خود صاف قصیده
قدرت عالی برشته و فائز است اتفاقا انما و نه

بیرون سب که شمشیر ایام میثوی
ما کشته می شویم و تو بدنام می شو
جلوه دلف شادی برودل رسیده را
پی بجای برو کسی مرغ لبش پریده را
و چه شود اگر شبی بر لب من نمی لب
تا لب تو به سرم جان باب رسیده را
در غم اولدنت عیش از دل تا شاد و رفت
خونم کردیم چند انیکه عیش از یاد رفت
طوفان میرزا طیب اصلش از هزار جیب من اعمال باز نذران مست جوانی باد و قار و شاهر
خوش گفتار بود این اشعار آید از جیب رطیع اوست

ز رخ نیست که از خاک آسمان برده است
مرا فتاده براه تو دید از ان برده است
شاز نالیدن دل غمزه اش غار گرجانها
که از بانگ جرس هنر بفکر کاروان فتد
عصفه شکل من نیست بغیر از دل من
تا دم خون نشود حل نشود شکل من
طالب ملوئی شاه و حیدر عظیم آبادی پدرش حبیب الدعا از حامد تجار بود وی تحصیل علوم
در سیه کرده دست ارادت بشاه نعم الملوی داد و دگر رج بر آورد و در آخر عمر بدرست
می برد تا آنکه در ۱۳۲۵ رحلت کرد و منته

تخی در و فرقت رود از دل بیرون
گر دی بوسه از ان لعل شکر نیز مرا
بی اختیار سیکشدم دل بوسه تو
در عشق تو کجاست بکف خست یار من

طریق سادگی خوش طبع و تیز زبان بوده و مدت پانزده سال در سلک ملاحان کبری مشغول
 داشته آخرت توجه بریت اندک داشته و به دران بقعه مبارک که طریق آخرت پیوده آرزوست
 نمیتوان نفسی بتیو در جهان بودن چرا که جانی و بیجان نمیتوان بودن
 طبق قزوینی شاگرد حکیم شفا بی بوده و در وادی سخن فطرت سلیم داشته از کیمی آید
 لذت تنگدلی با دبران غنچه حرام که با دوا صبا میل شگفتن دارد
 تنها بدیده نتوان داد گریه داد چون ابر باید از همه جزاگر لیکن
 شمع مارا تاب بال افشانی پروانه نیست با نقاشانها برون انجمن خواهم کرد
 طعنه اشهدی طغرای مغشوش شده است و فرغ پیشانی قابلیت خدا داد طرح نشود بطور
 نو انداخته و آلی عبارات را بجای تازه نظر فریب جوهریان ساخته از ولایت خود بسواد
 اعظم مهند خراسید و یکپند و ظل عنایت شاهزاده مراد بخش بن شاه جهان پادشاه بمراد دل
 کامیاب گردید و در رکاب اوبسیه مالک دکن پرداخت آخر در کشمیر گوشه انزوا گرفت و با نجا
 بمقر اصلی شرافت و در نزدیکی قبر ابوطالب کلیم مدفون گردید منشآتش که کارنامه رنگین و
 نگارخانه چین است غایت شهرت دارد و طغرای کلاش باین خوش نقشی صورت می بندد
 و لا چو شمع ز گدازد غلایم کن ز بهر دارن سراپای خویش قایم کن
 کج نیاید کام دل بی اتفاق رستان تا بقربانت شود با تیر بسیار و دکان
 اگر چه آیین سر تا قدم شوی یک چشمم بسوی دوست نگر بسوی خود نگاه کن
 عرق سان را بسوی بجز نتوان بردی ساد با و از دوت و بی دختر رز را بمینا کن
 باید چو برق خنده زانان از جهان گذشت نتوان چو ابر بر سر دنیا گر لیکن
 سوی سر کافتد رسد به گزینگر و رسید عیش غربت کی کند پیری نقص در جوان
 سایه می افتاد از طغرا در ایام شباب پیر چون شد سیخور و از سایه طغرا بر زمین
 سینا پای ساغر چون سر نهد بسجده چیزی و گر نخواهد غیر از دعای باران

در فصل عمر باید بنویسید غم کشید
تا توانی همچو گل یک فصل خندان بستن
شاید به بیند آنچه با کرد و آسمان
از دود آهسته به چشم ستاره کن
ز جگر پر شکست دل به صد فغان هست
چو کو دکی که ز بالایی نروبان هست
خوش آن ساعت که بزم آراشینی بر سر
خطا پشت لبست چشم قیج را اگر دو آبرو
میان می بینم و چیزی بخشم در نمی آید
بدان ماند که در آینه باشد سایه موی

طاهر القات خان صفایانی نامش میرزا محمد طاهرست از سلسله سیرزبان و قهرمان
صفویه بود بار در خود میرزا محمد علی در عهد خلد مسکن از صفایان بدکن رسید نخستین
بخطاب القات خان و دومین بخطاب ملقت خان مورد القات گردید القات خان پنهان
بفوجدار می شیر صفات او رنگ آباد و کو در صفات کجرات و مایه و سوز صفات موی با او
رسید چون میرفت در نوای که گون رسیده در شکست بر دست رهبران رشته نیایش انقطاع
پذیرفت ذکی الطبع بود و ناشر مستعد و ثبات قدرت داشت که کتاب در حضور او با سبب کتابت
می نشستند هرگز را عبارت خود میفرمود و فقره لایق برای هر کدام بی تامل میگفت و ربط کلام
از دست نمیداد و با وصف آن خود هم در آن حالت مشغول کتابت می بود و گویم درین صفت من
هم انباز القات خانم اینقدر است که در آن زمان تحریر عبارت فارسی بود و درین اوان تعبیر
رغبت دارد و بسیار اتفاق می افتد که اشغال کتابت دارم و دوسه سستی رو برویم با خاسته قهرمان
می نشینند و احکام مختلفه امور ریاست و سیاست می نویسم و در تحریر عاقلان دست بهم
نمید چنانچه چند قطره از سحاب گوهر بار طبع روان القات خان است

شیرید سیکیم پو کشیده ام بعد از زمانی خود
برنگه مرده غیر زره نیلی در عزائی خود
شیرت حسن ز شده از گشته و دیدار تو
از نسیم بال بلبل شکست گذار تو
طفیل احمد بلکلی استادی آرزو روح آفتاب جهان افروز کیتی ستود و خور و خفا
سرگرم جلوه آرای از سادات اترولی من اعمال گره بود در رشته اشبستان اسکان را روشنی

بخشید و گجرات و کشمیر و بکانهای دیگر را سیر کرد و هفتاد سال پسندتدیس با حیا و علوم
پرداخت و عالم عالم طلبه از تحصیل کند با وج او ستادی رسانید در بگرام و این است
بقا بر داین رباعی از وی است رباعی

گر بوالهوسی نیاز ظاهر آموخت کی آتش سوز دل تواند فروخت
چون صورت پرواز افانوس خیال گر در شمع گشت و یک زره نسخت

طغرل آخر سلاطین سلاجقه و خسر و تمام عراق بود از بی اعتباری زمانه امور خلعت ردیخت
کفایت دیگری گذاشته متروی شد تا باشد که دی با ستر است بزید اما همین سبب متن رشته
سلطنتش شد قزل ارسلان که بنده زاده وی بود خروج کرده ویرا گرفت و سلطنت سلاجقه
سپری شد این رباعی از دست

رباعی

دیروز چنان وصال جان افروزی امروز چنان فراق عالم سوزی
فرو باد که در دفتر عسرم ایام آرزو روزی نوبید این را رود
طهاسب شاه طهاسب صفوی حیات عدلش لزه بزنجیر نوشیروان آنگنده سیادت نسب
با سعادت نسب کیما داشت و بمراتب سخوری و سخن شناسی مربوط بود این رباعی از دست

رباعی

یکچندی زمره سوده شدیم یکچندی سیاقوت تر آلوده شدیم
آلودگی بود بهر رنگ که بود شستیم بآب توبه آسوده شدیم
طوفی تبریزی حلی بند و لنگه انگیزی ست شغل زرگری داشت و تمام بضاعت خود
در هوس کیمیاگری در باخت و کاری ساخت گویا از تاثیر هوای گیلان درین فکر نارسا
افتاد و در شعرای با سلیقه را این خیالات بجا که از قبیل صید غنقا است بجا گرفتار توانند کرد
تذکره و دیوان دارد قریب بستم هزار بیت در شعر از سخوران نامی عصر خود بود این چند بیت

از دیوانش درین تذکره ثبت افتاده

آنکه جان تعبیه در صورت دیوار کنند
دوری زیرت سخت بود و سوزندگان را
کس با خبر حال دل غافل تو نیست
با آنکه هست خلوت وصل تو بار قیام
نشستی بر سر خاک شهیدان آه ازان عمت
چداغی تو بنا کام و راو ازل عشق
تجشتر میاید رشاک دگر باشد رقیبان را
تاکس نداند آمدن من بسوی تو
تو عالمی ست عاشق شده ام باین تسلی
چون فلک خواهر غمی از جان ناشادم برد
طبعی میر کمال الدین حسین از اکابر زادگان سیستان است بهراق عجم رفته میگذرانید این
شعر از دست

زود از برم چنین گله آلود بر مخمسیند
از سوز در دلم به بیرون هم تری هست
چندین به پریشانی آن زلف چو بازی
هر خشت ز سر منزل امید به نیست

باقی نامه جز نفس زود بر مخمسیند
گر راه فغان بسته شود چشم تری هست
در زلف تو از زلف تو آشفته تری هست
از بس که زمین دل باز لرزه دارد

حرف الطاء

ظهير غاري يابی سلا الامضا، مستقرين واما ويا بانجا استخر آفرين مستظهير وانش ورسلاست
ما احسين وجواهر يانش نمونه عقد پرين حسن تعميريش ثليل الشرح خواطر وجواهر تحريريش
ضامن جلا، انصهار سواد يانش بنشاد آفرين لياالي نسا و نسخه او ويا انش قابل وزدي

ورامن القری مایح قزل ارسلان بود سال وفاتش بروایت دولت شاه ۵۵۵ و بقول صاحب
 هفت آقیم ۵۵۵ بوده دیوانش آینه مصفا و جلوه گاه پرزادان خوش سیاست سیکه طالع
 قصاید وی میکند میشناسد قوت ناطق و بجه مرتبه است و مخلص خوبی دارد و در میان اکابر
 شعر اختلاف است در آنکه سخن ظهیر ناز که مرتبه است یا سخن النوری باطراوت ترجمه الدین هم که سخن
 ثانی را افضل گفته و سیر زامیدل در حق النوری فرموده بر حشیش بشاش و بر الفاظ او بری
 و میرزا ذوق اول را ترجیح داده و برخی از تشایب او تعلیم آورده از آن جمله این است
 سپیده دم چونند بر خیمه در گلزار   گل از سر اچ غلوت رو و بصفه یار
 ز اعتدال هوا حکم جانور گیرد   اگر بنوک قلم صورتی کنند نگار
 عروس باغ مگر جلوه میکند امروز   که باد خالیه سایست و ابر لولو بار
 کلیم دار ز شاخ درخت مبسل را   فروغ آتش گل کرده عاشق دیار
 هنوز نشده سوسن ز بند مهاد آواز   دراز کرد زبان چون مسیح در گفتار
 نهادن کس رعنا خواب مستی سحر   هنوز نشده در چشم او نشان خار
 جهان باین صفت از خمی و مجلس شاه   درو چنانکه در اثنای سال فصل بهار
 ز خاک مجلس او بوسه غلتمه آید   چنانکه نکمت عنبر ز طبله عطار

و از مخلص دوست

ز آتش محنت من گل بددگر خواهد   تاج دین مفتخر احرار جهان ابراهیم
 دگر مکن مدد زلفت کافرت که قویست   بهمدشاه جهان بازوی سلمانی
 رسیدن مال من در فراق ما هر نهی   بر آسمان و شنیدند مهر و کیوانش
 اگر بخت خسر و نمیرسد زان است   که از سپهر برین برتر است ایوانش
 تنای ز غم تو رخ بخون شود دل ربای   آزار فراق تو بجان جوید دل
 جسم آر کنز آسمان نمی بار و جان   بخشاش که از زمین نمی روید دل

طهر در علم حکمت و بهریت بسیار فائق بود چنانچه او را صدر المکمل می گفتند در سماعی حال
به نیسایور آمده و از طغان شاه بن سدید نوازش یافته پس باز نذران شنافت و ملوک
آن دیار را جمع گفت و از آنجا حرکت بسوی افریجیان نمود بهمان پهلوان مقدم بود و اگر می
دو هفته و هفت به تربیت او گماشته بعد فوتش بسیار قتل ارسلان قرار گرفت و آخر از و تحمید
باتاک ابوبکر بن جهان پهلوان رجوع آورد و پهلوانم اگر ام اختصاص یافت شبی در مجلس
اتاک این رباعی گفته رباعی

ای ورد ملا که دعای سرتو سریت زمانه را بجای سرتو

بادشمن تو نیامد شیر تو گفت سرتو دل من باد فدای سرتو

اتاک فرمود تا هزار دینار سرخ بر دشتار ساختند طهر در آخر عمر دامن از ملازمت کشیده
تبریز گوشه نشین طاعت و عبادت گشت و در شصت و نه درگذشت و پهلوی قاقانی مدفون گردید

منه

عروس ملک کسی در کنار گیر چیست که بوسه بر لبش شیر آید و ده من

باد آمد و گل بر سر سیخواران ریخت یار آمد و مل در قیج یاران ریخت

از سنبل تر و فنی عطاران برد و ز نرس ست خون هشیاران ریخت

وله من قصید

شرح غم تو لذت شادی بجان دهد ذکر لب تو طعم شکر در دمان دهد

طاوس جان بگیوه در آید ز خرمن گر طوطی لببت بحدیث زبان دهد

جز زلف و چهره تو ندانم که چه بکس خورشید را ز ظلمت شب سائبان دهد

آن طاقت از کجا که صدای زرد و دل در بارگاه خسرو صاحبقران دهد

نه کرسی فلک نهد اندیشه زیر پای تا بوسه بر رکاب قتل ارسلان دهد

تیش ز کله سه پیمیز دشمنان نسرین چرخ را چو تا استخوان دهد

در برگه زیر عمر سعد و مصر صحرای جیل نور و زرا طبیعت فصل خزان و صحرای
طهوری ترشیزی ساقی خنانه فصاحت و چنگانه سازانجن بلاغت ست رشحه قلش خنانه
رنگ تاک و سدا و قش ته جرحه سنجانه ادرک ظهور دولت سخن در عهد و ایماج علیا رسیده و
نهال کلام سوزون از زمین تربیت او سر بطارم اختر کشیده میرزا صائب و را بابا د ب یا و
میکنند و میگویند

صائب ند اشتیم سر و برگ این غزل این فیض از کلام طهوری بهار رسید

طهوری درین زمین دو غزل دارد یعنی از ان وقت مرا خوش کرد

با خنجر کشیده تنافل رسانده بود خود را به پیش من که نگاه از قفا رسید

حق این است که طهور او عالم سخن را نواخت و نور او سواد معنی را روشن ساخت خوش بیانی
از و ذخیره اندوز افتخار با شایسته زبانی از و چهره افروز اعتبار با ساقی نامه طهوری عجیب بقا
و نیکی دارد و بناز که ادای نهاده از دست می رباید مثنوی را بگری عجیبی نشانده و شتر را از جواهر
ز و اهر گزرا نده نثر لاگرا چه طرز خاص دارد و اما غزلش باین ترتیب است بعد سیاحت عراق
و فارس عازم گلگشت و کن شد و در وارس و الس و ریجا پور توطن گزید و از خوان احسان ابراهیم
عادل شاه الوان نعمت اندوخت و کام و زبان را به حاجی او شیرین ساخت شاه در صله
ساقی نامه چند زنجیر میل پر از نقد و جنس داد و ملا ملک ثنی او را بزور کالات محلی دیده طرح
الفت رخت و دفتر خود را در عقد از دو اجش کشید و این هر دو سخن آفرین دماغ اتحاد نوعی
بهم رسانیدند و تالیف با مشارکت فکر و تحریر و در آورند میان طهوری و عرفی موالات و مرسلات
بود و طهوری شالی برای عرفی هدیه فرستاد چون قابل هدیه نبود عرفی این رباعی نوشت

رباعی

آیات رعونت مرا تفسیر است

صدر خنده بکار مردم کشمیر است

این شال که در هفتش نقد تقریر است

نماش نکستی قماش کشمیر کزو

وفات نمودی در سزاوارق شد شا بد سخن را بشا طلی کفک خنین جلوه ظهور می باشد
 شب زمرگان تر ز غم غبار آستانش را
 تغافل پیشه صید افکن این سرزمین باشد
 نیفتادم چنان که کوشش افلاک بر خیزم
 همچنان طفل مزاجیم اگر پیر شدیم
 ازین چه باک که رسم وفانیدان
 مدار خویش منه جسد بر بنیدانم
 سعادت است به شوق تو هر نفس مردن
 نیازموده که زور غرور تا چند است
 تو ادا نم نه ورنه تغافل نگه است
 چراغ عاریتی تیرگی زیاده کنند
 که دیدت اینچنین میا و قدرت آن مروت
 خصم کو صبر مرا بجز تصور میکن
 بجای چون نگاه تیز بینان قاصدی خواهم
 بنکین گاه عرض حال کوه آهنی بودم
 خموشی لغها دار و سخن پرداز میداند
 اگر چه یاد مرا خست نشستن نیست
 ز صبر داشت چشم اشکبارم قرعه غلطانی
 ذوقی ست پادشاهی اقلیم دوستی
 تیغ تو نمیداشت اگر آب مروت
 فلک گو یا تلاش منصب شاطلی دارد

پیشانم که کاری یاد و اوم پاسبانش را
 که دایم بهر تقریب نگاهی در کین باشد
 مگر گرد تو گرد در دامن کز خاک بر خیزم
 کوچ گردی ست بجا که چه زمین گیشیم
 بلاست این که طریق جفا نمیدانست
 گذشت کار ز طفلی چندان سیدانی
 وکیل خضر نم عمر جاودان بنده است
 اگر حریف ضرورت عجز ما اینجا است
 تو سخن سخن نه ورنه خموشی سخن است
 بروشنائی شبهائی تا رسو کنند
 که زخم فربه از پنجه لاعت بر نگراند
 میستم مرد عداوت بحجت سو کنند
 نشستن بر سر راه صبا از من نمی آید
 چه دانستم حیا در عرشه سیاه اندازد
 نخستین اینکه ساکت هیچکس ملزم نیگردد
 همین بس است که بر خاطرش گذرد از د
 نمیدانم شکیم از سفر که باز می آید
 خواهم که یکدور و روز تو باشی بجای من
 خون چومنی را که رساندی به بهائی
 و گر نه چیست از غور رشید و مه آینه گردان

کدام جور تو از لطف دلشین تر نیست
 ز فربهی بهل در نیاید آسایش
 تهمت در کیش مروت جانز
 هر دم بوس نهد سخنه در زبان ما
 پروانه افسرده ام سپید که شمع
 چه بیکسانه نهادم سری بالش خشت
 نه تنها نقش نامت بر نگین دل بوس ام
 خود را آب گرمی بدم یا بباد آه
 تی کحل گشت چشم و نی سطر شد دماغ
 بهر چند گردی لنگ می باش
 هنوز ز جسم بوس خورده تو رسو نیست
 بر باد دهم خاک خود را
 ظهوری شکوه ات از یاری است
 چشم را پرده خود کرده بدین رستم
 سجده دائمی بود متن می حسین
 مرگ چو منی اگر چه سهل است
 ز رشک غیر ظهوری بمرگ نزدیک

رباعی

بر تابه هجر جز طپیدن چکم
 رم کرده چه صبرم آسیدن چکم
 عیبی ست عظیم زندگانی بی تو
 دارد خجلم اسید دیدن چکم
 طریقی ساوچی پیر فاسق سخره بود و بزور یحیائی اکثری را از شعرا بدرگاه اکبر پادشاه

سکشد آخر بزیارت حج مشرف گردید و هاجا در گذشت آرزوست

دیدیم برفتن قدر آن سرور روان را   هر چند ندیدست کس رفتن جان را
 در و عشق افزو و همدردی در خیال نمائند   در و مندی بود همچون در جهان او هم نمائند
 نمیتوان نفسی بی تو در جهان بودن   چرا که جانی و بیجان نمیتوان بودن
 ظفر شیخ محمد بهرمان اورنگ آبادی کتب درسی علی الترتیب تحصیل کرده و استعداد لائق
 بهمرسانیده و با کتساب عروض عربی بحدت میرزا دبلگامی پرداخته و راواضائیه ثانی عشر
 جان بجان آفرین سپرداروی می آید

بزم آتشین رویان دل دیوانه گم کردم   سپندی داشتم اما در آتش خانه گم کردم
 مباد آیه یکس یارب چو سن آواره بخونم   کز آبادی جدا افتادم و ویرانه گم کردم
 نبوده شو که ز صبا و دل آزار مرا   گردید موسم گل رخصت گلزار مرا
 شمع در حالت افروختگی گریه کند   مایه سوز بود عشرت بسیار مرا

رباعی

از عهد شعوری پرستم کردند   دیدند ز ابل هوش مستم کردند
 در گلشن امتیاز مثل زکس   چشمم شده و اجام پرستم کردند
 طاهر محمد کاظم معنی یاب بیجیل بود و ساکن خطه اردبیل بکسب زرگری معاش میکرد و گوهر
 سخن نیکوی سفت آرزوست

صفای جوهر خوبی زیاده نابت   لبی که نیت می آلوده اعلی آب است
 ظمیر خباز پسری از لایبجان بوده آرزوست
 جمال دوست بدیدن نمی شود آخر   گل بهشت بچیدن نمی شود آخر
 نیافتم که سر رشته در کجا پیدا است   که آه من بکشیدن نمی شود آخر
 ظمیر از سادات نماند و شعر از هنرمندت منته

که بسجد دل ماگاه بهجانه زد و ده
چون گدائی که ازین خانه بآن خانه زد
در حیرتم شروع بخیلی نمود رخ
خلوت سرای جلوه عشوق خودیست
نظوری تبریزی از استعدادان وقت خود بود این بیت از دست ۵
چو رشک می بری ایدل بکشنگان غنش
تو هم بمقصد خود میرسی شتاب مکن

حرف العین المهملة

عباس مردی عم رسل ثنائیه شعرا بلکه ابوالکاسا فضا هست و اول کسی است که در علم اسلام
طرح شعر فارسی انداخت و نباتات الفش سخن را پروین ساخت چون الویه مامون عباسی
بخط مرو و خرامید عباس قصیده مدحیه فارسی بنقد خلیفه گذرید این ابیات از دست ۵
ای رسانیده بدولت فرق خود تا قرون
گسترانیده بحد فضل در عالم دین
مخالفت را تو نشایسته چو مردم دیده را
دین یزدان را تو بایسته چو رخ راهبر دین
کسی پیش از من چنین شعری نگفت
مرزبان پارسی را هست مران نفع بین
لیک زان گفتم من این حجت تر تا این طریق
گیر داز و ح و شای حضرت تو زین زین
عراقی شیخ فخرالدین ابراهیم بن شهریار همدانی محقق مالک و فاضل ارجند و مرید و خواهرزاده
شیخ شهاب الدین سهروردی بود در بهران مدرسه عالی و حوضی اصافی داشت طلبه علم داد گشت

و بر نظر ایشان کردی این ابیات از دست ۵

نخستین باده کاند رجام کردند
ز چشم بست ساقی و ام کردند
چو خود کردند را از خوشترین بخش
عساقی را چرا بد نام کردند
در آخر عمر بهمه سلطان خدا بنده بشهر دوشق رسید و در شعله رخت هستی بهار البقا کشید و در سپهلو
شیخ محی الدین بن العزلی مدفون گردید در وقت نزاع جان بین باعی بر زبان داشت رباعی
در سابقه چون قرار عالم دادند
مانا که بر مراد آدم دادند
هر قاعده و قرار کار و زافتا د
نی بیش کس زد و عدلی کم دادند

آسید بلبل بیدل ز گل وفاداری است	ولی وفا کندش بدی که بازاری است
صنایر و قلندر سر زار بمن نماند	که دراز و دور دیدم ره و رسم پارسائی
بطواف کعبه رفتم و محرم رسم نداندم	که برون در چه کردی که درون خانمانی
رباعی	
عالم ز لباس شادیم بریان یافت	با دیده پر خون و دل بریان یافت
هر شام که بگذشت مرا انگلیس دید	هر صبح که خستید مرا گریان یافت
رباعی	
افسوس که ایام جوانی بگذشت	سرایه عیش جاودانی بگذشت
تشنه بکنار جوی چندان خفتم	کز جوی من آب زندگانی بگذشت
رفت دل و نمیرود آرزوی تو از دلم	عمر شد و نمیشود نقش تو از خیال من
عراقی از دل و جان آن زمان امید برید	که چشم است تو از خواب سرگران برست
آورا چه خبر از من و از حال دل من	کو دیده پر خون عدل ریش ندارد
عمر نیامد هوش از نیشا پورست در حرکت و ریاضی و نجوم مستعد بود شاگرد امام غزالی است	
رباعیاتش شهرت دارد در جمله در گذشت از دست	
آن خواجه که خویش را الهاکو میگفت	وز که برخن بچشم و ابرو میگفت
بر کنگره سرائی او فاخته	دیدم که نشسته بود و کوکو میگفت
رباعی	
گر گوهر طاعتت شستم هرگز	ور گر گشت زرخ ز رفتم هرگز
نوسید نیم ز بازگاه کمرست	زیرا که یکی را دو نگفتم هرگز
آزقن چو رود روان پاک من تو	خشتی دو نمند و رخاک من و تو
و انگاه برای خشت گور در گران	در کالبدی کشند خاک من و تو

رباعی

بر گیر ز خود حساب اگر با خبریست
کاول تو چه آوردی و آخر چه بریست
گوئی نخورم پاده که می باید مرد
سیبا یر مرد اگر خوری و ز نه خوری
عبید ز انانی فاضل خوش طبع بود و در اکثر علوم مهارت داشت اما هنزل بر مرز اجش لب
بود این ایات از دست رباعی

ای نخواه مکن تا بتوانی طلب علم
کاند طلب راتبه هر روز بهانه
رو سخن گوی پیشه کن و سطر به آموز
تا داد خود از کترو و متهرستانه
رب بپشتی رویت جمال مه جمال
بر در نکمت بوی صبا خبر بشمال
زند به تیر نظر غمزه ات نشانه مهر
کشد بگوشت چشم ابروت کمان بال
تویی که آب حیات از لب بود سائل
خوشا کسی که کند بابت جواب سوال
حرام گشته بغیر از عبید در عشقت
بشاعران تخمیل نمائے سحر حلال
عبید پیش کسانیکه عشق می ورزند
شب وصال کم از روز بادشانیست
عنصری بلخی مالک رقاب سخن طرازیست و ملک الشعرا می پایتخت سلطان محمود غازی

و فاشن است که بوده این رباعی از دست رباعی

گر عیب هر زلف بت از کاستن است
چه جای بزم نشستن و خاستن است
وقت طرب و نشاط و می خواستن است
کارستن سر و ز پیراستن است
عمید دولت باو القاسم بن خواج حسن
که هست طاعت او بر سر زمانه قمار
سیاست و کرم خواجگر درش فلک است
کز و سوار پیاده شود پیاده سوار
ز خواج جو پدید آید و ز گردون بخل
بایستد بزرگان چو پیش او برسند
ز آب ابر پدید آید و ز خاک غبار
بانشینان بزرگان چو پیش او برسند
چو وارسند بدر یا بایستد انحصار
بنام رحمت او داغ کرده شد شکار
بنقش سیرت او محقر کرده شد معنی

عجری تبریزی حسن یک طبع فطرت و شعر خوشی میگفت و در مجالس کابر اعتبار داشت
 داشته و دیوان بابائغانی را جواب گفته از نظر شاه صفوی چلی گذرید شاه برای او

وظیفه سالانه تعیین فرمود از دست

شاد و طبع خلق که مرغان باغ عشق   شامی که سنگ میرسدش آشیان گنبد
 مکن در صید گاه عشق پای جستجو خرب   که صید این زمین غود بر سر صیاد بی
 بی توستان تر باده گلوگیر شدست   آب در خلق اسیران تو زنجیر شدست

عاشق میرو خوش طبع مجلس فروز بود   صاحبش از سیستان بوده این شعر از دست
 بجزیری گرشب چیران دل خود شاد میکردم   جفاهای که بر من کرده بودی یاد میکردم
 زینسان که خاک در شب چیران بسر کنم   مشکل که در روز حشر سرا خاک بر سرم
 عبد العلی در مشهد مقدس ماند و بود میکرد و در ملک خوش صحبتان عهد نظم بود این رباعی

از دست بد گفته

ای کاسه تو سیاه و دیگه تو سفید   از آتش و آب هر دو به بریده اسید
 آن شسته نمی شود مگر در باران   دین گرم نمیشود مگر از خورشید
 عیسی قاضی سج الدین ساوجب فاضل حلیل و عالم نبیل بود تعلیم شاهزاده سلطان یعقوب
 اشتغال داشت از سلطان چندان نوازش یافت که از حیز تحریر بیرون است بعد وفات
 سلطان باغواهی حاسدان در ۸۹۰ قتل رسید دیوان هزار بیت دارد و مشتمل بر غزلیات

و غیره از دست

آرزوی دل شتاق بسوی تو مرا   میکشد هر دم و ره نیست بکوی تو مرا
 راهم درون بلخ تو در بان نمید   گلگشت را بهمانه کن و پیش و ریا
 سفرست سوی من خبر خویش کدام   من سیر و م ز خویش تو پیش از خبر ریا
 هرگز نمید و از تو گمان جفا مرا   دیگر بکس نمانده اسید و قمار

باز

عاشق

عبد العلی

عبد العلی

بر گیر ز خود حساب اگر باخیر است
کا دل تو چه آوردی و آخر چه بر
گوئی نخورم پاده کمی باید مرد
می باید مرد اگر خوری ورنه خوری
عمید زاکانی فاضل طبع بود و در اکثر علوم مهارت داشت اما هرگز بر مزاجش لب
بود این ابیات از دست رباعی

ای خواجہ بکن تا بتوانی طلب علم
کاند رطل رات به هر روز بهانه
رد سخن گوی پیشه کن و مطرب آموز
تا داد خود از کمتر و کمتر بتا
رب بپشتی رویت جمال سه بجال
بر در نکست بویت صبا خبر بشمال
زند به تیر فطر غمزات نشانی مهر
کشد بگوشت چشم ابروت کمان لعل
تویی که آب حیات از لبست بود سائل
خوشا کسی که کند بالبت جواب سوال
حرام گشته بغیر از عبید در عشقت
بشاعران تنخیل نمائی سحر حلال
عبید پیش کسانیکه عشق می ورزند
شب وصال کم از روز بادشانی ست
عنصری بلخی مالک رقاب سخن طرازی ست و ملک الشعراء پایه تحت سلطان محمود غاز
و فاش در اسناد بوده این رباعی از دست رباعی

گر عیب سر زلفت از کاستن ست
چه غای بغیر نشستن و خاستن ست
وقت طرب و نشاط و می خواستن ست
کارستن سر و زپیرستن ست
عمید دولت ابوالقاسم بن خواجہ حسن
که است طاعت او بر سر زمانه قمار
سیاست و کرم خواجہ اگر بخش فلک ست
کز سوار پیاده شود پیاده سوار
ز خواجہ جوید پیدا آید و ز گردون بخل
ز آب ابر پیدا آید و ز خاک غبار
بایستند بزرگان چو پیش او برسند
چو وار سندن بد ریا بایستند انهار
بنقش سیرت او مهر کرده شد معنی
بنام مدحت او داغ کرده شد شمار

عجز می تبریزی من یک طبع نظم داشت و شعر خوشی میگفت و در مجالس کابر اعتبار داشت
 داشته و دیوان بابا فغانی را جو آب گفته از نظر شاه صفوی جیلی گذرید شاه برای او
 وظیفه سالانه بیستین فرسود از ویست

شاد و من طبع خلق که مرغان باغ عشق
 شاخ که تنگ میرسدش آشیان گیند
 مکن در صید گاه عشق پای جستجو رنج
 که صید این زمین خود بر سر صیاد بی
 بی توستان ترا باده گلو گیر شدست
 آب در خلق اسیران تو زنجیر شدست
 عاشقی مرد خوش طبع مجلس افروز بود
 از سیستان بوده این شعر از ویست
 بجزی که شب چران دل خود شاد میکردم
 جفا های که بر من کرده بودی یاد میکردم
 زینسان که خاک در شب چران بسرغم
 مشکل که روز خورشید از خاک بر منم
 عبد العلی در شهید مقدس ماند و بود و میکرد و در ملک خوش صحبتان عهد منظم بود این
 از ویست بد گفته

ای کاسه تو سیاه و دیگه تو سفید
 از آتش و آب هر دو بریده اسید
 آن شسته نمی شود نگر در باران
 وین گرم نمیشود مگر از خورشید
 عیسی قاضی سیح الدین ساوچی فاضل جلیل و عالم نبیل بود و تعلیم شاهزاده سلطان یعقوب
 اشتغال داشت از سلطان چندان نوازش یافت که از چیز تحریر بیرون است بعد وفات
 سلطان باغوا سیحان در ۸۹۶ بقتل رسید دیوان هزار بیت دارد مشتمل بر غزلیات
 و غیره از ویست

آرزوی دل مشتاق لبوی تو مرا
 میکند هر دم و ره نیست بکوی تو مرا
 راهم درون بلع تو در بان نمید
 گلشت را بهانه کن و پیش دریا
 من سیر و من ز خویش تو پیش از خبر بیا
 دیگر بکس نمانده اسید و فامرا
 هرگز نبود از تو گمان جنس مرا

باز

عاشقی
 و غزل
 غزل

عاشقی

شبی که آن مریخ‌نشین من است   ستاره وارسی دیده در کین من است
سویش خبر بید که عیسی هلاک شد   کور ابهر بانی من آزمون کنسید
عارضی نمی چرا آنکه از اهل آن دیار است دیگر از عاقل چیری معلوم نشد از دست
روز وصلی طلبم چو شب چوبه دراز   تا کنم شرح ستمها که تو با من کردی
علما آشتیانی مردی فضا بیند و از قم و نزد بعض از اهل یزد خبر بوده از دست
مقامش در دل و در دلمه از آن نمید   که بادل در میان ننهد دلمه را ز نانش
شادند عالمی که همراه زمان غم است   دارم غمی که باعث شادی عالم است
دیر وزیریشانی خود را به تو گفتم   امروز پریشان ترا دانم که تو گفت
نه صبر بیز ازین بیشتر توان کردن   نه غیر صبر عاجی دیگر توان کردن
عشقی از افاضل عرفا و صوفیه فضلاست مرید شیخ احمد اصفهانی شرح قصیده تاسیه
ابن فارض نوشته این رباعی از دست

رباعی

دل گفت مرا علم لدنی دوست   تعلیم کن اگر ترا دست راست
گفتم که الف گفت که هیچ گوئی   در خانه اگر کس است بیحت نیت
عقبانی حسن بیگ تخلص از ایران دیار دوبار بهند آمده مردی بود احوال احیا با وجود
عدم صلاح در حق خود اعتقاد در به قطبیت و شسته اما طبعش در مرتبه سخاوری درست بود
در آستانه در اجمیر بقتل سید منه
شهید جلوه یارم بس این سعادت من   که چشم حسرت صد زنده در قفا می بست
اینجا دل پاره می ستانند   اخلاص بچاک پیر نیست
مرا بدلق مرقع سبزه خوار مدار   که باده نشه دهد گرچه در سفال بود
سحر نشین عبدالعزیز اکبر آبادی در سلاک ملازمان عالمگیری نظام دشت نظر بکمال

ذاتی و صفاتی او شاه دین پناه عروج رتبه اش میخواست اما حیات وفات کرد و در سن ۸۹ سالگی
آنجهانی شد از دست ۵

مگو که بسمل تیغ تو از رسیدن رفت که راه صدرم وشت بیک طبعیدن رفت
سامان صد چمن نه بد اما غم آرزوست آن دست چو گل بگریانم آرزوست
شعله آبی که کو بی ستون را آب شست در دل سنگین شیرین سبب تاثیر نکرد
صدای برنجیز که بسمل شد زرنخیرش مگر زدن شکار آفتاب بنگ بر شمشیرش
عابد عبد الرحیم نورانی بیشتر در شاهجهان آباد بسر می برد بخش خالی از نزاکت نیت شوق
وافر و ذوق بکثرت داشت صند ۵

بخون دیده عاشق کجا آلوده میسازد کف پای که از رنگ حسا دارد گر انیها
عظیم نامش شیخ علی عظیم است فرزند ولید شیخ ناصر علی سهرندی است بخش سرایه سوز
و گداز و بهارت مخموری و مسازد در عهد محمد شاه پادشاه بفرای خاطر بسر می برد در ارم مطهر
مرحله حیات طی کرد از دست ۵

بغارت رفت یا خون گشت یا محو تماشا شد خدا داند چه پیش آمد دل دیوانه مارا
چه و هم شیخ زنی رنگ خود آرائی دل پر طاموس بود چشم تماشا فی دل
برون از شهر و شت گوشه کویرانه دارم چو مرغان در سوا چشم آهو خانه دارم
عاشق آقا محمد اصفهانی بخش دلاویز است و حرفش در دالگیر و راه اسطمانه رخت
بدار البقا کشید از دست ۵

فرستی که گو گمنام سر پستاری دل آخر عمر من و اول بیمار سے دل
تخل چون توان کردن کبر روی تماشا در گلزار بر بند زنگین و حین بهشت

رباعی

ای سانی گلچهره زیبای هست وی سر و سببی قامت عسائی هست

پرکن قدیمی که زودخواهی دیدن
 خالی بکنار این چمن جامی هم
 عاجزتر عارف الدین خان اورنگ آبادی چهلش از بیخ نیست پدرش بعد عالمگیری وارد
 هنگامی که بنصبی منتظر گردید وی از سرکار آصفیاه منصب و جاگیر و خطاب خانی یافت و در
 ششاد دست از زندگانی ششاد عارف الدین خان عاجز تارنج مرگ او است که خود گفته

آزوست

بزدل شک نتوان یافت قیض عارفان بگز
 کجا کار شراب از نشئه تریاک می آید
 نرگس گلنده سر بخمال نگاه کیست
 استاد و سر و منتظر گردد راه کیست
 برق حسنت افکند در دل شرار آینه را
 سایه حال تو سازد و داغدار آینه را
 عزت شیخ فقیه الدین ساکن امیثی مضاف صوبه اوده بود و بر جاده قناعت قیام داشت
 او اخر نامه ثانی عشر دار فانی را بگذشت آزوست

نکست روضه رضوان و پیام تو کیست
 دم جان بخش سیاح و کلام تو کیست
 ناز رفتار تو نزدیک بمرگم سازد
 رفیق عمر من و طرز خرام تو کیست
 بنشین که سر ما شور قیامت برخاست
 فتنه برپاشد مشر و قیام تو کیست
 کی زد دست تو بر د جان سلامت عرت
 دست برون بسریخ و سلام تو کیست

عاصی نور الدین محمد خان از ملازمان نواب والا جاه بود و تلاش نیکو داشت و بموزونی
 طبع مضامین دنگین می بست و اخر نشئه در گذشت هنده

تا بهیچانه نشسته من است
 دور پیمان بدست من است
 جلوه است در آینه دل
 شکن دل که شکست من است

عشق زین الدین جامی در عمر هفت سالگی وارد هنگامی که تربیت از شاه محمد پناه قابل
 یافت طبع موزون داشت و او اهل نشئه پادشاهان بود و شیدا آزوست
 دی میگذاشت یار و قریب باز عقب رسید
 گفت که عمر میزد و در مرگ در قناعت

عذری استی بیا که برادر کمر مؤلف تشکر دست مر و عشق پیشه بود و سخن طرازی خوش اندیشه
قبای هستی برادر او اهل شسته چاک کرد و منته

نشد که کارگر زخم تو ای بیدادگر مارا
نخور غم میکند خود حسرت جسم و دگر مارا
شاد سازید پس از مرگ دل زار مرا
بر سر ترتم آرید دل آزار مرا
عاشق مولوی سید محمد عبدالودود نقوی جملش از کلمه مضایق صوبه الایام است بعد از
بقریب جاگیر در بر دو ان رخت اقامت انداختند پدرش عمده قدسین و به حالیکه شاد
وی زانوی ادب بخدمت مولوی امین الدین مدرس که کرده استعداد شایسته در علوم عقلیه و نقلیه
بهم رسانید و در مد کس آمده بتدریج بافتای صدر رسید این ابیات از دیوان او است
ازین چنین که دارم چنین وقت کنی مالی
بصدلب میکنم تفسیر پنج ضعف چرخیا
نجلت زده ام زانکه نمر دم ز فراتش
بر دعوی ما شاد با چهره زرد دست
نکنده صبر این دل ناوان
کار باخت جا بل افتادست
دل غول ز سینه صد چاک عاشق خوش بین
رخت دیوار بهر دیدن گلزار بس
عجا و فقیر زاکا بر کرمان و شعر پاکیزه بیان بوده وفاتش در ششۀ اتفاق افتاده و دیوانش
مداولت منته

تو سپندار که هر گوشه نشین زیندار است
ای سحر خرقه که هر رسته اوزنار است
طاعت ناقص من موجب غفران نشود
راضیم که مد و علت عصیان نشود
علمی لاری شمس الدین محمد در بابت حال قاضی طرشت بوده بعد حج عنان بسبت دکن فیتش
و در حشره وفات یافته از دست

قبای سبز و بر سر و نازش میتوان گفتن
سخن کوتاه کنم عمر دوازده سیمتوان گفتن
عناایت اندیش یازی خط التسلیق بسیار خوب می نوشت و در گاه اکبری بنده بدار بود
کتابخانه مامور بوده از دست

عذری

عاشق

۱

عجا

علمی

عنا

خود گرفتیم که نیم دوست و لیکن اغماط
 عیسیٰ بنی در عهد کبری بند رسیده و گاهی برسم تجارت و گاهی برسم ملازمت میگذرانید

از دست

بگذشته و آینده دروغ و هوس است
 عمری که شنیده همین کنفس است
 میدان از دست مگر بی جولان ده
 زان پیش که گویند فردای بخت
 عهده می حمزه رسم نام دار و عهد کبری بفوج داری سهرند سر بلند بوده و آخر خشت خود و بسوی
 کابل کشیده در شاعری طبعی داشته گویند از خواندن اشعار دیگران بنام خود مضائقه نمیکرد

منه

صد آرزو بدل گره از تار موی هست
 دل نیست در برم گره آرزو هست
 و هم آخرت بنشین که پنج تو سپید نیم
 که امید صد تماشا بهمن نگاه دارم
 خرم زمانی از گوی آن ماه
 تا بخت ما را با ناله و آه
 یاران و همدم آرند و گویند
 احکم بده احکم بده

عزیز شیخ عبدالعزیز جو پوری در نقیصه دتی تمام داشته احوالنا شعر می گفت از دست
 پی اتسلی دل کلک مانی منکرم
 اگر بصفه کشت نقش روی نیکویش
 هنوز چسبیده با تمام نارسیده بجان
 خدنگ غمزه رسد از کمان ابرویش
 عصری صلتش از تبریز است در اصفهان کسب زرگری اشتغال داشته از وی می آید
 آمد گل و خزان شد و نوروز هم گذشت
 اگر دست گشتم و امروز هم گذشت
 علی قی از یاران حکیم رکنابوده و در شعر سلیقه خوش داشته

ز چشم بلبان انداخت خست گلستان را
 لبش بگذشت و چهل مرکب آب حیوان
 تنی گردید بریم عالم از شور و فاداری
 سر انگشتی تو اندک و خالی این نکلان را
 تشنه که از سر ما خسته دست بردارد
 بهر زمین که رسیدیم آسمان پیداست

عبدالحق

عبدی

بیا

حق

لعل

عربی فیروز آبادی در طلب الصلی صاحب حیثیات بود و شعر هموار انشایی میکرد و از دست
 شوخیکه مبلح و اندم خون کردن آمد چو پس از نهر آب عذر آوردن
 بنشت زمانی و دلم با خود برد گویا آمد بر آتشی آتش بردن
 عنوان محمد رضا از شعرا و سحرانگیز خط تبریز بوده کلامش عنوان محیفة فصاحت و طغرائی
 سجل ملاحت ست منهد

قد تو دیدم و سر و چین زیادم رفت ز بیت مصرع بسته بر زبان ماند
 به چشم ست اینک گاهی میکشایم بی حال او نگاه از حسرت رویش گریان پاره میزد
 بیا که بی تو ز سر بایه حیات مرا بدیده ماندنگاهی و بر زبان ستی
 عربی شیرازی شیخ جمال الدین تاج الملوک صاحب کمال سخن و مارت و مارت عده شعرای
 سحر آفرین ست و نخبه بلغا فصاحت آئین شاعر گرانمایست و با هر بلند پایه اول کلام و لای
 بفتخوری رسید شیخ فیضی آتش شد آخر در میانها شکوه افتاد و نماند نماند مریط شد و شعر
 و اعتبار او روز افزون گردید تا آنکه پرسی و شش سالگی دلاهور رسید و در آغوش زمین خوابید
 عربی در قصیده گوئی صاحب بدیضات اما محالصل و چند ان خوب نیفتاده و غزل و غزل
 او رتبه مساوات دارد و با حقا و حکیم حاذق پایه شنوی او کم است در بدیضای برای وی
 ترجمه دراز نوشته و در تلخ الافکار گفته و بهب تشیع و شت و آله در ریاض الشعرا و آرزو
 در جمع التفاسیر و قدرت در تلخ الافکار شعرا بسیار از غزلیات او آورده اند از وی
 سائیر کرده بسیار است نگاه راه صد منت است بر سر عاشق گشته راه
 چرا غفل نکست چشم اشکبار مرا که آرزوی دل آورده و دیکت از مرا
 جنس دین را چه کس او آمده عربی در پیش که بجز مرده و حافظ نخر دست آن را
 که غفل و فایز چشم تری است تار شیه در آب است اسید شمری هست
 دانم که شوق اندام بیابان بهایسین هر هم که معشوق نهد دشمن ریش است

عربی

عنوان

عربی

<p>اگر نشد که چاشنی تازیانه چسبست اینقدر هست که در سایه دیواریست که کیش چشم او در هزار سال گذشت طفل نادانم و اول سبق است نگاه بی ادبی و خیال رسوائیست یک جرعه خرابم کرد پیانه چنین باید ناکاشته می رود این دانه چنین باید که غنایب نفس دیده بسل آمد این کشته را ز سایه تیغ کجا بریم ای دایم اگر شکوه شود آشنایم صد سال میتوان بنماگر بستن ریشتم تا در پیک صبح آفتاب کو که محبوب است و میان دلاکم انفعال او</p>	<p>تا نرم چو سن ستم او که هیچگاه تا کن کعبه کجا و کت ویدار کج همین بسست و لیل بقا ز عالم عشق عشق سیگویم و سیگریم زار بشوق دوست چنانم که در شریعت عشق بهوشم بگشاید به وجانه چنین باید نادیده حال او مهرش زدلم سزد ببلایان چمن بعد ازین که گوش کند دل را چه میدی که بدار الشفا بریم چون زخم تازه و دخته از خون لبایم اگر کام دل بگیرد میسر شود ز دوست آنیک رسید و عده کشاد نقاب کو از چشم من جوش ای گریه هنگام مهال او</p>
--	--

رباعی

<p>پیشور یا زار جهان آمده ام آنطور که بالیست چنان آمده ام</p>	<p>عرفی همه فریاد و فغان آمده ام ناکام و سیاه بخت دلریش خرا</p>
--	--

رباعی

<p>آخر بچه مایه بار برستی تو جوایم متاع است و تیدستی تو هزار سال پس ازین جهان بیایه از خلوت و منسال تو بیرون نمیرود</p>	<p>عرفی و منزع است و همان هستی تو فردا است که دوست نقد فردا هست ز بسکه مانده شود آسمان ز آزارم غیرت برم بشاد می عسلم که هیچگاه</p>
--	---

طنیان نازمین که جسگر گوشه خلیل آمد بریر تیغ و شهیدش تسکند
 و لم بروشنی آفتاب خنده زند که او زیارت شهباس تاری می آید
 عبدالقادر بیاونی جامع فنون فاضل بود و در تاریخ نویسی سلیقه شگرت داشت
 کسب کالات نزد شیخ مبارک پدر فاضل و ابو الفضل کرد و اکثر مشایخ و علما عصر را در یافت
 صحبت داشت پیش امام اکبر پادشاه بود و چهل سال با هر دو برادرند که بر صاحب مائدا
 در منتخب التواریخ از حال این هر دو خبر صحیح گرفت صاحب شمرات القدس شاگرد شیخ عبدالقادر
 سال وفات او سنه اربع و الف نوشته طبع نظم هم داشت این دو بیت از خود نظم آورده
 سر چشمه حضرت دانی که تو داری ماهی است در آن چشمه دانی که تو داری
 بقصد سید قاصد سیر ستم سوی آن بدو معاذ الله از آن ساعت که نوید گیر کرد
 عالمگیر بن شاه جهان بن جهانگیر سلطان کشور دین پروری و مهر سپهر عدل گسری بود و آفتاب
 عالمتاب تاریخ ولادت او است و آفتاب عالمتاب تاریخ جلوس این رباعی از کلام بلاغ نظم
 اوست رباعی

دیروزی گلاب میگرددیم پشمرده گلی بر آتش دیدم
 گفتم که چه کرده که سیوزند گفتا که درین باغ می خندیدم
 گویم در سلاطین تیموریه که مدتی در از کوس فرمانروائی در اقلیم هندوستان لواحقند بادشاه
 باین عدل و حق پرستی نه خاست چنانچه تواریخ نگاران عدا و احوال او در مفصل نوشته اند رسوم
 کفر را از خاندان دولت بر انداخت و در اشاعت احکام شرع دقیقه فرو نگذاشت فتاوا
 هندی در فقه و ساجد کثیره بجای تجماع و هند کی از آثار سنه اوست و کلمات طبیبات
 که مشهور بر فحاشات عالمگیری است عجب عبارت بلیغ و اشارت متین دارد
 عزت خواجیه باقر شیرازی در سخن طراز ان عزتی دارد و در نکته پردازان حربی تاخیر شبیه
 بود از ولایت هندوستان تردد میکرد و یوان او بخط خودش قریب پنجاه بیت ماحضه

عبدالقادر

عالمگیر

عزت خواجیه

در انواع سخن شامل این چند بیت از آن گرفته شد

زادگان را ناله مستانه ز بهر قافل است
وگر حسن گلو سوز که اشب مجلس آراشد
چه همبری که نکر دست باغبان مراد
بگوبستی مجلس بکوری ناصح
ز نسبتی که بگل کرده اند روی ترا
عزت بکسیاندهی آبروی خویش
من که پیوسته سر از بالهایم میچشم
تو نداری سر سودای عزیزان در
تا نشد کم ماه کنانی بقصد پی نبرد
گوهر انصاف از درج لبی ظاهر نشد
حرف ناخجیده در کیش خروندگان حلا
تا نباشد غنچه در اول گل آفرینش
گر دید برق خرمین و لبانمیر و سپید
حسود را نتوان کرد از جدل خاموش
آنکه دل داد بسودای دو عالم عزت
بچه اسید هوس پیروی عشق کند
حاجت نبود چهره ز می لاله گون کن
و کم احرام رفتن از سر کسوت نمی بندد
تکسیر بر کوکب اقبال نمی باید کرد
سینه صافانی که خاکستر نشین گردیده اند

نعره بشیریت تکبیر فستار و باه را
که مراض از پر پروانه دارش جمع مخلصها
نشانده شلخ گلی چون تو در کن مرا
که پنبه سر مینا خند بگوش مرا
توان ز ناله بلبل شنید بوی ترا
آب گهر بخاک فروشد کسی چرا
و ولعی خوشترم از سایه دیوار بویست
یوسفی نیست که سرشته بازار بویست
وادی گم گشتگی دامان منزل بودت
بر زبان خلق حرف حسبه نهدت
تیر روی ترکش دانش تامل بودت
کلفت امر و زهر عشرت فردا خوشت
کاین ترک شعله خولعت و دو دمان گیت
مگر به تیغ تفاضل زبان بریده شود
مغلسی بود که یک خانه دو جامه مون کرد
چشمه هر چند زند قطره بدریا نرسد
حسن پرشته آتش سوزان چه میکنند
حریم کعبه ایم صید را دارا لایان باشد
ماه نقصانی و غورشید روانی دارد
ورقن کاین سازی هر که اهرم بکند

گل زخم شهادت باغ جان آتزه میازد
بحال خسته دلان تا ترا نظر باشد
اینقدر همی از تیر و عامی خواهم
خدا چشم تو اسلام را نگه دارد
بی بستی منتان چند در آتش پاشم
در بیج گاه عشق خریدم فدای خویش
ای مدعی بهال تو چون شمع گل که من
از بس زبانه در پی غازی من است
نشان زخم کسی نیست بر عقیق و لم
رجان بر آب خضر و هم آب دیده را
دست کسی بدامن خشن نمی رسد
حاضر ترا تو هیچکس را ندیده ام
گیرم که احوال نه کنم سیر قامتش
تا به خود را بخصم پیرو و ادیم
گر بکار عصیت می آمد آنهم بد نبود

چرا عزت شهید خنجر قاتل نمیکرد
و عاکفم که مراد و بیشتر باشد
که مرا همچو کان با تو هم آغوش کند
فرنگ زاده نگاه تو قصد ایمان کرد
دارم از دوری این قوم عدایی که من
کردم نشان قاتل خود خون بهائی خویش
یک گل نخیدم از چنین مدعی خویش
گشتم چون غنچه قفل در گفتگوی خویش
ز اسم اعظم او نقش در نگین دارم
دلحای مرده را کند احیا گریستن
امروز آفتاب بود و یکسره گاه او
ای غایب از دودیده مقابل نشسته
عذیده را از عیش و وبالا چه فائده
همت اهل که م شتاق سائل بوده است
نامه اعمال عزت فرد باطل بود و است

این بیتها از وی است

قسم بآه جهان سوز خود که می سوزم
بسنگ رخنه شد از بن گریستم بی تو
سبار کبا و عید آن در و مندی یکس و کورا
عالمی بخاری مدکس مدرسه معنی شعاری
بآفتشی که سمندر حرایت دوش نیست
ز رنگ سخت ترم من که ز بیم بی تو
که فی کس را سبار کبا و گوید بی کسی اورا
استاز منتسبان امام قلیان بود این بیت

از دست

این نہ تمام سو بود بر تن پرگزندا
سخت ایم و سیرود و دوز بند بند ما
عقبانی مصاحب عادل شاه پادشاہ بود از یاران حضوری فی ہفت سال در قلعہ گوالیار

محبوس زندہ از دست

نمروشیوہ دینی نمرود نیائے
ہرچ چیز نمانے عجب تماشائے

رباعی

ای شاہ ستارہ خیل خورشید اقبال
وی از پی سجدہ تو گرد و تن ہلال
ایام تو عید است دران روزہ حرام
بزم تو بہشت است دران بادہ حلال
عرشی یزدی طہاسپ قلی بیگ اول عہدی تخلص میکرد بعد از طلی عہد جوانی نظر بلندنی
طبع عرشی تخلص گرفت و در خدمت شاہ طہاسپ صفوی بسری برد و از دہ ہزار بیت

از قصاید وغیرہ انشا نمود از دست

ہر کس بزیر تیغ برویت نظارہ کرد
زان پیشتر کہ شتہ شود خونہا گرفت
با من چہ امضا تہ در جو رسیکنے
چیزی نخواستہ کہ در آب و گل تو نیست
ہر خط ای صبا ز چہ گردے کنار من
دانستہ مگر بجا میفرست
ہر حین غیر لاف محبت ز نہ برت
مارا امید با بدل بد گمان است
خوش آن کسیکہ اگر نایدش زیار پیام
دہشتدار کہ بر قاصد اعتماد نکرد
گر زندہ ایم بیوہا جاسے طعن نیست
بانی تو دیدہ از مرقہ خس پوش کردہ ایم
گویند عرشی پسری کہ یہ نظر داشت نظریاتی اورا دیدہ گفت مولانا این شہر را جنت

مخدوم زادہ گفتہ

تختم دیگر بکھناریم و بکاریم ز نو
کاخیہ کشتم ز خجالت نتوان کرد و درو

۱۲

علی شیر نیتان مخموری است و عمر و میدان معنی گسری و ذوالفقار گلکش تنخیر قلم و زبان
 پروا خه و تصرف طبعش آفتاب سخن را از افق غریبی راجح ساخته کوشش سخن و اعتدال را کوش
 و سلمان غاشیه بردار او تجد و طرز الفاظ و معانی است و مستفید سلسله مجد و الف ثانی گل
 و ارنگی بر سر داشت و جام اعتقاد در دست چاشنی گیر مشرب ملت بود و کاس طریقه علیه نقشند
 استفاده از شیخ محمد مصدوم خلف مجد و نموده و در مثنوی زبان بوح و می کشوده و طعن و منشی
 او سهرزد است ابتدای حال با میرزا فقیر الله مخاطب سیفان بخشی چون جوهر با شمشیر ملازم بود
 در زنا قتلش با آله و خراسید و چندی بسیر جمع البحرین و طاع راتما زه کرد و بعد فوت سیفان
 بهر جا پور رفت و با ذوالفقار خان بن اسد خان و وزیر اعظم خلد مکان موافق شد بی علی بود
 ذوالفقاری بدست آورد و آخر الامر از دکن بهندوستان عطف عثمان نمود و در دلی بی نیاز
 میگذاشت و همین جاد شده بجهت الماوی خراسید و در جوار مزار شیخ نظام الدین اولیا مدفون
 گردید عمرش قریب شصت سال بود اگر چه غزل را با سلوب تازه جلوه داده اما در مثنوی بیضیا
 می نماید هر چند برخی مثنوی گویند براه او رفتند اما بهکس با و نرسید و خطا غیر مبنی قلم کشید کلام
 ناصر علی و در شش جبت عالم سائر و اثر است و دیوانش از قالب طبع برآمده این چند بیت بنا بر
 التزام نقشش بیا من ایام می شود و بستا بر قانون کتاب بسواد تحریر می رسد
 باند از نگار بی بز و نه پروا دل مارا
 نیست غیر از عشق و لایمی من افسرده را
 برید از دل جفایت رنگهای آرزویم را
 عمر از کف رفته اما قاست آن میوفاست
 از آبلهائی دل نخراید پستان
 همچو آن عکسی که از آئینه بیرون میرود
 کبریزند زنگی دل بسکه سینه ام
 بوی ساغر می بست ساقی محل مارا
 شعله جنبش میداد بنض جلال غمزه را
 چو مایه در تخم خون شد سفید از زخم نقشه را
 میشناسد هر که صیاد است صید جسته را
 یک آید و کلام و زبان است چرس را
 دام را و ماسک بر و جان نشد زنجیر را
 چون رشتنهای شمع یک گشت نا اهما

آنچه از طرز میدان زمین آموخته اند
 بی درو داشتند دل فطانت گرفته ام
 توبه بار نفس باز پسین دست رست
 کلافی گر کند بیداد شمت را شکر خندی
 چشم پوشیدم بجلی در نفسائی سینه شد
 عشق از پروه برون آمد و آوازم داد
 غایبند بیکه بی برگیم آواره کس
 آفتاب شهر و صحرای داشت از نقص بیون
 یک شهر چشم خوش بگمان فرش راه آه
 بس بود یک جنبش ابروی تیغ قالم
 که از نیست عشرت طبع ناپرهیز گاران
 و خوش یک محله خواب آینه یار شدم
 خوی نازک بدل من پسته ها که بخود
 قدر انفعی در عالم امکان می باشد
 خود نمایی رست گذشتن ز لباسی که مرآت
 آشیان گم کرده چون زن گرفتارش بباد
 انتقام داد و خواهان قیامت شد تمام
 بود و دنیا و دین پشت و رخ آینه هستی
 خشم اهل کرم از لطف بخیلان بهتر
 کلاه سلطنت خسروان شکست نداد
 سیراز جهان شدم بگذار فغانی خویش

اگر ششم چشم سیاه که فطر کر و مرا
 مشک که زنگ است شکستن کلید دست
 خبر ویر رسیدی در منزل بستند
 چه رنگ رفتی آید بجای خون شهید است
 خوشتر از ضعیف که شمس حرم دل نداشت
 پرواز هر دو جهان دور و پیر و ازم داد
 جگر اصل و گهر چشم گهر سازم داد
 ورنه مجنون را خرابیهای خود ویران بود
 آنجا که سره که کند جلوه گاه دوست
 میتوان از سایه شمشیر کردن لطم
 چه لذت از نشاط عید باشد و زو خوار
 پیش دل چه ستم کرد که بیدار شدم
 شیشه بر شیشه زدن کار چه خارا که نکرد
 دل تنگی نیاز آورده ام این طایفه نیان
 ورتو پیرین از خویش چه تصویر بر آ
 سخت بیرحم است می ترسم که آزادم کند
 می نشاند چشم قاتل سر سر بر شورم هنوز
 بزرگ آید و جو و خوشین و چشم شان را
 تشنه را آتش با قوت با ز آب بقا ست
 نیز و اگر پشت با فقر انشس
 چون آشتیهای سوخته ششم غذای خویش

تو چون در جلوه آبی سحر جان سپاسگرد
 نزار و حیرت دل تاب من بچاش را
 نظر با غافل و عالم پر از کیفیت حسش
 بشوخی پای او بوسیدن و غالب می گرد
 درین صحرای تشنه لب جان داد و حیرانم
 بحر حریف بی صوت ست فروز شیداش
 ندانم دل شهید کسیت لیکن اینقدر دهم
 محبت جاده دار دندان و خلوت ولما
 تو چون ساقی شوی در دینک غریبی مایه
 توره از کثرت اسباب بر فرو تنگ میدار
 اهل همت را نباشد تکبیر بر بازوی کس
 آرد همه ابروان ترا تاب داده اند
 ناز اینقدر و محبت دنیا ز بهر چیست
 پیش از بهر شایان غیور آمده
 ای ختم رسل قرب تو معلوم شد

تجلی میکند برقی که آتش آب سیکرود
 که باشد صافی آینه شبنم آفتابش را
 بود حکم پری در شیشه از رنگ شرابش را
 که داین بی ادب تعلیم فرماید رکابش را
 که از صد جاگر بیان پاره شد موج سرباش را
 نمیدانم که داوان سمره چشم نیم خوابش را
 که از شیشه اوزنگی ست موج ضطرابش را
 چو تار بستم گم گردید این ره زیر نمر اما
 بقدر بحر باشد وسعت آغوش ساحلها
 سبکو جان چو بوی گل فرو بستند مملها
 خیمه افلاک بی چوب و طناب استاده است
 این تیغ را بر بهر قسم آب داده اند
 این خنجر را بدست تو در خواب داده اند
 هر چند که آخر بطور آید
 و میر آمدن ز راه دور آمدن

عالمی نیز از احمد نعمتخان شیرازی جامع فنون کمال است و آعجوبه عدیم المثال خاتمه بخش شمشیر
 خون ریز است بلکه صور قیامت انگیز پدرش حکیم فتح الدین عم حکیم حسن خان است که در سنه
 با شاه عالم مصابقتی بهم رساند میرزا اورمهند متولد شد و در صغر سن همراه پدر بشیر از قشت
 و کسب کمال نمود و برگشت و بخدمت شفیعیای یزدی تلذ نمود و در سلک نوکران محمد سکان
 امتیاز یافت و در سلسله خطاب نعمتخان و دار و علی باورچی خانه نعمت خروان انداخت
 و شکر نعمت واجب واجب تاریخ یافت بعده مخاطب بمقررب خان و دار و علی جواهرنشین

دولت بدست آورد و بعد نیکان لازم محراب عظم شاه شد و بعد گشته شدنش از شاه عالم خطا
داشتند خان سرایه با بابت اندوخت میرزا محمد در نظم و ترقی قدرت عالی و در فرض طبع عالی
وار و خصوص در وادی نشر طلسم حیرت می بندد و پیشش می بسجج عالی بنظر درآمد این چند بیت
از ان ملقط گردید

نخود کرد و ترک بخت پرستید دل از دم	که چون سنگ بلیانی مست مادر زاد ز نام
کار با طرف جفا پیش افتاد مرا	که نه یاد دم کند و نی رود از یاد مرا
سوی آبی چو رسد دانه ثمر ساز شود	ناخن اینجا شکند تا گری باز شود
میکنند باز این دل شوریده آزار خودش	من چه پیش کنم او داند و کار خودش
ترشسته حیاتم را بچرخشده اسبج	صد گره بکار افتاد تا بیار پیوستم
نقش پای و بهر گاهی کن جان و رتم	خاک را و دوست گشتن آب حیوان است
یا که را در بر گرفتن که فراموشم شود	کی رود از یاد کس چیزی که از بر می کند
دین و دلی که دوشتم از دست من کشید	در من نماند جز نفس آن هم کشیدنی است
سیر باغی که بود بیتی که از نام نیست	میکنند سایه هر نخل سپید پوش مرا
گشت امید مرا نشو و نما معلوم شد	رو بپایین میکشند و بچو باران دانم
بیزم وصل او کاش اینقدر هم میشدم محرم	که چون آینه حریفی از پس پرده می گفتم
کو کب سوخته میکرد و گر اندک بدو	بچو آتش بدل سنگ تو جاسیکورم
بجای نامشروع روشنی دادیم قاصدا	که طوماری مست شمع سوز و فانی
از خصای خوش طغی را جنبیت میکشتم	از راکش و در وقت نمیداری نیستم
کاملان را همه گشتگی از دست خودت	حاجت گریش پر کار نشد مانی را
زنگ پریده از رخ گل گد راه کیمیت	پنهان میان دیده تر گسنگاه کیمیت
گیر زنگ چشم تو شاید بکند شش	رم کرده تر از آهوی صحر است و لیل

بیاض گردنت از بوسه هر جانقطه میخورد
 هر که پیرسد این سخن عمر دوباره چون شود
 خاک بلیغ هندیگسار عالم است
 خود ناتوان و بی هنر آموز مردم اند
 فکر زلف خو بروی زار میسازد مرا
 خوش نمی آید دل آسوده محبوب مرا
 کجا بر آب برهم خورده صورت بخت
 چو یار محرم بزم شهاب کرد مرا
 ز عیش رفت بیاد آنچه بود در گم
 ببین بر آینه سیاه تا شود روشن
 دزه ام امیدوار بر تویی از آفتاب
 میکند فرزند آخردعوی مال پدر
 هر که یکبار ز محبانان رساند خود را
 در نشاط آرد وصال وستان شتاق را
 نمیشکر بر بند بند خویش خنجر بسته است
 و دم شمشیر چو برنگ رسد برگردد
 در غمت بخت سیاهی دارم و چشم تری
 مصیبتی ست ملاقات مردم عالم
 ترسم آن بین بدن باشد در آغوش قیاب
 کاهلی بدکار خود همچون چرا که وایتقد
 فیض را افتاده کوی قناعت یافته است

بدستم ساعتی بسپار و سپید تنجام کن
 از بر ماومی برو باز بس که همچنین
 تخی که کسب گذشته در تو خشم آدم است
 پیران قد خمیده کمان کسب داده اند
 آخر آن هند و سپر زار میسازد مرا
 بد شود با هر که گوید پیش او خوب مرا
 میسر نیست نقش مدعای طبع مشوش را
 نگاه گرم رقیبان کباب کرد مرا
 چو گل شگفتگی دل خراب کرد مرا
 که میکشد غم دیدار بقراران را
 ای صاحب بمر و ت میشوی حاصل چرا
 میوه از خورشید گیر در گل از گل بده
 این محال است که تا خانه رساند خود را
 حلقه صحبت نمی باشد کم از جام شراب
 تا بدانی هیچ نوشی در جهان بی نیش است
 سخن تند با سنگدلان نادانی است
 از سواد مهند تا سر حدی چون از سن است
 بین که دست زدن با سر سلام شده است
 دیده ام تقویم را شب قدر و عمر است
 مردن عاشق باهی یا گاهی بخت نیست
 سایه بال جانور سواد و پخته است

اهل غفلت را بر نیایک و بر علو نمیت
 سود مسیح و خضر زادر اک عمدت
 اهل سعادت از پی اید انمی شوند
 چون دل از کارش از کام شد شیرین کام
 بجوئی فرصت تصویر بقاش نداد
 تخمه عشق گدائی چند باشند ان غیر
 بیروت کینفس گزاشت دل را پیشین
 بی تو هر گاه تماشای گلستان کردم
 یابی ز رنگ زرد نشاط نمان من
 از جو عشق شکوه کج بشنود کس
 خواب شب تعبیر خواهد یافت چون فروشد
 ورنه کدام نفع بعسر دراز بود
 بر تیر هیچکس بر وبال همانندید
 آخر این شیشه شکستند و بناتم دادند
 جان کشید از تن و جانان نکشیدست بنو
 می شوم شرمند پیش هر که همان میشوم
 اینقدر هم لائق بی اعتباری نیستم
 همچو گل دامن خود پر زگر بیان کردم
 چون زعفران کیست بهار و خزان
 رنگی که بشکند چه صداب بشنود کس

عصمتی از طایفه زنان بود و طبع نظم داشت از وی تمیذ
 از پادشاهان طلب کعبه شکل است
 آن کعبه که دست و دلبسته دل است
 عشرت حکیم محمد رضایزد جردی در بلده خرم آباد از کهنه شاعران بود عمرش از هفتاد
 سال در گذشته در طبابت و ریاضت داشت از دست

جلوه در دل از ان قامت رعنا دارم
 زک جان در تم چون رشته پرتاب میچید
 بهر کس دولت دنیا بآیینی اثر بخشد
 فروغ بخت و طالع تاج باشد طبع کامل
 خبری تازه از ان عالم بالا دارم
 نفس در سینه ام چون حلقه گرداب میچید
 بهر روی رود خورشید تاثیر دگر بخشد
 که یک پر تو بود شمع مزاول شمع مصل را
 عالی میرزا محمدی تبریزی در اصفهان نشو و نمایافته قدری از اوقات را در تحصیل شعر
 نموده و کاوشغوری قوی داشت در هکیت و نجوم خاصه مهارت بهم رسانیده و از خدمت
 افاضل استفاده کرده هر طلب و یا بس که بنمایش میرسد حقائق و معارف پنداشته

و از ابوالموسی و خود را بی در بر فن و فن نموده مستقلانه سخنان بی سر و بن و رسم می گفت
 قدم در هیچ مقام نتواند داشت گاهی خویش را بجلایستی و گاهی بصوفیه تشبیه جستی
 و گاه از سنگهان گفتی و در سلاک هیچ فرقه در شمار نیامدی آخرت با هی عقاید شهرت یافت
 میوشندان از حالش نفرت کردند و او نیز از دشوران و ادکیا کناره گرفته با ساده دلان
 بجزوان الیف بود و آنها را از دست و اینان را ستایش می نمود و صدق حال این قسم
 اشخاص است آنچه عارفی گفته جمعی افسار تقلید از سر بیرون انداخته فطرت اصلی را بنگین
 ساخته اند بطور اهرنوت و توابع آن قانع نباشند و از خود سخن چند پیمیده تراشیده طبعشان
 گدازد که با تیر تقلید روند و نه توفیق شان باشد که بوی تحقیق شنودند **مکمل** **بذلک**
لا اله الا هو و **لا اله الا هو** که با جمل عالی مذکور بشعر موط بود و ابیات شایسته وار و این چند
 بیت از دست **ع**

بشکین طره پیونددم رشته بجان	ز نوشیر از بستم نسجه خواب پریشان
بیاد تو ز بس چون غنچه سر در چپ پیچیم	چو گل لبر ز نکمت ساخته چاک گریان
تخت می ترسم بجزت انتظارم بگذرد	رفته باشم از خود آن ساعت که یارم بگذرد
ایک خاکم را با دواز چلوه خود داده	آنقدر بشین که از پشت غبارم بگذرد
بر سر راهم آنی کیست پسیدی ز غیر	کشته تیغ تقافل ز زلف راه
عاقل بنرو خان شاه جهان آبادی عقل کل	یا وراست و جبر فیاض سایه گستر او
تصفاین تازه دارد و خوبان خوش غازه	دار و نه فراش خانه نواب نظام الملک آصفیاه
و مدح او بود در آخر عمر خزانچی شد بعده	خست گرفته در شاه جهان آباد رفت و قرین سود
بسر می برد و را وسط سینه دوازده صد بجزی	در دلی بساط هستی جبر از دست
بسکه میدارد و جیا در پرده محبوب مرا	و دیده یگانه داند محض مکتوب مرا
ندارد حاصلی غیر از دامت حرف سازها	زبان شمع آخر خاک لیس از درازها

چرخ خانه آینه روشن شد خاکستر
 پی تحصیل روزی هرزه پیتازی نیدانی
 کاید و قفل چون دیدم ز یک آهین یقینم شد
 سینه صافان را نمی باشد غبار کینه با
 نذار دهره ام رنگی ز جوشش ناتوانها
 روز و شب عاقل ز شرم نهاله می آید
 ساقی پیاله گیر که بی نشه شراب
 را خیم بر سر نه گشتن ای فلک کو ساحتی
 هرگز ازین چه گردانان تماشا کرده ایم
 از خوشامد سیفر اید در تنگ نظران غرور
 پروانه را بشمع دلالت که میکند
 بر دوش یکدم این همه بار اهل معنند
 و آنه سر سبز را با آسیا سخت ست کاه
 که ام تشنه جگر گرم جانفشانی بود
 به پیش آینه بی غبار شمشیرش
 بی قامت بلند تواند برگ برگ سرو
 عیبش در آرزوی نوجوانان پیر میگردد
 بیرنج محال است بفردوس رسیدن
 یکقدم در آرزوی لعل و مرجان فروختند
 ز زنجیر تعلق هر زمان آوازی آید
 ز کس جام طرب در بزم امکان ویر میگردد

تو هم ای بنجر کیار آتش زن بسا مانها
 که گندم را سفید از انتظار گشت مرقا
 که اسباب کشایش در گره دارند کلها
 دیده باشی صحبت خاکستر و آینه با
 چو گل تاراج چیدن رفته ام در نوجوانها
 سر بچاک سینه مانند جرس داریم ما
 شرمندگی ز روی هوا میکشیم ما
 همچو مرقان گر چشم یار گردانی مرا
 چون سلیمانی دلی در حلقه ز نار داشت
 شیشمارا بی نفس سامان بالیدن سخت
 در کاروان شوق همان شوق رهبرست
 ای نخل سیر برگ ترا ریشه نازک است
 بینان را اگر بوش اختر بلای دیگرست
 که آب جدول شمشیر در روانی بود
 نفس شماری عاشق چه زندگانی بود
 در جامه خواب فاخته سوزن شکسته است
 کجا در شیشه عینک پری تخم میگردد
 همواری ره گلشن کشمیر ندارد
 و دوزخ دنیا پرستان آتش خاموش بود
 که گرا خود برای خانه ما هم در می آرد
 رنند تانسه صبا و ناغم پیر میگردد

فقیض آب دیده توان یافت در آب وضو
آفتیاز گوهر مادر وطن مستور بود
سیتوان از زود سیر بیامی انجم یافتن
سألما از بهر دنیا حلقه بر دم زدم
سایه قامتش چون عشق بچیان در چمن قفل
دشمن گنج محنت از کسب سزا افتاده ام
از دل بگوئی یار سراغی گرفته ایم
بید باغی سیر دیگر بر بنی تابد مگر
سفر مارا نشسته عبرت فرو و از دیگران
خون بط شراب کم از خون غول نیست
تا کی ز سیر گلشن دامن کشیده رفتن
راه کدام فطرت رسم کدام پوشت
عارف محمد عارف بلگرامی از عفتوان شعور بگلگشت کوچه سخن خرامید و در فن

کاشکی ز ابد بجای ریش مرغان ترکند
باده آبی بود تا در شیشه انگور بود
آسمان هم یک چرخان لب با هم است و
لشت پا جا نیکه باید ز در غفلت سر زدم
بیایی سر و افتادم بشاخ غلغله چیم
چون کان حلقه خم گردیده زور خودم
دیوانه را بگو چه باغی گرفته ایم
باده آتش ز خم گلگشت نیلوفر کنم
ز فغان پیانه پر گردند و ماضی باز دیم
ای نیمبر خنجر ز شکار لب بد کن
فریاد نکست گل باید شنیده رفتن
صد در دسر خریدن از منصب پنهان

فاسی دهند کمالی بهم رسانید این چند بیت ثمرات فکر است
نیت معلوم که چشم زخم من چون می پڑد
شاید از مرغان او آمد پیام پوسه

وله

چونک از جگر خویش تن شرا طلب

وله

سر رمی ساز و بلند آواز فریاد مرا

مشو برای کبابی باتنی محتاج

چون صریخه خامه نبود ناله ام را آفت

رباعی

انجام صحیفه هدایت بر تو

ختم آمده مشور ولایت بر تو

تغیب خلافت تو بر جا باشد چون هست مدار نهایت بر تو
 عزالت میر عبد الولی بن سید محمد المولی سورقی از مستعدان وقت بود و در مقولات
 جلیلیتی خوب بهر ساند میرزا داود او دیده این چند بیت از دیوان مختصر است
 نشود مردی که کوه گراز جابر داشت رستم است آنکه دل دست زد نیاید
 بگیرم پوششی یاران عصر تکب مکن که چون محافقه سعید اعتمادی نیست
 و کم افسرده خواهد ماند یاد اوجی شود و کز ندانم غنچه ام در دست گلچین یا صباقت
 سر بر داشت نکست گلشن ز شرم او بوی گل نبود که پا در حنا داشت
 خدا تا که ده که صبا دوازدهم را سازد اسیر حلقه برگرد و سرگردانش کردم
 غطیما از عطار شعرا نیشاپور بود و پیر لاصیدی صاحب دیوان غزل و قصاید و مثنوی
 مسمی بفوز عظیم وفاتش در سال ۱۰۰۰ بوده غزل سلسله در نهایت خوبی است و شهرت
 دارد و مطلعش اینست

قاصد که گفتش آن ماه سیم بر گشت گفت با بجرم بساز گفتش دیگر گشت
 عشقی سید برکت الدین سید اولیس بلکرای ملقب بصاحب البرکات در مار هر روز
 توطن ریخت و همواره چرخ ارشاد می افروخت و احیاناً لباس فارسی و هندی بر قیامت
 سوز و نمد و خشت ریاض عشق نام دیوانی مختصر دارد و منظور نظرش ضبط حقائق بود
 از وی می آید

بر سیر سنان باش و می پستی کن ز لعل ساقی با جره گیر و مست کن
 چشم حیرت پیشه را خاگر و گل غنای گیت دل خرابی دیده را آباد می صحرای گیت
 چشم دل داریم دیگر از نگاه ما پس گرد کوی خویش میگرددیم راه ما پس
 خانه دیده شود در شک پریشان چین گردم رنج کنایه بر سر منزل ما
 عروجی تخلص سلطان فیروز شاه بهمنی است شوکت و عظمت از دیگر شایان جملیه امتیاز

داشت و آنخاندان باو بلند آوازه گشت در ششم و گزشت این ابیات از وی است
 کرشمه جنبش آموزش مست مکرگان در آتش
 ستم کرده است واجب هر زمان تعلیم نازش را
 محبت چاک بر دل سیر ندیده که در می
 بنحو مخصوص می نیم تغافل های نازش را
 مبادا آسیب نقصان یابد از سوز دلم ناز
 بدل چون ره دهم اندیشه زلف در آتش را

رباعی

در آتش سوز فکرها زایل نکنه
 اندیشه به خیال نایل نکنه
 این نقد خزینه دماست بگوش
 تا صرف بجهنم های باطل نکنه

فصل
 در بیان

عبد الجلیل حسینی و سبطی بلگرامی نسخه جامع اصناف علوم و لوح محفوظ اسرار منطوق مفہوم
 جام جهان نمای جلالت صفات و فلک محد و عالم کمالات برمان ساطع ربانی حجت اشرفیت
 نوع انسانی است تقوی آب گوهرش و عرفان باده ساغرش تلمیذ شیخ غلام نقشبند لکنوی
 و سید مبارک بلگرامی شاگرد شیخ نورالحق بن عبدالحق دهلوی بود در فقه و لغت و تاریخ و
 موسیقی شانی بلند داشت قلموس از اول تا آخر بر نوزک زبان او بود از عده بلغا و زمان
 محمد شاه پادشاه است امرای عظام مثل نواب امین الدوله بهادر انصاری سنبلی و نواب
 مصصام الدوله میرنشی محمد شاه و غیره در تعظیم و اجلال وی بسیار میکوشیدند و سید علی مصطفی
 صاحب سلافة العصر را دیده و فائقش در دلی بساطت و واقع شد بعد مادی میرزا و بلگرامی
 حضرت آقا و درم دستا نهائی در از و افسانه های دلنواز از احوالش در خزانه عامه
 سر و آزاد نوشته اند و حق خدمت چنانکه باید و شناید گزارد و در مدح وی قصاید غرا و خرد
 و قصاید باعیان قطعات قوافی و ثنائی او را جسته جسته ذکر کرده حکایت آن همه درین جریده دراز
 میخواند ناچار بر چند اشعار از کلام بلاغت و جامه او اکتفا میروم

فرخ سیر آن شهنشیر با برکات
 چرخ از ادب او شده شیرین حرکات
 در سوز زمین عید عشرت جمدش
 بارید سحاب ریزه قند و نبات

خسته مشو که ابلق ایام رام تست
بجز مرغان ندار چشم بیا تو غمخواری
با تظار تو ای سروالاه در گشتن
شام غم را در سواد نامه پنهان کرده ایم
ما حسن ترا شغل انوار بدست
از سینه پر روز من احوال چه بدست
هر ابله که ز جور و چشم تو بدل بود
تا از منی پرسد بر و پوش ز بس
بیهوش کنده غمزات از جنبش ابرو
تا پیش مرا فرقی شکافد بدویمه
یکدو به بکام دل عاشق نزنند جریخ
زان میر جلیل این غزل میگویم گیسفت

در قصیده بزرگ نیکو میر میگوید

بود در حصن اگره محبوس
داشت عیشی مکنج عافیتی
ز لب یا ز زمره او باش
چو لبا بر این خبر بدلی بود
خسروین پناه شاه جهان
بخشی الملک اجازت داد
آن امیر جامع اهرام
قره العین حیدر کرار

مچو مفهوم متغ بعدم
خاطر آسوده تر ز صید جرم
اکبر آباد و قلعه محکم
شعله ز فشم داور عالم
آب در گام بجا فضل و کرم
تا کشد لشکر ظفر پرچم
چون حسین علی بن بر شیم
نخبد و نسخ و نب آدم

جو داو شه ديار عرب
 ناز دار نشست سوسپ
 ميکنند با جماعه دلریش
 غوطه در جو داو زنده ریا
 هست مقیاس ج و ا و سبحان
 تیغ او شد بفرق اعدا غرق
 در دل خصم او در آید سرخ
 با کندش سر معاند او
 طفر از فوج او شود پیدا
 آمد و قلعه را محاصره کرد
 زان طرف هم مخالف کوش
 دست و پا زود و رون مکنه
 کار بر اهل حصن شد و ثواب
 قلعه شد بر جماعه اعدا
 شد برون آمدن چنان شود
 از برون هم ره رسد شدند
 تیغ او ضابطه بلا و جسم
 بالدار همیش علو جسم
 لطفا و انچه ميکنند مرهم
 لطمه از دست او خورد و ضیغم
 همچو مقیاس فرست یورم
 همچو حرفی که میشود عینم
 چون در آید بر اهل خود محرم
 همچو دلوئی است بارین منضم
 فتح با تیغ او بود و تو ام
 همچو انکشت و حلقه خاتم
 کوششی پشت در ثبات قدم
 چون جنبی که واحد بشکم
 مرگ مقطوع زندگی بهم
 از مصیبت چو حلقه باقم
 که سخن از زبان اهل یکم
 چون نفوذ صد ابگهش اصم

و در قصیده حیه آصفیاه گفته

شتاب کف او بحر چون تواند شد
 حباب نیست که بحر از تشبه کف او
 رسن ز موج زده بر میان کفشی
 ز بیم کثرت چو دش محیطا نکند
 که نقص جز بود بحر را بقفا
 کلاه فخر بنده اخت از خوشی بهوا
 که ز سوال کند چون قلندر ری ویا
 گواه او ست برین حیر عیشه اعدا

گرفت خنجر بینی خود ز دوشش او
چو اندیده امیری مذهب الاخلاق
مثال روح مصور بود بپاکی ذات
صفای آئینه را می او بود چندان
که مژدمت گهر بار او بود و منون
گره گره نبود نیزه عجب و شگفتش
و در مرثیه شهادت امیر الامرا حسین علیخان گفته است

آثار که بلاست عیان از جبین هندی
شد با تم حسین علی تازه در جهان
نیلی ست زین محال که پیر این عرب
گیتی چرا سیاه نگردد ز دود غم
هندا پنین مصیبت عظمی ندیده است
از دغ دل زد و چرخان اشک جوش
ماهی در آب می طلبد و مرغ در هوا
فرزند مصطفی خلف الصدق مرتضی
رستم نشان حسین علیخان شهید شد
آن صفدری که از تسلیم تیغ بارها
تیغش بر دوزم که خشم تیره بخت
دریا ولی که بود ز آب بر عنائتش
از بهر هر فلک زده عالیجناب او
منتقاد او شد ندان سرکشان دهر

چنانکه خلق ز جودش اصدا بگیری
بعینک مه و مهران سپهر شبت دو تا
نشان عقل مجسم بود بفرخ و ذکا
که می نماید از و آنچه رود و همدگر داد
ظفر به تیغ چمن کار او بود شهیدا
که بندگشته در و با جباب دل اعدا
ز دوشش خون آل نبی از زمین هندی
سادات گشته اند مصیبت نشین هندی
وز خون گریه سرخ شد ست آستین هندی
خاموش شد چراغ نشاط آفرین هندی
دیدیم دوستان شور و سنین هندی
این ست فوجار گل آتشین هندی
از شیون عظیم امیر معین هندی
کز روی فخر بود بد آتشین هندی
از خجری که بود نهان در کین هندی
تحریر کرد نسخ فوج تبیین هندی
چون برق می شکافت صف آفرین هندی
شادابی بهار بهشت برین هندی
در ترکست از حادثه حسن حسین هندی
کز دل غضبط کرد نشان بر سرین هندی

یعنی که بود او نفس و اسپین هفت	هفت از شما و تش تن بی روح گشته است
افتاد تا ز خاتم و مهر آن نگین هفت	عالم چو قیر در نظر خلق شد سیاه
زین غم که گشت ز بهر تن انگبین هفت	دل پاک چاک گشت جگر داغ داغ شد
در اعتنا و ماتم رکن رکن هفت	گردون را ستران همه تن اشک گشت
فی هذه المصیبه یسعت الدین هفت	استرجع الملائک و استعبر الفلک
گوئی ز کوفت گل با تین هفت	از دست ابن لخم تانی شهید شد
سیلاب خون دیده و آد و این هفت	تا که بلا و تا نجف و تا مدینه رفت
نگین شود بهر حسین حزن هفت	ای دوستان آل و محبان اهل بیت
بر غم این جامع منصفه بین هفت	تا حق الهیت رسالت او شود
این چند بیت ریخت چو در شین هفت	از کلک من بر شیشه سید شهید
تا هست حسن سبز بیتی قرین هفت	رضوان حق چو سبزه قرین صریح او
قتل حسین کرد زید لعین هفت	سال شهادتش قلم واسطی نوشت
ز شعر حافظ قصین مصحح زیبا	بخت خواب کوین کرد میر جلیل رباعی
بسین تفاوت ره از کجاست تا کجا	شگفت بحر کلیم از عصا تو به زانگشت
عجیب سید قریش بگرامی برادر خال را از حقیقی میر عبد جلیل مذکور است خوش خلق و	
ظریف طبع بود سلیقه نظم و هشت او از ایام زندگانی همراه نواب مبارز الملک و	
تونی جانب کجرات رفت و در کمال با اسپ غائب گردید و نوعی توسن با جلور نیز خست	
که گردی از هیچ جابر خاست عمرش قریب هشت سال بود و در یح سیدی میگوید	
گل همان به که ز گلزار سیمیه باشد	
گوهر آن نیست که از لطف نسیان زاید	
دست پرورده ز بهر از طهر باشد	
ای خوش تازنه نهالی که بستان شرف	

ناله

آنکه از جبهه اول و زیادت پید است
در زمینی که بخند و گل حسن خلقش
چشم بد و زریماهی حسینی لب
چمن آرائی جهان این گل احمر باشد
مخج او را نتوان در تسلیم آورد عجیب
ز آنکه از حوصله خامه فرو ن تر باشد
عظیم الدین بن سید نجابت بکرامی از آغاز سن و قوت به تیغ شعر پر دشت و قاش نظم و نثر را
خوب شناخت و بنابر مناسبت فطری گاهی خود هم سخن موزون می نمود و در فکر بر روی خود نوشت
و در کمال تصوف رایت بلندی افزاشت همه نور عظیم تاریخ و فاعل است این و شمه هر گونه فکر او است
دلغ بر دل دارم و چون لاله سیرام هنوز
آتشم اما چه صعب عالم آیم هنوز
عالمی پروانه شدن آن شمع قمارت ز زمین
در دل شب جلوه صبح قیامت ز زمین
خواب بیداری چشم تو عجب بجونی است
بهم آینه از مستی و هشیار عجب
شادم بقتل خویش که از کوشش است
بک جرعه خونهائی شهیدان نوشته اند
علوی مولوی عبدالودان در صل باشد و مو قایم گنج ضلع فتح آباد و بود و صاحب فضیلت و مخوری خلاد
مدتی در ازبکستان و بعد از آن به بلخ آمد و در کسب علوم و فنون فرمود شاگرد مولوی محمد عیسی شهید و بلوی است
و بعیت بهادریا سید محمد بلوی مرحوم بجا آورد و در شرف نظم شانی بلند و کلماتی از چند دشت و وزن
طبابت دم عیسی می نمود اما هم بخش صهبائی و بلوی شاگرد است بعد از رحلت از دلی ملازمت او با
سید محمد علیخان بهادر شمس آبادی داماد وزیر صوبه اوده گردید و در سالک توسلانش منظر او گردید و قات
او هم در آنجا بود که بعد از آنکه بپس حرق اتفاق افتاد و تائیش بنیاد سخن قیامت نقش سخن چنین می شد
شب هجرت چه دانی یاد دل مضطر که چون کردم
فشر دم آنقدر در سینه تنگش که خون کردم
چون سایه تا تو از سر ما در گذشتی
از سر گذشتی ایم بهین سر گذشت است
دل گر بهر شمع است نمی بایدیم این شمع
من باشم و این سینه و این دلغ تو باشد
هر جا ز محبتی سخن هست
و اگر یه بیدل تو باشد

بکرامی

بکرامی

قصی باصول بروم تیغ
 باز هوئی نامت هوش از سر پویانم برد
 آمی قضا این شادی و آرام از بهر که بود
 اگر غرض شوق حوادث بود از اینجا چون
 بگرشید نهائی دوران آفتاب داری پیش
 عروج نشسته فخرم به جام جمیم بخت
 من و گل چینی آتش کده داغ کس
 آن دل نمانده است مرا ای سنگین
 دل میرو و بسوی تو جان هم روان کنم
 آنکه جان داد بلب صورت یحیی را
 همچو گل آتش افسرده ماسعله نداد
 علوی آن گریه که در روز وصالش کردی
 خود پسندی چقدر بر در راهت طفل
 سنبلیله از حال پریشانی دل با تو نوشت
 چشم سست بقبول دل مامور نداد
 علوی خیر طلب قابل بیداد نبود
 غمخوار است غارت دست زبانه باغ مرا
 وفا پرست سر کا کل تو ام گذار
 آسیر تنی نزع است جان بسمل ما
 گذشت عمر در آمد شر وجود عدم
 نصیب حاصل مانیت گزین جز برق

اندازه بسمل تو باشد
 راست گوید خلق هوئی بس بود و دانه
 گر چنین گزشت و ناشاد میگردی مرا
 بدنبود از سنگ گریه ایام میگردی مرا
 همچو نرگس بر این در خوابیدن چرا
 بخود بالیده ام یعنی بظرف کم تنگیم
 بتماشائی گل و لاله چکار است مرا
 کز بهر غم زبای شما و اگر از مرش
 کی شرط دوستی است که تنها گذارم
 کاش می دانی بیدل حیرانی را
 تا نبیناند صبا گوشه دامانی را
 تا چه در کیسه نهادی شب چیرانی را
 که شدی چهره باینه و آتش کردی
 فرصت باد سیر زلف جویش کردی
 ورنه زین قصه چه حاصل که کبابش کردی
 آنکه آباد تو میخواست خرابش کردی
 درون سینه نهان داشت عشق داغ مرا
 که بوی مشک پریشان کند داغ مرا
 که ز هر چشم بتان می تراود از دل ما
 قضا بگردن چشم که بست محل ما
 نصیب برق شود کاش جمله حاصل ما

و شکست ستمهای زلف و یارب
 اشکم رو از دیو وقت دارند اند
 شکسته تر شود آنکس که بشکند دل ما
 این نو قدم اند از هفت سازند
 آن کن که کسی بسیند و بیکارند
 نقصان خود و سود خسریدارند
 جان می طلبد و در بدل نیم نگاہ
 عیانیان میرزا و شعرا نشاء بغایت دقیق سنج و نکته یاب بود در وطن خود بلده کلبا کالان نقل
 نمود این ابیات از دست

لیریز ز نظاره من گشت دو عالم
 شب هجر تو در فانوس تن چون شمع کاو
 از بس تماشای تو بالید گاهم
 فروزان اتخوانم شد ز تاب گرمی شبها
 عظم الهی سید نفی علی برادر خوشی شایع کافیه خود و عربیت از فاضل زان و طبع نظم هم داشت از دست
 اوقات صرف دوستی عجیب جوکن
 پیراهن دریده چو گل زینت تن ست
 بنجیه بر صندل قهای هستی خود میروم
 عادل شاه اسماعیل ثانی از اولاد شاه طهماسب صفوی بود سلاطین اطراف از بیم تیغ خوریز
 پا از حد خود بیرون نمی نهادند تا بابل ایران چه رسد از بس سفالی و بیابانی شمال عمر اکثری از جوانان
 صفوی را بی گناه از پا آورده تا از دیگران چه توان گفت در شکست بی عروض مرضی شنی در
 قزوین از دست ساقی اجل سموم شد و تخت خاک را نشین ساخت در مراتب شعر طبع خوشی
 داشت از دست

شادام بجدنگ تو که ناوک گلخان را
 چون غنچه چه دانی تو که در خلوت نازی
 سوی هفت خویش نهانی نظری هست
 که بهر تو چون باد صبا در بدری هست
 از خنده پنهانی لعل تو توان یافت
 که حال دل گم شده اورا خبری هست
 عجب است احمد نام باب نوازی بود شاگرد میرزا عبد القادر پیدل است باب فکرش همه براق
 در

خیال و ترنم طنبو رخسار شور عشق مالامال در شاه جهان آباد تقیم بود شعرش بمخمس

پهلومیزند

غبار کوئی او شد سر چشم عشقبا زان ا
همین احسان بستاند اگر بیای بی اثر بار
تا که گرم است حسن نازک او رنگ می باز
چو بوی غنچه زیر آسمان خواب فراغت کو
بزم بخودی پروانه حسرت تماشا کنیم
لب لعل که آتش میزند بر سینه ام عبت
گرگاهش بغلط سوی بیابان افتد
جز بدر ویش کجا سوز محبت یاب
نقد عمر که نذر راه طلب با ختمش

بحسرت بسکه سودم جبهه بخت سیاه انجا
که دار و عرض احوال دل گاه گاه انجا
توان با حیرت آئینه گشتن عذر خواه انجا
بیک مرغان زدن بر هم شکستم قفل این دریا
که از شمع خیال او بر آتش میزنم بر یا
بجائی اشک از چشمم ترم میریزد و خاک را
سر سه خون گرد و دوازده چشم غزالان افتد
عشق برقی است که بر خانه ویران افتد
گهر بود خاک سید انداختش

عنایت محمد فیض خان بن شیخ الهیار بن شیخ عبدالعزیز عزت خوشنویس هفت قلم بود
در عمر بجهه ساکی از خط لاهور و وار در شاه جهان آباد شده در سیالان پادشاهی مناسک
گردید و در کمال استغناء و قناعت میگذرانید و هیچ یکی از امر او خوانین التجانی بردیدند
شعرش قریب پنجاه بیت خواهد بود بسیار خوش اد است مشق سخن چنین میکند

کجا است طاقت برخاستن ز جامه را
و گیر گریستم از سر مینا کلاه را به
در خشمم هجر تو ام آنچه که از من قناعت
ز خلق سوختگانی بیافیت رستند
نشانده اند بر اهرت چو نقش پا مارا
در خون تو به رنگ نمودم گناه را
مشت خاکی ز پی دیده دشمن بستی
که در بروی خود از سنگ چون شمر بستند

عارف شاه محمد شیرازی او ستاد شیخ علی حنین بود و فاضل پر تکلم گاهی طبعش با نسا
و شعر مائل میشد ابیات غزاء و رباعیات آشنا بمذاق عرفا و دارد چند بیت طراز ماستیه

این دفتر میشود

ز شوق منصب پروا نگي در بزم او شب
 طعید نهائی دل در سینه بمن بال دیگر شد
 نسیوز و چراغ بچاکست تا صبح جیرانم
 که چون دایغ دلم را هشیارین دولت میشد
 قانع ز دیدنت بشنیدن نمی شود
 هرگز شنیده که کند گوش کار چشم
 عاشق کج و اینده طاقت در انتظار
 یک شمع تا بصبح قیامت نیرب
 لب تشنه سبیل فروزان لعل یار
 سیراب از عقیق مکیدن نمی شود
 پر و از چشم بال پریدن نمی شود
 بالیدن از ترقی بالقوه بدنامست
 عباس ثانی خلف شاه صفی پادشاه عالمقدار بود آیین مطلع از دست
 بیا و قاضی در پای سروی گریه سرگرم
 عرشی میراج حسن بن سید اولاد حسن قنوجی برادر کلان اعیانی محرر طور جمعه الدنقالی
 مستوی عرش مخدانی و سلطان مالک مهابانی و معانی ست سپهر والای سخن را نیز اعظم و
 جهان آفرینش معنی را جوهر اول بر تری بخش پای و انشمنی محیط گرانمایه ارجمندی صاحب
 چمنستان رنگین یابی و روانی شکرستان شیرین زبانی خضر حقیقه حیوان بلاغت کلیم طوسی
 فصاحت گوهر کیمیا محیط پاکیزه گوهری اختر سعد سپهر فرخنده اختر می در علوم عقلیه و نقلیه
 پایه رفیع داشت و در فنون نظم و نثر مرتبه شیخ در زبان فرس و عرب یه یضای نمود و در آن
 قضایه طولانی از هر جنس سخن نظم میفرمود درین دور آخر که مرگ علم و برگریز هنر و خزان
 فضل و کمال ست معنی آفرینی باین قوت طبع وجودت قریح و حضور ادراک و ذکاوت ذهن
 و صحت فم در قطری از اقطار جهان میخوش خورده و سپهر دوار صاحب کمالی باین اقتدار
 در اقران و امثال او بهم نرسانده در عین جوانی بمرسی سال و دوا ده دبست روز چراغ
 حیاتش خاموش گردید احرار حرمین محترمین بستمه بود و در ده ملک گجرات رسیده مرض
 اسمال بنز تنگ و رحمت عامه الهی رخت سفر بکشتا و محمد عباس غفرت تا پنج و هشتاد و نه

۱۰
 ۱۱
 ۱۲

در طفیل مصطفیٰ معنور باد	عرشی عالی گهر احمد حسن
زیر طوبی همنشین جور باد	رخت بر بست از جهان بهشت
با امام المتقین محشور باد	گفت رفعت از پی تاریخ او

از تاج طبع آسمان پیوند و شمار شجر خاطر جمنش قصاید و رباعیات و غزلیات چند
 و تازی و فارسی است که بعد این ساخته محرم طور از اوراق باد برده کجا فرایم ساخت
 شاعری و دن رتبه اوست زیرا که در حوزه دانشندان داخل و با فضلا و اهل السواد اصل
 بود بنابر التزام این جریده طرفی از بخش درین صحیفه حواله زبان خاسه و میان میریود
 گوهر مقصود و در حبیب دیان انداخته
 ساز و برگ عشق و در حبیب خزان انداخته
 خار را در معرض عقد اللسان انداخته
 بلبل از ذکرش چه آتش و رفغان انداخته
 حیرت نرگس چشم بیدلان انداخته
 در سرشت لاله درغ شعله سان انداخته
 و از گهر با عقد بر آب روان انداخته
 عقل پس ماند و مراد را مکان انداخته

در قصیده لغت نبوی میفرماید

بیا عرشی پیشیم که حریف همنفس خواهی	منم مدحت طراز آنکه بخشد تاج دارایی
مهدین فرمانروای کشور دلهای نورانی	ابو القاسم محمد بن غیب الله جلای
صبا که از گل تقریر و نکست ربا کرد	پرواز روی گل چون هوشت بلبل رنگارنگی
حدیثش گراثر آموز آه عند لیب آمد	فغانش میکند و چشم گل ایجا و شنوایی
شگفتی نیست که نیز در کاظم جوهر اول	که با مظهر نبوت نسبتی داریم آبان

شما سر منده تقصیر عصیان بر در خویشم
 نگارای کن که از هندوستان خواهم بدین
 یارب چکنم چه شمشیر زبان را
 عرشی صفت اندازد شناسی بیجان نیست
 هر موج بیانی که زوریائی و لم غایت
 خون گشته ام اما لب من ناله سر نیست
 تا چند شراری بدل و سینه توان داشت
 از منطقه بخرج ستم پیشه توان یافت
 چون شمع مرار و شنی طبع بلا شد
 گنجینه نگهداشتتم خوش ننماید
 فسر یابد که این کور دلاغم نگذارند
 این زمزمه کند و طبع طرازم
 تالاب زدلم آنقدر انبوه معانی است
 هر نکته باریک که در سینه نهضم
 بر نازکی خاطر من جسم گران است
 گردون همه آشوب بلا بر سر تخت
 صبحم چاک گریان میزنم
 آهن کو بدو بر بزم نشاط
 بس سبک و دم چه فکر خوشنیتن
 از بی عیش و نشاط بزم عشق
 اشک گلگون چون می آیدیم

که دور افتاده ام از درگست با بچشید
 بد انسان کز دل عاشق برون آید شکست
 کز معرکه پر دخت و دیدیم جهان را
 تا ساز کنم زمزمه مرغ جنان را
 تا ساحل لب آمده بر تافت غنان را
 چون لاله بدل خستم آهنگ غنان را
 یارب مددی دیده خوان به فشان را
 کوازی ایجا و ستم بسته میان را
 با سو ختم هست سری کون و مکان را
 همت نگذار دلبیم مهر دبان را
 تا سر منده کنم خاک در پیر معنان را
 گویند که روح القدس آموخت فلان را
 کز دل نوا ختم لب آور و بیان را
 نشتر شد و در داد و خراشی رگ جان را
 برگیر آلتی ز من این بار گران را
 زین بازی خلق زند طبل امان را
 بر چراغ مهر و امان میزنم
 خنده بر سر و چراغان میزنم
 بر فراز عرش جولان میزنم
 زخمه بر تار رگ جان میزنم
 فال گلگشت گلستان میزنم

چون برت آورده و سبیلان
 سنگ و آتش را نمیدارم گ
 یاد مژگان دلا و پرش چه کرد
 بید مجنون نخل با تم میشود
 چشم منی مژگان نباشد خوشا
 بر دل دیوانه سوزم دل عشق
 پای کلکم راه معنی می روم
 تا به نیم روی آن خورشید روشن
 میروم بر باد و در اقلیم عشق
 بحر مواجم دم تحقیق عسلم
 می طرازم نغمه هر دو زبان
 از صریز قاصد طراد خود
 مستری بشنیدن چرخ و زحل بر هفتم
 عشرت صافد لان همدم عشرت باشد
 دوست دارم شری را که بجانم افتاد
 گر ندانم همه وابسته و گیسوی تواند
 شمع بر خاک من سوخته حاجت نبود
 منکر ایام طرب لازم روشن رانیست
 چون باد صبا از در گلزار بر آید
 حرفیکه از آن لعل شکر بار بر آری
 ای که بر تو بر آتش مازن دم آید

ساغر گردون گردان میزنم
 طعنه بر گبر و مسلمان میزنم
 نشتر عزم را بشربان میزنم
 تاله چون در سایه آن میزنم
 بر سر تنجاله پیکان میزنم
 سکه بر تسلیم ایمان میزنم
 دست جو دم صبح احسان میزنم
 چون سحر چاکر گویان میزنم
 پا بر او رنگ سلیمان میزنم
 از معانی جوش طوفان میزنم
 که حماز و که صفا بان میزنم
 نقره شیر نستان میزنم
 طالع اهل کمال اینهمه نقصان دارد
 گل شکر خنده بصد جسم نمایان دارد
 کین همانست که رخساره جانان دارد
 این دو صد عقده چرا کاکل چنان دارد
 آه بر مرقد من سر و چراغان دارد
 غنچه در موسم گل سبک بیان دارد
 و انهم که ز کوی تو بمن نامه بر آید
 غسلی زده در چشمه کوشه بر آید
 تا که نفس از سینه ما چون شرر آید

موسی توانست بنظره در آورد
 آتش زدگر می هنگامه ام رخت مرا
 در راه اتحاد نه بدی رویم ما
 چو عاشق میشو و مشوق کاران چاره می
 کشم بریز فلک آه شعله زن تا چند
 بیار باد که آتش زخم بکعبه و دیر
 بیا که طرح جنون دگر میبندازیم
 ز خوشن بد را همچو بوی گل عرشی
 آبی نزن دگر یمن آتش دل را
 در واکه لبر منزل جانان رسیدیم
 عرشی چه بلا سحر در افسانه و میدی
 مرده ایدل که دگر سلسله از پا افتاد
 نوبت در دلم چون بداد آمد
 دل دیوانه من طاقت زنجیر داشت
 یارب آراش دل را ز کجای آم
 وای بی رحمی صیاد جفا کار گفت
 عرشی امروز که پیانه بکفت می آئے
 پیش ازین کین گنبد چرخ دور خستند
 عرصه دل کم نبود از دوست کون مکان
 هر شراری کرد دل پر شور من سر کشید
 گرد غنچه تهمت غماز نباشد

آن جلوه که مار از رخت د نظر آید
 دو و آه من سیه کرد اختر بخت مرا
 تو میروی ز ما و ز خود می رویم ما
 گر میان چاکلی گل را نباشد نجیه گر پیدا
 برنگ شمع بفا تو مس سوختن تا چند
 دماغ و سوسه ششخ و بر مین تا چند
 قدم به پیروی میس و کوکین تا چند
 برنگ بلبل شوریده در چین تا چند
 غریبا که جانم همه این چشم ترم سوخت
 سرگرمی شوق اینهمه در بگذرم سوخت
 آهنگ سخن نجی تو بی شررم سوخت
 کار دیوانگیم باز بصری را افتاد
 آخر از بام فلک طشت سیما افتاد
 کار با سلسله زلف چلیبا افتاد
 اندرین دشت که بانگ جرسی می آید
 و چه خوش ناله ز کنج قفسی می آید
 هیچ بی بدلت از غمی می آید
 حسن را خزان و امانی هفت کشور خستند
 داغ را هم طالع خورشید عشر خستند
 قدسیان بر آسمان بر دند و اختر خستند
 از یار گاه غلط انداز نباشد

چشم تو بیا یا سخن عشق سراید
 دل برده و در سینه من سوخته دانی
 از زلف تو کجا بمن بی مایه بر آید
 بلبس بقیض از غم گلشن افغان است
 سستی از خم تیغ تو بسر داشته ام
 دل از ان بت نظری میخواهد
 چشمک شوخی دشنام تو کرد
 گرمی عشق سوخت حاصل ما
 چون مشتری برفت کیوان نبوده ام
 آبی باد صبا از تو من آشفته و ناغم
 ز گسدمیده ست ز خاک مزار من
 از لطمهای باد صبا گل نمیشود
 گرا خطراب ندارم ز آسیدن نیست
 خنده شیرین و ایمان شکر خوان شامت
 عطا منشی سید فضل حسین شاعر خطا از سادات قصبه بجایس بود تحصیل علم و دکن نمود
 و تملاش معاش برآمد نخستین در جوبال آمد چندی نوکری در سرکار نواب مرحوم جهانگیر خان
 بهادر کرد و بعد به حمید را باد کن رفت و عمر عزیز در مجرایان نواب سراج الملک بهادر
 و نواب شمس الامراء بهادر و نواب شجاع الدوله مختار الملک میر تراب علیخان بهادر
 سالار جنگ بعزت بسر برد و در ششده جان بجان آفرین سپرد و از یاران محمد عباس
 بود که ترجمایش در حزن الرا گذشته
 کشنده چشم بر روی تو و ز عالم نظر بستم
 باین بستن کشادن زنگ الفت خوبتر بستم
 از ضعف مگر طاق گفت از نثار دارد
 افروخته بر مشهد پروانه چرخه
 کز مار توان برد بگنجینه سراسری
 در گوشه عزلت توان یافت فراخی
 که گشت مرطوب ز نوب ز آموزد
 شیشه هست بخارا گستاخ
 بوسه را بال گويا گستاخ
 آتش شیشه ست یا دل ما
 عرشی ز پا گفته سهم السعا دتم
 از سلسله زلف پریشان که بودی
 ای سرب و نو نهال بین انتظار من
 سوز و گریه و دگر بوسه و چسبیدن
 شمع عشق ترا فرست طبعیت
 شور بهائی بتان هم از نکلان شامت

سری باشونی مشرکان او دارم خدایان
 طبعی بصران بگذر من و ز فکر مرم هم
 چو یکست است اینی زنجیر کرم ربط باز لغش
 کجای هست کرد و عهد من از تنخی بهجران
 بدست غیر دوا دوست تا بهر خالصان
 چو دیدم سخت اندازست آن ناو کفن ختم
 دل آرد اما مدغم از خود و جواب او
 عطا خود ده ام با هر شوق از من چه خوا
 دل نمیدانم چه شد و لبر نمیدانم چه شد
 بی خروشی بی انتقانی طپش بی خطر آ
 بارگرم جاتم سری سیدشت پنهان غم
 عشق را سوزی همان وز دل نشانی هیچ
 ای که می پری عطار من چگونه حال او
 عظیم نشی فضل عظیم همین برادر مولی فضل حق خیر آبادی ست که در زمین غار اقیانوس
 بدست اهل فرنگ مانده گشته بزگون فرستاده شد و همانجا بر دعوت و منطق و فلسفه دانی
 او ضرب المثل ست و عظیم از شرفا مشاییر قصیده مذکور بوده طبع نظم نیکو داشت و درست که
 منزل کوبه چو شمشیر گزید این ابیات از دست
 بیزم دوش رخسار او و لبر می داد
 دران زمان که ز آفت نبود نام و نشان
 ستم نمود بجان من اینکه شب بگمش
 فدای شونی اویم که شب مرا هر بار
 دل آسوده را بر دم نوک نشسته بستم
 بدین من ریزه الماس بر داغ جگر بستم
 جنون دست و گریه کشا و من بند و گریه
 که من پیوند الفت با جفا بخت تر بستم
 خنابریه مشرکان من از خون جگر بستم
 بروی سینه از داغ جگر نازک سپردم
 دل مشتاق را بر بال مرغ نامه بستم
 که من وقت دعا خود بر دعا راه افرو بستم
 گشت برقی جلوه گر دیگر نمیدانم چه شد
 امشب احوال دل مضطرب نمیدانم چه شد
 خون روان دیدم ولی نشتر نمیدانم چه شد
 باده می نیمیم بجاس اغرنمیدانم چه شد
 نیم جانی داشت بر بستر نمیدانم چه شد
 عظیم نشی فضل عظیم همین برادر مولی فضل حق خیر آبادی ست که در زمین غار اقیانوس
 بدست اهل فرنگ مانده گشته بزگون فرستاده شد و همانجا بر دعوت و منطق و فلسفه دانی
 او ضرب المثل ست و عظیم از شرفا مشاییر قصیده مذکور بوده طبع نظم نیکو داشت و درست که
 منزل کوبه چو شمشیر گزید این ابیات از دست
 فرشته باخته دل بود جان پری میداد
 نگاه او خبر از فتنه گستری میداد
 بیزم غنیر روح ستمگری میداد
 قسم بجان خود از بند پروری میداد

۱۰

عارف عارف علی شاه از وجوهایست ظاهر و حسن باطن و طلاقت لسان و عذوبت
بیان صید و لهامین فرمود و در انفس زنی در و نشان بنظافت طبع و لطافت مزاج آرزو
زندگی می نمود با این گاهی دست طلب بروی کسی دراز کرده و سر احتیاج پیش احدی
فرو نیاورده اصلش از اگر او خراسان از عماد دولت محمد شاه پادشاه ایران بوده
در همین کامرانی و ریحان جوانی جذبه از جذبات ربانی او را در کشید از زخارف و نبویه
و تعلقات خویش و بیگانه دامن چید پای تجرید بر جاده سیر و سیاحت عرب و عجم نهاد
حتی که گذرش بشهر حیدرآباد دکن افتاد و آنجا سالک علی شاه نعمت اللهی را دید و بدو گوید
جایقه ارادتش در گوش عقیدت کشید مدتی اوقات عزیز را مصروف ریاضت و عبادت
نفس نمود پس حکم سیر وافی الارض چشم اعتبار کشوده و سعت آباد و هند را بقدم تفریب
هر چند بنارس و آباد و کانپور و اکبرآباد را خوش کرده گاه بیگاه به انصوب سربتماشا
میکشید لکن برین و در گشت لکنور امر که خود گذرید برین مقال قولش این است
بهندستان ندیدم وضعی و کسپین لکنو اگر چه در طریق سیر تا چندین پلن رستم
و از قصبات نواح لکنو قصبه سندیلر مقام نشین می شمرد و ماهها در آنجا بطبیط خاطر
و انشراح بال بصری بر چنانکه میگوید

کوی عشقست خاک سندیلر   امی خوشا خاک پاک سندیلر
وز رنگونی هیچ شهودیاد   نبود اشتراک سندیلر

و تا قیام لکنو اکثر اوقات شبانروزی در منزل مولوی محمد یوسف علی صاحب که ذکر شان
و حرف الیا سمعت نگارش پذیرد و گاه به مجالسه و مکالمه گرم دشتی و آوار از دوستان
صادق الوالا انکاشتی با جمعه طبعی موزون و فکری موجد منعمون داشت و دیوانی مضحیم محتوی
هر گونه نظم یا دگر گزاشت نعمتهای بلبل شیراز را بضبط و ربطی در آهنگ تصنیف سروده
گوئی ابیات حافظ محتاج مصارعیش بوده انشاء انشالی این غزل پیشتر که از عرصه

دارالرحیل بر کمال عرفانش دلیل است

چو گل از این چین با چاک چاک پیرین رقم
بکام دل نمی بر نیاسودم که چون لاله
عزیزان بر شالین گلشن از زانی که من رقم
بصد حسرت سراپا دل غوغا از این چین رقم
خدا حافظ که من بیرون ازین دیر کین رقم
که دل پر سوز چون شمع لگن زین چین رقم
بگوثر کامران و کامگارم شکست رقم
بدلتنگی هانا غنچه سان بسته دهن رقم
بمعین هست پیر سخنان یکسر ز میخانه
لجی هم باشکایت و انکر دم از وفا داری
تا رخ از محال آن مسافر اعلیٰ علیین شب نیم رمضان سده الف و هشتاد و نهمین
مستقدان نقشش را دست بدست از گنبد بسندید بر زد و بگلزینی که در زندگی بالایش نه خو

بی نشست زیر خاک سپردند ازوست

با دمی و رهبر با غفلت و گمراهی ما
قوت ضعف بصرین که بعین دریا
جمل ذادانی ما علت آگاه ما
عارفانستی و دیوار ساندیم بن خاک
شک لب و طلب آب حید ما هی ما
سودا زده زلفت بتان ست دل ما
چکند کشتی اسیل بگوتا ہے ما
تصیح عیش ست شام ما تم ما
شوریده و سرشته از ان ست دل ما
غیر این آدم ست آدم ما
عید میجوشد از محرم ما
نوجوانی بن خاک میجویم
عالم دیگر ست عالم ما
می پرستی ست مذہب غارت
بنی سبب نیست قامت خم ما
حضرت خم امام عظم ما
حضرت عشق قبله گاه من ست
رست گویم خدا گواه من ست
و این دولتی علت نگاه من ست
غیر او نیست و جب ان سو جو
پروانه سو خن گس نیست
جانبارزی کار بود الهوس نیست

ابروی تو دلکش است اما
 رفتن کوشش شکل افتاده است
 باد روی سپهر کن که دوائی به زمین است
 تا زخم بپر که در بر خویش کشیده بود
 با عشق هر آن کو که سری داشته باشد
 شور عشقت ز سر و دود نرود
 باز رفتن سوئی وطن باید
 تا یکی با گل مسرو مانیم
 و غمین جان خویش تن خوشیم
 نیکو دانم روانه دل
 مستانه سوئی قبله حاجات میروم
 تو بجا آمد سلامی بهمان باید زدن
 طار فالطی نزار و سیکشی با اهل هند
 و از نعمات دوست بر غزلهای حافظ شیراز
 منم که گشته ام آواره پشت و صحرای
 اگر چه نیست کسی را بدم زدن یا را
 که سر بکوه بیابان تو داده ما را
 شب وصال که بزم طرب بیارای
 ز روی راحت و الطاف مهر فرمای
 چو با حبیب نشینی و باد به پیای
 بسیار آر محبان با و پیار
 بهار عاشقی و موسم بهار در است
 بهار هیچ نفس گشته در ناکار است

کنون که هر طرف از جوش لاله گلزار است   بنال بلبل اگر با نیت سیر یار است
که مالدو عاشق زاریم و کار یار است

ساز طربم ساز و مینا و تمام است   صحن چمن جای و لب حوض مقام است
اهر و زک کارم همه بروفق مراست   گل در بروی بر کف و مشوق بکام است

سلطان جهانم بچنین بود ز غلام است
ز پیر یاده فروشم نصیحت یا دست   بگوش دل شنوا ز من که پند او ستاوت
ترا که دست ز می بر عمل خدا و دست   بیا که قصر عمل سخت است بنیاد است
بنوش با ده که بنیاد عمر بر یاد است

رها ز بند طلاق بد ز قید قیود   بکار و بار جهان خیر ز بود و نبود
نه بد و لیش ز نقص نه خوشد لیش ز سود   غلام هست آتم که زیر چرخ کیود
ز هر چو رنگ تعلق پذیرد آزاد است

گاه بر جلوه خورشید نظر و اسب کرد   گاه در آیین ماه تماشا میکرد
من چو میم که چنانم توبالا میکرد   سالها دل طلب جام جم از ما میکرد
انچه خود داشت زیگانه تمنا میکرد

بارخ چون مه و با قاصد چون سرو درون   غیرت طوبی ز رشک همه جوران خان
بخر اسب بقر بان کنش عارف جان   باز و در و سر دل بردن حافظ یاران
شاها بازی بشکار گسی می آید

عزیز خواجه حسن ز الدین ابن خواجه امیر الدین والدش کشمیری مولد و نشا و کنهوی سکن
مدفن و این عزیز را لکنهوی مولد و وطن طلیش مو زون ککرش تازه مضمون و همنش با جودت
اشنا کلامش چون ناس عزیز و لهما در آغاز شباب بسوای ابکار افکار جنونی عیال برایش
پیچید و بعد زانی بشر ف زیارت حضرت طب القلوب صلی الله علیه و آله و سلم در عالم رویا

مرض بصیرت انجا سید مشنوی ذوی بحرین و ذوقا فیتین مع تجنیس بطرز بحر طلال ابن سیراز
بر رسائی کنند اندیشه اش گواه آواز نظم بدیهه اقلین با بهنگ تحفه العراقرین شور فصاحت
و بلاغتش در افواه آرزمنوی ذوی بحرین است

ای تو اندر سر من شور را	نام تو هست از سر من شور را
گر سر تحمید تو دارد کتاب	بر در توحید تو آرد کتاب
یافته از لطف تو جان بازید	آتش قهرت بود کن بازید
در ره احمد قدم از سر دیش	طاقت رفتار هم از سر دیش
از پس پرده شده تار و نا	بر زده و عالم همه را رونا
علم وی از دفتر دینی نبود	یک قلم آن از بر و در سینه بود
نیم شب آن آینه افروز مهر	کرد از اینجا سوی حق روز مهر
جو هر گل نده شد و بر خیزت	یک تنه از سدره خود او خیزت
ساقی از آن چشمه حیرت فرا	در سر من نشسته و حیرت فرا
گوش کن از بلبل بگین نغم	قصه حدیث و طرب آگین غم

قاز بدیهه اقلین است

مایم و ثنای صانع پاک	روشنگر ذره ذره خاک
یا قوت گری و کان نوازی	وین حقه و مهر بطرازی
بر دو رنهاد طرح افلاک	ز مهر سکون اشته خاک
آن حقه پراز حقائق او	این شقه پراز شقائق او
و بهر حق عشق احمد بندگان چیده خود را	بمخاصان شاه می بخشد می نوشیده خود را
تمه صرست دل غ از رشک استایکیم نام	ز لیلجا کور شد و رحمت خوابیکه من نام
بگنجین با ایدامست فی در جام ساقی را	بیاورد و دست در دل آتش و آبیکه من نام

هر کسی مخون شوخ خود آرائی هست
 چند و لنگ بغم خانه هستی باشته
 باین رحمت بپیشم کم بسین حصیان پناهازا
 ز چشم هم پرس حال جلوه آفاز حسن او
 بود پیمانها لبریز و جانها بر لب ز حسرت
 ز شب کوری گریزی نیست ورنه پیش باشد
 نزار و حاجت تصدیق خون کشندگان او
 چاک کن جامه هستی که شود او پیدا
 لطف و جلوه لیلی نشان نیست کنون
 بحق بستم امان و دیدم که جانب دارد کدات
 اگر صد کوه هم باشد آسانی توان کندن
 جاعتی که با خفای راز میکوشند
 بر آرزو ده و احوال حیث دامن بین
 لعل کست بمرده صد سال جان دهد
 آن پر تو می که از مرده زور و غلیل
 همان بغم تاند هیچ وصل بجانان نشود
 جامی رحمت بکم طالعی بر سهیله
 لطف را از زم که پیش از نور فکر چاره کرد
 با جهانی و غرض یک جان و قالیع دهیم
 بر هم ز نیم هر دو جهان از فغان دلی
 جان در بدن خوش است ای صابران چشم

و اسی بر من که مرا کار بخود رانی هست
 خیز وزین خانه برون آئی که صحرای هست
 جمالی هست و شکنین نقاب این و سیاهازا
 صبوحی که دکان دانند قدر صبحگاهانرا
 که کج دار و مرز آموخت یارب کج گاهانرا
 چرخ از نقش پای به روان کم کرده اهانرا
 باین جن جمال از کس نخواهد حق گواهانرا
 تا که بهان نذر دگر نکتد لب پیدا
 یاد و فیکه شب از دیدن آه پیدا
 ببت بروم ناه آن هم بهی رحمتی لیاقت
 ولی کیار دل بر کنندن از وی سخت شوق است
 هزار ناله گره در گلوئی خاموشند
 تو موشی و تماشا میان کتان پوشند
 چشم عنایت تو با هو زبان و دهن
 اکنون مرا فریب ز روی بتان دهد
 شرط عشق است که تا این نشود آن نشود
 که رخ خوب تر ایدیه سلمان نشود
 تا که راحی آفرید انکه مرا بخواره کرد
 سینه پا چاک شد هر کس گریان بار کرد
 من بعد او و لبر کج نهان دل
 خوشتر ازین همه که تو باشی میان دل

محمی میرفت چون مجنون و دم از غوغا زدم
 ز مهر لاف زخم سینۀ پر ز کین دارم
 سپس بنده درگاه کیستم که مرا
 توان شناخت ز داغیکه بر سین دارم
 عاصم نشی عبدالحلیم گشتی بابی العاصم بن مولوی عبدالکریم مولدش ملکست کسب علوم
 ضروریه پرداخته و مشق سخن بملکت شعر و شاعری آفاصلی مرحوم ساخته نه سال است که
 که باشا بدین هنر زبان است و جوان شیدایان سخن را نیکو میگذازد و با کمالی عصر البلاط مفت
 دارد و در میکه محرر بطور در ۹۲ هجری وارد دارالاماره کلکته گردید همراه مولوی محمد شاه صاحب
 آمده ملاقات کرد و جودت طبع از رویش پدیدست و ذکا و خاطر از حرفش جودت پیدا است
 چند بیت از وی است

مرا پسندای صیادی بی پروا بنا گامی
 و دل که گناه و که شورش و فزاید کند
 ماکه خورده و در ویم طلبیب بگذار
 هر کس بشیوه دل مسکین خراب کرد
 بچندین زخم ای ظالم لم شادست پندار
 بهر رنگی که میخواهد سخن او و زیگر دو
 عزیز عبد العزیز خان نیره حافظ الملک نواب حافظ رحمت خان بهادر قصد جنگ والی
 رو میگذشت ده ساله بود که پدرش نواب حادث پسر خان در سفر حج جان بحق سپرد و
 بعد وفات پدر کتب رسیده فارسیه و مقولات و مقولات کتاب کرد و در ۱۲۸ هجری موفقی
 حفظ کلام حمید گشت طبعش با سخن ملا محمد فتاده شاگرد عبد الملک ممتاز خواهرزاده نذیر الدین
 شائق است در همین تحریر این مقاله رونق بخش یابد و بانس بر بی است برادر مرحوم احمد را و
 و با هم بر سطح و اتفاق ملاقاتش بنیتا و در ۱۲۸ هجری

بر درخش از نه انگار کسی کامران خواهم شد
 آه از روزیکه تو بر غیر دین بر جان خویش
 تا نکشت گل بوی ازان زلف شنیدست
 شهرت طلبان گوشه عزلت نگرینند
 کم کن رتبه خود در بوس جام شراب
 ساقیا حیف که با این همه ظرف عالم
 کاش در آتش می سوخته کرد دق من
 گنه تو به کند هر که بیخانه عشق نر
 محیط عشق تن فقر آشنای من است
 چگونه بال کشایم بسیر سنبل زار
 ستم چه کار کند گر ستم گشته بود
 میر من دل داده طلب مقصود
 عیان زگریه بی اختیار من شد راز
 بحال خویش نگیم چگونه چون شبنم
 عزیز کی شود و چون عند لب انکس

پائمال او چو سنگ آستان خواهم شد
 مصر بان خواهی شد و نامهربان خواهم شد
 بست است بر آه طلبش محل غنچه
 نکست نشود منزه می منزل غنچه
 طوطی طبع مکر دان کس جام شراب
 شیشه سرباز ز دانه تمس جام شراب
 جسم کاهیده شود غار و خس جام شراب
 دست او چیت بگیرد حسن جام شراب
 بجای موج دران نقش بویای من است
 هوای زلف کسی رشته پیاپی من است
 بجای تو همه ای ظالم از وفای من است
 که هر چه آرزوی است مدعای من است
 اگر چو شمع لبوزی مرا سزای من است
 که در تجلی نور رخس فانی من است
 که محو نغمه طبع سخن سزای من است

خلیل محمد عظیم از و دمان نواب عبداللطیف طرفدار صوبه بنگال است والد ماجد شریف
 محمد عباس که آبادی فی الحال متهتم بندوبست مساحت ملک محمد و نه بجو پال بست در خلگونی
 طبع سلیم دارد اصلاح سخن از عبدالعزیز خان عزیز نیره حافظ الملک نواب حافظ رحمت خان
 بهادر نصیر جنگ والی رو بهیکند گرفته در حین نگارش این تذکره ملازم این ریاست است
 این بیانات نتیجه فکر صاحب دست

کاستم از رنج و مشوقم ز بهلولیم گر سخت
 خار دامن گشتم و دامن یار از دست

بنگاری زاهد چه خوش طرح کشت افتاده
توده توده دل بجای سنگ خشت افتاده
غیبت بر سطح زمین این نقش پای آن نگا
بر جبین خاک طرح سر نوشت افتاده است
بر راه زخم سینه حسن چشم دوخت است
از انتظار او به نگه دارن خبر گشت حیا

حرف الغین المعجمة

غضنا نری رازی بعضی بغین مجبه ضبط کرده اند و بعضی بعین مملو درین بضیا تحقیقش کرده
گویند پدرش کاسه گر بود از ادا خان سلطان محمود غزنوی است درین او قصیده ای تصادف
هفت بیت نظم کرد در آن قصیده میگوید

اگر کمال بجاه اندرست و جاه بمال
مرا بین که بی جبال را بکمال
مرا دوست بفرمود شهریار جهنم
بر آن صنوبر غنیمتدار مشکین خال
چه گفت حاسد کس که بد سگال مریت
ز راه باطن و در آشکار نیک سگال
دو بدره یافتی از نعمت و کرامت شاه
غنی شدی دیگر از جور و روزگار مثال
بلی دو بدره وینار نیستم تمام
حلال و پاکتر از شیر و ای اطفال
خزالی مشدی غزالان خیال را م
او و دشیان فکر و دام او چون در دکن کارش
رواق نگرفت بجانب خان زمان خان که از امرای اکبری بود و حاکم چو پور خراسید و در
مرغزار آسودگی جا گرفت و اشعار آبدار درین او موزون ساخت از آنجا نقش بدیع است
که هزار بیت است بر هر بیت یک اشرفی صلیه یافت در آن میگوید

خاک دل آنروز که می بختند
شبنمی از عشق برو بختند
دل که بان رشحه غم اندوشت
بود کبابی که نمک سوختند
بلی اثر نه چه آب و چه گل
بی نمک عشق چه رنگ چه دل
چند زنی قلب سیه بر نمک
سنگ بود دل چون دار و نمک
ذوق جنون از سر دیوانه پس
لذت سوزا ز دل پروانه پس

غضنا نری

غزال

آنکه شررتخم نجاش بود	شعله به از آب جیاشش بود
سجده شماران شریا گسل	مهره گل را نه شمارند دل
غفلت دل تیرگی جوهرست	خاک بران لعل که برگوهرست
آهین و سنگی که شراری دروست	خوشر از آن دل که زیاری دروست

و بعد مقول شدن خان زمان روستان اکبری آورد و بواسطه دارائی و خطاب
ملک الشعرا به تحصیل مباحثات نمود و اظهارش نمود که از بیت مست در گجرات و شش از خوشکده
دنیا بصحرا نمی رسد و بسیارین چند شعر از کلام غزالی است

رخ را نقاب زلف گر بگیر سیکنه	بر مادرش نهاده زنجیر سیکنه
بسیار دارم دل کی با عاشقان در بند	گر کشته یک آه صد جا میشود آتش بلند
رقیب و دشمن از آن در شک من نالید	که رنگ بر رخ عاشق منی تواند دید
چه میسوزی بملغ دوری خود تا توانی را	که چون فانوس شب تخوانی در بدن ارد
من بوی زانده غم مردم و هر سوطفان	سنگ در دست که دیوانه کی آید بیرون

رباعی

آنانکه درین بزم می ناب نه اند	بیدار نگشته تا ابد خواب ز دند
از مستی تا بهین نمون ست چو سبج	نقشی هست وجود ما که بر آب ز دند
ماز مرگ خود نمی ترسیم اما این بلاست	کز تماشای بتان محرومی بایشدن
خفگیان خاک یکسر کشته میج تواند	همچو غلی نیست شمشیر اجل را در میان
تا باد و ایم و گردگر میان ما خم است	داریم شنه که در عالم فرو کم است
می عرق آلوده ساخت چمن جبین ترا	فتنه زهر آب و ادخبلر کین ترا
جان را دم و فارغ شدیم از محنت هجران	یعنی که ز شبهای دگر بهترم از شب
بیلغ سبزه نوخیز دل توان از آمد	عجب خطی ز جریقان منته باز آمد

غزوری شیرازی غرور سخن در دماغ داشت و باده شور افکن در باغ مریح گستر صاف کرد
 کتا بدار شاه عباس ماضی صفوی بود غرور بلبلان خوشگو و نازخی خود چنین میشکند
 در فرق دوستان آخر ز با چیزی نماند هر که رفت از هستی ناپاره با خویش برد
 مکن خورشید را از کوی خود دور گل پژمرده هم در بوستان هست
 باید که تو برگردی از من سمل است که روزگار گشت

غزوری کاشانی مریع نشین سینه خندان است یمنند عبور نموده و ظاهر همین جا از او غرور
 بسای سر و انتقال نموده شاعر خوش نوبت از بخت

نازک نهال من که خوشم با خیال او قامت کشیدن است گران بر نهال او
 در عهد جمال تو نگین ز گل آب عکس تو به آب که افتاد و گلاب است
 غیب ناما حلوانی شیرازی شاگرد نظام دست غیب است و شاعر غنی عیب است
 ز بوستان وفا بلوئی خوشدلی مطلب درین چین گل سیراب چشم گریان است
 برو نه هجر گری بیش بیم از خیال او بلی خورشید در روز قیامت گرم تر گردد
 غماز سمرقندی سخن ناز سنجیده و غماز معانی پسندیده است از وی آید

آوردیشی جذبه سنبلی سومی باغش در هر قدی لاله برده دشت چرخش
 پروانه کند ز پر خود پرده فالوس گسختن مبادا که رسد و در چرخش
 غبار می قاسم خان اردستانی واقف شیوه سخن الی بود و ملازم اکبر پادشاه از وی است
 ز راه آه تیرش در دل دیوانه می آید چو بارانی که از روزن درون خانه می آید
 غنمی ملا محمد ظاهر شمیری از قبیله اشقی است شاگرد ملا محسن قانی کشمیری چون طبع بلند است
 در کمتر روزگار حقیقتی ثابسته بهر سانید و آخر بنوعی سخن افتاد و جواهری که بقدر جان
 توان خرید بیرون آورد و میرزا صاحب کلام او را تضمین میکند و می سنه نماید
 این جواب آن غزل صاحب که میگویی غنی یار دایمی که دیگ شوق ماسر پوش است

غزوری

غزوری

غزوری

غزوری

غزوری

غزوری

غنی بنامانی طبعی مجبول بود و با وصف بی و تنگای محضو خاطر بهی بر د از نیجاست که غنی
تخلص میکند مد العمر در شهر خود گذرانید و در ششده دامن از عالم سفلی بر چید و یو ایش سائر
و داورست و از قالب طبع برآمده بطبع خاطر خنوران گردید و بیجا چندیت بنابر ضابطه است

فصل اول

عاشقان را جنبش مشرکان چشم ایزد گشت
سیلی نغری تاز کشت اهل زمانه
تا توان عاشق معشوق هر جای مشو
سایه گر سایه کوه است سبک میاید
با تو نزد یکم ولی دورم ز رفیق عام تو
از کشته شدن چهره عاشق نشود زرد
در دم صبح غنی پیر فلک میگوید
نیست چون مهره زردم بهوس قصه بلند
خاطر او از غبار لشکر خط جمع نیست
ز ستیم سوی بایه و ندیدیم روی یار
غنی چو سایه مرغ پریده در ره شوق
چشم کرم دار ز شامان که جز نمید
حسن سبزی خط سبز مرا که داسیر
ستی بهر راحت همایا کردن خوش است
نمیکند بمن ناتوان نکه آن شوخ
از کنار دم و خیر ز کرده تا پهلوت
غزل نوی سیر محمد خان بلوقدر و مرتبت مشهور مجلس و بیگاه عالی از فضلا و شعرا و غنی بود

نورانی

و باد و دشت تنال با سحر ملک گاه گاهی بشعری پرداخت و با کبر باد شاه میگفت که انتخار زبان
 شاست که چون سنی در آن سو جو دست دیوانی بزرگ ترتیب داده از دست
 در جوانی حاصل عمرم بنادانی گذشت آنچه باقی بود آن هم در شیبانی گذشت
 ای جوان جز تخم نوییدی گشتی در جهان موسوم پیری رسید و وقت در چاهی گذشت
 غوغای حصاری صاحب دیوانست و بقدری طالب علمی کرد و در راه راه و شهر و دشت
 با هزار دست در گذشت اندوی می آید

مختصر بود و حدیثی از لبش فهم نشد خط برگرد لب او حاشیه مختصر شد
 دیوان یار با سن و دوش منری کرد و پنهانی که من حشیه آب حیاتم هیچ میدانی
 غیر فی شیرازی منی در بند بود و بده بشیر از رفت از دست
 بقتل غیر هم راضی نیم زیرا که میدانم اجل زیر پلاک از خنجر جلا من برده
 پلاک خنجر آن است که خون مرا چنان بر خنجر که یک قطره بر زمین نچکد
 خنجر ای بیشتر عمر است با و بسر برد و در راه فقر و فنا سلوک دشت خط غبار خوب
 می نوشت انداز عبارتی مختص گرفت معاصر جامی است و شاعر نامی از دست
 وی چو پیش آمد بنار آن لبری حنا مرا من ز شرم او را ندیدم او را استغفار مرا
 بخیر بودم زوی سنگ جفانا که مرا از برای دیدن خود ساختی آگه مرا
 غم از هر جا که در ماندند در جستجوی من بلا از هر که سرگروان خود آید بوی من
 چاره این دل صد پاره نگر دی رفته جان من جان مرا چاره نگر دی رفته
 خال لب میر جلال الدین از سادات زید پور من اعمال لکهنوت قریب دشت هزار بیت گفته
 ملازم نواب شجاع الدوله و بهادری او ده بود و در او اجرت نه در گذشت او دست
 بزم دشت نه صهیائی ناب در مینا پری ز شرم رخت گشته آب در مینا

فصل
 در
 وصف
 حشیه

فصل
 در
 وصف
 حشیه

فصل
 در
 وصف
 حشیه

فصل
 در
 وصف
 حشیه

فصل
 در
 وصف
 حشیه

چشمش که بخونریزی عشاق سری داشت میکشت یکی را و نظر بر دگری داشت
 خالک شیخ اسد الله دختر زاد شیخ محمد افضل الد آبادی است اصلش از جوپور بود و جگانش
 سجاده نشین شیخ محمد افضل جوپوری است او علامه عصر المأمور صاحب شمس بازغه بود خالک
 با متساب افضلین قفاخرو داشت جوان مستعد شایسته بود و همیشه رگ خامه سخن ریز را خوشتر
 اندیشه میکشید و میر آزاد او را دیده بود و او را آخر ایام حیات بدلی آمد و در سال از لباس زندگی
 مستعار عاری شد از انکار گهر بار اوست

ولی دیوانه دارم که خاموشی است تقریرش بر نگ زلف خوبان بی صدا افتاده زنجیرش
 گذر از کوچه های تنگ کو صاحب باغنا نمی آید برون از خامه نقاش تصویرش
 سیر متاب و چند آن کند آرایش حسن سایه زلف بر خسار تو زلف و گریست
 پی بنگران دمان از یاد ابروی برم تیغ قاتل هر و ملک عدم را جاده است
 زبیا ری نیفته تا بهر جا سرمه را نازم عصائی آبنوسی داد از دنیا که چشمش را
 خازمی خواججه عین الدین از ما و را الهه است در سر کار محمد معظم خلف عالمگیر خدمت تو زکی
 سرفراز بود و فکری عالی و خنجر بسته داشت انموذمی از ان این است
 شوق بر صفحہ دل نقش خوش بایر کشید سرمه در دیده ما حیرت دیدار کشید
 شکوه اهل جهان جگر را غمبار بود دل ما هر چه کشید از ستم بایر کشید
 عرق جبهه او را نتوان گفت عرق گرمی مهر گلاب از گل رخسار کشید
 خازمی قلندر صفتش از صفایان ست ما در سمنان نشو و نما یافته درویشی صاحب تجربه

بوده و بیاحت بسز برده از دست

محبتم که فراموش کرده از من و فاشدم که بگردلت منی گروم
 تمام در دم و پیش تو شکوه سز نکشم تمام آتشم و در دلت اثر نکشم
 غلام منی بخلاف غلام بن سید محمد باقر بلگرامی همیشه زاده میر عبد الجلیل بلگرامی است

در صفائی ذکا و علونظرت و انواع قابلیت یکتای زمان بود و دفنون عربی و فارسی
و هندی ممتاز اقران خصوصاً در شعر هندی کوس انفرادی نواخت و در موسیقی و ساز
هندی نقش مهارت سیزد در رفاقت نواب صفدر جنگ وزیر در سر که جنگ با قافنه
مفقود گردید و چون عقاب سر منزل بی نشانی آرایش گردید و این سالک در ساله واقع شد
سیزده از مظهر جانجانان فن هندی از وی گرفته این چند بیت از وی یادگار است ۵

همیشه در دل خود یاد زلف او دارم	قصو نگر کم که چنین مار در سب و دارم
آز خرام او درسی بر خویش تن میکنم	عالم بالا درین عالم تماشا میکنم
آخر از تیرگی بخت نگین کام گرفت	که ز لعل لب او لب بر پیغام گرفت
دو رخ عشاق باشد بی رخ جانان شست	باغ بی گل میشود ماتم سرائی غنایب
و آواز دست نگاه تو که هنگام وصال	چون تغافل دهد از دست حیا ساز کند
خدا زلف تو رخ بزور گرفت	جای ما را این هجوم مور گرفت
مانک بر بخت بر جرات من	لب شیرین یار شور گرفت

رباعی

آنما که براه بی هراسی شده اند در خلق عظم حق شناسی شده اند
در یاب که این خدا فروشان جهان در ترک لباس خش لباسی شده اند

غریب سید کرم الله برادر میر نوازش علی فقیر بلگرامی است جوانی خوش سیاه و نوری از رخسار
آل عبا بود و با انواع قابلیت آراسته و بهندید اخلاق پیرسته و حکم وراثت از مذاق صفت
صافی که سیاه بود و در سلیقه شعری کامل نصاب اکثر برد و اوین سخن سخنجان نه من عبور
نموده و اشعار فراوان در خزانه خیال فراهم آورده در ساله رخت بعالم سمری کشید

این چند بیت از وی می آید ۵

بسکه دو ذوال من در سرش چیده است همچو فانوس خیالی آسمان گردیده است

لعل با آن سرخی پان وزن پاستلی شدت
 بعد غری آشنا شد و لبز نامحسوس بان
 بعد مرون هم با مید وصال آن پرس
 کرد یاد نگه شوخ تو بمیسمار مراد
 بسمل فتاده ام از تیغ فراتش شاید
 نیست شخصی بی گرفتاری درین گلشن مگر
 تمکید ام خیال همکلامی باللب لعلش
 آه این سرشتگی از طالع من کی رود
 یک دزدیده دیدن خشک مغرب میسازد
 چنان بشیوه دیوانگی شده مشهور
 غلام مصطفی بن سید عبدالعلی صاحب مشرب عالی بود نشسته در روشنی ده بالا
 داشت همواره بشیوه سپاهگری کسب معاش ضروری میکرد و فعل و افعال زده ششید نیز
 فی الدیوان سیداد همراه نواب مبارز الملک سر بلند خان تونی در جنگی که لیوا و احمد آباد
 باراجه ماژوار واقع شد جرحه شهادت پیشید و با وجود نقص انزلی انجمن شریف او گل نکرد
 پیش از شهادت رباعی گفته بود

غلام مصطفی

رباعی

در خلوت ما و رای مایاری نیست
 بیخی که بعرض و فرش اغیار نیست
 ما روح مجردیم ز آرایش مرگ
 ما را بجهانزه و کفن کاری نیست
 سلیقه او را نشان در باعیات بسی متناسب فتاده و در مایه های حقائق و معارف از تنج طبعش
 جوشیده هر رباعی او موجه ایست از بحر عرفان و ترانه ایست از پرده لامکان هر نکته اش
 تا زیاده و دامای آگاه است و پر توپی از شعله انی انا الدیوان رباعیاتش مدون است و

و مذاق فقرش از کلاش مبرین و رباعی	
این هفت خلک که چون جبابه اند ترا	تا در نگری همه دواب اند ترا
تو پادشاهی ولی ز خود بی خبری	پایه بیه و خور که رکاب اند ترا
رباعی	
بان حال جال ایازی مطلب	تا ساخته کار کار سازی مطلب
از آتش عشق تا هنوز می کسیر	تو حید حق از حق طرازی مطلب
رباعی	
هر نشه که هست از بی ناب است	جنت چینی دلباغ شاداب است
کس را چه خبر ز رتبه عالی من	چون عالم بحث شتی خواب است
رباعی	
ما عاشق ذاتیم صفاتی دیگر است	بیرون ز جهانیم جهاتی دیگر است
ما واجبیم ایام ذکر و واجب گوئیم	افسانه نویس مکناتی دیگر است
رباعی	
از دیدن روی تو رسیدم در خود	یعنی که جمالت همه دیدم در خود
صد شکر که از شوق تماشا می خورم	چون برق طپیدم رسیدم در خود
رباعی	
هر کس در خود بهار و باغی دارد	در کلبه تاریک چراغی دارد
تو غره مشوک ماهی دریاست	خوک لب جوئی هم دماغی دارد
رباعی	
آن فرقه که خواش اول میداند	بیچاره عوام را بخود میخوانند
الله و رسول بر زبان میبرند	چون در نگری خلیفه شیطانند

بر تان بدم چو دیده می باید شد رباعی یعنی که بخود رسیده می باید شد چون شیشه پر شراب با صدستی بر طاق بلند چیده می باید شد	رباعی
بر شست عبا رغوش آبی زده ایم یعنی که بزم جان شرابی زده ایم خفاش میا که بر دخت نه خود هر جا گنج آمنت بی زده ایم	رباعی
وقت است که دل زده بر کنده کنیم چون لاله گل برین چنین کنده کنیم در خلوت خویش قنبر و نیارا عریان هم تن شویم و شرمنده کنیم غیور میرزا احسان کرمان بود و با حدت شور طبی شکفته داشت و در شهر و روضه تازه در کلاش بسیار است و در علم سیاق شه آفاق بود مدتی بوزارت گرجستان در آن حدود بسر برد باز با صفهان آمد این دو بیت از دست خارا این گلزار بودن گلستان ساز و مرا با زمین هموار بودن آسمان ساز و مرا	رباعی
بر سر پائی وجود خود خط باطل نکش در ریاض زندگی چون سر و بجا اصل میث غصه فقر می اکثر اوقات در کاشان بسر برده در عهد سلطان حسین میرزا هنگامه صوت و صدا گرم داشت و تخم سمنی در گلزمین سخن چندین می داشت امروز هر که بود ز ما سرگران گذشت داشت گمرا که بر زبان گذشت یار و رقیب را بهم این جمله الفت از چه شد شرم رقیب بر طرف تنیدی غمی یار گیر	رباعی
وحشی و برادرش چه خلوت کردند در ملک سخن ترک خصوصت کردند هر شعر که در کهنه کتابی دیدند بردند و برادر به شتمت کردند	رباعی

دل خوین سبا و اورزان گلگون قنایند
شرر زبیر و دمی کز آتش سوزان جدا افتد
غرض منصف حسین و اسطی بلگرامی شاگرد حسن است در فارسی و عربی استاد و سی مشایخ است
و استاد عالم بقا خراسید از دست

چون دو دو جاکشتم کند گریه آورد
تا خط غم برین تو دیدم گریستم
لبینه داغ تو پوشیده می برم در خاک
باین آید که شمع مزار خود باشم
غالب میرزا اسدالدخان و دیو می مخاطب نجم الدوله دبیر الملک نظام جنگ بهادر از
سخنوران نامی شاه جهان آباد و صاحب قوت فکر خدا دوست موجد مانی خوش و مخترع معانی
و لکشن شیر عیثه سخن پردوری شهریار مصر معنی گسری در نشر و نظم طرز خاص دارد و در ترکیب و لکشن
ابداع می نماید بسیاری از معاصرانش قائل بحال او در نشری و نظامی اند و جمعی از اقران
بر طرز وادامی کلام او اعتراضات کرده اند چنانچه از ملاحظه قاطع بران و ساطع بران
چون صبح روشن میشود و اما شک نیست که قدرت او بر اصناف سخن از نشر و نظم بیش از دیگران است
قصاید و شنوات و غزلیات و رباعیات دارد و اما محال قصاید خوب واقع نشده و قصیده
بهتر از غزل می سراید غالب تصایدا و در مع حکام فرهنگ رؤسا و اکابر هندوستان است
از وظیفه خواران بهادر شاه پادشاه دلی است مذهب شیعی داشت چنانکه خود هم پیگودید
غالب نام آور هم نام و نشاتم پیرس هم اسد اللیم هم اسد اللیم
و میجوقت خود را از شرب دادم و گردش جام سعادت نیکداشت زبان فارسی نیک ترسیا
و از یاران الفاظ عربی حتی الامکان گریزمی نماید مهر نیمه زو و دشتی و نشات و جوان از کتب
فارسی یادگار است محرم سطور در ایام اقامت شاه جهان آباد مکرر او را دیده و مقرب چاه و
تأثیرش گوش کرده و غزلها از زبان او شنیده قصیده و غزل بفرست تمام میگفت و طرز
خود را در سخن سنجی از دست نمیداد احیاناً شعر ریخته اردو هم میگفت و این مختصری در رتبه
دار و دیوان فارسی او بوجه طبع دائر و سائرست مجموع ابیاتش ده هزار و چهار صد و

نسخه

نسخه

و چهار بیت است و هر یک از روی شوخی تاثیر و خوبی تقریر پیرایه گلویی بسمل و آویزه گوش
دل است لفظ غریب تانج و لادت اوست و فاشش در شکر بوده تنج کلام ظهوری و عرفی
شیوه مرضیه اوست و استفاده از سخن طالب و حنین راه و رسم ویرینه او بنابر التزام چند
شاهوار از صد مطلع او در اینجا بسک بیان کشیده می آید

خاموشی ما گشت بد آموز بستان را	زین پیش و گردن اثری بود و فغان را
در طبع بهار این همه ششفتگی از چسبیت	گوئی که دل از بیم تو خون گشته خزان را
هر طاعتیان فرخ و بر عشرتیان سهل	نازم شب آدینه ماه رمضان را
فرمان در دتا چه روانی گرفته است	صد جا چونی بناله کمر بسته ایم تا
هر جاست ناله همت ماحت گز اراست	حرزی بیال مرغ سحر بسته ایم ما
بیک دوشویه ستم دل نمی شود خرسند	برگ من که بسا مان روزگار بیا
بلاک شیوه تمکین محو استان را	عنان گسته ترا ز باد و نوبهار بیا
بهانه جوست در الزام مدعی شوق	یکی بر غم دل نا امید و اربا
وواع و وصل جدا گانده ست دارد	هزار بار بر و صد هزار اربا
روح صومعه هستی زخیار مرو	متلع میکرده هستی هوشیار بیا
بر نمی آید چشم از جوش حیرانی مرا	شد که ز نار سیج سیلانی مرا
و ده که پیش از من بیا بوس کسی خواهد رسید	سجده شوقی که می بالد به پیشانی مرا
بگیتی شد عیان از شیوه عجز طرا	ز پشت دست باشد قاشق روی کار ما
نشستن بر سر راه تحیر عالی دارو	که هر کس میرود از خویش میگردد و وچار ما
نهال شمع را بالیدن از کامیدین اینجا	گداز جوهر سستی غلب آبیار ما
آجاست داد پیش یک حرف از رد و دل گفتم	پس از دیری که برخو عرض وادم و تانی ما
حیرانی ما آینه شهرت یار است	شد جاوه بگویش نفس پختن ما

طول سفر شوق چه پر سی که درین راه
 حوران بهشتی که نذر اند گلابی
 نذر آنم تا چه برق فتنه خواهد ریخت بر شوم
 چه دود و دل چه موج رنگ بر پرده اوستی
 بشبه پاپاس ناموست ز خوشیم بگمان دارد
 رسیدنهای منقار بهار استخوان غالب
 بسکه غم تو بوده است تعبیه در سرشت ما
 دل تاب ضبط ناله ندارد خندای را
 مردم ز فرط شوق و تسلی نمی شوم
 غالب بریدم از همه خوانیم که زین پس
 آبی لذت جفای تو در خاک بعد مرگ
 چشمم بر تازگی شور چون در خفته است
 نذر بدوی که باب از نفس غیر و خوشم
 عالم آینه را ز دست چه پند اچه نهان
 داغ ناکامی حسرت بود آینه وصل
 چون کشیدی کشدم رشک که در پرده جام
 طره در هم و پیراهن چاکش نگریه
 بذر مرگ شبنم زنده دشتن ذوقی است
 عمریست که می میرم و مردن نتوانم
 جنت نکت چاره انسزدگی دل
 در گردن ناله وادی دل رز سگاه است

چون گردن و ریخت صد از جبین ما
 بر خویش فشانند که آنفس ما
 تصور کرده ام گسستن بند نقابش را
 خیالم نشانه باشد که خواب پریشان را
 ز شور ناله می ریزم نک در دیده و زبان را
 پس از عمری بیایم و در راه و رسم بیکان را
 نسخه فتنه می برد چرخ ز سر نوشت ما
 از ما مجوی که یی بای بای های را
 بار بکارم لب خنجر ستای را
 کنجه گزینم و بپرستم خدای را
 با جان نه رشته حسرت عمر دوباره را
 در خزان پیش بودستی دیوانه ما
 می شناسم اثر گر می نهان ترا
 تاب اندیشه نزاری بگهای دریاب
 شب روشن طلایی روز سیاهی دریاب
 از لب خویش اگر بوسه باید چه عجب
 اگر از ناز و خویم نگراید چه عجب
 گرت فسانه غالب شنیدم است شب
 در کشور بیداد تو فرمان قصاص است
 تعبیر با نذر و ویرانی نامیست
 خونی که میدوید بشر این سپاه است

مایا تو آشنای تو بیگانه ز ما
 بخود بوقت فرج طعیدین گناه من
 ظالم تو و شکایت عشق این چه ماجراست
 درخود گیم است جلوه برقی عتاب تو
 گر نمک سود کنی ز جسم و لم
 ناز سربایه دیگر ز تو یافت
 بخود رسیدنش از ناز بسکه دشوار است
 غم شنیدن و بختی بخود فرو رفتن و
 ز آفرینش عالم عرض جز آدم نیست
 تا ز منم که شرمم که دلما ز میان برد
 هدمم که ز اقبال نوید اثرم داد
 سزگر می خیال تو از ناله باز داشت
 ز گلغره و شش نالم کز اهل بازار است
 بدوق خلوت ناز تو خواب گشت تم
 و جو و او همه حسن است و هستیم همه عشق
 بهیم آنکه بسا و ابیسرم از شادی
 پیوسته و بدباد و ساقی توان خون
 آن راز که در سینه نهان است نه عظمت
 کشته راز شک کشته و گریست
 قفس و ام را گناهی نیست
 بر دل ناز که دلدار گرافی نکستاد

آخر تو و حسد که جهانی گواهیست
 دانسته و شنه تیز نکردن گناهیست
 باری بمن بگو که دلت داد خواهیست
 این تیرگی بطلان مشت گناهیست
 سود ز نخست زیان نمک است
 نمک خوان تو خوان نمک است
 چو ما بدام تن ساقی خود در گرفتار است
 خوشا فریب ترحم چه ساده پرگار است
 بگرد نقطه ما دور بهفت پرگار است
 ز انسان که خود آن چشم فرو سازند است
 اندوه نگاه و غلط اندازند است
 دل پاره آتشی است که دودش ناکیده
 تپاک گرمی رفت را باغبانم سوخت
 قضا بعر به در چشم پاسبانم سوخت
 به بخت دشمن و اقبال دوست بگویند است
 نگوید ار چه بمرگ من آرزو مند است
 همواره ترا شدت و آذر توان گفت
 بر دار توان گفت و بمنبر توان گفت
 من و زخمی که بدل از جگر است
 ریختن در نهاد بال و پر است
 خواهش ما که جگر گوشه ابرامی است

بنیو گز زیسته ام سختی این در و بسج
 شعر غالب نبود و وحی و گنگویم و لے
 گیرم ز دل عشق تو طریقی نیست دل
 لرزم بگوئی غیر ز بیانی نسیم
 گیرم که رسم عشق من آورده ام بهر
 صحن چمن نموده بزم فراغ تو
 آنکه بی پرده بصد دایغ نایم خست
 تخم ندیده کام دل غمزه غالب
 غالب اگر نه خرقه مصحف بهم فروخت
 رضوان چو شهید و شیر بغالب حواله کرد
 به بند پیش عالم نمیدوان افتاد
 من آن نیم که بتانم کنند بگوئی
 حدیث می بد و چنگ در میان آریم
 بگوئی یار ز پانستم و کنم فریاد
 غمزم و تو زبان دان من نه غالب
 مژده صبح درین تیره شبانم دادند
 رخ کشود لب هرزه سراپیم بستند
 ترقی بفشار آرم و ابری بر او نش
 هفت آسمان بگرش و ماد میان ایم
 دوش کز گردن تخم گله بر روی تو بود
 دوست دارم گویی را که بکارم زده اند

بگذر از مرگ که وابسته به گاهی هست
 تو ویزدان توان گفت که الهامی هست
 اینم نه بس بود که جگر و شتاکست
 کاندرا امید واری بومی لباسیست
 ظلم آفریده دل حق ناشناسیست
 باد سحر علاقه و ربط و اسس کیست
 دیده پوشید و گمان کرد که پنهانم خست
 گوئی لب یارست که در بومه لایمست
 پرسد چرا که رخ می لعل فام چیت
 بیچاره باز داد و می شکیب و گرفت
 تو ان شناخت ز بندی که بر زبان افتاد
 خوشم ز بخت که دلدار بد گمان خستاد
 کنون که کار شیخ نهفته دان افتاد
 بدان دریغ که دشت شاه گمان افتاد
 به بند پیش عالم نمی توان افتاد
 شمع گشتند و ز نور شید ناشتم دادند
 دل ربودند و دو چشم نگرانم دادند
 زان دشته که اندک جلا و بخت بد
 غالب و گر می رس که بر پایه میس رود
 چشم سوئی فلک و روی سخن سوئی تو بود
 کاین هانست که پیوسته در روی تو بود

مردن و جهان بتمامی شهادت دادن
 هست تفاوت بسی هم ز طرب تا نیند
 حتی بزنا و مکن عرض که این جوهر ناب
 هر چه بینی بهمان حلقه زنجیری هست
 باید ز می هر آینه همیشه گفته اند
 پرده داران بهی در ساز فشانش او ند
 هر نفسی که ز کوی تو بحث کم گذرد
 جنگ تا چه بود خوشی و لبر آن کاین قوم
 نه زرع و گشت شناسند فی صدیقه و باغ
 ز وعده گشته پشیمان برای رفع ملال
 ز روی خویش و منش نور دیده آتش
 تا ز من فریب صلح که غالب ز کوی تو
 دلخ و دل ما شعله فشان مانند پیری
 خیال یار در آغو شمع آفتابان بفشرد
 فدای شبنم رحمت که در لباس بهار
 بجان فوید که شرم از میان بهم رفت
 میسر و چه سود و سقینا غالب
 تا در زخم بناسور تو انگه گردد و تو
 گیرم ای سخت بد نیستم آخر گاه
 یار باین مایه وجود از عدم آورده است
 دل را ز غم گریه بیرنگ بجوش آر

هم ز اندیشه آزدن بازوی تو بود
 لذت دیگر و دلبوس چه دشنام شد
 پیش این قوم بشو را به زعفرم نرسد
 هیچ جانست که این دایره با هم رسد
 آری دروغ مصلحت آینه گفته اند
 ناله میخواست که شرح ستم نازد به
 یادم از لوله شمشیر یک نازد به
 در آشتی نمک زخم و لنگار نهد
 ز بهر باده هوا خواه ابر و بار نهد
 امید و ابر بمرگ امید دارند
 برنگ و بوی جگر گوشه بهار نهد
 تا کام رفت و خاطر امید و ابر برد
 این شمع شب آخر شد و خاموش نگردد
 که شرم اشیم از شکوهای دوش آمد
 بعد خوابی زندان باده نوش آمد
 بعیش مشرود که وقت و دایه هوش آمد
 سخن بمرگ سخن رس سیاه پوش آمد
 در یه از کف لباس فشانی بمن آر
 غلط اند از خدنگی ز کمانه بمن آر
 بوسه چند هم از کج دمانه بمن آر
 اجزای جگر حل کن و در چشم ترم ریز

گیرم که با نشاندن الماس نیرزم
 سیوچه و همت هر سحر ز می غالب
 ز لگنت می تپد نبض رگ لعل گهر بارش
 غالب ز جفای نفس گرم چه ناله
 سوخت جگر تا کجا بنج چکیدن و هم
 تا بکی صرف رضا جوئی و لهما باشم
 گاه گاه از نظرمست و غزلخوان بگذر
 هوش پر کار کشائی و برق بخیریست
 حسرت روی ترا حور تلافی نکند
 و گر نگاه تراست ناز می خواهم
 گذشتم از گله در وصل فرستم با دا
 زمانه خاک مراد نظر منی آرد
 وکیل غالب خویندم سفارش نیست
 ز وعده و وز خیال را فروزون نیازمند
 جواب خواجه لطیفی نوشته ام غالب
 بسا که قاعده آسمان بگردانیم
 گوی به لایه سخن با ادا بسا میزیم
 نهیم شرم میکسوی و با هم آویزیم
 اگر بر خود نمی بالد ز غارت کردن چشم
 مرغ از وعده وصلی که با من در میان دار
 چگونستم بفضل تو بهارم می توان شستن

مشتی نمک سود و بزخم جگرم ریز
 خدای را ز سبک کوچه مفان بر خیز
 شهید انتظار جلوه خویش ست گفتارش
 پندار که شمع شب تنهایی خویشم
 رنگ شواخی خون گرم تا بریدن و هم
 فرصتم باو کزین پس همه خود را باشم
 ورنه بر عهده امن نیست که رسوا باشم
 گم شوم در خود و در نفس تو پیدا باشم
 از تو آخر بچه امید شکلیا باشم
 حساب قند زایام باز می خواهم
 زبان کوه و دست دراز می خواهم
 ز نقش پای تو اش سر فرا می خواهم
 بشکوه تو زبان را مجاز می خواهم
 توفیق عجیبی ز آه آتشین دارم
 خطا نموده ام و چشم آفرین دارم
 قصا بگردش رطل گران بگردانیم
 گوی بپوش زبان در زبان بگردانیم
 بشوخی که رخ اختران بگردانیم
 مرا و را از چه و شوارست گنجین دارم
 که خواهد شد بذوق وعده دیگر فراموش
 صراحی بر کف و گل در کنارم می توان شستن

بجز مر آنکه درستی بپایان رده ام عمری
 تفاطمای یارم زنده دارد و زنده در پیش
 جفا بر چون نمی گم که گر کشتن هوس باشد
 بیایر خاک من گر خود گل افشانی روا نبود
 مشت معزور و واریم بیکان بنامه یاران آخر
 قمر جام من گوی خال لب بتو گویم
 رشک غم بصیت نه شهید هوس ستاین
 انواله جگر در شکن دام میفشان
 تقوی اثر چند بعسر و درگسشتش
 لب بر لب و لبز منم و جان بسپارم
 خجل ز بستی خویش میتوان کردن
 تو جمع باش که مار ادرین پریشانی
 سراز حجاب تعین اگر برون آید
 اگر بقدر وفا میکنی جفا حیف است
 چه مزد سعی دهم مژده سکون خواهد
 لب و دهنم رشکوه ز خود فارغم شمر و
 نازم دماغ نازندانی ز سادگی است
 رنج قضاست همت آسان گذار ما
 ای مرگ مر جفا چه گرانایه دلیر
 غالب سپاس گوی که ما از زبان دوست
 دیده میگرد زبان می ناله و دل می طپد
 بکوی میفر و شان در خاوم میتوان کشتن
 بجز مر گریه بی اختیارم میتوان کشتن
 بدوق مژده بوس کنارم میتوان کشتن
 بیاد دامن شمع مزارم میتوان کشتن
 برین جان و دل امیدوارم میتوان کشتن
 خون جگر است از کب گفتا کشتیدن
 تلخا به سرخوش که از نفس است این
 سرمایه آرایش چاک قفس است این
 نازم می بغیش چه بلان و در است این
 ترکیب یکی کردن صد مفس است این
 ستم بجان کج اندیش میتوان کردن
 شکایتی است که با خویش میتوان کردن
 چه جلوه ها که بهر کیش میتوان کردن
 بمرگ من که ازین بش میتوان کردن
 ز بوسه پا بدرت ریش میتوان کردن
 نشانت قدر پریش پنهان شناختن
 کشتن بظلم و کشته احسان شناختن
 قهر خداست خاطر شکل سپند تو
 چشم بدان تو دور نکویان سپند تو
 می بشنودیم شکوه بخت نژد تو
 عقد با از کار غالب سرسبر و اگر ده

بجز مر آنکه درستی بپایان رده ام عمری
 تفاطمای یارم زنده دارد و زنده در پیش
 جفا بر چون نمی گم که گر کشتن هوس باشد
 بیایر خاک من گر خود گل افشانی روا نبود
 مشت معزور و واریم بیکان بنامه یاران آخر
 قمر جام من گوی خال لب بتو گویم
 رشک غم بصیت نه شهید هوس ستاین
 انواله جگر در شکن دام میفشان
 تقوی اثر چند بعسر و درگسشتش
 لب بر لب و لبز منم و جان بسپارم
 خجل ز بستی خویش میتوان کردن
 تو جمع باش که مار ادرین پریشانی
 سراز حجاب تعین اگر برون آید
 اگر بقدر وفا میکنی جفا حیف است
 چه مزد سعی دهم مژده سکون خواهد
 لب و دهنم رشکوه ز خود فارغم شمر و
 نازم دماغ نازندانی ز سادگی است
 رنج قضاست همت آسان گذار ما
 ای مرگ مر جفا چه گرانایه دلیر
 غالب سپاس گوی که ما از زبان دوست
 دیده میگرد زبان می ناله و دل می طپد

جنون الفت بچو خودی دار و تماشا کن	شکست صدول از گدازش پیرت چنان
لب لب چه خیزد از انگیز و عدائی و فنا	بدل شست جهانی که داشتی داری
تو کی ز جور ایشان شدی چه میگوئی	دروغ راست نمائی که داشتی داری
عنابت مهر تو از همش نامتن توان	خرد و ضرب او ای که داشتی داری
خراب باو ده و شقیه سرت گروم	ادائی لغزش پائی که داشتی داری
بگردگار نگه ویدی و همان بفسوس	حدیث روز جزائی که داشتی داری
جهانیان ز تو برگشته اند گر غالب بد	ترا چه باک خدائی که داشتی داری
غالب هوای کعبه بسر جا گرفته است	رفت آنکه عزم خلق و نو شاد کردی
از سینه من که فستلم خون دست	جز تیر تو کس جان سلامت نبرد
رباعی	
آن مرد که زن گرفت و انا نبود	از غصه قراغتش هانا نبود
دار و بهمان خانه و زن نیست و	نازم بخدا چرا تو انا نبود
رباعی	
ای آنکه براه کعبه روی داری	نازم که گزیده آرزوی داری
زینگونه که تند میخرا می و اغم	در خانه زن ستیزه خوبی داری
رباعی	
بازی خور روزگار بودم به عمر	از بخت امیدوار بودم همه عمر
بیا یه بفسر سودا مندم همه جا	بی وعده در انتظار بودم همه عمر
رباعی	
تا چند به بگامه سلامت باشی	تا چند شمشک اقامت باشی
گفتی که نباشد شب غم را سحری	حیف است که منکر قیامت باشی

غفیرت محمد که منجایی بقی زاد و قصه کنجاده از تعلقات کجرات شاه و ولایت و در عهد عالمگیر
پادشاه بنیست نواب مکرّم خان بسری بر و صیاد آهوان مبان تازده و دوام گسترهانی بی انداز
نیز بک عشق شنوی او شهرت و قبول نام دارد و در چستی عبارت و نزاکت اشارت فایق بر
شنویات شعر او نامدار است ترکیب و نشینش مجنون مفرح خاطر نازک خیالان است و قصین بکندش
عزیز و لهاسی آشفته حالان تر خوش و تذکره خود چه حرف خوش گفته که غنیمت از خاکیان
هند غنیمت است در او اخرا تا حدادی عشر نقد حیاتش غنیمت دست اجل گردید و دیوانی هم موصوف
انشاء و شنوی دارد و این چند بیت از انجاست

نگرد و قطع هرگز جاده عشق از دیدن خا	که نمی بالذخود این راه چون تال از برینها
بیا و دامنهای کهنه دل دارد تا شائے	بود طاعت و اسیرین بر گشت دیدنها
و چشم پر زور و طاقت زیر دست نفاذ است	بچو موج از خود بکار من شکست نفاذ است
طاقت برخاستن چون گردنما که ننماید	خلق میداند که پیروز است مست نفاذ است
کرده ام از مهر لب نقد بیانها در گره	بسته ام چون غنچه بسوسن بانهادر گره
ز خلق آزرده گشتم دیدنش در خویش حاصل شد	غبار خاطر آخر تو تیا می دیده دل شد
جنونم کرده گل از گردنش چشم دلارامی	بچوب گل نمی ماند جلاجم چوب بادامی
گهی بصلح در آید گهی بشکلیب	مگر ز چشم بیا موخت این دور نگیب
درین بساط بود بی سبب حریفان را	بسان مهره شطرنج خانه بنگیب
باین شنوی ندیدم رنگ اشک بیج محرونی	تو در دل پوده طالم هانا کرده خوشی
بوسه بی ادبم آنقدر آورد و هجوم با	که لب لعل ترا فرصت و شام نداد
نظر بروی که شد آتش که میگرد	بگرد خویش چو گرداب دیده ترا پاد
از لب که نازکست قد و دل بای او	گل شیشه شکسته بود زیر پاس او
ستم از آن نگاه که آید بر و زحشر	بوی شراب از دهن داد خواه او

تورفتی و نمک خوان دیگران شده	کیاب دل شد ازین میزبان نوازیها
آز بس خیال من شده لبر زین طوطا ش	هر جا که سر سجده نعم نقش پای اوست
یار آمد آن زمان بر سر که در تن جان نماند	بخت شد بیدار هنگامیکه مار خواب برد

حرف الفار

فردوسی از دهاقین طوس بود باغبانی فردوس نام باغ ساخته عمید و الی طوس میکرد
 لهذا فردوسی تخلص گرفت اقدم فصحا و اول رسل ثلاثه شعر است فعل ابتداء ان این فن و
 صده به ما بران سخن بود با مرسلطان محمود غزنوی شاهنامه نظم کرد چون سلطان بود غرض
 و صله او کو تا هسی کرد و سی جو سلطان بود و گفت

درختی که تلخ نیست اورا سهرشت	گرش در نشانه باغ بهشت
درازجوی خلدش بهنگام آب	به پنج انگبین ریزش و شهد ناب
سهر انجام گوهر سحر کار آورد	همسان سیوه تلخ بار آورد

گویم انگبین و شهد کیست پس احدی پاسخ داد باشد قبرش و طوس است و وفا نشد باز
 یا شاهزاده و پندار صیحه یی است نظامی بخوی خود را بکشد و او می پسندد و زلال خود را بکشد
 میگردد و شک نیست که زبان گبران را خوشتر می شناخت و بهر جویسیان چنانکه باید میرفت

و بنعم ما قیل

دشمن که در جان گبر و گبر زبان	و گبران بگبری زبان قصه خوان
تخم عداوتی الفا گفته که فردوسی این بیت بی مثل نوشته است	
بدنبال شمشیر کیه خال بود	که چشم خورشید هم دنبال بود
بزم بست مور ابدی و بزم و تاب	گره داد و شب را پس آفتاب
بیا بگوئی که چه ویزا از زمانه چه خورد	برو پیرس که کسری در روزگار چه برد
گر او گرفت مملکت بد گبران بگذشت	و برین نهاد خزانین بد گبران بسپرد

رباعی

دوش از سلف بنده پروردان خوش
بنود طریقی می گردن خویش
جرم عیب خفو کرد و دستم گرفت
خندان خندان فکند گردن خویش

رباعی

تا چند نمی بر دل خود غصه و درد
تا جمع کنی سیم سفید ز زر و د
زان پیش که گرد و نفس گرم تو سرد
بادوست بخور که شمنت خواهد مد
فرخی سیتانی رستم سیتان سخن است و یل میدان این فن شنید و طوطا گفته فرخی در عجم چو
در عرب است مداح ناصر الدین چغانی حاکم بلخ بود در جائزه قصیده چهل و دو واسطه بخشید

این بیت از ان قصیده است

چون تو از بهر تماشا بر زمینی گذری
هر گویا بی زان زمین گرد و زبان قنار
سپس بدرگاه سلطان محمود پیوست و جایی عظیم یافت پیوسته بست غلام با کمربای زرین
عقب او سوار میشدند *

فطرتی کشیری صاحب فطرت بود و بلند فکر در جائزه این دو بیت از کبریا د شاه

دوازده هزار و سیصد و بیست و یک

قسمت نگر که در خور هر چه بی عطاست
آیین به با سکنه رو با کبر آفتاب
او کرد و گر معاینه خود ز آینه
این میکند شاهد حق در آفتاب

و نیز صاحب صبح صادق این هر دو بیت از منطری است لیکن روایت نخستین قوی تر است
فروغی از روشن ضمیران خطه کشمیر و عند لیسان این گلشن جنت نظیر است و صفت شایع
و باغ حیات بخش ثنوی دارد و اندوی می آید

گردلت آرزو کند آن گیسوی گانه را
رتص کنان باب ده همچو حجاب خانه را
لاکه را هم با چنین اوصاف نیست
مادول یاران عالم دیده ایم

ایک در رفتن شتاب تیر دار و عمر تو چون کمان بهر که میازی شمشیر خا ز را
 فارغی سید شیرازی برادر شاه فتح الله مکر تبه بهند وستان آمد و جعفر و اعداد صاحب استعدا
 میزیست و منظور نظر پیرمختار گردید و آخر سده اکبری لازم گرفت از دست
 در حجر ساخته بنیاد خود ای اجل توان در انتظار تو هم پیش از نشست
 بر سنگ کنیز برای تو ام دشمنان زنند گرد آورم و تحفه بر دوستان برم
 فقهی میسر الدین کرمانی در علوم ریاضی و متکاوی عالی داشته و در عهد سلطان محمد نصیب
 صدارت رسیده این رباعی وقت رحلت گفته رباعی

خواهم ازین جهان فانی رفتن در زیر کعبه بنا تو اسفند فخر
 در گوش زمین زبوی فانی فلک حرفی بزبان بی زبانی گفتن
 فقهی کاشی کپاس فروش بود و در شاعری مشاعر الیه زیارت عقیبات عالیات مؤلف گشته
 از دست

تایع بنیالی شدم از دیدن رویت بی منت پامیگزرم از سر کرمیت
 فقهی طهرانی سفر کرده و همان دیده و بهند وستان آمده و ولایت رفته طبع نظمی داشت از دست
 دل را با احتمال پیایش هم قرار هر چه بد این محال میسر نمی شود
 فقهی سمرقندی خوش طبع بود و بهند آمده و ولایت برگشته از دست
 تا خاصیت باده بمن پیرمختار گفت از تو به پیشان پنچانم که توان گفت
 زموی غنبرین چون بر تش پیرانی دیدم لباس کعباش پنداشتم بر خویش بچیدیم
 قاضی ملا محمد نصیر بهری مورد فیض و اهب و شاگردشید میرزا صاحب شخت دیدار
 جز و کشتی نموده فی الحکمه تحصیل مقدمات علمی پرداخته احوار عجیبه داشت و در مجلس آراخی میفرمود
 سیر است از یاران علی حزمین بود و نو و سال عمر یافت در ایام محاصره اصفهان در دستند
 باطل طبعی و گذشته این چنین که از کان طبع اوست

فقهی

فقهی

فقهی

فقهی

فقهی

فقهی

گردون در کینه نیز ند جو رنگ
 مطرب حرفی نیز ند حال به بین
 شور بلبل میدیدم که مستی پیش کن
 اوقات عمر بسکه بغفلت گذشته است
 که از دماه را آخر منت ای ضیا کردن
 بقیشتانم بروی بستر او گل از آن ترسم
 تا با بگردشی چکند روزگار را
 آن فرصتی نبود که جاری ز پا کشتم
 مشاطه سر میکشد آن چشم مست را
 عسرم بسر رسید و بهویم گذر نکرد
 نظر کن از شکاف سینه تا دل جگر بین
 گر شب دوش بطول از غم آغوش گذشت
 نه چون شمع بسر کرد کف خاکستر
 قماش برگ گل و آن عذار آل کیست
 سن ازه ام چه منت احسان کس کشم
 فروغ قزوینی بکس عطاری قیام داشته و عطر سخن از گلین فکر چنین میگوید
 در فراق زان نمی میرم که ناید بربست
 فصل طلیحان ایران راست در عصر رخ سیر دیوان صوبه لاهور بود و در عهد محمد شاه
 منصب چهار خزاری داشت در تاریخ قدوم آصفیاه بدلی گفته شد
 صد شکر که ذات دین پناهی آمد
 تاریخ رسیدنش بگو شمع باقی

جانان غم دل میخورد و طور زگر
 ساقی قدحی نمیدهد و دور زگر
 عکس گل در آب میگوید کمی در شیشه کن
 شرمندگی ز صورت دیوار می کشم
 به پیش چون خودی سخت ست عرض میا کرد
 که ساز دگر دش رنگ گلی از خواب بیدار
 ما دیده ایم گردن چشم تو بارها
 در پای من زگر کم روی سوخت غار
 تا بیشتر سیاه کند روزگار من
 شد بوسم خزان و نسیب ادبها ر من
 توان از رخنه دیوار کردن سیاه من
 لبیک زلف سپهر آمد و از دوش گذشت
 شب هم از ماتم پروانه سیاه پشته
 ز هر چه جلوه کنند من را مال کیست
 پاچم اگر ز پیش رو و باز پس کشم
 کان تمام نا دیده روزی چند را بزم نشسته
 رونق ده ملک بادشاهی آمد
 گفت آیت رحمت است که آمد

فروغ قزوینی
 فصل طلیحان

فسونی یزدی سیدی قصه خوان بود طبعش بشعر مناسب افتاده در سلک ملازمان کبیر پادشاه
انتظام و شصت این شعر از دست **س**

کر و تعظیم فسونی بغریب دیگران
ورنه آن بی سرو پا لاق تعظیم نبود
کشته بنفشه جانان نه چشم بهم
دم آخر شده حیران برخ قاتل خویش
مردم از غم سخن از رفتن خود چیده
این نه حرفی ست که گوی و شکر خند کنی
بعد از هزار وعده که یکبار رو نمود
آن هم نیم غیر زمانی بود و در دست

فسونی محمود بیگ شاعر افسون طراز خط شیراز ست اما در شیراز نشو و نما یافته و از ادیان
شاه عباس ماضی بوده و بهند آمده در سلک ملازمان کبیری مندرج گردیده بعد در ملازمت
شاهزاده پرویز بن جهانگیر شاه در بلده الکابا و در شکر جاده بادیه عدم و نور دیده و میانش

مست اول ست **س**

خواب راحت شد از آن دیده که دیدن داشت
رفت آسایش از آن دل که طبعیدان داشت
دل از گرمی خوابان و گرمی ساز
غنیج را که بزود نفسش بکشایند

فیضی اکبر آبادی طوطی هند سخن گسری ست و ملک الشعراء درگاه کبیری و طایفه سلاطین
تیموریه اول یکبار بن خطاب تحصیل مباحث نمود و غزالی شهیدی ست که از پیشگاه اکبر باین خطاب

نامور گردیده و بعد رسیدن آواز صحرایی فضا بحر غزل بقا شیخ فیضی باین لقب بلند آواز گشت
و در عهد جهانگیر طالب علمی و در زمان شاه جهان ابوطالب کلیم بهمانی باین خطاب میگویند و خود

آفاق زنده فیضی ملک قتی و ظهوری را دیده و صحبت هم گیر افتاده شیخ عبدالقادر بدایونی
در منتخب التواریخ بذكر شعر او ترجمه او فصل نوشته و سخت بد گفته و حق بجانب دست برچون و فخر

خالد فی التاریخ الامیر زاهد سائب و راجوی یاد کرده و گفته

این آن غزل که فیضی شیرین کلام گفت
در دیده ام غلیده و در دل نشسته

کتاب نلد من چهار هزار و دو سببت بیت ست هر پیش طبعه بر بیت ابروی خوابان سینه زهر

فسونی

فسونی

فیضی

شعر اور و لوق با دار گهر خان می شکند و حمد گوید **پ**
 فنکرتو بدل خیال بگذاخت
 اوج تو ز مرغ بال بگذاخت
 و انا که سخن بکنه اولست
 بر کنگر شعله تا رسو لبست
 این مرحله گر چه دلنشینست
 هشداد که باوش آتشینست
 و در لغت گوید **پ**

آن مرکز دور هفت جدول
 گرداب نشین موج اول
 خاکی و براوج عرش منزل
 امی و کتاب خانه در دل
 دیوانش بی مزه اما متضمن اصناف شعرت و در صین تحریر این جریده حاضر چند بیت از غزلیات
 او فر گرفته شد **پ**

نماند گریه شب وصل بقیران را	سهیل طلعت آن ماه بر دوباران را
خبر برید شب عید پیر مصطبه را	که راست میکنم آتش قصوری شب را
با قاشتش سریست من تیره بخت را	مانند بیهوشی که پست درخت را
تنهانه سینه ام ز لطف اضطراب سوخت	در دل شکیب خون شد و دیده غواخت
فیضی کجا قطع نظر از بتان هست	از کافر آفتاب پرستی نمیدود
اگر سری نکشم سویی بخود می چکنم	مرا ز همدی خود دلال میگیرد
مشرکان مپوش چون قدم از دیده میکنی	مردان ره برهنه نهاند پای را
آنچه بفیضی نظر دوست کرد	مشکل اگر دشمن جانی کند

رباعی

بر ما چه زیان اگر صفت اعدا زد	مستی خاشاک لطمه برد یا زد
ما تیغ برهنه ایم در دست قضا	شد کشته کی که خویش را بر ما زد
رحیمه خون جگر از چشم ما	کل انا ایترشح بما زد

حسنی تمام داده ام آن ماه پاره را
 سهر سودا می تو نگذاشت دل دین مارا
 آزرده دلان در خم اسپد نمایند
 خالی نکلیم ساعز می
 دلم از دلغ تازه می سوزد
 قیضی از آسمان منال که او
 مشکل که سیل دیده بگرددش در آورد
 کعبه را و ایران کن عشق کا نجای نفس
 آمو عشق رخصت است که از دوش آسمان
 تپاچند دل بشوید خوابان گر کنم
 گرسیه این چنین شود چشم تو بر بلاق ما
 در هوس شکر لبی فیضی خسته داد جان
 خال مناکشته آن ترکس مستانه را
 گردانی قدر لذت یکتائی را
 هست هر فرقه از ریگ روان مجنون
 فیضی احسنت ازین عشق که دوران امروز
 که ام ساقی بدست گرم خون ریز است
 امشب و دواع یار زمرگم خلاص است
 دل بخوی تو گرفتار تو بوی پرو است
 دل خوابان شمع با دل تست
 دل من در کف طفلی است که از بخیر است

مه کرده ام جز در تو جسته ام را
 عشق تو زدی ست که با خانه برو کالار
 مرغان بستی نشاند قفس را
 در مذهب ما خلاص حال است
 باز در خانه آتش افتاده است
 از تو آشفته روزگار تر است
 طوفان فوج می طلبد آسیای ما
 که گهی پس ماندگان عشق منزل میکنند
 بر دوش خود نهم علم کبریا می تو
 این دل بسوزم و دل دیگر ز نو کنم
 از پس مرگ عاشقان سر مه کنند خاک ما
 روح قدس برین که شد واسطه هلاک ما
 کس نیندازد به پیش مرغ نسل دانه را
 بدو عالم ندی کوشه تنهایی را
 که ز سر کرده دستم باویر چای را
 گرم دارد و ز تو هنگامه رسوائی را
 که بوی می بد ما غم ز بوی خون کم نیست
 شام و دواع نیست که صبح قیامت است
 از کجا بهم خبری گیر که آتش تیز است
 سنگ آهن ربا مگر دل تست
 بلبلش مرده بکج قصی افتاده است

خاک هستی همه بر باد فغا رفت بسین
 قربان آن تغافل و آن پرشتم که دوش
 یارب زیل میکده طوفان رسیده باد
 خاک بیزان ره فقر بجاس نروند
 در کمر بهل نه آن ترک پری روزده بود
 می نشینم پهلویش در بزم کوستی مگر
 چون وصل بتان قسمت عشاق نموند
 وصلت چو عمر رفته معسر نمی شود
 غمت مباد چمی پری از حکایت من
 شربت ذوق بران مردم بیدر حرام
 و اما ن فتنه بر زده از بهر قتل من
 تو باده باد گران خور که بر لب هویم
 رویت افروخت از عتاب امرو
 شدیم خاک ولیکن ز بوی تربت ما
 فغانی شیرازی طراح طرز تازه بیانی و معاصر ملا جامی است مجذوب و صاحب حال بود
 و شعر او نزد مولوی درجه قبول و استحسان یافت مرشد موهسان که میا طلب است نقد عمر گرامی
 بآزار تالش صرف کرد و حشی و عرفی و شمائی و رکنا سح و شفائی متبع طرز او مید و منیر اصبا
 اندک آن شیوه را تعمیر داده اجتماع بطرز خاص نمود مشهور بیا با فغانی است و امیر شیر خندان
 بهترب سلطان یعقوب تبریزی مخصوص بود و بعد فوتش بجانب بیور رفت و در شرب خمر
 و لوعی پیدا کرده و در پایان عمر به شد مقدس شافیه موفق بتوبه و انابت شد و در ۵۲۰
 عنان سفر ملک باو دیدافت از وی می آید

هر روز مشغول فغانی ز باز پرس مژگن
 تسخیر و تسخیر سمری کاغذ تو تیا شود
 غایت و شکایه ی ست آنکه چو طایفه ی هم
 دیوانه ترا بهوس عشق بلغم نیست
 بر ما چگونه سایه مهر افکند بهما
 من عاشقم مراست پریشانی و ستم
 زین انجمن فغانی دیوانه چون رود
 خوبی همین که شمع و ناز و خرام نیست
 شب است با همه جوایمی بی باغ نیست
 بهر ترافتم و مردن کنم بهانه خویش
 مقصود صحبت است ز گل و زنبوبی گل
 چه باشد عاشقی خود را بنما مبتلا کردن
 ز گرد راه خوبان میفشاند دم و هن تقوی
 فغانی کترین باز نیست و عشق نکور و نیا
 فکرمی سبب محرابه باف از عطار سادات مشهد مقدس است بهند آمده و شوق نظم رباعی
 داشته تا آنکه بمیر رباعی شهرت یافته و در شاه عالم باقی شتافته از دوی می آید رباعی
 آتش بخور که جاد و دل آتش گرفت
 آتش بهمان زدن ز آتش گرفت
 مانند زمانه خوبه بیدار گرفت
 خون رعنین از چشم تر میار گرفت

رباعی

چون گردش چرخ را داری نبود
 در رفتن و ماندن اعتباری نبود
 خواهیم که چنان روم که از رفتن
 بر خاطر ماندگان غباری نبود

رباعی

تا کی جگرم ز غصه خون خواهد شد   روز و شبم اندوه فزون خواهد شد
 روزم خیال اینکه تاشب چه شود   شبم غم آنقدر و چون خواهد شد
 فائق تماش اینا بوده از خوشگویان خط صفایان است ص ۵
 تا خیال لب و شمع شب تار من است   خواب شیرین نمک دیده بیدار من است
 فصیح الکبر آبادی میرزا نادر الزمان نام داشته و از مردم مستاز بوده از دست ۵
 عمر بگذشت و نیا سود دل ز ناله می   کاروان رفت همان بانگ ورامی آید
 شد از دیدن حد صید وحشی چشش   بدم بنره توان کرد صید آهورا
 فصیحی تبریزی عاشق پیشه بود و معلوم نمیه مناسبتی داشته از وی می آید
 از سوز محبت چه خرابل هوس را   این آتش عشق ست نسوز دهم کس را
 کمر دم بداغ عاشقی امول نشان ترا   کز من چو گم شوی بشا بسم آن ترا
 بقدر طاق خود هر دلی غمی دارد   دل من است که اندوه عالمی دارد
 غمضان آقا ابراهیم شاه جهان آبادی شاگرد سالک کشمیری است استعداد لائق و طبع
 فائق داشت و در فن موسیقی مهارت رائق در دستگاه آهنگ مقام اصلی نمود ساز فلکترچین
 نوا میداد

شد چاک بسکه سینه ز زخم هوس مرا   هر جا افتاد سایه من شد نفس مرا
 نصیبت گرد و چون صدق زرق زماریز   چو شمت نیست روزی از دهن چلی سیاریز
 فوجی میرزا محمد تقیم هلس از خط شیراز است چون همواره نوکری سپاه گری میکرد و فوجی
 تخلص قرار داد فکری در کمال بختگی داشت مداح و ندیم مجلس خان زمان بهادر بود و در آخر
 شباب شوق زیارت حرمین شریفین و انگیرا گشته حضرت گرفت و بعد تا دیج و عمره بوطن
 رفت و مدتی قلیل درین دار میوه خاقیم مانده مسافر ملک بقا شد از تلک فکر اوست ۵

فائق
 غمضان
 غمضان
 غمضان

بی وصف تو ای سلسله پیوند بیا نهما
 در وادی شوق تو نیا بیم و لیلی
 یوسف صفقان در صف بازار شکوئی
 آنها که بعقل از تو نشان نمی طلبیدند
 طاق ابروی بتی افکنده از طاق لم
 جایی استی و نشین بر ساحل این بحریت
 پر تو خورشید برق خرمن کیفیت است
 صادق دل در ناتوانی زندگانی میکند
 بر نی تا بد گل این بوستان رنگ بهی
 با خود حکایت از لب خاموش میکنم
 عمر است مست عشقم و اوقات خویش را
 فوجی چو خاک رگداز از افتاده ام
 صبح است و چمن مست ز بوی گل صد برگ
 دلخ بگرم تازه ز جام می زرد دست
 آگاه نباشد ز شکست تسبیح من
 دارد سر بچشمی خورشید جالت

کوتاه ز دامن سخن دست زبانه
 بر خاسته زین مرطوب چون گردنشانها
 از گرمی سودا می تو در بسته دکانها
 پیر این منتاب نمودند کتاخص
 چند روزی گوشه محراب می باید گرفت
 خانه در کوچه گرداب می باید گرفت
 فیض خواهی صبح را در خواب بیا گرفت
 همچو صبح از پهلوی پیری جوانی میکند
 آرزو بر خاطر عاشق گرانی میکند
 خود نغمه می سراییم و خود گوش میکنم
 صرف نصیحت خرد و هوش میکنم
 با سایه تو دست در آغوش میکنم
 ز گس قدی خور و بروی گل صد برگ
 این لاله خور و آب ز جوی گل صد برگ
 بر سنگ نخور دست بسوی گل صد برگ
 خالی بود از مغر کدی گل صد برگ
 فطرت میر عز از سادات موسوی و از منصب اربابان عده عالمگیر پادشاه بود و بدی خدمت
 دیوانی صوبه بهار داشت تا آنکه در سنه الفتن جان را بدیوان قضا و صل گردانید گاهی

هم تخلص میکند این ایات از وی است

بخط جام محضر کرده ام آخر پارسائی را
 نقاب از چهره بردار و حیرت نماز خاتم
 ز تار موی می شیراز به بستم جز و تقوی
 چراغ خلوت آینه کن منقار طوطی را

خون چشمم از دل صد پاره آن خود گام خیزد
 جلوه کردی که افتاد آفتاب از طاق چرخ
 طائر باراجه داری در قفس کین ناتوان
 یافت فطرت از نگاه او علوات کام جان
 راز گرفتارش شد از ساده دلیها چه عجب
 همه جاریگ روانست زامد و شدنگ
 در شبستان ازل شمع یکی همیشه نبود
 در سرم شوق تو افتاد چو بلبل بقص
 نوح بستند بگوهر سخن فطرت را
 جز ترک عشق با تو ستمکاره چاره نیست
 موسوی که خورشیدین را می کشی وقت بریت
 تیغ مرگان بکف نرگس ستانه گذشت
 نه تو تنگ دست خشی نه من از نظر مفلس
 نگاه حسرت اشب بزرگان آشنا کردم
 فرید شیخ فریدالدین سود گنج شکر از اولیا کبار و اقیای ابرار و صوفیه نامدار بود ماوراء
 و خروجه الدین مجندی است این ابیات را حسین دوست دزد که خود بر نام وی ایراد کرده
 دوشینه شمیم دل حزینم گرفت رباعی و اندیشه یار نازنینم گرفت
 گفتم بسرو دیده دوم برداو اشکم بودید و آستینم گرفت

رباعی

شب نیست که خون دل غناک خیزد
 یک شربت آب خوش بخوردم همه عمر
 روزی که آبروی من پاک خیزد
 نمایار ز راه دیده بر خاک خیزد

فریدون

فریدون حسین میرزا بطاهر از سلاطین خراسان است بفتون فضائل آرد بسته این

ابیات از دوست

شوخی که دانا دل او مایل جفاست   عمر عزیز ما ست چه حاصل که بی وفاست
 نرگس اگر ز شیشه چشم تو دم زند   گویند مردمان که عجب کور بیجاست
 از ضعف دل مثال فریدون زینسی   میدارد دل قومی که کس بیکیان نیست
 فرخ سیر بن عظیم الشان بن معظم شاه بن عالمگیر این رباعی از دوست که در حال کس نبود

فرخ

رباعی

دل ست جنونت شرابش بدهید   خو کرده با تش هست و آتش بدهید
 هر کس که از احوال دل ما پرسد   آهی بلب آید و جو البش بدهید
 فراقی قاضی ابوالبرکات شاعر شیطان صفات بود در بیجایی و بیجاشی نظیر نداشته
 از دوست

فراقی

از دوست

شوخ و بیباک داد فم غرغز خوان شده   بهر دل بردن عشاق چه طوفان شده
 درین چمن سمن از بلبلان زاری کی   ولی بزاری من نیست از هزار سیکه
 بآمن این میداد باکان ناسلمان میکند   کافر مگر بیچاکس در کافرستان میکند
 فاطمه خراسانی سخن سنج معنی شناس بود و اشعار خوب دارد از اناجله این رباعی
 آراسته باغ و عندلیبان هست   یاران همه از نشاط کل باوده پرست
 اسباب فراغت همه در همدست   بشتاب که جز تو هر چه می بایست

فاطمه

رباعی

ای از تو و فادامه زانی نایاب   بی عیش تولدت جوانی نایاب
 وصل تو حیات جاودانی لیکن   یابنده آب زندگانی نایاب
 فرخ ملا فرخ حسین لاهوری سخن سنج معنی یابست از ثنا گستران فرخ سیر بود و شعر نیکو دارد

فرخ

شب که بی رویه و دل جگر بر ساز می زند
نال چون مرغی در آب افتاده پروازی زند
دک که هر شام از هوسها نازه سامان شود
چون سرای رهروان هر صبح ویران شود
با سر و سامان چنین بی اعتبارم کرده اند
چون امام سحر بیرون از شمارم کرده اند
فانص میر شرف الدین حسین از مردم سهند بود و سخنوار و جند و رساک نصیبداران عالمگیری

فانز بوده از دست

حسرت نگه نکرده چشم سیاه کیست
شور چون صدای شکست کلاه کیست

رباعی

ای در پی مال و جاه سرگشته دمام
طبع تو ز من کز پیش و کم تیره چو شام
رمز نیست لطیف بشنو و خوشدل باش
بیش از قسمت خواه پیش از بهنگام
فرقتی ابو تراب بیک مولدش چو شقان و منشاوش کاشان ست از قافیه سنجان عتبه شاه
عباس ماضی بود و گوئی سخن از همدستانان می ربود و ارتحال او در سینه اتحاق افتاد و نهال
گلشن چنین عمری افشاند

مجنون ترا عازر و عرانی تن نیست
چه شد اگر مرده بر جسم نمی توانم زد
چو جادوی که از بهر فسون لبها بجنباند
بافسونم ز ند چشمیت بهم هر خطه مرگازا
سپاه نختی ازین بیشتر نمی باشد
که مجلس دگران روشن از چراغ سمن
ز بیتابی بسی شب گرد کویت تا سحر گشتم
سحر که چون دعای بی اثر نومید بر گشتم
فارسی شریف نام داشت در حسن خط و تصویر بی نظیر بود طبع پسندیده دارد و صاحب

دیوان ست این چند بیت از دست

مرا بناله در آرند شب روان عمت
که از اشعه آن نور طی راه کنند
شهر ناله بغربال ادب می بیزم
که بگوش تو سبا دارسد آواز و رشت

زین عشق بگوین صلح کل کردیم
دل اگر بر جسد ایامش برسان
بوی هجران که بخون دلم آیمخت بود
آفرودست تھی تا چند در باز عشق
قیمت هر جنس پرسی خجالت ز کلابری
توفیق در طریقت مایه مر و نیست
مادوست را بحالت دیگر شناختیم

رباعی

عشق دارم که دین ایمان منست
گر عشق حب را شود ز من می میرد
دردی دارم که سیه سامان منست
جنس کسا و شکر را نرخ ازان بلند شد
گوید که شریف فارسی جان منست
کز طرف دیار غم قافله نمیرسد

فهراری گیلانی ولد عبد الرزاق است بانواع فضائل از شعر و خط و طالع علمی را
و بصفت فقر و انکسار متصف صاحب دیوان است آینه اشعار نقیح طبع اوست

چه بال گر همه عالم شوند لیلی دوست
که میل خاطر لیلی بسوی مجنون است
آز پی رنج من فلک طبع غلیل میدهد
لقمه آتش را کنم بخت سیه گلیم را
روشن شدم ز آتش عشقت لبان شمع
هم بر منزار خویش غریبان به خستم
از امتداد هجران شادم که میتوان کرد
بیگانه وار باوی آغاز آشنائی

فضل شاکر دشتانی است از سرکار امام قلیخان والی شیراز و خطیب سعید داشت از سوت
خونابه فرستند بهم چشم و دل من
چون کاسه که همسایه بهمسایه فرستند
حل میکنم سیاه چشم از پی مداد
تا در لباس نامه پییم جمال دوست

فردی تبریزی این شعر از وی یادگار است

قاصد بنام من غم خود گفته پیش او
من شادمان که درد دلم را شنیده است
فقیر میر محمد حسین لاهی در فن طبابت و شعر و خوشنویسی ممتاز زمان بود شاه کشور حیات
دست و نقش طرازان قلم و کتابت است در آخر ایام زندگانی ملازم شاهزاده پرویز بن

نظاری

نقل

نظری

نقد

جهانگیر پادشاه شده اشعار خود را بهجت اوستخ ساخت و در بلده الک آباد نشاند چینی حیاتش
 بر رنگ فنا خور و دیوانش قریب چهار هزار بیت بوده است نقاشی فکرش این حسن اقصا و سخن سیکند
 فلک اشوب بکام رند و آشام میگردد عس ک خواب راحت که کیم است نام میگردد
 در عشق چو سبزه تشبیه شماران صد عقد به پیش آمد و از راه نکشتم
 سر شوریده بسامان نتوان باز آورد این نه دستار پریشانست که از سر بندند
 آینه کاشش در گره و تو تپا کنند آینه مرگان تو از طرف کله میگردد
 میرسد ناز از ان چشم که چون غنچه گل که بی نمک نه سرشتند خاک آدم را
 ملاحظت تو گواه است و شور من بدام شعله کشد دانه شزار مرا
 خشم که جلوه برقی کند شکار مرا در اولین قدم راه اتظار مرا
 بوعده گردیدم عمر خضر طے گردو گرفته حسرت آغوش در کنار مرا
 بیا که تا تو گرفته کنار آغوشم جزین نهال زوید ز جویبار مرا
 خیال قد تو دائم چشم تر دارم نگاهم در پس مرگان نشیند
 ز بیم دور باش غمزه تو ز شبنم غنچه را هرگز گره از کار نکشاید
 دل تنگ از سر شک دیده خونبار کشاید
 فتحی ارستانی فاتح ابواب خیال بندی است و حرف شناس قضا ابجد شکل پسندی

میرزا صائب سخن اورا قنن میکند و میفرماید

این جواب آن غزل صائب که فتحی گفته است
 از فراموشان مباد آنکس که طار یا د کرد
 وفاتش دشمنه واقع شد گوهر سخن چنین در سلک نظم میکشد
 هزار نکته بمن گفت چشم غمازش
 چو سر نه خورده که بیرون نیاید آوازش
 بدیده اشک شود در همنون دل مارا
 ستاره شمع شود در هروان دریا را
 خون صبا که شبنمی از بوستان است
 در گردن ملائمت باغبان است

می آید از حدیث تو بوی نیل از ناز
 گوئی زبان بلبل و گل در دهان تست
 فصیحی از اعیان سادات هرات و آئینه نقش پذیر حسن صفات بود خواننده انشون فصاحت
 نوازنده قانون بلاغت عیسی نفسیست معجز فن و نقاد جوهر رسته باز این سخن آینه زلال آینه گویید
 آنانکه مست فیض بهارند چون اسیر
 نه جبر عه زحمام فصیحی کشیده اند
 چون ماهی لویای شاه عباس ماضی در سینه اسوداد افروز هرات گردید فصیحی باریاب ملازمت
 گشت و صحبت او دلشین شاه افتاد و شاه او را همراهی بصرای عجم و مازندران برد و دیوانش
 خوش محاوره است اما مضمون تازه بندرت دارد این چند بیت نتیجه طبع رسائی اوست
 ز بوی در و پرستان زلف یار شدم
 نه صید دوست که صید دل فگار شدم
 آتش از شعله آهیم بگر غم میسوخت
 بر من و زندگی من دل ماتم میسوخت
 جذبه عشق بجدیست میان من و یار
 که اگر من نروم او بطلبم آید
 دمی قاصد یار آمد و شرکان تری داشت
 از یار مگر بهر بلا کم خبری داشت
 نقش پای بسیر کوئی تو دیدم مردم
 که چرا غیر من غیب دگری می آید
 رزمیست خط و دست که چون بخت مرا کرد
 آب سید از چشمه خورشید بر آید
 کبی که ناز کی باریتمم بر نمی تابید
 بخون غلط که امروزش بدشنام شناکرم
 رتبه حسن بلند است چه حاجت بنقاب
 بهر رخ گهی که مرده کوتاه ترست
 هزار بار قسم خورده ام که نام ترا
 بلب نیارم اما قسم بنام تو بود
 خویش را بر نوک مرغان نم کشان دیم
 آنقدر زخمی که دل میجو هست و زخم نبود
 ماز هر قائم فصیحی نه شه ز ناب
 مرد و طبایخ خوردن بال بکس ننیم
 خار ترسم که تازه ز باغسم بریده اند
 تو بهار اشیم گل چشمم مفریب
 هر دم بوستانم و مردود آتشم
 مختصر دمی که خار ابو و حرمم بجام شد
 که سن این ناله زار از دل ختمم دام
 گر خدا روزی کند دوست و گریه غم

خاک آن کوی فصیح ز جبین رخ نه مکن
از مه و مهر بیا موز جبین سانی را
فرج اند لا شو ستری تازه دماغ نشسته ز دور سی و انجن
افروز سخن عربی و فارسی ست
در سلافة العصر احوال و را بطر اقی نوشته و میرزا اصائب مکر را و را و مقاطع یاد کرده
از انجمله این است

همین ز خاک فرج کا مران نشد صائب
که فیض هم بطوری ازین جناب رسید
از وطن مالوف بسیم طاکاک و کن خراسید و نزد قطب شاه و الی حیدر آباد منزلت و ثروت
تمام بهر سانید پر یزادان سخن از چنین تغیر میکنند

مندان که دانه انگور آب می سازند
ستاره میشکنند آفتاب می سازند
در هوای باد و گلرنگ بیتا بیم ما
سالها شد که یهوداران این آبیم ما
آزره بباغ هرزه درایان میروم
کی منید بد فریب صدائی جرس مرا
گر زیر سپهریم عجب نیست که دریا
ورزیر جباب است و فزون تر جباب
همیشه میخورم از خود شکست پذیری
که نیمه ز دلم شیشه نیمه سنگ است
فیاض ملا عبد الرزاق لاهیجی الاصل قی الموطن صاحب کتاب گوهر مراد شاکر و حکیم
صد زای شیرازی است و در عقلیات و نقلیات و تنگای عالی بهر سانده و جلواندیشه را
بسمت سخن طرازی نیز عطف ساخته دیوانش محتوی بر قصاید و قطعات و غزلیات و
ساقی نامه و دیگر نوع شعر قریب سه چهار هزار بیت بنظر رسیده باده و مخنش چنین رنگ

میشد

سوئی زلفش میکشد آشفته سامانی مرا
میکند تکلیف هندستان پریشانی مرا
که ادا ماغ که از کوی یار برخیزد
نشسته ایم که از ماغبار برخیزد
آثر ندیده دل از حرف مهر بانی تو
چو شمع تابکی این گر می زبانه تو
سنگ بالین کن و آنکه مرده خواب بین
تا بدانی که چه در زیر سر مردان است

بهر آرج گشت دار باغبان باین زرسند
که وقت شهید بلبل گشت گلستان را
قتل همه کن حرام بر خویش
تا خون منت حلال باشد
قسمت مازین چنین باری تعلق بود و بس
سهر را تا زم که آزاد آمد و آزاد رفت
در یاب این اشاره که شایان تا جو
نام بلند خود جنگی سپرده اند
تا حشر دست و بازوی او را دعا کند
بیک زخم دگر جان مراد ضطران کند
فطرت میر ابو تراب شهیدی از ولایت خود بهند خراسید و در حیدرآباد در تنه ایست
حیات در نور دید تربیت او در دایره میر محمد مومن استرآبادی است که گورستان پیرانیک
و مردم بسیاری از ان ولایت در ان بقعه خوابیده اند بر لوح مزارش کنده اند که این

رباعی دوم آخر نظم آور در رباعی

فطرت بتوروز گار نیزنگی کرد
نواخت بهر و خاج آهنگی کرد
آن سینه که عالمی در و میخیزد
اکنون ز تر و دفن تنگی کرد

فرصت از تو بچیان شاه سلیمان صفوی است
همش محمد بیگ این شعر از دست
صبح شد صبح که تا کام تنها بخشند
می باخته بگل گریه به میان بخشند
چو قاصدم ز پیام تو بمقرار گشت
طیبه نغم دل استاده را سوار گشت
فقیر میر نو ازش علی بگر اعی مشاطه طبع هایلش
در ضمن صوفیه جمال عرفان می آراید
و درین محفل برقع از روی پر یزدان معانی میکشاید
اکثر سایه التفات بر سرخ میوزن
میگستره و این خانه زاد موروثی را در آغوش فکر عمیق می پرور
داشعار او از قصیده
و غزل و رباعی مدون است در تنه ایست که در خراسان
این چند شعر از شجره یون

اوست

خاک گردیدیم و از ماه سحری بر نجات
خانه هستی زپا افتاد و گردی بر نجات

ناله

ناله

ناله

در حضور شمع جان میصرفه میسازد نثار
 نیست از موج حوادث همچو خس پروا مرا
 از ادگی نرنگ فلق شکستند
 از نسیم سخن تند ز هم می شکند
 چهره یار از شراب ناب و شن میشود
 کجا پنهان شود از ترک چشم یار غمخیزش
 که دارد دو چون چون غنچه سامانی که من دارم
 نیست از دور فلک کس امی عشرت بام
 تاکی چو گردباد کشتی سرب آسمان
 از یار سپیام و غلی را چکند کس
 بلبس نشان قدر شناسند چین را
 قبا ی عقل که بودش غمت و تارافوس
 برون ز حلقه ز نقش قدم چگونگی زخم
 در وجودیم ولی رو بعدم میداریم
 ز پریشانی مرغان روح شد روشن
 گر چه جستم فقیر از دام سنی مال و جاه

از نثار و عشق چون پروانه مزی بر سبزه
 جنبش گهواره باشد موی دریا مرا
 از خود برون چو آهوی تصویر جست
 شیشه نازک دل بسکه شکستند
 شمع حسن گلرخان از آب و شن میشود
 که آید از کمان همچون قضای آسمان تیرش
 بود و صرف دیدن جیبت دامانی که من دارم
 هست نامکن شراب ز ساغر و ازون زدن
 چون جاده تن بنجاک ده و آوریده رو
 این در خوشاب علی را چکند کس
 در باغ دماغ جعلی را چکند کس
 اگر ز عشق نشد پاره صد هنر افسوس
 که پائی همت مار اگر زیده مار افسوس
 در گلو این رگ جان رشته کعبه ازلت
 که در شمع تن راحت قصر بهیم نیست
 احتیاج آب و نان آخر شکام کرده است
 فارغ جلیسی یک تبریزی مشهور بعلامی از شاگردان خواجہ فضل الدین ترک اصفهانی
 در فطانت نادره روزگار بود دهند آمده پاکر پادشاه می بود در محبت بایران و راهب و زاهد

نوت شد از وی می آید

گرانی سرش از خاک آستان دزد
 اثر ز ناله و لهاسی ناتوان دزد

بآه و ناله شب خواب پاسبان دزد
 تو تا بچند خوری خون خلق و من تا که

رسیدگار بجایمی که بعد ازین من هم
تلق برق تجلی خلق را در خانان مستند
گر جان سپرد و ذوق حیات ابد گرفت
خاکسترم نماند که بر باد بردهم
فرستی ابوتراب بیگ پسیر از علیان
سیکرو اشعارش هزار بیت بنظر
هر قطره که از دیده گریان من افتاد
بر یاد سوز زلف تو آبی که کشیدم
گلشن داغ و نیش آه سوش شعاع آتش
باز کارم بجگر کاوی مژگانان افتاد
دل مجروح از ان خنجر مژگان دارم
ترک او کرده ام اما ز خاطر لب او
نشاد مانم ز پریشانی دل زانکه دلام
لب پراز آه درون پر ز خیال رخ دوست
وده نرگس از زمین سر کشیده سرزند

نه ناله از دل و لی شکوه از زبان دردم
گر این آتش مرا بیرون ز مغز آتخوان فتنه
از هیچ کشته قاتل ماست سزا نیست
آه این چه شعله بود که در جان من گرفت
ن و زیر کاشان اول کافی و آخر ضعیفی مخلص
بسیار هموار دست گو بود آذ و سست
سیلی شد و در خانه ویران من افتاد
برقی شد و در خانه ایمان من منتاد
بیاسان بستان محبت راتما شکن
نوبت خنده ام از لب بگریان افتاد
گریه گرم تر از خون شهیدان دارم
حال میخواره از تو به پشیمان دارم
خبر از حالت و لهای پریشان دارم
در نفس دو نوح و در سینه گلستان دارم
سوئی چنین گرافکنی نرگس سمر سای را

فائق مولوی سید خیر الدین اصلش از امام نام مقام من متعلقات بلغ ست وی در مدراس
متولد شده شاگرد مولوی محمد باقر گاه ست مرو شاعر طبیعت بود و حیدر آباد دکن معاش
تلاش کرده در آن دیار بخوبی بسر برد و در ^{۱۳۰۰} او دلیعت حیات بجان آفرین سپرد و از
خروج طفلان مرگ است روان از چشم
آخر رساند شکیم تا بجو مرا
سر شد روشنی صبح ز جیب شب تار

یعنی ز آب تیغ تو تر شد گلو مرا
سر شد روشنی صبح ز جیب شب تار

ماجرای بر دل زارم گذشت از آب چشم
 مشت خاکی بود آن هم فتنه سیلاب شک
 فقیر پیشرس الدین عباسی دهلوی از اولاد شاه محمد خیالی بود هر چند فقیر تخلص میکند اما
 باعتبار سر مایه استعداد خدا و او از اغنیاء زمان بود و دانش و شعر و علم معانی و بیان و جز
 آن از فنون فضل و کمال و زبان دانی فارسی ممتاز از قرآن میسر نیست از اعیان بلده دهلوی بود
 در سال متولد شد و در سبادی عشره فاصله بعد مائت و الف در لباس فقر درآمد و معنی تخلص خود را
 جلوه شود و بنشیند و دیگری بکشید و پایان عمر در اگره گوشه ناز و گرفت این چند حرف از دیوان او است
 برای ناز تنی می کشم ناز جهانی را
 یا ز نشناخته قدر دل بی کینه ما
 ناله مرغ قفس می برد از کار مرا
 باغبان گو زده در بهار گلستان قوم
 ز رستم خبری نیست همدان مرا
 خوش است جان که بود صرف یار جانی ما
 همیشه تیرنگا هوش بسنگ می آید
 ز صاحب خانه همان را بخود مغول می آید
 دولت شرک خفی دار و بختش چاره کن اید
 من نه از خود میروم و نبال او
 همت عالی بزمیت سمرنی آرد و فرود
 نیستم که ز تاراج تو باریان چو رفت
 فقیر را از سعادت همین قدر کافی است
 روز فراق رفت و شب وصل می گذشت
 آخر کشتی تیغ جفا بر سر رقیب
 بهیوی یوسفی گیرم سر ره کاروانی را
 کاش میدید رخ خویش در آینه ما
 که ازین پیش دلی بود و گرفتار مرا
 بس بود جلوه خار سر دیوانه مرا
 چو بوی گل نبود و گرد کاروان مرا
 دیگر برای چه کارست زندگانی ما
 گر آن بخاطر یا رست سخت جان ما
 تماشا کرده ام بسیار این بخت نقش را
 بصرش دیده تابش کند این قلب و کش را
 سایه را گرفته دار و آفتاب
 چرخ اطلس فارغ از نقش و نگار افتاده
 اینقدر از خود خبر دارم که دل و سینه است
 که منتی بپرش سایه ها نگذاشت
 آخر ز پیش چشم من این میش و نم گذشت
 داد از وفا می دوست که دشمن بود

دوش از کوچه پایار بصدناز گذشت
 ظاهرا سوخته باز دل شیدا
 قدر هر چیز بصدش توان داشت
 ز ناله چند دمی خویش را بیاوسی
 بر خاطر حیا می تو هر خطم بگذرد
 شرمند و ام ز شوخی طرز نگاه خویش

فرو سید اسد الله بلگرامی ذهن وقاد و طبع نقاد و دشت و بد قافق سخن خوب میر سید و شتر
 خوب می نوشت و چاشنی تصوف بلند و دشت از همنشینان میر آزاد بود و در عین شباب بتلاک
 امراض فرزند شده حیات چند روز در نهایت بی علاوتی گذرانید و در مسئله اشیاء بدو اشک
 آخرت کشید این چند بیت از مسودات او بدست آمده

نگاه شوخ چشم هر طرف بیباک می افتم
 نریزد آبروی من اگر بر خاک می افتم
 بیایش بوسه زد رنگه شما محی دوا باشد
 دلم خون شد ز حسرت این عجب بنگامه بر پاشد
 دلاوران صف عشق کشته خویش اند
 نه هر که تیغ به بند و سپهر داند
 آسیده دولت اقلیم نیستی دریافت
 شکست آیین دل کند بر دست و پا
 بود بعالم تجرید بالباس نگر
 بریدن از دو جهان مست قطع جامه ما
 عروس مقصد مشاطگی از خدا خواهد
 و گرنه این حیا پرورد کس محرم نمیداند

فیض مولوی فیض الحسن بن خلیفه علی بخش بن خلیفه خدا بخش قرشی حنفی ساکن سہارن پور
 مضاف دار الخلافہ دہلی حافظ قرآن حاجی بیت الله در آغاز عمر از والد ماجد خود علم آموخته
 وفقہ و اصول و معانی و منطق از علمای رامپور برداشته و تکمیل فلسفہ و ادب بخدست مولوی
 فضل حق خیر آبادی فرموده و قدیمی حدیث از شاه احمد سعید مجددی دہلوی و فن طب
 از حکیم امام الدین خان دہلوی اکتساب نموده شوق تالیف ہمیشہ در سردار و بر بیجاوی و
 مشکوٰۃ و جلالین و حماسہ شمع و حاشیہ نوشتہ و کتابی در انساب و ایام عرب کا شتہ طبع نظم

چه خندی از شکست تو به ای جان من
که من گرتو پیش گتم تو هم پیش گشته دلم
ترا با حیرتم افسون عشق جسم منی جانم
چونم و چشمم افسانه ام خواب پریشانم
سپند آتشم پروانه ام شمع جگر سوزم
شمارم شعله ام برق طپانم آه سوزانم
فرغ مولوی عبدالعلی بن محمد مصطفی مولدش بلده چورست مضاف ملک مد راس الدش
خدمت عدالت دیوانی و خطاب خانی داشت خودش در کشته وار و بلده لکنو شده کسب حیثیات
کرد و در علوم عقلیه و نقلیه دستگاہی مناسب بهم رسانید نظم و نثرش طبعی محض است با کتبش
نیرداخته در چین تحریر این نامصحیح مطبع نظامی کانپورست بیشتر اشتغالش بتألیف نویسی کتب
مطبوعه باشد برای بعضی موفقات نامنه نگار هم تارینها گفته و یکباره دیگر ۹۲ هجری عطف
عنان از سفر فلکته کرده وار و کانپور شدم بقا و یکدیگر خطا و فردست بهم داد این چند ابیات
شمره شجره طبع لطیف اوست

سنبلی ز زلف پر شکنی یل شد خجل
گلبرگ از زناکت خسار شد خجسته
بالعلی لب و دوزدان پر صفا و
لعل یان و گوهر نوار شد خجسته
زین پیش دم آه رسایم اثری داشت
کان شوخ ستمکار ز دردم خبری داشت
امروز که پشمرده نمودست زبوسه
دی شب گل خسار تورنگ دیگری داشت
رخصت آه دهم گریه دل صد چاکم را
آتش در زخم این کالبد خاکم را
وسعت عالم ایجاد همه غرق شود
گر کنم مویه گر این دیده منت کنم را
بتین در گشتن ایجاد هر گل سجده گشت
بند کرش تر زبان نوک سپهر غار من نیم
زلف تو بود و دامن روان گل و بلبل
خال تو بود و دانه جان گل و بلبل
با سخن از شمع و ز پروانه گوشت
ماینم ز سودا و زوگان گل و بلبل
ز آن روز که شد موج طراز لب لطافت
سرخ آمد و منقار و زبان گل و بلبل
در هزنی که جای حرف نباشد دهان تست
چیزی که غیر نام ندارد و میان تست

و حاصل تو چاره بخش دل بقیه اراست	در سود داشت که دلان کی زبان تست
پاره پاره بود و دل بطعیدن ندیم	قطره خون دل از ویده چکیدن ندیم
سار هر سوئی و لاوین تو ام تار نظر	دست مشاطه برفت تو رسیدن ندیم
لبهائی تو گلبرگ که فعل مین است این	بهر ذره دندان تو دسج دهن است این
جان باخته بینند چو در دشت جانو نم	گویند که قیس آمده یا کو کهن است این
هر نفس باشد چشم من رخ نیگوی دوست	هر زمان دار و بجم تکرار گفت و گوی دوست
بایناه و صبح دهر اصل اندام هیچ کار	شام و صبحم بگذر و در ذکر زلف و روی دوست

رباعی

داریم تنهای رسیدن آنجا	کز شوق بود بسرویدن آنجا
چایکه بود پای تو مار از سر	هست آرزوی خست کشیدن آنجا

رباعی

ما چاره خود از تو بخویم چرا	از خویش بسوئی تو بخویم چرا
چون شد رسن لطف تو در گردن	خود را سگ کوی تو بگویم چرا

رباعی

هر صبحی که گل نمی شود آن دل است	راهی که پایان نرسد منزل است
صبحیکه بوصل شد بر حصه غیر	شامیکه بهجر سر کشد حاصل است

حرف القاف

قاسم خان جوینی قاسم مائده فصاحت و تاظم خواهر بلاغت است در دولت شاهجهان
 بنصب خجاری و ایالت صوبه بنگاله امتیاز یافت و در سلطنة در بندر هوگی باجل طبعی در گذشت
 مستحق اخلاق کریم و فضائل عظیمه بود در غارت تبحر تقید داشت خواهر نور جهان بگیم در حباله
 کمال او بود در سال و دو ملک و پویه مستحقان میرسانید رایت سخن باین شکوه می افرازد

قاسم خان

نمونه جبر کس بیدلم صد انکم
 راه از هجوم گریه برآواز بسته ایم
 ز شوق مهر ویت بسکه دل بیتاب میگردد
 سرافراز دست شمع از دولت شب زده واریا
 از دوق جور و لطف تو مارا کشد بناغ
 خوشبوی تر شود گل و خوش نشه تر شراب
 بعد ازین در عوض اشک دل آید بیرون
 عشقت آید پی دل بردن و در خانه نیافت
 بسکه آزرده ام آزرده نخواهم کس را
 مرغ هر شاخی نیم ای باغبان با لم ببند
 دل از زلفت برون افتد چو از می رخ برافرو

قدسی حاجی محمد خان شهیدی جان سخن پروری هست در روح معنی گستری چرخ خانه کعبه
 برآورد و بسیرمند آمد و تقبیل تنبه شاهجهانی ثقی بر لب گذشت و در دل شایسته از او انظار
 یافت عبد الحمید در شاهجهان نامه و شیرخان در مرآة انخیال ترجمه اتوبیضیل نوشته اند شوقی
 و قصیده قدسی خوب است لکن غزلش چندان رتبه ندارد و نوشته دلاهور با صفا و ساهال انتقال که در تهران
 بشهر رسانیدند چندی بیت غزل که خوب است تذکره نویسان بردند اما بعد تصحیح دیوان این چند

بیت اختیار افتاد

زود بگردم من بی صبر دل غولیش را
 در جبهه گری مثل تو کس یار ندارد
 در مجلسی که یاران شرب مدام کردند
 اینجا غم محبت آنجا جزای عیالان

اول شب میکشد مجلس چراغ خورشید را
 تا در بود آن پیشه که استخوان ندارد
 نوبت با چو آید آتش بحبام کردند
 آسایش در کسب حق با حرام کردند

روز عمرم در تمنای شب بیدار گذشت
میزبان نخلت کشد هر چند محال آشناست
کاش گل غنچه شود و نادل مابک شاید
مشکل که تا قیامت از صبح دم بر آید
لاله داعی ز میان برد که غنم دارد
پیشتر از صبح میخندد گل پیاپی ام
که ز هر حلقه از لغت گل دیگر پدید است
چون شمع کاش در قره بودی گاه و سن
گویا که ترا صبح بخورشید غلط کرد
بیگانه نای آشنانم

که گوئی از دل خود میکشم خدنگ ترا
چو مرغی که ز نفس جیند بحسرت آشیانش را
قراری اصلش از گیلان و دانش نورالدین محمد برادر حکیم ابو الفتح گیلانی است در خدمت
احمد خان ناظم قزوین بهر می برود و از فضیلت و شاعری بهره کافی داشته و در بیگانه باطاعت

در نوشته آذوی می آید

سختی جان کند غم همید واران ترا
که نهان بار سفر بندد و غافل برود
که عمر من بجا کردنش و فاش کند
بیگانه واران با و آغاز آشنائی
کاش ز من دوست تری داشتی
لاله سنجو اهرم زبان عذر خواه خویش را

هر چه باز لعل تو میماند دل از من می برد
غمم هجوم آورد من در فکر منی سمانیم
عیش این باغ باندا زو یک تنگدل است
گر دست شام بچران گیر و گلوی شب
عشق چون قسمت را باب معیشت میکرد
تاب بچران شراب نمیت تا وقت صبح
بکدامین گل رخسار تو نظار کنم
تا چشم باز بیکم از پیش رفت
با آمدنت رفتن شب دوشش می بود
بیگانه آشنانم

نفس ز سینه چنان تیر میکشم دشوار
تا کجا کسیندم دل میکند نظار زلفش

قراری اصلش از گیلان و دانش نورالدین محمد برادر حکیم ابو الفتح گیلانی است در خدمت
احمد خان ناظم قزوین بهر می برود و از فضیلت و شاعری بهره کافی داشته و در بیگانه باطاعت

مردم از نوبیدی و شادوم که نوبیل ز دوست
تاورد تاب و دوش دل بقیاب امی کاش
من از جفاش ترسم ولی ازان ترسم
از امتداد بچران شادوم که میتوان کرد
آنکه بمن از مهر دشمن ترست
تا سنجو اهرم پیش او عذر گناه خویش را

قاسم انوار از طائفه صوفیه بوده ترجمه اش در نجات و یزید صفا و غیره مانند کورست و در نوبت
 حج پیاده پا گذارده و در هر استیقامت بلیقین را بآب یقین مشغول بوده و چندی در سمرقند گذرانیده
 و در ششم در جام داعی حق را بلیک اجابت گفته است و دست

سیر بلندی بین که دائم در سرمه سودای است قیمت هر کس بقدر همت والای است
 لن ترانی میرسد از طور موسی را جواب این همه فریاد شتاقان را استغفاری است

قنبر می ایستاده و در خدمت عبدالوسع خان اورنگ بسری برده و منته
 ناخن ز غم لبینه زدن پیشه لمن است فرهاد کوه عشق و این تیشه لمن است

قرنی از سادات گیلان بوده خط نستعلیق بسیار خوب می نوشت از دست
 اشک گلرنگ روان نیست ز چشم ترا گشته لبریز ز غم ناب جگر سحر ما

قائمی آملی بولایت دکن رسیده میگردانید و بصوم دهر و قیام لیل قیام داشت پس
 قائمی تخلص گزیده

قائمی تابکی ز مصر عزم نخل عترت چنین بود بی برگ
 دوسه روزی که زنده خوش بهار نتوان مرد پیشتر از مرگ

قاسمی شیخ ابوالقاسم انصاری گازی از فضلای کامل نصاب و شعرا و دقیقه یاب بوده
 کتاب سلم السموات تالیف اوست ناظم تبریزی گوید بعد از وفات او و جمع دیوانش اقدام
 نمودم مجموع دو هزار بیت باشد

هرگز گلی شگفته نگردد بروی ما ره گم کند نیم چو آید بسوئے ما
 در کارما شکست نه از سعی دشمن است خود پیر ز تلنگ ملامت بسبوی ما

از سخن پرور کن چون هدف هر گوش را فضل گوهر ساز یا قوت زمر و پوش را
 در جواب هر سوالی حاجت گذار نیست چشمه گویا عند سخا و لب خاموش را

قوسی شستری شاعری بوده صاحب حسن خط و قبول نظم و مدتی در قضا مان بسیر کرده
 قوسی

قاسم

قنبر

قرنی

قائمی

قاسمی

قوسی

از تو دل برکندم و بستم به داری دیگر
 قسمت ملا علی نقی قبی سحر بوده و بدست چپ کار را راست کرده از دست
 نو کن بشکست دل ما عهد کهن را
 قاصد از شعرا بخار بوده ناشن ملا اسدست صید سخن چنین میکند
 در شک آنکه هر ششم آن بی باک می افتد
 قایل محمد پناه کشمیری درید برینا نوشته از شعرا این روزگار است در شاه جهان آباد میگذرد
 و فکر سخن تلاش نیاید و با بعضی از آشنایان فقیر مرتبط است

قابل درین زمانه زادم نشان خواه
 چندین هزار سال زادم گذشته است
 تبر که قائل شد ابو حجت مرد خاموشی فن است
 یک سخن را از دولب گفتن مگر گفتن است
 قانع سید مرتضی سیستانی سیدی فاضل و جوانی قابل است کتب درسی بر وجه تحصیل
 کرده و در فارسی دستی خوب بهم رسانیده درید برینا نوشته که با فقیر بسیار مرتبط است هرگاه
 در سیستان اقامت داشت شعر خود را بنظر این نجیب میگذراند از دست
 ایوب رنگ بخته از پیچ و تاب ما
 لغزید که از اثر اضطراب ما
 هرگز ز ما گزند بهورس نمیرسد
 مرهم نهد بدایع کتبان بهتاب ما
 در اولین قدم بعدم رخت میکشد
 در رنگنای محشر گنج حساب ما
 به جمعیت می در دیده خونریز من نشین
 که میخواهم کف پای خیالت اماندم
 یکی رود از دل خیال یار بر تمکین ما
 عکس او در دیده آینه مردم میشود
 قایم محمد قایم چاند پوری شاگرد فریخ سود است و در فارسی صاحب طبع رسا و اول نشسته
 بخند و نکه عدم مقیم شد از دست

آنانکه با حلاوت در دلق خو کنند
 زخمی بدل دهند و نمک آرزو کنند
 شب که اندازم آغوشی او یاد کنم
 خویش را تنگ گیرم و فریاد کنم

یا

قادر شیخ عبدالقادر اصلش از قریل مضامین غزنی است و مولدش هندوستان در شل بندی
بی مثل بود و در طرز تازه نو بهار چین بخوری در سر کار سلطان محمد اکبر بعنوان نشی گری بسر می برد
در مدت قلیل پایه تقرب بجای رسانید که بغزواتی صنف و چو بدستی قلم عجبی در میان ماند این

چند بیت از دست

سر نوشتی نیست چه خجالت جبین ساده را
میتوان برداشتن قادر سبوی باد را
شکست خاطر نازک دلان چین جبین او
بناز هم دستگاه ابروی بالانشین او
لب هر زخم و اشد ادای آفرین او
آه کشیده سر و لب جو سبار اشک
دخست لاله از چین لاله دار اشک
دیدیم رنگها ز خزان و بهار اشک
صبح گردی ست که افشانه دامان گل ست
ناله مرغ چین نبض پریشان گل ست
آتش افروز چین جنبش دامن گل ست
نکبت غنچه رگ خواب پریشان گل ست
غنچه در زلف شیشه سامان گل ست
سر نوشتی نیست چه خجالت جبین ساده را
میتوان برداشتن قادر سبوی باد را
شکست خاطر نازک دلان چین جبین او
بناز هم دستگاه ابروی بالانشین او
لب هر زخم و اشد ادای آفرین او
آه کشیده سر و لب جو سبار اشک
دخست لاله از چین لاله دار اشک
دیدیم رنگها ز خزان و بهار اشک
صبح گردی ست که افشانه دامان گل ست
ناله مرغ چین نبض پریشان گل ست
آتش افروز چین جنبش دامن گل ست
نکبت غنچه رگ خواب پریشان گل ست
غنچه در زلف شیشه سامان گل ست
قطب خواجه قطب الدین بختیار کاکی اوشی سرخیل جماعه فقرا رسیده و سر آرد زنده اولیا
گزیده و سوار قافله صوفیه آرمیده است از غایت شهرت شجاع تر جمعه مافا نیست و کتب
نوازش و سیر جانش متصل نوشته اند و یوان شهر هم دارد سخن باین نوع صد و بیست و سه
ای بگر و شیخ رویت عالمی پروانه

یا

من بچندین آشتانی میخورم خون جگر
آتش را حال این است و ای بر میگانه
قطب بسکین گر گناهی میکند عیش مکن
عیب نبود گر گناهی میکند دیوانه
قادر می شایسته دارا شکوه بن شاه جهان پادشاه اورنگ نشین کشور خوش بیانی است
وسریر آرای ملک شیوا زبانی مرید شاه خلیفه شاه میر لاهوری است و شکسته زبان شسته او
مرض حبس بول اعلی حضرت رقیق وفق حمات جهان بانی بقضه اقتدارش درآمد و باشاهزاده
اورنگ زیب معرکه جنگ و بدال قائم شد و شد آنچه شد تا آنکه در شکسته کارش با تمام رسانیدند
و در مقبره هایون پادشاه بزرگ خاک سپردند این قصه را در تلخیص الافکار بفضل حواله خلاصه و آ
گزار کرده از دست

خاطر نقاش در تصویر جنش جمع بود
چون بلف اورس کی خبر پشانی کشید
تا دوست رسیدیم چو از خویش بریدیم
از خویش بریدن چه مبارک سفری بود
بشکست دل به از گردشش پاییم
در کار من آنهم گرسه بود که و شد
هر خرم و پیچی که شد از تاب بلف یار شد
دام شد زنجیر شد تسبیح شد زنا شد

قادر می پانی تی شاعری بوده نادر و در ادای معانی قادر صفت
آنانکه می بروی گل و از خوان خورند
از باغبان زیاده غم گلستان خورند
جهان چیست ماتم سرائی درو
نشسته دوسر ماتی رو برو
جگر یاره چند بر خوان او
جگر خواره چند همان او

قانونی میرزا ابراهیم چون قانون خوب می نواخت لهذا قانونی تخلص گرفت و در اکثر علوم
و فنون دست گاه داشت نویسنده نامی بود و معاصر جامی این رباعی از دست رباعی

تا عمل تو دلفروز خواهد بود
کار همه آه و سوز خواهد بود
گفتی که بخانه تو آیم روزی
آن روز که ام روز خواهد بود

قانعی از مردم عهد جامی است و مخمور گرامی از دست

قادر

قادر

قانونی

قانع

یارم ز غمزه تیر و زایر و کمان کشیده
از روی خوب هر چه رسد میتوان کشیده
قدسی معاصر سلطان حسین سیرابو و شاعر نیکو او است آن دوست

ایکه نعم میکنی از دیدن آن گلخزار
حالت دل را نیندانی مرا معذور دار
قدیمی محرم شیوه ندی ست نقارچی بود و در هر وزن طرح اشعار می افکند از دست
بی جانش دیده روشن چه کار آید مرا
روشنی در دیده از دیدار یار آید مرا
آه از آن ساعت که ناگه در پی پیش آیدم
بدی باید که تا دل برقرار آید مرا
قیلان بیگ از تور چیان سلطان صفویه بود معاصر حامی ست طبع نظم داشت صاحب

دیوان ست از دست

گر آن کو چک بن حرفی بزرگی گفت بید
که در یای فراخ آید بیرون از چشمه تنگی
درنگ چیست اگر بامت سر جنگ ست
بیا که شیشه مانیز عاشق سنگ ست
نمیر و نگهم بیتو تا سه مژگان
ز بال سر نکش طائر می که دلنگ ست
قسمت محرقا سم مشدی شاعر بلند همت بود در طلا کوبی مهارت داشت طلای سخن چنین
عیار میگردد

چه واقع ست که با غیر صد سخن داری
به پیش من چو سحر بر دهن داری
قوسی تبریزی چله کش زاویه نکه انگیزی ست میگوید
این گمان را دوسر از زور بهم پیوست
نیست از ضعف سرم گر بدم پیوست
قاسم اردستانی در شیوه سخن بسیار کامل فن بوده و به ضامان بسری برده و با نجا و خا
در شیشه اتفاق افتاد از وی ست

کی سبب آن ذقن کیسی را گمان دهند
سببی ست آن ذقن که به بیند و جان دهند
از راه دیده میگزد و یارهای دل
مانند برگ گل که با پ روان دهند
سوز دل گر همه از عشق مجاز است خوش
عود هر چند بود خام چو سوزی خوشتر است

قدسی

قیلان بیگ

قسمت

قوسی

قاسم

قاسم میرزا قاسم ابن میرزا مراد و کنی از امرای جهانگیر پادشاه بود سخن خوب اراد از دست
بلندی نگه از دیدن تو بر میگشت که هر دو چشم بقران بگید که میگشت
دل و دماغ ز وصلت چو شاد میگردد سرم بگرد دل و دل بگرد میگشت
قدسی محمد اقدس علی حنین ذکرش کرده و این بیات بنام او آورده

نیم در بند آن کز خانه کی جانان برون آید
می آفتد رجایم نریزد که بگویم
خواهم ز مشامم دگران بوی تو دزدوم
تا خوش کند غیب مشامم دل خود را
چون باد از آن میرسم آشفته که خواهم
فتیمی قاسم بیگ از امیر زادگان افشارست در کرمان متولد شده بسیار عاشق پیشه بود
در شب و چرخه شهادت چشید از دست

باکم از کشته شدن میت از آن می ترسم
فتیمی آن مبر و شکیبی که بآن می نازد
مر است بخت زبونی که بی وفا طلبت
حتی بشکوه زبان من آشنا گردد
قتالی از مردم شهیدت بعلانی مشغول بود این رباعی از دست

رباعی

گر جان طلبی ز من فدا خواهم کرد
هرگز نشود که تو بگردانم رو
دشنامم اگر دهی دعا خواهم کرد
هر چند جفا کنی وفا خواهم کرد
قتیل میرزا محمد حسین بن درگاه بی مل قوم کمتری بود و صلحش از لاهور دست بردست محمد باقر
مسلمان شده مذہب تشیع اختیار کرد سیر دلی نموده و بکالی آمده مصاحب حماد الملک گشت

بعده در گمنام آمد و تا آخر حیات همانجا بنهارت محبت فاطمه بسر برد و آسودگان گمنام نسبت
 تمذیبی درست میکردند برکت در سید فارسیه از نظم و نثر عبور کرده بود و انشاء و فصاحت
 می نوشت در قواعد فارسی و ضوابط این فن رسائل متعدده دارد مثل نهر الفصاحه و شجره الاما
 و چار شربت و جز آن عبارت عربی هم می نویسد اشارش خوش است اما معنی تازه که طرح میداد
 بوده از اساس تازه زمانه خود شمرده می شود و هر چند در خور این رتبه نبود و فائش در کماله اتفاق
 افتاده از وی می آید

منم که ناله بفرغان گلشن آموزم	بروی خاک میل تپیدن آموزم
در ره عشق دلم شد بدون تیر کس	زخم من به شدنی نیست ز تیر کس
چکنم من بچه سان کشته نگردم که خدا	خون من کرده حلال دم شمشیر کس
چند بیاد آشنادل طپد آشت نای را	قوت پادیه امی خدا مرگ شکسته پای را
صد بار بلب جان حزین آمد و برگشت	یار ب که گرفت ست گریبان قصار را
کس ندید ست در آفاق زبید او کس	آنقدر جوهر که من میکشم از یاد کس
فتنه قد اینچنین آشوب رفتار این چنین	نیوان از خود گذشتن گر بود یار این چنین
خبر آمدن لشکر خارست بدشت *	خیله آبله گردست دهن بر پاکن *
یک پهلوه و صد خنجر یک سینه و صد پیکان	در قتل مظلومان این ست نشان ما
قتیل ناتوان در خون طپیدن آرزو دارد	اجازت ده بقلم نگرس ستای خود را
دیدم شسته بر سر راهی قتل را	او داند و دلش که چه دید و چه داشت
یکو جب جایی بکوی تو ز خون پاک نبود	کشته کشته طپان بود و گر خاک نبود
به آرز قتل ترا هست راز و ار کس	که جان بلب سدل و لب بشکوه و انگند
بیدار شد از غلغل طرز خرامت *	هر فتنه که خوابیده در آغوش زمین بود
کسی خود را اسیر در دوری تا کجا وارد	نهادم بر گلو خنجر که هست کار پادار *

چو آنکه که نور ببارد از آسمان ۴
 یار آیدم که شودن بت قبایلی تو
 چو آبی که در دل غواره در گلشن برون آید
 من بیدست و پا بر دم ز جانم میا آیم
 نه دشمنی من نه عشق من آشنای هست
 عجیب واقع و طرفه ماجرای هست
 زواید از شکست دل که میگویند
 خدای نام در نیسانه که خدای هست

قدرت محمد قریب الله خان گویا موسی مؤلف تذکره نتائج الافکار در نسب صدیقی و در
 ارادت نقشبندی است و تذکره خود نوشته که اسلام از بلاد عرب سرهاک هند کشیدند
 و رفته رفته ببلد قنوج رنگ قاضی بختند و از اینجا یکی از اجداد و راو اخر سلطنت غوری
 و گویا موسی مضاف کاننویطرح سکونت انداختند و ولادت فقیر در ۹۹۰ بود و انتی و علی آباد
 قنوجی الاصل است و هنوز در گویا مؤرخه اهل قنوج مشهور است و از سادات و شیوخ معروف
 گویا به وطن محرم سلطان کتب در سیه فارسی را کسب نموده سابقه سبب بهر ساندیش
 سخن در خدمت خوشدل کرد و مرید شاه نصیر الدین سعدی بگرامی است و در این شخصی شایسته
 استیاز داشت نقش سخن بر صفحه فلک چنین میکشد

صیاد و خصلت چنگم که نمیدهد
 سیر هزار بلخ بود و دقفس مرا
 آه ازین سوز و گداز بیکه بدل میدلم
 همه تن سوخته این آتش خاموش مرا
 شاید از مقدم جانان خبری می آرد
 طفل اشکی که بصد شوق ددانست مرا
 خانم بعدم بوده ام از فکر جهان
 آوردین دهر تا شاسه تو مارا
 بس اشک شمر بار که از چشمم ترمت
 شرکان زد و چشمم همه تن آبله پوش است
 قدرت سر یک داشت بقران تیغ او
 افکند و خوش نشست که باری بدوشت
 قدرت چسان نصیب تو آسودگی شود
 یکجان و صد هزار بلاد و قفای اوست
 دل ستمزده و وصل یار می ناله
 چو بلبل که بفضل جبار می ناله
 در کج قفس خوش با سیری گذارم
 در کار تو آید اگر این مشت پیر من

در طرف کلبه شکسته بی باکانه می آئی
 سرت گردم بتا راج که امی خانه می آئی
 قاسم دیوانه مشدی در آغاز جوانی از اصفهان
 بهند آمد شاگرد رشید صاحب ست در وطن
 رخت بودی خاموشان کشید دیوانش بلا حظ
 درآمد کلامش آنچه رطب ست بسیار بلند و نازک
 واقع شده و بادامی سحر آمیز و لهامی ارباب ذوق
 ر بوده این چند بیتش پیرایه تحریری پیش
 میطبد دل در برم از شوخی سیاره
 چشم داغ می پردمی آید آتش چاره
 میشود هرسد نیکو یار بدخومی شود
 ناز چون بر خویش بال چین ابر و میشود
 لب خوش شکوه در دل چاره ماکردنی
 مانده در منزل کلید و قفل در واکردنی
 قاتل دو کار در حق ماکرد روز قتل
 از دیدن تو آینه را خواب میبرد
 چون نسخه دقیق بنزدیک کم خرد
 قمر ده دل همه شب اغضای من شمرد
 چو مفلسی که زرد و گران حساب کند
 کار مترگان نواز گوشه ابر و آید
 بر کمان تو چراغ است ترکش باشد
 بی مشقت نبود قطع تعلق قاسم
 خد ادا کند سر از دیده یا از دل و آرد
 قرین چنین شمر تخلصای پیوندم
 برشته بودار که آسیب در شتی نکشت
 لبش بکندم و خاموش آرزویم کرد
 عقده خاطر من شد گره جبهه او
 رنگ از چهره گل شوق پریدن دارد
 علم در سینه افسرده دلان بقدرست
 قاسم ارسلان اصل او از طوس ست نشو و نما در راه انداخته شاعری شیرین قاسم
 و حسن خط و لطافت طبع مقبول خاص و عام و بشیوه بسط و نشاط آراسته و بحدت حسن

اختلاط و ارتباط پیرسته بود صاحب دیوان ست این چند بیت ازوست
 با آنکه دست خلوت وصل تو بی رقیب   شرم تو با هنر انگهسان برابرست
 لفظ و معنی بحال من گریند   بنیو چون روی در کتاب کنم
 گریان چو بزم منزل احباب گذشتیم   صد مرتبه در هر قدم آب گذشتیم
 قیدی شیرازی اسیر زنجیر نکته طرازی ست از کله مخطمه بلازمت کبریا و شاه رسید
 و سعادتیایه قرب جایافت آخر مردود شد طبعی بنایت خوش داشت این ابیات ازوست
 متاع شکوه بسیارست عاشق را همان بهتر   که جز در روز بازار قیامت باز نکشاید
 زبیر بافی خود خوشند کم که روز و دل   شکایت تو نیار و در بر زبان فرستم
 ای قدم نهاده هرگز از دل نگم برون   حیرتی دارم که چون در هر دلی جا کرده
 گویم من و غیر من بود آتش نرسد   ساربان گرم حدی باش که محل برود
 که ام مرم لطف از تو بر دل ست مرا   که جان گذار ترا ز داغهای حسرت نیست
 قبول میرزا عبدالغنی کشمیری فاضل ممتاز بود و سخن سخن معنی نواز ترک منصب شاهی
 نموده در شاهجهان آباد لباس درویشانه بسر می برد در وقت پیماندهستی او بهر یزدگرد
 میرزا و ارباب جو یا ست و با ملا شاه بدخشی قرابت داشت شعاع آوازش چنین می بالید
 بهر حالت که می بینی ز عیب بکشی پاکم   چو لاله باده گرد عالم بهم همان خاکم
 نهان کرده ست صیاد من از راه فسون   چو تخم عشق بجان دامها در دانه خالی
 نه لازمست شجاعت نه شرط احسانست   بکام هر که فلک گشت خان دورانست
 قبول بسکه کنی خویش را از وصلش گم   ترا نشسته پهلوئی یار نتوان دید
 قابل سید عباسد بلکه امی در زمره فضلا سعد و دست و در گروه شعر محمود در دار خلافت
 شاهجهان آباد در ساله جان بجان آفرین سپرد اشعارش تبارج حوادث رفت این یک
 بیت بدست آمد

گر بسره اثر کرد و صف طالع من ۱ که بی عصا نتواند بچشم یار رسید
 قمر الدین او رنگ آبادی قمر ساطع اوج عرفان ست و نظم اتم نور یزدان مرج البحرین جمع
 و تفریق بود و امام بحرین تقلید و تحقیق در خزانه عامه و دستانی از حال خیر کاش بر رسید
 و گفته اند لیشه را بصوب گفتن شعر متوجه نمیکشت زیرا که این شیوه دون مرتبه او باشد این
 یکد و بیت از انفاص گرامی است ۵

در فقر من نباشد از کین و مکرم نامی ویرانه ام ندارد و با خود دوی و دامی
 مشت خاکم دست و دامان تو شد گریفشانی قند بر پائے تو
 آفتاب و دهان رساند و رگدوی خوشین شست لول هر که دست از آبروی خوشین

حرف الکاف

کلامی اصلش از چغتاست و بسند بسیار بوده و با ملایانیازی دائم بحث و جدل داشته
 چند گاهی در آگره می بود شعر بر دوش مردم ما و را اله می گفت از دست
 نشین چشم کلامی ز روی لطف دمی که گوشه ایست صفا و آب ز نظر ست
 بستم خیال سر زلفت ره گریه لیکن توان تاب بزنجیر نگه داشت
 کاتبی نیشاپوری است او فن و پهلوان پای تخت سخن است آفتاب سنگ زوری برداشته که
 یلان عرصه فصاحت دست او بوسید و کمان زبردستی کشیده که تحت این کشور بلاغت بود
 او خمیدند و چه تخلص آنکه در خوشنویسی دقت داشت در هرات و شروان رفته و در آخر عمر با سربازان
 آمده پای اقامت افشرد و در موضع طاعون بعلت طاعون در فتنه در گذشت دیوانش
 از هر نوع سخن سیر مایست این چند شعر بر ریخته طبع بلند است ۵

هجرت فرد و در دل من که جامی است بیش ست ز محنت از همه جاپای تخت را
 دل ز زلفش تا جدا افتاد و در هیچ و باب در سفر و اندم دم قدر جامی خویش را
 کاتبی را غم خود او دم بیاز ۵ گفت این توشه ره ساز که وقت سفر

قمر الدین

کلامی

کاتبی

از تنم چون جان و دل جری چنانچه زخم زنگ
در حجر قاصد تو را ماند مرا سوز زخم
آید لاشب در درون عینه سوزان بهش
اگر رکاب تو بود فلک مگردا یمن
من از تماشای غساله دیده ام سهری
باحتیاط گذرا ز شکارگاه جهان
گناه بخشی آن چشم آهوانه نگردد
دنبال تیرت مرا جان بروز قتل
پای بر دیده نه و از مژده ام پاک مدار
تفرج از طلبی شاه راه دل گذار
تیری ز دو چشمت طلبد ایرام گلستان
بر می رخی بشکر خنده قتل مردم کرد
آنگس که مرا گشت مجبور و سستی چند
شادم ز نشانه های کف پای گمانت
هست در کوئی تو هر ساعت تماشائی کرد
ای خاک تا کی نمائی جامه اهل سن
ز یک و غزه ات از یک طرف پر خون ملی دارم
چند منت کشم از جگر پل گشتن خود
آید ل اگر آید اهل بیت بر سر آن کو
همه تن جان شوم و بر تو فنا نم چون شمع
تا نباشد از تو زندان را غبار خاطر

ملک ویران گشته را اندیشه تاراج نیست
در وونج از رسول امید شفاعت ست
رخت بیرون کش که آتش در سر افتاده
مباد پای تو از حلقه رکاب برد
که زاهدان بهزار بعین نمی بینند
گمان میبرد که ترا از کین نمی بینند
که خون من بسبب آستانه می نشند
چون وارثی که در مسجد و خونبارود
زانکه در پانزده خسار چون خاک بود
که شهر بار ازین رهگذر میگذرد
فرمان که زخم زده اند و در گذرانند
چو گفتش که مرا هم بکش تبسم کرد
کاش از پی تابوت من آید قدمی چند
ماند گدائی که بسپارد در می چند
مردن آنجا که بودن زنده در جای دیگر
گر که گشته چه شد بسیار دیدم زین قاش
بستی تیغ و دیگر دست مرغی بسلی دارم
گو اجل تا که من از منت هجران بریم
تو زنده بمان بنده بجای تو بمیرم
گر گذارندش بر سر بالین تو ام
خاک چون گشتی زمی ننگ می باید شدن

لب فرو بند اگر سینه پراز تیغ بود ۴
پیش ازان ساعت که باو فنا کردیم خاک
در چمن پرده برانداز چو گل بر سر شاخ
وجود کاتبی از غم روانه شد لبدم
کاشی مولانا حسن در آمل میگذرانید و همواره لالی میخاندان رسالت می بخشد بهفت بناد
مشورت گویند بقبول تفصیل مدحیه علویه در خواب شرف شد طلعت منیر

ای ز بند و آفرینش پیشوای اهل دین
ومی ز عزت و اوج بازوی تو روح الامین
کاهی محمد قاسم میانکالی کابل در پانزده سالگی مولوی جامی را دریافت در برخشان میرزا
عسکری تمام خزانة خود را و بخشید همه را دفعه پاشید و بهند آید شمول عنایت اکبر بادشا شد
در بیت و کلام و تصوف اورا بهره تمام بود و تاریخ و معانی و میا نیست اما همه عمر با کمال و زینت
صرف کرد و اختلاط با سگان بیتماشی داشت شیخ عبدالقادر بدایونی گفته شاید این شیوه لازم
ملک الشعرائی بود در اگره بشه در سن صد و ده سالگی چنانچه عمرش بجز گذرید از خیالات اوست
بروز هم جرم را دیده بس گهر بارست
شب که ماه نباشد ستاره بسیارست
کرک خواج کرک ابدال در زمره اولیا و جگره صوفیه با صفا بود و محمد سمیع لاهوری در حال شرف
و کراماتش کتابی مستقل نوشته وصال او در سنه هفتصد و اربعه شاد این رباعیات از کلامش

اوست رباعی

اندر طلب یار چم روانه شدم
اول قدم از وجود بیگانه شدم
او علم نمی شنید لب بر بستم
او عقل نمی خرید دیوانه شدم

رباعی

ما طبل سفینه دوش بیداک زدیم
عالی علش بر سر فلک زدیم
از بهر کی میخچس میخواره
صد بار کلاه تو به بر خاک زدیم

رباعی	آنکس که ترا شناخت جان بچکند فرزند و خیال و خاندان بچکند
	دیوانه کنی هر دو جهانش نخبه دیوانه تو هر دو جهان را بچکند

رباعی	در رشته بندگی خطا با کردیم بادوست چو دشمنان جفا با کردیم
	چند انگه همه خلق جهان کرده گنا ما ظلم نفس خویش تنها کردیم

کمال اخلاصش از خجند دست در تبریز بسری برد از صوفیه عهد میران شاه بن تیمور لنگ بود
مولوی جامی فرموده اشتغال و تکلفات شعری جهت ستر حال بود و در ایراد اشعار احتیاط
بجز رنگ تنوع حسن دلیوی بیکر داز نیست او را در حسن میگفتند میان وی و خواجه حافظ
مراسلات بود گویند صحبت کمال به از شعر اوست و شعر حافظ به از صحبت او و فالتش در سینه
بوده این دو سببیت از دیوانش فر گرفته شده

دمی ز دیده پر خون نمی روی بیرون از آن سبب که تو طفل و خانه رنگین است	تبر و دیوانه شده است از هوس بالایش میر و آب که زنجیر نهد در پایش
خضر خط نندیده مثال است در آب هر چیتد گر چشمه حیوان بر آمدن	دو چشمیت از دل و دین هر چه دشتم بردند تو نگری که بستان نشست مغلس شد

کمال اسماعیل اصفهانی ملقب بکلاق المعانی است از کماله فصحاء و صنایع بلغاء است صاحب
جاه و کسنت بود و همواره بیکر انگشت دست احسان گره از کار مستمندان میکشود و در ۶۶۶

وفات یافت این رباعی دم نزع گفته رباعی

دل خون شده رسم جاگدازی است در حضرت او کمینه بازی است	با این همه بنم شیخ نمی آرام گفت شاید که مگر بنده نوازی است
دل برین گنبد گردنده مننه کاین دولا آسیانی است که بر خون عزیزان گردد	

جان دادن و نفس زدن او همه یکی است مانند صبح هر که درین راه صادق است
کمال چشمه سار شیرین مقالی است و جرحه ستان میکرده فیض لایزال و چشمه وفات کرد
این بیت از دیوانش چیده شده

از جگر تیر بتان را سپری می باید هر که عاشق شود او را جگری می باید
کو کبی ماوراءالنهر می اختر اوج خوش کلامی است و معاصر جامی از وی می آید
بیرخت بر قطره خون بر سر مرغان مرا مشغلی باشد فردان در شب چرخان مرا
گلک و پیشین صبا زان گل عین کرم بود در دل گری غنچه صفت و اگر دم
کاکالی قزوینی بقال بود تره می فروخت و باین وتیره کس معاش میکرد آفر در آتشکده
ذکر او کرده و گفته لفظ کاکا معلوم نیست که اسم است یا لقب یا تخلص بهر حال سخاوتمند و بخشنده گو
بود و در شکر رحمت نمود از وی است

هر کس صحبت تو نصیبی برد بخت من نیز فی نصیب نیم رشک می برم
و عده قتل بفر د آن پری پیکر دهد بازی ترسم که فردا وعده دیگر دهد
مجنون تو با اهل خرد یار نباشد غارت شده را قافله در کار نباشد
کافی از دیوان این بیت از دست

در دیاری که توئی بود غم آنجا کافی است آرزوهای دیگر غایت نا انصافی است
کمال الدین حسین غانی توفیق استفاده از بسیاری علماء اعلام دریافته کاشف معضلات
اوائل و خلال خواص مسائل بود در معقولات قسطی و انی حاصل نموده بخایت خوش تقریر
و نیکو تحریر بود و بصیقل اندیشه زنگار دلهای سخن نمان زدوده اشعار بسیار دارد و معروض
از ان درین صحیفه نوشته میشود

از استغنا تغافل در شکار کم کرد این غافل که صیغ الاغرمین در کین صیاد با دارد
گر و گفت در دلم از بس خود پیچیده است ناله ام چون گرد باد از سینه می آید برو

کمال

کوکبی

کاکالی

کافی

ز دوستان گرامی جدا گفتم مرا
ز یو فانی دوران هیدار سپرس
کافطای تبریزی همیشه بشیوه معلی اوقات درکاشان گذرانید و باین تقریب بکاشانه
مشهور شد و شعر بسیار خوش سلیقه ست این اشعار از دست

باکم ز تنگ نیست که مستم گرفته اند
دختم از نیکه شیشه ز دستم گرفته اند
این مرغ دل که در قفس سینه من است
آخر مرا بجان نه نصیب آدمی برده
کافطای شاکر که حکیم سعید خان است از وی می آید

یک ناله مستانه ز جانی نشنیدیم
ویران شود آن شهر که میخانه ندارد
آتشکم ز ضعف بر سر مژگان نمیرد
این خوشه شکسته چنان دانه پر کند
بختجوی تواند بس بیرون شده از خوش
چو عمر رفته امیدم باز گشتن نیست
کافطای سبزواری مردی زود رنج تنگ حوصله بود و بهند آمده مدتی با ناهنجاریا بسر برده بوطن
برگشت از دست

تا بهست بوئی از گل دل بخودی بیاست
نیمی ز میفر و ششم و نیمی ز باغبان
کم رزق را از نعمت قارون چه فائز
بر گنج غنچه مار و جهان خاک می خورد
کو کبھی قباد بیگ گری غلام شاه عباس ماضی بود و آخر الامر چون کوکب سیار بر منازل
دکن گذر کرد و در حیدرآباد ساکن شد و در سنه ۱۲۸۵ در خلعتکده فنا تا پدید گردید

هر چه بجز بگ بشوق بود و مشوق است
نقص عشق است که پروانه بهتاب انبخت
با کائنات کردم از ان دوستی که یار
در هر دلی که جلوه کند در دل من است
کافطای حکیم کافطای از ولایت خود بهند آمده و اعتبار تمام بهر سانسیده صاحب قنوی است
نگه ز روی تو هر لحظه دست بندگی است
چو گلشن و شش که جا برد و چین دارد
هر چند سیر کردم جانی چو دل ندیدم
با صد جهان که ورت باز این خرابه است

کامل ملک سعید خلای بیشتر اوقات در شیراز بسر برده و در سنه ۱۲۸۵ داعی حق را بلیک

اجابت گفته از دست رباعی

من قاعده رحمت او میدانم   من عادت آن بهانه جو میدانم
چشمم کرمش مایل حسن گشته   من طرز عطای او نکو میدانم
که بیا سپر کو چاک ملاقیدی نیشاپوری ست در شاعری مقامی ارجمند داشته از وی می آید
جلوه سرو قبا پوشی دلم را برده ست   چند روزی شد که در پیراهن خود نیستم
قیض و بیداری هم دست را روت دادند   چشمم تا از خواب میالی سحر در خدمت
کنجی از گوهر سخنان جرد باوقان ست تلاش نکو دارد

پادشاهان تنگ تو کردیم و خوشتیم   غم عزیز با چقدر غم خف گذشت
کنجی ز سر نیکو در آب تیغ یار   من بارها گذشته ام این آب تا گلوت
کاسب از سخنان یزدست کسب این فن چنین میکند   * * *
چون مبه چاره از گوشه باشد دیدم   نگران بود بجای و تماشا دیدم
کاشفی پیدا احمد کالپوی فخر ساکنان ملکوت و نخبه عالم ناسوت صاحب کرامات ظاهره
و علامات باهره بود و وصالش در شسته اوقع یافته هند

چگونه راز نهان ماندم که در بخل ست   ز زخم تیغ تو خصم دهن دریده من
خشم دلم بهیچ دوا به نمی شود   الماس را برای دوا میتوان خرید
غم گوشتیری حافظ عبدالرحیم طالب العلم مستعد بوده شاگرد سر خوش ست در دکن بارود
عالمگیری رفته هاججاد را و آخرش له رطبت کرد از دست

گرفته زخم دلم و دهن خدنگ ترا   بلذتی که مکه طفل شیر خوار انگشت
نه ز گس ست عیان بر سر مزار مرا   سپید شد بر همت چشم انتظار مرا
نه عینک ست که بر دیده دارم از پیری   برای خط جو انان دو چشم من چارست
چون سایه بهر سیم بهر سوزان شوی   باشد که رفته رفته با مهر بان شود

نکته

نکته

نکته

نکته

نکته

چون تار عنکبوت ز حجر تو شد تنم
 بنا ز کشت جهانی بت سنگ من
 رنجیت باران بلا بر تن غم پرور ما
 آشک من طالب آن نرگس جادو باشد
 ز خضر عمر فزون ست عشق بازان را
 گاهی بگوش زنده دلان نغمه رسان

کلمه ابو طالب بهمانی کاشانی استاد قیامت کارست و تخته کن دکان بخوران روزگار
 غامض سحر شکن او عصاست بلکه آستین دیدم بیاضا قسم سخن را در کمال خوبی بکسی بیان نشاند
 و بیشتر غزلیات را یک دست بهم رسانده عاریطه معانی ست و مقتبس نور سخنانی و جمیع اشعار
 نظم قدرت بلند دارد و همه جا واد استغنیان سخن میدهد. او را اخلاق المعانی گفتند
 دو بار بسیر مندرشتافت و متقی وافر بردشت آخر دست بدامن دولت شاه جهانی زد و
 در شا گستران قوا هم سریر خلافت رتبه سر حلقی بهم رسانید و خطاب ملک الشعرائی بلند آواز
 گشت فوت او در راه دیکه رسیده وقوع یافت و در شیر نرود قبر محمد قلی سلیم مدفون گردیدیم تش

سخن از نخل قلم چنین بیرون می آید

دل دامن مجاورت چشم تر گرفت
 دین چمن چو گل نشود فغان مرا
 یک بیک وعده او را همه دیدیم کلیم
 کلیم بوسه چو خاکی باین تهیدستی
 زان چشم ندیدم که نگاہ بین افتد
 نه زخم که در خون دل خراب بخورد
 دماغ بر فلک و دل بر زیر پای بتان

با طفل اشک صحبت دیوانه در گرفت
 کجا است برق که بردارد آشیان مرا
 نیست یک وعده که شرمند صد فروغ
 از ان حریت که دشنام را بگان ندید
 بیار عجب نیست اگر کم سخن افتد
 غرور او ز سفال شکسته آب بخورد
 ز من چه سطلی دل کجا دماغ کجا

گر قفس تنگ است از بیری صیاد نیست
 سر بر تن صدف نبود زانکه روزگار
 کباب حسن تو ام قدر خط نکودانم
 اغنیا بهره زان دستم خود نبرند
 مژده را داد ز کف چشم تو در آخر حسن
 دوستان نازک مزاج و لاهی نازک مزاج
 بتان ز صحبت هم میکنند کسب غرور
 دشنام و بوسه هر چه عرض میدی بده
 چون رشته گل دسته بگیر و همه خوبان
 آزادائی خارج هر کس خجالت میکشتم
 نهال کسرش مگل بی وفا و لاله دور
 مکنشای زبان به ز خودی را چو بینی
 اگر از عیش جوانی نشدم در ره عشق
 بکنفس فرصت صد حرف گبه و خاطر
 خنده بر خبت زخم یا یوفا دارم دوست
 عشق چون تیغ کشد بر سر بیچاره کلیم
 بامن آمیزش او الفت بی عجز است و کنار
 عزتی دیگر بود در گوشه صحرا
 تنقی نبرد اغنیا ز لغت خویش
 چه میتوان ز پریشان تیره روز گرفت
 اشک او چشم از تحت جگر نتوان شناخت

صید از ذوق گرفتاری بخود بالیده است
 یکجا به یکس سر و سامان نمیدهد
 ز سایه ذوق نکرد آنکه آفتاب بخورد
 که همین تشنه لبی قسمت دریا باشد
 ترک فلس چو شود تیغ ببار برد
 چون کسی اوقات صرف پارس خاطر نکند
 ترا باینه هم آشنا نیخوام
 حاشا که با تو بر سر دل گفت گو کنم
 گر دیدم و یکسایار وفادار ندیدم
 با کمال بیدماغی من و کیسل عالمم
 درین چمن بچه امید آشیان بندم
 ز نهار که شمع شب متاب نباشد
 همچو آن غمید که بر مردم زندان گذرد
 وای گر گریه نیاید به دگاری دل
 گریه بر خویش کنم یا بگرفتاری دل
 کیست جز دل غم که آید بر داری دل
 روز و شب بامن و پیوسته گریزان زن
 میگذارد بر کجا خاری است سرور پامرا
 که باغبان نشاند که سیکشت چیت
 کلیم دعوی دل را بزلت یار گذشت
 طفل خود سر بود زنگ هم نشینان گرفت

طبعی بهرسان که بسازی بحسالمی
 بزنامی حیات دوروزی نبودیش
 کس روز صرف بستن دل شد باین آن
 شو قم ز بسکه ساخته اسید وار تو
 وقت وداع او من دیوانه حساب
 میشو اول سنگر کشته بیداد خویش
 چو شمع عمر طبعی شبی ست عاشقی را
 ای جرس تابکی از ناله گلو پاره کنی
 اگر جدا ز تو می را حلال میدانم
 رد و آرام ز عمری که بحسبان گذرد
 کلیم از دست بیداد که نالم
 از دلم تا دیده ویران شد ز دست نادانان
 عمر کم بر جان گوارا کرد و بار زندگی
 زود رفت آنکه ز اسرار جهان شد آگاه
 پاره مومم بدست انقلاب روزگار
 تحت بر اهل سخن کار ز بس تنگ گرفت
 مردمی می زید با حق چشم بیار ترا
 در محضی که تازه درانی گرفته باش
 در حقیقت تنگستی مایه دیوانگی ست
 خیال آن لب خندان بخاطر غمگین
 چنان کن که کلیم از دور تو پاک بشد

تا جمعی که از سر عالم توان گذشت
 گویم کلیم با تو که آن هم چنان گذشت
 روزی که بکندن دل زین جهان گذشت
 بی وعده انتظار بهر رگداز کنم
 با هر که رو بروی شوم گریه کنم
 سیل دایم بر سر خود خانه ویران کردی
 بقتل سونگهان اینقدر شتاب چیست
 کس درین بادیه دیدی که بفریاد رسید
 خدا به تیغ تو خون مرا حرام کند
 کاروان از ره نا امن شبان گذرد
 بکشت ماگزارش گرفت

میرود آبادی از راهی که لشکر میرود
 روز کوتاهی آسایش مزدور بود
 از لیستان برود هر که سبق روشن کرد
 رونخواهم ساخت هر صورت که خواهد رود
 قفس طوطی خوش لجه را بمن باشد
 خود باین حال و بحال خستگان و امیر
 اول بیاع خنجره بر جبین زند
 و رچن بید از غم بی حاصلی مجنون بود
 بسان آب بقا و سرای فانی بود
 شکسته دل شده یاری شکسته پاشود

تا بیدار تو شد دیده بستان روشن
 بجان چند نشینی سری بستان کش
 در جهان طالع خاک تر صیقل دارم
 خود نمایی شیوه من نیست چون یوار باغ
 بسان شمع کس آواز گریه ام شنید
 ز شوق شاد یعنی همیشه همچو دوات
 معشوق خور دسال در آید بقید ضبط
 عیش گر هم رود بدی تلخی اندوه نیست
 کشفی مولوی شاه سلامت اسد بایونی نریل کانپور شاگر قبتیل و فاضل حدیم النشیل
 و واعظ خوش تقریر و شاعر جاد و تحریرست محرم سطور بارها او را دیده و لطف و عطا و درایت
 در زمره علما خیلی خوش صورت نفیس سیرت بود عمر دراز یافت طبع نظم داشت دیوان شعر
 مرتب ار دو شعر خوب می نویسد نباتات این ابیات از مصرع او است

امید بوی تو از نو بهار بود مرا
 در دیده ام از بهر تو در سینه می چند
 کشفی فسانه گوئی که شب بزم دوست
 و هدز بسکه غم گلر خان فشار مرا
 ز بسکه در شب هجران که انجم چون شمع
 و تیک صورت خوب تو آفرین خدا
 با طرز دیگر می گفتم طرح بیان را
 کشفی شده ام پیر نو دساله ولیکن
 از ضعف به نیمه رفت دیم

و گرنه با گل و گلشن چه کار بود مرا
 وقت است اگر رنج نهائی قدمی چند
 مردم تمام گوش برافسانه تواند
 پر دچو رنگ گل از پیرهن غبار مرا
 جز اشک گرم نماده ست و کنت مرا
 گهی بروئی تو که سوئی خویش دیندا
 بسم الله عشق تو کم مد فغان را
 در آب و گلم ریخت قضا عشق جوان را
 گوئیم چه بخت نارسا را

کشفی

سیر زلفش رقیب رو سیه دار و بکفت کشتی
 و نای عهد تو شبیه با کمر دار و
 کشتی مرید پیچ میفر و شش گشت
 بنوع از سر کشتی مخیز ای بی جسم
 آتش طرف دل رخ آن آفت بان
 اول سیر قتل من افتاد درین بزم
 چون ابرو خشم تو بهر جا گر ایتم
 شعله عشق بتان در غریبان داریم ما
 چند بوعده بشکنی خاطر ناشایب را
 حشرت بدل افرو و تماشا س تو مارا
 بچرخ خمیه زند آه عاشقانه ما
 بچهره برنگن این زلف عنبر آسارا
 تا که زن دل جنبش مرگان که باشد

عنان اختیارین بدست دشمن است شب
 شبیه و عده و وصل تو از دهن پیت
 سجاده را فروخته جام و سبک گرفت
 دمی نشین که ملاقات و اسپین است
 یاران نظری معرکه ماه و کتان است
 تیغ نکه ناز تو هم مرتبه دان است
 که بر در تو گاه بصحبه اگر ایتم
 آنچه دارد شمع و دل بر زبان ارجم ما
 رخصت دلدهی بده نگرش افریب را
 رسوای جهان کرد و تناسلی تو مارا
 رسد بعرضش برین ناله شبانه ما
 بنفشه زار بکن عارض من سارا
 خونریز جگر غمزه قتان که باشد

کوکب میرزا احمد علی بن میرزا محمد علی خلف میرزا احمد بیگ طایان دهلوی جوان نورسید است
 و چاشنی سخن بر اینکو چشیده و از چند سال باید بزرگوار خود مجاورت مدینه منوره گزیده
 و شوق سخن بخدمت والد نامدار خود نموده از فن عروض و قوافی بهره دارد و درین و زمانه دارد

کلکته است این ابیات از دست

کوکب بیلغ دهر بلند است شان ما
 آن بلیلم که چرخ بود آشیان ما
 گفت در طفلی آن ماه نجم کوکب
 کاین ستاره شود آخر قمر اندک

حرف کاف فارسی

گراچی خلف و شاگرد میرزا عبد الغنی قبول کشمیری است رعنا طر ز خوش مقالان و کلاه

گوشت شکن نازک خیالان بود و شاه جهان آباد قلندرانه میگذاشتند و بکنه شراب تازه کوی
و اما غار امیر سنانید و فاش و شعله واقع شد و رندی عجیبی ازین جهان رفت و تا بیست
طوطی ناطقه را در گویائی می آرد

خون عشاق بران گردن سیمین باشد چون بیاضی که پراز سنی رنگین باشد
بچه آن شمشیری که روشن میکند صفت را سوختم تا در خشم او عالمی را سوختم
ندیدم یک نظر آسایشی از نیش مرگش مگر در خواب چون غفلت بینم روی بالینی
گلشن شیخ سعدی دهلوی از فقر و شغل منشایالات رنگین و مصدر اشارت
و نشین بود از و تشنگی و دیارم و در تحریر و توکل ثابت قدم از نسل اسلام خان و وزیر
گجرات احمد آباد و از اولاد زبیر بن عوام رضی الله عنه از برهانپور برآمده رحل اقامت در
دهلی انداخت و در کشته است و چون شد دیوان سیر خصامت دار و شاه سخن بین

عنائی بر کرسی بیان می نشاند

بچشم خویش مگر سحر سامری این است نظر آینه کنشیشه و پری این است
گشتم شهید تیغ تغافل کشیدنت جانم ز دست برد و غزالان دیدنت
بوقت میتوان فهمید معنیهای ناز او که شرح حکمت العین است مرگان و راه او
گلشن قمر مستعد بود و خواهرزاده شهیدی در نهایت تندخوی بود در عراق و فارس

و جز آن مشهور بدشت گوئی شده این ابیات از دست

شب به تنگ از ناله خلقی که این فریاد است زان میان یک کس نمی پرسد که از بیداری است
آمر مردگان ز خاک یکی سر بدر کنید بر حال زنده بهتر از خود نظر کنید
هر چند شب زنده تر از کوی تو آیم پیش از همه کس روز دگر سوئی تو آیم
ژر امی شاه حسن بیگ در عهد شاه جهانی هست آمده خوشگو بوده از دست
بناظر سیرسانی هر کجا گشته دارد همین از خاطر جان گرامی من فراموش

گلشن

گلشن

ژر امی

یار می آید و هنگام شارسرست مرا
مست آمده بودم خیر از بام و درمیت
در آدرسینه دول را خلاص ز سوز مجان کن
نیم دور از تو چون بوی تو برگرد تو میگرم
بوی تو با نسیم بهار آتش نشاند
چو شمع شکوه گرامی ز غیر نیست مرا
گلشنی از سادات کاشان ست در هندجوانی آمده و ثروتی بهر سانیده و در سنه ۹۷۲

در گذشته از دست

ناصحا تعلیم قتل من ده جانانه را
گر ای میر عبدالرحمن وزارت خان صهلش از خوف ست در عهد عالمگیری به وقت
شایسته مصدر خدمات بالیسته بوده آخر کار مفلوج شد و در سال ۱۲۰۳ هجری قمری در آخرت پیوسته شد

از دست

شد فصل گل و دامن ساقی نگر فقیم
بر عکس بود خاصیت زعفران عشق
گلشن علی جوپوری انصاری شاگرد ثابت و فقیر و رفیق نواب شیر افکن خان
و والد و حزنین ست در قصبه مایل مضاف جوپور بدامن از واپاکشیده در اواخر سنه ۱۲۰۳

خست به عالم بقایر بست از دست

لاله در وشت نشانی ست ز مجنون که هنوز
دل از اختلاط یار با غیبار می نالد
دعا غمنا می خشم او بر دل صحرای باقی ست
که چون بلبل به بیند پهلوی گل غار می نالد

ریاضی

شام آن بت مه طلعت خوشید غلام
آمد بنظر راه مهر تو بر بام

اور افلاک نظر مرا بر رویش
آتش ببال دید من به تمام
گوهر محمد باقر خان از اکابر مدراس و اعظم قوم ناطق بوده نظم آیدارش سلاک گوهر
بی بهاست و جواهر اشعارش در نهایت لحان و صفاد سرکار نواب والا جاه اعتبار تمام
داشت و حصول تفریه بطور سیورغال سرفراخت می افراشت او آخرین سال که بهر حیات خود را
بسلاک فنا کشید از وی است

با بر ریشه دو انید سیل زار می ما
نسب ببرق رسانید بقراری ما
می توان رفت بقربان کمانداری او
تیراوشیوه و بجوئی ماسید اند
آواز به عرف و نزولم براه دوست
چون گرد باد سر بهواسینه بر زمین
بچاک سینه من لعل یار میخندد
فغان که بر گل زخم عجب میخندد

حرف اللام

لطف لعل مولانا نیشاپوری جامع دانشمندی و شعوری بود و از مشرب فقر چاشنی داشت
معاصر امیر تیمور بود و باغی ترتیب داده در آنجا بسر می برد و با مردم کم احتلاط بود در رشته
از دنا رفت و نزد بعضی در زمانه وقت وفات تنها بود این رباعی در دست او بر پاره کاغذ نوشته یافتند
دی شب رسد صدق و صفائی دل من رباعی در میکده آن زوج فزائے دل من
جامی بن آور که بستان و بنوش گفتم خورم گفت برائے دل من
لطفی شیرازی از تربیت کرد های میرزا باسنغریو شعر نیکو میگفت از دست
تحمل دل پرورد خویش را نازم که از جفائی تو میرحم و شکایت نیست
ز سوز سینه فریاد از دل ناشاد بر خیزد بلی در خانه که آتش فتد فریاد بر خیزد
بان زلف و رخ و بالا بهر جا بگذری آنجا همه سنبلی و مد گل بشگفتد شمشاد بر خیزد
لذتی ملا محمد علی شاعر خوش ادراک گین نواست از دست
بصد خون جگر پرورد من دل را که شد دشمن چه سازم چون کنم باد دشمنی که خانه میخیزد

لیکن

مرا نا لطف است

لطفی

لذتی

لسانی شیرازی شیوا زبان نکلین بیان بود معنی نکلین با عبارات نوشین آمیخته باد که گنگ
 و شیشه شیرازی ریخته در گند از دنیا سپری گشت دیوانش چرخار بیت ست و لسانی میگوید
 وقت کشتن این قاتل بدست آمد مرا
 بجای که گریه من آنقدر زمین ننگ داشت
 نه در پی تو توان آمدن ز بیم رقیب
 کرم بجور و جفا میکشی بمنی ز جسم
 هزار میوه زبستان آرزو میدم
 کرده ام عهد که تا صبح قیامت ندم
 همسایه طاعون هشت ست خیالش
 بیجان چون آب در گلزار میگردد و من
 کسی از بیکسی با سایه تاکی در دل گوید
 پای سگان کوی تو آزرده میشود
 جز ناله انیسی دل بیمار کسی نیست
 شدیم پیر ز بار غم تو رحمت کن
 لامع میرزا نور پسر نصیر اهدانی ست صاحب ذهن لامع و فطرت ساطع بود و بجزمت
 امر او عهد خود مقرب محترم نیز نیست از ورست

گذشتی بر مزارم شورش انداختی رفتی
 کف خاک مرا صحرا می خسته ساختی رفتی
 سدره وصل حق باشد تلاش اعتبار
 قطره را دریا نگرددین ز گوشتی ست
 خطا باطل میکش بر صفحه اعمال خویش
 بد آهی هر که از دل در دم مردن کشد
 لائق حکیم بلخی از خوش تلاشان وقت خود بود از ورست
 دل دامن زلفت بگفت آورد بصدسی
 دانست که در دامن این شب سحر هست

بای

الائق میر محمد مراد جو پوری در عهد عالمگیری مدتی بخدمت سولت نگاری لاهور سر فراد بود
 بشوق ملاقات میرزا صاحب از هند تا اصفهان پیاده پا رفت میرزا بد بختی تمام پیش آمد
 و بوثاق خویش جاد او و شعر اورا پسند کرد و بامیر عبد الجلیل بلگرامی رابطه خاص داشته این
 رباعی از ویست

زان لحظه که بخت بد امان خاست   صدر رنگ هوس شگفته د جان خاست
 دست تو ز مصحف جمال تو بود   پنج آیت متصل که در شان خاست

حرف المیم

بای

مسعود بن سعد سلمان همدانی از کبرایا شعرا متقدمین است از دولت آل ناصر ریاض الحشر
 حاضر گردید و در دیار هند بکومت محالات امتیاز داشته بیشتر مصائبش با شاهزاده محمود بن
 سلطان ابراهیم بوده تا آنکه هنگام حبس او زیاده برست سال خودش نیز مجبوس شد و را
 سه دیوان ست عربی و فارسی و هندی از ویست

رباعی

بای

ابریم که ز دیده اشک را نم همه عمر   آنم که برانگان را نم همه عمر
 خاکم که بخواری شب آرام همه روز   سنگم که ببنمتی گذر انم همه عمر
 مجبور ببقای از غلافضحا متقدمین است امیر خسرو دهلوی او را بر خاقانی ترجیح میداد و میگوید
 که خاقانی از وی طرز سخن افکار کرده بآستانه سلطان طفل بلجوقی محترم بود و دیوانش متداول
 این رباعی از انجاست

گل صبرم از باد آشفست و بر خیت   و ز حالت خود حکایتی گفت و بر خیت
 بر عسبی عمر بن که خونین دل من   سر بر زد و غنچه کرد و بنگفت و بر خیت
 مراد قزوینی شاعری خوش بیان سیف زبان بوده در قزوین بامر معرفی قیام داشته
 و در سنه ۹۰۰ کاتب تصنیف بل حیاتش در نوشته از ویست

بای

رباعی

ای مولوی از کبر و ماخت گنده
هر که که کند بر تو سلام این بند
چندان حرکت کن که از روی قیام
معلوم شود که مرده یا زنده
محمی میرغوث الدین همدانی اصلش از اسد آباد است مدتی در ششاپور سکونت داشته از ولایت
بشزبند گداهند آمد و حج برآورد و بطل عافیت خانان بسری برد و در ششاد گدشت
از دست رباعی

هر فصل وی از عقب تو می دارد
هر جا شد ری ز عشق سوزی دارد
صبری صبری دلا که این شام فراق
هر چند شب من ست روزی دارد

رباعی

محمی بهوایی دل نوازی نرانی
در کوچه کس در سرائی نرانی
بیگانه می تمام عالم دیدی
ز نهار که حرف آشنائی نرانی
مضید اصلش از پنج دست از خطه توران پخوا و شاعری کم بر سخته در عهد شاهجهانی هستند
و او اهل جلوس عالمگیری در قتلان هستند من بقصه در داد از دست
روز یادم گشت زخم در سینه ترا
بچاک سینه من بخیه موج سوبان ست
تمام روز و شب بزم صرف راه غفلت شد
فغان که عمر چو نخل مرا خواب گذشت
گره از دل گشودن گز دست چاک می
پنجدین عقده خود بیرون چرا از خاک می آید
از نیکوایس غبار غمی نیست بر دلم
مانند غنچه خود گدازه خاطر خود دم
معنی کشمیری اگر چه قوت سامعند داشت ما بنا طقه را چمند گوهر معنی در رشته نظم نیکوتر
میکشید از دست

صدائی دل طپیدن از شکست زنگ می آید
زبان خامشی در پرده رسوا میکند مارا
میرزا ابوالحسن شیرازی بعد بهادر شاه خطاب قابل خان یافت و با آفرین لاهور

ربا داشت در عهد جهاندار شاه و محمد شاه متنازما ملاقاتش با میرزا منگج خانان بود و در عشر
ساکس نامه ثانی عشر در گذشت از دست ۵

در گریه فغان که غم از بسکه هوس بود هر قطره که از چشم ترم ریخت جرس بود
مرا هم باغبان حلق سیر باغ میداند نمیداند که سلمان چمن در استین دارم
مشتاق میرسد علی اصفهانی از خرد سال شوق سخن کرد و در اواسط است که راه عقبی پیمود

از دست ۵

کاش بیرون قدم از سینه دل زار مرا کشت نالیدن این مرغ گرفتار مرا
آخر دم دوست گشتی تو و دواغم که چرا دوستان را بنوازد از بهر تو دشمن کردم
مصیب شیخ قطب الدین خلف زار اله آبادی است تحصیل کمالات در خدمت پدر بزرگوار
و دیگر علما عصر پدخته از اکابر زمانه شد و حج گذارد و در مدینه منوره در خدمت اجداد دربار

از دست ۵

مردیم و هنوز بر لب من چون شمع فشرده دود آهست
ز قبل باغبان بیروت سرگران دارم که این بی خانمان ماتم چرا در گلستان ارد
گاه در بتکه گاهی بجرم سپر کند یار غارتگر دین ست حسد انداخته کینه
محمود خان بهادر شهابت بنام فرزندان نواب سراج الدوله بهادر بود و بهادر و بهادر و بهادر و بهادر
و شگاه داشت و در اتباع شریعت متنازیم است نواب آصفجه فخر عیادت بحال بیگانه است
و نواب والا بهادری آراکط بحفظ آو آب و تقدیم خدمات او تا همین حیات می پرداخته و خدمت کرده
مخلد برین شتافت از دست ۵

کناره گیر به پیری ز واصل مرویان که پرده دار حرمینا ان شب جوانی بود
ز جوانی گیسویش مانند بوی گشته ام از برای من عجمانی از رنگ نایل کشید
به ملا مردان علیخان شندی الاصل است که در مولوی وحیه الدین جوینوری در نحو فقه

و خط نستعلیق و نسخ و دستگاه کامل داشت و عبدالرضا ستین را در یافته و تذکره موسوم به مخبر
نکاشته در او اخبر نشسته ابتلائی مرض اجل گردید از دست ۵۰

حیف که رفت یارین بی سبب از کنار من دست نمیتوان گرفت عمر گر زی پائی را
با آنکه شد غبار من از آسمان بلند آگاه نیستیم که دلم خاک راه کیست
چرا نخل ز سبک کوئی یار سیکشتم ۶ ننگدخت غم او گر استخوان مرا
محمربان مولوی شاه عبدالقادر فخری مجلس از سادات رضوینیشا پوست شاگرد فیض
بلگرامی است کتب فارسی گذرانیده و استعداد علمی خوب بهم رسانیده فهم مند داشت و شعر خوب
میفهمید مع علم و فضل و تقوی و کمال بوده و در درس سخن شنید و نزد ابوالاجا محترم نیز بیست و فاش
اتفاق افتاد و در سیلاب و مصاف مدراس مدفون گردید و تصوف صاحب تالیفات است از دست ۵
خسته آن گردش چشم کش زحمت طیب
شب که بچیدم بسودای سیر زلف کسی هر نفس کز دل بر آید ناله زنجیر داشت
دستید صبح و بامید و عده جان بلبم ۶ چو شمع مدت عمرم در انتظار گذشت
علاج تارهای ساز از مضرب می آید شکستم ناخنی در دل گره از ناله و اگر دم
نه من باغ بهشت از عالم ایجاد میجویم قفس داری مکان از خانه صیاد میجویم
چندم دیرینه می باشد موافق با مزاج در سبوی کنه طبع آب میبندد حب
نیت و رگل شوخی بویی که در عطر گل است فیض پاکان از گداز دل و بالا میشود
محتاج چراغی نبود دشت غبارم چون کاغذ آتش زده خود شمع مزاج
دلغ حسرت را فروغی باشد از چشم ترم زندگی از آب چون یاقوت دارد و فکرم
عشق دامن زده بروی آتش دل مهربان آبیاریهای چشم تر نمیدانم چه شد
میر محمد تقی خواهرزاده خان آرزوست در رخت گوی فروزانه خود بود و در کهنه نو تر و اصف
بهادر میگردانید و فارسی هم دیوانی قریب دو هزار بیت گذاشته در او اهل نشسته آنهمانی

شده از دست

گفتم آن آتش سوزان سرطور چه شد دل اشارت بگر کرد که اینجا افتاد
 گر باین گنبد خرامی بگذری از طرف باغ سرور اشوق تا نهایت برقرار آورد
 منت میر قمرالدین مشهدی الاصل و الهوی الوطن در لکنو بسری برد و سیله مع کوز بجز
 خطاب ملک الشعرائی یافت آخر بجید آباد رسیده ده هزار روپیہ صلہ یافت سنی هزار بیت
 از وی یادگارست در کلکته بمهر چل و نه سالگی در شصت و دو گذشت از دست
 نقدی بکفت بود بحسنه آبر و مراد آن هم زد دست ریخت بنای بیب و مراد
 پراز اسباب بکفت شد جهان جای نمی یابم که بار خاطر غمیده را کیسو نم آنجب
 رسم دیوانگی از حلقه کیسوی توانست شور محشر ز خرام قد و بجوی تو خاست
 ماجد امیر الملک علی حسین خان بهادر میره نواب والا جاہ بود و نامی از الکهدراس مثل او
 بر خاسته و شاعری باین خوبی بزم سخن نگارسته بجدہ سالہ بود که در شصت و دو گذشت از دست
 بی اختیار گریه مستانه میکشتم و کف بسان شیشه نباشد عنان ما
 شمیم مشک از موج هوا چون با قدمی کید پریشان کرد و شاید شانه آن زلف سحر بار
 تاب پرواز نمانده است ز ضعف صیاد عبث از قید قفس میکنی آزاد مرا
 چه حرف میزد آن چشم سره گین یارب که هر که رفت بزمش خموش می آید
 ماجد نکند کسی پسندم خود نقطه آنخواب خوشیم
 حتی خورده و باده بود حاراندکی و اگر دنی است بند قبا یاراندکی
 مختار سیف الملک فرزند ثالث نواب والا جاہ است با وجود سستی مضطرب امارت نشسته
 شوق شعر و سخن در سر داشت و بصید غزالان معانی بدام مہانی می پرداخت در شصت و دو
 جهان فانی را وداع کرد و دیوانی مختصر از و بنظر رسید این ابیات از انجاست
 من نیل غم چاقسون خوانده و در گوش آب بحر در فریاد و حیران دین گردا بہا

ما

ما

ما

آز بس گداخت کاهش بهجرتو جان ما
 ز تونز سچ و تاب زلف اورا شانه میداند
 به نیم غنچه توانی که قتل جام کنی
 لغو و بالند اگر غنچه را تمام کنی
 ملکین میرزا محمداخر و بلوی نشسته در سناشت و جامه تجرید در بیتا بل نشد شاگرد میرزا
 غنیمای اکسیرت با حزمین ملاقات کرده و در فتنه احمد شاه و زانی بگنوه آمده و در سناخت
 سزیدار آخرت بر لبه از دست

که چون سبوی میکده بر دوش من در آ
 باد و آخر شد و دین میکده رفیقم برون
 که بیار محبت را میز انو بگرداند
 رقیبان گوش بر آواز و آواز زمین ترسان
 در کوی یار طرغه تماشا ابودکین
 رسوا شود کسی و تماشا کند کس
 معجز غلام محی الدین مدراسی اگر کافای نظر تحصیل کالات گذاشته و کسب استعداد در علوم
 سر رشته سخنوری بدست آورده معلم نواب عظیم الدوله بهادر بود شاگرد مولوی محمد باستر
 آگاه ست و فاش و سناخت و داده از دست

بهر که می گویم جام دل کف دارد
 از جگر چاک عشاق بستان بخیر اند
 بهیوده دست و پاچه زنی در طلب
 مطلوب تست جلوه گر اندر کنار دل
 مصحفی شیخ غلام بهانی ساکن امر و به مراد آباد بود و در گنوه بسمی بر دور فارسی بخیه ارد
 سخن نظم میکردند که مختصری در ذکر شعر و فرس ترتیب داده و در سناخت اقامه براده عدم نهاد
 از دست

جانم بلب وقت شمار نفس است این
 بنشین نفسی چو نفس باز پس است این

بر بیکسی کشته تیغ نظر افکن
در خاک کنون طعمه مور و گسست این
چون نعش مرا از سر کوبش گذر افتاد
انگشت بدندان شد و گفتم چو گسست این
معز می نیشاپوری گویند سه شاعر در سه دولت مرتبه یافتند که مثل آن در هیچ عصر نشان ندادند
ز دو کی در عهد ساسانیان و مختصری در عصر غزنویان و مختصری در زمان سلجوقیان شب عید
سلطان بابر کان و دولت بلال عید بحیثیت ناگاه اول چشم سلطان بر بلال افتاد خیلی شاد شد
و با اشاره انگشت دیگران را هم دلال نمود معز می بر بیل از بلال این رباعی بعضی نسبت

رباعی

ای ماه کمان شهر یاری کوئی
با برو آن طرفه نگاری کوئی
نخلی زده از زرع یاری کوئی
ورگوش سپهر گوشتواری کوئی
و فاش در شکسته بوده این رباعی هم از دوست

رباعی

گر نور مه و روشنی شمع تراست
این کاستن دین سوزن از بهر تراست
گر شمع توئی مرا چرا باید سوخت
و راه توئی مرا چرا باید گسست
مجدالدین بگر نبش کبیری نوشیروان میرسد بگر و نوگر را میگویند این حرف با ولایت کبری
منافات ندارد که بنیاد هم حرف را یاد میگیند بگر حاضر شیخ سعدی از آنک خطاب ملک الشیرازی
یافت بگر بتار نفس چاک پیر این دل چنین رفو میسازد
و گر چه چاره کنم عشق یار لشکر کرد
به تیغ قدر دل خسته به مسخر کرد
و گر بواسطه زلف خنجر افشانش
نسیم عشق دماغ مرا معطر کرد
بباد داد مرا آتش هوا می کست
که طعنه خاک ره او بر آب کوشتر کرد
زهر چه کرد دل من مرا ملامت نداشت
جز آنکه محبت شهر یار صحر کرد
گفتم که چراغ دوده باشی
افسوس که دوده چراغی

رباعی

یک عمر چو باد و ریایان گشتم
بیمید چو قطره موغان گشتم
گشت یکی زلف تو آیدادم
همسایه آفتاب تابان گشتم
سیر علاج از سادات جنابیت در قهید سیر علاج و در غزل الشی فخلص میکرد و بنده نقاب ز چهره
لیلی طلقان معانی میگشود از منظومات دوست لیلی مجنون مطلعش این است

ای عشق ترا جهان طفیلی
مجنون تو صد هزار لیلی
ز سینه هر نفسم آه جاگدا ز آید
چو آتشی که نشیند دمی و باز آید
محبی لاری از تلامذه علامه دوانی است و جامع فضیلت و خندانی در ملک شعر و سلطان
یعقوب با نظام دشت و تار زمان شاه طهاسب صفوی دقید حیات بود و توفیق زیارت حرمین
شریفین یافت و مثنوی فتوح الحرمین کما شئت بر قصیده تأیید ابن فارض مصری شرحی نوشته

از انفاس دوست

بهر تو آم کشند و تو آه نیکن
ای سنگدل چه آه گاه نیکن
از برای تو هر کس که شد تلخ سخن
تو با و یار شدی و دشمنش ماند بن
چون من از رشک نیرم که چو آیم بر تو
پرسی اول زمن سوخته حال دگران
محمود سلطان محمود شاه بهمنی قرآن نیکو بخواند و خط خوب می نوشت نوزده سال و نه ماه و

بست روز سلطنت کرد طبع نظم دشت این ایام است

حافیت در سینه کار خون فاسد میکند
خصتی ایدل که از الماس شتر میخورم
خضره سودا است در بیع متاع حافیت
میر و ماین جنس را از جای گیر میخورم
آنجا که لطف دوست و بد نصیب مراد
بخت سیاه و طالع میمون برابر است
محتشم کاشی در خیل سخن تاجان صاحب اقتسام است و در زمره ناظران استاد عالم مقام
مثنوی مختصری در بیع فاختانان دارد و مرثیه حسین بن علی امد غنما بسیار خوب گفته

و بدایت بدعت ماتم و نونه حسین از اهل بغداد در شصت و سه سالگی بمکه عزالدوله دیلمی رافضی است
موت او در شصت هزارم بوده و این چند بیت از دیوان او است

بصله دلش افکند بشیم آن تیز وید نهما
در آشنایی نگاه تیزتر آن لب گزید نهما
من خود ای شوخ گنگارم و مستوجب قهر
با من امروز مدارای تو بی چیزی نیست
تو که داغ تیره روزی نشود چه دانی
شب تار محنتم را که ستاره بشمارد
تو ای طیبیبا زین گریه گذر قدری
بر آن مریض که کارش ز چاره میگردد
و آمان سحر بر زده بر هلاک من
بر غم من تو با غیار صبح و شام میگردی
اول هلاک بر زدن دهنست شوم
نرسد شکر حسن بست نگاهی که تو داری
اگر من می شوم رسوا تو هم بدنام میگردی
تر کشش کش او چشم سیاهی که تو داری

از مخلص دوست بعد تمهید خزان

نمیدیشد ز خون مردمان مرگان بگردم
که رنج خوشگفت اندر کف شاه جهان نبرد
ماکلی از موز و نان تبریز فارس است میل طبع آزمایی داشت و تخم معنی در زمین سخن میکاشت

این دوست از قصیده او است
ای کار جهانی شده از جور تو مشکل
شکل که رو نقش ستمهای تو از دل
له ز در جفای تو دل دوست جهانی
چون مرغ ستم دیده عاجز دم بسطی
مرومی خواب حسین شاگرد ملا عصام دین حجر کی است در شعر و انشای سلیمه نفی زشت بپند
آمده در سلک امرا و پادشاهانی واکبری مشک گردید و در شصت و نه رخصت وطن حاصل کرد چون
بکابل رسید دست اجل آستین او را کشیده جانب عدم برد از مروی این ایات مروی
باز دست خویش کن طره شکستاب
شانه زلف شب با زنجیر آفتاب را
نموده روی بخواب و در پوده است مرا
غریب واقعه رو نموده است مرا
در و مندی هم سر کوئی بلا منزل ما است
شکن زلف بتان طرز شکست دل است

نیمه

نیمه

ملک قی ملک قلم و فصاحت و مالک از سه بلاغت مشهور سخن سرایان و معروف کنیه پیر است
در صغر سن بشتی شاعری افتاد و از قلم بکا نشان آمد و ایامی در انجا انجمن سخن گرم داشت
آخر تسویه قزوین شد و بعد چهار سال سری بیدار و کن کشید و در عیال پوز دهن دولت بزرگیم
عادل شاه والی انجا گرفت و جوهر قابلیت ملاطهوری مشاهده کرده و خضر خود را در حال جنگش
در آور و قضی در عریفیه خود با یک پادشاه از احمد نکر نوشته در بنیاد و شاعر خاکی نهاد و صافی
مشرب باند و در شعر رتبه عالی دار ندیک ملک قمی که بکس کمتر اعتلاط میکند و قره تری دارد
دیگر ظهوری که بجایت رنگین کلام است و در کارم اخلاق تمام انتهی و قات ملک قمی در شش
واقع شد دیوان غزل مختصری از و بنظر آمد خوش لفظ است اما معانی تازه کم دارد و تشبیه که
رکن رکن فصاحت است در کلام او بسیار کم وقع شده آین چند جواهر از خزانه ناطقه
اوست

دلم ز دل غمت صد هزار جایش است	کسیکه دوست بود با تو دشمن خویش است
آزین مرغ که بمیداد کار محبوب است	اگر وفانماید ستیزه هم خوب است
اگر چه مجلس مستان تهنی ز غوغا میست	ولیک صحبت شان خالی از تماشا نیست
مده رخصت که ریزد خون مردم چشم فشانست	که ترسم در صفت مشرب رسد دستی بمانست
بروز مشرب شهیدان چه خون بها طلبند	تبسمی کن و خاموش کن زبان همه
با احتیاط می عافیت بسا غر ریزد	که سنگ تفرقه خصم پایله داران است
پیام مست عمدان داشت ستم	که قاصد دست بزنبض خبر داشت
صلح کردیم من و غیر درین بود صلاح	ز آنکه جنگ من و او باعث رسوائی است
صد تم دیدی ملک یگبار سر کن شکوه	نیستی شرمنده لطفی زیات لال حیت
عاشق بهوس گرسه و کاری میداشت	جادو حرم چون تو نگاری میداشت
اگر کاش ملک بوالهوسی می آموت	تا در نظر تو اغتباری میداشت

آو بملاک من خوش و من ببقای سسراو
 ز خون خویش بر آن قطره می برم غیرت
 عرض این بود که از ذوق بمیرم و نه
 خایم و در برابر آتش نشسته ایم
 تا چند غم سود و زیان پرده بر انداز
 ندارم قوت رفتن بکوبش بخت آنم کو
 دوشینه می بودی و امروز بباله
 باندک سوزشی پروانه ز لان گرفتاری
 سازد بخت تحت درون فسر دگان
 آب شمشیر شهادت شست گرداختلان
 خون چکان ست ملک تیغ ستم می ترسم
 دوش کردی حذر از هم نفسیهای فلک
 از آن بوسه و صلم سپیدار کند
 مسیح حکیم رکن کاشی سیجا و سیجی تخلص میکند شاعریت عیسی تخلص مزاج سخن و درس
 خادم طبعیت سخن روح آفرین قوالب کن میرزا صاحب نامش تعظیم برده و گفته است
 این آن غزل حضرت رکن است که فرمود
 در فن طبابت نیزید طولی داشت و اثما تخلص خود بطور میرزا ناید سالها از صاحبان شاه
 عباس ماضی بود شاه مکر رستل او را بر تو قدم خود برافروخت آخر مزاج شای سخن
 شد حکیم کم التفاتی شاه مشاهده کرده از ولایت برآمد درین باب گوید
 گر فلک یک صبحی م با من گران باشد
 و خود را بدارالامن بپند کشید و در آستانه اکبر پادشاه با سودگی میگذاشت و از زمان شاه جهان

مغر ز زیست در لاشه بنا بر کبر سن الهام خصمت مشهده نمود و درین رقت توفیق زیارت
 حرمین شریفین یافت و بایران دیار برگشت ادبی نظری گوید
 میان خنفسان خواستم سیار را   هزار شکر که دیدم حکیم رکن را
 سفینه سخن از ورطه بیکتار آمد   گذر بساحل ایران فتاد دریا را
 کس شراب جوان نشسته طبیعت او   نوید عسر طبعی دهد اطبا را
 ز می سباده تهیدست ساقی که رساند   بپای کوس صراحی پیاله مارا
 و بعد زیارت روضه رضویه مجاذبه حسب الوطن متوجه کاشان گردید و فائش در تله واقع شد
 کلیاتش قریب بصد هزار بیت است چون سخن چنین مترسیازد
 اگر خواهی که سخی زور فقر و سلطنت با هم   بچینه های مغفوری بن کشول چوبی را
 سبزه مال است در زیر درخت میوه دار   در پناه اهل دولت هست خواری بیشتر
 در هر کج و روز و صبورم که از فراق   چون شغل تو بریده ندارم خبر منور

رباعی

هرگز نشدم بسوزنی باز کسی   دین دیده ندخست چشم بر تار کسی
 صد شکر که در جهان نیستم هرگز   تحت انگی بزیروستار کسی
 راست گویم جرم آن چشم ناک است   گر بپای عاشقی غاری درین صحرا علیید
 پروانه صفت اول شب سازد بلام   چون شمع مرادم سحرگاه مینداز
 پیش کسی که شکوه بر من از جفای تو   او هم بجانم تو شود چون خدای تو
 در بزم عاشقان چو برآرم ز سینه آه   چون بزمی که دو دکنده درم افکنند
 طاهر شیخ محمد علی اکبر آبادی از ماهران فن و ساحران سخن است در اصل هند و پسربود معتقم
 دامن دولت دارا شکوه مخاطب بمیرید خان انجام کار ترک علایق دنیوی گرفت و خود را
 بپایه والای درویشی رسانید و آدم و اسپین پای استقامت افشرد از انفاصل و دست

در عشق جز بزرگ نباشد فراغ ماه
 مراد یوانه دار و طرز عاشق هر آن طفلی
 در کوی خود به تیغ جفا میکشد مرا
 و آلم حلقه زلفت از تعلق آزاد است
 اگر مایه نفس ز پایی نشیند روز دست
 چون صدف که قطره آبی شود حاصل مرا
 گهی حریه خوشش آید گهی پلاس مرا
 طاعت ما غافلان هرگز نیاید در حساب
 به عشق بهیچ خودی یار مبتلا شده است
 تصویر خیالت زدلم محو نگردد
 چه شد که ساخته بیگانه عشقت از خویشم
 بهیچ مردن خطری در پیش است
 پیروی که زمان ناتوانی است
 تا را اطلاتی نبود از جهان تلخ
 من از بیابانی پر دانه فانوس میوزم
 خون شمع صفت زیت روشن و بر است
 بهیچ خورشید گزند می نرسد حسن ترا
 آسمان شوش گفته و بر خویشین مبال
 ز دایع عشق تو حاصل شود سیه روزی
 نسبتی هست دل تنگ مرا با دهنست
 هرگز دل از گفته مکرر نمی شود

غیاز کفن که پنبه گذارد و بدایع ماه
 که برگ گل نمیخوردند و دیوانه خود را
 جانم فدا می او کند بجای میکشد مرا
 قفس خلاص کند مرغ رسته بر پارا
 جز گرد و باد کس نشود همفلس مرا
 از گلو تا بگذرد گرد و گرد و دل مرا
 قرار نیست چو سوزن بیک لباس مرا
 کی رقم در نامه اعمال گردد فعل خوب
 بلای عاشق بیدل یکی دو باشد است
 عکس تو در آینه من نقش نگین است
 بس است اینک مرا با تو آشنا کرده است
 چه قیامت سفری در پیش است
 خاکستر آتش جوانی است
 هستیم در جهان چو زبان روان
 که در پیراهن یار است و گرم جستجو باشد
 این نه خونی است که در گردن قاتل باشد
 چشم به هم برخ خوب تو خیران گردد
 از جامه که هفته دیگر کفن شود
 چو دوده که ز لوله چراغ میگیرند
 بکشایب سخن تامل من بکشد یاد
 حرفی است خامشی که مکرر نمی شود

آرام ابد سید بد کسی شهادت
 شب و اغمما ز وعده جانانه سوختیم
 سیاه صفت مضطرب کشته شدن باش
 صد شمع از برای یک افسانه سوختیم
 پاره بود از من و سال از آن در گریست
 تا نصیب که شود سال در صحبت او
 میلی بر روی میرزا قلی از اترک بود و چون و خلق سخن داشت و از روز عشق آگاه بود
 و طبعش در نظم شگفته و دخواه صاحب دیوان ست طرز و سلیقه شعر آخنان دارد که اگر چندنی گیر
 زنده میماند کثری را از خام کاران زمان او دل از سودای شعر سر میشد سالها در خدمت نو نگ
 خان بود و در هیچ او تصاید دارد و آخر میگویند که بحیث بدگمانی بفرموده خان مذکور چیزی در
 کاسه او کردند تا از جسم گذرانیدند وفات او در ماه شوال این اشعار از دست
 بسکه مردم بفریب از ره دیگر گذری
 نه آشنا و نه بیگانه نسب را نم
 بقیه است دل اندر بدن کشته عشق
 امتحان نام نند دل سستی گرتو کنه
 جان بعزم رحلت من شد و ز معنی که دل
 در فرات زان نمی میرم که ناید در ولت
 منم از زخم دل آن نیم جان صیدی که بر جان
 یار خواهد که بمرگم شود آسوده و من
 منم و دل خرابی بتوی سپارم او را
 دم آخر ست دشمن بمنش گذار یکدم
 سازد خموش تا من حسرت فرو دهر را
 بطفه وعده و صلی که داد غیر مرا
 همانا در میان باغی حرف قتل من و اکر
 هیچکس بر سر راه تو در گذر نشیند
 که اختلاط چنین را کسی چه نام کند
 دیگر از یار ندانم چو کشت دارد
 خویش را چند باین حیل شکبیا دارد
 در چندین ساله امید در مان یافت
 کین ستم نادیده روزی چند با بجم نشناخت
 ترحم میکند صیاد و بمل میکند زودش
 شرمساری برم از محنت جان کندن خویش
 بچه کار خواهد آمد که نگاهدارم او را
 که بصد هزار حسرت بتو میگذارم او را
 گویشونده ام سخن نا شنوده را
 ز سادگی سبب انتظار من شده ست
 که سویم گوشه چشمی در آشنای سخن داری

بوقت گفتگویم روشی برآبی و من خود را
 پس از عمری چو نسیم بعد تقریب در پیش
 متیاب پرش من چون امید صحت نیست
 بقای من چو گفتگوست با تو مرا
 تو با رفیق و سیل تنافس داری
 یتیم خویش را و ابسته از سودای او
 چه شد که میگذری و شبانه از سیل
 بآلین تو آن عیسی نفس می آید میلی
 کسی اگر سب وصل یار من شده است
 غافل من رسید و وفار ابلهانه ساخت
 تا از جفای او بر هم خون من بر نخت
 در پهلوی اختیار بر هر سونظری داشت
 غایت ناکسیم بین که باین رسوائی
 بنیت بدین که میلی نکند غیر جفا
 ز دیدن تو دلم لذتی برد که فلک
 بی اعتبار پیش تو خلقی بحکم عشق
 و بدگمانی خود شر مسارخواهی شد
 زود تسلیم کن جان بخداش میلی
 شب که بزم خویشین و دیدن خراب را
 دلم ز دست تو آسوده است و میدانم
 چون کنی دو دم گاهی کن بهر احتیاط

دهم شکین که شاید گوش برآ و از من اری
 سخن از دعا می کن کند تا زود بر خیزم
 بحال مرگ مرا دیدن از محبت نیست
 که تاب فاشیم با وجود حیرت نیست
 تغافل که کم از صد نگاه حسرت نیست
 تا فریب عشق من کم سازد انتغای او
 مگر تازه کس را شکار خود کرد
 که از شوق قد و دمش مرده صد لبر خیزد
 ز سرگرائی او شر مسار من شده است
 انگند سر به پیش و عیار ابلهانه ساخت
 بی رحم بین که ترس خدا را ابلهانه خست
 گویا ز نهان آدن من خبری داشت
 اگر از یار پرسند مرا نشانند
 خرد سالیکه وفار از جفا نشانند
 لغو و بالند اگر فکر انتقام کنند
 بیچاره میلی از همه بی اعتبار تر
 مباش ایتمه در بند امتحان با من
 دست و پای زن و از عمر و دلیلت گیر
 رفت برون ز مجلس و کرد بهانه خواب
 که غیر بی نبرد لذت خدا نک ترا
 رشته می بندد بر یامرغ دست آموز را

با آنکه پیدن ما آمده مریم
کایا که پیدر خانه ما را
باغیر نشینی و فرستی ز پی ما
آز که ندانده کاشانه ما را
منظمری کشمیری صاحب دیوان است از طرف اکبر پادشاه در وطن خویش بخدمتی متعین
بود از دست

فرای آینه گردم که داستان مرا
درون خانه بگلشت بوستان دارد
محی الدین شیخ عبدالقادر جیلانی سرمد اولیاء کرام و صوفیه عظام بود مذہب معتزلی دوات
ماورای کمالات علمیه و علمی دیوان شعر فارسی هم دارد این ابیات از دست
گرمیایی بسر تربت ویرانه ما
بنی از خون جگر آب زده خانه ما
شکر الله که نمرودیم و سیدیم بدوت
آفرین باد برین همت مردانه ما
محی از شمع جلی جالش میخوت
دوست میگفت زهی همت پوزار ما
زهی بدوت ندادم هیچ رگدزی
بگوشه ساخته ام چون نال بی ثمری
معین الدین شجری چشتی زبده اولیاء و قدوه اصفیاست از غایت شهرت محتاج ترجمت نیست
دیوانش بلاخطه در آمد این چند بیت از انجاست

ز پیش خویش بر افکن نقاب دعوی را
ببین بدیده صورت جمال حسنی را
آهی ترا بطور دل هر دم تجلای دگر
طالب دیدار تو هر خطه موساسی دگر
من چگویم که مرانا طقه در هوش آمد
بر دلم ضابطه عقل فراموش آمد
نکته او شش دلم گفت و شنید ز لب یار
که نه هرگز بزبان رفت و نه در گوش آمد
محمد الدین بغدادی از کبار اولیاء است مرید شیخ نجم الدین کبری بود این رباعی از دست

رباعی

فردا که شود مدت عالم کم و کاست
سرمایه از خاک بر آید چپ و راست
بیچاره تن شمیم من غرقه بخون
از خاک سر کوی تو خواهد بر خاکست

عظمی

محی الدین

معین الدین

محمد الدین

محمد ثغالی طوسی سر حلقه و آشنمندان و سر دفتر زمره کاغذان بود مصنف کیمیای سعادت و
احیاء علوم الدین و دیگر تالیفات نافهت پنجاه و چهار سال عمر یافت و در ششمه هجری
رحلت کرد از دست

ما جاسه نمازی به چشم کردیم   وز خاک خرابات تیمم کردیم
شاید که درین میگرد یادیم   آن یار که در صومعه‌ها گم کردیم
ملک مشندی در متنبان شاه عباس ماضی منسلک بود این ابیات از دست
اگر بسیر چمن میروی قدم بردار   که همچو رنگ خنایر و دهار از دست
از اول عمر میتوان یافت   کین فتنه آخر الزمان است
سیاه خانه بیرون کوچه بایت الحزن باشد   نینخواهم ترا بیند کسی گو چشم من باشد
ملک طیفور اندجانی در عهد شاه طهماسب بود بقرون آمد و بهشتبازی و هرزه گردی
میگذرند از دست

امروز صبح گرد و یار ندارد   شاید که در آن رهگذری چشم تری هست
تو یاد آمدت میدهند هر روزم   تو فارغی و من از تهناس می‌سوزم
تاله من شده گریه باعث در دهر تو   دست دل گیرم و بیرون روم و نشو تو
مشفق هر وی در عمارت تولد شد و در عهد اکبر بادشاه بهند آمد از دست
زستی درشت قصد کشتن من چشم شملایش   قدش بر خاست بهر غرور و زلف افتاد در پای
مانی شیرازی بتقریب شاه اسماعیل صفوی مخصوص بود قبرش در سرخاب است در وقت شهادت
غزلی گفته مطلعش نیست

مرا بچو بکشتی طسریق داد این بود   ز بادشاهی حسن تو ارم مراد این بود
همیشه دایم غم بر دل خیزین بود   گلی که چیده ام از عاشقی همین بود
کسیکه بر تو میرد چه غمش باشد   که چون تو سرو قدی غل تمش باشد

فصلی در
تاریخ

فصلی در
تاریخ

فصلی در
تاریخ

فصلی در
تاریخ

فصلی در
تاریخ

بر کاکلت گره فزن از سر و ناز من کوه ساز رشته عمر دراز من
منصفت طهرانی عادل شاه دکن خدائی ست در زمان شاه جهان بادشاه هند که بون
برگشت از وی ست

باز شتی عمل چکند کس بهشت را با تم سراسر است خانه آینه زشت را
همچو کوه از خاکساری بر زمین سپیدم میتوان دریافت از افتادگی روز مرا
تا کی خدای گر پیرسانی بگوش خلق یک کاسه آش می پزی و شور میکنی
مسید خان خواب دیوان در فن نظم و موسیقی مهارت تمام داشت از اعظم امر از تملکو بود
در دولت شاه طهاسپ صنفوی خدمات شایسته کرده و در حق باقین قظم روا داشته
ناگاه از دیوان قصالبیاست رسید مردم از آزارش نجات یافتند این بیتا از ویست
گذشت عمر و ز غفلت من آخیان بهستم که هیچ توبه نکردم که باز شکستم

رباعی

آرسته آمد و چه آر استنی دل خواست بشوید و چهل خواستنی
بنشست بی خوردن بجاست قیصر بی هیچ شستنی چه برخواستنی
محمد بیگ و غستانی لاله کوهسار خدائی ست ملازم شاه عباس ماضی بود و شاعر معنی است
از ویست

چنانچه سایه شود محمود میان دوشمع ز جبار و مچو بآیین رو برو گردد
مفلسی تو نگه هموره سخن رسی ست از سادات مشهد بود ناگاه جذبه باور رسید دیوان
گردید از ویست

ای ورق رخ تو امیم کی و لام دو وزخ و زلف تو مرا صبح کی و شام دو
گفت که بوسه از لبم نسیم و نقد چون خری گفتم اگر گرم کنی نقد یکی دوام دو
منسل جوسه ابدال و ش بود و صاحب سخن خوش این مطلع از ویست

خال و نقد لم از دیده روشن کشد   همچو دزدی کو شمع خانه از روزن کشد
 مشتری مهر چرخ گستریست از شعر از نامور تر آبادست و معاصر جامی از دست
 ساقی اگر سیم نه در هوا می گل   دست من است و دهن ساقی و پای گل
 مومن عبدالمومن شاعر خوش سخن است بر مزار جامی مجاور بوده از وی است
 درواکه در عشق تو گفتن نمیتوان   این درد دیگری که نهفتن نمیتوان
 ملا محمد برادر کوچک مولانا جامی بود و سیف فروش مصطفی کنگامی از دست
 بام بر آ و جلوه ده ماه تمام خویش را   مطلع آفتاب کن گوشه بام خویش را

رباعی

این باده که من بقیه بلب می آرم   فی از پی شادی و طرب می آرم
 زلف سیاه تو روز من کرده سیاه   روز سیاه خویش لبش می آرم
 مجنون مشدی قیس وادی سردی بود از خوشنویسان نامی و معاصران جامی است میگوید
 ابو عظیمیوم و زار زار میگیریم   بدین بهانه ز هجران یار میگیریم
 مجتبیائی شیرازی ما بر این نکته طرازیست و شاعر مشاعر نکته پرداز می این دو بیت
 از دست

سر و مجلس عشاق آه و افغان است   در و پیاله که بریز چشم گریان است
 خیال بوسه بران گردن بلند بسند   لبی که میرسد انجالب گریان است
 مقیم میرزا مقیم کنابدار صفایانی صاحب طبع بود این شعار از دست
 بسکه ز آمد شد پیغام چک خون نیاز   از دم تا بدل یار خیابان گل است
 از تو ای ناله بشنیم که در غایت شوق   بیشتر بر سر آن کوی رسیدی از ما
 مدح و شوی میربارک خان همدانی از آدمی زادگان جوینده در زمان شاه سلیمان بوده شاعر
 سراب پوش و طراح سخن پر جوش و خروش است میگوید

مستوفی

مومن

ملا محمد

مجنون

مجتبیائی

مقیم

مدح و شوی

عشق آن روز پس حد کمال انجامید که پدر عاشق فرزند شد و عارنداشت
 ماهی تبریزی از صحبت عالم تبریز بخید و بشیر از رفت و از امام قلیخان والی انجار عاتیا
 دید از دست

سوفت جانم حسد خا سر دیواری هم بصحراش سری هم بگلستان لطف
 نیکیویم که بر بالای چشمت نیست ابروی ز بار حسن خم گردیست این ترازوی
 میر چکامه بصب میر خشکری شاه جهان پادشاه سرفراز بود آخر ترک خطا کرد و خانه نشین
 شد و این بیت گفت

کناره جوی ازین شت اتخوان شده اند سگان آن سر کو خوش مزاجان شده اند
 میهم شاه میهم شاعر سلیم بود از مریدان شاه برکت اند ما کن بار هر در دلی میگردد رانید و با
 میر آزاد بلکه امی رابطه آشنائی داشت از دست

خو استم دست زمهرای جنون بردارم خار دامن گرفت آبله در پافستاد
 آنکه از دیوانگی مست و خرابم که دست حلقه زنجیر از موج شرابم کرده است
 مسلسل ختمائی دل بد امان است از چشم بدست مردمان تسبیح هر جان است از چشم

معنی محمد سیح بن اسماعیل مسیح وضعی عهد بود از اجل تلامذه آقا حسین خوانساری است در
 اصنافان بزم کرای اولی الالباب بود و شیخ محفل زمره احباب تا آنکه رحل اقامت بشیر از انداخت
 در علوم عقلیه و یونان بود شیخ علی حزمین ترجمه او در تذکره خود تفصیل نوشته و قصیده مرثیه خود
 که در حق وی گفته آورده در عربی مسیح و در فارسی معنی تخلص میکرد و این چند بیت از دست

شمعی نزد از دست تو بر سر گل داغی روشن نشد از پر تو حسن تو چراغی
 غم نیست اگر دل غم بسیار ندارد این بسکه بمن عیش سر و کار ندارد
 از شرم گل روی تو چون رشته گوهر از دیده نگاهم عرق آلود بر آید
 همین بس است که می بایدم جبار تو ز نیست و اگر حکایت شبهای انتظار میسر است

سرشب نیم شب چون گوهر مقصود میگردد
 باین امید من هم دانه بر خاک میریزم
 گر قنار ترا چون جوهر شیر از حیرت
 سخن از ناتوانی بر لب اطهار می چید
 ز عذر کرد و با منی خجالت بیشتر دارم
 بخود تسبیح من از شرم مستفاد می چید
 یکشب بکام شوق در آغوش خود مرا
 میجو استم زد و رها نشا کنم نشد
 محمد گیلانی بفضائل حمیده ارسته بود و بنفون عذیده پیرسته در شاعری سلم اقران و شکل
 پسندان هر دیارست سیر از صاحب گفته اگر چه شعر کم دارد اما آنچه دارد منتخب است از سبک
 دل روشن بتقریب هوس عشق آشنا گردد
 اگر خواهد که آب آتش شود اول هوا گردد
 طبع خواری قناعت سر بلندی با می آرد
 بسر گل تا توان بودن چراکش خایا گردد
 بی بکار خویش بپشم نی بکار دیگر
 بر تربت شهید تو ای گلخندار نیست
 چو چرخ روز میوز و مرا این زندگی
 شمع که رشته اش رگ بر بهار نیست
 ما هر محمد سعید گیلانی شتی علی حزمین او را در رشت که وطنش بود در حالتی که عمر شانزده سال
 در گذشته بود دیده شوری در داغ داشت و همچنان سرگرم شاعری بود و با آنکه اعمی شانه شوی
 کتاب ضخیمی بنظر در آمد اشعار بنحیده و دان بسیار داشت دوست
 شب وصال نبود آنقدر که دامن یار
 بدست دل بهم و دامن سحر گیرم
 در بزم سخن خجسته مرغان بستانم
 خاموشم و خون میچکد از تیغ زبانم
 فواره آتش شودم آه جگر سوز
 بر داری اگر مهر خموشی زد با نامم
 عمریست که در انجمن وصل تو چون شمع
 می سوزم و یک حرف نیاید بزبانم
 مختار بلا اعتبار بهماندی ستوده اطوار آرمیده روزگار بود از تلامذه علی حزمین است از سبک
 کی بکشتن آرزوی وصلش از دل میرود
 روح من چون سایه از ذبال قاتل میرود
 بخور پر تو خوشید آتشنا نشو
 فریب خورده این گرد آسایشو
 مرا ز آتش و آب این نصیبت است بیا
 که با مصنا خب تا جنس آتشنا نشو

محمد گیلانی

نیم شب

محمد گیلانی

ما علی قلیج خان بیگ از اوس شاموست از اقربای علی قلیخان ایشک آقاسی شاه عباس
باصنی از جانب او داروغه لاکه ری بود و او را شیخ الاسلام حکام میگفتند از دست

نیم صبح بر جرج تیش است
حمیر جامه بر پیار بار است
نوادر گوش مخزون بانگ نوح است
شکر در کام نخلین زهر بار است
گهر در چشم محنت دیده سنگ است
سمن در پای ره گم کرده خاک است
مقیس حسن بیگ از طرف پدر ترکان و از طرف مادر از اقربای جهان شاه بود این اشعار

از دست

مراققا دور آل تشی از جای کر غیرت
نمیخواهم که چشم غیر بر خاک ترم افتد
ندار و بیم از هجر تو جان در دفرودم
که میدانم که درد اشتیاقت میکشد ز دلم
نمان شود ز خجالت چو بیندم قاصد
ز بسکه گفته دروغ از زبان یار بمن

رباعی

افسوس که اهل خرد و هوش شدند
وز خاطر یکدگر فراموش شدند
آنانکه بصد زبان سخن میگفتند
آیا چه شنیدند که خاموش شدند
محمودی عبدالحی نام در ایران کسب کمالات کرده و در سنه ۱۰۸۰ هجری از میرزا تقی صفوی
التفات بی غایت یافت و در سنه ۱۰۸۰ هجری در کوچه خاموشان گذشت از دست

خواهم ز بتان شعله داعی بلعد بر د
این هم دل من نیست که با من نگذارند
رہی در پیش دارم کاخ عمرت انجاش
بهر جامم گم آسایش و به منزل نهم نامش
صفیری سرنزد در هیچ حال از من مگرتی
که در ادم آدم صیاد غافل اخبار کردم
بوی گل نمیرسد آه مگر ز بخت من
خواب گرفت در چمن قافله نسیم را
معروف تبریزی طبع نظم داشت این شعر از دست

وقت باطمینان ناله از رفتن جان است
از یار جدا میشوم این ناله ازان است

محمودی

محمودی

محمودی که گویان کنش شدند

محمودی

محمودی

معلوم محمد حسین بیگ تبریزی خوشگوست میگوید
 جواب نامه ام از بس زبانیان دیر می آید
 جوان گریه و دقاصد بکوش پیری آید
 موالی اصلش از خصبه تونست شعر بسلیقه میگفت از دوست
 بسویم یک نظر ناکرده دهن پر کشید از من
 نمیدانم چه بد کردم نمیگوید چه دید از من
 مجدالدین دایه در مراتب سیر و سلوک پایه عالی داشت و دلش از خیالات غیر خالی در دست
 در بخت اوقات یافته و در مقبره شیخ جنید مدفون شده از دوست
 هر سبزه که در کنار جوی رسیده است
 گویی ز رخ فرشته خوبی رسیده است
 تا بر سر لاله پا بخواری نه نه
 کان لاله ز خاک با هر وی رسیده است

رباعی

صحرای گل و لاله بیارسته اند
 در عیش فرو رده و زغم کاسته اند
 در خاک عروسان چمن خفته بند
 امروز قیامت است در بغاسته اند
 مسرور آقا رضی در کمال آرام و آهستگی و نهایت بی تعلقی و وابستگی بسری بر طبعش
 خالی از امتیازی نیست از دوست
 این ساکنان کوئی خرابات همتی به
 من میروم بکعبه بشمار ادا کنم به
 فیضی عجب یافتم از صبح بربیند
 این جاده روشن به میخانه نباشد
 مخلص میرزا محمد قمی اصلش از قریه فراق است طبع سوزون داشت اما اشعار مست
 کم دار و از دوست
 گل را چنان بروی تو نسبت کردی
 تو شمع آفتابی و او شعله نه
 گفتمی که از من آنچه شنیدی بکس گو
 حرفی نگفته که توان گفت با کس
 مشربانی قوی تو کرمی مشرب بود آخر ترک تعلق کرده بنای شعر نهاد و شاعرند پس گردید
 از دوست

معلوم محمد حسین بیگ تبریزی خوشگوست میگوید

مسرور آقا رضی در کمال آرام و آهستگی و نهایت بی تعلقی و وابستگی بسری بر طبعش

مخلص میرزا محمد قمی اصلش از قریه فراق است طبع سوزون داشت اما اشعار مست

مشربانی قوی تو کرمی مشرب بود آخر ترک تعلق کرده بنای شعر نهاد و شاعرند پس گردید

گرویش سیدان تو چون روز جزا جمع
مشفرد اوقات بعلیچی گری میگذرانید از شوق نعل در آتش بود آخر الامر بخت مرا
میل کرد و نزد آقاخان وفات یافت یافته از دست ۵

بجو داز زمره مرغ گرفتار شدم
دیگری یاد تو میکرد و من از کار شدم
مومن یزدی شاگرد میرزا جان شیرازی ست در انواع کمالات یگانه و با خواص آشنا
و با عوام بیگانه این رباعی از دست ۵

مومن ببدی نیست کسی مانندت
وین طرفه که خلق نیک بخواهندت
یکچند چنان بدی که خود میداند
یکچند چنان باش که میداندت

میرزا مقیالی بخاری نصیر آبادی جوانی بود در کمال مردمی و درویشی و در نهایت دلنشینی
و صافدلی مداح شاه سلیمان صفوی ست این مطلع پیش او خواند و پسند افتاد ۵

پزیشان نیست مارا خاطر از بی برگی بارها
چو گل یک غنچه دل داریم و صد امید و آریا
وی و عهد خلدن بکن بد کن آمد و در عصر فرخ سیر سیف الدوله عبدالصمد خان ناظم لاهور پست

و صد سال عمر یافت و در ۱۳۰۰ درگذشت صاحب یوان ست از وی می آید
پی تبروم چمن شوخی نیز گمش را
غنچه گردیدم و گل گشتم و بو گردیدم

مخلص اندرام بهتری لاهوری الاصل ست مخاطب برای رایان شاگرد بیدل و مغزی
آرزو در ۱۳۰۰ قالب تپی کرد وکیل اعتماد الدوله قمرالدین خان وزیر بود از وی می آید ۵

ز حال بلبل سکین نداریم اطلاع اما
بپای گلبنی دیدیم شست استخوانی را
با بلبلان شریک فنان میشدم و سله
نگذاشت فضل گل چمن باغبان مرا

بگلشن چند سرودی دیدم و فریاد سرگرم
که یادم داد رنگین صحبت یاران موز و نوا
بر و سودای سوز زلف تو از خولش مرا
سفری دور و دراز آمده در پیش مرا

گرد باد آینه غیرت احوال تو بس
آرمیدن همه گر خاک شوی دشوار ست

ستین شیخ عبدالرضا فی اصفهانی صاحب رای زرین و سخن مست سلسله نسبش با ملک
اشتر میرسد مروی در ویش سیرت خانی مشرب بود خلق و شکستگی بدرجه کمال داشت و صحبتش
همشگینان را سرسرایه سرور می افزود از معاصران میر آزاد بلگرامی ست ترجمه او در خزانه
عامه تفصیل از انشای ستین مرقوم ست با نواب شجاع الدوله بسری برد و فائز در شاه
واقع شد از وی می آید

چون شمع صرفه نبرد کس ز کین ماه
آتش زبانه میکشد از استین ماه
چشم او اظهار دل از بیم سوا می نکرد
دزد و پنهان میکند چندی متاع برده
خاطر مار از چرخ امید جمعیت خطاست
باغبان کی دست می بندد گل شمرده
تدبیر عقل مانع دل بردن تو نیست
از پاسبان حذر نبود و زو خانه را
اندک ای خار ره امداد که سر پنج من
صرف در چاک گریبان شد و من قلیت
همه زار و ز جزا تاب سوال ست و جواب
نموان با تو سخن گفت قیامت این ست
هر خطه مکش سر بزبان آوری ای شمع
از گداز غم غبار خاطر ام کسیر شد
آدم از روز ازل خورد و فریب شیطان
بدل نقش دلائی سرور آخر زمان باشد
عقیق من بنام خاتم پیغمبر این باشد

میرزا معزالدین از تبار زه عباس آباد اصفهان ست با ابراهیم شاه برادر زاده نادر شاه
صحبت او گیر افتاد و چون نوبت سلطنت بابر ابراهیم شاه رسید میرزا مختار کل گردید و بقلب
روزگار بجید آباد آمد با آزاد و بطعام داشت در شاه آباد و ولایت کرد این

ایات از وی ست

چشم از نیمه ارم شاید بروز نگاری
آرد بدیده من از کوی او بخبار
در خیال تو چو از خواب گیران بر خیزم
بچو آینه سراپا لکران بر خیزم

ناله

میرزا معزالدین

شادم ز قرب بعد که تا قطره از محیط ۴
 دوری نکرد و باز نیامد گهر نشد ۴
 مرشد نیز و جردی مرشد سالکان جاده سخن است و صاحب تلقین قرائان این والا فن از
 وطن خود برگردی شد در قند بار جاذبه التفات میرزا غازی عقل پایی او گردید و در آن طبقه
 کرسی نشین عزت گشت و مرشد خان خطاب یافت و بعد شهادت او بار دوی جهانگیری وصل
 شده با مباحثان بهرمنی بر در سنه نشین و الف از لباس عنصری برآمد زبان خوبی ملحد و سخن
 بقدرت میگوید و یونش محتوی بر اقسام شعر است این چند بیت از طبع بلند است ۵
 آن دیده کو که جانب قاتل نظر کنم
 بود تا گوشت با هم قفس معراج پروازم
 چشم عاشق نیستم تا چند حیران ز لبت
 تا دور روی جمع کردم زین پریشان ز لبت
 دل سوخته در پس دیوار نباشد
 اینقدر آخر نمیداند که من دیوانه ام
 شکوفه ریزد از شاخ بر سر پنجه
 ز بسکه لطف هوا کرد در زمین تاثیر ۴
 هزار جا بزند ریشه ناله شبگیر ۴
 که شعله چون می گلزنایک بگذر روز حیر
 را بهی پیشیم بے نشیب است و فراز رابعی کز انجاش خبر ندارد آفتاب ز
 چون ناله زار عاشقان پست و بلند
 مطیع تبریزی طوطی بی بدل و مطیع استاد ازل است میرزا صاحب مصرع اورا تصنیف میکند

و میفرماید ۵

جواب آن غزل ستاین گرفته است مطیع
 کلب کعبه و تنه در جیب دارم

سطلج تجارت پیشه بود و از دیار خود میسرند خراسیده روزگاری حنا و ثبوت طره اشخار

پیرایه عارض ورق میشود

آه که مرا ز دل پر درد بر آید   چون شاه سواری ست که از گرد بر آید
چو وسعت عدم در خیال می آید   ز تنگنای وجودم مال می آید
میر محسن رضوی مشهدی از افاضل عبدالکبر پادشاه ست گاهی بشعر طبع آزمائی میکرد

از دست

نخواهم مهربان با خوشتن در پیش اغیارش   که می توهم که غیری بیند و گرد گرفتارش
دل بردن من سر و قدی غنچه دمانی   رسوای جهان ساخت مرا تازه چو لانی
موجی قاسم خان بخشی از امر از و فزون بود شعر را خوب میدانست و میگفت در قلوب التواضع
گفته شتوی در متع یوسف زینا شمشیرش هزار بیت دارد آخر عمر ترک نوکری کرده و
استغفار نموده گوشه عزلت گزیده و چه خوب کردی اگر از شاعری نیز استغفار گفتی
وفات او در آگره و در شرف اتفاق افتاد از وی ست

ظاہر باد غم چیت دار و سرگران مارا   بیاساقی و از عنمای عالم دارمان مارا
ساقیاتا کی ز دوران شرح بد حالی کنیم   شیشه پر کن که یکساعت دلی خالی کنیم
میر معصوم پسر میر حمید رحمانی کاشته و برادر میر سنجر ست صاحب بن ثاقب و مجروح
ابو طالب کلیم و میرزا اصحاب بود با حسن خان حاکم هرات بسر برد و در عهد شاهجهانی قصد هند
کرد و در لوزنجی بنگاله افتاد عظم خان ناظم بنگاله میرزا باعزاز و احترام پیش آمد و لوازم
قدر شناسی بقدریم رسانید سکون باین خوش عیاری رواج میداد
مرا کشایش خاطر نه از گشتانست   کلبه قفل دلم برده بیابانست
ای که همراه موافق ز جهان میطلبی   آنقدر باش که عفا ز سفر باز آید
ختراب هست خورشیم که صبح چون گردون   گر آفتاب بستم فتادشام نماند

باز میگرد

باز میگرد

باز میگرد

نام قاصد چون برآمد قالب من شد تهنی
مرغ روح من جواب نامه دلدار بود
حرام باد بمصوم ذوق عشق اگر ۴
بغل کشاده در آغوش نیست ز نرود
آن خال عنبرین که نگارم بر وزده
دل می برد از آن که بوجہ نگو زده
کیسه گلشن کوی ترا و دل عکسند
اگر بنگشت گل بر خور و صدل عکسند

مخلص میرزا محمد از عالی تلاشان خطه کاشان ست قیاس صحیح شمع مضامین تازه و کلام
طبعش مفید ملاوت بی اندازم در دیوار نیکو اتصال بود طبعی سخن آشنای سیل مفرط شعر داشت
حزین گوید اشعار خوب دارد و سلیقه اش در شعر قصوری ندارد لیکن چون از سرمایه دانشندان
عارفیت اگر او را تربیت فاضل فیض گستر فراسیدی و فضل او را کیفیت حاصل آمدی ز فارسان
مضامین گسترگی شتی بوسیله بعض قصایدش محمد موسی خان شالمو او را از کاشان باصفهان
مطلب فرموده رعایت نمود مدتی در آن شهر بود و بار اقامت آشنایانیش شد تا آنکه و ادعای جهان بی
نمود و انتهی دیوان غزلش بنظر سیرتاش از تنگی فرصت اتفاق نیفتاد چند بیت بحال آهست
فر گرفته شد

که دیجا دم از طستره جانانه جدا
دست مشاطه آبی شود از فشانه جدا
نظر بنامه این خاکسار نیست ترا ۴
دماغ خواندن خط غبار نیست ترا ۴
چه لازم در مقام بحث با دشمن میان بستن
نمی باشد سلامی بهتر از تیغ زبان بستن
چگونه خواهد بسم سخا علم گردد
که چون سوال کنی حاتم اصم گردد
آسانی نکردم قطع راه زندگی مخلص
بسی افتادم و بر خاستم از خواب بیدار
تا چون قلم سخن بزبان دگر کشیم
چون کار ما بخت رسد گریه کنیم
این خوار می که هر کوی تو سیکشیم
برگزیند که نقل بجای دگر کشیم
قدرت پیمانشده مشهور در عالم بر عنائی
تخلص بیشتر شهرت کند از نام موزون
چون گرفتاری بیت شاعر عطا مستی کن
تا کسی مضطرب نباشد کی فرو شد خانه را

هست تا محشر بپای بیکناهی یک قدم
امن بودن میکند نزدیک راه دور را
بیگانه وار میگذری از سواد چشم
ای نور دیده حب وطن مدول تو هست
منظر خان از شعراء مرآت خیال ست شیر خان تو صیفش بسیار کرده و این دوست شعر
از وی آورده

منظر خان

جلوه ده بار دیگر قامت عمت الی را
شعله در حیب بکن عیش تماشا کنی را
گره زلف کشاد و کمر طیش به بست
تا فراموش کندم حرف نمی آئی را
چه شود گر ز کرم بر سر طو بر نگهم
خود دیدار کنی موسی بینای را
اگر هست منظر سر پای بوسته یار
وگر از دست مده دامن رسوائی را
حسن راه همچو من از کرده پشیمانی هست
هر کجا جلوه زلفی ست پریشانی هست
خاطر نازک من بار تغافل نکش
تا بدست نگیرد خنجر عریانی هست
عندلیب گل رخسار تو گردیم کند
خاتم آئینه را نیز گلستانی هست
بمخندد سرند غنچه و من بی تو
زبان نشین نکند بلبه سخن بی تو
تو و نشاط می و یاد و عشوه و مطرب
من و سرشک و غم و خنجر و کفن بی تو
چنین که ناله در آغوشش کرده مارا
کدام زمزمه در گوشش کرده مارا
سخنوران هم گویای حسن عشق تواند
چه حکمت ست که خاموشش کرده مارا
محمد مسیح کاشانی از فضلاء نامدار خطه کاشان بود اشعار فارسی بسیار گفته از جمله این

محمد مسیح

چند بیت ست

بلبل بگل نشان دهد از رنگ و بوی تو
پروانه با چراغ کند جستجوی تو
رفتی ز بزم و رنگ بر خسار ناشکست
همچون حباب شیشه دل بی صدف است
ناله دامن پیرایه دل پر و اعظم زد
با و نگذاشت چراغان کنم این صحرارا
آز بسکه دلم در ره شوق تو نفس سخت
از ناله من زمزمه در کام جبین سخت

موسوین خان میرزا سید الدین محمد از اجله سادات قزوچراغ دودمان امام هفتم است و صفات
 دو سال در علقه درس آقا حسین خوانساری تلذذ نمود و جاده عقلیات و تعلیقات نور دین
 خود را با قصی حدود کمال رسانید در شان تشریف بهندستان آور و خلد مکان تبریز
 و قمر شاه نواز قانع صوفی و سلف ساختن با خود فرقی عودتش برافراخت و بدیو الی محبوب
 مالک دکن کامیابی اندرخت سال تولدش نشسته و مال وفات ساله بوده اول فطرت
 تخلص میکرد و آخر موسوی قرار داد و خطاب غانی هم برین تخلص گرفت این چند شعر از حساب
 دیوانش میگذرد

این شیشه نمی غیر پریزا ندارد
 اگر در خانه خود نمیشم در عالم آجم
 ساقی عیار ناقص ما را امتام کن
 چراغی نذر این بجان آور دست بندوی
 کشم در شیشه نظاره مردار یقظانی
 شراب جلوه در ساغر آغوش میکردی
 چون نگین روی زمین سر کوبیو ابرین
 لبش زخنده و دندان نمار بود مرا
 شمشیر نگاه تو مگر کار فرنگ است
 زنده ام که در یک حرف قیامت است
 کوتاهی که بود در عیشم دراز بود
 هنر کس که دارد در جهان گناهم کرد
 که کسار از جواب تحسین ملامت نکرد
 بچه امید سر از خواب عدم به دراز اند

جز یاد تو من کسری دل نداشت و ندارد
 نباشد آشنائی در جهان غیر از منی نا بزم
 تو تو به ایمم که شیشه ای بحسام کن
 بدل انگند آتش باز زلف عنبرین روی
 چه خوش باشد که با شایم بر دوش چشم گریخته
 نظر بر گریه ستانده اگر دوش میکردی
 تیر و وزم پستی اقبال معار من است
 شراب با گل متاب نشه بیش و پر
 با هیچ مسلمان نظر جسم ندارد
 اینکه از بی منی کشت مرا چیزی نیست
 در قتل مانده کی انتظار تو ده
 تمیبا نشکین قیمتی را نقش در طالع
 ندارد با بزرگان چه گشتن صرفه قطرات
 مرده زخم نوی گریه میدان ندیدند

در آن صحرای که بودم آله از ذوق گرفتاری
 بهمت ماضی و تقویم را یک سر نوشت
 غزالان را سبایغ خان نصیب میدادم
 گرسنه روزیم وقت عالمی را خوشست
 چون بن روزگار درگیر بچکاره نیست
 منظر میرزا جان و بلوی بن میرزا جان از اینجا وجه تشبیه توان دریافت منظر فیض الهی
 و شرق صبح آگاهی شاه مسند فقر و فنا و تقیم آستان توکل و استقنا جامع فضیلت و مخورستی
 و بافتنای هم خود روح الفرح منتهی پروری نو عروس مقال را بشا علی دشمنش طرز تازه و
 تصویر خیال را بر دوستی فکرش حسن بی اندازه شعله آوازش آتش زن خرمها و شوخی انداز
 شو را فلک انجمنها علوی نسب هندی مولد خفی ندرت نقشبندی مشرب بود و در عشره اولی
 ثانیه بعد الف متولد شد نشو و نما طاهر بی در آگره یافت و تربیت باطنی در شاهجهان آباد وفات
 وی در سنه ۹۲۷ واقع شد دیوان شعرش بوجه طبع و اثر و سائرست آیین چند بیت حسب مطالبه

از ان ملقط گردید

باغبان رو بن آور که شناخوان توام
 همچو سیلاب روم گریه کنان جانب شوت
 چون صبا باد فروش گل و ریحان توام
 منکد جارب و بکش گور غریبان توام
 مقل گرد تو میگردم و حیران توام
 دلخ همچون آفتاب ز دست زخا خودست
 از پی آزار من ناحق دنا زار خودست
 اگر عوایم چون شمع نام پیر من گیرد
 درین ره تیشه باید که دست کوهن گیرد
 گریبانم بچشر آید و دامان من گیرد
 که ترسم حق عریانی گریبان کفن گیرد
 همین بس هست پیل زمرگ خیر جار می ما
 از ان پیران خود چاک میسازم که می رسم
 ازین عالم مجر و میر و دم چون بوی گل منظر
 نسب درست کند گریسای بزار می ما

کاسبید و غلغله‌های سخن گر چو تن مرا
 مرا کشته است و باز این مرگ با من هرگز آن ارد
 سوز دل از پیرین مویم نمایان کرده اند
 سحر عید گل و عاشور بلبل در چمن دیدم
 تیار ز شمشیر پروانه شمع خواهم برد
 مباد ابلبل دیگر پس از من آشیان بند
 چشم بر چشم چو افتادگر فتاریه است
 عکس رنگ پان نمایان است از پشت لب
 هیچکس بر جامه زیان قتل من ثابت نکرد
 نداشت سستی من تا عدم سه مو فرق
 مسکین آئینه گردی زخمی تیغ نگار خود
 جز تو دور دیده من کس نگذار و قدی
 بتان اگر چه ندانند در منظر با
 کسی دارو محبت از کجا خواهد باین طالع
 قصدا از شمشیر داشت خونی و ام میگیرد
 نگیر و باطن اهل صفارنگ از نظر بازی
 بجای سنگ طفلان پاره‌های شیشه باید زد
 بنا کرد و نه خوش سخی بخون و خاک غلطیدن
 نشستم عاقبت چون آفتاب زهره گردیها
 ز عشق او بدایمی کی تسلی می شوم منظر
 بر ابل استقامت خفیف نازل میشود منظر

بالید چون نگین بمنت سخن مرا
 ترا بر نقش من چون دیدگفت این ده جان ارد
 این جفا جویان مرا سر و چراغان کرده اند
 به نیزنگ فلک بسیار همچون صبح خندیدم
 اگر وصال تو این بار رونود مرا
 تو آن آویخت از شاخ بلندی آتخو اتم را
 حلقه بر حلقه چو افرو و در گزنجیر است
 این بدخشی از کجا در سبزه و ارقا ده بسته
 گر چه خنوم چون جاف مرغ و انگیر بود
 کمر تو بستی و من مفت از میان فرستم
 ضرورت ای سپر از جعبت یعنی حذر کردن
 شهره دارد که درین خانه پری میباشند
 خدا گواه که دیوانه سخت مغتنم است
 که برقی رنگ گل بر دشت ز شاخ آشیان
 که تا رنگین کند هنگامه روز قیامت را
 نصرت نیست هرگز در دل آینه صورت
 چو منظر میرزا دیوانه نازک طبیعت را
 خدا رحمت کند این عاشقان پاک طینت را
 سیه کردم با نازک چشم پوشی روی دنیا را
 که غرق سوختن چون شعله سخنم سراپا را
 نمیدانی تخی گرد کوه طور سیه کرد

قفس کی سدر را در جوشنت مایه تواند شد
 و ما غش نشکفت تا خون عاشق را نمی ریزد
 چون آن طفلی که جنباند سر زنجیر مجنون
 و میکسوی بوی گل و زکیط فنیام یار آمد
 باز خواهم گله از جور تو بنیاد کنم
 گر سر رشته تقدیر بیا بستم
 نه خوش کردم گل نگلی نه بوی یا من بزم
 میتوان داد با خدمت خیاطی خویش
 نصیب من نشد در خواب هم دیدار یارین
 شعر نازک بر این سنگ دلان نتوان خواند
 در بند تو بهار نباشد چون سن و
 خدا حافظ ازین سیل رباط کنه نظم
 ای محبت چقدر خانه بر انداز خودی

ولیکن رحم بر تنهای صیاد می آید
 انا رخنده او از جلال باد می آید
 مرا از دست او هر عضو در فریاد می آید
 من آن دیوانه ام که هر دوسوی من یار آمد
 زیر دیوار تو بنشینم و بریا کنم
 عوض عشق عذابی دیگر ایجا کنم
 همین چاک جگر چون شعله با خود دکن بردم
 که بالائی تو عمرت نظر دخت لیم
 بلی این بود مژده دیده شب زنده دار من
 نیست این کار کم از شیشه بکسار زدن
 چون خم تمام سال زند جوش خون من
 میاد آستین از دیده نساک بر داری
 دل که آرام گشت بود خرابش کردی
 محب سید غلام نبی بلگرامی جوانی صاحب سیف و قلم در صف بزم و رزم پیشقدم بود تیغ
 زبانش جوهر دار حسن بیان مدستانش بسمل صفه میدان دوا وین سخن سبحان نو و کمن را سپر
 کرد و با خوشگویان عصر شل حنین و متین و تحسین ملاقات نمود در شالای زخم تشنگ نقد زنده گاه

در باخت چنبریت از محبت مجانب سخن ملتقم میشود

دل از ترکان خال پشت چشم او خد دارد
 بزم می پستی عشرت زندانه شب کردم
 ز فیض نیست برون سیر می توانی ما
 بلکه از دیوانگی باشد بسیار ما کار ما
 که ترک چشم او ستانده شمشیر و سپر دارد
 نقاب شیشه و از چهره بخت العنب کردم
 بفرق خار نند گل بر مننه پائے ما
 سنگ طفلان گل زند و در گوشه و ستار ما

ز سبزه رخ او که گل حصار دگر
 قدم برون گذارم ز آستانه خویش
 ز من کار با پیاپیام گفت و نگفت
 مقام صید دل خود ز بار چیدم
 سپهر تیغ نگه را بدست مردم بشم
 بسین کساقی کوثر محب صادق را
 آتشباغ شمع درین بزم بهت ز آمن
 غیر محراب دوا بروی بتان سجده مکن
 جز بس شوق درین دشت بجهان از دل
 قطعه شوق مکن در شب جبین کو ماه
 هیچ جز وصف علی نیست بشعر تو محب
 محزون سید برکت الله بگرامی جوان شایسته و دانشمند بایسته بود اکثر بدوا وین کتب فارسی
 وارسیده و اخذ آداب و شوق سخن از میر نوادش علی نموده ازومی آید
 و دعوی یک بوسه از لعل لبش میداشتم
 با گناه ز حد فزون محزون
 میر هادی مدتی در مرو ساکن بود و بعزم حج بیت الله از آنجا حرکت کرد در تبریز نوشت
 این شعر از دست

گفتم از وصل کنی شادم و آنکه بگشاید
 این نشانه رسم از آن روز که انتم نشود
 محمور مخاطب بمیرزا قلین خان میرزا الطیف الله رانی اصل سورتی مولود در خدمت آقا حبیب
 اصفهانی تحصیل علوم پرداخت پس بیل تجارت جانب بیگانه رفت ثواب شجاع الدوله نظم
 انجا جهر قابلیت او دریافته صبیحه خود را در عقد ازدواج او در داد و از بارگاه سلطانی

نور

نور

نور

سالمه بصوبه داری ملک او د لیس فرق افتیاز افراخت و آخر بد کن افتاد و ظل نواب صبغاه
در حیدر آباد لیسری بر دتا آنکه در سال مسافت زندگانی سپایان رسانید در شعر زیانی خوب
دارد و مضامین تازه هم می یابد این چند بیت از دیوانش فرا گرفته شده است

کوسانی می تاومی از پشوش خود انتم
مانند ب بودست در آغوش خود انتم
پشت خاک بنجاک رساند عذرو ما
کسار را کند کمری سنگ زور عا
بسان شیشه ساعت رفیق کار پیدا کن
بیک ساعت زمین و آسمان را زیر و بالا
باشد و جهان قایم ازان ذات یگانه
بر پا چو کمان است بیک تیر و دهنه
تعب نیست طینت اگر حاجت رو گردد
که زخم گمنه را خاکستر عقرب دو اگر د
زودمان کی بخود در ماندگان را کار کشاید
گره امکان ندارد باز از انگشت پا گردد
زان نسبتی که هست بسنگ آگینه را
ای شگدل شکست من آخر شکست کیت
بگزار محبت رشته گدسته را با نغم
سر از مضمون آن زلف سیه برون نمی م
شکین دل به صحبت روشن دلا ن طلب
چرا بزرود و زود و فسترا یام
میفرید نازنینان را بهر صورت که هست
چون درختی که زهر شاخ دهد ریشه بنجاک
منم آن ست که گرمی نهد دست بهم
رتبه شخص فراید ز صفای باطن
درین چین بچه امید خوش کنم دل را
چندار از ضعیفان کار شکن بر نمی آید
مشرقی میرزا ملک شمس دی در نظم و نثر فشار بدائع آثار است و مشرق فرادان الهی است

و در خراسان با حسن بنان شما مگو گذرانید آخر با صفهان شناسفت و در سلک نشانیان شاه عباس
انتظام یافت خان مذکور در سفاقت و غزلی گفته از آن است
تا مشرقی از کنار من رفت از مشرق آفتاب رفت
دیوان مشرقی ملاحظه افتاد مضامین خوب در قصاید تلاش کرده این چند بیت از غزلیات او

بر چیده شده

نمیگویم که آتش رنگ یا گل بو بگرداند
دوستان بوی می از خرجه نامه آید
همچو خورشید قدم بر سر دنیای دارم
پر تو شمع رخ افشاده در کاشانه ام
دل را بشییم گل داغی ز ساندیم
چو عندلیب دارم باه و تاله گذشت
غیر از انبار دیدم مشرقی
باغبان چون غنچه ز کس مراد خواب چید
ز کعبه آیم و رشک آیدم بخونابه
کار دوباره عیش بتاراج دادن است
مطلب اضطراب بمقصد رسیدن است
نه در بهار نشاطی نه در خزان اسل
نه زخم خار کشیدم نه بوی گل دیدم
آب حیات تیغ جان داد مشرقی را

مومن میر محمد مومن استرآبادی آباء و اجداد او نزد سلاطین ایران معزز و مکرم بودند
و خود نیز تالست و پنجسال وکیل شاه طهماسب بود آخر سری بیدار دکن کشیدند و قطب

اعتباری بهم رسانید در جمیع علوم متداوله تجرد داشت اعلم علای عصر بود و شعر را نیکو میگفت
این اشعار از دست **س**

شادمانی ست بنده غم ما
عالم دیگر ست عالم ما
جنه عشق و سر تخمیر بلا
ای خوشار و زگار در بهار ما
شکر درو تو چون کنیم که
داغ بالایی داغ مهر ما
شاه اقلیم درد و غم ما
ملک بچران سواد اعظم ما
نیک آن دو دیده خوش نکی
کم ز کوثر گیر زمزم ما
ید یغیای وصل گو که فراق
گشته نجان آتشین دم ما
خدا را واران از شور غمی و افکاری را
که من بر یاد شوق دادم خوش و زگار ما
ز شهید ناگو ار چرخ کام عاقبت سوزد
بمحمد اند نصیحت کرد ز هر خوش گواری را
چه عهد بود عهد وصل جانان بهر جانباری
در یفا ماند استیم ایدل قدر فرصت ما
فدای رسم عادت سو خود کردم که در عهد
عجب ویرانه دیدم سرای رسم و عادت را
بشرست که زمین بیتی بسزد از و بگذر
پریشان داشت طبع وضع محبت مغرقت ما
اگر این ست مومن صحبت بچران که من دیدم
خوشتم که بر دل من عشق مدعا کند داشت
منیر ابوالبرکات لاهوری صاحب طبع منیر و نظم و شعر دلپذیرست در نشأت خود گفته من
بی خانمان که در قلم و سخن وطن گزیده ام صد هزار بیت بلند بیاور نهاده ام شهری که بختیاید
عرفی نوشته متداول است در عهد شاهجهانی باسیت خان نامم که آباد بسری برود در عهد
در اگره رخت حیات بر لبست لغش او را به لاهور نقل کرده زیر خاک سپردند طبع منیر و ادب

چنین روشن میکند **س**

قدم برون شهیداه من ز منزل خویش
بود چه صورت ایینه زیب محفل خویش

سبی قدان که گرفت ر جلوه خویش اند
 بنام گفت که آیم شبی بخواب تو من
 برنگی کرد آن گل رشک گلشن خانه مارا
 کس ایمنی اداخت همسایه ندارد
 در چمن آن سرور غنادر کنار چو گذشت
 مومن حکیم محمد مومن خان دهلوی مومن کامل و شاعر قابل بود همیشه پیرزادان معانی را
 بهرام مهابانی صید میکرد و سخن در فارسی و ریختی هر دو می سرانید از شعر از نامور شایه همان آباد
 و صاحبان اعتقاد خدا دوست در سالی که نامه نگار بنام نهاد طلب علم وارد الکه مذکور گردید
 چند ماه پیش از رسیدنم مومن سخت حیات بفران کرده آخرت کشیده بود از وی می آید
 پی برده ام ز کثرت هم بزمی مسج
 دل گرفتند و ز دلدانشانم دادند
 بن ز میگذرد و تا حکایتی کنمش
 هم تاب وصل نیست من بی نصیب را
 آبی مرگ ترا جان شده مشتاق تر شب
 وصل است اگر شمع کشم محبوسه میفرود
 سرخوش اگر ای داور محشر دارم
 با کفر و آستان کلیسا ترا چه کار
 قریب لطف نهانی نخورده کس چون من
 مومن آهنگ حرم کرد و بیداد بتان
 آتا توانی که گفت از دست رفت بود
 کتو دست که یکبار ز نعم بر دل دشمن

چو نخل شمع دوواندر ریشه در دل خویش
 درین خیال همه عمر من بخواب گذشت
 که می پسند از بیل رویه کاشان ما
 هر شعله که بر خاست ز دل در جگر افتاد
 آب از زقمار ماند و گل ز رنگ بگذاشت
 جان میداد بران لب جان پرور آفتاب
 آنچه پروند ز من بهتر از انعم دادند
 کند ز من گله و تا شکایتی کنمش
 خود دشمن خودم نشناختم رقیب را
 سوئی تو خود آید تو نه آئی اگر شب
 از سایه خود نیز خدایم کشم شب
 مومنم مومنم از گریه و مسلمان دریاب
 مومن بدین بهانه نشستن بر کرسیست
 ز بزم را ندو شستم بر آستان گستاخ
 بس بجان آمده شاید دوسه منزل برود
 چاکلی ز دم بجیب که از کس رفته نشد
 آن دشنه که حد بار ز دم چسبیده خود

پایال نداست شدم از طعنه بلبل	دیگر نترس کل بسر خود بسر خود
جانم بلبل رسیده و چشمم براه تست	دارم ز عمر رفته امید و فایز
مردم و مشکاشان آسان کردم	رحم بر بازوی جهانان کردم
گر پای نازنین تو زخبد میامیا	از دور جبین زه موسن نماز کن
عصمت طعنه بتقدیس لالاک میزد	بتناهی قبولت همه تقصیر شدم
رباعی	رباعی
موسن چه شدت که زنگ زردی دار	دل سوخته که آه مردی داری
این ناله دل تراش میدردنیت	دردی داری و سخت مردی داری
رباعی	رباعی
عشقی خواهم که جاودانی باشد	یاسی خواهم که کامرانی باشد
عمری خواهم که بدتر از مرگ بود	مرگی خواهم که زندگانی باشد
رباعی	رباعی
یارب نظری چشم خون بارم کن	رحمی بدل سوخته زارم کن
گر در خور آتش بدونج مسپار	یک شعله ز برق طور در کارم کن
نشانی لاله فتح چند بر بانپوری قوم کایتد طبع نظم دارد و خوشگوست از وی می آید	
نیست آسایش بنزل جان از خود بسته را	هر قدم دامنست نقش پاشکا بسته را
بسکه از شرم تو در پرواز رنگ گلشن است	رشته نظاره بندد و هوا گلسته را
مهری زنی بود که در صحبت تو جهان بیکم بسرمی برد و بالماس فکر درهای مضامین آید	
می گفت این اشعار از دست	
حل برکت که از پیر خرد مشکل بود	آزمودیم یک قطره نمی حاصل بود
خواستیم بوز دل خویش بگویم به شمع	داشت او خود زبان هر چه در دل بود

نظم

نظم

در چمن جدم از گریه وزاری دلم
انچه از بابل و هاروت روایت کردند
گفتم از مد رسه پرستم سبب حرمت می
دولتی بود تماشا می رخت مهری را
مجنذوب مولوی عبدالاول بن قاضی عبدالباری سلمه از گرامی زادگان دیار کلکته است
شوق سخن بجدت آغا احمد علی مرحوم کرده و از همصران در نظم سخن گوئی سبقت برده و چون

فرخنده حال است و شاعری نازک خیال این ابیات از ویست

جلوه افروز کلیب و حرم کیسان است
تن من جلوه گر حسن تو شد جانم سوخت
هم نشین تیرگی بخت سیاهم بنگر
صد هوا در دل گرفته غنچه دل وانشد
حل نشد مسئله کفر و سلمانی شمع
برق آبی زدلم سر زد و سامانم سوخت
آنکه یک عمر باو ساخته ام آخم سوخت
گلبن نورسته خاک مزار کیستم
ای یقربان تو صد دل نظری بهتر ازین
دل و صد مرطبه شوق تو یکج نظری

رباعی

در بزم جهان عبث نشسته همه
بستند بدنیاد و هنگام سفر
آنانکه بلندند به پستند همه
جز بارگناه بر نه بستند همه

حرف النون

نظامی گنجوی استاد آفاق ست و سرآمد شنوی گویان بالا اتفاق چمن فصاحت را بهین
تر بیت او بهار است و تشع بلاغت را بطفیل ترویج او روزی از راه آتخرن سرانجام
بهرام شاه و خسرو شیرین بنام طغرل ارسلان و سه کتاب دیگر بنام سلاطین موشح
ساخته اشعارش از غایت شهرت محتاج ذکر نیست و درج نوی گفته

امی گویا بزبان فصیح
از الف آدم و میم مسیح

آب تو پدید می کنم حال تباہ خویش را
تا تو نصیحتی کنی چشم سیاه خویش را
نظامی عروضی سمرقندی ساقی شراب دیر ساله است و صاحب جمع النوا در چهارم نقل
در عهد او و نظامی دیگر بودند میگویند

در جهان سه نظامی می شاه
من یکی بنده پیش تخت شهم
انطاهم الدین استر آبادی از سرفراز کرد های سلطان تکش بود سلطان را یکبار بخت
حساد عزم بر قتل او مصمم شده فرمود سرا و را بریده بدرگاه آزند وی را بسیار صحت کرد تا
او را زنده بمشور آوردند چشم سلطان چون بروی افتاد خواست که بگویند ابرو و لال
حکم سیاست فرماید میر فی البدیهه این رباعی عرض کرد

من خاک تو در چشم خرد می آرم
حذرت نمی زده که صدمی آرم
میر خواسته بدست کس نتوان داد
می آیم و برگردن خود می آرم
سلطان را بسیار خوش آمد و سر چشم او را بوسه داد و از خون او در گذشته تمام سیاه محلبان
بخشید باجماعی نظامی ولایت معانی است و قیام مملکت بخندانی شاهخوان اهل بیت سلالت
و تالشگان ندان سیادت بود و در سه بگذشت دیوانش محتوی برقصاید و غیره است و در
قصیده لغت گوید

کسی ز محنت شبهای مانع بر دارد
که بچو صبح نماند رخ بر جگر دارد
چون فدا و بخاکیم لاکن آب شراب
امید هست که ما را از خاک بر دارد
درین مقام زیست و بلند چرخ مرنج
کز آفتاب زحل جالبند تر دارد
کنند مشاهد غیب آنکه کل عصر
ز خاک پاس رسول نکو سیر دارد
مجرمان را چه تغابن ز گناهای عظیم
که شفیع چشم مسند بطحی دارند
نصیحتی مولدش گیلان است اما در تبریز بجای و فروشی میگذرانند و بشند سخن پرده گوش

نظامی

نظامی

نصیحتی

سامان را شیرین میاخت آخر الامر نیم سلطان یعقوب ترکان شد و هم در تبریز جاده
عقیقی پیو و از دست

وقت کشتن اسیر قاتل بدست آمد مرا آخر عمر از روی دل بدست آمد مرا
شد چو همان من آن شمع شب افروز شب کاش تا روز قیامت نشود روز شب
شبهات و فتنه من بدعا کن تو دور باد و آه کسان که بهر تو خون نشسته اند
جمعی نیز لرزل که سباد اروی از بزم بسیار صل مکن زانکه این شراب
دل پیش تو و دیده بسوی دیگر انجم تا خلق نگوید که بسویت نگر انجم
سجی کشمیری شاگرد قاسم گاهی و ستاره سپهر گاهی از کشمیر بهار و انهر رفته قصیده در هیچ

سلطان اسفندیار پیر ذنت این ابیات از انجاست

چو باز صبح برآمد ز جانب خاور نواخت طبل ز راند و باز در سحر
ز آشیان جهان کرد زارع شب پرواز عقاب چرخ ز بچیان نمود بضی ز زر
بصنع ایزد و چون چو بضیه نقش هائی روز بر آورد و سر ز خاکستر
نوعی نیوشانی عندلیب خوش آواز و کلف و شگشتن باز دست نواهای نوع بنوع بگوش
یاران میرساند و گلهای زنگارنگ بدامن خریداران می افشاند بعد انتقال شاهزاده و انبال
بهره دولت خانان تثبیت نمود و صلها ستاند و بر سر سجیده شد این قطعه از ساقی بنای

اوست قطع

برده ساقی آن ارغوا سنی بنید که در دژ خرابان بنایان رسید
بگردان زره عزم گزشت را چو شاه نجف روز شب گشته را
بخور مجره سوز آه شعله بار من است شراب شیشه شکن اشک بقرار است
زان پیش که صبح از شب همید بدید بکشادین پیشه که خوششید بر آید

نوعی صفتی افقوشی میکرد و در عهد اکبر بهشت آمد صاحب دیوان ست از دست
 مشاطه خون کن جگر مشکتاب را نشتر من بشانه رگ آفتاب را
 بن هنوز دولت در مقام بیزاری ست شدم بیاک هنوزت سرسنگار نیست
 کسان که موسم گل توبه از شراب کنند بقتل خود همه پیش از اجل شتاب کنند
 نوعی آن پادشاه حسن بدایت نرسید و او کن داد که بیداد ترا نشنیده است
 نظیری نیشا پوری فروغ نیشا پور است و سواد دیوانش بالاتر از گیسوی
 جو نظیری فیروزه دار از نیشا پور برآمده در هندوستان همین جوهر شناسی خانانان تابع آورد
 و بجلدی قصاید محبت صلات گرانمایه انداخت و بحرین شریفین رفت بعد معاودت و کجرات
 احمد آباد رنگ توطن ریخت در آخر روزگار زندگانی عثمان نظم تراشی بصبوب طر زلفا و جویا
 وحدت گز از مخطت ساخت و دستگاری و علوم تفسیر وحدت از خدمت مولانا حسین جوهری
 بهرسانید و در زندان بملوکده عدم رسید این چند بیت از دیوانش انتخاب افتاده
 دل در امیدم و هم و این آهوان مست ریزند بر جراحت ما مشک سوده را
 آرزوی آشوب ما در زلف دار دشانه را شورش زنجیر در شور آور و دیوانه را
 حسن بنیاد محبت بر پریشانی خفا د تان شور و خاک را و همقان نریزد و دانه را
 حور و حنت جلوه بر زاهد و بد و راه دوست اندک اندک عشق در کار آور و بیگانه را
 در خور اگر نیم می لعل فام را ای کاش ترک نشد بیوی شام را
 قسمت چنین فتاد که ترکان مست او در دور ما بطلاق نهد از حجاب ما را
 کم لذت کم که زد و بریدیم ز آفتاب و خست این شمر نیم شام را
 مودیم و بر گذار شکر او فتاده ایم در راه پامال شود کاروان ما را
 نگاه کم شده بر راه کوسه یار مرا گسته عقد گهر گریه در کسب رما
 و آسایاب خون را از شگاف سینه میرونه که مشب سوده ام بر دیده خاک آستانش

نوعی

نظیری

ز غار محبت دل ترا چه خبر
 کز جسم عاشقانه که در جلوه گاه حسن
 رسوا کنم و گرد تو صد بار در دلم
 بر من نکر و در حقی پیر میفر و شش
 بر صوفی بی وجد و بال است عبادت
 تو بخویشتن چه کردی که با کنی نظیر
 جز نام صنم نقش مکن لوح جبین را
 بی عشق عقل را هنری در و مانع نیست
 شرم می آید ز قاصد طفل محب مرا
 و گر خدا بر دای دل سیر کجا دای
 جرم من است پیش تو گر قدر من کم است
 میگیرم و از گریه چو غم خبر نیست
 بهمه بانی او اعتماد توان کرد
 این سیمای تازه ز حرمان عباد است
 توان ز نامه من یافت اشتیاق مرا
 به تیغ عشوه برم جان که مست ناز مرا
 دولتی بود که مردمی بهنگام وداع
 تو کار خود بغیره معشوق و اگزار
 مسافران چین نارسیده در کوچ اند
 نازم باین شرف که غلام محبت
 که در خدمت عمر هست می بندم چه شد قدم

که گل نجیب بخت قبای تنگ ترا
 صد چاک دل بتازگاست رفقتند
 رفتی و آمدی و کس را خبر نشد
 تا بر سر خمش نشکستم سبزه دل
 بر شیشه که خالی است ز می سجد حرام است
 بخدا که واجب آمد ز تو احترام کردن
 تا چپ کنی راست نخواست نگین را
 بدروز آن فتیله که از شعله داغ نیست
 بر سر پیش بسند از یکدکوب مرا
 که یکد و روز شد آتش بزیردا کس
 خود کرده ام پسند خریدار خویش را
 در دل هو می هست ندانم که کدام است
 که تازه عاشقتم و خاطرش بر جفاست
 عفتا بروزگار کس نامه بر نشد
 عیار شوق باندازه سخن باشد
 امانت است که خود بر سر تلخ آید
 آفت در زنده ماندیم که محل برود
 بی طاقی مکن که کویان نگو کنند
 شکوفه می رود و شلخ باری بسند
 لاف نسب ز نسبت آدم نمیزنم
 برهن میشدم گر اینقدر ز نار می بستم

کنم با باده بدستی که سودا می دگر دارم
 مرا بساده و لیهای من توان بخشید
 بوی یار من ازین سست و فامی آید
 آنکه جسم از دل بر دناش فریاد نیست
 آن شکارم من که لائق هم بکشتن نیستم
 کار دشوار نظیری گریه می آر که او
 بساقتی تمنح میگویم که دل جایی دگر دارم
 خطا نموده ام و چشم آفرین دارم
 گلم از دست بگیرد که از کار شدم
 آنکه نسیان آورد و خاست یا و نیست
 شرم می آید مرا از آنکس که جلاد نیست
 شاد از تدبیر مانع است نیاید نیست

نحانی پرده نشین جلد سخندانست خوش ادا صفا بود از دست

خواهم که آن سینه نهم سینه خود را
 تا دل تو گوید غم دیر نه خود را
 همچو من بر رخ خوبان نظر پاک انداز
 هر کجا دیده آلوده بود خاک انداز
 نظام الدین خواننداری در حسن صورت و مهارت موسیقی و حساب از نواد و عهد بود
 فکرش بشعر آشنا و بجزایر و این ابیات زاده طبع اوست

بشوق آشنای پرور چون بگانه می آید
 بر دای آرزو از دل که صاحب خانه می آید
 عنان گشتگی نموج در کنار من است
 ترا گمان که بدست من اختیار من است
 نقی شیخ علی از شعر ارموره که و مرجع نقود سره و فصاحت و کثرت ادب و فکر بصید
 معانی می انداخت و وحشیان خیال او در دام مهابانی بند می ساخت و دیوانش مشتمل بر اخبار شهر
 بنظر آمد قصاید غرادر و دنا گستر اعتماد الدوله بود در سلسله وفات یافت این غزال از صحرای

فکر است

چندان دلم ز پریش چشم تو شاد نیست
 دانم که بر تو واضح است اعتماد نیست
 کشد چو سویی چمن بی قدرت طلال مرا
 گزید چه مار سیاه سایه بخشال مرا
 کمتر شراب لطف که پر شد ایام ما
 روغن چنان مرز که میر و چراغ ما
 کردی سفید چشم نقی را ز انتظار
 این بود و نه به که نه سادی بدخ ما

نحانی

نظام الدین

نقی

هنگامی که و اعش میگویم ز عهد یزید را
 ساختن نامی بجز و نام توانی داشتند
 نفی در گریه آورده و نظر آب عشق جانان را
 من شسته آن چشم که در عین تکبر و
 رفی و خوشم که در آغاز مصیبت
 نقد دل و زوی و انگاه بتقریب حیا
 نیست و عشق دلی شاد شنیدی که چو دید
 وای بر جان خلائق اگر آرزو بخش و
 کوه می کنند و قتی از پی تدبیر وصل
 دست و پای میتوان زد بدار گریه و پتا
 از قتل ما هیچ سب و بر ستاب زلف
 گفتیم که او هم دل ازین دلبران شهر
 رنجی بجال خویش نفی کاین شکار یان
 قربان آن نسیم که بخشش نکر و میل
 کشور عشق است اینجا عدل شایان نیست
 قاصد مرسان مرده بدل زود و مبادا
 جهان دادن نفی خورشید قاتل سرگران آرد
 قوی آئی و هر دم مضطرب لب سجد زجا
 حسن در پرده محال است که مانده پنهان
 دل و دود و پی آن دلیر و شکم در پای
 چنین که میخورد اکنون بکشتنم سوگند

چه چاری که وقت مرگ یان تازه میسازد
 کو کین آخرت و این قوم را بدنام کرد
 که زور آتش سوزنده آب از چوب نگیرد
 با همچو سب در صدد نازد در آید و
 ماتم زده یک چند بشیون ببر در راه
 سر پیش افکنی و چشم بالا کنی
 پادشاهی ز غلامی پدری از پسر
 عوض روز قیامت شب تمنائی را
 یاد آن دوران که عاشق توت تدبیر و
 وای بر جان گرفتاری که بندش بزلت
 ما را ضمیم حاجت این حج و تاب نیست
 خندید زیر لب که ارادت مقدم است
 و قتی گفتند رسم که تیر از کمان گذشت
 با آنکه هر سوال مرا صد جواب بود
 خون مظلومان خداوندان این کشور خورد
 کم حوصله از لذت پیغام بسیر و
 نمیدانم بجز تسلیم و سبیل چه میباشد
 چو دام افتاده مرغی بر سر صیاد می آید
 غنچه گل گردد و گل نیز بزار آید
 مفضل رسی است کهن کز پی دیوانه زود
 کسیکه خور و قسم سمر با یاری من

نکست محمد یوسف بر مانیوری شاعر خوش سلیقه و موجد اشعار انیمه بود از نثر او طالع حکم
باشد که پیش از همه اکبری سلاطین کشمیر بودند از پیشگاه محمد شاه و شاه جهانپطربخترخان
بود این دو بیت از وی است

نگرد و نغبت و نیای دون بی کشمکش حاصل
بگردون خیمه را چندین طناب فندک بر خیزد
تغییر من که بتن نقشش بود یاد ارم
اتو کشیده که دار و قبا می عریانی
نظام دست غیبی شیرازی منتق ملک سخن طرازی و نظام قلم و نکته پروازی مست در عمر
سی سالگی دنیای پیچیده را دوا کرد و این ساخت و ساز را واقع شد و با گاهش حافظیه شیرازی
سحاب گلکش باین آبداری گهری افشاند

دل را عشق گرداند بگرد چشم پرکارش
چو آن مرغی که گردان کسی برگرد پایش
ز دنیا یکسر موعظ نباشد اهل دنیا را
که دلگیری نباشد از قفس عشق و دیار را
گر خاک با من هم آغوش نماید و نیست
باغبان بر چوب بند گلبن نوخیزند را
چشم چون پر شود که اول بسوی خویش دید
پاره خود خور و ساقی ساغر لبر زرا
دل که فسرده شد از سینه به ریاید کرد
مردم هر چند عزیز است نکه توان داشت
من آنم غم که باشد آشیانم سایه بر گه
تواند جنبش با دی ماری خاتمان کردن
نظمی نهایی عنایب بهارست عدیل طوطی شیرین گفتار و دست احرار است و از انباشته
بند گشت و بشهر جاپور رسید و در ساک مقربان عادل شاه انحراف یافت آموان معانی را

باین قسم شکار میکند

نگذاشت ز سامان تخم نصف جدائی
چند آنکه گاهی شوم و از مرده اقسام
در سلسله بال فشانان هواست
ختم نشده از ناسمین بال و پری نیست
ناوهم لایحیانی سرخروئی معرکه شعراست اما از شکست نفس ناممخلص میگردد و صد آری
مجالس فصاحت کن از قوتی و صف آخری نیست لکن طلیق اللسان بود و قصب السبت

از اصفهان مضار زبان آوری می ر بود از دیار خود بمالک و کن افتاد و بعد چندی بصوب
بنگال خراسید و از آنجا بطمیم آباد حرکت کرد آخر با صفهان معاودت نمود و بهانجام حله آخرت
پیو در میان مخمخش در سزمین ورق چنان سهر بشود

دکعب اگر دل میسوی یار نباشد	احرام کم از بستن زنار نباشد
هرگز این طفل مزاجی نرود از یادم	گر بتابوت روم شوخی گهواره کنم
باعتش جلوه گل دیده بیدار من است	بلبلان شور بر آید که خوابم نبرد
هنوزش رنگ طفلی هست گل چیدن نیندا	بدامن آشیان بلبل از گلزار می آید
بهر طرف که فرو هسته زلف بخراسه	گمان برند که صیاد دام برداشت
نام من هر که برد باعث بدنامی است	رفتم از خاطر خلقی که تو از یاد روی
و کم در وصل از تپ رخ جانانه میسوزد	فروز در چرخ تیره بخان خانه میسوزد

نادم هرانی سرخروی مهر که سخنور است از و ست

در خانقاه وحدت ذکر مخالفت نیست چون تار سپهر کجوت از صد دهن بر آید
نذری از طائفه شاملوست بیشتر در عراق بخدمت امرالسرد برده این رباعی از و ست

رباعی

نذری که بزم وصل ساغر می د	لاف یاری بتوشنگ می زد
وستی که بدامن مصالت ندو	دیدم که نشسته بود بر سر می زد

نزاری از اهل قستان است از شعرا پاکیزه بیان و فصحاء بلاغت عنوان بود جامی در
بهارستان در ترجمه خواجه حافظ شیرازی گفته سلیقه شعری نزدیک است بسلیقه نزاری
و فائش در سینه بوده دیوانش بیست هزار بیت خواهد بود از و ست

آوازه در افتاد که تا شب شدم از می	بهتان صبح سهت من و تو به کجاست
از دوست قاصدی که پیام آورد بدو	انصاف میدهم که کم از جبریل نیست

نادم

نذری

نزاری

رباعی

در دهبستان قرار می گرفت
دیر می عشق را غماری دیگرست
هر عسکم که در در رسد حاصل کردیم
کاری دیگرست و عشق کار نمی گرفت

ناظم هروی عمده ناظمان جواهر معنی و زبده علی بنان عرایس سخندانست در خدمت عباس
بن حسن خان شاملو اعتبار عظیم داشت برهان استعدادش ششوی یوسف زلیخاست که یوسف
سخن را از چاه زندان وارها نید و بمصر بلند پاگی برده بر تخت نشاند سنبل شعرش کا کلی

می افشاند

خواهم که خش بدلی ز بد پی کنسم
تسبیح تازیانه گلگون می کنم
ز سیر باغ و زندان بر نیاید کام سودا می
نه شاخ سنبل بر سر نه زنجیر است در پایم
کئی تا چند خواب است غفلت تا که کن
سر مینای دل بمشاد باغ دیده ترکن
پسپاله می ازین شیوه آبرودارد
بدستگیری افتادگان ز پانوشین
قطره آبی کف خونی شد و بر خاک ریخت
آدم خاکی چه طرف از عالم ایجا دست
بیقراری عضو عضو را بکام دل رساند
زخم نیت بر تنم چون ماه نو سیار شد
بسکه از بی اعتباریهای خود شرمند ام
آچنان سوئی تو می آیم که گویا می روم
نسبتی تهنائیری از شعرا عهد عالمگیر بود آرزو در جمع انفاس نوشته که دیوانش قریب
پانزده هزار بیت بلا حظه درآمد در او اسطر سناست اله بدار البت آرسید از وی می آید
جد از ماول مارا یزیر خاک کنسید
باین ستمزده در یک مزار نتوان خفت
سینه روزن چینی چون ز برم خواهی رفت
گر تو همسایه شوی خننه بدو از خوش
حسن میرم دیو الهوس نمیرد
اینها گل امتیاز عشق است
باور نمیشود که گسی این دل خراب
معموره بوده است که ویرانه کرده اند
دل بر دی و مانا که بگردیم زهر سو
فریاد برآمد که کسی دل ز کس برود

ناله

ناله

می آمدی و چشم تو بر چشم من افتاد زانگونه که سستی بزند سینه بسینه
 نجیب کاشانی نامش نور است بر آزی میگرد آرزوست
 جور فلک کشد و گم گزینمت را بشود دانه ز برق چون رهد طعمه آسپا شود
 نامی سبز و آری خندان نامی و معاصر جاکتی در فن انشا و خط استعلیق و نگاه داشت آرزوست
 لاف و خط نافه زهی سبزه و پائے غازی که سبزه مادر بخطائے
 نسبت فارسی و در عهد شاه جهانی بهند آمد و با جعفر خان بسری بر دین شعر آرزوست
 جان عزیز است و لیکن بسجین جان نرسد حیث بر جان سخن گزیند آن نرسد
 نظام خراسانی از فضلا علی شیر بود آرزوست
 بدور روی تو ام بت پرست میگویند چگویم ای من هر چه هست میگویند
 نویدی شیرازی سروش عالم نکته طرازی ست بسیار خوش فکر بود و زمره کلامش نوید
 لطافت میدهد
 نه بین گل سخن عاشق و خسته آرزوست دل خوبان هم یک بسته گل بسته آرزوست
 ندهد نور چو بر دیده عالم دستش شمع اینجا نه نگشت خالسته آرزوست
 نویدی سحر قندی طبع نظم ارجمند داشت آرزوست
 بشکر خنده ترا تا دست پیدا شد عاشقان را بتو راه سخنی پیدا شد
 چو آب زندگی هر سو که آن آرام جان گردد سر رهش چو گیرم از ره دیگر روان گردد
 مصلح میرزا عرب تبریزی نکته طراز ممتاز است و در سخنوران نامی سرفراز سخن او شنیدنی
 و جبره جام او شنیدنی میرزا صائب گوید
 این جواب آن غزل صاحب کمال است طالب عاقل بخون من گواهی میدهد
 در عباس آباد متوطن بود و بشوهر تجارت اشتغال داشت سواد کلامش سرمد در چشم
 ورق میکشد

نویدی
 نظام
 نویدی
 نویدی
 نویدی

بسر سه رام نگر و چشم جاد ویش	که از دو میل سیاهی رسید آهوش
در زندگی بگر کشید ست کار ما	خواب گران ما شده سنگ مزار ما
در حقیقت دل بی زخم ندارد و مغز	پسته را که نباشد لب خندان بویج ست

رباعی

ماوان غلطش زستی رانی خودست	بی قدرش از پستی کالائی خودست
بر مگر کب چوبین چو شو و طفل بود	خوش راسی و بد زایش از بای خودست
ناصر تخلص لواب نظام الدوله ناصر جنگ شهید خلعت لواب اعفاه والی حیدر آباد و کشاکش کرد	میرزا داد بگرامی و امیر دین پرو عدل گستر نامی بود شوق سخن کرده و ابغوا صی فکر از بحر سخن گوهر

یا

که ام گل بچمن گوشت نقاب شکست	که شبنم آینه بر روی آفتاب شکست
ای دل ز زلف یار بد میتوان گرفت	سر رشته ز عمر آدمی توان گرفت
گره بخودی بیکده فال سفت ز زند	از چشم مست یار بلد میتوان گرفت
آبی شوخ هوا می ممکن تیرنگه را	این ناوک بید او کار جگر می کن
مرغبان خاطر م جانان مزاج نازکی و ادم	تو گرا از حسن مغروری من از عشق تو مغرورم
از گل گوشه دستار بخود میل زد	قد او تازه نمایی ست که من میل دادم
آبی یوسف عزیز در آغوشش من را	بوی خوشش رسید تو هم در وطن و را
نه اهر و زست ما را زین قفس آهنگ انداخت	در و ن بیضه میکردیم مشق پرشانی را
نگاه انتخابی میکنی بر من سرت گروم	تو ای جان از کجا آموختی این قدر الهی را
در کف نفس چو صبح بتاراج رفته ایم	در یانستیم چاشنی نوش خند را
باهمه یکسان بود آئینش روشندان	بر خور آئینه بر یک جزشت و خواب
تلف روی را مذاق خنخل و ونخ بود	رنگ ایمان ست پید اهره پشاش را

قید نیم چید باشد از گستان نفع گلچین را
 ماسکبر و جان اسیر بیم خاک نیستیم
 ناصراز منوی بال کبوتر فارغ نسیم
 اسی که در آمدن خویش جلست داری
 آردی دیوانه از صحرای شهر
 ناصراز بس بود محمود نگاه دست او
 سحر که بر تو حسن تو از قناب گذشت
 بسین پیچ میرشد بجز غفلت
 محرم بریت میاید عصا
 فرمان بوسه گرز خطش برگرفته ام
 خانقاه و مسجد و تجمانه را کردیم سیر
 کی بود در بار بتراج متاع خوش قماش
 نیست در هیچ سری خواهش سودا ورنه
 در محفل پیر ندیدیم امتیاز
 رشته عمر ابد شاید بدست آورده است
 اینهمه تعجیب و در کشتن عاشق چرا
 تا هر کیکه مقرون سوخود نشد
 نظام تو اب عاد الملک نیره نواب آصفجاه
 ز جوش اشک کن در دامن فرکان لالی را
 فلک بسیار بی لطف است نتوان جست از دور
 بگین پیش می آلی تکلف میکنی با من
 که می سازد روان از چشم بلبل شکست خورین را
 همچو بوی می بر آید از نسیم افراطون ما
 می برد تا یار رنگ رفته مکتوب مرا
 گر شب ماه نیای شب تاب
 زخم سنگ کو دکان جلد و می تست
 جای صندل لای می بر جبهه بالین گرفت
 عرق ز جامه زرین آفتاب گذشت
 هزار بار ازین خانه خواب گذشت
 دست ما گردن میا خوش است
 حکم جدید از لپ خندانم آرزوست
 هیچ جا کفیتی چون خانه نهانیت
 آنکه یوسف میفرود کاروانی دیگر است
 این زمان هم بجهان یوسف بازاری است
 بر آفتاب و ماه دمل را تقدیم است
 هر کس بر مرگ دشمن شادمانی میکنند
 عاقبت پیش تو روزی جانفشانی میکنند
 فرزند خاص حضرت آدم نمی شود
 که در مردم نباشد اعتباری دست خالی را
 تو ان انداخت از طاق دل این بنیای خالی را
 فراموش کرده هنگامه های خور و سالی را

ندوزند اهل دانش دیده برآید چو دنیا
 که جادو برهم طفلان ست قانون خیالی را
 لطف تو نیست مقبره تا که مرست تازه عشق
 چند سحر بود شکوه بند تو خدیو را
 رفته بودم که دلی خوش کنم از سیر حین
 بلبلان مغرور سخت پریشان کردند
 و ابیکدم عقد عمری از آن شمشیر شد
 تیغ کج گر راست پرسی ناخن تدبیر شد
 ندیم کشمیری هم طرح غنی بود و مبر از کبر و منی آزدوست
 ذوق مردن بود اندک چو هوس بسیارست
 نجیب نورالدین محمد کاشی باصفهان آمده بوسیده آشنائی میرزا ابراهیم مستوفی الممالک شتبا
 یافت و صاحب منزل و سامان شده سکنی اختیار کرد تا آنکه بمرض فلج درگذشت در غن از
 اقران و شباه خود کمی نداشت بلکه بطرز شاعری آشناتر بود این ابیات از دست
 نفروخت ست کس برآز و قتل حسن
 سن نقد دل بدست تو جا بل نمیدهم
 تا ضامنی بمن ندی دل نمیدهم
 عجب دارم که ابر رحمتم تو نمید بگذارد
 که من عمری بامید کردم تقصیر و گروم
 فی ناله ماند در دل و بی آه در جگر
 دیگر مرا بجا طر تو آورنده کیست
 دارم بقی بجلوه دل سنگ آب کن
 از عکس خویش آینه عالیجناب کن
 نصرت دلاور خان نام اصلی او میر محمد نعیم و وطن سلاش سیالکوٹ از توابع لاهور پدرش
 عبدالعزیز در سلک نوکران حاکم مکان منصب دوهزاری داشت و وی بغیر جداری را بخواران
 توابع بیجا پور مقرر بود و آخر کار با توابع نظام الملک بسری برد و بمنزله احترام اختصاص داشت
 در سال ۱۳۹۰ بمکه ایستاد نصرت اقام شعر خوب میگوید و مضامین مرغوب می بنده
 دیوانش مرتب است این یواخت از آن معدن استخراج میشود
 بس که میدار و حیا در پرده محبوب مرا
 دین بیگانه داند محض مکتوب مرا
 مرغان بهم نیاید دلدار بی نقاب ست
 کی خواب میتوان کرد در خانه آفتاب ست

میانچو

میانچو

میانچو

بی آبرو تو از نظم نور میسر بود
 این تیرلی گمان چقدر دور میسر بود
 بختی که یک در و صد و آنجاست
 چه میشود دل مارا اگر با بخت
 میرسد مکن که بدو بنویسم خواب مرا
 میزند دست بهل و دل بیتاب مرا
 چشم پوشیده توان کرد مشر
 چقدر راه فنا هموارست
 شیشه ساعت بود آینه دنیا و دین
 گری آبا در دد دیگر ویران شود
 بر زینت که از بنا زشت
 بقی رسیدیم از ترک دنیا
 روز باری نمی آید ز باران دیده ایم
 نور حسین نرسد میرا آه که گریست گاهی بس که
 سایه هم در زیر پا کم میشود وقت زوال
 بی ایسی آمدیم از خانه دنیا برون
 چون شتر نهما سفر کردیم از خار ابرون
 پسرش امیر حیدر میرزا در هم تلخ داشت
 این ایات از دست

نمی بینم از و میداد گاهی محرابی بهم
 بحالم سخت دشوار است مردن نه گمانی
 رود دولت دار باب فنا آهسته آهسته
 که ز ازل میشود از مس طلا آهسته آهسته
 بزرگان را بود و ایم بخت شسته بختین
 گذارند خیل در قمار آهسته آهسته
 ناجی میر محمد حسین مصطفی فکرش زنگ از آینه خاطر نازک خیالان میر واید و صاحب طبعش غبار
 که ورت از ساحت ضمیر صافی مشیوان میر باید و اصل از اند جان بود خودش بدلی متولد شد
 و در عهد فرخ میر منصب مقتصدی و دیوانگی گو الیاد رسیده و بهانما در سلسله زورق حیاتش
 بگرداب فنا افتاد و طوطی خوش چنین میسر آید

در خیالات همچو گل آغوش دل و اگر دنی مست
 پرده از روی تماشا می تو بالا کردنی مست
 در لباس عاریت جانی که داری از تو نیست
 گر توانی دست بکشاکش کرد و اگر نیست

خانه خراب آرزوست مال دل خربین پرس
 میروم از خوشن آمانید انجم کج
 همچو حجاب از هوا می شکند سیوسنه
 می بروم و طبعی نهایی دل سوئی کے
 شجاعت میر عبد العالی از سادات اصفهان است و منشیان شاه سلیمان صفوی بآنکه عمرش
 از هشتاد گذشته طبع و جوش شکفته تر از گلزار و طرب افزا تر از خنده نو بهار بود و کلیتش
 قریب بدہ ہزار بیت بودہ باشد این چند بیت از دیوان او است

سحر کہ از قف دل آتشم بجای میسخت
 زگر میبای یار خود من دلریش میسوزم
 ز قصہ المم شمع راز بان میسخت
 چو شمع انجمن از نور شمع خویش میسوزم
 آتی ز ہر ہا است کہ شرمندہ توام
 گر عاشقی امان بدہ بندہ توام
 آسودہ جان شدم زوم واپسین نجات
 آخر کشیدم آن نفسی را کہ خواست دل
 در موج شعلہ حال لب یار را بین
 این کافر محفل فی النار را بین
 گریان برو ز مادر و دیوار را بین
 کیشب سری بجائہ ما یکسان کیش
 وسعت رحمت حق را تو چنداشت
 گنہت سخت عظیم است بچشم تو نجات
 نشانری تبریزی مروی آر میدہ و حریفی همانیدہ بود شعر بسیاری دارد از دوست
 فغان ازان کہ بر خم نداشتہ طعنہ غیر
 بیادش آید ولی اختیار پر خیزد
 رحم بر من نکنند دشمن تکلف بر طرف
 من حریف اینقدر بی اعتباری نیستم
 نسبتی از شعر او شہد رضوی است مدتی در آذربایجان ساکن بود و آخر در آریل مدفون
 گشت از دوست

میرفت و عالمی نگرانش ولی کے
 رشکم بدل فرو و کہ تاب نظرنداشت
 غالب ز دیدہ ناشدہ جان داد نسبتی
 بیچارہ تاب حجب ازین بیشتر داشت
 نمی گری زمان زمان روز وصال سوئی من
 تاشب ہجر سوزم حسرت ہر گاہ تو
 نافع قی طباطبائی میکرد آخر طبعتش بآن راضی نشدہ خود را در ملک سوز و تان در آور داین

نجات

نجات

نجات

نجات

اشعار از خوش آمد

با هر که حرف دوستی اظهار میکنم خوابیده دشمنی ست که بیدار میکنم
 یک سر رشته وجود و سر دیگر عدم است نیست خرقی میان این چو حزن و دق
 نرگسی ابوالکارم ابهری در بهرات بیشتر گذر میکرد آخر بقدر مار رفت و درشته بهر صفت مالکی
 در گذشت در نظم طبع خوشی داشتند و ست

تیری که افگنی اگر از دل خطا رود دل تیر انشانده کند و ز قفا رود
 نامی میر معصوم خان ترندی وار و دهن گشته متوطن بگرشد و از طرف اکبر پادشاه رسالت
 پیش شاه عباس ماضی والی ایران رفت و با شغالی و فکری و او احدی بزم صحبت گرم ساخت
 و در شعله در بکرم در از دست

امشب سوز سینه خشم ملت ای اجل خاشاک نیم سوخته همان آتش است
 چون گریه من دیدن خان کر و بشم پیدا است که این گریه من بی اثری است
 نامی مولوی حاجی تراب علی خیر آبادی عباسی کتب درسیه از معقول و متقول بخدمت عیدالوحد
 و مولوی غلام امام گدازانیده و شوق سخن پیش میرزا فقیل کرده و کلکته رفت بر فاقه حکام طایفه
 میرایران و عراق عجم نمود و بکربس آمده درس مدرسه کلینی شد و زیارت حسین شریفین

شش هفته وقت مراجعت در مقام پین لک سفر آخرت گذراند و دست
 سحر از جنبش شداد بگلشت چمن یادم آمد و روش قامت بجوی کس
 هر زمان دست کشان می برم جذبه شوق از پی سجده بطاق خم ابروی کس
 نیست از بخت بد چشم اسید آنکه بود دست در دست و سر بر سر زانو کس
 نصیبی گیلانی از وطن خود به تبریز رفته بشیوه علوفه و شوی قیام داشت بابا فغانی از چا
 شخص محظوظ نگاشته بملکارت سلطان یعقوب رسانید و فائش در لکله بوده از دست
 ولی دارم خراب از انقضا چشم بیا شش همه از جوری ترسند و من از لطف بسیار

خوش آنکه دور افتاده ناکه بیا بر خود رسد
دستی که بر سر میزند در گردن یار آورد
نسیمی شبی شیرازی صاحب فضل و حال بود
او را به یقینی مسلخ ساختند از دست
دست رنگین زر قیبان بداندیش بپوش
تا ندانند که خون دل ما نیست
نور جهان یکیم دختر خواجه ایاس و محل جهانگیر
پادشاه بود شاه بنابر فرط محبت و عشق که
با او داشت خدام تمام مملکت هندی بقبضه اقتدارش
داد و شیت اموس سلطنت بقدر و خط و مهر
او میشد نور جهان زنی شاعر طبیعت خوش مذاق
حاضر جواب عالی دماغ بود این ابیات

از دست

کشا و غنچه اگر از نسیم گلزار است
کلب قفل دل تابشیم یار است
نرنگل شناسد و نی رنگه بونه عارض است
دل یکدیکه بچمن او اگر گشت است
دل بصورت ندیم تاشده سیرت معلوم
بند عشقم و پنهان دولت معلوم
زاهد اهل قیامت ممکن در دل ما
بول هجران گذرانندیم قیامت معلوم
بقفل من اگر شایدا دل خوشنود می گردد
بجان بنیت ولی تیغ تو خون آلود میگردد
لفظی نیش پوری داماد لاقیدی است
بسیار خوش نطق عالی طبع بود با حکیم شغالی مشاعر
و معارضه کرده و بطلا کف مرغوبه یکم را مغلوب ساخته ظاهر ایند آمده و با قدسی صحبت

دهشتم از دست

خارم ولی کلاب زمین میتوان کشید
از بسکه بوی جدمی گل گرفته ام
ناطق گل محمد خان مکرانی از سوز و مان زمان حال
و شاعران شیرین مقال است از دیار
خود سری بهشد کشید و شطری از عمر در بلده کنه
بسر بر دو بوج محمد علی شاه و امجد علی شاه
وامر اردولت قصاید فراوان پرداخت درین نزدیکی
او ان شاعری باین زمین رسا
و فکر آسان پیا از ولایت باین مملکت رسیده
گل محمد خان ناطق مکران تاریخ وفات است
که مطابق سنه ۱۰۸۶ هجری می شود و او هرنگه
چهره شاکر و ناطق دیوان مختصری از سخن او فراهم

نیمه شبی

نور جهان یکیم

نور جهان یکیم دختر خواجه ایاس و محل جهانگیر پادشاه بود شاه بنابر فرط محبت و عشق که با او داشت خدام تمام مملکت هندی بقبضه اقتدارش داد و شیت اموس سلطنت بقدر و خط و مهر او میشد نور جهان زنی شاعر طبیعت خوش مذاق حاضر جواب عالی دماغ بود این ابیات

ناطق

ناطق

آورده و جوهر معظم نام تاریخی گذاشته این چند گزلی بجا از بیت المال طبع او زیور بیان
کرده می شود

ز کام از نکست گلهامی باغ خلدی آید
نمیدانم شهید تیر مرگان که شد ناطق
خون صد تو به بریزیم و محابا بنسیم
فا رخ از آفت باباش که ما خصم خودیم
گر چو بلبل کلبه از خار و خس باشد مرا
تا چه آید بر سرم از دست بر دعانیت
آهین دل نیستم یارب چرا در زاهد مشق
بعد قتل من خدا را خنجر از خونم شوی
کی میسر میشو در میان باغ خلد را
در دهر بدولت نگراید هوس ما
جان باز داجل گز چکانند بکاشش
هر مرغ که پرزد به تنای اسیری
حرف هوس بوسه چو خنک که گره ماند
زندانی دل بسکه شد از دهرشت خویت
فریاد گوی که بگوشش ز سیده است
حکم غم یار است که ما زنده بانیم و
ماست عشقیم چو حسن پرستی و
نگذار و بکیدن لبست آنغزه بله
قسمتم بود که بستی سر من بر خنجر اک

دلغ عند لیبان قفس پرورده اورا
کفن از پردهای چشم کردند آهوان اورا
عقوق قاضی شده در محکمه داورا
ز آهمن تیشه فرهاد بود خنجر ما
کشتنی باشم اگر گلشن هوس باشد مرا
گریه بیداد ز شفقت داد رس باشد مرا
نال بی تاثیر مانند چرس باشد مرا
اینقدر رسم از تو ظالم ملتس باشد مرا
این فرغت ما که در کج قفس باشد مرا
بر شربت دنیا رنج یکس باشد مرا
یک قطره ز زهر آب گدا ز قفس ما
اول بشگون که دطواف قفس ما
از گرمی حسنت بلب ملتس ما
کرده است فراموش ره لبس ما
ناطق بغافل زده فریاد رس ما
در زود و مخزون گنه از جانب نیست
پیغمبر گفت و گر کار روانیست
نیش زنبور پناه عسل زنبور است
ورنه ظالم ز تو این رحم بغایت دوست

ای غم دهر درونی غم ایامی هست
 منکه مستم زمی عشق چه دغم که بدهر
 دام بر چین زره ای کنگره قصر بهشت
 منم آن پیر که از سلاک مریدان من هست
 سینۀ ام را بنسیم بر تیری دریاب
 از بسکه طالع به تنزل نرسد رو
 گر خضر کامیاب شد از چشمه رشک نیست
 رفتم پیشین اور محشر بد او رس
 چگونه جان بسلاست بر من زلفا که
 جبرس بناله ندغم مقلد دل کیست
 گذشت موسم و فرستند بهر بان و بهنود
 بکف تیغ جفا باز آن وفا بیگانه می آید
 درون قفسیده عشق که ام یارب که آید
 سرایت کرده امشب نکمت زلفش چنان بر دم
 خبر گیر ای امام شهر از کیفیت زاهد
 کتب اگر تبسم نمک فشان نشود
 سبک زد دل بهوس عشرت جهان بر خیز
 بر زنجوش چنان گرم کاتش ست آتش
 فراغ کنج قفس از فضائی باغ خواه
 گرفت روی زمین را بر رشک گلگونم
 و مید صبح و گل از دخت غنچگی بر خاست

ای خوشا دیر که خوش گوشه آرامی هست
 شورش کفری و بهنگام اسلامی هست
 مرغ دل صیقلش سی لب بامی هست
 هر کجا زیر فلک میکده آشامی هست
 که درین تازه چمن غنچه دل نامی هست
 آتش ز شمع تر بنم اندر کفن گرفت
 داد از کیک کام ز چاه ذوق گرفت
 او نیز جانب بت بیباک من گرفت
 که بر دیش ملک الموت بسل افتاده است
 که ناقه بخود و لیلی ز محل افتاده است
 سفینه بمن مسکین بسا حل افتاده است
 شفاعت پیشگان رحمی که بی رحمانی آید
 بدون از دل بسا بان صد آفتخانه می آید
 که بوی مشک از خاکستر پروانه می آید
 که از مسجد صدائی گریه مستانه می آید
 دل و جگر بچه هب کس فلک بکست
 مشو بخاطر این بیشتر گران بر خیز
 شتاب از سرب این شعله چون دغان بر خیز
 سرخ دام کن ای مرغ ز آشیان بر خیز
 تو نیز ناله بتخیر آسمان بر خیز
 تو هم بدوق صبوحی ز پر نیان بر خیز

ستاره محری سوزی تشنه چشک زن
 بچرخ صومعه زاده شسته پیرشی
 سزای تست که گشتی اسیر غم ناطق
 بنمایان چمن سرو من از ناز خرام
 شد لبالب قیج عمر من زار و نشد
 ای عزیزان وطن دست بشوید از من
 ناطق آن طفل کنون حرفت تو کی گوش کند
 ناطق اینانی روزگار کراند
 خموشی ترجیح عرض بیدار دست ظالم را
 آگهی جذبه بیداری جنت نرندم را
 حذر ای آسمان کاشی پخش بیان بستم
 دو اوردم کنون در دگر دیاد و ورانی
 بفرمان ادب و دوش از پی خواب گان او
 ز رشک آخر چنان بستم که خون دیگران ریزد
 و دوستی زو بفرقم تن من زانایه درمش
 خوش آن غیرت که چون آهنگ گلشت چمن کرد
 باش گل شمن ساختن بر بلبل از زلفی
 حدیث لذت عمل علالت دستگاه او
 صبا از جانب ناطق سلامی خاک مکران را
 رفتم که باز سجده بران آستان کنم
 هم صبور کرده مرا عشق و هم صبور

قبح گرفته بکفت همچو آسمان بر خنینه
 دمی بدیر نشین می کش و جوان خنینه
 که گفته بود ترا کرد و پنهان خنینه
 چند خمیازه بقدر تو کشد آغوشش
 که قبح و از نهم لب بلب می نوشش
 کشته بستم و سبزان گلای پوشش
 باش تا خط سیه قام بهالگو کشش
 خودینه گوش بر فسانه خویش
 زبان در سر سه خوا بیدان تیغ تالیش
 فلک تا چند دارد کوچ پای می رگش
 پرو سوار و پیکان باز بر تیر فغان بستم
 که از منم هم کافر بر زخم کتان بستم
 گلوتاص بدم افشردم و راه فغان بستم
 بطفی آنکه شمشیرش من دل بر میان بستم
 نگاه عجز پوشیدم زبان الامان بستم
 بگلشن پیشتر رفتم نگاه ببلدان بستم
 که من در چکل شباز خونریزانشان بستم
 بشهر افکندم و لشکر فروشان را و کان بستم
 که من چون غنچه دل و گلشن هندستان بستم
 خود را شریک غلبه افت آسمان کنم
 هم قاصدت فرستم و هم قصد جان کنم

تا آمده بشهر و چون دم تیپ غمت
 خلقی ز دوست برد فغانم بجان رسید
 ناطق ز طوف کعبه نشد کام من روا
 ساقی آن می که چو یک رشخه از ان نوش کنم
 میکند کسب صفاد ز سویدائی دلم
 چه بهشت است که بخود شوی از باد و بن
 تا یکی شکوه زیبار من انشا الله
 کی بودی که ز نقش قدم پاک سگت
 چند رانی سخن از مهلت قتل ناطق
 شمع از سوختن خویش شکایت میکرد
 بدل کرده نه بخشد حیات آب خضر
 یاد آن طالع فرخنده که دشنام داد
 دیگر بران سرم که گدایانه بدرت
 تا قتل عام طائفه خور می کنند
 آخر گوشه قفس تست جاسی من
 یارب عا دیکه حسین نیاز را
 نیم کسل بهلم مید و نفس تا که بگور
 هست از شوخی پروا من اگر صیاد
 کو غارتی که جبهه و دستار شین را
 دارم امید جانزه نیم جرعه
 همه از بام و درش خلعت حصیان نمیزد

گرش بسیر کوچه هر استخوان کنم
 آفاق را بمیرم و دارالامان کنم
 رستم که باز سجده بر آن آستان کنم
 همه او کردم و از خویش فراموش کنم
 بسکه اندیشه آن صبح بنا گوش کنم
 چاره خود ز تو از حسرت آغوش کنم
 هر ترا الشب ازین بار سبکدوش کنم
 تربت ناطق خون ریخته گلپوش کنم
 این نه حرفی است که تو گوئی و من گوش کنم
 و انمودم دل سوزان و نموشش کردم
 زنده از خاک در باد و فروشش کردم
 طلب بوسه اگر از لب نوشش کردم
 خود رستم کش بگ و در و از زبان کنم
 در و ترا بشور دل حکم ان کنم
 بر شاخا رسیده اگر آتشیان کنم
 من بعد وقف سجده آن آستان کنم
 حسرت لذت بسیار پتیدن نبرم
 نیست بجا شکنند که بقتل یال و پریم
 بفرستم و تمهیه رطل گر ان کنم
 زاهد چرانه و حث پیر بفان کنم
 چون بطاعتکده شین صیاد کارشدم

بخت ساعزمی خط غلامی دادم ۴
 خواب دیدم که خورم آب حیات او گوش
 بان درین ره زمین آسوزش را که زدم
 گر غلم در دل یاران منافق چه شگفت
 تو به از باره در ایام جوانی کردم
 چه توان کرد بخت که ز قسمت ناطق
 بنیک پیمان ساقی کردید هوش پنهان دهم
 صد دشت آنوقت ز عدم مال میزنم
 یاران بفکر مرهم و غافل که نفس
 ای یوالموس که دوخته دیده بر رخس
 بیرون نمیدوزد دم محرم صحران
 خون هزار وعظ بگردن گرفته ست
 جان بر لبم بفهم نیاید بیان من
 صد باره بادول که بزم تو از پیش
 در دل تنگم ز گردنم بیابانی بین
 در شب بجزرت بزم سینه ام کیه خرام
 آخت بهر گشتنم تیغ جفا و زو بغیر
 سلطنت گریل داری خاکساران انوا
 از سفر باز آنوا طاق را ز در و فرقت
 یوالموس سخت زند لاف محبت برت
 هوس گوشه میخانه مکن زاهد شمس

فارغ از کش مکش سجد و زنا شدم
 تیغ می راند بجلتوم چو بیدار شدم
 غوط در قطره و از جسد پیدار شدم
 گل بدم از اثر صحبت شان خار شدم
 اول مستی من بود که بهشیار شدم
 نوشدی زاهد و من زند قبح خوار شدم
 که از محفل حریفان چون سبزه بر دزدیم
 ای بنخبر گیر ز عفت نشان من
 خمیازه میکشد بنک زخم جان من
 غیرت بگیر از مرده خون نشان من
 گو چرخ و صد چرخ شود خشم جان من
 صد آفرین بجزات گوشه گران من
 کس جز چراغ صبح نفوذ زبان من
 صد باره که پرده را ز نهان من
 در بساط قطره سامان طوفانی بین
 از دل پر دل غم سر و چراغانی بین
 از وفا گریستن برگشته مژگانی بین
 خدمت موری کن و خود را سلیمانی بین
 پای تاسه بچو شدم چشم گرانی بین
 امتحانش دوسه روزی به کار می کن
 تو ببحر آب نشین مشق سیه کاری کن

لیمیا ساز گری تو و لیکن چکنم
سرگران میگردد و یار از اختیار اموز
مرغ جان از قفس کالبد مانطق
که مس من نکشد منت اکسیر کس
کرده تاثیر مگر ناله شبگیر کس
کرده پرواز و لیکن بهر پرتیر کس

رباعی

ناطق چو بلا بدهر بد فال شدی
شاعر شدنت بهر فدا کت کم بود
بر سر بام بیا گوشه ابر و بنا
استخوان ریزه مجنون بگلن پیشین
پرده چشم خود ای فاختگان فرش کنید
رهن منت خوی تو ام که هر نفسم
چنان تاثیر گرفت از نگاه دست و تیرش
پیا که بر کفم و محبت ز دیر گذشت
دور از وطن و عیال و اطفال شدی
کامی خانه خراب باز رمال شدی
روزه داران جهان متظر ماه نواند
کین تعلق بجناب سگ لیلی دارد
که بسیر چمن آن سرور و روان می آید
بخشش ستم تازه شد مسا کت
که بوی باده می آید ز خون زخم خیرش
رسیده بود دلبائی و لبه بخیر گذشت

نیر نواب محمد ضیاء الدین خان بھادر دہلوی بن فخر الدولہ نواب احمد بخش خان بھادر ولی
فیروز پور متکی ارکیر تختہ المی و پادشاہ ملک بیانی و معالی ست در فارسی نیز و در اردو
ریختہ دشنام تخلص میکند امروزی دہلی بوجود و جودش در ناز ست و زمرہ شعراء با سخن
نکینش بساز علاوہ قرب قرابت نسبت تلمذ بامیرزا اسد اللہ خان غالب درست دارد
و در انشاء شعر فارسی و انشاء نظم و ری فیض سخن از عرش برین می ستاند شعر بطور مدین
طلب علم کہ بدہلی وار و شد مکرر اورا دیدہ و باقر زندہ حرمش شہاب الدین خان شہر تہ
الفت بہر صمانیدہ حیث کہ آن نوجوان بلغ قابلیت خدا و در زمانہ عذر بہرہ جفا آباد
از لباس حیات مستعار عاری گشت پدر بزرگوارش بہ نور رونق انجمن آن شہرست و از
فغاناں موری و موی بہرہ و آیین چند بیت او بنا بر ضابطہ درخت افتادہ

مکن بیاک که شام و بنار وائی خویش
 نمود تیره چو شب روی روشن سپهر
 کنی نه که قدمی رنج خیزد بفرست
 کشود که خیم زلفی دلی دران بستم
 خوش می برد بخواب عدم قصه
 جامه شاد بکفت و نوشین لبه بر
 نیز انقاب گرفتند از خوش نسیم
 نشانند ز سوز جگر دم دوش بر خود
 چون آمده ایم از عدم آسان بود اکنون
 رو چشم مکن هرزه چو بندی پی قتل
 شکسته حرف کلاه و کشوده بند قبا
 بفرق ریزی بیفایده بجنبه گران
 روش و هر یک گونه نباشد تیر
 این سر شوریده بر پشت بخوش آید
 کرد خاکستر سراپائی مرا سوز درون
 آندم که بخش چشم و دمان کرد در گدا
 بان ابر چشم تیس نه خارج از حیات
 زین پس بعبط کوشم و سوزم بسوز شک
 تا زخم آتشی بچرخ آه مرا شرا کو
 تا تو ستیزه آوری من بر عجب نسیم
 نواب تخلص محرم رستم این مر بورت نام اصلی او صدیق بن حسن بن علی بن کاکا

بروئی من کشا چشم اعتبار مرا
 بجاک سائے سر نخوت غبار مرا
 خواه در شب هجران تویی کس را مرا
 که داده اند درین جبراخت تیار مرا
 افسانه درازی شهنشاه تار ما
 دیگر زحق بگو که ترا التماس حیات
 وجه بادادون هوش و حواس حیات
 خواهم که بخت گام بگر خود
 پیودن را به که بودی سپر خود
 بر دیده دران عرض کن اول کمر خود
 چه بخودانه بت میگسار به آید
 همچنان زخم بگر خنده زمان است که بود
 نه چنین بود که هست و نچنان است که بود
 شد فردر دسری کز بالش پر دوشتم
 شد غلط چشمی که من از دیده تر دوشتم
 خندیدن از تو بوده و از ناگر لیکن
 بر مرقد مطهر لیلی گریستن
 فرسوده شیوه ایست همانا گریستن
 تا به هم این جهان بیا دیده اشکبار کو
 جور ترا کران کجا شوق مرا کف را کو
 نواب تخلص محرم رستم این مر بورت نام اصلی او صدیق بن حسن بن علی بن کاکا

فتوحی است بیشتر در یوزره که کوچه فضل و یریزه چین با کده مفسرین علما و محدثین بنیاد است
 در بایت شعور گاهی باهی بر آستانه سخن می نشست و گوش بر آواز و چشم در راه کلام نور
 میبازد چند گاه است که آینه ضمیر را از صور خیال غیر پرداخته و از بیت سخن بایت احسن الفی
 نامکده هستی خود ساخته این گسترخ شیخ چشم کیست که با وصف کج حج زبانی پهلوی بیایان
 نشیند و با وجود تنگ سرنگی در بازار سیر شاعران دکانی بر چند عمر با در جلودل دیوانه گشت
 و بجای نرسید سالها در پی کاروان ناله افتاد بقامی نگرشید اما از بجا که گل را از خار و گل
 را از خار و فلک از غبار گزید و گر ز نیست باین دستاویز حرفی چند از ترجمه مستند خویش
 بر یاران بزم همهربانی عرض میدارد و درود این آواره دشت ایجاد و سرکن و برکن برین
 کون و فساد از شیتان عدم در بزم وجود نوزدهم جادی الاولی روز یکشنبه سنه یکم
 و دو صد و چهل و هشت هجری دست بهم داد و موطن و منشائی او محله شیخ پوره واقع بود در سال
 قنوج از سرزمین میان دو آب گنگ و جمن است و نسبش بسید جلال الدین بخاری مخدوم جهانیا
 جهان گشت بسلسله صحیح میرسد و هستی با مام زین العابدین بن حسین سبط شهید کربلا رضی الله عنه
 میشود و شیر و او هنوز بسادات بخاری شهرت دارد تحصیل علوم متدوله از چند اساتذده فاضله
 عصر خود کرده از انجمله علوم دانشمندی را در حوزه درس صدر الافاضل مفتی محمد صدالدین خان
 بهادر صدر الصدور و دلی تخلص یازده پایان رسانیده و فاتحه فرائغ خوانده و از خدمت
 ایشان بعد کتاب منطق و حکمت و فقه و علم ادب بطاقت سند حاصل نموده و سرایه فنون
 در سید است آورده و علوم ملیه شرعیه دینییه از تفسیر و حدیث و فقه سنت و اسماء رجال
 و احکام بر مولانا شیخ حسین بن محسن الفزاری قاضی حدیده مرتب گذرانید و موفق بحصول
 اجازت بر طریقه انیقه محمد شین کرام ادام الله تعالی با قبول شد و نیز سند دوامین اسلام
 از معاجم و مسانید و صحاح و جوامع و جزآن از مولانا محمد یعقوب دهلوی برادر مولانا محمد
 دهلوی نزیل مکرمه عظمه رحما الله تعالی حاصل نمود و استجارت ثالث از شیخ سهروردی حبیب

بن فضل الله ساکن قصبه نیوتنی رحمہ اللہ تعالیٰ بہت آمد و گئی شلینج واساتذہ و رتقی وی اویہ
 نافعہ بر زبان برکت ترجمان خودشان گذرانیدند سیدانم کہ این ہمہ نعمت صوری و معنوی
 و عزیت دینی و دنیاوی کہ حاصل روزگار من است ببرکات انفاس قدسی باس این بزرگوار است
 و ہر چند این اسانید و ساسانید و اجازات صحیحہ شریفہ فضیلتی بزرگ است و باین نوع کہ مراحل شد
 کمتر کسی را دست بہم داده باشد لیکن بعد علی این مراحل شطری از عمر گرانمایہ درس و کار مطالعہ
 اسفار و صحبت کثیرہ از ہر جنس بگذشت و لذت حقیقی بایمہ ہدی کہ عبارت از زمرہ اہل حدیث و
 اثرست حاصل گردید و ملاحظہ مصنفات ایشان بابی عظیم از غم و ہدایت و درایت بزرگ شود
 و نفع بی نہایت و ہر باب بنشیند خصوصاً مؤلفات حضرت شیخ الاسلام احمد بن عبد الحکیم بن عبد السلام
 حرانی و تصانیف حافظ شکر محمد بن ابی بکر بن قیم جوزی و نتائج طبع بدلت منیر سید محمد بن
 اسیر یانی و جامع قاضی القضاۃ محمد بن علی شوکانی قدس اللہ را و احکم و ہر یکی از ایشان و خصوص
 خود گمانہ دہر و مجتہدان بود و تقلید مدی جز اتباع اداء نہ کرد کتاب و سنت نمی نمود و این بنا
 شرمندہ نیز درین رائی صواب انما بمعنا ایشان است و در مقام استقامت بر اتباع دلیل
 بجل اعلی و مکان رفیع الشان محمدی مشرب سنی مذہب نقشبندی طریقہ است اگر چہ ہنوز دست
 بہت بہت کسی ندادہ است و جز از کوثر شارع علیہ السلام آبی از خرمیہ خضر را ہی نخورده اند
 مدۃ العمر و این سفر پیش آمدہ کی سفر بطلب علم و درین حرکت نواح وطن مثل فرج آباد و کانپور
 و دہلی را پی سپرد و بقدر قدرت از خانہ علم ساغر صہبائی صاف کشیدہ و از دور در جام بدر دل
 ناکام آرمیدہ و دوم سفر بطلب معاش و درین سیر بلکہ بھوپال را اولاً و بلکہ ٹونک اثنا بیاً
 گلگشت کرد و اقامت ٹونک شہتہا پیش نبود و دل دران و شنگدہ چسپید صرف بپاس خاطر
 وزیر الدولہ مرحوم والی انجا چند ہی بای اقامت افشرد و باز رخت بدارالامان بھوپال کشید
 و رینجا بتاویہ سنت نکاح با دختر دارالمہام محمد جمال الدین خان صاحب بھادر نائب یاست پردا
 و این اول عقد من است و در پسزدیک دختر ہم سپیدند و در ضمن این آمد و شد بلا و دیگر را

مثل میز پور و جلیپور و پوشنگ آباد و جز آن ملاحظه کرد و باند و همراه نوایکند یکجدا
مرحومه والیه بجهوپال رفت و بر پشت و بعد انتقال ایشان دو رخت و نوب شاهجهان یکجدا
رئیس اعظم دلا و طبقات اعلا میهند سایه عاطفت بر سر این الکه انداخت سوم سفر حرمین شریفین
زاد شرفه پیش آمد و در سینه کهنه او دو صند و هشتاد و پنج هجری شوق زیارت مکّه مکرمه و
مدینه منوره که از مدتی دامنگیر دل در دنزل بود هجوم آورد و حصول دستوری از آقا قاضی داد
محل جواز بمنیت طراز برست و سافت تیره بحر نور دیده خود را با ماکن مقدسه رسانید چون

نیاز بر آستانه بیت الدالید

جمال کعبه مگر عذر رهبران خواهد که جان خسته دلان سوخت در بیابانش
و چون از سناسک حج فارغ گشت رو به مدینه منوره آورد و غبار عقبه رسالت را گل احوال

چشم فدا ساخت

ز یک کعبه نظیری زیارت ماکن که دلبری نکینست در مدینه ما
و یکا سبوع و جوار خیر البشر صلی الله علیه و آله گذرانیده صرف غنان به نوبی ام القری نمود
و از آنجا براه حدیده سری بدریا بجهوپال کشید و درین آمد و شد کتب بسیار از علوم قرآن و حدیث
مطالعه کرد و کتابت نمود و شتر را که دو بر روی دریای شور بدست خود ننهاد نوشت که در کتابت
ام موجودست در حین حضوری خود پیش باب بیت اندنزد ملزم مکرر دعا کرد که ای خداوندترین
و آسمان از معاش سدرتی بیش نیخو اتم آن هم بر وجه حلال و بی منت رجال و آنچه نتهای
آرزوی من است حصول رتبه کمال در علوم دینی و تفسیر و حدیث است این هر دو علم را چنانکه
من نیخو اتم و چنانکه تو خواسته باشی باین پیچیدگی رس من پس از زانی قرا و ازین حصین معاش
که در آن مبتلا بوده ام و ازین ضیق قلب که از ناروائی صحف دین و دواوین احکام شرعین
که نقد وقت دارم بر مان مگر حق تعالی دعائی این منده شرمند و عاصی پر عاصی خود را
اجابت کرده باشد که باین روزا قبال رسانید و از تنگنای حسد و حقدا پناز مان را بانی

هر چه تا ستر بخشید

احمد اقر بان احسانت شوم این چه احسانست قربانت شوم
 بعد عاودت از سفر حجاز بمنیت طراز چون ورود ببلده بھوپال که خال رخ هفت کشور اقبال است
 دست بهم داد اول با ہتمام ہارس این خطہ باز بنجد مست امیر الانشا فی حضور رئیسہ معظمہ امور خطاب
 خانی نامزد شد و پایہ پایہ عاج معارج ترقی دولت گردید تا آنکہ سی برنیا ماکہ بسابقہ ازل و
 تقدیر و جل اتفاق عقد ثانی با رئیسہ موصوفہ شد و باین برگز را اولاً بمنصب نیابت دومین
 ریاست سر بلند شد و ثانیاً در همان نزدیکی زمان از نیابت بعالین خطاب نواب الالاجہ امیر الملک
 سید محمد صدیق حسن خان بھادر سر پایہ امتیاز اندوخت تاریخ این عقد خیر حمد کہ در سنہ دوازده صد
 و ہشتاد و ہشت ہجری صورت بست بتعمیہ یکبارہ و کریمہ و اخوی تجوہ فکرت و بلو جان انتساب
 اقطع ہفتاد و پنجزار روپیہ سال از محال بر ملی مضاف ریاست بھوپال رعایت شد
 درین چین نزیل بھوپال و قرین صد گونہ اقبال و آنکہ بعد الذی نعمتہ تتم الصالحات ہر چند بجا
 خود گوشہ گزین و خاطر حزینم اما در چشم ظاہر بدینان صورت پرست متکی اریکہ ریاست و صد
 شد نشینم تدبیر مصالح عباد و منافع جملہ رعایا و بر ایائی این لکہ دست او سپردہ اند و بی خواستہ اش
 باین کار و بار و شوار بر پوشت

بارہان بردل آن نازنین
 سینہ چین نازک و بار چین
 او سجانہ کہ مبدی این کوینست انجام مجاری اینہما امور بخیر کند و اوج و موج این پنجی سلا احباب
 بصبر بصیرتش از صعود و علاج دار بقا نکر داند سفر چارم سفر اتحصال تمنای نیکنامی و بلند پایہ
 رئیسہ عالیہ بود کہ در سنہ ۱۲۰۳ از جمعیہ بھوپال و محروسہ این دار الاقبال بمعیت یکدیگر و جمعیت لشکر
 بسوی بندہ میبوی حرکت و سیر اتفاق افتاد و بعد ورود و انجالار دنا تہرہ بود کہ گوزنہ را و دیگر
 کشور ہند کہ نو وارد این مملکت بود حکم ملکہ انگلستان کوئن و کٹور یا تمنای میبوی درجہ اول پیر
 این منصب ساختہ ولایت انگلند و علم عالی پرچم و خطاب گردید کنند را شرافت اندیابا سند

خطاب مشیخ بدستخط ملکه خطبه و وزیر اعظم انگلستان از زانی داشت و لقب رئیس لاو در عظم طبقه
 اعلای ستاره بپند بخشید و رتبه صاحب خطاب در مجمع رؤساء هند که حاضر جلسه بودند بدین
 مراتب عزت و شرف و منزلت خیرگالی و علوهیت در انتظام ملکی و مالی دوبا لاگردانید و عقیدین محفل
 سرور منزل خاص از برای همین عطیه بود تا پایه رفیع رتبه محظمه را بر اقران و اشتالی جلوس
 اقتیاد بخشند درین سفر نیز امتزاج اتفاق گلگشت ملک گجرات صورت بستی و بلده سورت
 و احمد آباد و عمارت آن دیار و اقطار بخشیم اعتبار ملاحظه افتاد سفر پنجم ملت بسوی
 دارالاماره کلکته است که در ماه ذیقعد ۱۲۹۲ هجری همپای رئیس محظمه دست بهم داد و مدت
 این سفر خیر شد و ماه و چهار روز بود درین گلگشت ملاحظه جمیع ملوک و امراء و حکام بر طاعت
 و دیگر اکابر بلده بروجه تفصیل و اجمال صورت بستی و با میر تراب علیخان رسالاجنگ آباد
 وزیر ریاست حیدرآباد دکن و نواب امیر علیخان بهادر وزیر السلطان و دیگر اهلای و مالی
 ملاقات گردید و مشاهده امکنه رفیع و سیاستین مینیه و شوان مستقیمه و انهار و جداول سلم
 اتفاق افتاد و با گورنر جنرل و شاهزاده انگلستان مکرر رسم ملاقات و اتحاد مودی گردید
 نام اصلی لارڈ بیرنگ است و اسم شاهزاده پرنس آت و یلز و درین آمد و شد اتفاق گذشت و بر سر
 بلاد و دیگر مملوح قدم شد و در بنارس و آله آباد و کانپور یک یک اسبوع توقف افتاد و جمعی
 بلاد و اهالی و دیار و گلزار آنجا نموده مراجعت بسوی بھوپال کرده آمدند و سفر اول بضرورت
 کسب تمام و حصول روزگار بود و در سفر ثانی به تبعیت رئیس نامدار
 سفر سفر که چنین یار غار و در سفر است   توقف بخت سفر دان و کار کار سفر
 اکنون بود ازین اسفار پای قوطن در بھوپال شکسته است و رنگ اقامت درین شهر
 ریخته تا منظر نظر گیرانی و طبیعت چشم آرد و بر اختیار سفر ششم آخرت که بیچ فرود بشود
 از آن گذرد و گریه نیست و دخته تاکی سکی از دو حرم محترم کی و مدنی بیای شوق ملی
 کرده بقیه انفس متعار و حیات ناپا نادر از راوی عافیت و گوشه قناعت بسر برد

و قاصد اجل سعی را نزد و درود و سجد و لبیک اجابت گفته کلمه توحید باری تعالی گویان و مختصرت
 ارحم الراحمین را جوین ازین خاکدان فنا سیری بدارا امان بقا کشد و از مضییض ناسوت
 او حج گرای لا بهوت گردد و عمریست که بکلی همت خود را با وجود علایق فضل خصوصیات و عوالتی
 رتق و فتق منہات وقف شغل علم و مطالعہ صحف دین و دوا وین ایامه اسلام و اشاعتیست کامل
 شریعت حق و تدوین تفاسیر صحیحہ و سنت طهره و شتم ام و دل رنجیده و خاطر اندوه آرسیده و جان
 شنیده را از ملاحظه زشت و خوب جهان و جهانیان و شیوه جور و ستم و اندیشهای نابالاست انبیا
 زمان برداشته و در رنگ دشمنان معاصر که در شکست یکدیگر میکوشند و افزایش جبهه علم و دولت
 افران را بدیده کوتاہ بین نمی توانستند دید چشم پوشیده آفتاب گرامی و اوقات عزیز را بجز
 ارادی یا قسری در سر کار و بار خدمت قرآن کریم و حدیث شریف بسر می آرم این صحیفه منوره
 که در رنگ سبز و بیگانه در چین تالیفات شرعیہ این جور کش زمانه میدیده است و چون آب روان
 در پای سبز ان گلشن دین و ایمان آرسیده محض بولوله سوز و گداز قدیم از تشنگی دل بیتاب
 چون دغان سربالا کشیده و برای احماض مذاق خواطر آشنا و بیگانه همچو چاشنی برآمده الوافیت
 بهم رسیده و رنہ درین هنگام که قوی البضعه گرا رسیده و جوش شباب مبدل بذبول شیب گردیده
 خود را سیری باین سودانیت و کیف که امروز در زمزم بجای گلبنانک میخواران عای دیندار است
 و عوض هووهای مستان تہلیل خدا پرستان بجای نغمہ فی صوت و لکش حافظہ بجای
 جرعه می یادہ محبت دوست و آہنمال عمر تنگمانہ بچیل و چهار سال کشیده و آفتاب نہنگی سستار
 بلب بام فنا رسیده و دل از کرده منفعل و خاطر از آورده خجل و جان ناتوان از پیش آمدہ
 آتہان و جل گردیده و ہوا و ہوس جوانی و قہقہ و تاب بالا خوانی و ولولہ و غنفلوان شباب فانی
 مضحک گشته و طبع کلیل از وادیا و ضلع زمان و زمانیان و نظائرہ تغیرات بی پایان جهان
 و جهانیان و گرم شدگی مدارج ایمان و شکستگی ساز و برگ عرفان و ہمہ سبب اسباب فسق و فجور
 و سرسبزی اہل نفاق و زور بر خود تنگ آمدہ ارحم الراحمین بر بندگان خود و بخشاید و خاتم

کار و بار این بی سرو پا را بخیر گرداند و پروانه بی پروا بال البعل و دیدار فاضل الانوار خوش
برساند هر چند میخواهم که پای خامه را خانبندم و سرگردانی او را در وادی خیال نه پندم
اما ذوق فطری را چگونه که میخواسته بر سخن طرازی می آرد و با حرف مضمون سخنی موزون
سنانا میاز و بیشتر جاویده خامه حق نویس صواب گذارش دفاتر گرانمایه تعاضد و طومار
بلند پایه احادیث است در لغت عرب و فرس و ریخته و با وجود طبع نظم سخن موزونش در غایت
قلت و نهایت ندرت واقع شده گویا گاهی جرمه ازین میخانه هوش افزا بکام جان نکشیده و
بوی ازین گلزار پیرا بدماغش نرسید و کیف که

قافیه اندیشم و دلدار من گویدم مندیش جز دیدار من

این چند حرف پاره که در اینجا بر لباط سخن پریشان کرده بتقریب بتوید این نامه درین نزدیکی
در رشته نظم کشیده و میزان وزن سنجیده و نغمه تازه و طنبور و مید و تانگویند که از گهرهای
شاهوار دیگران انبار با فراهم آورده و داد شعر فنی و سخن سخی داده و از خود حرف موزون
بر زبان خامه و بیان نامه نگذارد و ناچار ابیاتی چند درین جریده ارجند گذارش میکند و سیر
از شگاف نفس دل در دمنده بیرون میدهد

گویند که دلدار برد در سرا	باور کنم تا که نیاید ببر ما
آتشک عشق بتان ست دل من	پیرمینه که برقی خجده از شر ما
صد طعنه کند بر هوس یاده پرستان	تلفا به سر جوش گذار از جگر ما
من محتجبی سراپا سیم نگارم	آئینه نیارید به پیش نظر ما
درمان دل زار بودیم تبسم	دیرست که خون هیچکدام از چشم ترا
جان داده ریحان رخ تازه نهالم	در پای چمن دفن کن بال و پر ما
هر نقش که از پای نگارست بگاشتن	چاکلی ست بحیب هوس رگد ما
پرورده نازیم سلطان که عشق	سیم رخ گس و ارمد از نظر ما

پروانه و بسبل شده اند ز گریه ما
در چین جلوه گل بر دسر پوشش مرا
از سیران کونبر دارم مرا
ویرمی آید قیامت گشت هجرانش مرا
امیر الملک والا جاهد صدیق احسان مرا
فرمود یک زمان بنشیند در آفتاب
مگر بیا و بداندیش رفته ام یا رب
گوئی که ضمیر من فصل هست
شمیم گل غبار کوئی یا ربست
این نیست که رسوا نشوم بوی جنون است
مرگ باز ندگیم دست و گریان شده است

در عشق رسیدیم بجای من و تو آب
زنت بودم که دمی خاطر خود شاد کنم
آمی صبار حقی بشت خاک من و
وعدۀ وصل مرا آتشوخ بر فردا بکنند
بوصلی زنده گردان کشته مشبهای هجران را
تر دامن آدمم بردا و بر وز حشر
قرب میکشم و دل نمی شود در خرسند
دل ماندن من جدا همیشه
آدب بگذاشتم گفتم بستی
هر چند که محبت بدلم سبب مصون است
تا دلم ذائقه گیر شب هجران شده است

غزل

هنوز از تن من شست آتشان باقیست
هوای جمده بران خاک آستان باقیست
که کنج دام زمین و از تو آتشان باقیست
کشیم آه که تسخیر آسمان باقیست
که گر چه پریشدم همت جوان باقیست
اسیر غم نشوم در گه مغان باقیست
هنوز بر سر چو رست کاستان باقیست
تبسم لب لعل نمک فشان باقیست
چو آفتاب لب بام یک نشان باقیست

مرنج جانم اگر رفت و امتحان باقیست
بخاک رفتم و لیکن رتاب آتش عشق و
منال بلبل بیدل اگر شدیم ند باغ
گرفت یل شرکم بساط روی زمین
بکنج دام و شنج قفس چرانا لم و
خراب گشت اگر مسجد بریا منزل
زمن ماند بجز نام و آن و فادشمن و
شگفت صیت اگر زخم دل شود ناسور
بیابیا که ز جان نگار در غم هم هجر

بزیر تیغ جفا نیم بسلم بگذار
 اگر بوعده وصلی دمی نوازش کرد
 جفا می یازا اگر اندک است بسیارست
 بزیر سایه زلفش نمی توان خفتن
 بیکد و بوسه دل مضطرب نیاید
 فریب رای عزیزان کجا خورم که مرا
 گمان مبر که زبون بتان شود ثواب
 پیمان وصل و صدمه جانکاه حجب یار
 گریه و آه مرا بیند و گوید برقیب
 و رد می بر سر محزون چه بلا می آید
 عرض آنست که جانم برو در بره فراق
 کجا از سوده و صندل صدایم به تواند شد
 صبا نوید وصال که میاید به آتش
 نسیم دوست گذر کرد بر سر نواب
 من و کیل از طرف دل که اگر دست دهد
 نقاب زلف گران رخ نبرد و روا باشد
 بگوئی یار سپردند شفت بال و پریم
 علاج در جبهه دای برگر آسانست
 نگاه محض سنگره چه جای تنهیتست
 آنکه نگه غلطش بر صف شاهان نزنند
 بنوع جلوه حسنش دل ستدیده

تمییز دل بیتاب ناتوان به نیست
 چه سود بهیم شب بهر چنان باقیست
 بیک نگاه بسی چشم خوچکان باقیست
 صدای گردش دولا با آسمان باقیست
 تلافی آتش عنای بیکران باقیست
 حدیث سید کونین بر زبان باقیست
 برای نصرت ایمان شه جهان باقیست
 مردن نداد و زینتم هم نمیدهد
 این خرابات چه خوش آب هوایی دارد
 جرس ناقه ایلی بصدای آید
 ورنه محرومی من در غریبم نمیبود
 علاج در دسر از انوی آن دستان داند
 که جان ز فرط مرست به تن نمیکشد
 رسول امت خود را بجا نوازش کرد
 دولت و صل شکی شکوه هجران نکند
 که آب زندگی دائم وطن در تیرگی دارد
 دعا که کرد که در جنت ایشان باشد
 اگر امید وصال تو در میان نبود
 خدا کند که درین لطف امتحان نبود
 کی نظر سوئی دل خسته ثواب کند
 ز چشم آینه چشم گرم ندارد

سوختن شیوه آباتی پروانه بود
اینقدر هست که آئین وفا کم دارد
می شناسد که جو انحرافی حاتم دارد
ناز زنی که دم عیسیٰ مریم دارد
دست گر برداشتم از دل نهادم بر جگر
آزاد کن در چمن خویش نگه دار
منکه در کنج قفس منت صیاد برم
بلبلان مرده که مانیز بگزار شدیم
چون کاغذ آتش زده یک شهر شرارم
ای کان نمک چسب باین سینه رشیم
مبادا دیگری فهمد بطور صیانت گویم
امیر الملک والاباه عشق خانمان سوزم

غزل

گلچین شوم از سنبل ترموی تو دوزم
گلبنامک وفا از لب خوشگوی تو دوزم
غنوار ای عاشق مگر از خوبی تو دوزم
عمر خضر از کاکل سندی تو دوزم
انداز خرام تشدد لجبوی تو دوزم
از مشک قنق کجاست گیسوی تو دوزم
انوار سنن از رخ نیکوی تو دوزم
گلزار حدیث از سر مشکوی تو دوزم

من اگر سوختم از آتش رخ چیت حجب
و کبر من که همه خوبی عالم دارد
بعد عمری که بیک بوسه دلم شاد کند
کاش جانی ز سر نو بمن مرده دهد
بودم اشب در فرا قش اضطرالی تازه
از کج قفس نیست مرده هیچ شکایت
کی نسیم چمن خلد فریب دمارا
جذب حضرت گل بر دگانش مارا
تئانه همین جان و دلم در تب و تاب است
بر زخم دلم ریختن ملح چه سود است
چون پیغام خود با قاصدان لستان گویم
تیرس از اجرائی ب دیده و آه جگر دوزم

خواهم که شوم باد و زگل بوی تو دوزم
بلبل چمن در طلب گل بغفان ست
خوبان جهان را نبود شیوه بجز جو رہ
آسایش جاوید ستانم ز رخ تو
از سروسوی در چمن و هر صبر رشک
طهر رنگ از دیده آهو بر بایم
طلعتکده رای گدارم بسنن زبان
تقلید مذاهب نفسی بیش نباشد

غزل

وگر ز نودل بیتاب دماغ میخوامم
 بزیر تیغ ستم میکشی و من از ذوق
 گذشته ام از گله جور و شکوه هجران
 برور قیب که من بهر فرصت جملش
 دراز می شب تقلید تیرگی آر د
 بکنج رایی نیاید فضای علم اثر
 با پرو باد نباشد مرا غرض نواب
 در ددل را تو توانی که کنی گوش و لب
 تا صبح مرادیده بر او قدمت بود

ز چرخ باد و عشم در ایاغ میخوامم
 برای زود نمودن دماغ میخوامم
 کجاست دولت و صلت سراغ میخوامم
 حضور خاطر و کج فراغ میخوامم
 ز نورست بیضا چرخ میخوامم
 گذشته از تفسیر سراغ میخوامم
 برای دور صراحی دماغ میخوامم
 از من این قصه جانسو زنیاید گفتن
 از حال شب هجر من زار چه پرست

قطعه

دلیل شرع بود چار چیز میگویند
 شوم قیاس و چهارم وفاق مجتهدان
 قیاس ما و شما در مراتب احکام
 به هیچ چیز نماند که فضله رایی است
 وجود هدایت اجماع خود بسبب مشکل
 قیاس فاسد و اجماع نه اثر آمد

لیکن کتاب خدا و دیگر حدیث رسول
 ولیک در نظر آتیمان جمله فحول
 خصوص نزد تصادم بحجت منقول
 شش قبول نسازد بجز ظنوم و قبول
 باحتجاج نیز ز دیه پیش اهل نقول
 بجز دوفی نخستین نباشد حاصل مبول

رباعی

نهاد اهل حدیث است اتباع منن
 کجاست صاحب تقلید گو بیا و بهین
 صبا می رایی نیا بگذر درین گشتن
 بهار این چنین و غار زار رانی من

رباعی

فرداست که گید سبب از من تو	ناطق لعل شود کتاب از من تو
تقلید کسان سود بخشد اینجا	پرستد ز سنت و کتاب از من تو

رباعی

در جمله ملل افضل ملت بهتره	یعنی که طریق اهل سنت بهتر
ز انجمله عمامه حدیث نبوی	در مستنایان با همه ملت بهتر

رباعی

صدیق حسن بلاست سرستی تو	خود نیست برادرت با هستی تو
بی نقد عمل کس نفروشد حجت	بیهاست بیهاست از تهیستی تو

رباعی

هر چند گنه کنم بگاه و بگاه
گر هست نجات عالمی از ده عدل
نوسید ز محبتش نباشم والد
بخشیده شوم بفضل انشاء والد

فوز تو در صدقه سعادت تو در حدیقه سیادت چشم و چراغ شبتان ابن روشنگر شمع انجمن
اولین شمع شجره وجود گلبدن این گلشن بخت بگر تو بر رسید نور احسن بارک الله فی عمره
و جمله جزائی کل علم و فن پر تو اختر مولد اسعدش صبح است و یکم ماه حبس نه الف و مائین و
ثمانیه و سبعین از هجرت سید المرسلین یافته و دم نغمه نجی عند لیسان فاضل گلبدن وجودش
با بیاری فضل بهار پیرای گلستان ایجاد و تکوین در خیابان پانزده سالگی سازه برگ نشو و
یافته تمام تاریخش نظیر حسن باشد طبع سلیم و ذهن سقیم دار و دودست مولوی الهی بخش خدا
فیض آبادی مولف تحفه شاهجهانی و مدرس اعلائی مدرسه سلیمانی کسب فضیلت و درس
شرح جامی و دیگر فنون آلمیه مشغول است هر چند باشتغال تحصیل علوم عقلیه و نقلیه و فضائل
اصلیه و فروعیه از شعر و شاعری ممنوع است لکن بسجیدگی فطری و موزونی از ملی با این حد
سن احیاناً مخمان حبسته از زبانش موزون و مطبوع بر آید انمودن حش نیست

که دیدم می نیم بسوی ترک چشم او
 تن بجان مرا عیش ابد می بخشد
 یک نگه از تو بودیم اثر آب حیات
 پاشیم شکست و منزل من کوی پایش
 منت نهاد بر سر من پاشکنت
 عارضش در زیر لطف او بود
 آفتابی در میان سایه
 و گردن مردن همچون منی چه دشوار است
 که ترک چشم او با خویشتن میخانه میدارد
 نسلخ مولوی عبدالغفور خان بهادر بدین تخلص تخلص جوهر ز من رسایش با عرض انواع
 علوم و فنون مختص از ارشد تلامذه ضعیف و وحشت والدش قاضی فقیر محمد مرحوم مکمل علمت
 و برادرش مولوی عبداللطیف خان بهادر در فرما زوالی فرنگ عظیم المنزلت طبع ناسخ
 خط نسخ بر نظم و نثر اقران کشیده چشمه فیض لبان قند پارسی مرغوب دل شادان عشرت
 گردیده مولدش دارالحکومت کلکته یوم عید الفطر سنه الف و مائین و تسع و اربعین و کسب
 علومش بدرسه همان بیت الریاسته نزہت آئین درین اوان از جانب سرکار انگلستان
 کلکته می و محسوس ری ملک و مال ضلع جاگیر نگر دها که را منصرف و ناظم و زبانیش بدین سبب
 نغم مترنم

خدایا جوهر قاتل بده تیغ ز باغم را
 چنان خال عشق آن دمان و آن گهرتم
 پس از قلم بی تشبیه اگر آن موکر گوید
 دل پر مرده نساخ داغ گلرخی دارد
 کجا مرغ دلم باشد اسیر دام پرواها
 ز محویت بروی و کاگلش بهر غم گویم
 رهایی از سلاسل گرد و دشت چون پایا
 بی حاسد دم شمشیر کن طرز بایغم را
 که در عالم ننید اندکس نام و تشاغم را
 بیای میور بایست جسم نا تو اغم را
 بهار تازه باشد در غل نخل خراغم را
 فاجدت له نفسی بدنیسیا و عقبا یا
 اهدا بد رحم فی الدیاجی ام محیا یا
 کخم چون و امن صد چاک خود دمان بخرا

اگر گویم حدیثی زان دبان ناپدید او
کشم در شبکه فکر رسایی خویش عنقار را
ببینی تو نخلی ست ز باغ دید میضا
ای خیال زشت چشم و چراغ دید میضا
هر سوز که رست از گل ما
آهی ست که غاست از دل ما
با تو شکایت عشقم بجران گناه من
بامن میان وصل رقیبان گناه کیست
از خنده تو غنچه خندان گل دارد
وز گر یمن ابر بهاران گل دارد
آواز خیال عارضت درم گلستان بغل
وز یاد زلف چرخ صندلستان بغل
مطلق مرصع کیسی و وطریق توان خواند

بازویی او شمع من چنان او تیغ قضا
کیسوی او مشک حقن شرکان او تیر جفا

رباعی

از وحشت دل که هست صحر صحرا
آبست روان ز دیده دریادریا
از سوزش دل چه بزرگاردختا
این چوبک خشک را چه یار یار

رباعی

شد سجده پیشین نمازم یارب
بر باد شد این عمر درازم یارب
عفو من نکنی و اگر پناهم ندی
ای دعا می کجا روم چنانم یارب

رباعی

گل در غم رویتو قبارا بدرید
سنبلی زخم موی تو بر خود پیچید
شد غرقه خون لاله ز رنگ رویت
چون سرو قد تو دید آهی کشید

رباعی

نسلی بکلیه ام که جانان آمد
در کالبد مرده من جان آمد
درستی وصل شد برابر شب زو
خورشید جهان تاب بمنز ان آمد

رباعی

از نیکو ده سانه شرابی بر سر
یا قوت و شمی لعل خالی بر آ
دل سر دشته را بهار تا گرم شودم
اسر ساقی موش افشای بر آ

رباعی

و امش صفت خند را بخار نهفتو
نا دیده بعشقت دمن از دل افزون
بر لعل شکر نشانه شیرین فریاد
بر گیسوی شبنم تو لیلی جمنون

تا در تخلص مولوی سید نجم الدین حسین خلف سید قمر الدین زاد و بومش قریه ایته در ضلع
نصیر آباد خود علوم متداوله و شعر سخن مولوی شاه سلامت اندک شفی هم در او استاد
طبعش موزون کلامش خوش مضمون

در بزم مرانی خست آهنگ نوا نیست
تا گل نبود بلبل من نفیس سر نیست
رخسار یارم میکشد زلف پریشان لعل
بگلر شب بیخو را ز او رشید تابان و لعل
من بلبل ولی بگل شعله سرخوشم
بر شمع نخل طور بود آستینان من
بجفت مولوی علی نجف خلف مولوی حکیم علی حسن قاصر باین تخلص تنگش و با صداقت حسن
با انواع فضائل مختص هر چند درین زمان جاگیر خطه کلکته ست مگر زاد و بومش زادش رامپور
و دو کلمه سخی و بذله گوئی تا در شهر شهر پیش والد خودش و حسین علیخان شادان تلمیذ غالب دهلوی
ز انوی مشق سخن نموده در اندک مدتی چو کان طبع را گوی سبقت از اقران ربوده از
نتایج مکر است

مبادا عاشق خود گردد و باشد قیس من
دل مرا شوق خود آرد ای او در گمان دارد
منه بر سینه با پی خوشتر قاتل پس از کشتن
که همچون رنگ مقبول بدل آتش نهانی دارد
نرگس بیا چشم تو حیران بر آده
سنبلیلی بگیوی تو پریشان بر آده
ترسم که کارخانه عالم کند تباہ
آهی که امشب از دل سوزان بر آده
آن در جو سوختم بمسای شد یار
هر دلیغ سینه سر و چرخان بر آده

بیا

عالم

نامی منشی محمد حسن ابن محمد بخش توطن باندۀ مغلکوی نغز گفتارست درین نزدیکی در وطن خود بنظر
وکالت و مختاری بسری برد و دوم شاعری نیز بر رعایت ضابطه مبتدی چند از فکر رسایش
نوشته آمد از دست **س**

دل من محراب کعبه ابروی جانانه میداند
عجب تر اینکه چشم مست را میخانه میداند
شبانگه گرد بالینم نشاندۀ حال من سپید
مگر در دلم را خوشترین افسانه میداند
دل وحشی شناسد غمزهای چشم مست او
بهم را ز دل دیوانه را دیوانه میداند
اگر روشنی خواهی ز ساقی جام جم بگیر
که راز بهر دو عالم را یک پمانه میداند
ببرمش رفتن و حیران شستن لب و دماغی
چه حاجت عرض مطلب را که خود جانانه میداند
نوش تخلص منشی کنج منوهر لعل ساکن بھوپال پدرش بنصب نظامت این ریاست ممتاز
بود خودش جوان سعادتمند و از مقتضیات شباب بی گزند ملازم ریاست و متوسل این دولت
از محرم بطور اصلاح نشر و از محافظان محمد خان شهباز اصلاح نظم گرفته و سلیقه شایسته درین دو
هنر بهرسانیده اگر بهرین منوال چند گاهی مشق سخن کند در اقران امتیاز نمایان بهرساندین
ابیات از دست **س**

مردگان از خاک میخیزند هنگام خرام
جلوه محشر بود سر و خرمان ترا
حسن زیبایت ترقی کرد و در شو قلم فزود
میشوم قربان مسمی مالیده دندان ترا
از غم هجران تو زار هستم دارا رخصتی
تا ملک بیار تو سیب ز رخندان ترا
بیش ازین پسند براجرای ظلم پیرس
خود ازان روز یک ما گیریم دامن ترا
تا یکی در شغل آه و ناله آری شب بروز
نوش تاثیر نبینیم آه و افغان ترا
بلبلان را شورشی در سر فتاد
نغمه زده هرگز لب خوشگوئی تو
جان فزاید و رستم لیتوب و ار
کفایت میر این خوشبوئی تو
عاشقان را کرده بے پروا ز خلد
لطف گلشت ارم در کوئی تو

از مسلمانان دل و دین شد مگر و دیده اند آن کا کل هندوئے تو

حرف الواو

و جدان میر معصوم مخاطب بعالی نسب خان خلف الصدق میر محمد زمان راسخ سرسبز
واجد مہمانی رنگین و خازن گنج معانی شیرین ست دیوان ضخیم قریب بست ہزاریت فراہم
آورده توطن لاہور اختیار کرد شصت و چند سال عمر یافت و در شہ لاہور جان بجان آفرین
تسلیم نمود آئین نظم شطراں فکر اوست

جان حاضر لبستان ل میکنی طلبیت
دل کی یار و بیخا نہ عاشقانہ دور آ
یک شیشہ بود بشکست پھلوئی من طلبیت
بلکہ کہ شیشہ فرو شمع باین بہسانہ در آ
سفر و پیش داری ساعی بنشین رہ طوکن
بگل از بسکہ ہمزنگ ست در گلزار گم گردو
کردی ز قفس گر تو رہا گرد تو گردم
کام آسایش نمیدانم کہ در دنیا گرفت
فلک گرداگرد یک نفس را مہم خواہم
نگویم قیمت آئینہ دہ انعام میخواستہم
بعیہ المہتاب ایش بام میخواستہم

والہ علیقلی خان داغستانی نسبش عباس عم آنحضرت صلعم میر سید ہند آمد و بہند سچ از زمان
بمنصب ہفت ہزاری رسید والدہ در اصفہان در شہ استول شد و در ہنگامہ نادر شاہ بہانہ
عجبی اورا پیش آمد یعنی خدیجہ سلطان دختر عم او با و نافرود شدہ بود این ہر دو دکتب با ہم در
میخواستہ اند و سبق عشق از بر کردہ نسبت لیلی و مجنون بہرسانید ند چون افغانہ بہر ہمتان سلط
شدند غلام محمود خان اورا بہ کل خود آورد بعدہ نادر شاہ فی کلح اورا تصرف کرد پس در
نچت قلی بیگ حاکم یزد درآمد و بعد کشتہ شدن او صالح خان قاتل نادر شاہ با و فی کلح بست

سپس میرزا احمد وزیر صفهان در جباله خلج خود آورد و بعد قتل دی قندیک سلطان اراده
 هند کرد و راستا راه فوت شد و از در هندوستان همه وقت شور او در سر داشت و شجاعا بسیار

در فراق او گفته این بیت ازان است

از گلشن حسن تازه مروی
 نشسته بشاخ او ترو

میرزا داد و از راه رودید و ترجمه حافظه او در خزانة عامه نوشته در شمس البحر
 شاه جهان آباد و دلیت حیات سپرد در مرض موت قریب حالت احتضار در فکر شعر وقت مولو
 عبد الله کشمیری گفت که ام وقت فکر شعر است کلمه باید خواند و ایمان تازه باید کرد
 و غضب آمد و این رباعی خود که سابق گفته بود بخواند

گر جان رودم ز تن نخواهم مردن
 در خاک شود بدن نخواهم مردن
 گویند علی قلی بمرادین غلط است
 او بام تو مردن نخواهم مردن

این چند بیت از وی است

جانان بسرم آرام آمد	آخر مردن بکارم آمد
در دیده بجای نشسته	گردی که ز کوی بام آمد
از ورزش جفایش دل را چو سنگ کردم	بایار آه نین دل سامان جنگ کردم
وز دشت عشق همچون دنبال ماندا من	با آنکه من درین ره صد جا درنگ کردم
ببای خویشت هر دم شمع زان خاکستر اندازد	که میخواهد برای خسته خود بستر اندازد
چو شمع قصه شو قم با تنها نرسید	دمید صبح و مرا با تو گفت گواقی است
توشه از بخت دل و دیده ترمی بندد	عاشق از کوی تو چون رخت سفری بندد
خمر شب زندگی سه آمد	کوتاه نشد فساد دل
رغم زبان حسن نفخه کس چو من	پروانه طیفتم که ز بانان آتش
آب حیات و کیمیای سر و باره و وفا	این همه میرسد بهم یا بهم نرسد

بر سر پنج دلم جنگ خریداران بین این متاعی است که رو کرده باز تو بود
 بتقریب مرض عشق بازی والد اغستانی نسخه بیخ و گلشای این بیماری در نجاشت حی افته
 این نسخه را طبیبی حکمت اساس و حکما و مزاج شناس از روی قانون عقل و ادراک تالیف
 نموده اند و خسته دلان بیمارستان عشق را به تناول آن ترغیب فرموده نسخه این است
 سنبل الطیب زلف گل سرخ رخسار عطر شهب خال مشک سیاه کاکل آب ریشم مقرر من خط
 لعل و یاقوت لب مروارید نافه دندان صندل سفید پشانی پرسیاوشان ابرو بادام چشم
 پسته دهن مژنگوش گوش آب سیب ذوق ورق نقره بدن لیثم سفید سینه حجر البودول
 مرجان نیمه فندق سرگلستان سققر ساق این اجزاء را از دو کالین رشته باز حسن تفصیل نمایند
 و بعد ترتیب و تالیف آن عرق بید مشک خمی رخسار را با قدری شکر خنده اضافه کنند و پاشا
 نرم خوی گرم آهسته بچینه سازند و گاه بگاه بقدر دست رس بکار برند مداومت آن نشاء تمام
 آورد و نور چشم و سر و دل بیفزاید و دماغ جان را تازه دارد و در قلب و ضعف حول از دل
 سازد و سودای خام را از سر بیرون برد و لشحه دیگر تخم خرفه سیاه خال انجم بهم رسد
 بنفشه خط انجم بر آید سنبل زلف انجم بنظر آید عتاب لب دودانه مروارید نافه دندان
 سی و دودانه قرص تبسم بقدر احتیاج شربت فواکه کرشمه آنقدر که در حوصله گنجی تخم خنظل
 دشنام مقداری که تخم نشود تخم نیلوفر تغافل آنقدر که بجا آید مشکات اما انجم از گیوه هم رسد
 مجموع این ادویه را کوته بچینه با شیر تخم محبت در دیگ تفل کرده بجوشانند تا بقوام آید و آب
 از چاه زرخدان کشیده با عرق گل رخسار ضم کرده جهت ضعف گلخانه کفشار و سبب زرخدان بقدر
 احتیاج آمیخته بوشند غذا که بوتر دل گرفته با تیغ غره کشته و در تیر و ترکان کشیده با شکر ساق
 کباب کرده تناول فرمایند که تقویت بسیار دارد فاعل این دوشنه مرض عشق که سمیت تیر
 یافت درمان در دوشق مجازی است که نزد جمعی از کاراگاهان مذموم است و نزد برخی از یاران
 الفتن صورتی محمود گویند عشق مجازی بمنزله لوی است از میخانه عشق حقیقی و محبت آمانی

بشابه پرتوی است از آفتاب محبت ذاتی اگر این نباشد آن میخانه زرسد و اگر این پرتو نیابد
 از آن آفتاب بهره نماند و چنانکه جمال آناری که متعلق عشق مجازی است خلل و فرغ
 جمال ذاتی است همچنین عشق مجازی که خلل و فرغ محبت حقیقی است بکمال الحاق قطره حقیقه طریقه
 وصول بدان وسیله حصول آنست زیرا که چون مقبلی را بحسب فطرت اصلی قابلیت محبت و
 جمیل مطلق بوده باشد و بواسطه تراکم حجب ظلماتی طبیعی در خفا مانده اگر ناگاه پرتوی از
 نور آن جمال از پرده آب و گل در صورت دلبری موزون شامل متناسب الاعضا نمود گیرد
 هر آینه دلش بران اقبال نماید و در هوای محبت او پروبال کشاید سیردانه قبال و شکار و ام
 زلف او گردد و از هر مقاصد و مطالب رو بگرداند بلکه جزوی مقصود و مطلوب دیگر نداند و نشاید
 آتش عشق و شعله شوق در نهادش افروختن گیرد و حجب کثیفه که عبارت از استعاش حرکات
 دل است بصورت کویه سوختن پذیرد و غشاوه غفلت از بصیرت او بکشاید و غبار کثرت از آینه
 حقیقت او بزداید و دیده او تمیز بین شود و دلش حقیقت گزین بقص و اختلال حسن سریع الزوال
 را در یابد و بقا و کمال جمال ذوالجلال را در ادراک نماید و از آن بگریزد و درین بیاویزد و سابقه غنا
 استقبال او کند و جمال حقیقی بر او ظاهر شود و آن را باقی و مساوی او را فانی بیند
 راستی یافته انگیزست سرو قامتت هستی مایه در دروغ مصلحت آسیرست
 و چون عشق و محبت را با شراب صوری مشابهتی تمامست لاجرم الفاظ و عباراتی که در عرب
 و عجم باز آن موضوع است برای عشق و محبت استعاره میکنند مثلاً تسمیه آن بر اج و دم
 و می و باد و بوجه عدیده و جهات سدیدت از آنجمله آنکه می را در جاگاه اصلی خود که چون ختم
 واسطه قوت جوشش و شدت غلیان بی محرک خارجی میل بجانب ظهور و اعلان میباشد
 همچنین محبتی که در تنگنای سینه عشاق و سویدای دل هر شتاق مستورست بسبب غلبه ستم
 با عدم باعث برونی متقنی اکتشاف و تقاضی ظهورت و از آنجمله آنکه می را فی حد ذاته شش کل معین و
 خاص نیست بلکه اشکال و صور او بحسب صور و اشکال ظروف است پس چنانکه در حتم شکل و

خمر است و در بعضی بصورت تجرید است و در پائین بهیئت درون پائین همچنان محبت حقیقی مطابقت
 و ظهورش در رباب محبت بحسب ظروف قابلیت و ادوات استعدادات ایشان باشد
 و بعضی بصورت محبت ذاتی و بعضی بصورت محبت اسمائی و صفائی و در بعضی بصورت محبت
 آخری بر اختلاف مراتب جلوه کند و این تفاوت بحسب تفاوت مواد قابلیت و استعداد هر
 استعداد است و از آنجمله عموم سرایان است پس چنانکه اثر شراب صورت در همه جوارح و اعضای
 شراب او جالیست حکم شراب محبت در جمیع شاعر و قوی صاحبش ساری یک سوئی بر تن او از
 ابتلائی محبت نرهد و یک رگ بر بدن او بی اقتضای مودت نبند چون خون در رگ و پوست
 راه کرده است و چون جان بیرون و درون او را منظر نگاه خود گرفته از آنجمله آنکه می و عشق شایسته
 و صاحب خود را هر چند نجیب و لایم باشد جوید و کریم میسازد و شمره اول بذل و سیرا و درم
 موجود است و شمره ثانی بذل کل مافی الوجود و از آنجمله آنکه هرستی می و عشق بیباک و لا ابالی با
 و از صفت جن و ترسناکی خالی و مخاوف و لیس است و در مهالک از جان سیرا شجاعت او از
 مغلوبی عقل اخیرین باشد و دلیری این از غلبه نور کشف و یقین آن بهلاکت و جهانی کشد
 و این بحیات جاودانی و از آنجمله آنکه شراب می و صاحب عشق متواضع باشد چه مستی عشق و
 محبت نازنینان را از پیشگاه ترفع و سر بلندی باستان مجز و نیازمندی اندازد و عزیزان جهان را
 از اوج عزت و کامگاری بحضض نذرت و خواری افکند و از آنجمله افشای اسرار و اظهار کمالات
 این همه اسرار از ذواق و حقائق اشواق و رموز توحید و کنوز مواجید که بر صفحہ روزگار و لوح
 لیل و نهار ماند و شمره گفتگوی متجربان جام سبیل محبت و نتیجہ قبیل و قال متعطلان
 شراب نجیب سحر است و از آنجمله آنکه رباب این احوال را شیوه بیوشی و سستی و خلاص
 از قید هستی و خود پرستی است اینقدر باشد که مستی محبت کمال شعور و آگاهی بحجوبت و سستی می نماید
 جهالت و نهایت غفلت و ضلالت از هر مطلوب این دوران را طریقی عذاب و کمال نماید
 و آن نزدیکیان را علود ارج قرب و وصال افزاید و از آنجمله آنکه هر چند بیشتر نوشند و سستی

آن بیشتر کشند و چند آنکه افزون خوردن برنج و طلب آن افزون برنده مست آن هستند
 گرد و دو سه خریص این خرسند از آنجمله آنکه پرده حجاب زخم و طبع از میان بر خیزد و پائین آید
 و در هشت زوال پذیرد و چون سکر محبت استیلا یابد محب ازین همه رو بر تابد و بر بساط انبساط
 نشیند و دامن از هر چه جدا و ست بر چیند و لهذا احدی از شعرا ربیع مسکون چه عرب و چه
 عجم بلکه بسیاری از اهل علم و علم و اصحاب ولایت و هم که طبع موزون و خاطر پر مضمون داشتند
 الا ماشاء الله تعالی از تعریف شراب و شاد فایز نبوده اند و از ذکر زلف و رخ آسوده نبوده
 و از یاد خود و وقوف بر بیان نمود و عود قطع نظر نفرموده سخنها می سعدی و خسرو نظامی
 شنیده باشی و کلام منظوم سنائی و عطار و جامی دیده و آیتش از ادای این معانی لباس
 صورت و گدازش این مخاطب بر زبان الفاظ اراد باست از آنجمله آنکه آدمی در بدایت حال
 بواسطه اعمال آلات حس و خیال از مشغولات بی معقولات می برد و از جزئیات کلیات سیر
 پس او را که معارف معانی جزو ضمن صور و مبنائی مانوس نفس و فالوف طبع انومی باشد اگر
 جاوه خلاف آن سپرد و تخیل که قوت فهم او را کش نکند و توانائی در یافتن نیارد
 چرچ ترا را می جفاکاری نیست در سینه تمنای دل آزار نمیست
 بی پرده بسوی عاشق خود گذر کش طاقت آنکه پرده برداری نیست
 از آنجمله آنکه ادای معانی لباس حقائق جز اهل معنی دیگری بهره ورنمی تواند شد و در لباس
 صور نفع عام و فایده تمام باشد بسیار است که صورت پرستی را بمناسبت آنکه بعضی معانی
 لباس صورت سودی شده باشد باطلاع آن میل افتد و جان جمیل حقیقی از پرده صورت
 مجازی پر تو اندازد و فهم او را نیز ترگرداند و ستر او را لطیف سازد و وی از صورت گر خیزد
 در معنی آویزد و از سبب بسبب رسد و از معلول بعلمت انجامد و دلیل عشق حقیقی
 عشقهایی مجازی بافتاب رسد شبنم از نظاره گل و از آنجمله آنکه هر کس و ناکس محرم آید
 حقیقت و واقف اطوار اهل طریقت نیست پس نا بر ستر و انخفا می آن احوال و واردات

الفاظ و عباراتی که در محاورات اهل صوت و مجاز و مقاصد ظاهری مستعمل و مشهور اند
استعاره کنند تا جمال شاید آن معانی از دیده یگانگان دور ماند و از نظر نامحرمان مسطور
دی شان ز دآن ماه چشم گیسو را بر چهره نهاد زلف عنبر بو را
پوشید بدین حلیه رخ نیکو را تا بهر که محرم ست نشناسد او را
آز آنکه از اوق و مواجید ارباب محبت و اسرار اصحاب معارف که بلسان اشارت
و دمان عبارت ندگو میکرد تا شیرش در دل سامعان و نفوس عاشقان زیاده تر باشد
نسبت بدیگر کلمات و لهذا بسیاری ازین طائفه را باستماع یک بیت عربی یا فارسی یا بهیچ
که مشتمل بر وصف خال و زلف و زبان و شمع و دلال محبوبان میباشد یا بر ذکر می و معین نه
و ساغر و میفر و ش و پیمان حال متغیر گردد و شور در نهاد می افتد که مثل آن و در شرعاری و عجب
نگاری دست بهم نمیدهد

خوشتر آن باشد که سر و لبران گفته آید در حدیث دیگران
الاجمعی از محققان خدا پرست و باق نظران کارگاه که بمقتضی مدارک شرع شریف رسیده اند و
انجام و آغاز مجاز و حقیقت بیزان اعتبار بخجده این طرز و شیوه و تبحر را نه پسندیده و وصف
انفاس گرمی و اوقات عزیز خود را در سر این کار و بار ضائع نموده بلکه حاجت مانع از وصول
بطریق نجات دائمی و نشاط اخروی باقی دیده اند و لهذا اگر جمعی قلیل قیام باین کار کرده
جم غفیر از علما و اولیا خصوصاً اصحاب کتاب آسمانی و مرامولین حدیث پیغمبر آخر الزمانی مبرا
بعیده ازین جنس گفت و شنود گر خجته اند و خود را آلوده این اصناف مجازی بی اعتباریه
خوش نکرده تا آنکه اگر یکی ازین آلف بمقتضای طبع موزون بنظم سخن پرداخته با تعریف می توانست
کاری ندرشته و شک نیست که پایه رفعت این گروه باشکوه از ان جامعه عشق پرده بالا نیست
و چنانکه حقیقت را بر مجاز شرف امتیاز حاصل است چنان ایشا زبیر آنها حضرت کامل بوده است
در مرآة انخیال نوشته عالمگیر پادشاه در او اهل ایام سلطنت خود حکم کرده بودند که دیوان

خواهد یافت شیرازی را مرموز از کتابخانه‌های خود برآورد و معلمان محاکم محروم و تعلیم بی‌بسیار
و اطفال نهانید با آنکه همیشه این دیوان معرفت ترجیح در خط العنقاس آن سر حلقه اهل ظاهر
می بود چون بعضی مقربان از سر این معنی استکشاف کردند و استفسار نمودند فرمود چه پس
قدرت بر فهم رموز این کلمات طلیات و کنوز این معارف هدایت سمات حاصل نیست مگر آن که
از باب غفلت بظواهر عبارت حمل نموده در وسط بیابانی و عصبیان فرو روند و برای شرب خمر
و استهلال سکر و شاد بستی و ستودن و نری بدست آورده و نهاد و نهالان شهاب گردانند و انتهی حاصله
و شک نیست که مفاسد این معنی بیشتر از مصلح است چنانکه اشم خمر بیشتر از نفع وی باشد
فصل عشق را از کتاب افاتة اللغات و کلم عشق بازی نسوان و مردان را از فتا و اس
هدایة السائل دیدنی است و این شرک شیرین و کفر نکین را گذاشته دست بدین حب آبی و هو
رسالت پناهی زدن است و مجاز را بحقیقت عموماً ساختنی و صورت را بمعنی فروختنی تا اگر این
مقام رفیع و بکان منبع نوازند و از عشق فانی بجهت باقی بزند و اما معنی عشق از روی لغت
پس و مصلح گفته عشق و طالع و قد عشقه عشقا مثل علمه علما و رجل عشیق ای کثیر العشق
و چون یعقوب و العشق کثافت العشق قال القراء یقولون امرأة محب لزوجه عاشق انقه و و قاسم
نوشته العشق و العشق که بعد محب محب محب و او افراط الحب و یكون فی عفاف و فی عارة
او معنی نفس من ادر الی عیوبه او مرض و سواسی یجلبه الی نفسه بتسلیط فکره علی استیسان
بعض الصور عشقه کماله عشقا بالکسر و بالتحریک فهو عاشق و بی عاشق و عاشقه و عشقه
ککلفه و کسکیت کثیره و عشق به کفر لصق انقه و اما بهریت و علاج او پس در سید بنی نوشته
و نوع اخر من المایخولیا یقال له العشق و هو مرض و سواسی شبیه بالمایخولیا یعنی المراب
و البطلان و الرعاع قال صاحب الرعاع سفلة الناس و فضل صاحب عنوان السعادات
عن بهر اطن العشق طبع یتولد فی القلب و یجتمع فیه مواد من الخمر و نکلا قوی از اد صاحب
فی الاخر طراب و شدرة الفان و کثرة السهر و عند ذلك یكون احتراق الدماء و استعجاله الی الشواء

وانتهاب الصغراء وانتقالها الى السوداء ومحدث من طغيان السوداء الفساد الفكري وشدة الفكر كانت
الندامة ونقصان العقل وربطها بالكون ومشي ما لا يفهم حتى يؤدي ذلك الى جنون خبيث
دما قبل العاشق نفسه وما كانت شاورها وصل الى معشوقته فمات فرحاً ولذلك الشدة ان المصنف سببها في
الفكر في استحسان بعض الصور والاشياء والاشياء التي كان معها شدة في جماعة ان من معشوق في
كان الطوبى مطلقاً للمشاهدة والوصول لا الياصمة والنكاح وهذا الصنف من الجنون لا يميز
للباطلين ومن يجبرهم بل للعارفين وكلاء النفوس وكثيراً ما لا يطيق فربما كان ينشأ الى
للعشوق زماناً فكيف يتصور في شأنهم ذلك وقد يتقانون من هذا العشق المجازي الى الحقيقي
بالرياضة وصفاء النفس فيرتفعون الى مدارج العارفين البشاشين الذين لا التفات لهم الى حال
العالم بل طلبهم وقصاى غايات افكارهم معرفة الحق الاول مبدع الكل الله كل عقل ونفس
عز ساطاته وعظومهاته وعلاقته غور العيين وجفافها اي بغير ومع الاعضاء البكا ومن الجنون
السهر وكثرة ما يقصده اليه اي الجنون من الاضرحة اي يكون جميع اعضاءه العاشق ذليلة مومي
الصين فانها تكون مع غور مقلتها كبدية الجنون وذلك لارتق لا يجره الى داسه لسهرة الكثرة ومع ان
حركة الجنون ضاحكة كانه ينظر الى شئ لا يدركه ولا يسمع خبراً ساراً ويكون نفسه كئيباً لا تقطع ولا
سرداد ويتغير حاله الى فرح وضحك والى غم وبكاء عند سماع الغزل ولا سيما عند ذكر الحب الذي
ومن علاماته ايضا قوله وسهر وهزال ونقص الصعداء كما ذكرنا وان لا يكون بشمائله نظام
الخلط الفاسد وكان الادوية تنوجه الى الخارج تارة والى الداخل اخرى ويعرف معشوقه اذا
اخفى عشقه فان معرفة معشوقه احد سبل علاجه بوضع اليد على نبضه وذكر اسماء وصفاته
فايها اختلاف النبض عند اختلافه فاشد يل اشبهها بالقطع وتغير لون الوجه عروانه هو و
تلك الطريقة تكون تامه اذا حزن مراد كثيرة قال الشيخ قانا قد جربنا هذا واستخرجنا به كالا
في الوقوف عليه منفعة وقال صاحب اللال والنحل ان بقرط قد جرب هذا فصداً فحقاً
العلاج كاشف كالوصول اي لا علاج النفع من الوصول ان اتفق وتيسر ان لم يتفق على الوجه الشر

فليتأمل فان كان سبب العشق هو احتراق المواد واجتماعها في الدماغ والقلب فيشتغل بالمرئيات
والمنجيات والمستغنى عن وان لو ينفع ذلك في تسليط الحجاز التي تبغض للمعشوق اليه قال
الشيخ فان هذا عملهم وهم احذق فيه من الرجال الا المختنين فان المختنين لهم ايضا فيه
صنعة لا تضر عن صنعة العجائز وذلك بحكاكة قبيحة واستهانة به اي بالمعشوق مع تدبير

الماليخوليا فان كان العاشق من العقلاء تنفعه النصيحة والعظة والاستهانة والاستهزاء
اي بالعاشق وتخليه الفاسد والتصوير له ان ما به ضرب من الجنون والوسواس وذلك
مما ينفع نفعا عظيما وربما اعتري ذلك قوما اخرين اي غير العاقلين فلا تنفع النصيحة بالنسبة
اليهم بل الوصول والتدبير الذي للوسواس ويجوز ان يكون قوله هذا عطف على قوله هو يعتري
المرأب والباطلين ومن التسلييات الصيد والاشتغال بالعلوم العقلية وكذلك الاشتغال
بالعلوم الشرعية والحكاكة فيها اي في الاشياء التي تتعلق بابتلاء العشاق بالمعشوقين ونحوها
وكثرة الجماع ولو مع غير المعشوق لان الجماع وخصوصا الكثير منه يستخرج من المني الغليظ الزكوي

لان الغرض ان العاشق عزب ويخل به الا بخرقة الفاسدة واللعب الساعات المقصودة منها اللعب
كالتي بالخيال واما التي يدرك فيها الحجر والنوى فكثيرا ما يهلك عشقا قال الشيخ واما الصيد
وانواع اللعب والكرامات المتجددة من السلاطين وكذلك انواع الغيوم العظيمة فكذلك اسل
انتهى وخلصه بيان شيخ رئيس في تعريف مرض عشق وعلاج وي ورفق اول اذ كتب ثالث اذ
قانون نير هسين ست كزيد يدي ذكر كرديم اگر چه وبعض الفاظ في الجملة احتملا في هست لاند اعبار
وسيجاب بعد عدم تكرار نقل كرديم وشرح اسباب وعلامات وذكر عشق چنين نوشته ويقرب منها
اي من انواع المايليخوليا العشق وهو مشتق من العشقة وهي نوع من اللبالب يلتف على
الاشجار فيجففها ليسي هذا المرض به من جهة التشبيه لانه يجفف صاحبه ويذهب عنه
رواق الحياة قال الشاعر **س** فدا العشق ما خوذ من العشق الذي + اذا انف بالقصا
جفف رطبها + قال الشيخ ابن الرومي في الفتوحات المكية العشق ما خوذ من العشقة وهي

اللباب التي تلتفت على شجرة العنب وامثالها فهو يلتفت بقلب المحب حتى تعبيره عن النظر
 الى غير محبوبه وقال ارسطاطاليس هو عي الحس عن ادراك عيوب المحبوب وسببه
 اليهام النفس بالمحبوب وعلامته الجهوت لاستغراقه في خيال المحبوب واتصال الفكر في
 شئائه فيبقى ساكنا لا يعقل من امره شيئا والنسيان لذلك فلا يمكنه ان يتلقى الاشياء
 التي يدركها بالحفظ والقبول ولغلبة الجفاف على الدماغ والاطراف اي انحناء الاراس
 الى تحت وذلك لان الانسان متى يريد ان يتخيل شيئا يطرق راسه بالطبع يطلب بذلك
 ان يبيل الارواح الى البطن للقدم الذي هو موضع الخيال فيقوى تصرف هذه القوة والعاشق
 لا ينفك عن تخيل المحبوب واستحضار صورته ولا نه يريد بذلك ايضا ان يجمع خواصه في
 تخيله ولا يتفوق من الالتفات الى كل جملة وحالة شبيهة بالماليغوليا من لزوم الغم وحب
 الوحدة والسكوت وقلة مباشرة الاعمال وغور العين لقلة الروح النفساني المالى لطاير
 التحليل لاتصال الفكر ولقلة الغذاء وكثرة السهر وينسها في ذهاب طراوتها ورويتها
 لقلة الطويات التي بها نصارة الاعضاء وظهوره فيها الطافة بينتها من غير هزال فيها
 لكثرة ارتفاع الاجرة الغليظة اليها بسبب السهر المستلزم لعدم الهضم وكثرة حركتها
 لاستغلال الروح ويكون فيها غمخ ودلال كانه ينظر الى شئ لذى اولى سمع خبرا سارا وذلك
 لاستقرار شكل المحبوب وشئائه في الخيال حتى صار نصب عينه ولا شئ عنده الا من
 ذلك واختلاف النبض كنبض صاحب الهوى لان الطبيعة تتوجه الى تخيل المحبوب استحضار
 صورته والتفكر فيه فتتصرف عن النبض الى ان تشتد الحاجة ثم تتوجه اليه وهكذا ينتقل
 من احد هما الى الاخر ويجد اختلاف اولان العاشق دائما بين الياس والرجاء فاذا غلب
 عليه الرجاء صار نبضه مثل نبض المسرر عظيم الياس الى ابطاء وتفاوت واذا غلب عليه
 الياس صار نبضه مثل نبض المغموم صغيرا ضعيفا متفاوتا بطيئا وتنفس الصمداء اي
 يكون نفسه كثيرة الانقطاع والاسترداد اما الانقطاع فلا نصراف النفس والطبيعة الى

تخيل المصوب والتفكر فيه واما الاستعداد فلشد الحاجة الى نقض البخار الذي يسبب
ترجيع الروح الى القلب قال روفس علامة للغوم يس البدن والسكون وقلة النشاط
للصل قال ابن التليذ بهذه العلامات يحصل جنس العلة وهو الغم ويكتان سلب الغم
يتخصص سيما اذا انضم معه قلة مبالاة المريض بقول الطبيب ومساها له فانه يدل
على انه عارف بدائه ولا يمكن ان يبدية للطبيب ما يكون في ولاية غيره من والدا
او مالكا او الاستحياء من الناس او غير ذلك فاذا اتفق مع هذا ان يتغير حال العليل
في نبضه ونفسه ولونه مما يستعده او يراه فاعلم ان له تعلقا بذلك الشيء وبهذه الوجهة
فهو حال ينوس امر المرأة العاشقة فانها كانت مستهنية بكل ما يسألها عنه فانه اتفق
ان ذكر رجل فتغير لونها ونبضها فذكر رجل اخر فلم يتغير ثم امر بذلك الرجل الاول فعاد
التغير ففقد بشقيها له ويعرض هذا في اكثر الامور الخشنة والمخزلية اي المحزنين مع
النساء والخشطين معها من الرجال والفراغ من الامور المهمة لما قال الحكماء النفس ان لم
تشغلها شغلتك لانها لا تكاد تغتر ساعة عن تدبير فان شغلها بالامور النافعة ^{شغلت}
بها والا اشتغلت بمثل هذه الامور التخيلية الفاسدة وهذا الاكاد يتمكن في المنهيين
في الجسد والمرهقين بالفقر الى الضروريات والحقيري الهمة من الرجال والنساء فان
اد باب الهمة العالية لا تكاد انفسهم متعلق بالدينا وما فيها فكيف بتلك الرذائل الوهمية
التي لا اعتدال لها عند العقل الصحيح وعلاجه ترطيب المزاج لان هذا المرض وان كان
من عوارض النفس لكن البدن يتفاعل عنده ايضا بل وام السهر والفكر وقلة الطعام
وغيرها فيبقى ان يعالج النفس والبدن بترطيب البدن بالاستحمام بالمياه العذبة
والترجيع بالادهاان الموطبة والتوسع في الاعذية وسائر ما ذكر في علاج ما يتولد من الطب
وذلك ان لا يخلو زابا بل يهضم فيصير الى ما هو شرمته واشتغال النفس بالاشغال الشاغلة
التي تنفع الجسم كاستماع الانسان في المراميد والاحاديث والاشهار وحكايات الزهاد والمفكر

الى البساتين والزارع الزهرة ومباشرة الاعمال المهيبة المخصوصات والمنازعات ليستغل
 افكارهم بذلك ويكثر اهتمامهم بحرفة العشق وينفعهم السهر الصيد وتجنّبهم حرفة
 احيانا وفي الجملة ينبغي ان لا يتركهم فارغين والجمع بين العشق ونقص من العشق من الفكر واليا ينشط
 النفس ويشغلها بغيره ودرمايد فع عن الدماغ والقلب لا يخرق الرواية المنفصلة عن النبي
 ويكسر عادية الواو المختارة التي تحصل في العاشق من دوام الفكر والسهر والجوع وغيرها
 انتهى وتام اين بحث بالماله واعليه وكتاب نشوة السكران من صهار ذكر الغزلان كه درين خبرها
 ريخته خامه آشفته بيان در تازی زبان گردیده ذكر كرده ايم و ابو احتی ابراهيم بن تميم قيراني در كتاب
 المصون في سر الروي المكنون بر اي عشق نامه ذكر كرده آرا بخمده اينست شغفت مقفّت و سجد
 كلف اشفت شيتم جوئی دشت شيوه صبايت كرت كابة شجوة كاره بلا بل حسرات تبايح
 شام غمات وهل شجن لا تحم حزن كمدا كتاب و صبايل ع حرق شهد ارق رقت
 جزع خوف هلع طغ حزين حزن اين استكانت تكلد تباله تجلد لوعه نقيع قنوت
 عجنون مس جئون لم حبل رسيين بيل داء مخامر ضنا عقل مختلس نفس مختب
 لب مشلوب دمع مسكوب علق غرام هيام انتهى و آرا بخمده است دمع باكي و لوعه سناكي
 بلكه هر لفظ كه در اين معنی سوز و گداز باشد و مودمي مضمون سودا و سوائی بود و صلح است كه بر
 عشق نام باشد اين ابی طاهر از علي بن حمده آورده كه چيكي خالي از صبوت و عشق نباشد گر انكه
 در اصل خلقت ناقص افتاده يا منقوص البنية بوده است يا برخلاف تركيب اعتدال واقع شده و او را

شعبی این بیت بسیار میخوانند

اذا انت لم تمشق و لو تامل ما الهوى فانت و غير في القلاة سوا

و و گويي گفته

ولا خير في الدنيا لو كان في فيها وانت و حيد مفرد غير عاشق

و گويي گفته

وما تلتفت الا من العشق محبت و هل طاب عيش لاعز غير عاشق

و دیگری گفته

ولا خير في الدنيا بغير صبا و لا في نعل ليس في حبيب

و بعضی گفته

ما ذاق بوس معيشة ونعيمها في ما مضى احدا اذا لم يعشق

و دیگری گفته

واني لا هواها واهوى لقاءها كما يشقى الصادي الشراب المبرد

و بعضی گفته

كفى حزنا بالهاليع الصب ان يرى منادل من هوى معطلة قفلا

و دیگری گفته

محبت لمن يقول ذكرت الفی و هل انسي فاذا كرا من هويت

و باجملة اگر باب پنجم از کتاب گلستان سعدی شیرازی خوانده باشی دریابی که این عشق خانه براندازد و مرض جانگذازلای عام و ابتلائی خاص و عوام بوده است و هیچکی از اهل دل و صاحب علم و عمل الا امشاه السدازان نیا سوده ع تو خود چه آدمی که عشق بخیری و لیکن ایتقدر هست که پیش ازین عشاق بزرگما من معشوق و نظر بر روی او اکتفا میکردند و گدشتن ایشان در کوی محبوب و شنیدن بوی او غایت تنامی بود و هر چند بمعنی هم از مقاصد شریعت حقه فی الجمله اجنبیتی دارد چه مقصود از خلقت بشر و آفرینش این نوع بزرگرب محبوب حقیقی و عبادت خالق و فاطر عالم

نه عشق نبی آدم گوینده در نیقام چه خوش گفته است

غیر حق هر چه دلت را بر بود سدا و تو همان خواهد بود

و سعدی فرموده

دلاراجی که اری دل درویند و گر چشم از همه عالم فرو بند

و از بجا غنا هر شد که صرف عشق در باره غیر محبوب مطلق اصاعت وقت و قلب بویض است و ایند
در قرآن کریم آمده **وَالَّذِينَ آمَنُوا أَكْثَرُ حَالًا** پس اگر یکی آفرینش او بر خلق واضطراب آمده
اگر بمرتبه تحویت جمال ذواجلال رسد و گرفتار رنگ و بوی مطایر کونی گردد و بر وجهیکه در مجلس
آلوده عصیان نگردد و این مجازیه صلیح حقیقت شود و غنیت است بخلاف جمعی که این درد و سوز را
در مان اوصال محبوب کرده اند و این پیوستگی و چسبیدگی را غایت مطلوب دانسته چه این صریح
عظم و ستم بخت است و لهذا بهر حسینی در مقام چه خوش کلام بر زبان رانده **رباعی**

خوبان زمانه جللی سیم طلب عشاق قتاده در طمعهای غیب
افسوس که اگر در پیش و ران و نگردد و حسن جایماند و در عشق طلب

وصفی علی گفته

يقولون لي بالله ما انت صانع اذا انارت المحبوب قلبك انيك
و دیگری گفته

حد شناعن بعض اشياخنا ابن بلال شيخنا عن شهر ياش
لا يشتفي العاشق مصابه بالضم والتقبيل حتى ينيك
و قیس بن بلع گفته

فوالله لو لا خشية الله والحيا لعانقها بين الدقاهم و زهرها
وقد حرم الله الزنا في كتابه و ما حرم الرحمن خدا و لا فها

و این نوع شیفتگی و این طرز آشفگی در واقع نوزان قوامی حیوانیه و شهوات نفسانیست
نه افعال انسانیه زیرا که محبت صادق و مودت واقع همان است که دران خیال فاسد و ماطر عشق
نگذرد و جز جوش درون و شنیدن مضمون و دیدن روی و لسان طلب دیگر بر نیز و در نه قبل
در فنون جنون و اقسام بالخیولیا است که تقدم و لهذا الفطویه درین محل چه خوش سخن فرموده
و داد فریاد پرستان داده

کرم قد خلوت بمن اهو می فمغنمی
 منه الحياء وخوف الله والحذر
 وکوحضرت بمن اهو می فمغنمی
 منه الفکاهة والتجشيش والنظر
 اهو می الملاح واهو می ان اخالطهم
 وليس لک فی حرام منهم وطر
 لکن الک احب لا اتیان معصية
 لا خیر فی لذّة من بعد هاسق
 عقی درین محل لطیفه سخیده گفته که مردی بعضی عرب را گفت ماینال احداکم من عشیقته
 اذا خلل بها قال اللس والقبل وما شاکلها قال فعل ینطاوان الی الجماع فقال بانی ای
 لیس هذا بعاشق هذا طالب ولد انتی گویم نیل لیس و قبل از عشیق نیز مرتبه نازل است
 و درجه عالی صبر و عفاف و قناعت بر ذکر باشد یا احاض بعضی اوقات بانثا و اشار زیرا که
 هر چند بودن و بوسیدن از صفات زوایب است که با بر جرائم لیکن استر سال نفس در امتثال
 این احوال منجر بقسا و مال میگردد و از عشاق مجازی این زمان کمتر کسی باشد که طالب وصال
 محبوب و نیل مطلوب نبود اینچنین کس که ذائقه محبت در دل داشته باشد و پابند سلسله آداب
 و محبت بر طریقه اصحاب دل بود و در صدهزار یکی بهم نتوان یافت امر و زهر که هست که دعوی
 عشق با کسی میدارد و غرض وی از محبوب احتمال وصال یا استحباب است و اموال است لا غیر
 بلکه اگر غرض غورنگز ند در یابند که درین دور آخر خود وجود عشق و محبت اگر چه بر طریقه مجاز بود
 یافته نمیشود و اینکه دیده و شنیده می شود فسق بخت و غرض صرف و اطهار غیر واقع و هماره
 اظهار است پس بس عشق نبود اینکه در مردم بود این فساد خوردن گندم بود و
 از نیاج است که ثوران این مرض در اهل دول و جاه و اصحاب فراغت و فرصت بسیار است
 و در مقام لیس و محافط که دست رس بقاصد خویش ندارند کمتر و نادر بلکه معدوم و مفقود
 چنان قحط سالی شد اندر عشق که یاران فراموش کردند عشق و
 و اگر این عشق که از فسق نام کرده ایم جاری باشد که انجا حصول مطلوب میگردد نیل مقصود
 دست بهم میدهد تا بهم غنیمت است زیرا که بوجه شرعی اگر تایار رسد رضا الله نیست اگر چه

اگر چه بمرتبه سافل و درجه نازل واقع است قیامت این است که مصرف این عشق درین
 روزگار پیر آزار از انسان متجاوز گذشته بمردان افتاده است که هیچ راهی برای سلوک این
 جادو ناهموار و طریق دشوار گذار بر روی کار نیست و اگر معاج بالقرض مسیحا باشد از این
 مرض باین درمان نتوانستن که دین بلا ناگمانی و آفت آسمانی آفریده او باشند ایران زهره
 مردم صفایان است و لهند او این و مجامع فارسیان را دیده باشی که در تشبیب و تغزل خود
 چه تنه که بر جان ایمان نکرده اند و کدام خونریز است که بر دودمان انصاف روان داشته و
 بدولت این ناپاک دینان و تالک پستان این داد و عضال بسیر گلزمین دهند و سندر خمیر امید و در
 حدود و دلهای مسلمان زاد های غفلت منش که از علم شریعت و احکام ملت بی بهره محض افتاده
 ریشه قاست دوانیده و در زوایای خواطر ایشان بکشاده پیشانی آرمیده ^{و آنا الیه راجعون}
 هر خس و خوار که در راه نموده می دارد آخر ای باد صبا این همه آورده است
 پیش ازین اطوار حب آبی را برای تسلی خاطر آشفته و دل شکسته در پیرایه سخن نظم جلوه
 میدادند و بلافاصلی ساغر و دل مرغ و زلف نقرج نمیکردند تا آنکه گروهی از نفس پرستان
 دین دشمن و بوالهوسان شیفته شاهان سین تن بر طوا هرین مبانى قناعت نموده و از
 معانی قطع نظر فرموده هنگامه عشق بازی و جان سپاری آراستند و خلق بسیار را از این
 و زمان گل اندام بدام معشوقی گرفتار ساخته و این فسوق و فجور را در چشم هوای پستان جلوه
 استخوان داده از جاربو دند و بنایا بهار را نهوده بتلای آلام دنیا و آخرت فرمودند
 و لوح دلها را از نقوش عرفان و توحید رحمان پاک شسته جاده و نوح جاویدان بهیودند
 و بتعلیل پیر میغان میکده کفر و کافری عزایل راضی به تنهاروی در باوئه سفر نشده گروهی
 از بهمنسان و ابنا نوع خود نیز همراه بردند و رفیق طریق وادی آتش گردانیدند ضلوا
 فاضلوا و شک نیست که اگر چه نیات سلف درین شعر و شاعری مستحسن خواهد بود و وقوف
 مفاسد و خواطرشان مخطور نشده لیکن اینقدر انهماک درین کار و بار بیدار و استغراق

اوصاف و انقاس گرامی و رین افکار خالی از اغزش ناست و کردار غیر زیبا نیست گو در حق
اشخاص بجان این مشوق معتبر نباشد هنوز گرویی از خدای پستان است که شغل یابن فن دارد
و ذره از خلاف حق بر زبان و بیان ایشان جاری نمیشود و از کتاب محذوری و فعل مخلوقی
از ایشان صورت نمی گیرد و لکن قلیل ماهم حکم هر شی بر اکثر است نه بر اقل پس صرف وقت
در انشا و شعر و انشا و نظم اگر بقدر ملح و طعام و نحو در کلام باشد و مقصود از ان احاض خاطر
استقام و تسلی دل ناکام بود و مضایقه نیست و اگر عوض جمیع اشتغال سخن و افعال بایسته
و احوال ثانیست و اصلاح ظاهر و باطن بقواع شریعت حقه و اوامر و نواهی ملت صادق است
سودای جوان رسد و پیرایه یال بخور لیا در برست محل عبرت و مقام غیبت باشد تا که انهم وضع هر
در موضح و ارزانی فرمایند و از مزالق افراط و تفریط گمانی بخشیده بر شاه راه یقین و عرفان
بگذرانند و باحوال زندگان فنا اساس و فانیان بقا اقتباس نظر بصیرت او را و آکشانند

رباعی

و نیا خوانی است کش مردم تعبیر است
حیدر اجل است گرجان و پیر است
هم روی زمین پیر است و هم نیز زمین
این صفی خاک هر دو و تقویر است
الهی همی همراه کن که آتشش ناید ششهای تپا به نجات اقم و از حصین بین کرد است و است
زبون بر کردن صواب آیم

دولت اگر همدی ساخته
عمر بدین تیر و نیز ساخته
در دلم آید که گفتم کرده ام
کین و رقی چند سیه کرده ام

السلامی باقی هموسن

واقف شیخ نور العین خلف قاضی امانت الدین ساکن بکماله من توالج الاهور طبع بلندش
شعین خواه و فکر راجعندش قابل بارک الدین عمری خدمت سخن کرد و در تصحیح زبان کوشید اگر چه
کتب تحصیلیه هم کسب نموده امانت شعری بر مدقش غالب آمد میگفت شبی در رویان طبع

والله

بخاطر رسیدن جام طرب بدست تو لبریز داده اند بعد بیداری این پیش مصرع بهرسانیم
در خنده اختیار نداری بزرگ گل بد و نیز میگفت این مصرع بخاطر رسیدن ای چرخ غمت
بکف از رنگ خاز و دیبا هشت ماه فکر مصرع دیگر کردم تا این پیش مصرع بهرسانیم
ع دل ز مستم به بستان غمت گم گردید و دیوانش سیر خجاست این شعار از انجا
فرا گرفته شد

کشتن خویش شد ضرور مرا	نکشید یار از غرور مرا
ورنه چه حاصل ست ازین شست پر مرا	خو افسم سعادت ز طواف قدم برم
آرزو زان خار ششکین رخم داریم ما	آنقدر یاد می که زخم کنه مانو شود
اعتبار می نبود گفته سودا ستم را	نشنوم ناله گرا از نکبت زلفت دم زد
سزای می یار سودن یادی آید مرا	در نظر چون سایه ششاد می آید مرا
بوی گل از جامه صیاد می آید مرا	ای هم آواز ان و دایع عنایب من کنید
سیل تشریف نیار و در بوی رانه ماه	آه از خشک طالع که درین فصل بهار
خدا زیاده کند عمر زلف جانان را	گریز گاه بود این دل پریشان را
بگذار یکد روز بکنج قفس مرا	نوا آدم بدم تو زود دم چه میکشی
گر چه یاد آرد اندک ز نو دنیا رخت را	چند روز می شد ز کوشش زخم میاد و نم کرد
نه عنایب نه پروانه کرده اند مرا	تجمل ز اینهم شمع سارا نه پنجم
آن زلف و بشت پریشان نشسته	یا سپ زد و آه که امین سیاه روز
زانکه اورا نیز زبان زخم ست ماراد و ک	خانه را احوال ماقریه کردن مشکل ست
یداد کو سستی دست من رسید و گذشت	رسید یار و گریبان من درید و گذشت
مارا درین بهار نیاید بکار دست	آی جیب من درید و نه دامان من کشید
بکوی یار ز ما هم غبار می ماند	ز هر کسی بهمان یادگار می ماند

تر گس او کاه کاه از سر نه دنبال دار
 و کم از کوچه آن زلف هر سان گذرد
 غم چه ستاده تو بر دریا
 دل از غم و ریم و امنی شود نفس
 قدمت بین که از لب شیرین تو خطش
 ترا که گفت که ما لب بستان باش
 همان بهتر که من از آستانش زود برخیزم
 آغشته خون میروم از کوی تو بیرون
 تو نویسی کس مکتوب لیک از بد گمانیها
 من نیگویم که محزون باش در صحرانشین
 سرور و ان من گذری کن بسوی من
 شود سالک ز بند خود را آهسته آهسته
 نخواهم تند چون سیلاب گفتن سر گذشت خود
 تلاش وصل این سیمین بران آخر گدایم کرد
 امی آنکه سوز مصلی از مزار با باد
 وحشی دولت آبادی روزی چند من روش در دشت آباد عالم خوشگویم نمود در دشت
 از قفس من پرواز نمود از دست
 قریب تا حاصل نشد و دی ز جانم بر سخت
 بی لطفی بحال تو دیدم که سوختم
 آتش بجگر زان رخ افروخته دارم
 در دام غمت تازه فدا دم گفتم دار
 با سیه روزان خود لطف زبانی میکند
 همچو حلاج که از شک فروشان گذرد
 اندر آیار ما برادر ما
 ز پهلوی تو مگر این دماغ سپید کرد
 حلوا بدیگان و باد و دیر
 بنوش یکدسته جامی و خود گلستان باش
 چه لازم بعد روزی چندناخن خود بر خیزم
 میخواست دل من که باین رنگ برآیم
 چو بر خیزد کبوتر از سرباست بر دوشم
 شهر هم بد نیست لیکن فارغ از دنیا نشین
 تا آب رفته باز بیاید چو من
 رود از دست چون رنگ خا آهسته آهسته
 کنم پیش تو عرض با چرا آهسته آهسته
 شدم مفلس از فکر کیما آهسته آهسته
 از مرقد منور پروانه غافل
 اتحاد شوم برق خرمی پروانه بود
 وحشی بگو که از تو چه تقصیر آمده است
 دین گر یقین از حبس که سوخته دارم
 من عادت هر خان تو آموخته دارم

وحشی بدل این شعله سوزنده چو قاتل
 صبر خواهم کرد وحشی بر غم نادیدنش
 بستم زبان شکوه ام لب سخن کشانش
 مصاحت و چنین صبر که سولیش زوم
 وینوش مصاحتی لیک درینا کو تاب
 زمینان که تند میگزد رو خوشخرام من
 من و از دور تاشای گلستان سکن
 در نظر نعمت دیدار حسرت نگران
 وحشی از شوق تو جان داده تو باشی زنده
 ولی دشت بیاضی واقف رموز خفی و جلی ست و آسود
 نظم طبع خوشی داشت معاصر شاه طهماسب بود و قاتش در شعله واقع شد صاحب پیران است
 و شاعر رفیع ایشان آرزوست

کاش در بزم تو غیرت ندیدم راه مرا
 بگفتم باشکیم و عده را حدیث پنداری
 بالا که میشوی اینک و سکه بگفتم
 دل که هر دم ز رخست صد هوش فلور است
 بصاحت که را میکند و سکه ورنه
 در رانده احوال تو دم این چه جواب است
 چنین چه شکوه تو اخم از آن ستمگر کرد
 یا و آن آغاز رسوائی که یار از دیدنم
 دل بجز وحشی دیدار غم به که ز دور
 تا بجزرت نکشد طعنه بدخواه مرا
 بشوخی سر بر آوردی و رسوا ساختی مارا
 کمش که جام قریب است ناچشیده بهشت
 گر تسلی بنگاهی نشود معذور است
 خدای تست اگر مدد نهد راجان دارد
 فارغ گذر طاقت نظر ساره که دارد
 که هر چه در حق من غیر گفت باور کرد
 شرکین میگشت و مرا زوی جمالی دادم
 همچو حسرت زدگان آنیم و طعنه آرد کنم

هزاران آه از آن خواری که چون میله در بزم
بهر تو شنیده ام خنوس
تنت زده ام کرده بعشق دیگر امی کاش
از دوستیت بهره ام اینست که در محضر
قاصد زبزم رفت که آرد خب از یار
خوش آنکه با تو دهم شرح مشکل خود را
والهی از سادات بلده قم بود بر امر طفلی از طائفه شاموشین شده گوش و بینی خوبا داد

از دست

خلق خشکی زلفت سوختن دل دارم
دم آبی طبع از خنجر قاتل دارم
که گفتم آرزوی بوس و گوی میل کن
یک کاف خاک و صد اندیشه باطل دارم
چاک پیر این یوسف که گل هست بود
خنده بر سستی تدبیر لیکن میکرد
واعظ میرزا محمد رفیع قزوینی بایه تعریفش از آن رفیع ترک کسبم توان رسید و شرف تو صفتش
از آن بلندتر که بال اوراق توان پرید کالی منظوماتش در کمال خوش جلای و جواهرش
در نهایت میش بهائی محبت کمالش کتاب ابواب الجنان هست که با اتفاق جمهور کتابی باین خوش بیا
در باب مواظبت تریب نیافتی مطالعه دیوان واعظ طبع را در استراحت آورده این چند غزل

غنا از حق زار دیوانش بخرامش می آید

از زبان ملک نقاشان شنیدم بار بار
بی زبان نرم کی صورت پذیر و کار بار
آینه طول امل زه میدی در دل چهره
مصطفی خود را باین خط میکنی باطل چرا
آزاده بهمراهی کس بست نگر و دور
خاصیت سروست که پیونده نگر و دور
حرفی اگر بیاشوق بیتاب می زند
شهرش طباخچه بر گل سیراب می زند
سربزون آور و عکس از روزن آینه گفت
فیض صحبت می تواند سنگ را آدم کند

نیکوایان در جهان مکر و طمع مردم اند
 روزگار آخر سترگ راستکش میکند
 اگر خورشید خسار تو در پیش نظر باشد
 ز آبانی جنس خود بخیز باش زانکه آب
 آزاد نیستند بدولت رسیدگان
 اگر حتی وقتی نه و اعطای دیوانگی است
 حد حیف که ما پیر جهانیه نمودیم
 طاهر آرائی نباشد شیوه در دشمنان
 ما از شکست خویش بوی یار دیده ایم
 غرق ناکرده پاک از محفل شد نگار ما
 ز بان بسته نگهبان را ز دل بهشت
 تیر و گشتانی نایچاکس نکرد
 دور و دراز شد سفر تو دوست مرا
 اشب کشتی نبود چشم صبح را
 و حید میرزا محط هر قزوینی گمانه عصر بود و در فنون و علوم و نظم و نثر گوی از بهر ان می
 دفتر نویس شاه عباس ماضی بود آخر مجلس نویسی شاه که عبارت از وقایع نگاری باشد سر بلند
 گردید و آخر الامر بوالایا وزارت شد و گشت شیخ علی حزمین ترجمه او در تذکره خود و بیست
 تمام نوشته دیوان غزل قریب سی هزار بیت از وی بنظر درآمد سرسری چند بیت
 برچیده شد
 نویسنده فوق ازل در دلم از یار افتاد
 هر آن که بخت جابل چه پاک می باشد
 عکس خورشید ز آینه بدیوار افتاد
 که در دیوان نجس حرف پاک می باشد

چو می بینم بدی از خصم خود در من سیکو شوم
 ناقصان را جو می باشد گوارا تر لطف
 سیم و ز دنیا پرستان استناقی میکند
 دل اگر سیکویم از طفلی نیدانی که حیثیت
 آگه کسی از ناخوشی زاده خود نیست
 بر میوه رسیده زدن سنگ باهی ست
 مرا بر یخچن خون خود مضائقه نیست
 چون میرم یار میگویند عاشق میکشد
 بود خاصیت آب بقا خوی ملائیم را
 بشاهان میرسد از زیر دستان فیض پنهانی
 چو دولت یافتی خوی بدت فراق روگرد
 جز پاشی بود مشهور خوشید جهان اما
 در وصل دلم دانشدوب که ضعیفم
 نیایم در شمار اما بسان رشته گوه
 در سر کوی بتان همچو سخن در دل لال
 بگاشتی که رخ دوست بچاب شود
 بوی که ز منزه خواستن بود سازش
 چو لاله روزن گلچین بود و گریبانم
 هر جادوی ست در پی چشم سیاه است
 آرزویم چو بار شد فراموش دیده ریخت
 ماطران شوقیم آرام نیست جان را

ز آب سرد و دایم چون سفال گرم میجو شوم
 آتش سوزان به از آب است خشت خام را
 پشت و رو باشد یکی آیینی بی سیم را
 آنچه روز اول از یابیده آن را بد
 از تعلقی گفتار خبر نیست زبان را
 ز تهار از سوال مرغان کریم را
 که اگر بتو گوید چرا چه خواهی گفت
 من نه تنها عاشقم بدوست خود هم عاشق
 که از دندان زبان را زندگانی بشیر باشد
 بنائی خانه را از خشت زیرین محلی باشد
 که در وقت سواری دست چپا حسان باشد
 ز برپاشیده را پیوسته در دامان خود دارد
 از رشته بار یک گره دیر کشاید
 در شتان را بر زمی آشنائی یکدگر سازم
 هر طرف روی کنم راه بدر نیست مرا
 ز شرم غنچه گل شیشه گلاب شود
 صدای ریختن آبروست آوازش
 حدیث ز شتم و نیکو نوشته اند مرا
 عالم تمام زیر نگین نگاه تست
 گفتی مگر که بخیزد ز خم زهم گسخت
 بر بال خود نهادیم بنیاد آسمان را

چرخ را آرا سگاه عافیت پنداشتم
 هر چند که خود گم شده ام راه نمایم
 چون شمع که از میوه بسیار شود غم
 آخر از دل چه آمده بر سر زبان
 ز بار نیست احسان دریا بر نیلانی
 و حیدر لاکلوج در زمان شاه اسمعیل
 در عرصه سخنوری داد و مرد می داده دیوانش هفت هزار
 بیت دید و شد و با آنکه عامی بوده از ساعدت بخت و درستی سلیقه سخنش غالی از عیب است

از دست

حالت است اینکه عاشق را شود یک عالم صل
 گر میسر نشود بوسه زدن پایش را
 تمنای بر تنها بشکنند تا جان برون آید
 هر کجا پای نهد بوسه ز غم جایش را
 من هست می عشقم و دوست می نماز
 من بخیر از خویشم و او بخیر از من
 توان بخواب رخت دید لیکن از خجلت
 چگونه روی تو بیند کسی که خواب کند
 واضح میرزا مبارک الدین مخاطب باراد خان از دودمان امارت است در عهد جهانگیر بی
 میر بخشیکری و مهابات میر دو در زمان جلوس شاه جهان بوالایه وزارت مترقی گشت بخت
 قلیل بایالت دکن و خطاب خان اعظم فوز عظیم اند و خت و زایام حکومت چنوپور و اوق ۱۵۸۰
 مرحله آخرت پیمود دیوان واضح بنظر در این چند گل از ان چمن چیده شد

عارف از دیرت ولی او نمی شود
 ز مقرر اض فنا نورست شمع زندگانی را
 آینه رو نما شود و رو نمی شود
 بود آب دم ششیر صندل سر گرانی را
 چه الفت است بزلت تو بیقراران را
 بی سیاه پسندست سوگواران را
 موهج و وحشت کند محروم از ساحل مرا
 و طپیدن رفت از کف دامن قاتل مرا
 در عالم دل باغتن خویش روج است
 عمر لیست که ویرانه ما وقف خراج است

بجام پیری ماباد ده جوانیهاست
 ولی داریم و اندوهی سری داریم سودا
 این قفل زنگ بست شکستن کلیه است
 وقت آن خوش که مراد قفل انداخته است
 گرد سرگردانده صیادی مرا سزاده است
 یافت یک پیرینستی و آن حکم فتن است
 ساقی کرم افزو که در نشئه کمی کرد
 اینقدر بسکه دمی خاطر خود شاد کنند
 هست دونه گنهی گوید را رنجشند
 که ماکنج قفس طرح آشیان کردیم
 مباد اگر یی بر عالم کنی امنی نامبر بر حسی
 ز نقش پای مبارک غنچه بیدار است

بجیب صبح ز خورشید گفشا نیاست
 برآه او چه در بازیم نی دینی نه نیاست
 واضح هیچ راه دلم و انمی شود
 بر مراد دل خود بال زدن نقصان است
 گرچه آزادیم ولی جانم فدای دیگر است
 رشک فرمای دلم نیست بهر صیش جاب
 بنجود شد نعم آفت مینای ادب بود
 رفتنیهای جهان قابل دل بستن نیست
 گله صاف به از عفو غبار آلود است
 بهار وقت صبا گل بجام گلچین باد
 بجانم انگری چیده ام یعنی دل خود را
 نشان سیر بهارست عمر فته بیا

رباعی

در گنجینه دهر شهبان عالم
 در صنف رعیت ندنی بیش و نه کم
 حکمی دارند زان جهاندار شدند
 چون حکم نماند گشت بازی برام
 واحد میر عبد الواحد ترمذی بگرامی صاحب طبع لطیف و ذوق شریف بود و بکلیه کلام خلاصه
 و جابل اوصاف سراپا استگی و دشت اختر نجابت از جبین مینش میدرخشید و عطر خلق محمد
 از گل غفرش می تراوید شعر زبان فارسی و هندی میگفت و جواهر زوهر شوق اندیشه می
 در موضع راهون از اعمال لاهور و در معرکه جنگ با کفار آن نواحی جرعه شهادت شید و این
 و بر سر واقعه شید و فکرش و حشاش معانی فراوان صید کرده امانه عوارض روزگار و عقید
 رشته شیرازه نساخته اند اکثری از ان به پرواز آید برخی از اشعار که در بیاضها ثبت بود

درین سواد سفیدی میکند

اصرو ز چوبین تو چین دیده ایم ماه	صد رنگ ناز را بکین دیده ایم ماه
گر بود ره یکدم بی رهنما دورست دور	بی اهل نتوان رسیدن اگرچہ منزل پرست
اگر ز دل شکستن بلبل نه هنوز	طرف کلاه خود دگر ای گل ندیده
عمری ست در رخ تو تا شامی خودیم	آیینہ ست بسکه ترا از صفا جبین
نباشد از گداز دل محبت نامه ام خالی	چو بکشی سر بکتوب من طوفان شودید
نیستم محتاج خضر از فیض سوزن خویشین	انگرم خاکستر خویشم به از آب بخت

رباعی

تا کی بهو او حرص نابل باشد	زان ره که بریدنی ست قائل باشی
اکنون که گذشته را تلافی خواهی	از خجسته انفعال سبل باشی

والا اسلام خان بخشی جد محمد فضل ثابت نامش میر ضیا الدین حسین بود طبع موزون داشت

این شعرا زوی ست

وستی پیدا کن ای صحر که شب در غش
 و امق محی الدین بگر ای دهن درستی دشت و بکتب فارسی آفتاب مینو و وحشتی بهر ساند
 و شوق سخن از سر نوازش علی کرده و در او اخر نشاء در گذشته از وی می آید

گر به بینی تو مرا بر سر راهی گاه	چه شود گر بنوازی بنگاهی گاه
بسکه و ماندن بجزم زند ای خواهم	وصل هر روز اگر فریت بهای گاه
یا در وزی که گذر دشت یکویش و امق	بود با او نظیر لطف تو گاهی گاه
بسکه حیران تماشای تو گردیدم ناند	در چرخ دیده ام چون دیده لعل فروغ
سحری که رفت جانان بر کاب او ترفیق	بروا زن من ای جان بچه کار خواهی آمد
ز دیدن سر کوئی تو شاد دشت و امق	مسافر ست و گاهش به منزل افتاده ست

ظالمان از جنس مردم نیستند آدم گوی
در حقیقت آدمی خوانند این گفتار را

وفائی سلطان اسماعیل عادل شاه پیوسته با علما و فضلا صحبت میداشت و مراعات ایشان و احباب
می شناخت طبع و کریم و سخنی بوده از علو همت هرگز بدخل و خرج ملک و انمیر سید و طریقه عقود
انخاص را دوست میداشت و در مالکولات و ملبوسات میکوشید و هرگز فحش بر زبان جاری نمیداشت
همچکس از سلاطین و کن بلطافت و منانت او سخن نگفته این چند لالی از خزانه طبع است

دل خوبان از قید مهر کز او دست پنداری
مدار دلبری بر جور و سبدا دست پنداری
مرا صد محنت از عشق تو بر دل میرسد بزم
دل ویران عاشق محنت آبادست پندار
ز بهجت آتشی دارم بدل کز بهر تشکینش
نصیحتهای سر در زاهدان بادست پندار
دل ریشخند فایم آنچنان خورده بامیشش
که پیکانش بجای مرهم افتادست پندار
آی وفائی منال از تنشش
که ستم نیز غایتی دارد

وقوعی محمد شریف نیشاپوری الحادش از هر کس که در زمان اکبری بان اشتهار داشت زیاده بود
و تلخ مایل بلکه عازم و جازم از وی است

در زیر چشم تیغ تو عدا امی طبعم
شاید زنا تو الی الخویت خبر کنم
از غم افتادم محال مرگ هنگام و دوا
تا شوی آگه که در حیران خواهم زیستن
و حشمت عبدالواحد از بنا بر امام غزالی است در قضیه تها میسر نشو و نمایانته باز ادگی طبع سرو
بود در چمن روزگار و در عالم و در سنگی نعلی بود فارغ از غصان حوادث این ارجیدار و رآخسته
در گشت این ابیات از وی است

برنگی شورش آلودست از یاد تو آرامم
که شد چاک گریبان لگین بتیای نامم
شهید تیغ و مرگ انتم تا شایمیتوان کردن
قیامت سبز گردیده است برگرد و با هم
سینه بختی پیام یک جهان بر قیلا دارد
بودگر دخرام صبح محشر جلوه شامم
نگه دزدیدن از عالم تخر و خانه سیوا هم
زمین گان و نازن طرح این کاشانه میخوانم

بنابرین خودیهایم اگر ظالم قبول است ترا در جلوه سخنواجم دل دیوانه میخوانم
 پیام وصل بی قاصد بفرما سویی من آید برای خواب از خود در غشی افسانه میخوانم
 چشم را خالی کن از دیدن تماشا نازک است آرزو در سینه بشکن جلوه آرا نازک است
 صد بیابان ناله پر دواز از خموشی گشته ایم سر میسند اند که فریاد دل مانازک است
 وحشت شیخ عبدالله تھامیری معاصر بیدل بود و شیخ محفل از ویست
 بحضلی که حریفان وحدت آهنگ اند بهم چو دیده تصویر محو یک رنگ اند
 وفائی اصلش از کار و عدا دیت در اصفهان بسرمی برد و بگفتن رباعی میل تمام داشت
 این رباعی از ویست آمد رباعی
 میگفتم عشق نمی ندانستم چیست میگفتم یار و غمی ندانستم کیمیت
 گر عشق این است کی توان با او بود و یار این است کی توان با او ریت
 و صالی سخن سخن طراز بود شعری نیکو میگفت از ویست
 مستانه میگذاشت و صالی بکوبی دوست انجا رسیدی سستی پار ابهانه ساخت
 و قافا محراب این مجلس از اصفهان است پدرش بهمد عالمگیری بسیر بند خرامید و در رفعت
 نواب آصفجه منصوب و هنراری و مقصد سوار یافت وی شقی سخن از محمود و از ندرانی و شیخ
 غلام مصطفی انسان کرد و در ۹۳ در گذشت از ویست
 گر بود مخفی ز ناقص نظر تان قدم بجایست پیش این جمل آشنایان معنی بیگانه ام
 و اصلی میرزا امام وردی بیگ اصلش از ایران است خودش در شاهجهان آباد متولد شد شاعر
 شمس الدین نقییه بوده و در خوشنویسی و موسیقی و تیر اندازی مهارت داشته و در کتب نواب
 شیراز فکن خان زندگانی بخوبی میکرد و در اواخر سنه واصل مقام اصلی گشت از ویست
 و اصلی را در آزار دل خود بهوس است که رساند خبر انشوخ دل آزار و مرا با
 خوش آن نشاط که در پایی نغم زبوش روم برون زمیکده همچون بهبود خوشش دم

دشت

وفائی

وفائی

وفائی

وفائی

وقامیر ز اشرف الدین قبی در آخر دولت نادری بهند آمد و تاسی سال خوبی گذرانیکه خست
بساط هستی در نوشتن از دست

عارض چون هوش کی سنبیل شکفام دو
وامی به تیره روزیم صبح کی و شام دو
والا سید ابوطیب خان در آنکه رحمت آباد مضافت مدراس متولد شد و سلیقه استعداد و کتابت
بهرسانید شاگرد محمد باقر آگاه بود و مرید شاه رفیع الدین محدث دکنی در سرکار نواب والا جاب
بتقریب تدریس سرفرازی را و اج اعتبار داشت این ابیات نتیجه فکر صاحب است
کنند بیان که پیش تو حال جان مرا
ز خاک ملک جنون است بسکه تخمیرم
نیت والا زیر بامفت ای باغبان
چو دیدم تصویر او گلستان گفت
والا بشوق ناوک در دیده دیدش
واقف مولوی میان محی الدین دراودگیر متولد شد و بخدمت مولوی علاء الدین لکنوی و
مولوی خیر الدین فائق زانوی ادب تکیده و حیثیات بهرسانیده مرید خال خود شاه منصور
قادری است از دست

پندار هستی تو جهانی است در نظر
ورنه بروی یار کس پرده دار نیست
در نفس فضا و تقا هست چون جناب
واقف بهوج هستی ما اعتبار نیست
بسان شمع و نور شیت طرز یار و حال
که او در جلوه سر گرم است من بهی علمم
چون جنابم نیست غیر از نشه صهبای اصل
می برد از خود مرا یک جنبش مستانه ام
وقوعی تبریزی مردی صلاح آثار بود بزیارت عقبات عالیات سعادت اندوخته
و جاروب کشتی کرامی معلی اختیار نموده همدان خاک و نشه بمرد از دست
لبا بستن او باعث بدیابی من شد
خاموشی گل پرده در مرغ چمن شد

و همی طماست قلی قند هاری از طایفه اگر او بود و در بند نشو و نما یافته خدست دیوانی بندر
سورت دشته از دست

ز کشته فخره ات هیچ گوشه خالی نیست جهان ز تیر تو چون خانه کمان پر شد
و قاهر وی از شعرا خوش طبیعت است در عهد شاه جهانی از راو بنگاله وارد بند شده
بیگذرانید از دست

از نامپوش چهره که بانی ادب نسیم کوه ترست از فخره مانگاه ما
و اصحاب قند هاری در موسیقی از جمله باهران بوده در لایسجان رفته با محمد قلی سلیم صحبت
دشته از دست

در باب خویش را که درین بحر موج خیز همچون حباب وقت تو بسیار نازک است
و واضح ناس آقا زمان و وطنش در لواحق اصفهان بوده سخن موزون چنین میگذازد
عشق آگاهی بخش جان غفلت دیدن را برق تواند بریدن این ره خوابیده را
پیر چون گشتی بقیستان بر جهان دامان ترک داس گشت آرزو کن پشت خم گردیده را
و اصل لایحی محمد امین نام داشت بخش بنیارتین ست شغوی غفلت از تالیفات او است
نغمه سخن چنین می سراید

در حقیقت عینکی بهتر ز پشت چشم نیست دیده چون بستی دو عالم را تا شایسته
و الی سیر افضل بخاری در ملک نشیان امام قلیخان پادشاه انتظام داشت از وی است
ضبط آه و ناله چون ساز دول زار مرا آخر این پرنیز خواب گشت یار مرا
و الی نجف قلی بیگ نام داشته و از اهل مختاری بوده است

پیر این گل ریزه مقرض قبا می ست کز روز ازل برت حسن تو بریدند
و اصطف ملا ابراهیم از شعرا مشهد مقدس است اندازه خوش چنین باشد
در ان مقام که دل مرغ نامه بر باشد کشودن فخره مقرض بال و پر باشد

دلی

دانا

داحب

دایح

داحل

دالی

دالی

داحف

والله نیراجم یوسف در صفایان بسیر میکرد طبع لطم داشت این بیت از خوش آمد بیت
چگونه است شهبائی وصال گلرخان یارب خدا از عمر ما بر عمر این شهبایم بفرزاید

وقاری ملا امیر یزدی شاعر عالی ضمیر بود

برنگ رسته که از بخیل های زخم کشند کشم چو آه دو دو خون دل بد ما نم
و اثنی نیشا پوری بولایت هند آمده و روزگاری هنر آهسته و در او امل جلوس عالمگیری
ترک منصب کرده بپار خود برگشت مزاجش خالی از سودا نبود مست
ای جوان بر قامت خم گشته پیران مگر رفته رفته زندگی بار گرانی میشود

و ارد محمد شفیع از شعرا شایمان آباد بوده

عروج منزلت کا ملان پریشانی است که آبروی گهر در لباس عریانی است
وحشی نافقی کرانی در ریز دبر می برده شاه طما سب صفوی باعتبار میزیت مرد عاشق
بود خنث چاشنی در دودار و شغوی فرهاد و شیرین و دیوان شعر از وی یادگار است
وحشی از وحش از نفس جسم اوج گرامی صحرا می عدم گردید

از من پیش چهره که غماز نیستم چون طفل اشک پرده در راز نیستم
تو بمن گذار وحشی که غم ترا بگویم که تو در حجاب عشق ز تو گفتگو نیاید
گر دشمن بد طرف دامن آزادگان گر بر اندازد فلک بنیادین ویرانه را
مرفیع طفل مزاج اند عاشقان ورنه علل در دو تغافل دور و زهر پرست
بلیل آن به که فریب گل عیبت نخورد که دور و زنده و آوارشی میازان دورنگ

وحشی از خوش تلاشان خطه کاشان است شاگرد حشمت بوده بخش صرف غزل گوئی بوده و آخر
حال بسیر هند رسیده و مدتی درین مکرزمین بسیر برده ناظم تبریزی گفته و قاتش در آنست
در دکن مدفون شد و یوانش دو هزار بیت باشد از دست

شب گذاری بدل بخود و خوابم کردی آنچنان گرم گذشتی که کبابم کردی

دال

وقاری

زانی

وارد

وحشی

تلاش

دوزخ و چشم در نظاره را سمار کرد
 هر گاه بی خنجر می گردید و در دل کار کرد
 گر سرشک آتشین بریزد دل من در دست
 شعله نتواند بجهد اردو شرار خویش را
 آبل نظر بقیمت یا قوت می خورند
 خونابه که بر سر مرگان گره شود
 واسطی تخلص سید فضل رسول خان بحداد ابن حکیم عبدالشکور است و طمش قصیده سید ایزد رضا
 صوبه اوده از احفاد محمد و م سید علاء الدین واسطی جاجنیری که نسبش بواسطه سید ابوالفرج واسطی
 بحضرت زید شیدایان امام زین العابدین منتهی میشود و از اخوان خود بمقدت و تمول ممتاز و حکام
 انگلشی را با وی مراعات اعزاز در زمان غدر و فساد دهند و شان که عالمی کمر بمعادات ارباب
 فرنگ بسته هزاران را کشته و خسته و واسطی بواسطه خیر سگالیهای قوم انگلیزی بجائی و در دل
 حکام انگلش ساخت که فرانسوی بر طایفه بعد تسلط بر ملک از دست رفته و صلحه این خدمت
 بهطای چند قری بطریق التماس نواخت وی حسن تدبیر آنرا در عرض و طول افزود و اسباب
 معیشت را با حسن وجه فراهم نمود و طبعش نکته سنج و دقیقه فهم با موزونی توکم و نتائج افکارش
 نزد شعرا و فارسی وارد و مقبول و مسلم استفاده این فن از تدبیر الدوله منشی سید ظفر علی رضا
 اسیر نموده و این اسیر که صلش از قصیده ایلهی است در کائنات نشو و نمایا فتنه بدیری و ندیه
 شاه اوده و اجد علی شاه گویم قوت از معاصرین بوده و هر یک از اسطی شنیدنی است
 هر که بخود از شراب نرگس ستانه شد
 خاک گشتم در هوای بوسه لبهای یار
 واسطی از اندوخت خیالات بهمن
 آنقدر زارم که دشوار است تحریک نفس
 گردن مار که هست از عالم بالا بلند
 واسطی اهل فنا را وجه بینائی ست مرگ
 ذوق غم تو از دل شهیدانمیرود
 فارغ از فکر می و در یوزده میخانه شد
 کی عجب باشد اگر از خاک من پیاپی شد
 کنج عزت و شتم از دل سافرنه شد
 قوت دل المدد آهی کشیدن آرزوست
 زیر محراب خم تغیش خمیدن آرزوست
 سرمد در چشم از غبار خود کشیدن آرزوست
 این در دوازده علاج میجانی رود

از دل خیال آن قدر غمت نمیرود
سایه آساقط این ره کردم ز پائی دگر
جوشد از هر قطره این بحر دریائی دگر
در تماشائی رخسارم تماشائی دگر
اگر خندد و بان زخم دلی باید رفو کردن
ز آب کوثر دست نیم می باید رفو کردن
مشرابی طرفه در پیانه داری
که هر دم گریه مستانه داری

کی سرباغ سبز شود در نگاه من
برده خضر شوق دل تا منزل مقصد مرا
چشمه چشمم تر بار آب چشمم کم کس بین
حیرت چشمم بجای باشد که شکل این
نشانم کشا ز اغیر شیون آرزو کردن
اگر داری سر طاعت تیر محراب شمشیرش
چیز بیا ز کس مستانه داری
چه دیدی واسطی از چشمم شتر

واصف

واصف مولوی سید حسین شاه شمیری مولد بخاری اهل درهندستان علوم متداوله از
استاذ وقت آموخت و فائز قریح پیش مفتی عنایت احمد مرحوم خواند طبع موزون و خاطر
حرف شخون داشت و بھوپال آمده با هوارد رومی ملازم شد چون بسفر حرمین شریفین رفتم
وی در قریه ای که گھاٹ مضاف علاقه ریاست بعارضه هیضه در عین جوانی بخت ۱۲ هجری
فانی شد خدایش بیا مرزا وقت تحریر تذکره این چند بیت از کلامش دست بهم داد
زاهد ز پافتاد و یکف آه شکست
لعلت بنمده آمد و قد رگ شکست
گر نداشت شکست بخون جگر شکست
که گل بگر و سر غنہ لب میگردد
که هر که میرود انجا رقیب میگردد
تا ترک من بنار سبز لعل بر شکست
چشمم بگیرد آید و از آب برود
نازم بدوق و اصف مستانه و شل کاد
سحر بگشائی از جنبش هوا دیدم
پیام من که رساند بختش و اصف

و

وحید مولوی ابوالغالی محمد عبدالروف بن منشی احمد علی مرحوم متوطن دارالاماره کلکته است
و ترجمان اول کونسل قانونی محکمه گورنری البتہ زانوی ادب بخدمت شاه الفتح حسین تہ کرده
و در مشق سخن نام استاد می برآورده امروز سواد کلکته بوجویش سراپا ناز است و شاد نظم و شعر

فارسی باقیات خاطرش متنازین ابیات از دوست

نوبت باغیار و گلشن که شب گرم سخن بودی
 آتشه ام لیک بقلم نرم زوم از پی آب
 یک ناو کی که آن نگه شرکین زده است
 سیراب کرد ز آب بقا جان تشنه را
 شفق لوی زرو ضنه فردوس دشمنش
 درکنج چین باو سم و یار دگر هیچ
 صیسی نفسان جان بلبه این دم نزع است
 ای شیخ تو مسجد و سجاده و تسبیح
 صبح من شراب ناب بر خیز
 باروی نیشته مونسته
 یک نیزه رسیده است خورشید
 کشتگان تیغ ابرو شنگان لعل لب
 دی بزم قدسیان افتاد بر شعر و جید
 دم نزع است مگر شربت قندی ز لب
 قدم آمده است بنده در ره انشوخ و جید
 کی خضر غورده است نه سر چشمه حیات
 ببرید باغبانم و بیدل نیم هنوز
 جز یاد تو شد از دل دیوانه فراموش

وله

و نمود از پرده نازش تعلل گفت پس

خواست یار من بر کرد کام باغمان گدازان

عوضه کردم بار جسمه یار بر بازوی دل
 بیک کرشمه دل و دین و جان ربو دستی
 خاک مایه شد غم بود قضا می از لے
 خسته فرس پاشد که گذر کنی نکردی
 و صفت مولوی معراج الدین تحصیل حیثیات در مدرسه عالی کلمه کرده در خدمت آقا
 احمد علی مرحوم بهاج سخن سرانی رسیده سلیقه نظم درست دارد و تخم بهانی تازه در زمین میخ
 بیکانه می کار و آواز دست

بآرزوی خدنگ که ام تیر انداز
 منکه هرگز دختر ز رانخواهم بهنشین
 و صفتی مولوی سرفراز علی بن شاه نجیب پیش ساکن قصبه ایمنی ضلع لکنهوازا و لاد محمدوم
 بهاء الحق جد ملاخون شیخ احمد است و لادتش در ششمه هجری بوده و فیض سخن از خدمت مولوی
 غلام امام شهید زبده دیوان فارسی دارد و هر دو دار و تراز و بلبل و نغمه معنایب و گنج تواریخ
 و نغمه عشاق تالیف اوست از ششمه هجری در حیدرآباد و کن بصیغه دانشی گری صدر مرافقه
 بسری برد و در حین تحریر این نامه نزیل داره مولوی رضی الدین احمد بخانه مولوی
 و هاج الدین خال خود واقع ال آباد بوده است این چند بیت از کلام اوست که برای اندراج
 درین تذکره لطف نمود

مخ دل در قفس بفریاد است
 سر شوریده را دوایستم
 بیدار شود یار دلش نرم نگردد
 آشکس را نتوان گفت گهر
 داخواه که ام صیاد است
 گفت سنگ مزار فریاد است
 در آه من خسته اثر هست و اثر نیست
 فرق در شکست تری باستی
 مبداء را خبری باستی

داصف

داصف

نام بر جان عرض نامه ببر
 بسکه دیوانه آن زگرستان گشتم
 از زگرستان مجبور تو دل بخیبر افتاد
 بپار تو و ساز سپیدت درین بزم
 گریم چنانکه اشک کباب جگر شوم
 وصفی اگر بار کشندم بحرم عشق
 آیین رسم عدل و داد که آورد در جهان
 خورشید بر در که جبین ساست تا سحر
 حاتم ز سطح کرم کیت کاسه لیس
 وصفی ز بسکه بود درین منکر تا سحر
 گفتم که جاه و عمر چنین صاحب کرم
 وفا فخر عبد الغفار و نظم فارسی مشهور است و از ریسان شهر جهانگیر نگر اصلاح کلام خود بگوید

این بی نوازه و آواز که از کلام مجبور است و درین حالت

قصه مختصری بایست
 می شدم جام شدم گردش دوران گشتم
 دیوانه چو باست در افتاد بر پشت
 بنشست چو بر خاست چو استاد بنشست
 ستراب که از دم و مشق سحر شوم
 من هم بکشنگان نمیش نامور شدم
 این بیهوده و فیه و عطا از کشت عیان
 از سطوت که پشت فلک گشت چون کمان
 ابرازیم نوال که گشته گهر فشان
 انصاف داد حضرت نواب را نشان
 افزون بود در فضل الهی زمان زمان

و فخر از میرزا اسد الله خان غالب داشت و آهنگ نغمه سخن چنین بر میداشت
 چشم بکشاکش ابر کوه مبار
 تیغ کوه از میس در سبزه
 سبزه صد پیرهن بخود بالده
 قطره زن شد بساحت گلزار
 بچو فو لا دگشت جوهر دار
 سرو آید بوجود در نشتار

و حشمت شمس رشید الدینی ابن حبیب الدینی از احفاد عالم ربانی مجدد الف ثانی قدس سره
 بامر حکام زمان بند رئیس علوم عربیه در مدرسه عالی کلکته اشتغال داشت و خودش علم ادبی
 ضلع هوکی می افراشت از علوم ربانیه حلی وافی برده و از نوعی شوق سخن پیش حافظ ابراهیم
 ضمیمه کرده و منش سلیم و طبع مستقیم گوهر نظم مازی و دری وارد و بحدت شغف فکر میکرد
 می مسفت حیف که در ریاض شایب کشت که بهجری ادین و ششکده داعی اجل را بسک اجابت

ناله

عشق کشت
 فتن خنجر ارباب
 بجز و میوه و میوه
 نوشته این کلام
 کجا از نثار
 شخصیت

ای کلام

شخصیت

این دو بیت از کلام او است

از رخ غیرت خورشید سر پرده ناز
پرده دیده صاحب نظر است اورا
تا توان عاشق و گریه ترا توان گفت
قوت کشاکش جان گرانست اورا
واصف حکیم شرف حسین بن حکیم
فرخ آبادی طالع عمره باوجود عنفوان شباب
با کتاب فضائل او صفت ست و بد کات
خاطر وجود طبع معروف با بحر سطوات
و باعث لیسان گزار سخن هم نوا
آین چند گهر شاهوار از صدف طبع لطافت کاراوست
دنیاست آنکه شد او جزین میکند مرا
من خود بقصد مستی و شورش نمیکشم
زاهد بدایت روزه وین میکند مرا
همچون نگاه گوشه نشین میکند مرا
مستغنی از بهشت برین میکند مرا
بآینه که خود دیده بیدار تر است
و نه بهمان جلوه که یار کجاست
ای لاله عذاران بوفایم مفریبید
و انیم که از محراب شیشه نشانیست
در صومعه خان بد سجاده نشین را
غیر از چشم ابروی تو محراب غایت
از صفت که در شهر شمارسم و فایست
ای صدف نشینان سر پرده خوشه
چون سایه نواب کم از بال نهایت
واصف میکند قصد گام پویی معیشت

حرفت یار هو

بالی استر آبادی فروغ حسین فضال و مشار الیه اناهل و اهل طوطی شکر پرست
و بیل شور انگیز از اعیان اترک چناب و چون عبدالعزیز خان بر خراسان استیلا یافت اورا
ملازم خود ساخت ساعیان رسانیدند که اورا فتنی ست و جوخان نیز گفته فرمان قتل او
صا در شداو در عذر خواهی قصیده غراموزن کرد و اما موثر نیفتاد و در چارسوی هرات
خون او را رنجیت ندانین اشعار ناخن بدل زن بلال از دیوانش استخراج یافت

من که ولوسه زدن ساعده پایش را
 ترک یاری کردی و من همچنان یارم ترا
 بسی چو ابر بهار ان گریستم و هنوز
 اگر از آمدنم رنجه نگردد خویشم
 و من آنم که مرا غم بر سر آید
 چو سایه روی بلالی بجا که یکسان باد
 بر دای نرس نادان تو بان چشم مناز
 آن کجی آموخته پیوسته از ابروی خویش
 عجب شکسته دل و زار و ناتوان شدم
 تو افتابی و من زره ترک مهر کن
 گر بار غم این است که من میکشم از تو
 خواهم نرنی تیر و تیغ من بنوازم
 خویشم حیاتم بلب بام رسیده است
 آید میگویی دل گم گشته و خود را بجو
 پشت و پناه من بود دیوار دلبر من
 نظاره کن در آینه خود را حبیب من
 غم تو در دل تنگ نشست و منفعل
 خواهم فلندن خویش را پیش قدر عنای او
 چند گیر و جام می کام از لب میگون او
 چون نیامیزی بن در کوی خود زارم
 بر من ای شوق ستمبار که

گر مرا دست دهد بوسه ز غم پایش را
 دشمن چانی و از جان دوست تر دارم ترا
 گلی ز مست ز بلغم امید واری ما
 هر دم از دیده قدم سازم و آیم سوت
 گر توانی بسر من غم در گریه آید
 اگر ز سایه تو رو بافت آب کند
 ناز را چشم سیه باید و مژگان دراز
 رستی هم یاد گیر از قامت دلجوی خویش
 چنانکه جگر تو میخواست پنهان شده ام
 که در هوای تو من سر به آسمان شده ام
 و الله اگر که شوم از که منستم
 تا در دم کشتن تو نزد یک ترانستم
 آن به که در آن سایه دیوار میبزم
 مگر خودم گشته ام او را کجا پیدا کنم
 از گریه بر سر افتاد ای خاک بر سر من
 اما بشرط آنکه نگرده رقیب من
 که نیست لائق او کلبه محقر من
 یا بر سر من پانند یا سر منم بر پای او
 ساقیا بگذر تا بر خاک ریزم خون او
 خون من باری بیامیزد بجا که کوی تو
 بارک الله که مهربان کرد

باشم قند ماری صاف و نیا بچوست در خدمت بیراحان پدر عبدالرحیم خان خانان بسجری برد
 و اگر که بکشد به عالم باقی شرافت نغمه سخن چنین میسر آید

بجز خاک دلت جای نریزم اشک از رخ گلان
 بهر در آبروی خوشی تن بر خاک چون نریزم
 قشیری بیاغ بهر چه فریاد میکند
 گو یا که سرو قامت او یاد میکند
 کنشک و در بسته و دم تو گشته ام
 نی میکند مرا و نه آزاد میکند

بلایک ای دلای خوابان خیال است و سینه چاک شوخان خوش مقال اصلا سواد نداشت ز مردم
 التماس میکند و تاشد و راه و نوشته میداند اما سلیقه او با شعر پر مناسب افتاده به سلطان
 میگذرانید سواد سخن چنین روشن میکند

گر چه خشم آن جفا جو سر زن سازد جدا
 به یک ساعت ز بزم خوشی سازد جدا
 و یک حس فرو و غمش که اذیت مرا
 نه من شناختم و رانه او شناخت مرا
 لذت دیوانگی و رنگ طغیان خوردن است
 حیث جنون راز اوقاتی که در صحرای گشت
 میان خون جگر و دودام ز دوری تو
 ز دل پیرس که او نیز در میان بود
 سیلاب اشک بر دلاکی بسوی یار
 چون باغبان که آب بسوی چمن برد
 تاثیر کرد در دل سخت تو ناله ام
 این صفت را مصطفی نامی اثر دوست
 زده است بلایک امید لطفت زیار
 خنیت است اگر قابل چشم باشم
 و خشم کجا دست به کار تو می باشد
 اگر گشت عشق تو نگر و ندر شمع
 و دیوانه و بدبخت تو باور نمی کنم
 آید تل بقول تو دیگر نمی گنم

همست میرحسینی مخاطب بهت خان جوهر قابل و قابل دوست بود و هم در صحرای
 چشمه یار باب هنر صرف میجو و در شکم و شتر قدرتی داشت از وی دوستی
 بجز خار که بمشون داشت در دل
 بیا بان چون فارست ندر
 جایوان بارشاد است و چپال در هندوستان پا و شاهان که در غنای غریب بودند

در مجلس او مسائل علمی مذکور میشد همیشه با وضوح بود و بی وضو نام خدا بر زبان نمی آورد
دیوان شعر دارد ۴ هایلون پادشاه از بام افتاد و تا پنج وفات اوست از وی می آید
من اشک روان چون گنج قارون دارم   گلگون درون کیسه زانیون دارم
خط مشکین بصفتی گلکلام   آیتی رحمت مبین من است
خوش آنکه با خیالت عمر نمی شسته بودم   وز شوق سرو قدت از جای بسته بودم
عظیم کن که گفتم سوئی ترا پریشان   در شمع جعد زلفت چون دل شکسته بودم
در شمع غنچه او هرگز نگفته حرفی   لب را دران حکایت پیوسته بسته بودم
حقا که چون هایلون در حال وصل بخود   بادوست در حکایت از خویش رسته بودم
بدرست آینه داد آنکه دستان مرا   یکی دو ساخت بلای که بود جان مرا
بود که میندور جمی بحال من آرد   زگریه پاک کن چشم خوفشان مرا
روز و صلت یک عشوه بکش زار مرا   بشپ مجسم کن باز گرفتار مرا
صدر هم عشق شکراره دهد تو بهر عشق   باز از ره برد آن شیده رفتار مرا

رباعی

ایزد که فلک بقدرت قدرت اوست   دادست ترا و چرخان هر دو ملکوت
هم سیرت آنکه در سواداری کن   هم صورت آنکه کس ترا دارد دوست
همی خفاست الدین یعنی خوشگوار   هست این رباعی نتیجه فکر اوست
آنکس که بخیر نیامد از دین   در گوشه شهر آشپزخانه دارد
نی فادام کس بود نه مخدوم کسی   انصاف به خوش جهانی دارد
پاشتم چنانی در علوم عقلی و نقلی بار بود و حدتش بیست قاصد و علم طب بطراط زمان
و ملک یادگار یاران بود از دست
نیا ز کشتیم که سینه قدس می   دیران شود آن شمس که سینه نزار

دوری میان ما و تو صورت پذیر نیست
نقاش سرو و فاخته همراه میکشد
برآمد آنکه شاید یکدمت بهیم بخواب
دوش تنهایی بصدافسانه ام و خواب کرد
از بالال نسیم بروی تو دل رفت ز کار
حل شد این عقده و از ناخن بدیر چکید
چایوان از سادات اسفرا این بوده شاعریت
ضرب المثل در خفوان شباب به تبریز رفته و بتبر سلطان یعقوب با اختصاص یافته سلطان
او را خبر کوپک میخواند و آن ایام بحشق جوانی سودا بهر ساند و کارش آن کشید که چندی
در زنجیر مقید گردید و فاش را ناظم تبریزی در شش نشان داده قبرش در قریه آرمارک

من اعمال کاشانت منست

بود ز کسوت آسودگی فراغ مرا
بس پشش تن پنبه بمانی و باغ مرا
نموده گوهر میراب از بنا گوشش
چو شبنمی که کشد برگ گل در آغوشش
سرمه من از بسکه دلم با ستم بهر موی او
گلبن هر غنچه را مانند سد و بچوئی او
نیایی در چمن سهری که من صید بار در پیش
سری نهاده ام و دگر ستم بر یاد بالایش
مستاز بود و ناله ام اندر صفت عشاق
چون آه مصیبت زده و حلقه نامقم
ز خواش سینه من بود آگهی کس را
که ز لولگیش خاری بچکر طایه باشد
ویدر شش دوش بخواب و نفسی آسودم
لیک فریاد از آن خطه که بیدار شدم
ز جولان سمدش آب شیم من بخوش آید
بل چون تند گرد و دلدرد و یاد ز خوش آید
ما نقی عبدالجامی از فضلاء نامی و شعراء گرامی است و خواهرزاده مولانا جامی رحمه الله

را بکار کتاب جواب گفته و بخدمت شاه اسماعیل صفوی اختصاص داشته و در شش و پنجاهم

خزید جواب قطعه فردوسی گفته

اگر یمنه زاع ظلمت سرشت *
نهی زیر طائوس باغ بهشت
بهنگام آن میضرب و در نش *
ز انجیر جنت دهی از زلفش

نقد

دعای

و همی آبش از چشمه سلسبیل دران بیضه دم در ز ندجریل
 شود عاقبت بیضه زاع زاع بر و زنج بیوده طاکوس باغ
 با تفسیر از ابوعلی اصفهانی و طفلی همراه پدر بهند آمد و نقد لیاقت بکف آورد و شکر د
 ثابت و فقیر است از سرکار شیخ الدوله صوبه او ده در هم ایسان میر محمد نعیم خان سه صد و پنجاه
 مشاهیر می یافت و آخر بایه ثانی عشر بقصر اصلی شتافت از دست
 فارغ ز بد و نیک جهانم که خیالش یکدم نگذار د که بفرم کرد اگر افتتم

رباعی

هاتف تو که جسم ناتوانی داری چون شمع لب رسیده جانی داری
 از دل غم یار چه آمد بربت تقریر کن تو هم زبانی داری
 باشمی از اعیان بنجار است شیخ الاسلام آن مقام بوده و نزد عبداله خان مترقی عالی
 دهمه در دهه ۹۴ در گذشته از دست
 بنا ز سر نه کش چشم بی ترجم را نشسته گیر بخاک سیاه مردم را
 باشمی اصفهانی شمس الدین نام دار د بولایت دکن رسیده و از خوان نعمت عادل شاه
 بهره برد داشته و اعتبار تمام بهم رسانیده مخاطب بصد جهان گشت از دست
 مرا هر شب خیال یار در آغوش می پید خلط کردم که جانی در تن بهیوش می آید
 هجری از فرزندان شیخ احمد جام بوده و در خدمت بهایون پادشاه قهرت داشته شاهوی
 صاحب دیوان است
 ای دل آواره بر خاک درش جا کرده نیک جایی از برای خویش پیدا کرده
 هجری قمری شمشیر گر بود و شعر خوب انشا میکرد از دست
 گویم چو بان شمع شبی سوز نهان اسی صبح حسد ارا دم سر روی نرسان
 بالقی از شر اقر و نر ناظران با تکلیف است

بنا

باشمی

باشمی

هجری

هجری

باشمی

که بی رفیق بجای نمی توان رفتن
لاشعری نظام الدین کاشی برتی بصفا بان گذرانیده و در ایام بیک سلطان محمد صفوی
خطاب ملک الشعراء یافته و در بواجی نمانان بسفر آخرت شافقه منته

از بهر قتل و چو منی مضطرب مباشش
جان دو کون در خطر از اضطراب تست

پادی از شهر کاخانست با مرطبات اشتغال داشته منته
یکشت خاک گل نکند آب محدر را

در جنب رحمتش چو نماید گناه خلق
همت از غخوران سیستانست منته

آخر بر آرد از لب لعل تو کام ما
کنند این عشق را خط شکنین بنام ما
چو این پسر را شکو بی همدانیست سر

مجمع و هر جمعیت مستان ماند
بدایت میرزا در شهر مقدس باقر قنایم دهمشته و در سخن بنی صاحب سجن ناطق بوده
ز بسکه بی تو چمن در همست پنداری
که سبزه بر رخ گلزار چمن پیشانیست
همت محمد عاشق گور که پوری شاعر است بلند انداز و در تازه گوئی بی انباز عراس
جلا خیمایش بزبور در لبانی آراسته و گلهای نو بهار مقالش از گلزار دین رعنائی برخاسته
اگر چه بکس مرشد چون خال پریز او دهند و شر او بوده اما از انق طالعش آخر سعادت
دمیده و شام اعتقادش بصبح اسلام مبدل گردیده و در او اهل حال نواب خان جهان بهار
کو کلانش و پسرش همت خان بجا در بر مانده ایالت صوبه الیاب دمت تبریز است همت
گماشته اند و او را رکش ناصر علی قرار داده اما سخن ناصر علی را رتبه دیگر است از سبب
نیم بلیل که در آغوش بگر گل بود خواهم
مجا بنیست در تالاب دل چشم سیاهش را
گر رفتی پرده از رخ نشسته حیرت و دبا لاشه

اسیر افتراق آن تامل پیشه صیاد و دم
که شد و نشد این پیشه کشید نهای دامن
بر آتش چون سپیدم هر کاب و دل طایفه
بدوشش ناله بستم غم از خود رسیدنها
شب و صلیت ندارد و فرست بارگردید
سحر خند و زبال افشانی رنگ نرنگتها
هادی محمدی مهدی اصفهانی از جمله اعظم عالم و اکابر بنی آدم بود در سنه ۱۳۳۳ ازین دار
بقدر اربع عالم انوار پیوست ازوست

بسینه چنگ ز دم دل در اضطراب آمد
بدیر حلقه ز دم کعبه در جواب آمد
نشان مرده گم کرده از منزل چمی پر
حدیث کشتی طوفانی از رمل چمی پر
خرم اگر چه چو گلین بر زمین افتاد
شادم از آنکه شیوه من دشین فتاد
منت تروستی احسان کم از سیلابیت
از خرابی نیست بهتر هیچ تعمیر کم

هجر مولوی محمد حسین بن قاضی غلام حیدر از شرفا و نامور و قاضی زادگان قصبه جیور ضلع
بلند شهر از ولاد شیخ الاسلام ابو اسماعیل عبداللہ انصاری هراتی است سلمه اللہ تعالی
بلبل شاخسار مخوری و طوطی شکرستان معنی پروری شاگرد رشید امام بخش صهبائی است
کتب نظم و نثر فارسی را بکمال از خدمت ایشان استفاده فرموده و مشق مخوری را با التفات
استاذ بنیاد تکمیل رسانیده و تحقیق مقامات تحصیل و قائل کتب متداوله و ملاحظات و
محاورات فارسی پر داخته و در انشا و نظم و انشا و نثر دستگاه تمام بهر رسانیده و حین تحریر
این نامه بانضمام عده محکم مراعیه ریاست اندو که خدمتی جلیل است می پردازد و بوفور
اخلاق و معرفت و فراوان مکارم و فضائل موصوف بر حسب طلب نامه نگار این چند گوهر بخوا
از بحر طبع و قادی خود برائی درج این جریده لطف نمود و از غایت تواضع تحریر فرمود که سبزه
بهر غرار بردن و نمی بقدر کم سپردن و ندان سفید کردن بیش نیست اما بحکم المأمور معذور
از ارسال این شکسته بسته چند از عالم سع برگ سبزست تحفه درویش چمی شمار دامی که
نظر اصلاح فرمای حضرت بفریاد سیهامی تا در پیش برسد انتی با بکمال بخش با فصاحت و بخت

ادی

نکته

و حرفش با بلاغت هم آغوش این چند ریزه جواهر از کان طبع همایون اوست
 بن تعلیم و حشمت هست هر دم جوش سودارا
 زنده ساغر خون بیگنا مان لعل جان بخش
 نمیدانم که دامنش شوخ احرام چمن دارد
 چون سرگرم شوق حسن او منو خود آرائی
 تو بیا این حسن شرم آلوده گزالی سوئی گلشن
 نه نهاد روی آن روی تابان و حشمت انگیزت
 بلیلی میتوان گفتن حدیث شوق مجنون را
 صبا از بوی یوسف هدیه او گرفته آرد
 ز تاب آه هجر تا توان غافل مشو ظالم
 بعد هر دن هم نیاماید دل ببتاب ما
 رقص اسل میکند یارب شهید روی ملکیت
 هر نفس بند خاطر کان ز خون جوش دل
 بسکه شان لعل رمانی ز اشک شکست
 هجر باشد از طفیل بر چشم اشکبار
 چنان ضعیف شد از غم تن زار مرا
 تو نیز چاره حرام نمی توانی کرد
 بیا روی تو عیسه در انجمن دارم
 ندارد تاب بنیش دیده حسن بجا بش را
 نگردد دیده ز گرسمید از خاک تا محشر
 کنم که عرض حال این دل صد باره پیشش

دهید از گرد بادم مژده دامان صحرارا
 که جامی دم زدن نبود پیش او سیارا
 که گرمیاست در پرواز رنگ و روی گلبار
 مرا آوارگی آیدینه آن روی مصفارا
 گداز رنگ روی زنده گلهای عنار
 خیال زلف پچان هم بریشان میکند بار
 که شاید جذبه دامنگیر گردان لعل آرا
 که سوئی کاروان و امیکند چشم زنجار
 که جا در آتش است از رشک و زلف چلیپا
 میفروشد صد پیش خاک تر سیاب ما
 صد پیش در آستین دارد دل بتیاب
 گل کند رنگ شفق از دیده جویاب ما
 میخورد خون جگر از گوهر شاداب ما
 چرخ سرگردان چرخ در حلقه گداب
 که بار خاطر من میبکند غبار مرا
 ببلوه آئی و حیرت بر دز کار مرا
 من و خیال تو با و گری چه کار مرا
 که باشد حیرت چشم نقابی آفتابش را
 شهید ناله چشم سحر ساز نینخوابش را
 بناموشی سپارد هجر آن بدخوابش را

حرف المار الحقیقه

یچکی قاضی لایحیی برادرزاده یقینی از علوم تصنیفی کوشته و در زمی طائفه مصنفیه بسپرد
و در هند بعد کتب باری سرکارشاهی مامور بود آخر در کاشان رنگ توطن ریخت و همانجا
در سه رشته حیاتش گسیخت اشعار بسیار از و بنظر رسیده از انجمله این است

در دلدل من نهفتنی نیست این درد دیگر که گفتنی نیست

بگذشت و بهار و اشد دل این غنچه مگر شگفتنی نیست

جام و بهوشکسته ام ای مرگ ستمت تا تو به که کردوام آن نیز بشکنم و

آخر سر خود در سبت ای ماه خبا دیم اول قدم ستاین که درین راه نهادیم

خوش آندم که ز گمان آشنائها بمن گفتی که بگذر پیش مردم بعد ازین یگانه دارا

یگانه از خوش گویان بلخ و صاحب معانی یگانه ست ستم

عرق هرگز آن رخسار آتشاک می افتد گل خورشید میروید اگر بر خاک می افتد

یچکی سبزواری نشی والی مرو بود بعد به عراق عجم رفت و یکا که به شافت و باز زده سال

مجاورت حرم محترم کرد تا آنکه در رشته مقیم و ضربه ضوان گردید ناظم تبریزی گفته اشعارش

زیاده از آنست که محصور گرد و از دست

ز بسکه خرسنه ام از دود سینه بر جان است چو مجرم همه تن چشم آتش افشان است

بدل شکستم از آن پای گریه کاین گلگون عنان کشاده و افلاک تنگ میدان است

یچکی شیخ محمد یحیی الابدی والد ماجد زار جامع علوم ظاهری و باطنی بود و منبع حکالات

صوری و معنوی شعر و نثر بندهاوست اما به مقتضای فطرت موزون گاهی سخن نظم میکرد

و در رشته لاجوار رحمت لایزال انتقال فرمود سنه ۱۲۵۵

چو وصل آن جوان ز بخت خود و ثوابی نیم بسوی خانه ای میردم دیوار می بینم

کیان لاجور می نامش محرم قافل بوده و در معنوی مرد کامل از دست

یچکی

یچکی

یچکی

یچکی

یچکی

نال از خست سپهر که زبال رخم است   محبت ناطق اینخرف صریح قلم است
یقین شاه درویشی سبج اخلاق گزیده و صفات حمیده بود در کوکویی که موضعی در
خاها بر او دلی است نیکه فقیرانه ساخته میگردد زانید ازوست

مارانند بود طاقیت بر خاستن از جب   چون دلاغ بهر جا که شستیم شستیم
میقیم ملامحود نیز در دی همدانی از وطن بهند آمد و سالها بسر برد در نظم طبع خوشی داشته باصفها
در گشت ازوست

کوه غم بر دل نشست و آه سردی بر رخاست   آسمانی بر زمین افتاد و گردی بر رخاست
میمینی سمنانی اصلش از شیراز است و بخش با فصاحت هم از اشتغال تجارت داشت و
تخم سخن در زمین نظم میکاشت ازوست

در هیچ خانه بی تو دل در دست ما   آهی نزد که آتش از ان خانه بر نخواست
صدیدش طیان نه بهر خلاصی ز بند او است   میرقصه از نشاط که صید کند او است
بهر خدنگ تو خواهم بسینه راه دگر   که دل کند تواز بهر درسی نگاه دگر
یقینی خلایق جمال الدین نام داشت علی بند شاد سخن است و مشاطه خوان این فن است
با خودم هر خط یاد او بگفتار آورد   آری آری عاشقی دیوانگی بار آورد
تا بلی خواهم بدر دو محنت و غم زینتن   ز سینت گر اینچنین باشد نخواهم زینتن
میجی کاشی بجی آخذ کناب و سخن سزای کامل نصاب بود شاعر نیست احیا معانی کار او
و جان در کالبد سخن میدن شعار او پدرش از شیراز برآمده طرح توطن در کاشان داشت
میجی در هند آمد و مداح دارا شکوه گردید تا آنکه در شاه جهان آباد در کشته اطوار عمر را با انجام
رسانید از وی می آید

ایک از دشواری راه فناترسی میسر است   بسکه آسانست این به میتوان خوابید و رفت
کلی سبز گشت پشت لب آفتاب ما   کز رشک کرد زهر فلک در شراب ما

با که گویم بعد ازین گرمیشم آید مشکلی به
 دید هر قاصد که رویش کرد و کوشش وطن
 زان باز نگیرم دل زان گل که شو و خوار
 به آزدل در دکان آفرینش نیست کالانی
 بپوریا نمی پاکه از فقیران است به
 مده ز دست گریبان گوشه گیر می را
 هر چه یابم تا نیشنا نم میگیرم قرار
 نرمی بسیار خواهد بود رشتان ساختن
 حیاتم بس بود چندا نکلی شب گل بشم
 دو ایکیت بدار الشقای می کند ما
 ز دست عقل بچیدم گل بام ز عشق
 دلب و دنا من مروت تا بهم نرسند

رباعی	
یحیی بهمان بنیوان خندان شد دل زنده کسی بود که چون شمع آ	حیف از عمری که صرف این زندان شد پیش از مردن مقیم گورستان شد
نیکتا احمد یار خان از نژاد قوم برلاس است هلاش در قصبه خوشاب از اعمال لاهور توطن داشته اند نیکتا در عهد غلامان صوبه دار شده نیکتای امثال بود و مستجمع فنون فضا مل خطوط در نهایت جودت می نگاشت و تصویر در غایت تحفگی میکشید و اقسام شعر بحال قدرت میگفت در بلده خوشاب در کمال غلوت نشین تراب گردید شوی متعدد دار و مثل گلستانه حسن و شهر آشوب از وی می آید تا خطش طرح جهانگیری کاوسی ریخت لشکر زنگ چو روی بس روی ریخت	

بامیدی که شود جلوه گر آن سرور و آن
 سرمه آلوده نگاهی که بسیادم آمد
 بر در پست کده از ناله زارم نا قوس
 شمع از رشک خوش بوقلمون سوخت بزم
 از بسکه سراپا ز عشم عشق تو دغتم
 چه پرسی از و سر سامان من عمریت چو گل گل
 یار می شیرازی در فن هیئت ید طولی داشته و بعد سلطان حسین میرزا در هرات بسر برده

سیکویه

نخواهم پیش مردم دیده برخسار یار فتد
 یزدی حنین گفته شعرش متفرق دیده شاد ز موت

رباعی

ای ساقی بازده محبت جاسے
 و تو قاصد غمزه بتان پیغامے
 تا کی بدف تیر تغافل باشم
 قری لطفی تبسمی دشنامے
 یعقوب سلطان یعقوب خلف حسن پادشاه ترکمان در اترک پادشاهی باین جاہ و طلال
 نبر خاسته طبع نظم داشت این رباعی از دست
 دنیا که در آن ثبات کم می بینم
 در هر قرعش هزار عشم می بینم
 چون گفته رباعی است که از هر طرفش
 راهی به بیابان عدم می بینم
 یوسف عادل شاه ترکمان فاتحه اقبال و غمزه اجلال خاندان عادل شاهیه از اولاد
 سلطانین روم آل عثمان بود و در بیجا پور مدتی کوس سلطنت او اخته و تبریت ملکا و شمس
 چنانکه باید پره اخته طبع نظم داشت این چندی که از معدن طبع او رسیده
 گرواری بدرد و دل ناتوان من *
 کی می بودم که گسان رشک جان من

در دلدل خودار نکتم کاشکل ست	نظاره که میکنند بتو در دختان من
با آنکه صد رهنم بخت آزموده	تینی کشیده ز سپه آختان من
امی گل بیده ست گوشش تو قصه ام	بلبل نخواند وقت سحر و ستان من
گویا که بلبلان چمن نقل کرده اند	حرفی ز بیوفای گل از زبان من
یوسف بزاری دل من گوش کس نکرد	کو بخت آنکه گوشش کند نکته دان من
مرا ز باره جامی نسرغ یعنی چه	سبوسو چشمم چشم ایام یعنی چه

رباعی

آنکس که علم به نیکنامی فراشت
در مزارع دهر تخم نیکیو گی کاشت
نیکو نامان زنده جاویدند
مردانکه ببرد و نام نیکو گذاشت

یوسف میر محمد یوسف بلگرامی دختر زاده میر عبد الجلیل و برادر خاله زاده میر آزاد مرحوم بود
در اقران انتخاب ست و در ستار با آفتاب دانای علوم عقلی بود و شناسای فنون نقل
در مقام تقوی بلند پایه و در سامان طاعت سیرایه صاحب شان عالی بود و در عجز و خضوع صاحب
کمالی از یاران میرزا مظفر جانجانی و خان آرزوست در رشته رحلت فرمود از سبک طبع او
کتابی ست نامش الفروع الزابت من الاصل الثابت مشتمل بر چهار اصل و خاتمه و تحقیق مسئله
توحید که تحریرش بسیار متین و لطیف واقع شده و مطالب بلند مقاصد را جمیع فراهم آورده
گاهی میل نظم سخن هم میکرد این چند جواب از خزانه یوسفی ست

ای

ز جام محض بود و چو بر مستی ماه	بقدر حوصل شود و محو یار هستی ماه
برنگ نقش نگین از فروتنی آخر	چه ناهما که بر آرد و سر پستی ماه
ز طرف دامن پاک تو کامیاب شد	بخواه هم چو ز لیخاد را ز دستی ماه
همین که چشم کشودیم صبح چون شبنم	ز آفتاب رخسار رنگ باخت هستی ماه
دلم ز عرض کجبل ملول شد یوسف	غبار آینه گردید خود پرستی ماه

<p>چو نذر سرشته بابا گری هست افتاده بکج قفس بال و پری هست بسمل شده قدر افزو صگری هست شادم که درین راه مرا چشم تری هست وانتم که بجا کسرت قری شرری هست در کوی تو از آه مرانا مهربی هست واند که ترانیز بحالش نظری هست صد جاده سوختم و یک جاده میرویم آیین و اراز و جهان ساده میرویم چون شمع در مقام خود استاده میرویم بیرون زدام بجه و بجاده میرویم بی دست و پا چو جاده افتاده میرویم یوسف عنان خویش ز کف داده میرویم</p>	<p>از ناله مادر دل جانان اثری هست ای گل خیزان بلبل بچاره چه پری هست قمری بسرت تربت من گرم فغان هست گر نیست نشانی ز دل سوخته من سوز و جگرم از اثر گر می آهش پیغام من و باد صبا این چه خیال است زندانی چاره ز قن از خود شده یوسف مانند شمع از همه آزاده میرویم صورت نه بست و در دل مانعش هیچکس در شاهراه عشق نداریم کاسبی در دور چشم یار شکستیم توبه راه در راه شوق تا سر کوی تو عمر هست پست و بلند راه ندانیم همچو سیل</p>
--	---

رباعی

<p>در محفل ساکنان لاهوت ملی آغاز و عالمی و ختم ربعلی</p>	<p>ای در چین پیران تازه گل یوسف نتواند که کند لغت ترا</p>
--	---

میکشینی سید عبدالرزاق شاه آبادی سید عالی نژاد بود و سلاله سلسله اجماد در جودت
طبع و سلامت مزاج و مهارت فنون فارسی ممتاز عصر مینر لیت دیوان غزل رباعیات
و ترجیع بند و جز آن دارد اصلاح سخن از میرزا محمد فاخر کلین گرفته و مناظر الانوار در
سراپای محبوب و مظاهر الاسرار در حالات محب بسیار خوب و خوش اسلوب نوشته کتب
در سیه فارسی مثل گل کشتی و دیوان آصفی و غنی و نیرنگ عشق و جز آن شعری دارد

دوایش درین جین دستیاب نگردیده آنچه از مستخرین جمع شد این چنین است
 برخ نه آن سه بیخمن نقاب گذشت
 و کم شکفته نشد بیست و ماه و سال گذشت
 ز سر گذشت یمنی و گر چو پیوست
 بر خیز و برنج زلف شکن انداز
 در گردن خورشید قیامت رس انداز
 خسی بشکله کثانی بایستاب گذشت
 نسیم رفت و صبا آمد و شمال گذشت
 که روز هجر گذشت و شبصال گذشت
 در گردن خورشید قیامت رس انداز

ریاعی

عمریت که بر پائی تو سر می سایم
 چون سودنکد و سودن چشم و سرم
 یوسف مولوی ابو احمد محمد یوسف علی بن مولوی مفتی محمد یعقوب علی الحاج گوپا سوی
 مولد لکنوی موطن عثمانی نسب خفنی مذہب چشتی مشرب که جملہ میلاد بست و چارم از شعبان
 لفظاً از تاریخ ماه و عدد از سال و ادتش مشعرت علوم ربمیه عقلیه و تعلیلات و الدیاجد خود
 استفادہ نموده و تکمیل تحصیل کلفه دس مولوی قدرت علی لکنوی داماد ملک العلماء
 ملا عبد العلی مرحوم کرده و صحیح سہ و دیگر کتب حدیث را قراة و سماع پیش مولوی عبد الحمید
 بن مولوی عبدالحی مرحوم تنموده شعر دون رتبہ علم اوست اما احیاناً بنور و فی طبع سخن
 سخی میگراید ہر چند ہجو نامہ کار خامہ را بدوین و جمع آن نفیس سایید در حین تحریر این مقالہ
 کاہد را بالان خاص نواشا چہان بگیم و لیسہ ریاست بھوپال است این چند گھڑی بہا
 از صدف طبع رسائی اوست

حریفی کو کہ از پیانہ نام نوشد شہرابی را
 کجا چشتی کہ از کحل بصیرت سازش روشن
 کہ در ہر ذرہ بیند جلوه افروز آفتابی را
 کہ در ہر قطرہ دیر باد محیطی بی تجابی را
 ولی ترسم کہ کار آبی شود نار جہنم را
 بندہ خود ساختہ صد ہجو من آزاد را
 زابر دامن تر چشم یار است عینم را
 جلوه فرما دلبری صدر الہ آباد را

سرزمین عشق را آب و هوای دیگر است
 صحو و سکون و عطش سیریش دیگر بود
 مرگ خود عین بقا و زندگی عین فنا
 طوئیایی چشم ظاهر بدن مدام است
 گرچه یک غوغاست هم در خانقاه زاهدان
 شان و آن شاید هم از عالم دیگر بود
 زخمی پیکان و مژگان زانو دارسته دگر
 پنجه دست نگار و خنجر مرگان من
 در دیو سف را جو در مان ز طب یوخی
 آبرو سرشار از ترشح و اسهال تر کرده است
 چشم سستش ویداکیف سیستان عشق
 نیست آب زندگی قطعاً جز آب تیغ او
 از وصال خار با گل ناله دارد عندلیب
 حرف تیغ آن شکر خا از شکر شیرین تر است
 قطره دارد در گره دریا و عکس و می او
 پیروده زان روی فتنه گرفتار افتاد
 دل که از عشق با خیر افتاد
 هر که در دل نیافت و لبر را
 آن غیور از نظر شود پنهان
 هر که در سر است سودایش
 بتماشای او ز خود در شتم

لایق است به صاحب مدینه حسن خان بهادر ۱۱۳۵ هجری

صبح و شامی دیگر و مهر و سمانی دیگر است
 باد و آبی و در نقل و غذای دیگر است
 این فانی دیگر است و آن بقای دیگر است
 عین بینائی بطون را توئیایی دیگر است
 لیک در دیرخان هنگامه های دیگر است
 دلبران و هیران و ادائی دیگر است
 کشته تیغ نگه را خونهای دیگر است
 گرچه هرگز است هر یک را خانی دیگر است
 چاره از صدیقی جو کا نژاد و امی دیگر است
 در دل سرد آتشین آب آتشی سر کرده است
 از شراب زرگسی لبر زیاغ کرده است
 عمر صفت کشته کزوی گلو تر کرده است
 کاین غلش در سینه او کار نشتر کرده است
 کاتش لعل لبش قند مکر کرده است
 ذره را تاب جالش مهر نور کرده است
 در جهان طرغه شور و شرافت
 از پیر یار دور تر افتاد
 و امی بروی که بی بصر افتاد
 که بغیرش ترا نظر افتاد
 سود کونین پشت سر افتاد
 در حضر کار با سفر افتاد

چون گذشتم بحشمت دریا بار	بر لب دو نوح ایذا رفتاد
بخت نامی طفل هر جائی	دل دیوانه در بدر افتاد
نور چشمی که گشت آواره	طفل اشک مست که نظر افتاد
هر که ز دلش پافتا ده	پیش پا خور و پس بسرافتاد
دل تاراج وستانی رفت	کو هضم بر سر جگر افتاد
دور بگریز قریب و بعید	شوق قربش بدل اگر افتاد
بز این رسید کی یوسف	تانه دور از بر پدر افتاد
کرد تا فوج خزان تاراج از گل برگ و زر	گل بچشم بلبل افتادست و نوازش در جگر
طریقه ام بعد نیست غیر حسن سلوک	چو باورت نبود چند روز دشمن باش

رباعی

ارم سری شگفت در پرده دل	حاشا که شود ساء و افش حاصل
اعلا نش بود قائل و اخفا نمک	گویم شکل و گرنگویم مشکل

رباعی

تنهاره عشق نیست از دیده دل	بل از ره هر حال سازد محل
که دانه و شانه و لاسش	چون سامعه میشود بجانها صول
جلاوه مفروضید با من ای تان خود فروش	شد دلم سرد از شاگرد تماشا شای خودم
شوریده سر حجاب عدم را در دیده ام	چون سبیل و نفث پریشان دیده ام
همچو پیچ و اعطاز و جبهه سودا و در پیدی	سیاهی کان پر یازم و ضعف پیری
آباجا طرما بگذر و غم شاد می	نشسته ایم ز عمری با تم شاد می
بعالمی که غم زینهار نفروشد	فروغ ذره غم را بجا نم شاد می
منم آن که کمال استقا	سر که بر انضیا فرو خمتی

گر نغید بیای من صد غار چشم بر سوزنی ندوختی

از قصیده اش

با عوتم نشتر فضا در اسیر گری
تا نهاد خانه زنجیرم از وادید حال
این دل سودا سودیایم بود مرغ شکفت
کز چوادی این مید نهار نشن این غزل
از مرثیه فرزند خودش

ز آه گرم بغراقت حبس بر خلق کباب
سرود عالم دل از دم سر دم باسط
دش سرود از زینش خوانا به شک
هر که انداخت نظر بر رخ زردم باسط
قطعه که از هر چیز اعداد هم عمر ضعیف الدنیه برآورده
چهارچندان کرده اعدادش فزانی برآورد
منظر اسم عمر هر چیز باشد در جهان
پس بزن در عشق و ده طرح چهل افزائی
معاینه نام محرر سطور

جریده از عصا پاساخته از سر برآورد
بنا همی نویسم نامه انیک قاصدی نیکو

تاریخ از و اجماع باریه جویال

آصف عصر و سلیمان زمان
قد و ده واسوه حکام دولات
حضرت سید صدیق حسن
ناشر و جامع خیر و حسنات
خلوت و جلوت شاه جویال
بست آئین چو از ان نیکو
رتبه قرب و عباد الملک
یافت بذات معلاش ثبات
فکر تاریخ نمودم دل گفت
بارک الله رفیع الدرجات

تاریخ جشن خطاب نوابی

ایوان نوابی گرفت آرایش باغ و چین
بجلوس صدیق الحسن جنبه بیخ خصا
جوای تاریخش شد آه قلب حبیب من
ز روان سعدی این سخن بلغ العکمال

شاهان قاهر که
عبد و دار چو پادشاه
دوازده که در این
تاریخ از و اجماع
و در این سال
یکصد و بیست و نه
بدرستی و بی خطا
سی ماهی نام در آن
یک از زده می شود
سعد و ده حاصل
نمود که در این
عمرت
طرح گاه قاصد
از این حکایت
الست و جریده
صدق و جلوت
قاف مست و از
بنی در پیش از
صدیق شود و در
بدرستی و بی خطا
صدیق حسن

تاریخ بنامی مدرسه ام

رافع ارکان دین حضرت صدیق عصر
ساخت بی طالبین مدرسه دشتین
سال بنا حصین یافته بی جبر و کسر
فکر مندر چنین مدرسه فصل و دین

تاریخ رسم بسم الله فرزندم علی حسن

علی نواده بستان صدیق
نموده افتتاح علم دینی
بگفت تم بی سزا دیشه تاریخ
حجت بر علیه کتب نشینی

بر کار آگاهان مخفی نیست که صناعت شعر اگر چه نسبت بصناعات علمیة و مقامات علمیة بیستی
پایه صوفست لیکن چنان سهل و آسان که عوام روزگار آرا گرفته اند و هر شوریده سری
بیوده گوی ترا اثر خانی بدان خود متهم ساخته نیست چه تکمال این فن و بهار این گلشن
موقوف بسرمایه خطی و شرط کثیر است که حصولش بهر عامی و سوتی دشوار باشد و بعد از
نسبت خاص و محال اختصاص عمری دراز باید سپری ساخت تا رونق گیرد و چون نزد قاع
هیچ مایه درین کار و بار نمیداید از آنست که بشعر و شاعری از هر چیز دلیر تر اند و آنکه حصول
مرتبه پستش نهایت بقدر وساطت بلکه نازل کننده قابلیت است و صفت وسط آن تصنیف
وقت و وجود و عیش در پایه مساوات از کتاب کامل آن اگر از لب کام پاک نفسی بر آید
در روزگار بی تمیزی بی مصرف و بی سود باشد بلکه گوهر خویش شکستن و باخت شکر کار
در آمیختن است و اکنون سالهاست که چنانکه شریعت مخور و نظم سر است
سنسوخ و شاهان فن و نقاب احتجابست بچنین بخییدن و فهمیدنش هم نایاب و لاف
مدعیان بیشتر هرزه و گزاف و درین زمان پسین ناظمان سخن و نمائندگان اشعار نوگویند و
از حد و بیش از حد اندا چون بسیاری از آنها بنا بر عدم بصاحت و فقدان سبب
با این صناعت در خور اعتنا و التفات نیند و سخن شان قابلیت ذکر و تعلق ندارد و آنها را
حضار این مجلس با ندادم و قلم بخیده رقم را بجزیر یا صواب آشنا نکردم هر چند ازین گروه

چند بیت مربوط بگوش آشنا سر زده باشد چنان بندرت و نجت و اتفاق خواهد بود دلیل
 مهارت نمیتواند شد و اتفاق و معافیات را خاصه درین پیشه بتبدل اعتبار نباشد و اگرچه خواستیم
 که اقتضای بزرگایان قدیم و حدیث رو و دهر آینه معدودی قلیل بیش نباشد و حاجت
 باین تفصیل و چنین تطویل نباشد و لاجرم بزرگ جمعی از ملوک و صوفیه و علماء و شعرا نامدار و
 بعضی محاصرتین و بعضی تازه و فاذه که بعضی سخن و شعرا آنها را شعرا قبول شامل ست غنان
 اشهب خامه معطوف نموده آمد تا این بزم نکین و مجلس رنگین را سرمایه جمعیت و پیرایه کثرت
 بهر ساد و چون هر کس ادر هر صنف پاییه نصیب متفاوت است بذیل تراجم موافق شناخت خود و
 الیهیت و لیاقت او اشارت رفت و شیوه عدل و راست قلمی فرو گذاشته نشد چه معلوم است
 که جمعی کثیر ازین طائفه همصیغری نیست و سلوک بجاده عقیدت و مشرب من نزار و بخلات
 جابلان که بی تمیزی خود را تمام امتیاز دانند و از افراط و تفریط بی و ذم بکسب بعضی و غیا
 خود مصون نمانند و صفی صفه استایشهای بی اصل و ملح باطل و مفهوات لاطائل و احجاف
 و اعتسات را انشا و نگینی کلام پندارند و تراش قالی طبع تا فرجام را بهر فروشی و فضیلت تمام
 انکارند و هر که خاطر غرضمندش ذایل باشد هر کذب و غلو که تواند در هم بافتد و از هر کس معرض
 بود و حسیض قدش را نصیب العین خود سازد یا آنکه بر میسران مراتب و پاییه شناسان مناصب
 مخفی نیست که چنانکه بیچکس بجز و استغن و افاده نمودن چند ضابطه علم نحو بخوی نشود و بگفتن
 و دوسه سله هندی منند نگر و همچنین یکیک در مدد العرازوی چند شعر یا صدیقیت سر زده باشد
 هر چند شایسته بود شاعر نشود و در سلک این صنف معدود دیگر در ورنه کمتر کسی در دنیا بوده
 که چند حرف موزون و مصرع پر مضمون بر زبانش نگذشته و دوسه لفظ نظم از وی صادر
 نگردیده پس با اینهمه تنگ ناگی او را در شعر از شمردن خون الفصاف و رخنین بیش نیست از نجات
 که با وجود این جمع و تفریق خود را این چنین بزرگ بیگانه می شمرد و در زمره نامان خوش اندیشه
 حلقه بیرون در میانم و نگارش این نامه بهنگامی از خامه سر زده که هوش از کثرت فکر ت

و پریشانی پریده تر از رنگ گل رستانی بود و حواس از هجوم اشغال جهان بینی آشفته تر از
 اوراق خزان می خواستم که به بهانه این افسانه خاطر با باوقات فرصت مشتاق غمزدگی به هم
 دبدبگو که گرانباری طبع شمشید و دل اندوه آرسیده رود و سبکی آرد و احتمال در پریشانی از قلم
 و آشفتنگی کلام که بی درنگ بر زبان کلک جواهر سلک روان شده معذرت تواند بود و چون در
 استقصای مطالب استقرای آراء جمعیت خاطر ناگزیر است بسا باشد که بعضی از یاران معاصر
 و مخنوران اکابر و دوستان معاشر در وقت سرعت تحریر از خاطر شکسته و بال گسته محو و منسی شده
 بعضی باستبداد افرویش و عی بعضی احباب درین مجلس جاگزین گردیده درین قصور خارج اند
 مقدور معاف و معذوم و بسا باشد که از بعضی اشخاص بلکه اکثر اصحاب پیشین و پسین بدو سه
 بیت بلکه یک شعر اقتضای رفته چه منظوم نظر ابرام در ایراد نظم اختصار تام است و ما نور خاطر
 کسوتی بر این بیان سنجیده و سخنهای گزیده پس از فردان کلام هر مخنور بهر بیت و شعر در حدین
 انتخاب بدل جاسپید و مضبوطش خاطر پریشان را بحسب طبع رسانید یا موافق مقتضای حال
 آمد یا داندیرنگی طبع داد همان ثبت افتاد حفظ ذوق هر ذائق و ضبط شوق هر شائق و پاس
 رضای هر خاطر و مراعات طبع هر کمال و قاصر امر و ثنوار و جاده صعب گذشت که میست
 کل حریف یما لک یهجو و چون عقده کشای این محاسن و کل نفس و دینها درین ناینگاه و تامل
 جلوه پیر الاحماله اقتضای بر پسندیده های خود نمودن و از سیر ناگلی همگان ضبط نفس فرمودن
 زیباتر می نماید بر حافظه ام اعتماد نیست که تمهید مکرر نوشتن شوم و حالت و نحو ادب نیست که برگزیده
 خود و توفیق ندایم و بسا است که در یک تذکره شعری را منسوب بکلی کرده اند و در تذکره دیگر
 شعر بر نام دیگری آورده بلکه خود در یک تذکره انجمنین تذکره از تذکره بسیار بی از شعرا نامدار
 صورت وقوع گرفته و عدم اطلاع بر نام و شخص یا عدم وقوف بر اصل نسخه دیوانش سبب
 این اختلاط و تکریر گردیده تا آنکه کمتر تذکره نویسان ازین جنس عزایق اقدام و مدح اقلام
 خالی بوده باشند الا کما شاء الله چه بیشتر از اینها بر نقل دیگران گفتار کرده اند و رجوع بعدن

جواب بخشش نیارده و هر که مخزن خطواتش حاضر وقت است آنجا خود این مسامحت میگوید
و علی ای حال چون مقصود بالذات از این جمع و تفریق صرفاً احتفاظ خاطر مستند و دل بر دو چیز
صاحب دلان است سخن از هر که باشد در ذیل مال و مفرح مال و مسکن بیال است هر چند بعد فراغ
بعد در بعضی مواضع ناودره در تصحیح اقتضای بسوی قابل اختلالی روداده باشد چون بنا
تالیف این تذکره بر عدم اعتنا است در بیان تخیل سیر تحریرش نزد ترتیب مراعات نشین و غیر
شعر بیان نیامده و ضبط تقدیم و تاخیر عصر هر واحد چنانکه باید صورت گرفته تا چار این تمهید
بر طبع ثانی اگر اتفاق افتد گفته اند که حالا این معنی تسوید بود و الطباع بر صاحب شوق

آسان است و نعم مایل

درین کتاب پریشان نه بینی از ترتیب عجب مدار که چون حال من پریشان است
هزار شکسته که با یکدیگر پریشان چو تار طره دلدار خنجر افشان است
با هم که گویا اتفق به معاری طبع بهر شد و دستیار می خاند نقشینه طری و رسو او شهرستان سخن انداخته
و این شغل و لوا و یز را وسیله برفع قفل خاطر ساخته آمد بود که صاحب دلی کارگاه را
گذر وقت بسیارین شرف باز با چند است و به لحاظ حرفی از کتاب و پر توی از آفتاب
این چنین نگاره را بر این نگار که دو نام نگار ناتوان کار را بدعای غیر یاد آور و ناظر جوهر
شناس از لفظ رنگین و منعی نمکینش ذوق وقت ربوده و خط طبع ستانده و حکم خدا مصادف
حکام که در از سر و نشان که لازم نوع انسان است قطع نظر فرمود و معامله و اذاعه را
بالغیر و اگر اما غایب است من الذی صا ساء قضا و من له الحسنی فقط در
بعضی تذکره باز جماعه شعر اتم و ملن و چند شعره که کرده اند و اسپاناد و کلر احواس که
مصدق که یقیناً من شوق باشد نیز آورده چون آن اشعار بنحایت مرغوب و زیاده
تا زه اسلوب بود طبع حریص رضا با جمال نداده اسامی این طائفه که یافته شد بر طبق اقتضای
نماشته شمع آهمن

منت خدای را عزوجل که خامه خوش خرام بمنتهای این قلم و حسید و میا حتی که آغاز کرد و بدو
 با انجام رسانید و درین گلزمین که سرو آناه و بوستان فصاحت و خزانة عامه کشور بلا نیست
 ذکر جمعی از شعرا نامدار و پاره از معاصران و الا تبار حواله زبان قلم سحر رقم گردید و همیشه
 استعاره نظم و نثر در آن از سر و آناه و خزانة عامه ویدیه و شایع الا فکار و تشکله آید
 و تذکره حریفین و صر خوش و جز آن از صحت نقد ناگزیر اتفاق افتاد و از دیگر دوا و این
 اشعار و تذکره های نامدار هم باندازه فرصت و وقت ابیات و کلمات انتخاب در آمد و جمعی غیر از
 معاصرین که ازین شبکه تذکره بدرجیده باشند و بهمان این خوان الوان نعمت نگردیده و پایی بند
 عبارت و اشارت نموده ذکر آنها را حواله نموده که بعد ازین قدم در صحرائی وجود ننهند نموده
 چه این سلسله چون برهان تطبیق لاینها نیست و احاطه اش در یک آن و زمان فوق الوصف است
 و در بیم جگر کرد و روزی کباب که میگفت گوشت ده بار بآب
 بسا تیر و دی ماه و اردی بهشت بیاید که خاک باشیم و خشت
 کسانیکه از آبشیب اندر اندر بسیارند و بر خاک مانگیزند
 سبحان الله قلم سواد و مزاج چون دل دیوانه با هر نشا و بیگانه خشی و خشی کرد و هر طور
 سودا کرد و سودا داشت از کالون دل و خشت منزل فرو ریخت و هر چه بر زبان هرزه بیان
 آمد از جدول نامل بیرون داد و آخر آریا آن استقبال که درین صحرا یا دیه پیاپی گشتند و چویند
 و اینگان صاحب اقبال را جواب این بی صفا چاه باشد

مراد خود شکر خندان و می ترسم که با تو روز قیامت همین عکاسه رود
 و چون نمیکشیم این سوده حکم بیاضی دارد که هرگز نه اندازد و روش نمیدی از سعاد
 و سعاد خود در امان اقیانوس است آورده شد پس اطلاق تالیف بران خارچ از آب
 انصاف باشد و جلالت و کرامت نموده و مر از آن شرم می باید که تا می میرد و مانا به صورت
 من نیست تا بناتش و مفاخرش چه رسد اگر بلند پروازی قلم دیوانه خالی که می میرد

دقیقه سنجی و سخت دانی سلطان اقلیم کتبه پروری و سحر بیانی قاضی میدان انشا و کتبه
 الما و آتکه زلفی سی و دانش را در پیرانه سری بخلت جوانی نواخته و حاصل مزرعه علم را در ایام
 خشک سالی بچه مرتبه ارزان ساخته طبع دقتش نشتر عروق اشکالات و فکر بلیغش گره کشای
 عقود و معضلات در علوم شرعیه آید که بیه رحمت الهی و در فنون رسمیه بحر موج نامتناهی حسن
 خلق که گل سرسبد انسانیت است پیرایه گلستانش و صلاح عمل که ثمر شجر علم است سرایه بوستان
 سخن نمکینش در تازی و درسی همه شور انگیز و حروف شیرینش چون نیشکر در مذاق احباب طایفه
 اعنی مطرح الطاف خفیه و جلوه حضرت باری ثواب والا جاه امیر الملک سید محمد صمدی حق
 خان بهما و در قنوجی بخاری که دیگاه بدان افعی این لکه با نافعش تالیف یافته و رنگ ترصیف
 بر روی ظهور گرفته و بی شگفتگی حسن بیان که در برابرش گلشن از چشم افک شرمساری برست
 و حتی صفای سخن که در محاذیش آئینه رخ خوبان را چشم حیرت رو بر وضیافت طبع اخوان
 بنی نوع را خوان الوان نعمت اشتیاق ست مصاحبت ابنا و حسن رایا غم تراش و مونس
 ایام فراق گرمی هنگامه رنگینی بزم پرچم فیروزی معرکه رزم برگ عشرت سرایه بجهت گل
 بی خار تشوق بی آزار بهار بی خزان باغ بی دربان آتش افروخته در دمان محرم در لایق
 بیت المعبود خزان اسرار گنج شاگان نتائج افکار مصرعیت پراز یوسف طلعتان معانی
 سواد اعظمی ست معلو بسر خطان چمن معانی مشکین شادی ست نقاب عنبرین بر رو کشیده
 بنفشه زار نیست که از چمن نسیم در دیده در سواد این ظلمت آب حیات سخن پنهان ست
 از سر اوراق این ابر آفتاب جهان تاب معنی نمایان نظم آبدارش خار آلودگان فراق دلدار را
 شراب ریحانی ست و چاشنی شهد گفتارش گرسنه چشمان وصل مطلوب راغزای روحانی
 سخن دلپذیرش چون دل سخن پذیرد همه جا عزیز و فکر بلندش چون بلندای فکر مرغوب ابل تمیز
 شده از نقیض بهار قلمش قلم گل ز تراش قلمش
 عکسی از صفحه او صفحہ گل و قرش پرده چشم تبیل

تا نظر کرد بر آن صفحه تر گرد گل برخیز به بل بر سر

باجمله درین نزدیکی که این برج درخشده اختر و درج از زندگه هر یایان سید فرمان واجب فنا
شرف نفاذ یافت که این کان جو هنرلی بها و سیدیکه کفر و بیضارا در مطبع رئیس المطابع بهوپال
محیطه که بقدر شناسی و هنر پروری رئیس مطبعه علیه نواب شاهجهان بیگم صاحبیه و الیه
ریاست بهوپال رئیس اعظم دلا و طبقه اعلائی ستاره دهند دام لها الاقبال آنکه در رفعت مرتبه چون
امری سمایلند پایه و در حسن مکاری و انصاف پروری همچو شاخ پر میوه گر انما یست بر زیور
انطباع آریسته و از خار و خس مسو و غلط پیراسته در چار سوی گیتی جلوه بخشند چنانچه با متعال
امر والا و اشارت بالا از قالب طبع برآمده تطبیع طبع خداوندان دل گردیده و مستعد در بائی
نظاره گیان دیده و در صاحب جوهران هنر پرور شد و از تنگنای قوت یوسعت آبا فضل خرمید
حاشقان سخن را بدل سروری و آشفگان ذوق را پیشم جان نوری ارزانی فرمود با بهتمام
جامع خویشهای نوع انسانی کان اخلاق جان مهربانی مولوی محمد عبدالحمید خان مہتم
مطبع شاهجهانی و بتروی قلم شیرین رقم منشی احمد حسین صفی پوری با هر مفت
جلوه آر گردید و در ۱۲۰۰ هجری در کم نایه فرصت از سیر عالم طبع عود احمد کرده گرم هواداری
نورسان چین حال و استقبال و شمع افروزی بزم آریان حال و جلوه پیرایان قال گشت
و بخوانم زیبا و قصاید غراء در بای شاعران شیرین مقال و صاحبان بحر حال گردید
باغبان گلشن عالم این نونهای گلزار صافی و سرو تاز حدیقه معانی را از دست برد خزان
آهو گیران صحرا ای این دار فانی و کوته نظران محافل سخندان گاه و هشته قبول خاطر شنید ایسان
سخن خج و نازک خیالان معنی آفرین هنر گنج ارزانی فرماید

خاتمه دیگر از انشاء بلند حدیقه قصاید بلبل شاه غنایت و کاج بهر شمع و شمع بر ستار آج
راتا سبیل الال کرام نقضی غلام مصطفی الالبادی متول بایست پان خضایه المد العز و الاضنا

غرض خوانی ببلبلان خوش بختان خاصه بخیا بان صفه بر مزمره پرداز می حمد باغبان تحقیق است که گویی
معانی موزون پر شاخسار حروف و الفاظ دامیده و عذب البیانی طوطیان شکر زبان بر اخص
لسان بلاغت تبیان بترانه لغت طوطی شکر مقال و مایطق عن الهوی است که چاشنی عسل صفحا
هدایت مذاق جان تلکامان خنظل ضلالت رسانیده اما بعد بر ملتقطان جواهر زواهر معانی مخفی نیست
که گلزار که همیشه بهار باشد و دماغ خوشدماغان اولوالالبصار را خوشوقت دارد و بجزر گلستانه سیر بجان
مازک خیالی یعنی سخن رنگین و خرف خوش آئین نیست چون اکثر شواهد یعنی از کمال جوش حسن خود تا با
مستوری نیافته از جمله خیال مضطرب طاس خرامیدند مگر بعضی وجوه آواز حسن و جمال آن پر دگلی
کمال قریح صانع مشتاقان نشده و دیده انتظار زنگس وار و او شیننگان خوش ادائی مطلوب
حمیازه کش تمنا ماندن معنی در تذکره که مانده گستر سفره نو و کس و شیرین ساز مذاق اهل سخن است
بهر تپه اشاعت نرسیده که درین زمان سعادت اتمتران باشند و شوکت و اوان با جاده عظمت
با وجود مشاغل مناصات ریاست و انتظام سیاست جمال مجامع فنون کمال محافل بار باب منقول و
معقول کشف حقائق کلام مفتاح دقائق اسرار کتب ملک علام شمع شمس معانی ارتقاء سپهر
همه دانی اعلیم سخن تالیع فرمایش علم معانی گوئی خم چو گانش فضائل ازان نازی و کجالات را
بدان نیازی انواع معانی تازه رهن زبان و اصناف مضامین رنگین حاصل بیان در موقف
امر بالمعروف که صدق بر میان سبی بسته و تا و ک و لد و ز نهی عن المنکر در دل بطینتان شکسته
بوثاقت اجتهادش مسائل بوضوح موصول و تبوضاحت تحقیقش دلائل منقول مقبول بران مقبول
گلبن کمال صورت جمال سیرت افتخار قدا دوست و دست آشنای عده و فاسر ابا صدق و صفا
در یاد دل در هر فن کامل صادق کلام رکن اسلام همان معانی سبحان ثانی بد رحمت تحقیق سست
عرش تدقیق مقبول بارگاه حضرت ذوالعین جناب مستطاب امیر الملک و الاجاه لواء سید
محمد صدیق حسن خان بهادر رفیع الدین المومنین بعلم و بار که فی لیل و یوم معنی را
که با نام همیشه مناسبت نیست دروغ نیست بل اصلش بی فریغ صفائی لولوی آید از انشا

و تحریر و ال بر جای جوهر شریف تقریر و حسن تقریر و پذیرد بر پاتنویز روشن تراز انشا
و تحریر او لرا مته

گر پیش گردون ز صدف شسته / نظم انجمن هم ز خوش نکت
هم تفسیر و بدیع و هم بیان / کم بود هم وصف آن والا مکان
کامل آمد و حدیث و در حساب / نطق هم از منطقش شد بهره یاب
در فصاحت در بلاغت هندس / در ریاضه در فرائض فلسفه
در معانی در حدیث و فقه دان / ذات او را همه بر سر آر آن
گلبن علم معانی را گلست / ساغر فضل و کرامت را ملست
و ادب گوی بلاغت و ربوبه / هدایت معنی بصورت و انموده

خامه اش ایریت گهر بار که از قطرات مطرات نیسانی و امن بخور نظم و منشور را پراز و انما
مروارید معانی میاز و یا سمنیت با در قنار که از کمال جولانی عنان گشته بر روی هوا
تلاش مضامین بلند می تاز و صریح خامه عنلیب گلشن قصاصش و فی کلک سر و جو بار غش
بگه باری خامه اش سیاح از بس خون میگرد که گفت دریا پیچمرجان است و از حد در ریزی
گلکش غرق عرق تشویر دریا و کان سه مطول هر کلامش را معانی مست و بیانش گنگ میاز
زبان را به مقتضای آنکه آدمی را عقلاً و نقلاً مصفتی بهتر از دل سخن پذیر و لطیف و اثری گردیده
از سخن و پذیرد که عبار زوال را بر ذیل اجلاش دست رس نیست و دست انقلاب از دهن
عالش کوتاه است نیست به تصانیف هرفن چه شور افکنیده نموده و در تالیفات قیامتها آشکارا
کرده که چشم ناظرین بلا خطه شمس باز غه جمال کمال مضامینش پر آب و دیده ها سیرین خفاش
طینت در آفتاب رخسارش به معنیش در انکاب گلده نموده آرام طلبی را که خاصه فراغت
شعاریت بر طاق نیسان گذاشته نیکو آمی و ناموزنی و دعالی خیر طایبان را از ذخیره ساخته
و در کارگاه انحال گلش ماه در رفوکاری رخته نقیب دستگیریش برای حصول مامول نه دران عهد

سبب طبع نازکش خرید از تلخ غن و خاطر پاکش قدر دان هر ذی فن سخن و صاحب سخن
 بحر محبت خاص عام نواخته و پایه اورا سدره المنتهی بلند ساخته در میوه لاجره سخن بایه بر تو
 التفات تالیف نثره مالموت قلوب اعنی تذکره شعر که شمع انجمن ارباب دانش توان شد بر آفتاب
 و با استعداد خدا داد و مذاق محبت اتحاد گلستانه گلزار سخن و کلیات انجمن ای هر فن انداخت
 از راه قدر افزائی دل محزون این غریب دیار و مجلس هموم و افکار را به پر تو حسن التفات
 از غم برداخت و بهمائش طرف عذار در لبای شیرین لبان شکرستان فصاحت که عبارت از
 مرآة الخیال اهل کمال از لطائف الامال هر اسر حسن جمال ست دلم را هر گرم سودای آن خست
 روضه ایست که از ریاض الفناش گلهای فنون و در میدان و نسیم باغت از عبارات فصاحت
 در وزیدن آفتاب بلاغت بر شاخار معانیش در ترنم و کلام فصاحت و در چشمتان صفتش
 در تکلم لطافت از زن اکت معنیش خود می بالد و تراکت از لطافت مبانیش می نازد و سواد
 دیده و در بیاضش حیران و بیاض حلقه بسوادش نگران

صورتش دیده جان را بصفا روشن کرد
 بود نقش همه آمل و امانی در وی
 آفرین قلبش باو که این نقش گاشت
 لیلیای مضامینش را دلم محزون و سلمای معنیش را خاطر مفتون ست بفرط عنایت و کمال کرم
 و رحمت ایما شد که نگارستان اندیشه را رنگ آمیز تحریک بطوری چند ابلور یا دگار باید ساخت و نیز
 نقش چهره تقریطین روشن نگار را رنگ معانی باید پرداخت چارها دهر واجب الانقیاد و شش
 صدر نشین جعفر قبول داشته و نامه را بجاورت توصیف و کلماتی عالیش نازد بر بیاض و قافیه با
 بجاورت تعریف زهن با صفایش لبان نیز چرخ انگشت نمای ظهور یافته بحکم الامر فوق الادب
 سطری چند از الفاظ نامر و خط و سبک تحریر مستطعم ساختم که اگر قبول فتدنی عذر و شکر
 خاتمته گیر از معنی آفرین سخن پرور و در هر گرم گسترستنی از القاب
 و کنی مولوی محمد حسین شمس الهاد آبا دوی خسته الله تعالی بالایا و یه

این ناما ایست جانفزا و چانه ایست و لکشا موتسی است غمزد آئینه ایست جهان ناما نگین
 شایسته روح پرور و رعنا نگار ایست و لبر نگار خانه ایست از چین کارنامه ایست تو این
 شمع جفل و سوزی است و مهر منیر سپهر خاطر افروزی نعم البدلی است از دقار گوناگون کفایت
 از جزایر بود قلمون ارحمی است ذات العار بر می است از موهوشان خلج و نوشاد منعی است که خوا
 الوان نعمت نهاده کنی است که دست بهمنه بخشی کشاده گلشنی است همیشه بهار بهار ایست گلشنها
 در کنار گلی است صبر زنگ نگاری است رشک از رنگ گلشنی است پراز سر سیدانی پرستانی
 در جلوه و استانی صفحہ آتش نقش معالجه طوفش کام روان از و محفوظ عقل سلیم راز و حیا
 در کفر غیم راز و براتی قلزمی است در کوزه نهان جهانی است در حجه و آبادان هاتان این شمع
 و بهار گلزار سخن نو و کمن صغیفه ایست مثل بر تراجم شعر از من تالیف جان بخش کالبد سخن نور
 صدیقه و هر کمن زور بازوی فهم رسا جوهر داروی جمل ناسرا جمع البحرین فضیلت و غنای
 امام الحرمین مبانی و معانی قران السعیدین دولت و دین جامع الشرفین تواضع و تکلیف
 جمال و جلال مقصد فضل و کمال ثمره شجره سیادت عطی شجره ثمره شرافت کبری عزاجان سخن
 فروع مشکوی و هر کمن نبض شناس قلم صاحب سیف و علم تنق ملک سخن طرازی نظام قلم و نکته
 پرداز می یاب نکته آفرین گلدسته بند خیالات رنگین دانشمند زودرس طیب سیمای نفس
 یگانه عنصر در نظم و نثر مستوعب مناقب علیا استقصا فضائل حسنی مطلق همه و من محمد حسین تمنا
 جناب محلی القاب نواب والاجاه امیر الملک سید محمد صدیق حسن خان بهادر دام بالعالی التاج

و لعمرو التناصر

شیرین رقی که شکر افشانی تحسیر
 تکرار کند گر بسخن حسن فزاید
 در عالم ریش چو نمایند خطابش
 گر دم زند از منطق و حکمت نتوانم
 گردیده فی خامه بدستش فی شکر
 لطفی شود افزون چو شود وقت مکرر
 گویند بخورشید که اسی ذره خاور
 جز آنکه بگویم که بود و نطق مصور

منت نه پذیرد ز سخنها سے من و تو فکرش که ز تعلیم انزل یافته ز مہر
 ہر کہ اور اندیدہ هیچ ندیدہ و ہر کہ بخش نشنیدہ هیچ نشنیدہ صد پاس خداوندگار کہ چہ چکارہ
 را بہر و نعمت بخواخت و جانم از غصہ نادیدگی اہل کمال بہر داشت

خاتمہ دیگر مایا سحر تالیف از سریر آرای کشور شیوا بیانی اورنگ زیب بخوری

و بخندانی مالک از مہ تقریر و تحریر حافظ خان محمد خان شہیر سلسلہ الفت ریڑ

عسم اندکی ز سوزند درون میدہد بر دل شاد میکند نفسی در دہند ما
 یارب تخنیک زبانی را با دل کی کند از خدا می تست و گفتگوی کہ دل را با زبان یگانگی بخشد
 از کلماتی تو زبان را باب این گفتار نیافریدی نفس تہ میکند قلم را مرادین کار نافرمودی

میدان میدہد رباعی

تا چند بخت جو خوش مصطفییت تا چند بگفتگو کہ عکس رخ نکیت

ای آیند داران تحیر پرداز حیران نقای یار میاید ز سیت

ان وہان دنگ تراش قلندری شہیر آسیدہ سری امروز دیدہ تماشا می رنگ و بو شکرانہ ام از آ
 در نظر دارو کہ نا اندران قصور و کفش را طرح ریختہ اند جو و غلمان را رانندہ اند و شادان

مخانی بیان را بجایش نشانہ آبی شکر فی در بیان بگاہ ہند ششم قرین نزدیکی زینا بنگاری مرا
 بر از نگمی دیوانہ کرد و تازہ ہماری مرا بگشتانی فریفت بہوای بوشی گل شتافتم را چہ بار سحانی

یافتم بہوای بی زبانان از رنگ و دیدم بچرخ آملکان الفاظ دیدم دہستم نقش کتابی ست
 چون خواستند کہ این نقش را کشیدہ آید آب از سلسبیل روانی طبیعت گرفتند و از آتشکدہ

گر می گفتار آتش آوردند خاک زمین و قمار حکم بختند و با دافراستان رسانی دریا فتنہ بگاہ
 آتشیان پیوند الفت گرفت شخص دین و دولت را پیکر بستند کہ بہ ثواب والا جب

امیر الملک سید محمد صدیق حسن خان بہادر نام بر آورد

دوش از پیر خرد پرسیدم   کانی سیر تو جهان شناسیت
میر صدیق حسن خان امروز   صاحب شوکت و لاجا است
بیش ازین تربه چه خواهد بود   من ندانم که در کجای هست
نگاهش کرد بوی اخلاق   گفت خاموش که علت چیست

همان دران شکر گفت قسم که برو ز ازل نام بر آورد فلک را آسمان ننمودند و مهر را در نشان
فرمودند ماه را تابان کردند و نواب را کاکار و حکمران بر آوردند اشک مردم کشته
چشم غناکان چکیده باشد و دوات افکندند و آه راست بالای سینه چاکان علم شده باشد
قلم ترشیدند و رنده دوده چرخ بیکد قطره آب آمیخته که بسیار پذیرفته آید این سواد
شهرنگ چه انگیزد و ازین بی پاره تشک که در دست من و تو بنام قلم جنبه در چنین تشنه آ

پارسیه خیزد

صدیق حسن خان بهادر که میبست   در کالبد معنی الفاظ روانها
آن تذکره طره رقم زد که بهایش   زید را اگر اهل سخن آرند ز چانهها
باتمازه عبارات و اشارات نوایز   از اهل سخن و ز سخن آورند نشانهها
بر کرد برم شعرا شمع معانی   تاریخ بود شمع شبستان بیانها

سخن مختصر کنم شهیر آزاده روزگار تم شاعر را فتنه پیش بینی است عملیست که این تنگنا جفا جو
دل غمزه وفا پیشه که دوشتم از تیغ جفا بدو نیم کرده در پهلوی رشیم گذاشته بود و نمیدانستم
که این دو بخش کردن بعضی تنگنا پاره بر نیمه نیز اید از صیت اکنون نیمه از ان این شوخی
انتخاب با خود برد و نیمه بخوبیهای کلام منتخب سپرد منته

ای نفس آهنگ فغان سازده   یک نفس از درد دل آوازده
ای نفسم بر اثر ناله رو   ای اثر ناله زبانه رو
حرف ز دل وقت بدر حسیست   آتش آواز کاکایست

مرد تو را که لطیف نواست
 تازه نوا می که نه هر کس شنید
 جان بلب آورده تقریر کیست
 تیر بود در سخن سلفی نظیر
 تیغ سخن هست که سرافشانند
 نغمه رنگین که در رنگ و بوست
 کیست که هر جا که سخن بخیزد
 کس نبود جز فلک ایوان ما
 آنکه ستوده همه انیست
 با همه عیش است چنان میل کوش
 پیش چنان مرد و بشان چنین
 چون قلش سحر گاری کند
 پاک نظر را که رسیدن دهد
 یک فن و بنوشت هزارش کتاب
 بسکه خودش موجد طرز خودش
 پیشگفانند سخن اندرون
 گاه زمین هم سخن میگوید
 هر نفس نغمه ترک گفتگوست
 تفتنه دل آتش نفسی را که باب
 جان و دلم سوخته تا ان است
 گر چه بهر نکته سر و ش آید است

آنکه نوا می کشد بی نواست
 آه بقلیه که باید کشید
 دل دیگر احرار می تحریر کیست
 کیست که پیکان بنشانند تیر
 کیست که آنرا انسان بنشانند
 بر ورق گل اثر گفتگوست
 نقش بدیع دیگر انگیزد
 حضرت صدیق حسن خان ما
 آن همه دان را همه را زان است
 کاین قیاد آمده راحت فروش
 حرف زرافلاک فتد بر زمین
 لفظ خزان نیز بهاری کند
 چون بقلم پای دویدن دهد
 جوشش طبعش بنشانند شراب
 در عریضت چو ابوالاسود است
 تازه بهاری بچمن اندرون
 جان بتن استغنی میگوید
 از بی دیوانه نشانند بوست
 زلفش آذر نفسان کامیاب
 شعله آیم سرافشان است
 طرفه تر اینک بخروش است

رخ همیشگی شیر و ان سخن
 کانی چه است می ایام تو
 لطف کنی ز می گمن تانه را
 آتش شعرش بدل افروختند
 دید چو تاریکی بندهم سخن
 تنه که بار اچه چوایی نوشت
 رایج با نفشش کام برد
 که ز غموری و گسی از طمیر
 گاه خودش هم خنی رانده است
 که بشکر گاه بقند و نبات
 زهر هم از وی بذاقم نکوست
 داد ز منشور و زموزون او
 کیسوی خوبی نگمان شان کرد
 یار عروسان بلاغت نشست
 طرفه کتابیکه چو برداشتم
 تذکره آینه دار نگار
 ای ز بهارش همه تن گل شکن
 جان بخودش صفت کند دل پیش
 ترک صفایین بیگاه کشند
 لطف نه هرگز بشمار اندرست
 هر که برین نامه نظر میکشد

گفت آن پیرستان سخن
 دولت هم جرعه از جام تو
 بیش مدد رخصت خیاره را
 سینه پرشتند و جگر خوستند
 شمع بر افروخت درین انجمن
 نادره سخانه کتابی نوشت
 از همه عنبر نقشان نام برد
 که ز شقایق و گسی از شمسید
 نخل شکر نیست که بنشاند است
 از پی خواننده نویسد برات
 دل همه تریاکی گفتار اوست
 آه حنائی که مضمون او
 عقد لالی بوزق دانه کرد
 طره خوبان فصاحت شکست
 نشتر و آتش که بگذاشتم
 هر وقتش چهره کشای بهار
 خار و رون دل ببل شکن
 کشمکش نیست که آمد به پیش
 شاد معنی بدایع بلند
 آنکه در خجیب کتاب اندرست
 هر نظرش گنج گهر میکشد

سه ایامی نازنیشان گل پیروز آدابای مه جبینان نازک بدن جلوه مسوز و ساز شمع میروان
 تاز و نیاز شیرین و فرهاد و یوانه چهره افروزی رنگ گل تپوش ربای نشسته دل درین نیزنگ
 عالم دیدنی مست و صدای شکست دل و تشیون طعیدین بسمل آسای و مهوی سستیان لغز
 و غلظت خدا پرستان آه و زاری زندانیان چاه ذوق فریاد فغان ایران کامل پرفتن حکایت
 همچون و لیلی حکایت و امق و عذرا درین غوغای محشر شنیدنی ————— ۵
 تعالی اله اذین بزم دل آرا ده که حسنش تاز گه بخشد ادا را
 شمیم گل یکپیده از دوا دوش ضیای شمع نور سے از سوادش
 تراشش لفظها آرایش حور ده فروغ معنیش سرایه نور ده
 گلستانها رفیض رنگ و بو یافت بهارستان طهر از آبر و یافت
 آبی نی ستایش و آفرین سخن سخن راسخ است که شمع افروز این انجمن است و سبب آرایش
 این بزم فرنی نشین چند جوان مردیکه برگزشتگان فرسوده روان تجددید نام و نشان از رنگینه
 جاودانی مست گزاشته و برای آیندگان تشنه کام کارنامه شگرفت و دریای زرف از زانی
 دهنشته ز دست میگویم که گزند لاج این طلسم هوش و نقشند این حرز حریر پوش قبله آریا
 سخن مست و کعبه اصحاب این فن طراز این گلدسته نقش بیزنگی مست ریخته خامه جاد و طراز
 او و قطره حقیرت یکپیده گلک سرایا اعجاز او آعنی حضرت فلک رفعت عالیجاه هنرور
 پناه تسری و سروری و دستگاه تلا و تاب این هواخواه گوهر اکلیل ناداری در قرة التاج
 سر بلندی و بختیاری و الا انرا در گرامی نهادنیکو خوبهشتی رو دست شجاعت را باز و باز
 قوت را نیز و چهره فرخنده را چنین جبین مروت را آبر و کج گلاهد است گفتار رنگینش
 درست کرد و از صد نشین چرخ چهارم افکار بلند گفتو خزان عامر نکات و لپست بیت لپسته
 برتری و شهر یاری و طبع سر یوان ابرست و کاکاری مجموعه فضائل و کمالات نوع انسان
 مزج و آمار بزرگان و دران توابع و الا باه امیر الملک سید محمد صدیق حسن خان بهما

آنکه پارسائی در نهادش چون نشه در دل و عفت در مزاجش بسان رنگ در گل و روح
اخلاق محمدیه او چون شام مشک ختن جا بجا رسیده و آواز نه فصاحت و بلاغتش آید نه
گوش علمیان گردیده فراوانی دانش و فروزانی اندیشه این فرزانه استاد از مصفا
که شمار آن زیاده برصد میرسد دیدنی است لایما از مطالعه تفسیر فتح البیان شرح بلوغ المأم
بهتگاه نگاه و بالغ نظری آن یگانه کار آگاه و رسیدنی +

مطلع شان هدایت مظهر نور	گوهر کان مروت مخزن صدق و صفا
شهر یار مصر معنی داور ملک سخن	زید اقلیم فصاحت را چنین فرمانروا
از جبین لفظهای حسن معنی جلوه گر	همچو حسن خوبرویان از رخ رنگین ادا
هست نقاد سخن از نوشته این تذکره	کان ز رخ خالص بود از ابتدا تا انتها
راست میگویم کزین مجموعه برتر بود هست	رتبه تصنیفهای آن رئیس اقتضا
اینچنین تفسیر نوشته که آن لاریب فیه	فائق از کثافت و بیضاویت همچون و چرا
نیر اوج براعت بحر مواج عسوم	پادشاه کشور دانش امیری با صفا
بر سپهر مری رخشده چون ماه منیر	بر زمین خاکساری اسوه آل عبا
تا کند کس سعادت از در و دیوار او	آشیانی ساخته بر طاق ایوانش هما
سایه پرور دگار و آفتاب بر ترس	حامی دین متین و منخر مجد و علا
حضرت نواب و الاچاه محمد علی الحسن	تا جدار ملک معنی معنی محسن و وفا
دوستش و شاد و خرم باد و دشمن با مال	بالیقین و انهم که و انهم ستم با این دعا

خاتم و دیگر رخیست خامه سحر آینه گنج مجموعه دانش و فرهنگ معدن خوبها
و این مولوی خطم حسین خیر بادوی ملازم ریاست بجهت پال سله الله تعالی
بیکران پاس یزدان داد و اگر و فراوان نیایش جان آفرین داد و گنج سنجیده ترین آیین

و بایسته وجه تمییز این زیبا گلدسته از ابرین سخن که بفرط تنویر شبستان معانی شمع انجمن
نام دارد و هر چه تمام تر شیدین کلام شعرا می باشد و نوشتین مقال بلغای کامل سخن را جامع
آمده است حق کارنامه آگهی است و دستور العمل و انانی و دانش نامه سرای خرد و بسوی غر و طلبان
و مشغوری از صفو نگاه تقدس برای سعادت پیروان سخن کم از هیچ را چه یار که طوطی آسا
بدخش شکری شکم در و ج بخش حلاوتی ازین شهید بر انگیزیم کجا و کجا همچو انگبین مذاق نواز
وز بانم کو و کو این زلال حلاوت و مساز اگر کی از هزار بدحت سلاست و نفاست عبارت
و بلاغت بیانش خاصه فرسایم سحر طرازی شمع افروزان بزم سخن و جادو بیانی سخنوران
کنند ز من بر پنج نگارم جادو طرازان کینائی روزگار و بسته سلسله کلامش و سحر کاران
سخن آفرین سحر حلاوتش نثرش نثره نثر طائر شکسته و بلاغت ادایش یاج از فصاحت جهان
فراخواسته الفاظش تقابلی است که شاید ان معانی بر رخ کشیده اند و تقاطش با متابی است
که بفرغ رخسار مایه هوش از تو انان بهوشان ربوده است حق باین فراوان محاسن چه قسم
محبوب و الهامی جهانی مطابق باطل زمان از کران تا کران نباشد که تالیف شریف و جمع
منیف بندگان سیادت مکان علامه عصر المعنی و سحر بر زبان تو ذمی دوران نظیر نظیر
فکری فکر لسانی لسان گلیم وادی فصاحت خازن گنجینه بلاغت جوهری رسته باز سخن
واقف اسرار تو و کس آری صدائق فضل صورت نگار فرنگ عقل فروغ ایوان اجتناب
ناموس کاشانه ارتقا ترسیس عالی شکوه امیر معدلت پژوه حاد می سنت آسمی بدعت خادم
حدیث و کتاب عالمی جناب و الانطاب نواب و الاجاه امیر الملک سید محمد صدیق حسن
خان بهادرست درین فراخانی کشور بهند نظر گیان چارچین صورت و معنی و نور چینی
انجمن حق گزینی و هنر بینی که از فراخی حوصله و وسعت عرصه آگهی برد قائق حقائق قطر
قرار سیده اند و به نیروی ایزدی و ضیای مدارک باصفای خود در رسیدن ادراک سبک
چالش نموده از مردان خدا شناس حقیقت اساس چنین عالی همی که دل حقیقت را نیز

با وصف فراوان تعلق نظام مہام ملکات بیا دحق متعلق و از طلیعہ توحیدش عساکر دوسے
متفرق باشند ندیدہ اند و نظیرش درین دور آخر با قلیبی از اقالیم گیتی گوش حق نبوش نشنیدہ
بمساعت بخت خدا و اوش بگزیدہ ترین و چوہ و پسندیدہ ترین عنوان سامان یزدان شایستہ
و نصفت گزینی سرانجام یافتہ و سرمایہ منفعت صوری و معنوی بہت افتادہ کہ عقل اول
بشگفت آمد و معقولیان نیز نگ کار را بچرت دست و باز و شکست تاخن بہتہ عقدہ
کشی کار فرہ بستگان و اخلاق را رفت یارش مرہم جراح خستہ دلان بحر محیط عالم در دست
چرخ بسیط دنیا ی فراست استقلال خاطرش دیدنی ست کہ کثرت تعلقات ظاہری و باطنی
شماروزی رنگ فتوری بآئینہ دل وحدت گزینش نہ نشاند و وفور یکتا دلی و حق پرستیش
با و تفرقہ دولی در ہنگامہ ظاہر نو زانہ تناقب والا ی جناب تقدس انتسابش طراز گوش و
گردن ایام و کنار و دامن روزگار را از محاذ گردانایش زیب و زینت ستام تیر فروزا
ہرچ جاہ و جلال ست و تہر تیان جہان فضل و کمال قانون شریعت حق را بعد فرخی مہمیش
روز بازاری و کما ی ارباب شرک و بدعت را از حصول شہتہ بندش طرفہ آزاری چون کوش
بیش از اندازہ بیان باشد ختم سخن برو عاکرون منت یز ناطقہ زبان نہادن ست قطعہ

فیض سان سرور عالی تب	بازل سر کردہ پروردگار
سروچان لب جوئی شکوہ	تازہ گل گلکہ روزگار
عاجز و غمگین و دل آشفستہ را	ای بسما جز کفت او نیست یار
شہہ زبانش کہ ز دست کرم	در تگ یم خواست گھر زینہا
قدر نیار و بنگہ چون پیشیز	گاہ خنایش گھر شاہوار
ویر فروز و بید و رخ اگر	زود بگیرد و جانش در کنار
مرد و ایمن بستہ بدگان پ	بستہ سداوش بزمانہ حصار
پسکہ ستم را بگدازد کہ نیست	یا و صبار ابگاستان گذار

بین چه سدا دست که در غم می
 دبد به عدل سداوش چه خوش
 فتنه بریزد ز سر خود و مار
 کرده ستکاره چنین را نزار
 تان پندید گاهش گهر
 گر چه یتیم ست نشد آبدار
 تا بجا طول دبی اعطش
 نیک بیاساید و نقص
 تا بهمانست روز و شب
 تا شب و روزت بهم بکنار
 باد شکوه و فروغش دراز
 عمر بد اندیش کم اندر شما

خاتم دیگر از ناظم پیشال شاعر با کمال نادره زمین شیخ محمد عباس فوخت
 بن شیخ احمد صاحب نفقه همین متمم دفتر تاریخ ریاست بجهوپال سلمه الله نقاش
 هر دم ازین باغ بری میرسد تازه تر از تازه تری میرسد

احمد مدد لنت که فروغ شمع انجمن والا جای همچو لمعات قبسات وادی امین کلیم کلامان طور
 سخندان را محو محلی مجزیانی ساخته والصلوة علی نبی الرحمة که سلاله دو دمان صاحب است
 بیضا بر فرق سخن پروان النوری رای صائب ذکا سایه و فرش نقش ارزشنگ نقش قلم
 جادو رسم خویش انداخته ترین پس سلام و تحیت بر آل و اصحاب میخوانم و بر صفحه کاغذ زها
 سره می افشانم و مژده تازه و تر بازک خیالان هنر پرور میرسانم و بجا که در انهار اضممار
 خود صادق البیانم که صریح قائم المیالاک بهادر در ریخته قالب سخنوران گذشته روان نویین
 از سر و مید و بسیاری از زندگان این گروه انجم شکوه را جام شیراز چشمه سار نوشا نوش
 بنشینید تا شاء الله تذکره رقم فرمود بهار فریب و نامه نوشت مرصع تر از تاج و سره بر او رنگ

زیب

بتاریخ آن کلک غیر شریست طلسم خیالات عالی نوشت
 نه سعدی و نه فرزدق درین جهان است ولی مناقب و ذکر سخنوران باقی است

کجاست خسر و پرویز و چاه و شوکت او
جهان و آنچه در و هست جمله وقت فناست
چنانکه از رستم ملک حضرت نواب
امیر ملک که از صنو و شمع انجمنش
زهی کتاب و خمی تذکره رستم فرمود
شگفته باد کل جا و او بگاشتن دهر

آری بعنایت الهی جناب نواب عالی شان امیر الملک و الاجاه سید محمد صدیق حسینی
پهادر امروز سایه نازش روزگارست و بعلم مل و نخل و فضل تقوی و عل و اقبال و کمال
حسن اخلاق و جمال خورشید اشتها رستم کمالش از اندازه بیان بیرون تضانیف غرایش
در علم دین از صد کتاب افزون شهر یاری اقلیم سخن بر ذات هایلوش بی شبه مسلم و اهل فضل
بدورش بر چار بانش عزت و راحت چنانکه باید و شاید منظم و مکرم کشور هند از زمین ذات
پاکش با اقلیم شیراز و بخارا برابر و خط به پال برکت وجود با وجودش خال خسار نهفت

جهان داور ادوارت یار باد
رخ دوستان ز الطاف تو
ز قصر خداوند باروت دار
پئی اهل دانش در دولت

خاتم دیگر زاده طبع رسا و فکر و کات انتما منشی انشاء

فصاحت علی الملک بلاغت منشی احمد علی احمد سلیمان

چو اول سخن بر زبان میرود
کجا نشینی چون نیارم ستود
بجای پیغمبر قسم درود
بجای پیغمبر قسم درود

بجای پیغمبر قسم درود
بجای پیغمبر قسم درود

سخن در ستایش سخن را پاس
 که شتم از دور جهان روشناس
 چو آب بقا ز ندگانی دهد
 سخن مرد را جاودانی دهد
 سخن از خداوند و خلق از سخن
 جهان شد مکون خدا گفت کن
 گهی امر و گهی عقل و گهی نور شد
 بلفظ جدا گانه مذکور شد
 خرد خواند او را اگر فلسفه
 قلم کرد و تعبیر شرح بنی
 جهان را وجود است از یک سخن
 سخن شمع باشد درین انجمن
 سخن مرد را میکند سرفراز
 سخن آدمی را دهد استیاز
 نباشد چو از لغو و پزل و بجا
 سخن بعد من باشد از من بجا
 گر آنایه گوهر خزان غیب است و بهنگامه آرای زمان
 شباب و شیب آمد روز و روز باز از سخن
 را شامگاهانست و شتریان این مشاع گرانهارا وقت که تاه کار فراوان عقلی مخصوص
 اندرین دری جانی نیست و این جنس عزیز الوجود را در چهار سوی هندی و کانی نه چنان توان کرد
 خود فلک را ز قمار نیست تو زمانه را بهنجار همچون مردم را کار با حساب و سیاق است کالای
 سخن بالای طاق سه امیر که بر تر زنده ز افتخار و ز ساحت مداحی ثریا قدم و اساس سخن چنان
 را بنای رفیع ساحت همه دانی را فضایی وسیع آسمان فرس هلال رکاب کیوان شکوه
 عالیجناب حمیدری الاصل قاطعی نثر او که میم خلق فرشته منش قدسی نهاد سیادت پناه
 چون در میان کار نبودی که ام کس است که این دراز کشیدگان خاک نیستی را بدینگونه سخن
 یاد فرمودی همان پهلوان مدینه سخن است و در مواضع متعلقه مشککه کشا خیر شکن نقد او
 روان است کار او نمایان خلاصه اعصار است قلب و دجور و در و لهاماتوس بر لبها مذکور
 آئینه ادب باشد که مدینه هنر بنام نامیش که میزند خطبه میخوانند من این سخن از خود
 نمیگویم و اعی العین بینندگان نیکو دانند تا زنی باشد که دری جمله صاف و سمرسری
 جد میکند چنان میکند درین هر دو مهر که دوستی میزند و قصاصت مشهور در بلاغت علم

گویند قبا بی سخن بر قاست او بریده اندیش ز کم ببار که خاطر شریف در صد و اختصار است
درین تذکره کلی از نگاشتن و انداختن از سخن اندکی از بسیار شتی از خروار است **مبش نومی**

چو تالیف و ترتیب این تذکره تماش تو آن گفت نقد سر

بیاید درون دلش نا گرفت ز خروار شتی نمونه گرفت

نقشه کاران بادیه سخن را از آب زلال جو کیست دیو انگان بازار معانی راهوئی همه نادار
جمله شکر نگار از تذکره همین قدر مراد باشد و هر چه پیش ازین باشد سزا باشد استحقاق که
پیشینیان بجای هر ریخته اند و پس آیندگان قیامت را بگنجینه آشتی شاعران که درین آفرینیم
نقش سخن را و نه گرانیم آشنای پستی را خانه آباد کار فرمایان مطلع را وقت خوش عمر دراز
با دهر کدام را از انکاسان در محل سعدی و انوری فرو و آذر نگین ترا نیک از عقب برین
دعوی سخن ناگواه گذارند چون امر و کار بدست ایشان نمی بود و این در دسریا که می سرانیم
که می شنید از دیه بدیده که میکشید و از جای بجای که می ربود و خود این تذکره محک امتحان است
در سخن با پیشینیان پانصد ساله راه در میان پیچ و خمی برهنه سری را درین انجمن جای یافتن
و یکی ازین هزاره کس سخن طراز در شمار آمدن را سبب اینست که فروزنده شمع این انجمن
با من سری دارد و از کارین خبری هر چند وقت دست تدبیر مروت و امن گذارد که با حق و
نگارید خواه خواه از باب سخن چیزی نسراید هر کس داند که ملازمان آستان سیادت حاشیه بوسه
بساط امارت اہم امور جهان بینی و کامروائی نیز ذمہ خود دارند تنها همین تالیف و تدوین

بس نشود مبش نومی

ناید از هیچ کس با ساسنی کار تصنیف در جهان با ساسنی

در ره فارسی چراغ بوخت هم تازی و خیر یا اندوخت

می شمارم من از کرامت او این قبا قطع شد بقاست او

در ستایش این شاهی جوان علامه زمان بطور طراز و نظوری کار از پیش خیر و دور و بر و

صفت آن هر فن باز سخن چیدن سودی ندید هر وقت رشتانی علاحدی هر زان را بس
 و گیرست چیزی که پیش ازین ستوده میشد امر و نه سر اسر در و سر نوشته را نوشتن تحصیل حاصل
 پیوده را پیودن غلطیت عیث برای فاعل گفته فروشی عایدست بر تنگی پرده پوش تراز
 جنبه مستعارین بر این سهل نویسی می میرم بر تیغ و ستاره بهفت نگیرم از نیابت که طریق
 اختصار می سپارم و این شنوی مورخ بقانون شکر گزاری می نگارم مشنوی

این رشک و نگار از رنگ	یک دست شون و سحر و نیرنگ
نقشیت که لاشین قنایست	سنگد بفت دست دادست
از خلد نشان و دسر ایا	دل بس نکند که تماشا
در دیر دلم ز بخت بر خور د	پنداشت چو گنج باد آورده
از دور نظر کنار یکشاد	این مردم دیده جای خود داد
واله که به ازین نباشد	بخشانه چین چین نباشد
دل گفت بن معاملت	این نقش و نگار خامه کیست
حیفست که قیمتش ندانم	این وقت غنیمتش ندانم
باز از سخوران ادوار	اسباب سخن دورسته انبار
از اهل کمال هر بدیت	مشتی سخنی درین سفینه
چند آنکه ضرورت ناگزیرست	بس نازک و نفوذ و لذیرست
و حسانه چو این کتاب باشد	در سر ز سخن حساب باشد
البسته که آشنای این فن	هرگز نرود و گر نگاشتن
من خاطر دل بس بگویم	گفتم که بیای تو بگویم
داریم سری به نوجوانی	بر من ز تو بیش مهربانی
صد لوق حسن بهام مشهور	در علم ادب امام جمهور

پیوده در مرغ خود نپاشد
 انداز سخن نکوشنا سده
 بنوشت صحائف گر اسم
 شد پهن بدهر نام نامه
 پیوسته بهین حساب دارد
 در هر سخن کتاب دارد
 این تبارک پشیم انجمن نام
 چون روز کند شب سیه نام
 موجی ست ز بحر بیکرانش
 حرفی ز دراز داستانش
 و سال سواد این صحیفه
 از قدرت حق یک لطفه
 به مثل سخن سوال کردم
 هم زاری و اقبال کردم
 تشریف قبول کرد و بر
 این خوبی اتفاق بستم
 هر کس که شنید پس عجب کرد
 به مثل سخن بگوش من خورد

خاتم دیگر نگاشته تاثرین ناظم شیوا بیان شیرین مقال منته

کج منوه لال ساکن بھوپان بخشی آستانه ولیعہد یاست متخلص بہوش
 شمع انجمن سخن ستایش تو اناخدای سخن آفرینست که شمع و لفظ و سخن از با و نفس بر کرد
 و چراغ خلعت سوز دانش را از آب روانی طبع بر سر روشنائی آورد تا طلیکہ مصرع بر جسته
 بلال را انیب صفحہ سبز فام آسمان نمود و شاعری کہ بحسن مطلع خورشید و رقی زرفشان سپهر را
 آتش بگلی تازہ افزود و لراقمہ زیاد و نفس شمع نطقی فروخت و زہی قادری شمع از با و خوش
 و رونق بزم کلام بہ بنیایش فرستاد و الا مقامیست کہ مطلع نور خالق زمین و زمان است
 و شیرازہ مجموعہ اجزای کون و مکان با آنکہ حرفی از دانش نیا سوخته تا با بعا رب زلملا
 در آب و عرق افتاده اند و با وجودیکہ چینی از علم نیند و ختہ لیکن فصاحت و عمیقش فصاحتش
 رطل بر خاک نہادہ احمد مرسل شرف انصافان در روح حق و قوت دل قوت جان و
 زمین بعد بخشی از شکر فکاری شیت باری میطر ادم کہ امر و زکا لای گران از سخن را دور

با کردن روشن
 کردن ۱۲ سطر
 سطر حق یعنی از حق
 نیز آمد پندارند
 شمع و لفظ و سخن
 کہ چون از دست
 زبان بی مبدولان
 بتوان نوشت
 سطر در آب و عرق
 افتادن خجالت
 بجا کشیدن ۱۲
 سطر رو بفرمان
 سطر یا بجا کشیدن ۱۲
 سطر عجب

چار سوی گیاهان روز بازار می نیست و شاخسار گلستان معانی را در چارچین گیتی برگ و
 باری نی از آن سزائی روزگار نهان بخار گردید و نقی بر بهره نوش بیانی نشسته و از وادان
 خرامی سپهر کج رفتار رشته گوهر آبدار گوهر فشانی از هم گسسته لیکن سرور و زیجا آمیزین
 پاکگاه سر لوح دیباچه جاه و جلال فرخنده عنوان صحیفه دولت و اقبال تذکره اعظم علمای
 متقدمین بصره اکابر فضلالی متاخرین دریای تکمال و استعمار را اگران بهادر تو اب
 والا جاه امیر الملک سید محمد صدیق حسن خان بجاد و رانا نام که در پنج کس و بازار
 علم و هنر سری برنگ آمیزی نگارستان معانی دارد و همت بسیاری بهارستان مبنای
 می گمارد و همای فلک پای فلش در سیر و طیرست و همت نگارش صحافت شرافت بری
 از اندیشه غیر ویرانیک درین نزدیکی خجسته نامه فصاحت نظام شمع انجمن نام باین
 بهین و طرز گزین زیب رقم فرمود و در هر هفت کردن این آراست بیکر تو خاسته بیضا
 نمود که بسی سخنان نغمه گفتار و بالغ کلامان کامل عیار پیشین و پسین را در آن بیاد آورد
 و بر ای نواز شکران قافله نواخوانی و نواخوانان مشکده شکفت بیانی نهالین صفا آگین
 از اوراق خوش قلم گستر و نام خداکاری کرد که جز از کریم النفسان والا فطرت نیاید و بیاد
 سگالش بسزای کار بر که غیر از جو احمدان عالی همت و نماید یارب این کار دست بسته او
 ستودنی ست و زبان برج و شنایش نشودنی که هم مردان رازندگی و زندگان را پابندگی
 ارزانی داشت همانا این گلدسته رنگین و مجموعه نو آیین نرنگده پردگیان خلوت خانه
 دلست و جلوه گاه نازنینان نهانخانه آب و گل خسروی شیلانیت شخون از اغذیه نیکو
 گوشتگون بفضیافت طبع ارباب سخن و شاهی میکده است محمول از صهبای پر تکالی و باده
 شیرازی جهت دماغ رسانیدن تر و دماغان این گرامی فن به به لراشت

بنام این دوزهی مجموعه لغز که روشن شد از خواننده رهفرز

فروع دیده ارباب مینش نگار پیش طاق آفرینش

مصارعیش کلید باب اسید بخوبی طاق چون بروی ناهید

بیاضش یا دود از صبح نوروز سوادش همچو سرمه دیده افروز

بان و بان این نامه نگارین مخمل نگارخانه چنین قافیه سبحان گهر آمار اند که ایست و پسند
و خود هر یکی از آنها ازین در خانه خسروی به تشریف گرانمایه ذات ناموری و شهره آفاق
مشرف و ارجمند المختصر این بیاض خوش سواد در عذوبت عبارات رشیده و لطافت فقرات
انیقه و جریگی اشارات در باد و آبستکی کلمات دلگشا و اختراع معانی بیگانه و ایجاد الفاظ
در نفاست بیگانه به عیال اقتاده و آبروی صاحب جوهران کامل فن و تدکره نویسان نوکیز
بر باد داده باینهمه این محمان فرایده فروزان پیش قلم زخار فضل مصنف والا جا بهش
بالاستوده آمد قطره ایست بی آب و در برابر تالو و یوج کمالات مولف کیوان پاکجا بهش که
که نام نامی او پیشتر و انوده آمد ذره ایست بی تاب و چرا نباشد که هر عضو از ذات شریفش
دانشی ست مصور و هر موی بر عنصر لطیفش زبانیست نکته سخ و معانی گستر

عقلیکه چسب اغ دل فروزد وین خلوت آب و گل فروزد

مالیده بر رخ غبارش از راه تا گشت چرخ هفت خرگاه

خورشید که فتره بلندش بادست بشان ارجمندش

سرمه بر آستانه او تا شد فلک آشیانه او

طبعش که بهاد و همد سخن را گل کرده بهاد صحن را

چون در خدمت سرایا فاضلش زانوی ادب شکسته ام و در حلقه ارادت و تمذنت نشسته

این خرف ریزه چند که هیچ نیز در در سلک تحریر کشیده ام و این مشت خاری که کاری انشای

در پهلوی این گلده فرود چیدم تا خورشید تابان شمع آئین آسمان ست خانه دل دیده و ران

فروغ پذیر ازین شمع آئین بار و تا قندیل ماه بانج سما مطلق به طباب کمشان ست چراغ

عمر و دولت امیر الملک و الاجاه بهاد در نور و روشن بادرب العباد

قطعه تاریخ تالیف از حکیم شرف حسین ^{مهم} وانی نه ریاست

چون دیدار و هم جنت مظهر
بگو شرف کتاب خوب نادر
چون شد ترتیب این رعنا صحیفه
بمن فرمود هاتق سال تاریخ

قطعه تاریخ تالیف از سوهن لال منشی یا لان خاص ^{نسیه} دارالاقبال مجبوی پال

امیر الملک صدیق احسن خان
چه نیکو تنه که تالیف فرمود
که بر ملک سعانی گشته فیروز
بنا شد بهتر از وی دیگر امروز
فضاحت را از و گرمست باز آ
بلاغت را از و شد روز نور آ
چه خوش گفت است بهین لال تاریخ
که شمع انجمن شمع دل افروز

قطعه تاریخ تالیف از مولوی ابوالحامد محمد یوسف علی یوسف کارا بالان خاص ^{لیعه}

چون امیر الملک صدیق احسن
آنکه نوابی زوالا جایش
سرور و الا کفر عالی تب
کسب کرده غنمت مغر و قار
حال و قال نکته سخنان جهان
کرد بر ترتیب دلکش انتظار
سال تاریخش رقم زد کله من
یادگار ^{شاه} پادشاهان روزگار

ایضا

دورتم خامه امیر الملک
دستان سمنوران عجم
افسر دوران شایسته
بزبان و بیان شایسته
نقش تاریخ در صحیفه دل
یافتم داستان شایسته

تاریخ تالیف از فضل علی حسینی که تنویحی و خجایی کتاب تفسیر فتح البیان سید ابوالحسن	
که گردیده است از حالات بابا بن خن روشن ندا آمد دل عالم ز شمع انجمن روشن شده	بزد نقش بدین تالیف تذکار سیر یا برای سال تالیفش نمودم فکر از هفت
تاریخ تالیف از منشی کج منوهر لال ساکن بھوپال بخشی آستانه ولیمه متخلص بنوش	
زین تذکره که نام بر آورد و جهان امروز جای جای سخن هست در میان بجز زمین شعر و سخن هست آسمان از لطن پاک دختر پیغمبر زمان امروز هست شخص سخن را بجای جان در دهر هر که ام بخیرش دهد نشان هر وقت خامه در کف جودش گشتان روزی نمیرود که دهد وقت را لگان اما سخنان که نمیسرند بیگمان آب حیات ریخته بر کنه استخوان در جاه و در جلال فراید زمان زمان هستم یکی ز جمله زانوش گشتگان ای حق شناس ای همه عالم او بدان قبول حق پسند و مری و صبر بان نار باب وقت نام و زبانه گشتگان نشان	زین زمره که در همه عالم هر لب است نزدیک و دور می شنوم من بگویش خود نقشیت یادگار ز دست کسیکه او نسل شریف جای نشین رسول حق امروز هست چشم خرد را بجای نور در شهر هر کسی بصفایتش بود گواه هر دم زبان بکام شریفش شکر فروش گاهی نمیشود که کند کار در فضول و هر چند هر کدام میرد بوقت خویش زنده به لطف کرده عظام بریم را یا رب بکام او همه ایام بگذرد و انکار خویش پیشکش عرض میدهم ما را ترسنا سخن نیست و رسته غنچه او چاره ساز و نگهبان حال من این تذکره که باز نماید جسد احمد

منت ندائرا که بعد حسن ختم شد نوش حزین رسال وادش چو فکر کرد	قرب هزار یافت شمار سخور ان اندر دلش گذشت که دستور شاعران ۹۲ هـ
---	--

قطع تاریخ طبع از مولوی حافظ سید محمد صابونی منتظم طائف بھوپال

مخزن هر گونه دانش منبع هر گونه فن گر کسی گوید که مینو جز دران عالم که دید شاید از بحر نمایان جهان پرسیده اند تذکره تالیف کرد اما خوشتر انتخاب این سواد منتخب در هر کتاب فن بود از سر الهام سال این هایون تذکره	حضرت نواب والا جاد صلیق احسن بزم مدوح نش بنای کاینک انجمن کز صریح گلکش این آوازی آید که تن هم سخن تقریر فرمود دست و هم اهل سخن مردمک در دیده و جان تن گل در چین گو کمال روشنی طبع شمع انجمن ۱۲۹۳
---	--

صحت نامه تذکره شمع انجمن

صفحه	سطر	خطا	صواب	صفحه	سطر	خطا	صواب
۵	۸	اعتدال	اعتدال	۳۶	۱۰	دایوانی	دیوانی
۶	۳	درست	دررومند	۳۷	۱۰	زبس	زبس
۱۵	۱۲	فرصت	فسراغ	۳۸	۱۱	بدیا	بدیار
۲۱	۱۷	بود	ست	۴۰	۹	بدروی	بدوری
۲۲	۲	طهور	ظهور	۴۱	۲۱	پیدای	پیدائی
۲۹	۱۵	مشیدی	مشید	۴۸	۲۰	بازی	بازی
۳۳	۱	روزگار انرا	بی روزگارا	۵۰	۴	جباب	جباب

صفحه	سطر	خط	صواب	صفحه	سطر	خط	صواب
۵۴	۱	پارزش	یار پریش	۸۲	۱۴	بهرسانیده	بهرسانده
۵۵	۲۱	ووصف	وصف	۸۴	۱۴	کیست	کیست
۵۵	۱۳	این نیکه	اینکه	۸۵	۲۱	به پیش	به پیش
۵۶	۲۱	خودم	خودم	۸۶	۲۱	برسیدم	نرسیدم
۵۶	۱	سیاه پوشی	سیاه پوشی	۸۷	۲	پیکان	پیکان
۵۸	۳	یکینی	اینی	۸۸	۴	کرده است	کرده است
۵۹	۲۱	منصب	بمنصب	۹۲	۱۳	غنوان	غنوان
۶۰	۱۳	جسته	جسته	۹۷	۱	دلگیر	دلگیر
۶۳	۷	گر	اگر	۱۰۰	۱۲	زن	این
۶۴	۱۲	بدست	بدوست	۱۰۱	۱۰	بیرنگ	بیرنگ
۷۰	۲۰	x	آرزو	۱۰۸	۲۱	سنگز	سنگز
۷۱	۱۰	ناله زور	ناله بیار	۱۲۴	۱۳	گشته	گشته
۷۳	۵	بگو ششم	بگو ششم	۱۲۷	۲۱	رباعی	x
۷۴	۱۴	موسوی	موسویت	۱۳۷	۱۳	حسن بیگ	حسن بیگ
۷۴	۴	نمود	نمودند	۱۳۸	۳	در آور	در آور
۷۴	۲	طرحه جان	طرحه جان	۱۳۹	۱۸	برده	برده
۷۷	۱۳	توداری	تراست	۱۳۸	۲۱	ملائکان	ملائکان
۷۷	۱۲	خفگان	رفگان	۱۳۹	۲	برآمد	برآمد
۷۸	۱۷	حاجری	حاجری	۱۴۱	۱۷	خسقی	خسقی
۸۰	۲۰	میسازو	میسازو	۱۴۲	۱۴	نبرد	نبرد

بها سینه پوشی

طرحه جان

صفحہ	سطر	خط	جواب	صفحہ	سطر	خط	جواب
۱۴۶	۴	محمد خان	محمد جان	۲۱۴	۷	بہمان	نہ جہان
۱۵۲	۱۰	خوب خود	خود بخود	۲۱۸	۵	گل شدہ	گل گل شدہ
۱۵۴	۱۴	زر	زر	۲۱۹	۶	میرزا زاد	میرزا زاد
۱۶۳	۱۱	خورد	خورد	۲۲۲	۱۹	دہمہ	دہمان
۱۶۷	۷	مدل	مہرین	۲۳۸	۲	گلچہرہ	گل چہرہ
۱۶۹	۲	بہمسی	بہمسی	۲۴۰	۸	سید محمد	سید محمد
۱۷۰	۱	نی	نی	۲۴۳	۱۷	مضاف	مضاف
۱۷۳	۷	دہ	دہ	۲۴۹	۳	اورانگ	اورانگ
۱۷۵	۱۸	گشت	گشت	۲۵۳	۴	وار	وار
۱۷۶	۲۱	اے	این	۲۵۸	۴	شگفتہ	شگفتہ
۱۸۱	۱۰	دزد	ورز	۲۶۰	۲۰	از خدمت	از خدمت
۱۸۱	۱۸	آہم	آہم	۲۶۴	۸	بارگشتہ	بارگشتہ
۱۸۲	۱	سید محمد	سید محمد	۲۶۶	۱	داد	داد
۱۸۹	۱۷	جارب	جارب	۲۷۳	۸	ازو	ازو
۱۹۰	۷	سینچرس	سینچرس	۲۷۸	۱۱	ایمان	ایمان
۲۰۳	۱۹	میرم گلستان	میرم گلستان	۲۷۹	۱۹	کافر	کافر
۲۰۸	۲	عشق	عشق	۲۸۲	۱	طریق	طریق
۲۱۰	۱۹	علی قلی خان	خانزاد خان	۲۸۲	۱۵	اشتغال	اشتغال
۲۱۱	۳	ور	وز		۹	کودر	کودر
۲۱۱	۶	اوج	از اوج		۷	یار	یار

در کتابخانه مجلس شورای اسلامی

صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب
۲۸۳	۱	مظہیر	x	۳۳۷	۳	بر راو	بر راہ
۲۸۳	۳	بہان	بہان	۳۵۰	۱۷	بادہ	بادہ و
۲۸۴	۱۰	شیوہ	شیوا	۳۵۵	۸	خلج	خلج
۲۸۵	۸	نذرت	نذرت	۳۵۷	۷	ضدید	ضدید
۲۸۶	۱۳	پنبہ	پنبہ	۳۶۰	۱۶	فروغی	فروغی
۲۸۷	۷	نہادن	نہادم	۳۶۱	۱۵	آو	آو
۲۸۷	۲۰	پیداست	بندست	۳۶۲	۲۱	دولبت	دولبت
۲۹۰	۲	جبری	جبری	۳۶۴	۱۹	مخصوض	مخصوض
۲۹۲	۲۰	نسبہ	نسبہ	۳۶۵	۱۵	فکری	برعاشیہ
۲۹۵	۱۳	فقیر	فقیر	۳۶۸	۱۳	حسرت	حسرت
۳۱۱	۴	بروم	برور	۳۶۸	۲۱	تایار	تاباز
۳۱۴	۱۲	گورا	گورا	۳۶۹	۸	وایش	آیش
۳۱۷	۳	جمہتن	روا	۳۷۰	۹	وجالبش	جوابش
۳۱۹	۲۰	وجود عدم	وجود عدم	۳۷۱	۱۷	جلیسی	چلی
۳۲۱	۲۱	بانشا	بانشاد	۳۸۳	۱۲	محمد خان	محمد جان
۳۲۲	۲۱	وشعر	شعر	۳۸۷	۱۰	شکتہ	شکتہ
۳۲۹	۱۶	نگوی	نگوی	۳۸۸	۱۶	آشتہ	آشتہ
۳۳۲	۱۵	زرشک	ورشک	۳۹۲	۴	دل کہ	دلیکہ
۳۳۳	۱۱	گل	گل	۳۹۴	۸	نیاورد	نیاوردہ
۳۳۴	۹	شب	شد	۳۹۵	۱۵	تمتلان	تمتلان

صواب	خطا	سطر	صفی	صواب	خطا	سطر	صفی
برجائت	فانرت	۱۶	۲۴۱	کو	کو	۱۸	۲۵۶
سنگ	سبک	۱۸	۲۴۲	یا	تا	۱	۲۵۷
گرو	گرو	۲۱	۲۴۳	انیس	انیسی	۱۳	۲۵۸
				بیج	بیج	۲	۲۵۹
برے	اثرے	۱۹	۲۴۵	ملالت	ملالت	۲۰	۲۶۰
مرحلہ	مرحلہ	۱۲	۲۵۰	میخرم	میخرم	۱۶	۲۶۱
تو یک	تو یک	۱۱	۲۵۱	دوست	دوست	۱۵	۲۶۲
وقت الخ	وقت الخ	۱۳	۲۵۲	طبیعت	طبیعت	۱۵	۲۶۳
دیرینہ	دیرینہ	۸	۲۵۵	بتظیم	بتظیم	۱۵	۲۶۴
حلی	حلی	۳	۲۵۹	نیستم	نیستم	۱۷	۲۶۵
خفظل	خفظل	۲۱	۲۶۱	فزودہ	فزودہ	۱۹	۲۶۶
بجاولہ دل	بجاولہ دل	۱۴	۲۶۲	والستہ	والستہ	۶	۲۶۷
حال	حال	۱۰	۲۶۵	روز مرا	روز مرا	۵	۲۶۸
نصیبی	نصیبی	۱۹	۲۶۶	بہاوندی	بہاوندی	۱۸	۲۶۹
ناشدہ	ناشدہ	۱۰	۲۶۷	بینید	بینید	۱۵	۲۷۰
شیرین	شیرین	۱۶	۲۶۸	طرہ	طرہ	۱۳	۲۷۱
زاد	زاد	۹	۲۶۹	میکشم	میکشم	۱۹	۲۷۲
باوجودش	باوجودش	۱۵	۲۷۰	آمین	آمین	۱۱	۲۷۳
گلزار سیرا	گلزار سیرا	۷	۲۸۱	ے	ے	۱۳	۲۷۴
آنگہ نگہ	آنگہ نگہ	۲۰	۲۸۲	نمائے	نمائے	۹	۲۷۵
آئینہ	آئینہ	۲۱	۲۸۳	میدم	میدم	۲۰	۲۷۶

صواب	خطا	صفحہ	سطر	صواب	خطا	صفحہ	سطر
یا رُو	یارو	۵۲۶	۱۹	گر سنہ تر	گر سنہ	۲۸۳	۲۱
دہنیش	دہنیش	۵۳۱	۱۹	برجی آید	بر آید	۲۸۶	۲۱
تیش	تیش	۵۳۶	۱۲	یارم	بارم	۲۹۲	۱۳
بگزنش بہار	بگزنش بہار	۵۳۷	۵	یا قوت	یا قوت	۲۹۳	۶
نیست	نیست	۵۳۹	۴	سازند	سازند	۱۰	۱۰
دیدہ	دیدہ	۵۴۰	۱۰	بنظر	بنظر	۱۳	۱۳
بر	بر	۵۴۲	۱۰	شایدان	شایدان	۲۹۷	۲
دارم سہی	ارم سہی	۵۴۵	۱۱	x	ست	۱۰	۴
سہ	سہ	۵۴۶	۹	جانگداز	جانگداز	۵۰۴	۱۳
نسبت	نسبت	۵۴۷	۷	ور	و	۵۰۸	۱۲
دیرین	ازین	۵۴۸	۲۰	بگذر	بگذر	۵۱۱	۱۸
رنگین	رنگین	۵۵۵	۶	برم	بزم	۵۱۲	۵
را	را	۵۵۷	۱۷	زمرگان	زمرگان و	۵۱۸	۲۱
بجاورت	بجاورت	۵۵۸	۱۸	کشت	کشت	۵۲۱	۱۷
خلج	خلج	۵۵۸	۴	لا امیر	لا	۵۲۲	۳
ارژنگ	ارژنگ	۵۵۹	۶	قدر	قدر	۵۲۳	۷
باب	باب	۵۵۹	۸	وضعتہ	وضعتہ	۵۲۴	۸
برون	برون	۵۶۰	۶	دقیقہ	دقیقہ	۵۲۵	۱۱
دنگ	دنگ	۵۶۱	۱۲	نفسا	نفسان	۵۲۶	۸
جر	جر	۵۶۱	۸	نہ شستہ	نہ شستہ	۵۲۷	۱۱

مصحف	سطر	خطا	مصحف	سطر	خطا	مصحف	سطر	خطا	مصحف	سطر	خطا
۵۶۲	۱۲	منشور	۵۶۱	۹	باد	۵۶۳	۵	باد	۵۶۴	۱۱	توانان
۵۶۳	۵	باد	۵۶۹	۱۲	باد و جوش	۵۶۴	۱۶	منور	۵۶۵	۸	که
۵۶۴	۱۱	توانان	۵۶۵	۸	که	۵۶۵	۸	که	۵۶۵	۸	که

تمام شد صحت نامه تذکره شمع انجمن

میگوید راجی رحمت رحمان محمد عبد المجید خان بنظم مطایع ریاست علیصاندا اندن کن علیه که الیف این تذکره
در غایت عجلت صورت نسبت و کمال بی التفاتی حضرت مؤلف دلم اقبال نقش جمعیت گرفت و بهش است
که بیشتر تصانیف وی ملاحظه علوم عمیق است و این نوع تو الیف توجیه خاطر فیض مفاطرش چنانکه
باید و شایسته است چون تا الیفات فنون دینیه را بر اهل علم و ارباب دین قدر شناس نیند و ذات
سامی و مختصر گرامی جامع فضائل دین و دنیا است و با کثره احوار کان دولت راه و رسم و شایسته
و میانست جمعی از اهل فراست خواستگار شدند که کتابی علم فیم حاصل پسند که با کمال تحاف هر جنس دم از علم
و غیر هم پدید و پیغمبره هندو و مسلمان را شایسته بر خیزد تا به لغت جامه گرد و اچار با استبداد گوئی این کلمه
پوشان را و اسرع از زبان بر نیز بیاد و عجله الوقت از قاله طبع بر آوردند و فرصت امعان نظر دست هم
و فرغ وقت برای تمذیر خاطر خواه میداشتند کیف التفیق آنچه در ادبی النظر ملاحظه در آمد بر صفحه قوطان رنگ
تسویذش ریخته شد و برین اثنا که این تذکره در معرض الطبع بود و سفر خیره بار و بی به تقریر خطاب قهری
ملکه معظمه انگلستان پیش آمد و کارکنان مطایع ریاست و کمال شتابکاری تحریر و طبع و تصحیح را با تمام
رسانیدند و شاه زیبای این مجموعه را بحلیه الطبع آراسته پیش سفر مذکور نظر گذرانیدند تا با کمال تقسیم
شعر او شماران حاضر در باسطور و آید پس اگر نظار گیان بهار این گاشن کو تاهای که ام نوع در آید
و پیرایش این چنین ملاحظه کنند باید که اثر اجماع عجلت وقت نمایند و مقتضای حسن ظن زبان
و بان با بهره گوئی نیالایند و غلام مهت آن عارفان با کرم که یک جواب بهینست و در خطا

15-11-50

PL 14

7060107

K 1.05.1

107

THIS COPY MUST BE FORWARDED AT THE TIME
OF ISSUE

MAULANA AZAD LIBRARY
ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

RULES:—

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of Rs. 1-00 per volume per day shall be charged for text-books and 10 Paise per volume per day for general books kept over - due.

